కాశీమజిలీ కథలు

4

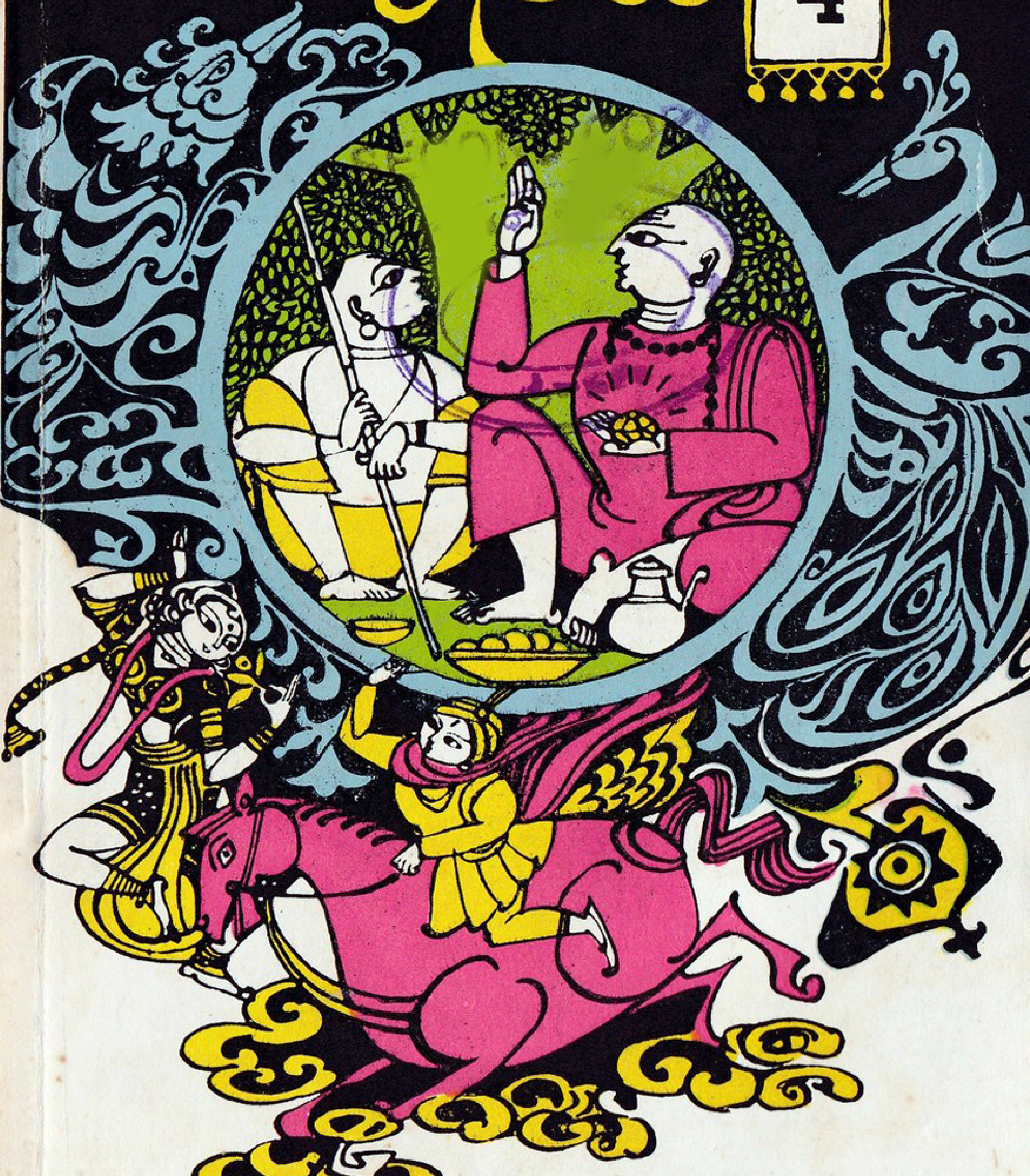

శ్రీరస్తు
శ్రీ విశ్వేశ్వరాయనమః

కాశీమజిలీకథలు

నాలుగవ భాగము

ఇది గోదావరీ తీరస్థితంబగు
రాజమహేంద్రవరంబున నివసించియున్న

బ్రహ్మశ్రీ మధిర సుబ్బన్న దీక్షితకవిచే

రచింపబడినది

పుట్టగుంట వీరయ్యా చౌదరి
అరండల్ పేట : : విజయవాడ - 2
చే ప్రచురింపబడినది

కాపీరైటు] **1983** [వెల : రూ. 20-00

విషయసూచిక

34వ మజిలీ

1. పండితరాయల కథ 11

35వ మజిలీ

2. లవంగి కథ 20
3. ఢిల్లీపాదుషాగారి కథ 47

36వ మజిలీ

4. భల్లూకదత్తుని కథ 62
5. కుండలతిలక కథ 65
6. ముసలిఫకీరు కథ 71
7. పండితరాయల కథ 73

37వ మజిలీ

8. జావిమందసము కథ 77
9. మహామాయ కథ 78
10. పాతాళబిలము కథ 90

38వ మజిలీ

11. బ్రహ్మరాక్షసుని కథ 107
12. సుగుణసాగరుని కథ 113
13. కృష్ణుని కథ 115
14. బలభద్రుని కథ 119

39వ మజిలీ

15. కీరికౌతుని కథ 135
16. విజయభాస్కరుని కథ 138
17. పాతాళగృహము కథ 144
18. నిగమశర్మ కథ 148

40వ మజిలీ

19. చంద్రావలోకుని కథ 159
20. హేమవిగ్రహము కథ 163
21. మంజువాణి కథ 172
22. యశస్కరుని కథ 179

41వ మజిలీ

23. హేమప్రభ కథ 185
24. కలభాషిణి కథ 192

42వ మజిలీ

25. పుష్పహాసుని కథ 209
26. లలిత కథ 215
27. గోవిందుడను బ్రహ్మచారి కథ 225

43వ మజిలీ

28. పోలిశెట్టి కథ 230
29. గంధర్వదత్త కథ 249

44వ మజిలీ

30. వజ్రమాల కథ 252
31. వరుణదత్తుని కథ 258
32. వసంతసేన కథ 260
33. సులానుగారి కథ 266
34. దేవదూత కథ 275

45వ మజిలీ

35. కళానిలయ కథ 280
36. వసుంధరుని కథ 281
37. పరివ్రాజకుని కథ 291
38. మండిలుని కథ 293
39. శవానందయోగి కథ 298
40. యక్షిణీదేవి కథ 298

46వ మజిలీ

41. కళావతి కథ 303
42. కళావంతుని కథ 308
43. దేవగుప్తుని కథ 311
44. మదపుటేనుగు కథ 316

47వ మజిలీ

45. కౌముది కథ 319
46. విష్ణుగుప్తుని కథ 324
47. కళావతీ వసుంధరుల కథ 326

శ్రీ ర స్తు

శుభమస్తు — అవిఘ్నమస్తు

కాశీమజిలీ కథలు

నాలుగవ భాగము

ముప్పది నాల్గవ మజిలీ

క. శ్రీమణిసిద్ధ యతీంద్ర
స్వామి సమీహితమనీష ఛాత్రసమేతం
బై ముప్పది నాల్గవమజి
లీ ముదమునఁ జేరి యటఁ జలింపని భక్తిన్.

ఆ ప్రణవమంత్ర మహాత్మ్య మహాద్భుతంబై యుపాఖ్యాన సమయంబున నాఁ డుపవాసదినం బగుటఁ దీరికగాఁ గుమారస్వామి యంతయు మున్ను వింటలంబంద నరిగిన గోపకుమారుని నారక సమయమునందు.

అంతలో నాగోపాలుం డా గ్రామము నలుమూలలు దిరిగినాఁడు. తన కేదియు వింతగ గనబడమిఁ బరితపించుచు గురు సంనిధమునకు వచ్చి నమస్కరించి స్వామీ, మనమిల్లు వెడలిన తరువాత నింతపాడు మజిలీ యెందునులేదు. ఈ గ్రామముకన్న నరణ్యమే మేలు. గ్రామ మంతయుఁ బదిసారులు తిరిగితిని. మీ మ్రొక్కుగుట కెచ్చట నే విశేషము గనంబడలేదు. మీరెఱుంగుదురు. ఇది పుణ్యదినము. ఊరక కాలహరణము చేయనేల ? కాశీవిశేషంబులఁ జెప్పి నన్నుఁ గృతార్థుం జేయుఁడని ప్రార్థించెను.

అప్పు డయ్యతిపుంగవుండు సంతసించుచు వానికి విశ్వేశ్వర మహాత్మ్యము, అభిషేకప్రభావము, పూజామహిమ లోనగు విశేషములన్నియు నితిహాసపూర్వకంబుగా వ్యాఖ్యానించెను. వాఁడు తత్కాలం బాలించి యుంచిన యదనతో స్వామీ, నేను శివ మహిమ నత్యద్భుతముగా వింటిని. మహిమ ... కాశీ యాత్ర లభించుచున్నది. ... విశ్వేశ్వరుని ... భాగ్యం బబ్బినది ...

లభింపదుగదా. కాశీయాత్రవలన మీరు నుడివిన ఫలంబు నాకెట్లు వచ్చునని యడిగిన విని యయ్యతీంద్రుం డిట్లనియె. గోపా! నీవందులకుఁ జింతింపఁబనిలేదు. పంచములుదక్క తక్కిన జాతులవారందఱు విశ్వేశ్వర మహాలింగమునకు నభిషేకాద్యర్చనలు స్వయముగాఁ జేసికొనవచ్చును. తదభిషేకపుణ్యలాభంబు నీకునుం దప్పక లభింపఁగలదు. అని పలికిన విని యక్కుమారుం డిట్లనియె.

ఆర్యా! దీన నాకొక్క సందియము గలుగుచున్నది. వినుండు. ఒకప్పుడు మా గ్రామములో నేను మఱికొందఱు గోపాలురును బసవులను మేపుచుండగా సాయంకాలమునఁ బెద్ద గాలివాన వచ్చినది. పాషాణములవలె వడగండ్లు పడినవి. కడవలతో గుమ్మరించినట్లు వర్షము గురియఁదొడగినది. గాలివేగ మిట్టిదని చెప్పలేను. అట్టి సమయమున మేమందఱము పసవులను విడిచి గ్రామాభిముఖముగాఁ బరుగిడి పోయితిమి. వానతాకుడు బలముగనుండుటచే నిలువంబడి యూరిబయటనున్న శివాలయము తలుపులు తెఱచుకొని దానిలో దూరితిమి. ఆ దినమున నర్చకుండు మా పుణ్యవశమునఁ దాళమువైచుట మఱచెనఁట.

ఆ గుడిలోఁ బెద్దదీపము వెలుగుచున్నది. లింగముదాపున నరటిపండ్లు టెంకాయముక్కలు లోనగుపదార్థము లున్నవి. గాలి యించుకయేని లోనికి సోకమింజేసి వెచ్చగా నున్నది. మేము మిగుల సంతసించి తడిగోచు లూడఁబాఱవైచి యా ఫలము లన్నియుం దిని యాకలి యడంచుకొని యా స్వామిదయచే దెల్లవారువఱకు హాయిగాఁ బరుండి నిద్రపోయితిమి.

అంతలో నర్చకుండు తాళమువేయుట జ్ఞాపకమువచ్చి తెల్లవాఱకపూర్వమే యా గుడికి వచ్చెను. మే మందు నిద్రపోవుచుంటిమి. మమ్ము దొంగలగా భావించి వేగముపోయి గ్రామస్థుల దీసికొనివచ్చెను. వారు మమ్ములేపి మావలన యదార్థము తెలిసికొని దండించి విడిచిపెట్టిరి.

మే మాగుడిలో దూరి లింగము సోకినందులకు నాలుగు దినంబులు నైవేద్యము మానిపించి పిమ్మట నా ప్రాంతమందలి పెద్ద పెద్ద బాపనయ్యల రప్పించి మూఁడుదినంబులు మంత్రంబులం జదువుచు సంప్రోక్షణ చేసి సంతర్పణఁ గావించిరి.

అయ్యా! పల్లెటూరి గుడిలింగమునకే యింతనియమము గలిగి యుండఁ ద్రిభువన ప్రసిద్ధంబగు విశ్వేశ్వరలింగమున కట్టినియమ మేమిటికిలేదు; దీనికేమి కారణమో యంతుపట్టకున్నది; తద్వృత్తాంతము వక్కాణింపుఁడని యడిగిన విని యయ్యతీంద్రుం డవ్విషయము నడుగుటచే నమ్ముదితుండై ప్రమోదించి కన్నులు మూసి ధ్యానమహిమచే తద్వృత్తాంతమంతయు నంతఃకరణగోచరము చేసికొనియెను.

అప్పు డత్తాపసచంద్రుఁడు మందహాసము చేయుచు గోపా! నీ పుణ్యము మంచిది. నీవు మంచిపని మాట తటస్థించినది. నీ ప్రశ్న మూలక మేను వినుమని యక్కథ నిట్లు చెప్పఁదొడంగెను.

పండితరాయలకథ

కాశీపురంబునఁ బండితభట్టను బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు. అతండు సకల విద్యలయందును సమహాన పాండిత్యము సంపాదించి పెక్కు విద్వత్సభలలో విజయమును గైకొని మహామహోపాధ్యాయుం డను బిరుదము వహించెను. మఱియుఁ గాశీపట్టణంబునఁగల పండితుల కెల్ల నాతండే ముఖ్యుండై నానాదేశములనుండి వచ్చి చదివెడు విద్యార్థులకుఁ బ్రియోపకారియై పెక్కుడుకీర్తి సంపాదించెను. అతనికిఁ గాశీ సభాపతి యను బిరుదు గలుగ వచ్చినది. దానంజేసి నిత్యము సమ్వత్సరంబునకు వచ్చు లౌకికులును రాజులును ధనికులును నతని దర్శనము తప్పకచేసి సన్మానించి యరుగుచుందురు. అందుమూలమున నప్పండితుండు స్వల్పకాలములో వేలకొలది ధనముగలవాఁడై యుండెను.

తఱుచు ధనమున్నచోట సంతతి లేకపోవుట వాడుకయున్నది. ఆ విప్రునకు కట్టకడ యవసానకాలముననే ప్రథమమునఁ బుత్రుండుదయించెను. ఆ శిశురత్న మద్భుత తేజంబునం బ్రకాశించుచు నెల్లరకు నచ్చెరువు గలుగఁజేసెను. పండితభట్టు ఆ బాలునకు శిశుసంస్కారములఁ గావించి వేలకొలఁది ధనము పంచిపెట్టి విశ్వనాథుం డని నామకరణము చేసెను.

ఆ పండితునింట సంతతము శాస్త్రప్రసంగములు జరుగుచుండుటను గావున నా శిశువు సంస్కృత భాషలోనే మాటలాడఁజొచ్చెను. ఆ విద్వాంసుఁ డా బాలు నైదవయేటఁ జదువవేసి కావ్యనాటకాది గ్రంథములు ప్రారంభించి చెప్పించెను. మిక్కిలి సూక్ష్మబుద్ధిగల యా కుమారుండు ప్రతిదినమువలననే గ్రహించుచు నేడవయేఁడు ముగియు పాటికిఁ దర్కవ్యాకరణములయందుఁ బరిశ్రమ గలుగఁ జేసికొనెను. రూపమున మనోహరుండై బాల్యముననే శాస్త్రపరిశ్రమ జేయుచున్న యప్పిల్లవాఁ డెల్లవారి చిత్తంబుల లాగికొనుచుండఁ దల్లిదండ్రుల కోరికలు తీగెలు సాగుచుండెననుట యేమి యచ్చెరము!

పండితభట్టు వానికి మిగుల వైభవముతో నుపనయనముజేయఁ బ్రయత్న పడుచున్నంతఁ గృతాంతుండుగూడ బాలుని జూచి వేడుక పడినట్లు నిజభవనాగంతకునిగాఁ జేసికొనియెను. ఆహా! యముండు కృతాకృతముల విచారింపఁడుగదా? సర్వజనమనోహరుండైన యా బాలుని మరణవార్తవిని కాశీపురంబున విచారింపనివారు లేరు. తల్లిదండ్రుల దుఃఖమేమని చెప్పుదును. పండితభట్టు ప్రాజ్ఞుండగాపున నెట్టకే శోకం బుపశమింపఁజేసికొని కొన్ని దినములు చనినవెనుక గృహస్థ [illegible] యథాప్రకారముగా శాస్త్రపాఠములు జరుపుచుండెను.

పండితభట్టుభార్య సంతతము వానిగుఱించి చింతించుచు [illegible]యుండ నింతలోఁ దిరుగా గర్భవతియై యథాకాలమునఁ గుమారునిం గనినది. ఆ శిశు వచ్చుగుద్దినట్లు మొదటివానివలె నొప్పుటంజేసి వాఁడే తల్లిదండ్రుల శోకంబపనయింపఁ

దిరుగాఁ గడుపునఁ బడెనని యెల్లవారుం జెప్పుకొనఁ దొడంగిరి. పండితభట్టు వానికిని జాతకర్మాది క్రియలు నిర్వర్తించి వెనుకటివానిపేరే పెట్టెను. వాఁడు రూపంబుననే కాక విద్యాగ్రహణ సామర్థ్యంబునఁగూడ సోదరుం బోలియుండెను. తదీయసంభాషణ విలోకనాది విశేషంబులఁ దల్లిదండ్రులు కాలక్షేపము చేయుచు వెనుకటి దుఃఖము మఱచి సంతోషముతో నుండిరి. వానికిని దండ్రి యుపనయనము జేయఁదలంచుచుండ నంతలో నాబాలుండు నకాల మృత్యుదేవతా కరాళ జిహ్వాకబళంబయ్యెను. అప్పుడు తల్లిదండ్రులకుఁ గలిగినదుఃఖం బింతటిదియని నుడువ నాతరముకాదు.

పిమ్మటఁ బ్రాజ్ఞులచే నూరడింపఁబడి వారు వైరాగ్యవృత్తితోఁ గాలక్షేపము జేయుచుండిరి. ఆహా! దైవమమృతకల్పనలంజేసి లోకుల సంసారసాగరంబున ముంచుచుండునుగదా. అంతలో వెండియుం బండితభట్టుభార్య గర్భవతియై పుత్రునిం గనియెను. ఆ సమయంబునఁ దల్లిదండ్రులు మృతిదినంబోలె నేడువఁదొడంగిరి. ఆ ధ్వనివిని చుట్టుపక్కల వారుపోయిచూచి అయ్యో! సంతోషసమయంబున నిట్లు విచారించెదరేల, చెట్టునంబుట్టిన కాయలన్నియును నిల్చునా? అందఱు నొక్కరీతియే యగుదురా? ఈ ముద్దుబాలుండు చిరకాలము బ్రతుకును. శుభలక్షణము లట్లున్నవని యూరడించిరి.

వారిమాటలంజేరి వారు విచారముడిగి తదనంతర కృత్యములం గావించిరి. ఆ బాలుఁడు దినదినప్రవర్ధమానుండగుచు ముద్దుమాటలచేత నాటలచేతను వారి హృదయము లాకర్షింపుచు వెనుకటి దుఃఖమును మఱవఁజేసెను. ఈ తేప వీఁడు బ్రతుకునని తల్లి దండ్రుల కాసఁగలిగింపుచు నాబాలుఁ డేడేఁడులు పెఱిగి యెనిమిదవ యేఁడు ప్రవేశించినతోడనే కాలధర్మము నొందెను.

ఆ దుఃఖము వారికిఁ బరిపాటియైనదిగావున నప్పుడంతగా బాధింపలేదు. పండితభట్టు పుత్రునివిషయమై నిరాశఁ జేసికొని భార్యకుఁ బోధించి విరక్తుండై కాలము గడుపుచుండ వెండియు నతనిపత్ని యంతర్వత్నియై యథాప్రకారము పుత్రరత్నమునుం గనియెను. వాని మృతప్రాయునింగాఁ దలంచి తల్లిదండ్రులు జాతకర్మాది విధు లేమియుం జరుపక విధిలేక పెనుచుచుండ నా బాలుండు సర్వజనదర్శనీయుండై యేడేఁడులు పెఱిగి పరలోకంబునకరిగెను. ఈరీతిఁ గ్రమంబున బండితభట్టున కేడుగురు పుత్రులు జనించి యద్భుతకళామనోహరులై యేక ప్రాయంబున నుపనయనము సేయకమున్న కాలధర్మము నొందిరి. పుట్టిన పుత్రుండెల్ల నట్లు గిట్టుచుండుటంజూచి పండితభట్టు దానంబులు జపంబులు తర్పణములు హోమంబు లెన్నియేనిఁ గావించెను, గాని యించుకయు నుపయోగము లేకపోయినది.

ఎనిమిదవ గర్భమునకు నెలదప్పినప్పుడు పండితభట్టుభార్య గోలుగోలున నేడ్చుచు మగనిపైఁ బడి నాథా! యీ ప్రసూతివ్యథ నేను సైరింపనున్న దానినిది నాకు శరీరాయాసమునకేకాక దుఃఖమునకుఁ గూడఁగారణంబగుచున్నది. ఏగ్గను

ముద్దుబాలుర గోలంపెట్టితిని, పితృపవనంబంతయు మెఱకయగుచున్నది. కొంతవులు గలుగనేల, చావనేల? యిప్పుడే యీ గర్భంబున్ దిగిపోవు నుపాయం బాలోచింపుడు. మీరును నేను సుఖపడుదుమని పలికిన విని యా బ్రాహ్మణుం డిట్లనియె.

తరుణీ! పూర్వకృతము లెట్టివారలకు ననుభవింపక తీఱవుసుమీ! సత్పుత్ర గృహక్షేత్రాదులు ఋణానుబంధ రూపమునఁ బ్రాప్తించుచుండును. తొలి పుట్టువునందెట్టి ఘోరకృత్యములఁ గావించితిమో ఇప్పు డనుభవించుచుంటిమి. అంతటితోఁగాక ముందరి జన్మంబులగూడ గష్టంబు లనుభవింపవలయునా? నీవు చెప్పినట్లు చేసితి నేని భ్రూణహత్యాపాతక మనుభవింతుము, తటస్థులమై దుఃఖ మనుభవింపుచుండవలయును. ఇంతకన్నఁ బ్రారబ్ధమునకుఁ బ్రతీకారములేదు. సర్వధర్మముల నెఱింగిన నేనధర్మకృత్యంబుల నాచరింతునా? యని బోధించి భార్య నూరడించెను.

ఆనాతి ప్రసూతివేదనకుఁగాక పుత్రశోకం బనుభవింపలేక యెట్లైనఁ దన గర్భమును జెడఁగొట్టుకొను తలంపుతోనుండి చింతింపుచుండగా నొకనాఁడు ప్రాతఃకాలమున యవనసన్యాసి (ఫకీరు) యవన భాషతో దీవెనలం జదువుచు భిక్షార్థము వారింటికి వచ్చెను.

పలువిధములగు రంగులుగల పూసలపేరు లురమున మెఱయ నల్లని యంగీలందొడగి నీలోష్ణీషముతో నొప్పుచున్న యతనివేషము చూచినవారికి వానియొద్ద నెద్దియో సిద్ధియున్నట్లు తోచకమానదు. వానింజూచి పండితభట్టుభార్య దాసీముఖముగా గర్భస్రావకమగు నౌషధి నెద్దియేని నియ్యఁ గలవాయని యడిగినది. ఆ మాటవిని ఫకీరు నోరు గొట్టుకొనుచు అమ్మో! మేము ద్రోహకార్యములు చేయువారముకాము. మీ యజమానురాలి కట్టియవసర మేటికివచ్చినది? మగనాలికాదాయని యడిగిన నా పరిచారిక వారి వృత్తాంత మంతయు నతనితోఁ జెప్పినది. అప్పుడా ఫకీరు జాలిపడి యా మాట జెప్పకపోతివేమి? మీ యజమానురాలి నిచ్చటికిఁ దీసుకొనిరమ్ము. పరీక్షించి రక్ష రేకిచ్చెదను. ఈసారి తప్పక పుత్రుండు జీవించునని చెప్పిన విని యాదాది సమ్మోదమునొంది యా వృత్తాంతమంతయుఁ బండితభట్టు భార్యకుం జెప్పి యామె నతనియొద్దకు దీసికొనిపోయినది.

అప్పుడా ఫకీరు ఆమెంజూచి యవనమంత్రములతో దీవించుచు అమ్మా! నేను దైవముతోడుగాఁ జెప్పుచున్నాను. నా యిచ్చిన పూసలపేరు సంతతము నడుమునఁ గట్టికొని పుత్రుండు గలిగిన పిమ్మట నా బాలుని మెడయందుంచవలయును. ఆ పిల్లవానికి ఫకీరని పేరుపెట్టవలయును. రెండుపూటలయందు మసీదునకుఁ దీసికొనిపోయి యందు (నమాజు) దైవప్రార్థన జేయుచున్న యవనవృద్ధులచే దీవనలిప్పించుచు యవనవేదము (ఖురాన్) చెప్పించవలయును. అట్లు జరిగింతురేని మీ పుత్రుఁడు జీవించును. సందియముపలదు. నిప్పుగాని పలుగులని నిరసింపవలదు.

శపథములాడి చెప్పుచున్నాను. నా మాటనమ్మి యట్లు చేయుఁడని యెన్నియో శపథ ములఁ జేసెను.

ఆ మాటలువిని యా యిల్లాలు మిక్కిలి సంతసించుచు ఫకీరూ! మా కట్టి యదృష్టము పట్టునా? అయ్యో! చల్లనిమాటగాఁ జెప్పితివి. కానిమ్ము. నీ మాట ప్రకారము చేసిచూచెదము. నీ పుణ్యమువలననైన జీవించెనేని నీ శరీరమంతయు బంగారుపూసలపేరులు వేయుదు నిప్పుడు చెప్పనేల నీవును దైవమును బ్రార్థింపు చుండుమని పలుకుచున్నంతలో వీథినుండి పండితభట్టింటికి వచ్చెను.

అప్పుడామె మగనితో ఫకీరు చెప్పిన మాటలన్నియుం జెప్పినది. అతండు నవ్వుచు బాలికా! మనమిదివఱకుఁ జేసినవ్రతములు, నియమములు నింత యుప యోగపడినవికదా. ఇంక తురకదేవతలా మనల రక్షించువారు? బిచ్చమునకై యెన్ని యేనియుం జెప్పుదురు వాని సత్యములని నమ్మవచ్చునాయని పలికిన నక్కలికి వెండియు నిట్లనియె.

నాథా! మన దైవములకన్న తురకదైవములే మంచివారు. ఈ ఫకీరు బిచ్చము నిమిత్తము చెప్పినమాటలుగాలేవు. ఇప్పుడేమియు నిమ్మని కోరలేదు. పరోప కారపారీణు లన్నికులములలో నున్నారు. లోకములోఁగూడ నష్టపుత్రు లట్లు చేయు టయు నాచారమున్నదిగదా. దీనం దప్పేమి యట్లుచేసి చూచెదముగాక. మనపుణ్య మెట్లుండెనో యట్లు జరుగును. వీరి మాటలకు నాకుఁగొంచె మాసగా నున్నదని పలికిన యవ్విప్రుండు కానిమ్ము, నీ యిష్టమువచ్చినట్లు చేయుమని చెప్పెను.

పిమ్మట నమ్ముగుదయు నా ఫకీరిచ్చిన పూసలపేరు భక్తితోఁ బుచ్చుకొని యతండు వచ్చుచుండ దోసెడు బంగారునాణెము లతని యొడిలోఁబోసి యంపి యా పూసలపేరు పొగవేసి నియమముగా నడుమునకుఁ గట్టుకొని యదిమొదలఁతడు చెప్పినరీతిగా జరుపుచుండెను.

క్రమక్రమంబున బండితభట్టుభార్య వాడుకప్రకారము మంచిలగ్నమునఁ గుమారునిం గనినది. ఆ పాపని రూపము తేజము లక్షణములు లగ్నబలమును బరిశీ లించి పండితభట్టు హృదయమున సంతసించుచు యించుక యానజనింప నాశించుచున్ జాతకర్మాది విధులేమియు సమంత్రకముగాఁ గావింపక ఫకీరు చెప్పినరీతిగా జరిగించి యా బాలుని పిన్నఫకీరని పిలువఁజొచ్చెను.

మఱియుఁ బండితభట్టుభార్య ఫకీరిచ్చిన పూసలపేరు తన కుమారుని మెడలో వైచుటయేకాక తురకపిల్లలకుఁబెట్టు నగలును దుస్తులునుబెట్టి యత్యాదరముగాఁ బెంచుచుండెను. పిన్నఫకీరు బాలచంద్రుఁడువలె దినదిన ప్రవర్ధమానుండగుచుఁ బ్రజ్ఞాగుణరూపములచే నెల్లరకు నద్భుతముఁ గలుగఁ జేయుచుండెను.

ఫకీరు చెప్పిన ప్రకారము పిన్నఫకీరునకు సంవత్సరము దాటిన తరువాత ప్రతిదినము రెండుపూటలయందుఁ బండితభట్టు కాశీపురంబున గల మసీదునకుఁ

దీసికొనిపోయి యందు నమాజు చేయుచున్న తురకలచే దీవనలిప్పించుచు నింటికి దీసికొనిపోవుచుండెను.

పండితభట్టు మసీదునం గల తురకలకును ఫకీరులకును మంచి దానము లిచ్చుటంజేసి వారు నిత్యము చిన్నఫకీరును దీవించుచు [illegible] కొని లాలించుచుందురు. మఱియుఁ బండితభట్టు బాలునకైదేడులు వచ్చినవెంటనే మసీదులోనే యవనభాషలోఁ జదువనేసి యొక వృద్ధయవనుని గురువుగా నేర్పఱచి యవనభాషయే చెప్పించుచుండెను. ఒకదాది యా బాలుని బ్రతిదినము మసీదునకుఁ దీసికొనిపోయి పగలెల్ల జదివించి యింటికిఁ దీసికొనిపోవుచుండును. చిన్నఫకీరు మిగుల బుద్ధిమంతుఁడగుటచే నల్పకాలములోనే యవనవిద్య నేర్చుకొనియెను.

రాత్రులయందుఁ బండితభట్టుగారి యింటఁ గావ్యనాటకములు తర్క-వ్యాకరణముల పాఠములు జరుగుచుండును. గావున [illegible] వలననే యాబాలుండు గీర్వాణభాషయందును నసమానమైనఁ బ్రజ్ఞ గలవాఁడయ్యెను. ఆబాలున కేడేఁడులు ప్రాయమువచ్చినది మొదలు తల్లిదండ్రులు చిన్నఫకీరును మసీదులోనే యునిచి యవనదేవతల నారాధింపఁజేయుచు ఫకీరులచే జపములు చేయించుచు మసీదంతయు నలంకరించి యవనులకు సంతర్పణలఁ జేయుచుండెను.

రెండుమూఁడు దినములలో నేడేఁడులు గతించుననఁగా వారి హృదయములు తామరాకులపై నీటిబిందువులవలెఁ జలింపఁదొడంగినవి. క్షణక్షణము నాబాలునంటి చూచుచు నేకీడు సోకునేమో యని బెదరుచు క్షణమొక యుగములాగున వెళ్ళించిరి. పండితభట్టు కుమారుని యేడవయేట యంత్యక్షణమందుఁ గన్నులు మూసుకొని పరమాత్ముని ధ్యానించుచుఁ [illegible] నాపుత్రుని [illegible] బెట్టియున్న వాఁడవు? బ్రతికియున్నవాఁడా? నాకట్టియదృష్టమునుపట్టినదా? యని పలికినవిని ఫకీరులు "అయ్యా! తురకదైవము మీదైవమువంటివాఁడు కాడు. తోడ్పడుచుండును. మీవట్టికేమియు భయములేదు. గండము గడచినది, నూఱేండ్లు బ్రతుకు" నని పలికిరి.

ఆ మాటలువిని చిన్నఫకీరు నాయనా! మీరు నావిషయమై యిట్లు భయపడు చున్నారేమి. నాకేమియు భయములేదు. సంతోషముగా నుండుమని [illegible] పలికెను. ఆమాటలువిని పండితభట్టు పట్టరాని సంతోషముతోఁ బుత్త్రా! నీయున్న [illegible] ప్రాయమున నీయిరి. ఎనిమిదవయేటలో నిమిషమైన జీవించినవాఁడుకాడు. [illegible] మృతినొందుటచే నిందు జడియుచున్నాను. భగవంతుఁడు కనికరించి [illegible] నట్లు తలంచుచున్నాను. అదియాతఁడే ఫకీరురూపమున [illegible] యవనుల దీవనలే నీకుజీవిత మిచ్చినవని యనేక ప్రకారంబుల [illegible] తురకలకే సంతర్పణలు చేయుచుఁ [illegible] సతండు భార్యతోఁ [illegible] ప్రహర్ష సాగరంబున నీదులాడుచుండెను.

అట్లు పండితభట్టు యమునితోఁ గలహించి కుమారుని బ్రతికించుకొని యనిమిదవయేటనే వానికి నుపనయనముఁ గావించెను పీటలపైఁ గూర్చుండి కుమారుని మెడలో జన్నిదము వైచుట యాదంపతులకుఁ బట్టభద్రుని జేసినంత సంతసము గలిగినది. పండితభట్టు కుమారు నుపనీతుని జేసియు మసీదునకుఁ బంపుటమానలేదు, యవన విద్యయే చెప్పించుచుండెను. పిన్నఫకీరునకిష్టము వచ్చినప్పుడు వేదము చెప్పుటకుగాను నింటియొద్ద నొక యుపాధ్యాయుని నియమించెను. దానంజేసి పిన్నఫకీరు క్రీడాలాపంబులంబోలె వేదవాక్యంబుల సక్రమముగా నేర్చుకొనియెను.

మఱియుఁ బిన్నఫకీరు యవనసాహవాసమువలన గుఱ్ఱమెక్కుటయుఁ గత్తి త్రిప్పుటయు సాముచేయుటయు వేడుకపడి తండ్రిం గోరుకొనినఁ బండితభట్టు అట్టి వారం బిలిపించి యావిద్యలన్నియుఁ గుమారునికి నేర్పించుచుండెను. పిన్నఫకీరు గురువులనుండి యేవిద్యనైనను దర్పణము ప్రతిబింబమువలె సక్రమముగా నాకర్షించుచుండును. ఆ బాలుండు రాత్రులయందు వేదశాస్త్రపరిశ్రమయుఁ బగలెల్ల నాయుధ పరిశ్రమయు నప్పుడప్పుడు యవనవిద్యాప్రసక్తియుఁ జేయుచుండుటచే బదియారేండ్ల ప్రాయమువచ్చువరకు నన్నిటియందును వానికసమాన పాండిత్యము కుదిరినది.

ఆ విప్రకుమారుంజూచి రూపంబు మెచ్చువారు సహదేవుండనియు నశ్వయానపాటవముఁ జూచువారు నకులుండేయనియు నాయుధ సాధనము విమర్శించువారర్జునుండేయనియు మల్లసంగర నైపుణ్యముఁ దిలకించువారు భీముండనియు నిరుపమ విద్యాకౌశల్యముగను వారు ధర్మజుండనియు స్తోత్రములు చేయుచుందురు. అతనికి ఫకీరు పేరు స్వార్థకముగా లేదని కాశీపురములో మహావీరుండని శూరులును పండిత రాయండని సూరులును బిలువదొడంగిరి. దానంజేసి యతండు మహావీరుండనియుఁ బండితరాయండనియుఁ బిలువ బడుచుండెను. తల్లి దండ్రులు మాత్రము పిన్నఫకీరనియే పిలుచుచుండిరి.

ఆ వీరుండు తలఁప మకుటదుస్తులు ధరించుచుండును. గావున యవనప్రభు రీతి నొప్పుచుండును. పండితభట్టు వానికి వివాహము చేయవలయునని ప్రయత్నించెను. గాని వీరరసమునందుఁ గల యభిలాష శృంగారరసమునందుఁ గలుగక పోవుటచే నందుల కప్పుడు వాఁడు సమ్మతింపడయ్యెను. ఒకనాఁడమ్మహావీరుండు మసీదులోఁ గూర్చుండి యవన మతమునకును హిందూమతమునకునుంగల తారతమ్యంబుల గుఱించి చక్కఁగా నుపన్యసించిన నందుఁగల పెద్దఫకీరు వాని యవన విద్యాపాండిత్యమున కచ్చెరువందుచు ఓయీ! నీపాండిత్యము నీవీరత్వము నీగాంభీర్యము ననన్యసామాన్యములు గానున్న యవి. నీ విందుండదగిన వాఁడవు కావు ఢిల్లీకిఁ బొమ్ము. పాదుషాగారు నిన్ను జూచెనేని సన్మానించియునంత గౌరవముఁ జేయు దురు. మా మసీదునకాయన ప్రతిసంవత్సరము విత్తమును పంపుచుందురు. ఆ విత్తము రేపో నేఁడో రాఁగలదు. అ విత్తముఁ దెచ్చిన భటులెంత సరసులు. నీకువ్వరము

వ్రాసి యిచ్చెదనని చెప్పుచుండఁగనే ఢిల్లీనుండి విత్తసహితముగాఁ గొపం..వచ్చి యొకయుత్తరము మాపెద్దఫకీరున కిచ్చిరి.

ఆఫకీరు వీరుండు వినుచుండ నాయుత్తరము విప్పియిట్లు చదివెను. కాశీ పట్టణంబునఁగల మసీదు ఫకీరున కనేకసలాములుచేసి ఢిల్లీ పాదుషాగారి వజీరు (మంత్రి) విన్నవించునది యేమనగా మనపాదుషా గారికి లవంగియనునొకతురుగలదు. అచిన్నది యిప్పుడు పదియారేడుల ప్రాయముకలిగియున్నది. చిన్నతనమునుండియు హిందూమతము నందభిమానము గండగుటచే నావిద్యలయందే యెక్కువ పరిశ్రమ చేసినది.

ఈ నడుమఁ గాశీఖండమను గ్రంథమును జదివినదఁట అప్పటి నుండియుఁ గాశీ క్షేత్ర సేవింపవలయునని మిగుల వేడుకపడుచున్నది. రేపు రాఁబోవు శివరాత్రి కప్పటికి వచ్చి విశ్వేశ్వరునికి స్వయముగా నభిషేకము చేయునఁట. తనయభిలాష నాయూషిరత్నము తండ్రితోఁ జెప్పికొనఁగా పాదుషాగారు మీకిట్లువ్రాయమని యాన తిచ్చిరి. ఇదివరకు మనపాదుషాగారికి వరుసగా నేడుగురు పుత్రికలు పుట్టి యే డేండ్ల వరకు పెఁరిగి కాలముచేసిరి. ఇప్పుడీమె యెనిమిదవ సంతానము యొక్కరితయే యున్నది. దానంజేసి పాదుషాగారికీమెలిని గారాబముగాఁ జూచుచు నేమికోరినను గాదనక తీర్చుచుందురు. కావున నందలి హిందువుల యభిప్రాయము లెట్లున్నవో తెలిసికొని వ్రాయవలయును. బలవంతముగనైనను నాకార్యము సేయింపక మానము.

అనియున్న యుత్తరపు వంతుసారులు చదివి యాపెద్దఫకీరు వీరునితో నన్నా! యీయుత్తరము వినుచుంటివిగదా! కాశీపుర క్షేత్రంబే యన్నింటికిం బాలి యున్నదట. యీయుత్తరములోసంగతు లాయనకుం జెప్పి యేమని వ్రాయవల యునో సత్వరముగాఁ దెలిసికొనిరమ్ము. చివరవాక్యమున కర్థము గ్రహించితివిగద. పాదుషాగారి శాసనమును రద్దుసేయువాఁడు గలఁడా యని పలికినంత మందహాసము చేయుచు వీరుం డిట్లనియె.

ఏమేమీ! హిందూదేవాలయములోనికి వచ్చి యవన పుత్రిక యభిషేకము చేయునా? బాలుకాలు నిందులకు మామతస్థులు సమ్మతింపరు. మీమతంబులో నన్ని మతములవారి గలుపుకొందురు. మేమన్యులనెవ్వరిని చేర్చుకొనుటకు మాశాస్త్రములు సమ్మతింపవు. బలాత్కారముగాఁ జేయించుటకు పాదుషా యెంత యెక్కుడు వీరుఁడైనా నేమి? యిప్పటిమాత్రమున బలవంతులు లేరా యని పలికిన నాపెద్దఫకీరు నెండియు నిట్లనియె.

అప్పా! పాదుషాగారివృత్తాంతము నీ వెరింగినటో చెల్లనన్న. ధనమందలము [illegible] ఈ రాజులెల్ల నాయనకుఁగప్పములు గట్టుచుందురు. [illegible] [illegible] పొగసుంటనది. అటుతోఁ [illegible] [illegible] నామ [illegible] చెప్పి వలెనా రమ్ము ప్రత్యుత్తరము వ్రాయవలయు [illegible]

నతం డిల్లీనిమె. అతండెట్టివాఁడైనను మతవిరుద్ధములగు కార్యములు చేయఁబూనినచోఁ బ్రజలు సమ్మతింతురా? ఇదియా చక్రవర్తియగుటకు ఫలము? గానిమ్ము నాకేల చెప్ప నేల మావారితో విచారించి రేపు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెద నని పలికి యప్పుడే తండ్రి యొద్దకుం బోయి యా వృత్తాంతమంతయుం జెప్పెను.

పాదుషాగారి శాసనము విని పండితభట్టు వెఱచుచు నాయూరిలోఁ బేరుపొందిన వారికెల్ల నాకథ చెప్పి వారితోఁగూడ గాశీరాజు నొద్దకుం జని పాదుషాగారి యుద్యోగము ప్రకారమంతయుం జెప్పెను. ఆవిషయము విమర్శింపఁ గాశీరాజు మఱునాఁడు విశ్వేశ్వరుని దేవాలయములో నొక సభఁజేసెను. ఆ సభకుఁ గాశీలోనున్న వారందరు వచ్చిరి. ఆ సభలోఁ బండితభట్టు నిలువంబడి పాదుషాగారి కూఁతురు శివరాత్రి వచ్చి స్వామికి స్వయముగా నభిషేకము చేయునట మనము వలదంటిమేని బలాత్కార ముగా నవ్వని సేయింతురట. దీనికిప్పుడు మనమేమి సేయవలయునో మీ మీ యభి ప్రాయములు చెప్పవలయునని యుపన్యసించెను.

అప్పుడు కొందరు పాదుషాగారితోఁ బగఁబూని మనము నిలువఁజాలము గావున సత్యము చెప్పవలయుననియు మఱికొందరు విననంపి తరువాత నాయన కిట్టిపని చేయుట మా మత విరుద్ధమగుట మానిపింపుఁడని ప్రార్థనపత్రికలు పంపవలయుననియు నొకరు మనరాజుగారి యభిప్రాయ మెట్లో యట్లు సేయవలయుననియు మఱియుఁ గొందరు ప్రాణ ములు వెడలియైన మానముఁ గాపాడుకొనవలయు ననియుఁ బలువిధంబుల బలికిరి. పిమ్మటఁ గాశీరాజు సభలో నిలువంబడి పాదుషాగారు మనదేశమునకు జక్రవర్తియై యున్నవాఁడు వారిశాసనము తిరస్కరించుట మాటలతో శక్యముకాదు. ఆయన యధీనములో ననేక లక్షల సైన్యమున్నది. రెండులక్షల సైన్యముగల నేనాయనతోఁ బగఁబూని నిలువగలనా? ప్రార్థనాపత్రికఁ బంపుటయే యుచితమని నాకుఁదోఁచినదని యుపన్యసించెను.

అప్పుడు వీరుఁడు లేచి సభలో నిలువంబడి నలుదెసలఁగలయఁ గనుంగొనుచు గంభీరస్వరంబున నిట్లనియె. "సభ్యులారా! పాదుషా చక్రవర్తియని మీరం దఱు వెఱచుచున్నారు. అతనికి మనలో నొక సామాన్యునకుఁ గల బలము లేదని నమ్ముఁడు. విశ్వేశ్వర లింగము హిందూమతస్థులకెల్ల ప్రాణమువంటిది. ఆ లింగము గాపాడుట మనకేగాక మన హిందూదేశమున కంతకు నావశ్యకమైయున్నది. అల్ప సారములగల తృణములు కూడికొని యేనుఁగును బంధించుచున్నవి. మన దేశమంతయు నేకమైనచో నీరీతి పాదుషాలు పలువురైన నేమియుఁ జేయలేరు. మనమున్న ప్రాణము లిచ్చియైనను. దేశముమాట యటుండనిండు. ఈ వర్ణాశ్రమంతయు నొక మాటనుండ వలదా? పండితులారా! మన రాజుగారు పాదుషాను వెఱచిరి. ఆయనతోఁ బని లేదు. రెండులక్షల సైన్యమును నాయధీనము చేయుఁడు. శివరాత్రినాఁడు

పాదుషాగారి సైన్యమును పొలిమేరకు రాకుండఁ గొట్టెద. నతఁడు ప్రార్థనాపత్రికలను సమ్మతించువాఁడు కాఁడు. వ్రాసినయుత్తర మట్లున్నదని పలికి యాసభ్యుల యుల్లముల వీరరసముఁ బొంగఁజేసెను.

అప్పుడచ్చోటివారలందరు వీరునిమాటల మెచ్చుకొని వీరావేశముతో పాదుషాగారి కూఁతురు గుడిలోఁ బ్రవేశించుటకు సమ్మతింపము. బలవంతము చేసి వచ్చెనేని ప్రాణములకుఁ దెగించి యాబాలవృద్ధముగాఁ బోరెదము. ఈ మహావీరుడే మాకు సేనాధిపతిగా నుండుఁగాక. ఇతఁడు చెప్పినట్లు రెండులక్షల సైన్యము మాయధీనము చేయవలయునని యేకవాక్యముగాఁ బలికిరి. అప్పుడు కాశీరాజునకును రోషమావేశించినది. కావున "నోహో! మీరందఱు వీరులును నేను పిరికివాఁడననియా మీరు తలంచుచుంటిరి. ఈవీరునకు సర్వసేనాధిపత్య మొసంగితిని. అతనియిష్టము వచ్చినట్లు చేయవచ్చును. సంగరమయ్యెనేని నేను సహాయుఁడగానుందు" నని పలికెను. ఆమాటల కందఱు సమ్మతించి యప్పుడే యమ్మహావీరుని సేనాధిపతిగా నియమించుకొని యంతటితో నాసభ చాలించిరి.

మఱునాఁడు వీరుఁడు మసీదునకుంజని ఫకీరుతో "మా మతస్థులు పాదుషా కూఁతురు గుడిలోఁ బ్రవేశించుటకు సమ్మతించినారు కారు. మతవిరుద్ధధర్మములఁ జేయఁదగదని మందలించి పాదుషాగారికిఁ బ్రత్యుత్తరము వ్రాయుమని పలికెను. ఆ మాటలువిని ఫకీరు తలపంకించుచుఁ 'గానిండు. మాకేమి మీమేలునకే చెప్పితిమి. హిందువులకు మూప్పు రానైయున్నది మాన్పింప నెవ్వరితరము' అని పలికి యప్పుడే వజీరున కావిషయములు వ్రాసిపంపెను. మఱికొన్ని దినములకు ఢిల్లీనుండి మసీదున కొకయుత్తరము వచ్చినది, అట్టిసమయమున వీరుఁ డచటే యున్నవాఁడు కావున నందలి సంగతులు తెలిసికొనియెను.

'కాశీపురమునకు నాలుగు క్రోశముల దూరములో హుస్సేన్‌బాదను కోట కలదు. అది పాదుషాగారి యధీనములోనున్నది. లవంగి పదివేల సైన్యముతో శివరాత్రికిఁ బూర్వమువచ్చి యా కోటలోఁ బ్రవేశించును. శివరాత్రినాఁడు గంగాస్నానముఁ జేసి లింగమున కభిషేకము చేయఁ గలదు. అడ్డమువచ్చినవారిం బరిమార్పవలయునని పాదుషాగారి యాజ్ఞయైనది. మీరును వారికిఁ దగిన సహాయముఁ జేయుచుండవలయు' నని వజీరు వ్రాసిన విషయములు రహస్యములైనను ఫకీరులు వీరునియందుఁ గల విశ్వాసమునఁ దెలియఁజేసిరి.

సంగరోత్సవముఁ గోరుచున్న వీరుఁ డామాటలువిని యుబ్బుచు తమవారి కెల్ల నారహస్యములం దెలియఁజేసి కాశీరాజునడిగి లక్షసైన్యమును మాత్రము తెప్పించుకొని శివరాత్రికిఁ బూర్వము పట్టణముచుట్టును వీధులయందుఁగలను దేవాలయ ద్వారముల యందును గాపుగా నిలువంబెట్టి చక్రవ్యూహము పన్ని తాను గుఱ్ఱమెక్కి యున్నచోటు

లకుం బోవుచు వ్యూహమును గాపాడుచుండెను. హిందువుల యుద్యమము వజీరునకుఁ దెలియమిచేఁ బదివేల యవన సైన్యముతో లవంగిని హుసేన్‌బాదు కోటలోని కనిపెను.

లవంగి కథ

యవనసేనానాయకుఁడు తన సైన్యమంతయు హుసేన్‌బాదు చుట్టును నిలువంబెట్టి కాశీవిశేషములం దెలియ వేగులవారినంపి వారిచే హిందువుల సన్నాహము విని వెఱఁగుపడుచు లవంగి కొక యుత్తరమిట్లు వ్రాసికొనియెను. 'రాజపుత్రీ! మన రాకఁ దెలిసికొని హిందువులు కాశీపట్టణము చుట్టును గాపువెట్టుకొనిరి. వారి బలము మన బలముకన్న నధికముగానున్నది. ఈ విషయము తెలియక మేము సామాన్య సన్నాహముతో వచ్చితిమి. ఇప్పుడే మరికొంత సైన్యమును బంపుమని వజీరునకు వ్రాసితిని. ఆసేన వచ్చువరకు నీవ్రాత్రి మిగిలిపోవును. ఇప్పటి బలముతో వారిం ద్రోసికొని పోవంజాలము. కావున సంగతి విశదపఱచుకొంటిని. సేవకునకు గర్తవ్యమెద్దియో యాజ్ఞాపింప వలయును.'

ఆ యుత్తరముఁ జదివికొని లవంగి యొక్కింతతడవు వివశయై మాటలు తడబడ 'సఖీ! సంగీతచంద్రిక! ఇటురా. ఈ యుత్తరముఁ జూడుము; అభాగ్యులకు సుకృతకార్యములు లభించునా? అయ్యో! గంగాస్నానము విశ్వనాథదర్శనముఁ గలుగునని యెంతయో యభిలాషతో వచ్చితిమి. ఏదియు లేకపోయెను. ఈపాడు కులంబున నేమిటికిఁ బుట్టితిని. మాతండ్రియొద్ద సేనలు లేకపోయెనా! ఇంత యల్పముగాఁ బంపనేల? అదియు నా దురదృష్టమే. ఇప్పుడేమి చేయుదుము. మన ప్రాణసఖి కుందలతిక యెక్కడ నున్న'దని పరితపించుచున్న లవంగి నూరడించుచు సంగీతచంద్రిక యిట్లనియె.

'సఖీ! మాకీవార్త నిన్ననే తెలిసినది. నీవు విచారింతువని నీతోఁ జెప్పలేదు. ఎన్నెట్లయిన రేపు గంగాస్నానముఁ జేయించి విశ్వనాథుని యాలయమునకుఁ దీసికొని పోవుదుము. నీవు విచారింపకుము. మేమిదుపరము నాలోచించుకొంటిమి. నేఁటియుదయమునఁ గుందలతిక కాశీపురంబున కరిగినది. అచటి రహస్యములం దెలిసికొని రాఁగలదు. వచ్చినతరువాత యుక్తానుసారము గావింత'మని పలుకుచుండఁగ కుందలతిక యచ్చోటికి వచ్చినది. లవంగి యాయింతిం జూచి సంతోషముతో 'వయస్యా! ఏమి యేర్పాటు చేసికొని వచ్చితివి. మనము రేపు పోవుట సాగునా! మీవంటి యాప్తులుండ నాకుఁ గొదువయే'మని పలికిన విని కుందలతిక యిట్లనియె.

'బోటి! నేను మాఱువేషముతోఁ గాశీపురమున కరిగితిని. కావలివారల యనుమతి లేక నావీటిలోఁ జీమయైనం దూరశక్యము గాదు. పట్టణముచుట్టును వీథివీథులను రాజభటులు కాచి యున్నారు. యాత్రార్థులైన హిందువులు నిరాటంకముగాఁ బోవ

చున్నను. దారులలోఁ బరీక్షించుచుందురు. నేను జూచుచుండగనే పెక్కండ్రు హిందువులు సవారులెక్కి పురిలోని కిరిగిరి. ఇప్పుడు బలవంతముచేసి యరుగలేము. నీవేష భాషలు స్వభావముచేతనే హిందువులం బురుడించుచుండును. మే మిరువురము హిందువులముకదా? మనము పురుషవేషములు వైచికొని హిందువులమని చెప్పి యరుగుదము. నిరాటంకముగాఁ బోవచ్చును. ఇంతకన్న వేఱొక రీతిఁ గార్యసాఫల్యము కాదు.' అని మాటల విని రాజపుత్రి మిక్కిలి సంతసించుచు నట్లుజేయుటకు సమ్మతించి యొచు లెంకఁగొనంతఁ గోటలోనికి రాకపోకలు జరిగించుట యెట్లని శంకచేసినఁ గుందలతిక యిట్లనియె.

'ద్వారపాలురు మాయెఱుంగనివారు కారు. మావెంట నీవు పురుషవేషముతో వచ్చుచుంట శంకింపరుగదా. దీన నభ్యంతరమేమి యున్న' దని పలికిన విని సంగీతచంద్రిక 'సఖీ! అదియంత యుచితముగా లేదు. మనము పురుషవేషములు వైచికొని పోవలయుంగదా అట్టి పని రహస్యముగా జరుపవలయునుగాని దాసరివారి పోలికమారి బయల వేషములు మార్చుట యుక్తముగాదు. సాయంకాలములోపున భగవంతుఁడు వేఱొక యుపాయము తోఁపింపకపోవునా! ఏదియు దొరకనప్పుడు నీవు చెప్పినట్లే చేయుద' మని పలికినది. ఆ మాటకు రాజపుత్రియు ననుమోదించినది.

పిమ్మట నాయంగజాన లిరువురుఁ గోట వెడలునుపాయ మాలోచించుచుఁ గోటగోడ దాట నేవియేని సాధనములున్న వేమోయని యాప్రాకారముచుట్టును విమర్శనపూర్వకముగాఁ దిరుగఁజొచ్చిరి. అందునయః పేటికాసదృశంబైన గుప్తభవనంబున నొక యినుప కవాటమొకటి కనంబడినది. దానిం బరీక్షించి వారిరువురు ప్రయత్నపూర్వకముగా గడియఁ గదలంగొని యెట్టకేదానిం దెఱచిరి. అందు సోపానములున్నవి. వానివెంబడిన కొంతదూరముపోయిరి. ఆ మార్గము నున్నని పాషాణములచేఁ గట్టంబడుటచే నడచుటకు మృదువుగానున్నది. నిర్భయముగా నా తరుణులా తెరువునంబడి పోవఁబోవ గొంతదూరమున నొక తలుపడ్డమైనది. దాని చీలం గనుంగొని యాతలుపుఁ దెఱచిరి. ఆ మార్గము కాశీపురమున కనతిదూరములోనున్న యొక చిన్న మెట్టమీదికిఁ బోయినది. ఆ గుఱుతు లన్నియు గ్రహించి యమ్మించుబోఁడులు జెందుచు మరల నాతలుపులు వైచికొని యథాగతముగాఁ బోయి రాజపుత్రితో నా వృత్తాంతమంతయుం జెప్పిరి.

శత్రువులు కోట ముట్టడించినప్పుడు తప్పించుకొని పోవుటకై కోటఁ గట్టినప్పుడు గుప్తమార్గము లుంచుట వాడుక యగుటచే నాదారి యట్టిదని తెలిసికొని యా లవంగి దానిం దెలియఁజేయుట విశ్వేశ్వరుని యనుగ్రహమే యని పరమానందము నొందుచుఁ బ్రయాణ సన్నాహముఁ గావింపుఁడని తొందరపెట్టినది.

పిమ్మట నాకొమ్మ లిరువురు లవంగికిఁ బట్టుదుసులుఁగట్టి యంగిలుతొడిగి కౌశేయోష్ణీషము శిరంబునం బెట్టి రత్నకటకాంగుళీయాది వస్తువిశేషముల నలంకరించి

పురుషవేషము వైచి మందహాసముతో నద్దముఁ జూపుచుఁ దరుణీ ! ఇప్పుడు నీవు కంతు వసంతజయంతాదుల మించి యుంటివి. నీ మనోహరాకారముఁ జూచినంతనె యువతులు మోహవివశలు కాకుందురా ? ఆహా ! పురుషవేషమున నీ మోమెంతవింతగా నున్నదియో చూచికొనుము. తుమ్మెదబాలు చేరని బాలకమలము వలె మెఱయుచున్నది సుమా ! అని పొగడఁగా విని యమ్ముద్దియ తన వేషము నిలువుటద్దములోఁ జూచికొని వెఱఁగందుచు నిట్లనియె.

అగు నగు మీరనినట్లు నామొగము నాకే క్రొత్త యగుచున్నది. తఱుచు స్త్రీలు పురుషవేషము వైచినప్పుడు మనోహరముగా నుందురు. నన్నుఁ జూచి యెవ్వరును గురుతు పట్టజాలరు కదా! కానిండు. ఈయుపాయము నపాయరహితమైనదే ఇఁక మీవేషములనుంగూడఁ దగిన దుస్తుల నేరి యుంపుడు. సాయంకాల మగుచున్నది. మనము వేకువజామునననే లేచిపోవలయును. ఈగుహామార్గ మెంతదూర ముండునో యని పలికిన విని యాయిరువురును పరిచారక వేషములు వైచికొని యామెవద్దకు వచ్చిరి. లవంగి మొదట నా రెవరో క్రొత్తవారనుకొని సందియమందుచు నవ్వినంతనె గుఱుతుపట్టి యచ్చెరువందుచు ఓహో! సఖులారా! మిమ్ము నించుకయు గుఱుతు పట్టలేకపోయితిని సుండీ నవ్వినం దెలిసినది మీవేషములు సమయోచితములుగానున్నయవి. మనకు భగవంతుఁడు మంచి యుపాయమే తోఁపించెను. నాకు నెడమకన్ను పాదము నదురుచున్నవి. తప్పక మనకోరిక తీరఁగలదు. రేపీవేళకు మనము విశ్వనాథున కభిషేకము చేయగలము. మఱి యే యంతరాయములు రాకుండ నుండవలయునని యనేక ప్రకారములఁ దలఁచుచు నెట్టకే నాదినముఁ గడిపినది.

అంత నా రాత్రి నా పద్మనేత్రలు తమ యంతఃపురములోనికి నితరులు రాకుండ నియమించి వేకువజామునలేచి పురుషవేషముతో నా పాతాళ మార్గమునఁ గరదీపికలు గయికొని నడువం దొడంగిరి. ముందు చెలికత్తియలు నడుచుచు దారిఁ జూపుచుండ నా రాజపుత్రిక తదేకధ్యానమున నడుచుటచే గమనాయాస మించుకయు గణింపదయ్యెను. అట్లు రెండుగడియలు నడచువరకు నొకచోట సద్దుగా దలుపు కనంబడినది.

వారా తలుపుచీల నూడలాగి తలుపుఁ దెరచి యా దారియందున్న మెట్ల నెక్కిరి. ఆ ప్రదేశము గుఱుతు పెట్టుకుని మఱల నా తలుపుమూసి మఱికొంత దూరము నడచినంత క్రోశముదూరములోఁ గాశీపట్టణము కనంబడినది. అప్పు డరుణోదయ మగుచున్నది. కావున నందుగల యాలయ ప్రాకారమంటపాదులు తెల్లముగాఁ దెలియబడుచున్నవి. అప్పుడు లవంగి మేనువొంగ హస్తంబులు జోడించి గద్గద కంఠముతో ....

ఉ॥ అంచత్ ప్రసిద్ధ ప్రభాపయుత దివ్య ప్రపాదపసత్తమా !
భవ్యాలంకృత స్ఫటిక సౌధమధ్యగత దేవాగారసంస్థ విశ్వే
శ్వరాఖ్యాక మహాలింగ మది నీవె కావె ? యెక్కసితిన్
గాశీపట్టణరాజమా ! యిదె నమస్కారంబు నీకిస్సుయిన్॥

అని నమస్కరించి పరమానందముతోఁ గాశీఖండంబునందలి విశేషం
బులు చాపయిచు చెప్పుకొనుచు సఖులతో ...

మ॥ అదె గంగానది హారమట్లు నగరాభ్యర్ణంబునందొల్పు న
ల్లది విశ్వేశ్వరునాలయం బదె పటభ్రాజంబునం బార్వతీ
సదనం బొప్పెడు బిందుమాధవుని చెప్పం బల్లదే ! కామిత
ప్రదుఁడౌ డుంఠిగణేశు నాలయము నా ప్రాంతంబునం జూడుఁడీ !

అని తదీయమందిర విశేషంబుల నెఱింగి నట్లు వారి కెఱింగించుచుఁ
గాశీపురాభిముఖముగా నాచేడియ నడవందొడంగినది. లవంగి చిన్నతనమునందియు
సర్వగుణాంధో ఽకారోహణ క్రీడల శిక్షింపబడినది కావున నాపయనమును శ్రమగా
గణింపక నడుచుచుండెను. ఇంతలో సూర్యోదయమైనది. అప్పు డా తెరువరులు
పెద్దతెరువునంబడి కాశికింబోవు తైర్థికులం గలసికొని యరిగిరి.

పురద్వారంబున రక్షక పురుషులు వారిం బరీక్షించి మీ రెవ్వరని యడిగిన
నితం డొక రాజకుమారుడు. యాత్రార్థమై యరుదెంచినాఁడు. పరిజనం బంతయు
వెనుక వచ్చుచున్నది. స్నానమునకు వేళమిగులునని ముందుగా నడచి వచ్చుచున్నాఁ
డని చెప్పి యా సఖురాండ్రు లవంగితోఁ గూడ వీటిలోఁ బ్రవేశించిరి. అంతవఱకు
నే యంతరాయము వచ్చునో యని యమ్మచ్చెకంటి వెఱచుచునే యున్నది. అప్పుడు
ముప్పిరిగొను సంతసముతో వడివడి రాజమార్గంబున నడచుచు నడుమ నడుమఁ
దైర్థికులఁ బరీక్షించుచున్న రాజభటులఁ జూచి వెఱచుచు సమ్మర్దములోఁ దూరుచుఁ
బోరులకుఁ దెలియకుండఁ దప్పించుకొని యెట్లో గంగానదికిఁ జనిరి. లవంగి యా
గంగానదిం జూచి యంతరంగం బుప్పొంగ మేనం బులకి లుద్భవింపఁ జేతులు
ఫాలంబునం జేర్చి నమస్కరించుచు ...

శా॥ గంగా ! నిన్గనుదవ్వున న్వినుముసాగంగాఁ దలంపంగ వే
గం గారుణ్యముతోడ ముక్తిపగం గాపింతు వన్నన్వచిం
చంగా నేటికిఁదాపరాంబరజసుస్నాంతుడు పూరుండఁటం
చుం గైవల్యము నానిచ్చి దివిజస్తోత్రంజు లెప్పుడే ?

అని యనేక స్తోత్రములు సేయుచు పుడుంగుడుస్తుల నూర్చు గట్టుసంకట్ట
మునఁ బోయి నిర్మల స్నానములేసి మరల నా వస్త్రంబు ధరించి యంత
... తలనారుచుకొనుచు నొక్కింతతడవు గంగయొడ్డునం గూర్చుండి యప్పటి
విశేషములఁ జూచుచుండెను.

లవంగి యంగరాగవాసనలు కేశముల నలమిన పసుపుతైలపరిమళముతోఁ గలసి దెసల నావరించుటయు నా తావి యాఘ్రాణించి యందలి జను లచ్చెరువందుచు పలుదెసల బరికించి యా యంబుజాక్షి చెంతకరుదెంచి చూడఁ దొడంగిరి. సోగ వెండ్రుకలకొప్పు వాలుఁగన్నుల యొప్పు తళుకుఁజెక్కుల సొంపు నుదుట తిలకం బాగి వెరఁగు పడుచుఁ బురుషుం డని స్త్రీలును స్త్రీయని పురుషులును విభ్రాంతిచే మోహింపఁ దొడంగిరి. ప్రజలు తన్నాపరించి చూచుచుండుటఁ గెలకించి యక్కలికి వెండ్రుకల ముడివైచుకొని యుష్ణీషముఁ బెట్టుకొని యచ్చట లేచి విశ్వనాథు నాలయమునకుం బోవ నొక వీథింబడి నడుచుచుండెను. అట్టి సమయమునఁ గొందరు తెరువు లా వీథిం బోవుచు నొకరితో నొకరిట్లు సంభాషించుకొనుచుండిరి. కొందరు "నిరిటి శివరాత్రికి మేము తీర్థమునకు వచ్చితిమి. ఏ యలజడియు లేదు. ఇప్పు డిన్ని పరీక్షలు చేయుచున్నారేమి? దేవతా దర్శనమునకు రానీయరు గాబోలు" మఱికొందరు "అయ్యో! మీ కెఱుంగరా? వినుండు. పాదుషాగారి కూఁతురు లవంగి యను చిన్నది విశ్వేశ్వరలింగమునకు స్వయముగా నభిషేకముఁ జేయవలయు నని కోరిన నామె తండ్రి యప్పనిఁ జేయింతునని శపథముఁ జేసి యిచ్చటికిఁ బంపి నాఁడట. ఈ యూరఁ బండితభట్టుగారి కుమారుఁడు వీరుఁడనువాఁడు తురకలు రాకుండ వ్యూహములు పన్ని కాచుచున్నాఁడు. మన కాటంకములేదు. మనము తురకలమేమో యని పరీక్షలు చేయుచున్నారు. అంతియకాని మఱియొకటి కాదు.

మఱియొకచోట మంగలివాడు తలంటివాసం బిలుచుచుండ నిట్టి సంవాదము వినవచ్చెను.

మంగలి—ఓరీ! తలంగివెంకా! గంగఁడేమి చేయుచున్నాఁడు?

వెంకి—రాత్రి తెల్లవార్లు గస్తితిరిగి యిప్పుడే కాదంటయా వచ్చి తొంగు న్నాఁడు. ఇంతలో ఏంపని వచ్చింది.

మంగ—ఈ వేళేమో పాదుషాగారి లవంగి వచ్చి గుళ్ళో ప్రవేశిస్తుందట. యిప్పుడేమో పూళ్ళోవాళ్ళందఱికి చెప్పి సిద్ధముగా వుండమని చాటిందాలంట. వేగిలేపు శరుఁడుగారు సెప్పిండు.

వెంకి—ఓరిబాబో! ఏంపని. చాటింపులతో చస్తున్నాము మేమందఱము. నీ కత్తమాసం గనిపిస్తాము ఈ పని వేరడిది చాటింపువంతు.

మంగలి—ఇప్పుడు వంతులు పనికిరావు. వూరంతా అల్లరిగావుంది. అందరు పనిచేయాలంట; లేపు.

వెంకి—లెస లెస ఇంకా తొంగున్నావేమి? నాయుడు పిలుస్తున్నాడు. మంగలాయన పిలుస్తున్నాడు. చాటించాలంట.

గంగడు—(లేచి) ఓసిముండా! వంతుమంచిదా... చాటింపునంట

పీరడిది. ఈయేల దిక్కులేని పీనుగులలాగు వంతు మంది. మంగలాయనలో పిరవ వద్దకు పొమ్మని సెప్పు.

వెంకి — చెప్పినాను. వంతులు పనికిరావంట సివంగియేమో పూరుమీదబడి యల్లరి చేస్తుందంట పేగ రమ్మంటున్నాడు.

గంగడు — నే రాను పో ముండా యీమాటు లేపేవంటే బుర్ర పగలు కొట్టుతాను.

మంగలి — కానియ్యి. ఆంగో అదిగో బంట్రోతుగారు వస్తూన్నారులే.

వెంకి — పేగలెగు పేగలెగు బంట్రోతయ్య వస్తూన్నాడంట.

బంట్రోతు — (ప్రవేశించి) లొత్తుకొడకా! యిక్కడ కూర్చున్నావేమి? నీవు వచ్చి యెంతసేపయినది. గంగడేడీ?

మంగ — అయ్యోబాబు సన్నేమంటారు? గంగడిది వంతుకాదంట. తొంగుండి లెగకున్నాడు.

బంట్రోతు — లంజకొడకా! గంగా! వంతు నీదికాదా! యిటురా యేమన్నావు?

గంగడు — లేదండి బాబు లేదు. వస్తున్నాను. (అని దప్పతగిలించుకొని వచ్చుచున్నాడు.)

బంట్రోతు — పూర్వాగత్త. టము వేమని వేయవలయునో తెలుసునా?

గంగడు — తెలుసు యున్నాను.

బం — ఏదీ వేసి వినుపించగా నోరుమూసి వేయి.

గం — చిత్తము. పాదుషాగారి సివంగిపిల్ల వచ్చి వూరుమీదబడి గుడిలో దూరగలదు. యిస్పుడు వున్న పాసులో వున్నది. కాబట్టి గ్రామస్థులందరు కత్తి కట్టుకొని సిద్ధంగా వుండవలెను.

బం — (పక పక నవ్వుచు) వోరోయి! పాదుషాగారి సివంగి యేమిటిరా?

గం — ఏమో మంగలాయన నా కాలా సెప్పినాడు.

బం — సివంగి కాదు లవంగి.

గం — లవంగంటె యేమిటండి?

బం — ఆయన కూతురు పేరు.

గం — ఆయన కూతురు మనవూరుమీదబడి పడటమేమండి. అంత కొవ్వి వున్నదా యేమి

బం — కాదురా సరిగా విను. పాదుషాగారి కూతురు [illegible] చిన్నది వచ్చి మనవూరి కోవెలలోకి ప్రవేశించి యున్నది. [illegible]

గుడిలోనికి వచ్చునేమో కనుక గ్రామస్థు లందఱు కాచికొని యుండవలయును. అని చాటింపరా :

గం — ఓయిబాబో ! అన్నిమాటలు నాకు నోటబట్టునా తగ్గించి చెప్పండి.

బం — మఱేమివద్దు లవంగి వచ్చువేళయైనది. అందఱు కాచుకొనియుండవలయును. అని చెప్పగలవా ?

గం — ఈమాట చెప్పఁగలను. (అని యా ప్రకారము వీధుల వెంబడి చాటించుచున్నాఁడు.)

అట్లనేక ప్రకారములఁ జెప్పుకొనెడు ప్రజలమాట లాలించుచు నమ్మించు బోఁటులు తైర్థికులం గలసి నడుచుచుఁ గ్రమంబున విశ్వేశ్వరు నాలయంబున కరిగిరి. అందు జెక్కెంద్రుఁడు రాజభటులు గాచియుండి లోనికిఁ బోవువారినెల్ల బరీక్షించుచు నలజడి లేకుండఁ గొంచెముగా జనులవిడిచి లోనివారు వచ్చినతరువాతఁ దక్కువారిం బోనిచ్చుచుండిరి. అప్పుడు సమయమరసి లవంగి చెలికత్తియ లిరువురు ముందు నడుచుచు ద్వారపాలురతో 'అయ్యా ! ఈతం డొక రాజపుత్రుండు. సమ్మర్దము సైరింపలేఁడు. స్వామిని సేవించి వచ్చువఱకుఁ జెక్కెంద్ర జనుల విడువకుఁడు. మీకుఁ బారితోషిక మిప్పింతు' మని చెప్పి లోపలకుం దీసికొనిపోయిరి. లవంగి సఖులతోఁగూడ స్తుతిశ్లోకములు జదువుచు మేనువొంగఁ బ్రదక్షిణములు చేయఁ దొడంగినది.

అప్పుడు కుండలతిక మెల్లగా బిల్లవపాటి ! ఇప్పటికి నీ కోరిక యీడేరినది. ఇంక మనల నాటంకము సేయువారుండరు. గుడిలోనికింబోయి యభిషేకము సేసికొని వేగఁబోవుదమురమ్ము. అడుగడుగునకు నాలస్యము చేయకుమని పలికిన విని యక్కలికి యిట్లనియె. 'మీ బుద్ధిబలమునఁ గార్యసాఫల్యమైనట్లె తలంచెదను. కాని మీరా ద్వారమునఁ జేయత్నముగాఁ బెట్టికొని కాచియున్న పురుషునింజూచితిరా ? గర్భాలయములోనికిం బోవుటకు నతని యాటంకము గలుగునట్లు తోఁచుచున్నది. నేనదియే పరీక్షించి చూచుచుంటిని. ప్రతి మనుజుని పెద్దగా విమర్శించుచున్నాఁడు. ఈసారి బవమరదన కరిగినప్పుడు విచారింపు' మని పలికినది.

ఆ దినమున వీరం దన్నిద్వారములయందు నితరులను గాపుపెట్టి తాను విశ్వేశ్వర మహాదేవుని గర్భాలయము పడమర గుమ్మమున నిలిచి వచ్చిపోవువారిం బరీక్షించుచుండెను. ఆ జవ్వనులు మువ్వురు నట్లు ప్రదక్షిణములుచేసి ముఖమంటపమునకుం బోయి యందు ఘంటానాదములు చేయుచు వీరసింహుం జూచి బెదరుచు నల్లనల్లన గర్భాలయములోఁ బ్రవేశింపఁబోయిరి. అప్పుడు వీరుఁడు లవంగి చేయిపట్టుకొని [illegible] సన్నిహితముతో స్వామియొద్ద కరుగుచుంటివేమి ! నీ [illegible] యనియెను. ఆ మాటలు విని చెలికత్తియలు ముందరనిలిచి అయ్యా ! [illegible] నేపాళదేశ రాజకుమారుండు. తలపాగయు నంగీలును దీసి బయటనుంచి [illegible]

కారము కాదు. అది లేనిదే మేమేపనియుఁ జేయము. మమ్ముఁ బోనిండని వినయముగాఁ బ్రార్థించిరి. లవంగి యతండు తనపాణిగ్రహణము జేసినదిమొదలు విపర్యయె తదీయరూపలక్షణంబులు విస్మయముగఁ గలుగఁజేయ నతని మొగ మట్టెచూచుచుండెను. ఆబోటులమాటలు విని వీరుఁడు చేయివిడువక మీదేశాచారములు మాకేమియు నంటనికిరావు. ఇష్టమగునేని నంగీలును దలపాగయుఁ దీసి లోపలకుఁ బొండు. లేనిచో నందే నిలువుండు. అని మోమోట ముడిగి పలికెను

అప్పుడు లవంగి చేయి విదలించుకొని యించుక వెనుకకుం జని యతని మొగముపైఁ జూపులు నెరయఁజేయుచు ధైర్యముతో 'అయ్యా ! నావేషము యవన వేషమువలె నున్నదని పలికితిరి. మీవేష మెట్లున్నది ? మీరెవ్వరు ? సన్యాసివంటి మీరిట్టివేషముతో నిందుంటిరేల ? యని యడిగినది.

వీరుఁడు నేను బ్రాహ్మణకుమారుండను ద్వారమును గాచుచుంటిని. గాన నిట్టివేషము వైచికొంటిని. ఈవేషముతో లోపలకు బోవను.

లవంగి—అహో ! భవదీయ విప్రత్వం, శాస్త్రాభ్యాసంవా, వేదపఠనంవా, ఉత యజ్ఞకిరణంవా విశిష్యతే కింతేభ్యోత విప్రాణాం సేవకావృత్తి॥ మీబ్రాహ్మణత్వమంత కొనియాడఁదగియున్నది. ఇది శాస్త్రములు చదువుటా ! లేక వేదము పఠించుటా ? యజ్ఞములు చేయుటా ? వానికంటె నెక్కుడి బ్రాహ్మణులకు సేవకావృత్తియే యెక్కుడు కాబోలు అని గీర్వాణభాషతో నాక్షేపించినది.

వీరుఁడు—శాస్త్రేషువా వేదేషువా పరిచయోస్తికింభవతో యస్మిన్ కస్మిన్నాం పృచ్ఛం నాహం సేవకః వీరోహం యవనపుత్రి త్వాపవేశభయా దేవతాలయ ద్వారం రక్షామి॥ మీకు శాస్త్రముల యందైనఁ వేదమందైనఁ బరిచయము గలిగియున్న యెడల మీ యిష్టమువచ్చినదానిలో నడుగుఁడు. నేను సేవకుండనుగాను వీరుండను. లవంగి యను చిన్నది బలాత్కారముగా నాలయములోఁ బ్రవేశించునని యీద్వారము గాపాడుచుంటిని.

లవంగి—ఉచితంవా విప్రస్యవీరత్వం దయామయ హృదయస్య॥ దయా హృదయుం డగు బ్రాహ్మణునికిఁ బౌరుషము తగునా ?

వీరుఁడు—కోయం పరసురామః. పరశురాముఁ డెవ్వఁడు ? బ్రాహ్మణుఁడు కాఁడా ? అతం డెట్లు వీరుండయ్యెను.

అని యారీతి వారిరువురకు యుక్తిప్రయుక్తులుగా రెండు గడియలు శాస్త్రములయందును బురాణములయందును బ్రసంగము జరిగినది. అంత నిరువురు మాటలు ముగిలియుండెను. అప్పుడు వీరుఁడు అయ్యా ! యిది పర్వదినము. యాత్రికులు పెక్కండ్రు వచ్చుచుందురు. మనప్రసంగము పెక్కండ్రు నిలఁబెట్టును. ఇప్పుడు సమయము కాదు. వెండియు దర్శనమిత్తురేనిఁ బ్రసంగింతము. మీతో మనమాడుదు

ముచ్చటగా నున్నది. మీ సుముఖత్వము మనోహరమై యున్నది. అని పొగిడిన నతనిమాటలకు సంతసమందుచు నయ్యిందువదన యంతటితోఁ బ్రసంగము విరమించి చేతులు జోడించి అందుండియే విశ్వేశ్వరు నిట్లు వినుతించినది.

జయ శంకర పంకజనాభ విధి
ప్రముఖామరసేవిత పాదయుగ
స్థిరముక్తిద భక్తనిదాన భవా
బ్ధిజలే పతితా మవమాం కృపయా ॥౧॥
ధరణీధరమందిర! బాలశశీ
కరశేఖర! భూతిమనోహర! హే
హర! పాప భయంకర! ఘోరభవా
బ్ధిజలే పతితా మవమాం కృపయా ॥౨॥
గిరిచాప! మహీధర! వారిధితూ
ణ! రమాధవబాణ! మహారథిక!
త్రిపురాసురభంజన! ఘోరభవా
బ్ధిజలే పతితా మవమాం కృపయా ॥౩॥

అని యవ్వనితారత్నము విశ్వేశ్వరమహాదేవుని వినుతించిన విని యవ్వీరుండు సంశయాకులహృదయుండై (అహో కిమేతత్ పతితా మిత్యంగనావిశేషేణసౌషి) అయ్యో యిదియేమి ? నీవు వనితాం అని స్త్రీవిశేషణము వైచికొని స్తోత్రము చేయుచున్నా వని యడుగఁగా వనితారచిత స్తుతివృత్తరత్నానియమా ఫణితాని) స్త్రీచేత రచియింపబడిన వృత్తములు నాచే నిప్పుడు చదువబడిన వని యుత్తరముఁజెప్పి యమ్మత్తకాశిని తత్తరముఁ జెందుచుఁ జెలికత్తియలతోఁగూడ నచ్చోటు కదలి సత్వరముగా వచ్చినదారి ననుసరించి తన యంతఃపురమునకుం జనినది. అని యెఱింగించు నంతకు వేళ యతిక్రమించుటయు మణిసిద్ధుం డంతటితో నావృత్తాంతముఁ జెప్పుటఁ జాలించి పైమజిలీయందుఁ దదనంతర వృత్తాంతమిట్లని చెప్పఁదొడంగెను.

ముప్పదియైదవ మజిలీ.

గోపా! విను మట్లు లవంగి సఖులతో నంతఃపురంబునం బ్రవేశించి భుజించిన వెనుక నొక రహస్యప్రదేశంబునం గూర్చుండి వారితో నిట్లు సంభాషించినది.

లవంగి — కుంచలతికా ! నేడు మీదయావిశేషంబునం గదా విశ్వేశ్వరునిం జూడగంటిని. కాకున్న నందఱు మఱిగి యా యాలయంబున బ్రవేశింపశక్యమా ?

కుంద — నీచే విశ్వేశ్వరలింగమున కభిషేకముఁ జేయించలేక పోయితిమని లజ్జించుచున్నాము. ఆ గుమ్మముఁగాచియున్న బ్రాహ్మణకుమారుం డసాధ్యుండుగదా! ఏమి చేయుదుము.

లవంగి — అసాధ్యంబని మెల్లగాఁజెప్పెదవేమి ? అమ్మయ్యో ! అతఁడు నాచేయి పట్టుకొనినప్పుడు వణకువచ్చినది. చూచితివా ? మన మాఁడువాండ్రమైనట్టు అనుమానము జెందినాఁడు సుఁడీ !

కుంద — అవును. నీసుముఖత్వము మనోహరముగా నున్నదన్నమాట యూరక పలికినదికాదు.

లవంగి — అదియునుంగాక నేను మఱచిపోయి స్తుతిశ్లోకములలో పతితాం అని స్త్రీలింగవిశేషణము వైచితిని. దానికేగదా యతండు శంకించెను.

సంగీతచంద్రిక — నీవాయనతోఁ బ్రసంగించితివిగదా. విద్యలలో నేపాటి వాఁడు !

లవంగి — విద్యలలో బృహస్పతియే యని చెప్పవలయు. నేనన్నిటిలో సూపి చూచితిని. నిర్లక్ష్యముగాఁ జెప్పివిడిచెను.

కుంద — వాని రూపము మిక్కిలి మనోహరముగా నున్నది సుమీ. వాని రంగు నీరంగు నొక్కసమముగా నున్నవి.

లవంగి — రంగుమాట యటుండనిమ్ము. సుదురు సొరుఁజెక్కుల తళుక్కు గన్నులయందము నెట్లున్నవో చూచితివా !

సంగీత — అతండు సప్పుచుండ మొగ మూరక చూడముచ్చటయైనదిగదా. ఆహా ! పలువరుస యాణిముత్తియములు గ్రుచ్చినట్లే యున్నది

లవంగి — పెక్కేల యావిప్రకుమారుండు యువతీమన్మథుండని జెప్పఁదగినదిసుమీ.

సంగీత — అట్టి మనోహరుండు నీకు లభించిన మేము సంతసింతుము.

లవంగి — అతని కాతఁడే సాటి. అట్టివాఁడు మఱియొకఁడుండి నప్పుడు గదా.

కుంద — అతఁడే విశ్వేశ్వరసాక్షిగా నీపాణిగ్రహణము గావించెనే !

లవంగి — దాన నేమి యయ్యెఁ ?

కుంద — ఏమికావలయునో యనియే కాఁగలదు.

లవంగి — అది పరిహాసజల్పితమా యేమి ?

కుంద — పరిహాసమేమి ? నీయభీష్ట మెట్లో యట్లే కావింతుము మా యొద్ద మోమోట మందెదవేల ?

లవంగి — సఖీ ! అది యేమియోకాని వానింజూచినది మొదలు నా హృదయమున నేదియో వికారముగలిగి బాధించుచున్నదేమి !

సంగీత — మేమదియే యనుకొనుచుంటిమి యుక్తమే.

లవంగి — అన్నా ! వాని సలలీల నామంబు తెలిసికొనము మఱచితిమి. అట్టి

యపరిచితు నొక్కసారి చూచినంతనే యింతకుమున్ను కంతువికాసముల నెఱుంగింపు మదీయస్వాంతమున వింతసంకల్పములు బొడముచున్నవి. ఆహా! స్త్రీహృదయము కన్నఁ దరళమైనది మఱియొకటి లేదుగదా.

కుంద—మాధవీలత సహకారమును విడిచి దుత్తూరముపైఁ బ్రాకినప్పుడు గదా నిందించుట.

లవంగి—దుత్తూరమో సహకారమో నాకుఁ దెలియదు. కాని యీకార్యము కొనసాగునదియా?

కుంద—మనుష్యప్రయత్న మక్కఱలేకుండ దైవమే కొనసాగింపఁగలఁడు. లక్షణము లట్లు గనంబడుచున్నవి.

లవంగి—ఊరడింపుమాటలు మాని కార్యసాఫల్యమగు తెరువరయుఁడు.

కుంద—సిరి రా వలదనువా రుందురా యేమి?

లవంగి—ఇప్పు డెంతకాలమైనది? నేఁటి యుదయముననే మనమతనిం జూచినది.

లవంగి—అబ్బా! యుగాంతరము లైనట్లు తోచుచున్నది.

సంగీత—అలాగే యుండును. ప్రొద్దుపోయినది. నిద్రపొమ్ము. శేషము విచారింతము.

అని సంభాషించుకొని యాచేడియలు నిద్రపోయిరి. కాశీపట్టణములోని మసీదుఫకీరులు వీరునియందు మక్కువగలవా రగుటచే యవనసేనలోనికిం జని యచ్చటివిశేషములు ప్రతిదినమువచ్చి సాయంకాలమునఁ జెప్పుచుందురు. దానంజేసిన వారికి రాకపోకలవిషయమై యాటంక మేమియు జరిగింపఁ బడలేదు. యవనసేనాపతులు ఫకీరులను తలంపుతోఁ దమరహస్యములం జెప్పుచుందురు. శివరాత్రినాఁడు సాయంకాలమున లవంగి యాదినమున గుడికి రాదనియుఁ దిరుగ సేనలకు వ్రాసిరనియు రెండు మూఁడు దినములలో సేన వచ్చిన తరువాత మీయూరిమీఁదఁబడుదురనియు ఫకీరులు వీరునకుఁ దెలియఁ జేసిరి. ఆ వార్తవిని వీరుఁడందు మఱియొకనిగావుంచి తాను సేనాముఖములన్నియుం జూచికొని యింటికింజని నిత్యక్రియాకలాపంబులం దీర్చుకొని తల్పంబుపై శయనించి యిట్లు ధ్యానించెను.

అయ్యో! నేను లవంగి రాకుండఁగాపాడితి ననుకొంటిని గాని దాని పని యదిచేసికొని పోయినది. నేనే మోసపోయితిని. పురుషుని కరమంత మృదువుగ నుండునా? స్వరమువలన స్పష్టముగాఁ దెలియఁబడుచున్నది. చూపులు లేడిచూపుల వలె నున్నయవి. కన్నులఁ గాటుక గుఱుతు లున్నను నూహింపనైతిని. అది యంతయు నట్లున్నను స్తుతిశ్లోకము లదిరచించినవే. అందు స్త్రీలింగ విశేషణము వైచుకొని నాతో మఱియొకరీతిఁ బలికినది. అయ్యారే! ఎన్ని విద్యలలో బరిశ్రమచేసినది! వక్తృత్వ మెంత కొనియాడదగినది! దానంజేసియే హిందూమతాభిమానవతి యైనది. అట్టి

చిన్నది గుడిలో బ్రవేశించినను దోషములేదు. స్వామికభిషేకముఁ జేసినను జేయ వచ్చును. దాని చూపులు తలంచుకొనిన నా హృదయము వివశమగుచున్నది. మంచి సమయము మించఁబెట్టితినిగదా. అయ్యో! మఱికొంతసేపు దానితో ముచ్చటింపక పొమ్మంటి నావంటి వెంగలి యెందైనఁ గలఁడా ? అమ్మహారాజపుత్రిక మాటకు వేయి దీనారము లిచ్చినను సంభాషించునా ? వ్రేలిపట్టునఁ బోగొట్టుకొంటి వెండియు దర్శనము సేయుదునంటిగాని నివాసదేశంబడుగనైతి. అడిగినను నిజము చెప్పునా ? తదీయ శృంగార విలోకనములు నాయందనురాగముఁ గలిగినట్లు తెలియఁజేయు చున్నవి. కానిమ్ము. అదియే సత్యమైనచోఁ గాముం డుపకారముఁ జేయక మానఁడని తలంచి యంతలో నవ్వుకొనుచు మఱియు నిట్లు తలంచెను.

ఇప్పుడు నేనుచేసిన శపథమువాని కామకుండనైతినేల ? కమను లిట్లే దలంచుచుందురు. మగవానింజూచి ప్రియని తలంచి తద్విలాసములు తనయం దారోపించుకొనినవాఁడు నేనుదక్క మఱియొకఁడు గలఁడా ? సీ! యీ సంకల్పము నాకేమిటికిఁ గలుగవలయు ? యవనపుత్రిక యట్లేలవచ్చును ? నేనే భ్రమపడితినని క్రమ్మఱ జిత్తమును మరలించుకొని మఱునాఁడు చేయవలసిన కృత్యము లాలోచించుకొనుచు నిదురపోయెను.

మఱునాఁడు వీరుండు కాశీరాజుగారికి పాదుషాగారి సైన్యం కొంతతిరుగ రానైయున్నది.' కనుక మిగిలియున్న మీ సైన్యముఁ బంపుఁడని వ్రాసి తెప్పించుకొని యాయా ముఖగమనంబుల గాపుపెట్టి తానన్ని పోటులం బాచుచు నప్పురం గాపాడుచుండెను. సంచలతిలక యమ్మఱునాఁడు మగవేషముతోఁ గాశీపట్టణమున కరిగి వీరుని వృత్తాంత మంతయుఁ దెలిసికొనివచ్చి యచ్చిగురుబోఁడితో నిట్లనియె 'సఖీ! నిన్నటి దినమున విశ్వనాథుని పడమర ద్వారమునఁ గన్నవాఁడు వీరుఁడను బ్రాహ్మణకుమారుఁడు. వాని తండ్రిపేరు పండితభట్టుఁట. ఆ విద్వాంసుఁ డీపట్టణమున మిగులఁ బేరుగలవాఁడఁట. ఏడుగురు పుత్రులు పుట్టి చచ్చినవెనుక నీతండు పుట్టి తురక దేవతల యారాధనా విశేషమునఁ బ్రతికియున్నాఁడఁట. దానంజేసియే యతని వేషము తురక వేషముగా నున్నది. అమ్మహావీరుండు విద్యచేఁ గాక పరాక్రమముచేఁ గూడ ననన్యసామాన్యుఁడై యున్నాఁడఁట. ఈ సన్నాహం బంతయు నతనిదే యని తదీయవృత్తాంత మంతయుం జెప్పినది. ఆ మాటలువిని యయ్యోషారత్నంబు సంతోష విషాదంబులు మనంబునం బెనఁగొన సంచలతిలకతో బోటీ! మనవారి యుద్ధమ మెట్లున్నది ? సేనాని వ్రాసిన జాబునకేమని యుత్తరము వచ్చినది తెలిసికొనిరమ్మని చెప్పిన నప్పడఁతి సేనాపతి కడకేగివచ్చి లవంగితో నిట్లనియె.

యువతీ! మన పక్షము మఱికొంత సైన్యముతో దప్పక యీదినమున వచ్చునఁట. ఎల్లుండి వీరునిపైఁబడి పోరాటము సేయుదురట. ఇదియే మన సేనాపతుల

కృత్యమని చెప్పినది. ఆ మాట విని యప్పొటలగంధి వీరున కేమి యపాయము గలుగునోయని వెఱచుచు నిష్టదైవమును బ్రార్థింపఁ దొడంగినది.

అంత నమ్మఱునాఁడు సాయంకాలమునను విశేషబలముతో వచ్చిన హుస్సేనువారలలోఁ బ్రవేశించెను. వజీరు రాకవిని కాశీపురములోని మసీదుఫకీరు లాతనిం జూడఁబోయిరి. మంత్రిగారిని గౌరవించి కుశలప్రశ్నానంతరమున నిప్పటి హిందువు లింత కావరించియున్నా రేమి? పాదుషా శాసనమంత నప్పులాటగా నున్నదా? కాశీపురముం ద్రవించి గంగలోఁ గలిపింతు జూడుఁడు. వీరెవ్వరియాజ్ఞ నిట్లు పనికుద్యోగించిరి. వీరికిబలము లెట్టిపనని యడిగిన ఫకీరు లిట్లనిరి కాశిరాజు మీకు మెచ్చి సహాయము రాదని చెప్పెను. ఈ దేశమున కెల్ల నాలింగము ప్రాణమువంటిది కావున హిందువులందఱు నేకమైరి.

కాశిరాజు సమ్మతిలేకయే తదీయ సైన్యమంతయు వచ్చి యప్పురిఁ గాచుచున్నది. హిందువులు స్త్రీబాల వృద్ధముగాఁ బోరుటకుఁ సిద్ధముగా నున్నవారు. ప్రాణములఁ దృణముగాఁ జూచుచున్నారు. ఒకరి ప్రోత్సాహము వీరికిలేదు. అందఱు వీరులుగానేయున్నారని యతండు వెఱచునట్లు వీరునందుగల యభిమానమునం జేసి చెప్పిరి. ఆమాటలువిని మీసములు దువ్వుచు నాహా! మేక పిల్లలకెంత క్రొవ్వువచ్చినది. కానిండు. గొఱ్ఱెబలిసిన గొల్లకు లాభమేకదా! అక్కాఫరుల పచ్చినెత్తురులు ద్రావి తురకలు మత్తులై నాట్యములు సేయగలరు మీరేచూతురుగాక యని పలుకుచు నప్పుడు యుద్ధమున కుత్తరువీయక యాదినంబునఁ గొన్నిసన్నాహములు గావించుకొనిపోయెను.

ఫకీరులు కొంతసేపందుండి యప్పటిరహస్యము లన్నియుం దెలిసికొని ప్రోలికింజని వీరునితో రహస్యముగా నిట్లనిరి. అప్పా! మా చెప్పిని మాటల వింటివి కావు. ఇప్పుడు పాదుషాగారి మంత్రి మితిలేని బలముతో వచ్చి యున్నాఁడు. ఎల్లుండి యుదయమున సువ్వెత్తుగా మీపురిపైఁబడుదురట. రేపు ప్రొద్దున పాదుషాగారి పుత్రికను ఢిల్లీకి బంపివేయును. ఆచిన్నది యిక్కడనే యుండెదనని చెప్పి పెద్దతడవు పోవుటకు సమ్మతించినదికాదు. పెద్దయుద్ధము జరుగును. గావున స్త్రీలిందుండరాదని చెప్పి యెట్టకేలకు బయనమునకు సమ్మతింపఁజేసెను. సామాన్యసైన్యమును సహాయముగా నిచ్చి పల్లకీమీఁదఁ బంపుదురఁట. ఇవియే యప్పటి విశేషములు. తరువాత కృత్యములు నీవె యోజించు కొనుమనిచెప్పి వారు మసీదునకుం బోయిరి. వీరుండాత్మగతంబున నూహించుకొని యమ్మఱునాఁడు కొందఱు రాజభటులు సహాయముగాఁ గొని రహస్యముగాఁ జని లవంగి యనుగు తెరువుఁ గాచుకొనియుండెను.

అంతలో నాకొంతారత్నము పల్లకీబోయల కంఠధ్వనులు వినంబడినవి. అప్పుడు వీరుండు సొరంగములఁ దోలు బెబ్బులివలె గుఱ్ఱముతో నెగసి యవనసైన్యములం బాఱఁదఱిమి యురుగవ దండులఁ బట్టితోలి పడుగులు చెల్లాచెదరెలం [illegible] నప్పల్లకి మరలించి మాయా తోవం గాశీపురంబునకుం దీసికొనిపోయి యంతఃపురమున్న

సిద్ధపఱచి యుంచిన సిద్ధాంతములో సయ్యాంతులఁ బ్రవేశ పెట్టి వలయునట్టి సామగ్రి యంతయు నిచ్చి యితరులం బోనీయక రావుసట్టి యతిగుప్తముగాఁ గాపాడుచుండెను. లవంగియు సఖీజనంగంతయు పీడనపలసం గలిగినదని చలిక త్తియలచేఁ దెలిసికొని యబ్బంధనంబు సైత మొక బంధుకృత్యముగాఁ దలంచుచు తనగౌరవమున కించు కేనియు హాని రాకుండఁ గాపాడు వీరునయందు మిక్కిలి సనురాగము జనింపఁ దంత్రి వలన సతనికేమిముప్పు వచ్చునోయని వెఱచుచుండెను. అట్లు తురక రావట్టిని బంధి గృహంబునబెట్టి నాఁటిసాయంకాలమున గవనులఁజని వీరభటులకాయోధన ప్రకారం బెఱింగించి రణభేరి నినాదంబులు ఘనఘోంతరాళంబులు నిండ ఖండనంబునకు నాయి తము చేసి నిలువంబెట్టెను.

ఆధ్వనివిని యవనభటులు చటులగతిసుబ్బుచు బవరమునకు వేగ నాజ్ఞ యిమ్మని వజీరుం గోరుకొనిరి. అతండును రణభేరి వాయింప నియమించి సేనల బాగుగ నిలువఁబెట్టి యుద్ధమునకు వెడలుసమయమున రాజపుత్రికతో సరిగినభటులు వచ్చి శత్రువులు లవంగిం జెరఁదీసికొని పోయిన వృత్తాంతమంతయు జెప్పిరి. ఆవార్త విని మంత్రి తెక్కలు విరిగిన పక్షివలె నేలగూలి యొక్కింతతడవు మోదలెఱుంగక యుట్టకేలకుఁ దెప్పరిల్లి రణఘోషంబు లుడిగించి చింతించుచు సేనాధిపతిని రప్పించి యిట్లనియె.

అయ్యయ్యో! ఎంతమోసము వచ్చినది చూచితివా? నేను బ్రమాదవశంబున మనరాజపుత్రికను యుద్ధసమయమున నింటనుండవలదని బలాత్కారముగా నిన్న యింటికి బంపితిని. దారిలో నిదివచ్చి యొప్పులకు సంపదలమంతతోఁగూడాఁ దీసికొనిపోయిఁ రట. ఏమి చేయుదునోదా! బలాత్కారముగాఁ బంపక విడుతునా! శత్రువులకు జారి కలుగునా! నేను పాదుషాగారి సెలవులేనిదే యావాల్లంటి నింటికిం బంపితిని. పంపి నను దగుసేన నిచ్చిన నింత ముప్పు వచ్చునా? ఇప్పుడేమిచేయుదును. ఈమాటలువినిన పాదుషా నన్ను శిరచ్ఛేదము చేయక విడుచునా? అదిసున్నది యాయనకుఁ బంచ ప్రాణములలో నొక ప్రాణమైయున్నది. ఆమెకోరిక నెట్టిపనియయినఁ జేయించు చున్నాడు. మఱియు వంశాంతమునకే నాకిట్టి బుద్ధిపుట్టినది. అని దుఃఖించుచున్న మంత్రిని నూరడించుచు దళవాయి యిట్లనియె.

స్వామీ! మీరుపకరించినదియే యప్పుడే జేసితిరి. మనలందరి మఱించి పగతుర రాజపుత్రిక నెత్తుకొనిపోయిరి కాదింకను. ఇప్పుడు మాకాజ్ఞయిండు. పిరికిపంది శత్రువుల మర్దించి స్వామి పుత్రికను వెదకి తీసికొనివత్తుము. మేము మాత్రము మగలముగామా యని పలికినను మంత్రి "అయ్యో! అంతపనిచేసి నిన్నలంటను [illegible] పగ సాధించువారు ప్రియముగం జేయుదురా? [illegible] [illegible] సోమునకే కార్యమంతం జన్నుఁ [illegible] [illegible] ప్రస్తుతము సంగరము నిలుపుచేయుము. రహస్యముగా వెదకి యప్పటిలో నిర్ణయు

తెలుఁగరయ నియమింపుడు. తెలిసికొని వచ్చినవారికిఁ గానుకలనుసఁగింతుమని చెప్పి యప్పుడే యతండా రహస్యసదనమునకుం జని మంత్రులతో నాలోచించుచుండెను.

అప్పటి వీరుండు గూఢచారులవలన లవంగికతంబున యవనులాదివసంబున సంగరము మానుకొనిరను వార్తవిని సంతసముతో గవనుల రక్షించుకొనుచు నుండుఁడని భటుల రణసన్నాహము మానిపించి యమ్మఱునాఁడు సాయంకాలమునఁ దాను బ్రచ్ఛన్నముగా స్త్రీవేషము వైచికొని ద్వారపాలకులకు వీరుని యానతి నయనంచున్న దాసనని యయ్యుత్తరవుఁజూపి లవంగి యున్న యంతఃపురమునకుం జనియెను. ఆ సేవకు చూరమునవెయుండి యందున్న కుందలతిలకను హస్తసంజ్ఞచేఁ జీరి నమస్కరించి యచ్చెలువయొద్ద కనిపెను.

అక్కానకగాత్రి యప్పత్రికిం జదువుకొని తలయూచుచుఁ గుందలతికతో సఖీ! వీరుని చెల్లెలఁట. మల్లిక యను చిన్నది మనతో ముచ్చటింప వచ్చినదఁట. రమ్మనుట కేమి యాక్షేపణయున్నది? నాడు మన గౌరవము నిలిపిరికాని యవమానపఱచినచో నేమిచేయుదుము? ప్రవేశపెట్టుమని పలికిన నప్పడఁతియు సత్వరంబునంజని యక్కపటవనితం దీసికొనివచ్చినది. రాజపుత్రిక పదియడుగు లెదురువచ్చి యతనిచేయిఁ బట్టుకొని ముద్దుపెట్టుకొనుచుఁ దీసికొనివచ్చి యుచిత పీఠంబున గూర్చుండబెట్టి యెక్కుడు సత్కారములం గావించినది. పిమ్మట నిరువురకు నిట్టి సంభాషణములు జరిగినవి.

లవంగి—మల్లికా! నీ తలిదండ్రులు నీ రూపమునకుఁ దగినపేరు పెట్టిరి. సంతసించితిని. నీ వెవలకుఁ బవిత్రముఁ జేసితివి? నీ తండ్రి పేరెయ్యది? ఆ పన్నిద్దరున్నరాల నగు నన్నుఁజూచ నీ కేమిటికి వేడుకపుట్టినది.

మల్లిక—నేను బండితభట్టను బ్రాహ్మణుని కూతుఁరను. వీరుఁడు నాకు సోదరుండు. మా గ్రామమంతటను నిన్నబ్బురముగాఁ జెప్పుకొనుచుండుటచే జూడ వచ్చితిని.

లవంగి—నన్ను మీ యూరిలో నేమని చెప్పుకొనుచున్నారు?

మల్లిక—విద్యారూపగుణశీలంబుల ననవద్యవని.

లవంగి—కాదు కాదు. హిందువుల పాలిఁటి మారియని చెప్పుకొనుచుందురు. కాదమ్మా కుందలతిలకా! వీరుండన...

కుం—సందియమేల? మనఁ బిలిపించిన యాతండే.

లవంగి—ఏమీ? అయిన నీచెలిమి నీవు లట్టిఁగాని మాకు మిత్రుడౌఁ గాదేమో చెప్పుము.

మల్లిక—సంశయమేల అందులకేకాదా చూడవచ్చుట.

లవంగి—(నవ్వుచు) మీ యన్నగారి తెక్కలు పండితులుగదా! మీరును జదివితివా? మీలో నాడువాండ్రు చదువుకొందురా?

మల్లిక — మాలోఁ బ్రాయము వచ్చువరకే స్త్రీలు విద్యాభ్యాసము చేయుదురు. నేను నంతవఱకు కొంతకొంత చదివితిని.

లవంగి—ఏ విద్యయందుఁ బరిశ్రమచేసితివి ?

మల్లిక—ఇదియదియని చెప్పలేను.

లవంగి—వ్యాకరణ మేమైనం జూచితివా ?

మల్లిక — అదియుం దెలియకపోవలయునా ?

లవంగి— తర్కమో ?

మల్లిక—తర్కము జదివినంతనే యయ్యెనా లేమి ?

లవంగి—వేదమో ?

మల్లిక—బ్రాహ్మణులకు వేదముఁజదువుటయు నొక యబ్బురమె !

లవంగి—వేదార్థ మెఱింగితివా ?

మల్లిక—అర్థము తెలియనిదే వేదము వచ్చునని మాలోఁ జెప్పుకొనరుగదా. అంగసహితముగాఁ జదివినప్పుడే వేదము తెలియునని చెప్పుకొనవలయును.

లవంగి— ఈ విద్య లన్నియు నీవు ప్రాయము వచ్చులోపలనే చదివితివా ?

మల్లిక—పడఁతీ! ఇట్లడుగుచుంటివేమి ? ఈ విద్యలు ప్రాయము వచ్చువఱకుఁ జదువవలయునా ? నా బుద్ధిమాంద్యతకుఁ బరిహాసమాడుచుంటివికాబోలు. వినుము. నేనివి ప్రత్యేకముగాఁ జదువలేదు. మా యన్నగారు చదువుచుండ నేనప్పుడప్పుడు విని గ్రహించితిని.

లవంగి—మీ యన్నగా రెన్ని సంవత్సరములు జదివిరి ?

మల్లిక— అస్త్రవిద్యాపరిశ్రమయం దెక్కుడు వేడుక కలుగుటచే నతండీ విద్యలఁ బూర్తిచేయుటకు నాలుగైదు సంవత్సరములు పట్టినది. రాత్రులందుమాత్రమే చదువువాడు.

లవంగి —(కుందలతిలకవంకఁ జూచుచు) సఖీ! ఈమె మాటలు వింటివా? అబ్బురముగాఁ జెప్పుచున్నది.

కుం — నీకీ సందియ మేమిటికి ? ప్రశంసించిచూడుము.

మల్లిక—తప్పక ప్రశంసింపవలసినదే. నాకును మచ్చటగానే యున్నది.

లవంగి — (పదునాలుగు విద్యలలో స్థాలీపులాకన్యాయముగా కొన్ని కొన్ని ప్రశ్నోత్తరములు వడసి యచ్చెరువందుచు) కుందలతిలకా! నీ వీమె నింత పండితురాలనియే చెప్పఁదగినదిసుమీ. ఓహో! మోహనాంగీ! నీవే యింత చదివితివే యనంగా నీ యన్నగారెంత వాఁడోగదా.

మల్లిక—సుందరీ! నిందా గర్భస్తుతివచనములే మున్ను నేనిది చెప్తి

పొడిచెదవు! తురకబిడ్డవై పదునాలుగు విద్యలలోఁ బ్రశంసించిన నిన్ను మెచ్చుకొనవలయునుగాని బ్రాహ్మణులమగు మాకిది స్తుతిహేతువుగాదు సుమీ!

లవంగి—సఖీ! ఆ ప్రభావంబునం జెప్పుచుంటి; నాకు మొదటినుండియు బాండిత్యమునం దభిలాష మెండుగనుక నిన్నుఁజూచి వేడుకపడితి నింతియకాని నింద యని తలంచుకొనరాదుసుమీ.

మల్లిక—మాటవచ్చిన కట్లంటిసిగాన నీ పలుకుల నింద యేమున్నది. మఱియొకటి యడిగెదఁ దప్పుగాదేనిఁ జెప్పుము — యవనకుల సంజాతవగు నీకు హిందూవిద్యయం దభిలాష యేమిటికిఁ గలిగినది. హిందూదేవతల నారాధింప నేమిటికి వచ్చితివి? నీ వృత్తాంతమించుక చెప్పుము.

లవంగి—మా తల్లికి నేడుగురు పుత్రికలు పుట్టి యేడేఁడులు పెరిగి యెనిమిదవ యేఁడు చొరబడినతోడనే మృతినొందిరి. ఎనిమిదవమారు నేను గర్భమునఁ బడితిని. అప్పుడు మా తల్లి మిగులఁజింతసించుచు గర్భం బెడఁగొట్టుకొను తలంపుతో నొక పరిచారికను రహస్యముగా నట్టిమందు నెవరినేని నడిగితెమ్మని పంపినది. ఆ దాదిపోయి తా నెఱింగిన యొకబ్రాహ్మణుని నా మందడిగినది.

ఆ విప్రుం దట్టిపని సేయనొల్లక తత్కారణము దెలిసికొని మంత్రాక్షతలిచ్చి సంతానము నిలుచునట్లు చేయఁగలనని శపథముఁజేసెను. ఆ విప్రుని రహస్యముగా నాయంగనాజన యంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోయి మా తల్లితో నతనిమాటలం జెప్పినది. అప్పుడు మా తల్లి కాసజనించి చేయఁదగినసత్కృత్యములేమని యాపారు నడిగెనది. ఆయన మంత్రాక్షతలిచ్చి హిందూమతానుసారముగాఁ బిల్ల పుట్టినదిమొదలు దేవాలయములలో నుత్సవములు చేయించుచు జపములు మంత్రములు బ్రాహ్మణులచేతఁ జేయించుచుండవలయును. హిందూ విద్యయే చెప్పించుచుండవలయు నట్లయిన నీ పుత్రిక బ్రతుకునని చెప్పెను.

ఆ మాటలన్నియు మా తండ్రి కెఱిఁగించి యట్లు చేయుటకు సమ్మతించినది. పిమ్మట నేను జనించితిని. పుట్టిన పదిదినములలో జాతకర్మాద్యుత్సవములుజేసి బ్రాహ్మణ గృహమందే నన్నుఁ బెనుప నియోగించెను. ఏడేండ్లు వెళ్ళువఱకు నన్ను మా తల్లిదండ్రులు కన్నెత్తిచూడలేదు. హిందూవిద్యలే చదువుకొనుచుంటిని. గండము గడచిన పిమ్మట బ్రాహ్మణుల కనేక దానధర్మములు గావించి వేదశాస్త్రములే నాకుఁ జెప్పించిరి. దానంజేసి నేనావిద్యల జదివితిని. ఆ విద్యలే ప్రియమైనవి. కాశీమహిమ నీ నడుమఁ జదివితిని. తత్ప్రభావము భావమున కామోహము గలుగఁజేయ నీ ప్రయాణ సన్నాహంబుఁ గావించితినని తన వృత్తాంతమంతయు జెప్పినది.

ఆ మాటలు విని యతండు వెఱఁగుపడుచుఁ తరుణీ! నీ చరిత్రము మా యన్న చరిత్రమును బోలియున్నది. అతనికిని నీకును బూర్వజన్మ సంబంధ సిద్ధియేమైనఁ గలిగియున్నదేమోకదా! యని యా వృత్తాంత మంతయుం జెప్పెను.

అప్పుడు లవంగి "మల్లికా! దాసంజేసియే కాబోలు మీ యన్న పేరు వినినంత నాకు మనంబున నెద్దియో యానందము గలుగుచుండును. ప్రీతికి నుపోషపులు కాపుసుమీ. ఇప్పుడు మీ యన్న యెక్కడునాసితో దగనిపగ దెచ్చి పెట్టుకొనియెను. అదియునుంగాక నన్నుఁ జెఱబట్టినవార్త వినినంత మా తండ్రి పుడమి నిలువనిచ్చునా? ఆయనకుఁ బాండిత్యము చాలదా? పాలికుఁ బౌరుష మేమిటికి? ఇప్పటికైనం దప్పించుకొనిపోయిన నొప్పిదముగా నుండును. నీ కంఠధ్వని మీ యన్న కంఠధ్వని యెక్కడేసుమీ" యని పలికిన విని యక్కలికి యిట్లనియె. 'బోటీ! ఆ మాటలనే పలుమారు మా తండ్రి పిదునితోఁ జెప్పుచుండును. వాఁడువినక సంగనాసి కాంక్షియై యున్నవాఁడు. ఏమియేయుదుము. నీవనిన వానికిష్టమేసుమీ! మొన్న మాటల 'రణిని గ్రహించితి' ననుటయు నయ్యువతి మరల నిట్లనియె.

"వనితా! నామాట యనం దేమిటికిఁ జెప్పెను? నాయందిష్టమని యెట్లు గ్రహించితివి? నిజముగా నవ్వు దేమిప్రశంస వచ్చినదో చెప్పు" మని యడిగిన నవ్వుచు నతం డవ్వనిత కిట్లనియె. కాంతా అంతగా నడుగుచుంటివేల? మఱియేమి యును లేదు. ఈముప్పునకు హేతుభూతురాలవని నిన్నెవరో నిందించిరి. అందుల కతండు సమ్మతింపక నీపాండిత్యమును గుఱించి భూషించుచు నీతండ్రిని దూషించెను. నీరూప మాసేచనకమని యెద్దియో ప్రశంసలమీఁదఁ గొనియాడెను. ప్రొద్దుపోయినది. ఇఁక నేను బోయివత్తు ననుజ్ఞయిత్తువా' యని యడిగిన నచ్చేడియ యిట్లనియె.

'బోటీ! నీమాటలచే నాదుఃఖము మఱచిపోయితిని. చెఱదెచ్చియు నవమానపఱుపక గౌరవముగాఁ గాపాడుచుండెడు మీయన్న కనేక నమస్కారములని చెప్పుము. ఈపగ విడచి మైత్రిగలిగి వర్తింపుమనియు నీయాపద దాటించుకొను తెరువరసియుండుమనియు నుడువుము. దయఁజూచుచుండుమని పెక్కుమాటలు సెప్పి యరుగునప్పుడు మల్లికయే వీరుడను సంధియముగలిగి యది కులాచారమని తెలుపుచు నచ్చెలువ యతని చెక్కుల ముద్దుపెట్టుకొనినది. అతండు తత్స్పర్శ సుఖంబున మేను పరవశముజెంద నాసుందరి వా తెరువుడికి పగలాడి తనంబున జిట్టకంబులు గావించిన నదరుచు నమ్మించగమున యతని నట్టెచూచు 'నిట్టి చిట్టకము లాఁడువాండ్రా వాండ్రయెడఁ గనఁబఱతురా? పండితుని చెల్లెలవు కాబట్టియా నీవలన నింతలం గంటినని యుల్లసమాడుటయు నది తమ కులాచారమగుటఁ జేయసయ్యె నీచేతలుమ్మా తమ విపరీతములు కావా' యని యుత్తరము జెప్పెను. పిమ్మటనతం డతివా! ప్రొద్దుపోయినది. నేను వచ్చి పెద్దతడవైనది. నీ మాటలతీపునకుఁ జొక్కి యొడలెఱుంగనైతిని. పోయివత్తు నాజ్ఞయిమ్మని పలికిన నక్కలికి మేమనవలసినమాట నీవనుచుంటివి. కానిమ్ము. పంపింపఁ దర్శనమియ్యఁ గోరుచున్నదాన. మీ యన్నగారితోఁ బగని పగ పెట్టుకొనవలదని పలుమారు బోధింపుము. బంధనంబునను విడిచి పెట్టినను మాగాఁ బంపవలదు తమ పలుకొనకే చెప్పితిని. ఈ ముప్పు దాటినచో మా

తండ్రితోఁ జెప్పి యాయనను నాయొద్ద బందితునిగా నుంచుకొనఁగలను. నన్నుఁ జూచినదిమొదలు నాకట్టితలంపు గలుగుచున్నదని యనేక ప్రియాలాపములు పలికి యంపినది

అతం డరిగినవెనుక లవంగి కొంతతడ వాదెసం జూచుచు మిన్ను వంక మొగంబై యేమియో యాలోచించుచుండెను. అప్పుడు కుండలతిలక 'సఖీ! మాటాడక యూరక యేదియో ధ్యానించుచుంటివి. ఆ విషయము మా కెరింగింపరాదా' యని యడిగిన నప్పడతి నిట్టూర్పు నిగుడించుచు, 'ఎందుబోయితివి? మల్లికయెవరో యెఱుంగుదువా? ఏమిచేసినదో చూచితివా' యని పలికిన నది యిట్లనియె. 'అట్లడిగెదవేల? మల్లిక వీరునిచెల్లెలని చెప్పినదికాదా! ఏమిచేసిపోయినది? మీరేదియో రహస్యములు మాటాడుదురని దూరముగాఁ బోయితిమి. ఏమిజరిగినదో చెప్పు' మని యడిగిన నవ్వనిత వీరుండే యావేషము వైచుకొని వచ్చెను. నేను మొదట గ్రహింపలేక పోయితిని. చెల్లెలు గనుక పోలిక వచ్చినదనుకొంటిని. వెళ్ళబోవు సమయమున తెలిసినది. అతం డప్పుడు పురుషచర్యలం గావించెనని చెప్పినది. కుండలతిలక అయ్యో! ఇంతకు నాకు సూచింతివేని గుట్టు బయల్పెట్టక పోవుదునా? ఎంతపని చేసితివి? దూరముగానుండి యెన్నియో చెప్పితివే! మఱి యప్పు డేమిచేసితివని యడిగిన లవంగి నాకు వణఁకు వచ్చినది. దానంజేసి యేమాటయు వచ్చినదికాదు. ఏమాట పలుకుటకును దోచినది కాదు. ఒకటిచెప్పఁబోయి యొకటి చెప్పితిని సీ! ఛీ! సిగ్గు నన్నగ్గపఱచుకొనినది. ఎఱుంగనట్లే మాటాడితిని. కాని చేయిపట్టుకొని నీవిట్టిరూపమున వచ్చి నమ్ము వంచింతువా యని యడిగిననేమి చెప్పనో, తెలిసిన పిమ్మట నేమి చేయునో నాకిక నామనసు తెలియక పోవుటచే నన్ని పోకలం బోయెను.

అప్పుడైన స్పష్టపఱచితినా! వెఱ్ఱిమాటలం జెప్పితినని పశ్చాత్తాపముఁ జెందుచున్న యారాజపుత్రిక నూరడించుచు సఖురాం డిట్లనిరి 'బోటీ! యిప్పుడు మించినదేమియును లేదు తిరుగా దెల్లవారదా! అతండు నీయందు బద్ధానురాగుం డైనట్లు తెల్లమైనదికదా! ఇకముందు మనసు దే యదను జెప్పెను. విచారింపకు" మని పలికిరి. ఆరాత్రి యంతయు నక్కాంత యతని మాటలు చూపులు చేతలు తలంచుకొనుచు నిద్రఁబోయినదికాదు.

అంత మఱునాడు ఫకీరులు యవనసేనావిశేషములం దెలిసికొని వచ్చి వీరునితో రహస్యముగా నిట్లనిరి. "అప్పా! నీకార్యము మిగులఁ గొనియాడఁదగియున్నది. రాజపుత్రికనే చెఱదెచ్చితివఁట. ఎంతమోసమోకదా! మంత్రి యిప్పుడు మిగుల విచారించుచున్నాఁడు. నీవు మాకుఁ బరిచితుఁడవని యెఱుఁగడు. అందు బంపుదురని వెదకుచున్నాఁడు. పాదుషాగారి యానతిలేనిదే యింటికిఁ బయనముఁ జేయించెనఁట. ఈ వార్తవిని పాదుషా యతనికి శిరచ్ఛేదము చేయించునని యనుకొనుచున్నాడు. సంధి కిదియే సమయము. ఆ రాజపుత్రికను జీవములతోఁ దనకిచ్చినేని మన మడిగిన నిచ్చు

[illegible] సమ్మతించినారు. ఈమాటలు మాతోఁ జెప్పఁగాఁ దెలిసికొనవలెనని చెప్పి వచ్చితిమి. [illegible] మన [illegible] జేతితో మట్టరాదు. లవంగిని దీసికొనిపోయి యప్పగింపుము. మంత్రితో [illegible] మాటలం జెప్పుము అనిగినత్తు" మని పలుకఁగా [illegible]. "స్వాములారా ! మీరు పలుమాఱిట్లు బోధించుచుండ వినుటకు కృతజ్ఞుఁడ [illegible]. పాదుషాభయము నాకించుకయును లేదు. రానిండు [illegible] యప్పగించ [illegible]. ఎన్నఁడును గాశీపురముమీఁద దండెత్తకుండుటకు హిందూదేవతల నిందింపకుండుటకును బ్రమాణపత్రికవ్రాసి యిమ్మనుఁడు. ఈతప్పుఁగాఫ్రఁ [illegible] అట్లైన లవంగి నప్పగింతుఁ గానిచోఁ [illegible]" నని పలికెను.

ఆ మాటలు విని ఫకీరులు వజీరునొద్ద కరిగి "స్వామీ ! మేము హిందువుల యొద్ద కరిగి సంధిమాటలం జెప్పితిమి. లవంగిని దుర్గకు బలియిచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నారు ఎక్కడదాచిరో తెలియదు. కార్యము మిగిలిన నేమిచేయఁగలము. అందొకరి యధికారములేదు. అందరు సభిపతులే. [illegible] బ్రతిమాలుకొని యెట్టకేలకు రెండుగడియలు మితిఁగోరికొని వచ్చితిమి. వారు కోరిన నిబంధనలకు సమ్మతించితిమి. [illegible] వ్రాసి యిమ్ము పోవలయు" నని పలికిన విని యతండెట్లయిన లవంగి వచ్చినం[illegible]లునని వారు చెప్పినట్లు వ్రాసి వారిచేతికే యాపత్రిక నిచ్చెను.

[illegible] తీసికొనిపోయి [illegible] సభఁజేసి పేరోలగం [illegible] పత్రికం [illegible]. హిందువులందరు మీరు [illegible] సామర్థ్యమును [illegible] [illegible] రాజపుత్రిక నప్పుడే యాందోళిక [illegible] మేనాలతో [illegible] కోటలోనికి నంపించెను. ఆమె [illegible] మంత్రి దన్నుఁ [illegible] దలంచుకొనుచు వీరభటుల యుద్ధవిము [illegible] గాపించి ప్రయాణోన్ముఖుం[illegible]యున్న సమయంబున పాదుషాగారియొద్దనుండి [illegible] వచ్చినది. ఆ పత్రికవిప్పి చదివిన నిట్లున్నది. వజీరునకు పాదుషా చక్రవర్తి నిరూపించిన యాజ్ఞ యేమనఁగా నీవు మాయానతిలేనిదే ప్రాణసమయగు లవంగి నిచ్చుటకిఁ బయనముచేయుట యపరాధమైయున్నది. పంపితివిపో, తగిన సేనలసహాయముగానియ్యక చిడుగుపడమతోఁబంపుట రెండపతప్పు. హిందువు [illegible] దీసికొని పోయినపిమ్మట నేమిచేసినది వ్రాయకిపోవుట మూడవతప్పు. ఈ యపరాధ [illegible] నిన్నుఁ బ్రస్తుతమహోద్యోగమునుండి తప్పించితిమి. [illegible] [illegible] [illegible] విధింపఁబడును. [illegible] [illegible] [illegible] యొట్టిపట్టి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పంపుచున్నాము. హిందువుల [illegible] [illegible] [illegible] చెప్పుము. పెక్కేంటికి నప్పటణం బంతయు [illegible] [illegible]

కొని యామంత్రి దుఃఖించుచు నా పత్రికను రాజపుత్రికయొద్ద కనిపి తన సహకారము చేయుమని వేడుకొనియెను.

దయాహృదయముగు రాజపుత్రిక యా పత్రికను జదివికొని జాలిపడి నాకు నోపినంతయుపకారముఁ జేయుదుమని ప్రత్యుత్తరము వ్రాసి యూరడించినది. అప్పుడు నాఁటి వుదయమునకు హేమచంద్ర చక్రవర్తి అరణ్యులు సిద్ధులు రోహిణాలు లోనగు యవన సేనావిశేషులు భరియింపఁ బటహభేరీ శంఖాదిఘోషంబుల నాకాశంబు కీటలు గాఁ బాణ వారంబులు మెరపులై ధారుణీతలంబాక్రమించుచున్నట్లు వమురయంబున బాణ బాహినులతో నక్కోటకు డండయాత్ర వెడలెను. అప్పుడు ఘనయ సేనానాయకుఁడు లోనగువా రెదురేగి లవంగి సురక్షితయై కోటలోనున్నదని చెప్పిరి. ఆ మాటలువిని యతండింతక యులుకించి హృదయము సంచలింప సరగ నరిగి పుత్రికం గలసికొని మాటాడెను. యవనులలో జయచంద్రుడు తండ్రితో సయితము ప్రత్యక్షముగా మాటాడరు. లవంగి తెరమరుగున నుండియే తండ్రి కుత్తరము జెప్పినది. వీరునియందుగల మక్కువచే నక్కాలికి యతం డడుగమిఁ దనబంధనవృత్తాంతమించుకయుం జెప్పినది కాదు. భూపతుల చిత్తములు పరాయత్తములుగదా! అంతలోనే యతం డాశధ మందు వీరభటుల ప్రోత్సాహమున మరునాఁ డుదయ కాలంబున యుద్ధము చేయుట కాజ్ఞ యిచ్చెను.

అంతకుఁ బూర్వమే ఫకీరులవలనఁ జక్రవర్తి యుద్యమము దెలిసికొని వీరుఁడు తన బలంబులఁ బోరున కాయిత్తముఁ జేసికొని యుండెను. మఱునాఁ డుదయ కాలంబున యవనభటులు నేల యీనినట్లు భూమియంతయు నిండి కాశీపురాభిముఖ ముగా నడవఁజొచ్చిరి. యవనుల ప్రయాణ సన్నాహంబు విని వీరుండును రణభేరిం గొట్టించుచుఁ దమ దళంబుల యవనసేన కెదురుగా నడిపించెను. వీరుండు పలువిధము లగు నాయుధముల ధరించి తురగ మెక్కి తనసేనచుట్టును దిరుగుచు నెక్కుడు జూపినవాఁ డానయై విజృంభించి యవనసేనను గాశీపురము దాపునకు రాకుండఁ బ్రోత్సాహము తగిలించెను. యవనసేనాపతి తన సేన వెనుకఁదియుటఁజూచి యోధులం బురికొలుపుచు దిరుగా హిందూసైన్యముల నెదురుకొనఁజేసెను. అప్పుడా యుభయ సైన్యములకు ఘోరంబుగ యుద్ధము జరిగినది. వీరుఁడు దండధరు కన్నరూపుడై సాయంకాలమునకు యవనసేనను మూడు క్రోసులదాక కోట దాపునుండి గెంటుకొనిపోయెను.

హిందూసైన్యములో విజయనాదంబులు మేదురంబులై యుప్పిసను. వీరుం డట్లు తురకదళములం దరిమికొనిపోయి సాయంకాలమునంత సంతటితోఁ [illegible] తనబలముల గ్రమ్మఱఁ గాశీపురి దాపునకుం దీసికొనిపోయి వ్యూహములోఁ [illegible] [illegible] రవిని హేమచంద్ర చక్రవర్తి తన సేనాధిపతుల నాహ్వానించుచు మఱునాఁటి [illegible] ములోఁ [illegible] నియమించి నిలిచియున్న సైన్యములన్నియు [illegible] బడి వీరునట్లు జూపించెను. క్రొత్తగా సేనాధిపత్యము వహించిన యరణ్యు [illegible]

ముస దమసేన రెండు తెగలుగాఁ జేసికొని కాశీపురి కుత్తరదక్షిణభాగంబుల నాక్ర మింప నడిపింపఁ బోయిరి. అంతట గరసి పీరుండు రౌద్రాకారముతోఁ దక్షిణభాగం నుత్తరముగా వచ్చు బలమును కష్టముగాఁ జేసి యచ్చటనుంచి తాను దక్షిణభాగం బునకుఁ బాహినులకడ్డమై చిత్రయుద్ధంబుఁ గావించి యాబలము నెల్లఁ దృటికాలములోఁ దునుగు పెంటలు గావించెను.

ఇంతలో నుత్తరదెస కడగిన యవనసైన్యము హిందూబలంబుల పైఁబడి పారఁ దోలి పేరరిమిన కదలివచ్చి నగరిలోఁ బ్రవేశించి వ్యూహంబులఁ బటాపంచలు గావింపఁ దొడఁగెను. అప్పుడు పీరుండు సాహసమే పారం దాఁటిపోవుచున్న తనబలమున కుత్సాహముఁ గలిగించుచు రెండవపెడదారిగి వ్యూహముల భేదించు యవనసైన్యముల లోన్న గముల నిర్బులిపోలికఁ గొట్టుచుండియుఁ బడివచ్చి తన వ్యూహంబుల యథాగతి గమనులు నిలువఁజేసెను.

ఆరాత్రి యవన సేనానాయకు లెల్ల నొక్కచోఁ జేరి పీరుండు తురగ మెక్కి సంగరము చేయుచుండఁ బదమియంతయు నేకమైవచ్చినను వాని గెలువలేదు. వానిఁ గుఱ్ఱమునుండి నేలంబడ నుపాయమరయవలయు. అప్పనిరోహిల్లాలు సేయ నోపుదురు. వారు తమచు నుచ్చ్రితాశ్వతోఁ బోరుసేయుదురు గదా. ఆ త్రాళ్ళు రణభూమి నెడనెడఁ గట్టించినచోఁ బాపంబులయం దగిలికొని తురగంబు నేలంగూలఁ గలదు. దానంజేసి యతండు పట్టికొన సాధ్యంబగు నిదియే యుపాయ మంతకన్న వేఱొక సాధనంబునఁ గార్యంబు కొనసాగదని యాలోచించి రోహిల్లాలకు మఱునాటి యుద్ధములో నట్లుచేయ నుడివెంచిరి.

రోహిల్లా లారాత్రియే యుద్ధభూమిలో సందసందు శంకులుపాతి దానియుచ్చు త్రాళ్ళంగట్టి కాచుకుండిరి. ఆదినమున ఘటీయులు యవనసేనలోనికి వచ్చుటకు సమయము దొరికినదికాదు. కావున నా రహస్యము వీరికిం దెలిసినదికాదు. మూడవ నాఁడు ప్రాతఃకాలంబున యవన సేనానాయకులు తమసేనల నెల్ల నొక్కసమగా నడిపించుచుఁ గాశీపురంబు నడిభాగముపైఁ బడఁదలచుకొనిరి. అంతలో పీరుండు బలములతో నెదిరించెను. ఇరుబలంబులకు ఘోరయుద్ధంబు జరిగినది. పురుషకారము దైవమును మించలేదుగదా! ఇంతలో పీరుం డతివేగంబున వాహనమును నడిపించుచుఁ బరబలంబుల మర్దించుచుండ నొకచోట నాపాదంబు పాదమున కొకయుచ్చు త్రాడు తగిలికొనినది. దానంజేసి యది నేలవ్రాలినంత నతం డావిసుమను బదిబారల దూర మునఁ బడిపోయెను.

అప్పుడా ప్రాంతమందుఁ గాచియున్న [illegible] మధులు [illegible] గొలుసులతో బంధించి [illegible] [illegible] కాలిచ్చిన మనకం [illegible] [illegible] హిందూబలంబులపైఁబడి ధ్వంసంబుగావించి [illegible]

హిందూబలంబు లప్పుడు నియంతలేని తురంగములభంగిఁ దురకలదాయిడి కోటి బిట్టు చెదరి యరణ్యమార్గంబులంబట్టి పారిపోయెను. అంతలోఁ జీకటిపడుటయు యవనులు నాఁటిదివసంబునఁ గాశీపురంబునం బ్రవేశింపక మఱునాఁ డవ్వీడు దోఁపెట్టందలంచి యంతటితో మరలి సేనానివేశమునకుఁ జనిరి. కాశీపురంబునందలి వీరుండు పట్టు పడుటయు బలంబులు పారిపోవుటయుం బరబలంబు మఱునాఁడు వీడుచొరఁబడి యల్లరి సేయవలంచుటయుం దెలిసికొని పలుదెఱఁగులఁ జింతించుచు దేవాలయంబుల మూయించి సొమ్ముల దాచికొని గృహంబులకుఁ దాళములువైచి యారాత్రిఁ బెక్కండ్రు గంగానదిందాటి యాసన్నగ్రామం బులకుంజనిరి. పండితభట్టు పుత్రుండు శత్రువులచేఁ బట్టుబడుట విని యడలుచు మరణకృతనిశ్చయుడై యూరకొనలేక కొందఱు వీరభటుల సహాయులఁగాఁ దీసికొని యవన సేనానివేశ ప్రాంతమునకుంజని యందెందు సంచరించుచు వీర నేమిచేసిరోయని యరయుచుండెను.

లవంగి ప్రతి దినము యుద్ధవిశేషములఁ దెలిసికొనుచున్నది. కావున వీరుండు బందీగృహమునఁ బెట్టబడుటవిని పరితపించుచుఁ గుందలతిలకతో నిట్లనియె. 'హేమంతీ! అతండు మనము చెఱసాల నున్నప్పు డెట్టియుపచారములఁ గావించెనో జ్ఞాపకమున్నదా? దానికిఁ బ్రతిచేయ సమయమువచ్చినది. కారాగృహం బెచ్చట నున్నదో యరసి రాత్రి మెట్టయిన వాని బంధవిముక్తుం జేయవలయును. ద్వారపాలుర వంచించి దాటింపుము. అతం డెందుండునో చూచిరమ్ము. తరువాత కృత్యముల నాలోచింత' మని పలికిన నవ్వనిత యిట్లనియెను. 'సఖీ! నేనదియంతయు నింతకు ముందే చూచివచ్చితిని. మనమేడ క్రిందిగదిలోనే యతని నునిచిరి. ఆ గుమ్మములో నెవ్వరును లేరు తాళము వైచిరి. సింహద్వారమందే వీరభటులు కాపలియుండిరి. కోటచుట్టును సైన్యములున్నవి. ఇప్పుడు మన మా తాళము విరగొట్టి వానిందీసికొని రావలయు నీ సెలవుకొఱకే యపేక్షించియుంటి' ననుటయు నక్కుటిలాలక కటకటం బడి "అయ్యో! అలస్యముఁ జేసెదరేల వడిగాఁబోయి తీసుకొనిరండు పాప మా పుణ్యాత్ముండు చీఁకటిగదిలో నెంత చింతింపుచుండునో గదా" యని పలికి వారి నంపినది.

అయ్యంగజాన లిరువురును నిసువగుదియలగొని మెల్లన నచ్చటి కరిగి బీగము పడగొట్టి వీరుని చేతఁబట్టి యల్లన నాగదిలోనికిఁ జనిరి. అందుఁ గన్నుల మూసికొని విశ్వేశ్వరు హృదయ సన్నిహితుం జేసికొని "స్వామీ! నేను మీ నిమిత్త మీ దురవస్థ నొందితిని. నా విషయమై యించుకయుఁ గనికరములేక యీ బందీగృహంబునం బెట్టింతురు ఇంత కృతఘ్నుండవని యెఱుంగకపోయితినే! జనులందరు నన్నుఁ మిక్కిలి ... స్మృతింప నేరక్కయుండనిచ్చి పలుమ ఎంతగానో నమ్మకొంటిని. నీవు నాకు సహాయముఁ జేయకపోదువా? యని యంతఃపురంబున బలిమిసఖుల యత్నములుగాఁ బ్రయత్నించితిని. నీ దయాళుత్వము వెల్లడించెను.

ఇఁక మరియొకదారి జూచుకొనవచ్చును' నని యనేక ప్రకారముం బలవించుచుఁ బలుకులు తీసినచప్పుడు విని తెప్పున గన్నులఁ దెఱచిచూచెను. అప్పుడు లవంగి చెలికత్తియలు వచ్చుచుండుట దీపము వెలుఁగునఁ దెలిసికొని యచ్చెరువందెను. ఆ యువతులతనికి నమస్కరించుచు నాథా! మేము లవంగి చెలికత్తెలము. ఆ చిన్నది మీ యూహను విని మిక్కిలి పరితపించుచు మిమ్ము మీ నెమ్మదిఁ బిలిచినది. తదీయాంతఃపురంబునకుఁ బోదమురండు అని సవినయముగాఁ బ్రార్థించిన సంతసించుచు నవ్విప్రకుమారుండు వారివెంట లవంగియున్న మేడకుం జనియెను.

అట్లాకాంత లియువురు నేకాంతముగా నతని నంతఃపురమునకుఁ దీసికొని పోయి యందుఁ దత్సమయోచితమైన యాహారమున సంతృప్తునిం గావించి యొక సుందరమందిరాంతమున సమరించియుంచిన తల్పంబునం గూర్చుండఁబెట్టి తగు నుపచారములం గావించుచుండిరి.

అప్పుడు వీరుఁడు తన యునికికి విస్మయము జెందుచు "నాహా! భక్తపరవశుండగు పరమేశ్వరుని యనుగ్రహమునకు మేరలేదుగదా! ఇంతవఱకు దయావిహీనుండని యా మహాత్ముని నిందించితిని. అయ్యారే ఎట్లు సంఘటించెనోకదా! బాపురే! భీమకైన దుర్లభముగాని యీ యవనాంతఃపుర మెక్కడ! బందీగృహంబున నుండిన నేనెక్కడ! భళి భళి! చోద్యముగానున్నదని యాశ్చర్యవిలాసముల వెతెఱంగులఁ దలంచుచు నాచేడియల కిట్లనియె. సుందరులారా! నాయందు మీ రాజపుత్రిక కింతయక్కటిక మేలకలిగినది? నిష్కారణ వాత్సల్యులారాలను సవృత్తాంతము వాలిం జూడ వేడుకయగుచున్నది. ఎందున్న" దని యడిగిన నాప్రోడలు "అయ్యా! ఇదిగో నయ్యువతి [illegible] మందిరంబున నిలువంబడినది. సిగ్గున మీ యెదుటకు రాకున్నది. ఆమెకు మీరు చేసిన యుపకారములెల్ల యొక్క సరియగా అదిమొదలు సంతతము మీ మాటలనే చెప్పుచుండును. మిమ్మే పొగడుచుండును. మీ గోష్ఠియే చేయుచుండును. మిమ్ము జూడవలయునని యెంతో కోరికతో నున్నది. దైవమే మీ కారణమున సమకూర్చెనని సంతసించుచున్నది" అని పలుకుచు 'సఖీ! ఇటురా దాగెదవేల? నీ వలచిన కార్యముఁ జేసి కృతజ్ఞతఁ జూపించుకొను' మని పలికిరి. అప్పుడు పుష్పమాలికను హస్తంబునం బూని యుంచుక తలవాల్చి యల్లన గదిలోనికివచ్చి తల్పముదాపున నిలువంబడినది. తదీయ రూపాతిశయమునకు వీరుండు ధైర్యము చలింప మోహపరవశుండై యదియొక యింద్రజాలముగాఁ దలంచుచుండెను. అప్పుడు సఖులిట్లనిరి "అయ్యా! మా రాజపుత్రిక యీ పుష్పమాలికఁ దమ కంఠంబునవైచి పూజింపవలయునని యభిలాషఁ గలిగియున్నది వేడుకగా దానిఁ జెల్లింపుడు" అని పలికిన నతండు గద్గద స్వరముతో "నోహో! తరుణులు మీ రాకుమారి [illegible]. మీ సఖురాలికి నేనేమియుం జేయలేదు. ఇప్పుడు నాకామె చేసిన యుపకృతి యనన్యంబు తెత్తియైనఁ బ్రతిచేయలేను. నేననుకొనినమాట మీరనుచున్నారు" అని పలికెను.

ఆ మాటవిని కుండలతిలక "ఆర్యా ! మీ యిరువురకుఁ గృతజ్ఞతాగుణము సహజముగానే యున్నది. కావున నామె యభిలాషఁ దీర్చుకొనిన తరువాత మీ కేది ప్రియమో యది కావింపుడు అదియు మాకుఁ బ్రియమే" యని పలికి యక్కాలికిని బట్టుకొని బలాత్కారంబునం బోలె నవ్యసుదామం బతనిగళంబున వైపించినది. ఇంతలో సంగీత చంద్రిక వేరొకమాలిక తీసికొనివచ్చి యతనికందిచ్చుచు ఆర్యా ! మీ యభిలాష మాత్రమేల తీరకపోవలయును? దీనికిఁ బ్రతి మీరును చేయవలసినదే" యని పలికి యక్కాలికి మెడవంచి యతనిచేత నా మాలిక వైపించినది. అన్నన్నా ! దాని నియమ మెందుబోయెనో పాండిత్య మెచటదాగెనో ! ధైర్యమెందు మడిసెనో ! తన వృత్తాంత మంతయును మఱచి యతండు బాలురచేతి లేడిపిల్లవలె నయ్యంగనల చెప్పినట్లుచేయుచు సంగీతానందభగ్నహృదయుఁడై యితర మెఱుఁగక తన్మయత్వము నొందెను. అట్లు వారిరువురంగలిపి యా పరిచారిక లెద్దియో నెపంబు పెట్టికొని యవ్వలికింజనిరి. పిమ్మట నీయం దపార మోహావేశముతో దృతీయపురుషార్థమున గృతార్థుఁడయ్యెను.

అప్పుడామె వివశయై సొమ్మసిల్లి యప్పల్లవపాణి యా బ్రాహ్మణకుమారుని యురంబున శిరంబిడుకొని గాఢనిద్రాపరవశయయ్యె. నప్పుడు నిద్రబోవక యా వీరుఁడు మోహంబుబాసి యాత్మీయ ప్రమాదంబుఁ దెలిసికొని యిట్లని తలంచెను. కట్టా ! నేనెట్టి పనిఁజేసితి. తురకపట్టి గట్టుపిల్లులింగముగను పుట్టువని పౌరులనెల్లఁ గట్టడిచేసి సేనలననకట్టి బెట్టిదనంబుఁజూపి పట్టుపడి తుట్టతుదకుఁ గులము జెఱఁగొట్టుకొంటిని సీ, నా వంటిపట్టి యెందైన గలడా! అయ్యో! నా పౌరుషమునమ్మి పౌరులెల్లరు వలపని వైరము దెచ్చికొని యిప్పుడెట్టి యిడుమలంబడుచుండిరో. అట్టివారల మఱచి నేనిక్కడఁ బెండ్లికొడుకనై సుఖియింపఁబూనితిని. ఇస్సిరో! నేను పరమద్రోహినైతి. అన్నన్నా! నా వివేకమంతయు దృటిలో బటాపంచలై పోయినదే! అని యనేక ప్రకారములఁ బశ్చాత్తాపము జెందుచు గానిమ్ము. కర్మసూత్ర మెవ్వడు నతిక్రమింపలేడుగదా! దీనిమాట తరువాత విచారించుకొనియెద ఇప్పు డంతఃపుర రహస్యములన్నియు నీ చిన్నది నాకు చెప్పినదిగదా ! దీనికి తెలియకుండ లేచి పాదుషాగారి మేడకుఁ బోయి యా యింతి చెప్పిన యాద్రాపకవిశేషము నతని నాసా వివరమున నుంచినచో వివశుండగు. నప్పుడతని నెత్తికొని గుప్తమార్గంబున నరిగి [illegible] పెట్టితినేని నా బంధనము సఫలమగునని నిశ్చయించి మెల్లన నప్పల్లవాధరిని [illegible] తల్పంబుననిడి సడిగాకుండ [illegible] కరిగి [illegible] విశేషమున మత్తుఁగలుగఁజేసి యతని నెత్తుకొని యధికసత్వమున సత్వరముగ గుప్తమార్గంబునంబడి హిడింబాసురుం బోలె నవలీలఁ గాశీపురంబునకుం బోయెను. అవంగియు మరునాఁ డరుణోదయంబున మేల్కాంచి [illegible] కలగాంచిన మఱియు [illegible].

ఇంతలో నా చెలికత్తెయ లప్పటికివచ్చి తొంగిచూచుచు నా వాల్గంటి యింటి యైనుంట బిరికించి లోనికింజని "యింత్రీ! ఇదియేమి వింత. ప్రొద్దెక్కినది యినుంగనా? లెమ్ము లెమ్ము. మనోహరుండేమయ్యె" ననియడిగిన నత్తెఱవ కన్నులు తెఱవకయే "ఇంచుఁబోణులారా! ఇంచుక సేపు తాళుఁడు. నాకు మంచి స్వప్నమము వచ్చినది మఱల దానికొఱకే నిరీక్షించుచుంటి" నని పలికిన నా జవ్వనులు నవ్వుచు నిట్లనిరి. "అయ్యో! పట్టపగలు వచ్చిన స్వప్నములు పూర్ణఫలము నీయఁజాలవు. మరల నాకల రాత్రి వచ్చునులే ఆ తెరం గెద్దియో మా కెఱింగింపు విని సంతసింతు" మనుటయు నక్కుటిలాలక యరగసుమోదుపుతో వారిట్లనియె. సఖులారా! మదీయ మానసచోరుం డా వీరుం డా యువతీ మన్మథుండు విద్యాసాగరుం డా కుసుమ సమాయుం డా విప్రకుమారుండు మనవారలచే సంగరరంగంబునఁ బట్టుబడి కారాగార మునఁ బెట్టఁబడెనట. అప్పుడు మీ యిరువురుంబోయి తాళము విరఁగొట్టి యచ్చ టనుండి యిప్పటికిం దీసికొనివచ్చి నా తల్పంబునం గూర్చుండఁ బెట్టిరఁట.

తరువాత నేను చక్కఁగా నలంకరించుకొని మించినవేడుకతోఁ గుసుమ దామముగైకొని యల్లనల్లన వానిదరికరిగి యామాలికహృదయమర్పించుపోలిక వాని మెడలోవైచితిని, పిమ్మట నీసంగీతచంద్రిక వచ్చి మఱియొక దండతెచ్చి వానికందిచ్చి నది. అతండు చిరునవ్వుతో దాని నామెడలో వైచెను. పిమ్మట మీరరిగిరి అతండా పైనఁగావించిన చర్యను అబ్బా! నేను వక్కాణింపలేను. మేనెల్ల గగుర్పొడుచుచున్నదో చూడుఁడు. అయ్యారే! అట్టిసుఖము నాకెప్పుడైనఁ బ్రత్యక్షముగా ననుభవించుట తటస్థించునా? అమ్మయ్యో! నాకేఁ కలలోనైనను లభ్యము కాదనుట. ఛీఛీ! ఇది యేమింత చాతెర నిజముగా నుండుచున్నదేమి? అదియేమి? మీరట్లూరకనవ్వె దరు. నావెఱ్ఱిమాటలురావు? ఏమిచేయుదును. చపలచిత్తనగుటచే నిట్లు పరిహాస్పదు రాలనైతి" నని పలికి మఱల నాకల తెఱంగే తలంచుకొనఁ దొడంగినది. అప్పుడు చెలి కత్తెలు "పద్మనేత్రా? ఎట్టిచిత్రములు పలుకుచుంటివి. ఒకరాత్రినే మనోహరు మఱఁగి మాతోఁగపటములాడుచుంటివేఁ మఱినాలుగు రాత్రులుగడచిన మమ్ముమఱతువుగాఁబోలు వాలుఁ గాలు ప్రత్యక్షముగాఁ జరిగిన చర్యలను గలఁగంటినని చెప్పుచుంటివా. మనో హరు నెందుదాచితివి. మంచిప్రోడవైతివిలే" యని పలికినవిని యవ్వనిత శయ్యనుండి సగసులేచి యబ్బురపాటుతో నిట్లనియె. "మీరేమంటిరి? అది నిక్కమవునా? ఆఁ! నానోములు ఫలించినవియా యేమి! అగునగు జ్ఞాపకమువచ్చుచున్నది. మీతోడు సుడీ! నేను నిజముగా స్వప్నమేయని భ్రమయుచుంటిని. అయ్యారే! అట్టులయిన నాచెలువుడేడీ? ఆపైగదిలో నుండెనేమో చూడుఁడు. అయ్యో! నావెఱ్ఱిమాటలన్నియు విని యెంగాఁబోలు. అనుచితనని పరిహసించనుగదా" యని మనుచుటయు నాబోటు లిరువురు పదిపదిలేచి యందుగల గదులన్నియు వెదకిరి. ఎందును గనఁబడమి నాకోట యంతయు వెదకి పురగృహాలకరిగి తిరిగివచ్చి యప్పడంచనాకిట్లనిరి.

తరళాక్షి ! ఈకోటనడుమనున్న గృహములన్నియు వెదకితిమి నీమనోహరుఁ డెందును గనంబడలేదు. గుప్తమార్గవృత్తాంతమాయన కెఱిఁగించితివాయేమి? ఆదారింబడి కాశీపురంబున కిరిగెనేమో ! అది యట్లుండె. పాదుషాగారంతఃపురములో లేరు. వీథికింబోవలేరంట పరిచారకులు లేచువఱకే తల్పమున లేఁడనిచెప్పిరి. మన మేదకు వచ్చెనని సంశయమందుచున్నారు. ఇది యేమిచిత్ర" మని యడిగినవిని యదరిపడుచు నప్పుడఁతి యిట్లనియె. "యువతులారా ! ప్రమాదమే చేసితిని. ప్రియునితో సర్వోత్కృష్టాడుచుఁ బ్రసంగవశంబున శివరాత్రినాఁడు గుప్తమార్గమునవచ్చి విశ్వనాథుని దర్శించితినని చెప్పితిని. తరువాత నచ్చతురుండు మెత్తనిమాటలాడుచు నీకోటలోనున్న గృహముల దారులన్నియు నడిగి తెలిసికొనియెను. అదియునుంగాక మఱునఁడు తలుసనింపు మందిరవృత్తాంతము వితర్కపూర్వకముగా నడిగిన మోసము తెలిసికొనలేక మాటలకే మురియుచు నంతయుం జెప్పితిని. అయ్యో ! చక్రవర్తి నెత్తుకొనపోవలేదుగదా" యని పలికినది. ఆ మాటలువిని యాబోటులు 'నీ తెలివితేట లేమైనవి మర్మములు చెప్పకొందురా. మాటలకే యుబ్బిపోయితివి కాఁబోలు భళీ భళీ ! చక్రవర్తి నెత్తుకొనిపోఁగలఁడా ! అతం డెంతబలవంతుఁడైనను రాజును మేల్కొనకుండఁ దీసికొనపోఁగలఁడా ! మిక్కిలి విపరీతముగానున్నదే" అని పలికిన నాకలికి కాదు కాదు. మఱియొక దారిఁగూడఁ జూపితిని. తప్పక యతండితని నెత్తుకొనిపోవుటయే నిశ్చయము. తెల్లమైనది. మత్తుగలిగించు ద్రావకకరండ మీబల్లమీదఁజూచి యిది యేమియని యడిగిన నతనికి దాని తెఱఁగెఱింగించితిని. ఇప్పుడది యిందుఁగనబడదు. దానిమూలమున నే జక్రవర్తికి మత్తుఁగలుగించి యతనిఁగ్రహించిపోయెను. అతండు మిగులబలవంతుఁడుగదా ఇప్పుడేమి చేయుదుము. సేనలన్నియు రాజదర్శనమునుఁ గోరుచుండెను నేఁటియుదయమునఁ గాశీపురము నోపెట్టఁ దలంచిరికాబోలు అన్నా ! ఎట్లుజరిగినదో చూచితిరా అతండు దైవబలముగలవాఁడు. మనవారేమియుఁజేయలేరు. తరువాయి కృత్యము మీరే యోచింపుడు. ఈచిత్రముల దలంచుకొన నాకారక నవ్వు వచ్చుచున్నది. తురకలకు మంచి ప్రాయశ్చిత్తము జరిగిన' దని పలికిన నాజవరాండ్రిట్లనిరి.

"అమ్మా ! నీకుఁ గులుకుగాక యేమి! మగఁడన నంతమక్కువ కాఁబోలు. తండ్రిని అయ్యో ! జెఱఁగొనిపోయెనని యించుకయునీకుఁ జింతలేదేమి ? ఎంతకఠినాత్మురాలవు గదా !" యని యుల్లసమాడుచు మఱియిట్లనిరి. "కాశీపురంబుఁ గొల్ల పెట్టుటకు సెలవిమ్మని వీరభటులు సందేశము పంపుచున్నారు. ఈరహస్యము తెలిసిన సన్ని తెఱంగులఁ బ్రమాదమే కావున మఱుంగుపెట్టి చెప్పవలయును. ఇప్పుడు చక్రవర్తిగారు దేహమున స్వస్థతలేక పుత్రికయొక్క మేడయందు వసించిరి. ఆసంకటము హిందువు దేవతలఁ బాధించుటచేఁ గలిగినదని తలంచుచున్నారు. కావున దిరుగ మాయాజ్ఞ యగునంతవఱకు సంగరము చేయవలదు. హిందువులకు వారిదైవములకు ముట్టినాడ.

చక్రవర్తిగారిప్పుడు పౌరులకు నవసరమేరయట కర్తృదారిని సెలవిచ్చెనని రాజపురు లతో నేనుచెప్పెదను తరువాత కృత్యముల విచారింతుమని యుపాయముచెప్పిన వారి బుద్ధిబలమున కాయుద్ధియ సంతసించి యట్లుచేయుటకు నియోగించెనది. పిమ్మట నాకొమ్మలు మొగసాలకుఁబోయి సేనాపతి కాలెంగగుబంగించి రహస్యముగా పాదుషా గారి వృత్తాంత మరయు తలంపుతోఁ గాపుకుండిరి. అప్పుడు చక్రవర్తి నెత్తుకొని పోయి తెల్లవారకముందు కాశీపురంబునం బ్రవేశించి శత్రుదుర్గమంబగు నొకగుహ యందుఁ బ్రవేశపెట్టెను. ఏఁదేకాశీం గుహాం గంగా అని నిత్యయాత్రలోఁ జెప్పబడిన గుహాయదియేసుమీ! ఆ గుహామార్గము నిత్యము చూచువారలకే యగమ్యముగా నుండును. అట్టిగుహయం దా యవనదేశాధీశ్వరుని బందెబెట్టి యాజగజెట్టి చుట్టును నెక్కుంగ్ర వీరభటుల గావలియుంచి భోజనాదికృత్యములు సగౌరవముగా జరుగునట్లు నియోగించి పిమ్మటఁ జెల్లాచెదరైన తనబలంబుల మరలరప్పించి యుత్సాహంబు గలుగఁజేసి యథాపూర్వకముగా వీటిగపనులం గావువెట్టెను. పిదపరాక విని పారి పోయిన పౌరులందరు సంతోషముతో వెంటియు, బట్టణముఁ జేరిరి. పురుషకార్యము దైవకార్యమును ద్రోయఁ గలదా!

ఢిల్లీ పాదుషాగారి కథ

అప్పుడు గుహయందుఁ జక్రవర్తి యొక్కు పొద్దెక్కునంత మందుపట్టు వద లిన పిమ్మట మేలుకొని వచ్చినదికాని యొకమంతగాఁ దెలిసినదికాదు. పీదని నియోగింపఁ బరిచారకు లాయనకు రాజోపచారములు చేయదొడంగిరి. ఆ విపరీతము గ్రహింపలేక యతండది స్వప్నమని యనుకొని వారియుపచారములం గైకొనుచు నాకిప్పుడు మిక్కిలి యాఁకలిగానున్నది సరగు నాహారముఁ గొనిరండని చెప్పెను. వారును మృష్టాన్న ములునంది పైడిపాత్రలలో పడ్డించిరి. అతండు తృప్తిగా భుజించి యాకలిదీరినంతఁ దెలివచ్చి నలుమూలలు చూచుచు వారికిట్లనియె. 'అయ్యో! నేనీ చీకటియింటిలో నుంటినేమి? మీరెవ్వరు? మా సౌధమునుండి నేనిచ్చటికెట్లు వచ్చితిని? మావార లేమైరి? ఏమి జరుగుచున్నదా?' యని యడిగిన వారేమియు మాటాడిరికారు. అప్పుడాతఁడు కోపమున్నలెత్తిజేయుచు 'అన్నా! మీకింతకావరమేల? నామాటలు వినంబడ లేదాయేమి. ప్రత్యుత్తర మీయక నిర్లక్ష్యముగాఁ జూచిన మిమ్ము దండింపఁజేయుదుఁ జూడు' డని కోపముచేసిన నవ్వుచు వీరభటు లిట్లనిరి. 'రాజా! నీయైశ్వర్యమునుగాం చి నీపరిచారకులముకాము స్వామిభక్తులము. పరమత్యసాహసంబున [illegible] భద్ర [illegible] నిన్నెట్ల నీవు కావరించి పీడింపఁ దొడంగితివి [illegible] వాళ్ళ ఇదే నిన్నె [illegible] బంధించితిమి. ఇదే నీవు రాజ్యమునకెక్కుడవు [illegible] బడియుండవలెను. లేనిచోఁ బెదతిక్కలఁ గట్టించుచు [illegible] భోజనము పెట్టితిమి

హిందూదైవములు యవనదైవములవంటివారు కారు అతఁకుపగలిగియుందురు' మని పలి కిరి. ఆమాటలు విని యాతేఁడు భయపడుచు నాత్మగతంబున నిట్లు విచారించెను. అక్కటా! భూమండలమంతయుఁ బాలించు నధికారము గలిగి న్యాయాన్యాయము విమ ర్శించి ప్రజలఁబాలించి నేను నిరపరాధులైన హిందువులను వారిదేవాలయములను భగ్నము చేయఁ బ్రయత్నించితిని. దీనికి మూలము నాహంకారముగదా! నిర్భాగ్యురాలిట్టి యనుచిత రము మాలి కోరికఁ గోరనేల ? కోరినంతనే మొదలంటి నేనింత ప్రయత్నము సేయ నేల ? ఆడువాండ్రపిచ్చిపలుకులఁ దిరుగనిచ్చిన ముప్పురాకుండునా ? ఛీ! ఛీ! నాకూతురే చెడుగురాలు. మతాంతరదైవముల నారాధింపఁ బూనినదానినే దండింపవలసినది. తప్పు చేసితిని. ఇప్పుడేమిచేయుదును ? నాయైశ్వర్య మంతయు నాశముచేసికొంటిని. ఇది యేదేశమో తెలియదు. ఆహా ! విధిగతి యెంతవిచిత్రమైనది. అని పెక్కుతెఱంగుల దలపోయుచు మతలవారికిట్లనియె.

మాతలారా ! నన్ను మీరిప్పుడేమిచేయుదురు ? మీయభిప్రాయమేమి ? ఇది యేదేశము ? నాయందు దయయుంచి వక్కాణింపుండని యడిగిన వాండ్రు ఇది నర కము నీవంటి పాపాత్ముల నిట్టి నరకములఁ బడవైచి మాభగవంతుఁడు కొంతకాలము వేధించును. ఆయనకుఁ దిరుగ దయవచ్చినచో వెనుకటి యధికారము లిప్పించును. లేనిచో ఫకీరునుచేసి విడుచును. భగవంతుని యభిప్రాయ మెవ్వరికిఁ దెలియఁగలదు. నీవు ప్రతిదివసము మావలెనే ప్రార్థించుచుండుము నీయుపద్రవము బాపఁగలడు. ఆయన సెలవుప్రకారము నీయొద్ద మేము వసియించి యుంటిమని చెప్పిరి. అదిమొదలు చక్ర వర్తి హృదయంబున విశ్వనాథు నారాధించుచుఁ దన్ను విడిచిపెట్టవలయునని యా మాతలఁ బ్రార్థించుచు సాదరముగా వారియుపచారములఁ గొనుచు శోకసాగరంబున నీదులాడుచు నెట్టకేలకొకనెలఁ గడిపెను. వీరుఁడు చక్రవర్తిని దెచ్చిన దివసంబున సాయంకాలము మహమ్మదీయులు వచ్చి వీరునితోఁగలసి ముచ్చటించిరి. అప్పుడు వీరుఁడు యవనసేనలలోని విశేషము లేమనియడిగిన మీదేవతలు నోరుగలవారౌదురు. పాదుషాగారి శరీరములో సంకటము గలిగినదఁట అది మీదేవతల మహాత్మ్యమే యని సంగరము మానవలసినదనియు హిందువులజోలికిఁ బోవలదనియు రాజపుత్రిక యాజ్ఞా పించినదఁట. ఆకారణంబునంజేసి యవనులు యుద్ధవిముఖులై యున్నవారు. చక్ర వర్తిగారీవలత రాలేదు. ఎటులైన నీపరాక్రమము గొనియాడఁదగియున్నది. నీవు బద్ధుండవై యెట్లు తప్పించుకొనివచ్చితివో తెలియక యవనసేనానాయకులు పెక్కు రీతిఁ దలంచుచున్నవారు. మాకును విస్మయముగానే యున్నది. నిన్న నీవు [illegible] పుటచేత నీపట్టణమంతయుఁ జెల్లాచెదరై పోయినదని యావృత్తాంత మంతయుం జెప్పిరి.

అప్పుడు వీరుండు వారితో నొకతెఱంగున చెప్పి నమ్మించి సంతోషము గలుగఁ జేసెను. [illegible] కుంటలతిలకము [illegible] గంతయు [illegible] బట్టితోసిరి. కాని యతండు పలుమారలు [illegible]

డుట కవకాశము చిక్కినదికాదు. వారిని గురుతుపట్టియు నతం డెఱుంగనివానివలె మాటాడక యవసరమీయక తప్పించుకొని పోవుచుండెను. అట్లు కొన్నిదినములు గడచినంత మరియొకనాడు కుందలతిలక పురుషవేషముతో వచ్చి యతండెక్కడికో పోవుచుండ గుఱ్ఱము కడ్డంబై కళ్ళెముఁబట్టుకొని స్వామీ ! మాయాపున్నాగనివాసముచేసి యొకఁడు చెరగొని తీసికొనిపోయెను. ఆమాటవ మీరు తీర్పవలయు. మీవంటిగల దయాళురనియు నిందునమ్మదగినవారయు మిమ్మాశ్రయింప నాలుగుదివసములనుండి తిరుగుచుంటిమి మేముపడుబాధలు దైవమునకెరుక. మీరు నామొరవినక యుపేక్షిం చితిరేని మీకు జీవహత్య రాఁగలదు. అని నిర్బంధించి యడిగిన నతండు నవ్వుచు నిట్లనియె.

నీయాప్త నేమిటికిఁ జెరంబెట్టెను. అతఁడెవ్వఁడు. ఎందున్నవాఁడని యడిగిన నమ్మగువ స్వామీ ! యేమియు నేరములేకయే చెఱఁబెట్టెను మాకిది రహస్యముగాఁ జెప్పవలసియున్నది. అవసరమీయవలయునని యడిగిననతండు గుఱ్ఱముదిగి చరిసన్న గృహంబునకుంజని యారహస్య మేమనియడిగెను. అప్పుడా జవ్వని నవ్వుచు ఆర్యా ! మమ్ము మరచిపోయితిరా. నేను లవంగి సఖురాలను. మారాచపట్టిని విరహాగ్ని పాలుచేసి యస్మరణయే మానివేసిరి. ఆ చిన్నది సంతతము మీచర్యలే తలంచుకొను చున్నది. తండ్రి చెఱమాట యుంచనయుఁ దలపంచు మీ రొకసారి వచ్చి చూడనిచో ననువులు బాయఁగలదు. మా చక్రవర్తి నేమి చేసితిరి ? ఎప్పటికేని విడుతురా ? ఈ రహస్య మెన్నినాళ్ళు కప్పిపుచ్చనం. మాకెట్టిదేని మరియొకము చెప్పవలయు. నిదిగో మీకేదియో శ్లోకము వ్రాసి నాచే రాజపుత్రిక యంపినది. చూచికొనుఁడని యొకి యుత్తరమిచ్చినది. దానివిప్పి చదువుకొనఁగా—

శ్లో॥ పీతమాత్రమధుయాపిషపా
భృంగ ! సర్వమచిరేణవిస్మృతం
హీయమానసుషమాం హిమాగమే
పద్మినీంయదిహనావలోకసే॥

భృంగమా ! రాత్రియెల్ల నాకడ వసించి మకరందమంతయుఁ గ్రోలితివి. ఇపుడది మఱచిపోయితివి. ఇతర పుష్పముల మఱఁగి యొకమాటును నన్ను స్మరింపవుగదా ? యన పద్మిని చెప్పినట్లుగా వ్యాజ్యముగా వ్రాసినది. ఆ యర్థము గ్రహించి యతండు మఱల నీక్రింది శ్లోకము వ్రాసియిచ్చెను.

శ్లో॥ నిష్ఠిదతుళీషకే చరతుమా కరంబ చిరం
సముత్పతతు పంకజే కురవకే కరోతు స్థితిం
దినం నయతు నంతకే నవదాం బాల్యనా
న్న విస్మరతి కేవలం లవంగా నమో స్వప్నమ॥

రసాలవనా ! ఈ భృంగము శిరీషకదంబపంకజకురవకకుందాది పుష్పముల సంచరింపుగాక. నీపైనము మాత్ర మెప్పుడును మఱువదు సుమీ! నీవు చింతింపవలదు. అని రసాలవ్యాజముగా వ్రాసి తరుణీ ! ఈ శ్లోకము మీసఖురాలికిమ్ము. రాజకార్యముల తొందరచే నుపేక్షించితిని. నేటి రాత్రియే తప్పక నేనచ్చటికి వచ్చెదననియు నచ్చట నేమిచ్చటింపవచ్చునని చెప్పియప్పడతిని రహస్యముగాఁబంపి పిమ్మట నతం డాత్మగతంబున నిట్లు వితర్కించెను. అయ్యో ! ఇదియేమికర్మము ! పరమపవిత్రంబైన బ్రాహ్మణకులంబున జన్మించి సకల విద్యలం జదివి పదుగురలో మిగుల ప్రఖ్యాతివడసిన నాకీ నీచజాతినాతి సాంగత్యంబు తటస్థించుచున్న దేమి? మొదట బ్రమాదవశంబున గలిగినను బశ్చాత్తాపమును జెంది మరల నిప్పుడప్పని కుద్యోగించు చున్నవాఁడ. అన్నన్నా ! ఎంత విచిత్రము ! ఇంద్రియములకన్నఁ జంచలమైనది మరియొకటిలేదు గదా. ఎంత బోధించినను వినక నామది యమ్ముదితమీఁదికిఁ బరుగిడు చున్నది. ఏమి చేయుదును. సలక్షణత్వంబు నాకువిధి విధించెఁగాఁబోలు. కానున్న నా చిన్నది తెలియకయున్న నన్నువరింపనేమిటికి ? విద్యాగుణ రూపచాతుర్యాది విశేషంబుల నన్యసామాన్యయైయొప్పు నాయొప్పులకుప్ప తనంతవచ్చి వరింప మదివలింపకుండుట కేను భీష్ముండనో శుకుండనో హనుమంతుడనో ! ఏనెక్కడ ! ఉద్భ్రాంత సంచారిణియగు యవన రాజపుత్రి యెక్కడ ! ఇది దైవకృత్యంబులా కెట్లుసంఘటిల్లెడిని పాపభీతి యొకమూలయు దాపభీతి యొకమూలయుఁ బాధించుచున్న యవి ఒకసారి పోయి యత్తన్వికిఁ జెప్పవలసినంత జెప్పి దాని చిత్తముఁ ద్రిప్పివేయుదును. నేనిప్పుడు పోకున్న నాపడతి ప్రాణములు విడువఁగలదు. తదీయానురాగ మట్టిదేయని తలచి యాతండానాఁడే కేలు గుప్తమార్గంబున నారాజనందన మందిరమునకుం బోయెను. అంతకుమున్న ద్వారమున వేచియున్న కుంజలతిలక యతనిం జూచి సంతసించుచు వేగముగా లవంగి యొద్దకుఁదీసికొనిపోయి యామద్దియ కెఱింగించిన నుబ్బొంగుచు నక్కురంగనయన వినయముతో ననేక సత్కారములు స్వయముగా నతనికిఁగావించుచు దల్పంబున సుఖాసీను జేసి యంతికమున నిలువంబడి వీచుచుండెను. అప్పుడు వారికిట్టి సంవాదము జరిగినది.

విప్ర — తరుణీ ! నీయుపచారములు నన్ను మోమాటము పెట్టుచున్నవి. మున్న విమర్శింపక మోసపోయితిని. అంతటితో విడచిపెట్టుము. విద్వాంసు డనయ్యు లోకనింద్యములగు కార్యములు చేయవచ్చునా ?

లవంగి — ఇది లోకనింద్యమను తలంపు గలిగినచో విడువఁదగినదే

విప్ర — ఏమిటికిఁగాదు ?

లవంగి — [illegible] ?

విప్ర — పరస్త్రీగమనము పాతకము.

లవంగి — పరస్త్రీగమనము పాతకమౌను.

వీరు—ఆపాతకము నన్నంటలేదా ?
లవంగి—ఎట్లు ?
వీరు—నీ వలన.
లవంగి—నేను పరస్త్రీనా ?
వీరు—కాక.

లవంగి—ఓహో ! ఇదియా మీ యభిప్రాయము. నేను వెలయాలి ననుకొంటిరాయేమి ! బాగు ! బాగు ! భళి ! భళి ! లెస్సగా నున్నది. స్వైరిణీవృత్తి నా యందులేదు.

వీరు—నీ వనుకొనుచుంటివి కాఁబోలు.

లవంగి—మీరే యాలోచించి చెప్పుఁడు. మీరు విశ్వేశ్వర సాక్షి నాపాణిగ్రహణము చేయలేదా ? అప్పుడే త్రికరణముల చేతను మిమ్ము భర్తగాఁ దలంచితిని. దానంజేసియే మీకొఱ కిన్ని పాటులు పడుచుంటినిగాని మీపాలి విటపురుషుఁడు దొరకక కాదు.

వీరు—బ్రాహ్మణులు తురక నెలఁతుకలఁ బెండ్లి యాడినట్లే పురాణములో నైనఁ జెప్పంబడియున్నదా ?

లవంగి—పంచముల దక్కఁ దక్కిన సర్వవర్ణముల వారిం బ్రాహ్మణులు పెండ్లియాడవచ్చునని ధర్మశాస్త్రములో నున్నది.

వీరు—సర్వశబ్దములో యవనులు సేరరు.

లవంగి—చేరకపోనేల. బలవంతముననైనం జేరుదురని పలుకుచు సిగ్గు విడిచి దిగ్గున సగ్గించిత యతని గౌఁగలించుకొనఁబోవ, అప్పుడతం డాత్మగతంబున—

గీ. కులముపోయినఁ బోఁగాక వెలిపడంగ
బుధులు నవ్వినఁ దెలిసి నవ్వుదురుగాక
యశము చెడినను జెడుఁగాక యాపవిత్రతి
విడుచుఁగాక నెలంత నేవిడువనేర.

చ. సకల కళారహస్యములఁ జిక్కఁ నెఱింగిన ప్రౌఢ మేల్ నెలం
తుక సుగుణాలవాల సుమనోహరరూప వినూత్న యౌవన
ప్రకట కలాకలాపయగు భామిని కోరి లసంతవచ్చి తా
నకమునఁ జైకొనంగ మఱి త్రోయనగునె పినాకపాణికిన్.

అని తలంచుచు నవ్వారించికులవతంసుండు సప్తాంగుఁ జేసెనంతఁ గ్రీడాసుఖపారవశ్యంబున గడిపి యుదయంబుకాకమున్న యభాగతముగాఁ గోపురంబున కరిగెను. అంతకుమున్న యతనిరాక వేచియుండున్న కొందఱు బాంధవులం జూచి యతండిట్లనియె. యోధులారా చక్రవర్తి సుఖంబై యున్నవారా ? ఉపచారములు చేయుచున్నారా ఏమనుచున్నాఁడు ? ఇప్పటికైన హిందువుల ప్రభువులు నోరు కల

వారని యొప్పుకొనునా ? పశ్చాత్తాపముఁ జెందుచున్నాఁడా ? ఏమరక సంతతముగాఁ చుచుండిరిగద. అప్పటి విశేషములెట్టివి ? ఇప్పట కేమిటికి వచ్చినా రనియడిగిన వాండ్రు నమస్కరించుచు నిట్లనిరి.

స్వామీ ! బోనుసంబెట్టిన సింగంబు చెప్పిన తెఱంగున వినక యేమి జేసె డిని ? మొదటఁదన రాక గుఱించి పెక్కు తెఱంగులఁ దలపోసి మమ్మడిగెను. మేమిది నరకమనియు నీవు దేవతాద్రోహముఁ గావించితివి గావున నిందు బడవైచితి మనియు మేము స్వామికి భక్తులమనియుం జెప్పితిమి. అప్పటినుండి మాయెడ విన యము జూపుచు మాయుపచారములఁ గైకొనుచుండెను. ప్రతిదినముఁ దన్నుఁ దన దేశమునకుఁ బంపుమని మమ్ముఁ బ్రార్థించుచుండును. ఇంకెన్నడును హిందూదేవతల జోలికి రాఁడఁట. విశ్వనాథస్వామికిఁ గొన్ని గ్రామములు కానుకగా నిత్తునని చెప్పు చున్నాఁడు. అట్లొడంబడిక వ్రాసి యిచ్చెను. పెక్కేల మేమెట్లు చెప్పిన నట్లనడుచు టకు సమ్మతించునఁట అని ప్రతిక్షణమును సలాములు చేయుచుఁ జెప్పుచుండును. మేమును మఱికొన్ని దినములు పోనిమ్మని చెప్పితిమి. ఇప్పటికి నెలకా వచ్చినది. మీ యాజ్ఞానుసారము చేయుచున్నాము. తరువాత దేవరయే ప్రమాణమని చెప్పిరి.

మఱియొకనాఁడు రాత్రి పిశాచము మంచి సమయమును విచారించి ముసు పటి ద్రావకి విశేషమున నిద్రించుచున్న యతనికి మత్తుగలుగఁజేసి పూర్వము వలనే యెత్తుకొని యాతెరు వితరులకులం జెప్పరా దెక్కడఁద యాగుప్త మార్గంబున లవంగి యంతఃపురమునకుంజని యందొక తల్పంబునఁ జక్రవర్తిని బరుండబెట్టి కొంతసే పానెలంతతో ముచ్చటించి తెల్లవారకమున్న యెప్పటియట్ల కాశీపురంబునకుఁ జనియెను.

పాదుషా చక్రవర్తి మఱునాఁడుదయంబునలేచి కన్నులందెఱచి నలుదెసలం బరికించుచు నోహో ! ఇది ముసుపటి గుహ కానియట్లున్నది. స్వామిభక్తులకు విన్న దానపత్రిక వ్రాసియిచ్చితిని గద.

నేఁడు బంధవిముక్తుండనైతి. ఇది మదీయాంతఃపురము కావచ్చు ననితలంచుచు నెవ్వరెక్కడ యని పలికెను. అధ్వనివిని యంతకుమున్న బోధిం పఁబడియున్న చెలికత్తియ లిచ్చట నిదిగో మేము వచ్చుచున్నామని పలుకుచు నా గదిలోనికిం బోయిరి. వారింజూచి చక్రవర్తి యీ యిల్లెవరిది ? మీ రెవ్వనివారలు ? నేనిక్కడి కెట్లు వచ్చితిని ? ఇంతకు బూర్వ మెందుంటినో మీరెఱుంగుదురా యని యడిగిన నా చేడియలు చేతులఁ జోడించి యిట్లనిరి. స్వామీ ! మీరు నెలక్రిందట మీ యంతఃపురములో శయనించియుండి యొకనాఁడు రాత్రి పలవరించిరి. అప్పుడు మిమ్ముఁ బరిచారకు లెంతలేపినను లేవనైతిరిగారు. దానికిం జడియుచు రాజపుత్రిక యప్పటినుండి తన మేడమీఁదికి దీసికొని రమ్మని చెప్పిన మేమిప్పటికిఁ దీసికొనివచ్చి యీ గదిలో నీ తల్పము మీఁదఁ బరుండబెట్టితిమి. అప్పటినుండి మీరూరక నిద్రపోవ

పొరలంగితిరి. ఎన్ని పిల్చినను దేఁ అనుటయైన లేదు. ఊపిరి మాత్రము విడుచు చుంటిరి. పైయుపచారము లనేకములు గావించితిమి. ఏమియుఁ బ్రయోజనము లేక పోయినది. నాఁడుతుదనేఁటివఱకు నిట్లేయుంటిరి. ఇప్పుడే మీ కంఠధ్వని వినంబడిన సంతోషముఁ జెందివచ్చితిమి. మేము లవంగి సఖురాండ్రము. ఇదిగో రాజపుత్రిక యీ ప్రక్కను నిలువంబడియున్నది. ఇన్ని దినములు నిద్రాహారములు మాని మీ నిమిత్తమే చింతించుచున్నదని తత్సమయోచితముగా వక్కాణించిరి.

అప్పుడాచక్రవర్తి మిగుల విస్మయముఁ జెందుచు ఆ-ఏమి యీ చిత్రము! నా శరీర మిక్కడనే యున్నదని మీరు చెప్పుచున్నారే. జరిగిన దంతయు స్వప్నము గాబోలు. అయ్యో ! అప్పుడు సైతము నేనదిస్వప్నమనుకొని కాదని నిశ్చయించు కొంటినే. మేలుమేలు. అట్టి విపరీత స్వప్నములెప్పుడును జూచియెఱుంగను. స్వప్నములో స్వప్నములు వచ్చిన సత్యమనుకొనుచుంటిని. ఇప్పుడిది నాకు స్వప్నమేమో ఏది నిశ్చయించుటకు వీలులేకున్నది. ఏమిచేయుదును. ఎట్లు సత్యమును దెలిసి కొందునని పెక్కు తెఱంగుల ధ్యానించి మఱల వారి కిట్లనియె.

పాదుషా—యువతులారా ! మీ మాటలచే నే నిక్కడనే యున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది గదా !

సఖురాండ్రు—దేవరా ! సందియమేల యిక్కడనే యుంటిరి.

పాదుషా—నే నిన్నిదినంబు లొక్కగుహలోఁ గొందఱు పురుషులచే నాక చేయఁబడియుంటి నది స్వప్నమో నిజమో తెలియదు.

సఖు—దేవరా ! అది స్వప్నమే నిజముకాదు.

పాదుషా—ఏమో ! అదియే నిజమై యిదియే స్వప్నము కారాదా ? ఎట్లు నిశ్చయింపనగును.

సఖు—అయ్యో ! మీరట్లనుచున్నారేమి ! ఇదిగో మీ లవంగి. చూడుఁడు. ఇది మీ యంతఃపురమే మీరు కన్నులు తెఱచియుండి యిది స్వప్నమని భ్రమపడు చున్నారుగదా.

పాదుషా—ఈ మాటలు సత్యములని నేనునమ్మను. వెనుక నీలాగుననే యనుకొని మోసపోయితిని. అప్పుడు కన్నులుముట్టి చూచితిని తెఱవఁబడియున్నవి. ఒడలు గిల్లుకొంటిని నొప్పిగలిగినది. అట్టి చర్యలన్నియు స్వప్నములు కాలేదా ? స్వప్నములో మీరందఱు నాకుఁ గనంబడి యిట్లు చెప్పఁగూడదా ?

సఖు....మఱేమి దృష్టాంతము చెప్పిన మీరు నమ్మెదరు ?

పాదుషా—ఏమో నాకుంతెలియదు. నాకుఁ జిత్తవిభ్రాంతి కలుగుచున్నది. ఇదిగో చూడుఁడు మొన్న గుహలో నా నెత్తి కొరడాయి తగిలి నొప్పిపుట్టినది. అది యుం గనంబడుచున్నదే ! అది స్వప్నమని నే నెట్లు నమ్మెదను.

సఖు — స్వామీ ! స్వప్నములో జరిగిన చర్యలు కొన్ని ప్రత్యక్షముగాఁ గనఁబడుచుండును.

పాదు — (ఇంచుకవిమర్శించి దుస్తులదెసఁజూచుచు) ఇదిగో నన్నుఁ బరిచారకుఁడీ యంగీ సందిచ్చుచుండ గ్రిందఁ జారిపడిన ధూళి యైనది. ఆమచ్చ సైతముఁ గనంబడుచున్నది. చూడుఁడు ఇవన్నియు స్వప్నములని నెట్లు నమ్ముదును.

సఖు — దేవరా! అవియన్నియు స్వప్నములే. వాకిటికివచ్చి చూడుఁడు ఎండ గాయుచున్నది.

పాదు — చాలుఁజాలు. ఈరెయెంత లన్నియుఁ బూటకములే. అదివఱకును జూచితిని.

సఖు — పోనిండు. మొగసాల, వీరభటుల, ప్రధానులు, సేనాధి పతులు, నాయోధనంబున కాజ్ఞయిమ్మని కోరుచు దేవరదర్శనం బభిలషించి యున్నవారు వారింజూచియైన నిది స్వప్నగతవస్తువని తెలిసికొనరాదా?

పాదు — బుద్ధివచ్చినది. ఇంకనెన్నఁడు నక్కఱమాలిన పనుల జోలికిఁ బోవను. ఇప్పుడు పోరుమానిపించి సేనలతో మనయింటికిఁ బోవలసినదే. స్వామిభక్తులకు నేనట్లు దానపట్ట వ్రాసియిచ్చితిని.

సఖు — అదియునుసు సమ్మతమే నిదర్శనమునకుఁ జెప్పితిమి.

పాదు — అయ్యో! మఱల విభ్రాంతిపడుచుంటిని. ఈప్రసంగ మంతయుఁ గలలోనిదే యని నాయభిప్రాయము ఇదియే స్వప్నములో స్వప్నమని చెప్పఁదగినది.

సఖు .. కాదు. దేవరా! కాదు ఓలగంబున కరిగి విచారింపుడు యందున్న సభాభవనమున కరిగి కొలువుదీర్చి తనరహస్యవిశేషంబు లెవ్వరికిం జెప్పక యోధుల కాయోధనము వలదని నియమించి యా రాత్రియే ప్రయాణసన్నాహము గావించి సకలపరివారములతో ఢిల్లీ పురంబునకరిగెను. పిమ్మటఁ గాశీపట్టణప్రజలెల్లఁ గాశీరాజు స్వగాసనాధి పతిగాఁజేసి మునసభఁజేసిరి. ఆమహాసభలోఁ బండితరాయలకు మహా వీరుండని బిరుదిచ్చి యతండు పాదుషాచక్రవర్తిని గెలిపెట్టిబుచ్చికొనిన పత్రికఁజదివి పెక్కు తెఱంగుల నరనియూరము స్తోత్రములు గావించిరి. మఱియు విశ్వేశ్వర మహాలింగమును బంచములుతక్క తదితరులెవ్వరు ముట్టినను దోషములేనట్లుగా సప్తతి యాలింగమునకు మహాదీక్షా తంత్రమునుజరిగించి యాగమముఁగావించిరి. నాఁటంగోలె నమ్మహాలింగమున కన్నిజాతులవారును గర్భాలయములోనికింజని యభిషేకార్చ నలు గావించుచుందురు. ఇదియే దీనివృత్తాంతము. గోపా! వింటివికద. ఈకథ చక్కగానున్నదియా ? నీవునుబోయి యామహాలింగమున కభిషేకముఁగావించి కృతార్థుఁడవు కమ్మదవులేయని పలికిన విని పరమానంద భరితహృదయుండై యా గోపనందనుం డట్లనెయె.

స్వామీ! మీకథాప్రసంగము నాపయిం బ్రసరింపుచుండ నేను గృతార్థుండఁగా నేమందును. అదియట్లుండె నాలవంగి తండ్రిలో నరిగినదా? అతఁడు పండితరాయలు భార్యగా స్వీకరించెనా? బ్రాహ్మణులు సమ్మతించిరా? తరువాతి వృత్తాంతము కొంచెముగానే చెప్పితిరి. దయతప్పినదానేమి? ప్రశ్నోత్తరంబైనను సగము కథఁజెప్పి యూరకొనుట యుచితమా? కాక మదీయగ్రహణధోరణి యెట్లున్నదోయని పరీక్షించుటకా? కటాక్షించి తదనంతరవృత్తాంత మెరింగింపుమని వేడుకొనినవిని యతిచంద్రుఁడు దరహాసచంద్రికలఁ దెసలఁ బ్రకాశింపజేయుచు నిట్లనియె. వత్సా! నీవిట్టి ప్రశ్నము చేయుదువని యనుకొనుచునే యుంటిని. అంతటితో విడుతునా! నీయభిలాష నేనెఱుంగనిదా! కానిమ్ము ఇప్పుడు ప్రొద్దుపోయినది. తరువాయికథ పెద్దదిగా నున్నది. మందరియవసథంబున వక్కాణించెదనని యొప్పించి క్రమంబున నాపైమజిలీచేరి యందు భోజనాదికృత్యములు నిర్వర్తించు కొనిన పిమ్మట దరువాతకథ యిట్లని చెప్పందొడఁగెను.

ముప్పదియాఱవ మజిలీకథ

గోపా! వినుమట్లు విశ్వేశ్వర మహాలింగమునకు మహాదీక్షఁ గావించి పండితరాయలకు మహాపీఠమని బిరుదమిచ్చినతరువాతఁ పండితభట్టుపుత్రునకు వివాహముఁజేయ నెక్కుడుప్రయత్నముఁగావించెను గాని పండితరాయలు లవంగి యందు బద్ధాదరుండై యున్నకతంబున నప్పనికి సమ్మతించినవాఁడుకాఁడు. ఒకనాఁడతండు లవంగి శృంగార క్రీడావిశేషంబులందలంచుకొని విరహాతురుండై చింతించుచున్న సమయంబున లవంగి సఖురాలు వంపలితిలక యచ్చోటికివచ్చి వెదకి కనుంగొని పండితరాయలను నమస్కరించినది. అప్పుడతండు ముప్పిరిగొను సంతసముతోఁ దదాగమనము గురించి యభినందించుచు మించుబోడీ! నీసఖురాలు సుఖియై యున్నదియా? నిన్నేమని చెప్పుమన్నది. విశేషములేమని యడిగిన నప్పడఁతి యిట్లనియె. ఆర్యా! మీరు రాజకార్యములు చక్కఁబెట్టుకొని వెంటనేవత్తునని చెప్పి యింతదాక రాకయుపేక్షించితిరిగదా. ఇఁక నాసఖురాలి సేమమేమని వక్కాణింతును. ప్రతిదినము మీరువత్తురని మీదారివంక చూచువలనఁ గన్నులు కాయలుకాచినవి. ఇప్పుడేమి చెప్పుదును. వచ్చినపిమ్మట మీకే తెల్లమగుంగదా. అదియట్లున్నను మరియొక యుపద్రవము రానైయున్నది వినుండు. చక్రవర్తి యచ్చటినుండి వచ్చినది మొదలు లవంగియందిష్టములేక యుపేక్షగా నుండెను. పూర్వము సంతతము నానెలంతుకనే పరామరిక చేయుచుండువాఁడు. ఇప్పుడొకమారైనను దలఁపెట్టఁడు. మనయప్రమార్గప్రచారమంతయు మాత్రముపు లెవ్వరో తెలిపినారు. ఇప్పుడామార్గము నిమ్మళముగ రంధ్రమును రహస్యముగాఁ గొందరుగూఢచారులఁ బంపినట్లు వినవచ్చినది. అనుమానముంగొని లవంగిని నెలపప్పించి నాలుగుమాసములు గతించెను. రేయింబవలు యెట్లుదాటునో తెలియదు. అంగుళాలంకము మాలోమాలఁ గలతలు పుట్టినవి. ఇంక

నంతఃపుర రహస్యములు దాఁగవు! నీవువేగవచ్చి యచ్చిగురుఁబోఁడిని రక్షించుకొమ్ము. మంచికాలము సమయించు నని బోధించిన విని యతండు శిరఃకంపముఁ జేయుచు నిట్లనియె.

మచ్చెకంటీ! నేనువచ్చి మీనెచ్చెలియాపద యుడిగింతును. మీరు చింతింపకుఁడు. మద్భుజపంజరవర్తిని యగు సర్వాంగవర్ణిని నవమానింపఁ జక్రవర్తితరమా? అతం డాయందఁగాన నాయందనుండు బెదరంగఁదుకాఁబోలు కానిమ్ము. నీవుముందు పోయి యాయిందువదన కీతెఱం గెఱింగింపుము. ఎల్లి నేఢిల్లీపురంబునకు వత్తునని యెన్నియో బోధించి యాకన్నియ నన్నగరమున కనిపెను. అమ్మఱునాఁడు పండితరాయలు తల్లిదండ్రులు వెంబడింపఁ ఢిల్లీపురంబున కరుగఁదలంచెను. ఆదివసమునఁ గాశీపట్టణంబున దశాశ్వమేధఘట్టంబున నొక విద్వత్సభ జరిగినది. అందుఁ బండితరాయలను బరీక్షసేయఁగోరికొనిరి. దానంజేసి యతనికప్పనిఁదప్పించుకొని పోవుటకు వీలుపడినదికాదు. ఆసభ యవిచ్ఛిన్నముగాఁ బదిదినములు జరిగినది. పిమ్మట నాలుగుదినములు వేఱొక యంతరాయములు తటస్థించినవి. ఈరీతిఁబదియే సుదినములవఱకు నతనిపయనము సాగినదికాదు. పండితరాయలచిత్త మెల్లప్పుడు లవంగియందే వ్యాపించియున్నది గావున మఱియొకనాఁడెవ్వరికిం జెప్పక యొక్కరుండు సామాన్యవేషముతోఁ గాశీపురి బయలువెడలి కతిపయ ప్రయాణంబుల ఢిల్లీపురంబునఁ కరిగి కుందలతిలక యెఱింగించిన యుద్యానవనమునకు గురుతుగాఁ జేరెను. అప్పటికి గొంచెము చీకటిపడినది. ఎవ్వరినడిగిన నేమివచ్చునోయని జడియుచు నతండాచీకటిలో నిటునటు తిరుగుచు నెవ్వరేని గనంబడిన వారితోఁ గొంతదూరము పోయి మఱలవెనుకకుపోవుచు నేమిచేయుటకుం దోచక హృదయంబున నెద్దియో భీతి గదుర వెదకుచు నసంభ్రమ్మున గ్రుమ్మరుచుండెను.

అట్లు జాముప్రొద్దుపోవువరకుఁ దిరిగిదిరిగి కాళ్ళు నొప్పి పెట్టినంత నా ప్రాంతమందలి యొకగృహస్థు నడుంగుపై గూర్చుండి లవంగి జాడ యెట్లుతెలియనగు నని పరిపరిగతులఁ జింతించుచుండెను. అప్పుడాయింటిలో వృద్ధులగు భార్యాభర్తలు సంభాషించుకొను మాట లిట్లువిననయ్యెను.

భా — ప్రాణేశ్వరా! పెద్దదివ్వె మిమ్మాదివసంబునఁ బిలిపించినదిగదా! ఏమిటికో చెప్పఁడు నేనప్పుడే యారికిఁ బోవుటచే నాకుఁ దెలిసినదికాదు. పుత్రికి వివాహప్రయత్నమునకా యేమి?

భ — (నిట్టూర్పుతో) అయ్యో! కర్ణకఠోరమైన యాకథ నీకేమని వక్కాణింతును. వినినచో నీహృదయము భేదిల్లక మానదు! రాజులు కడు కఠిన హృదయులు కదా.

భా — ఏమి యేమి! లవంగి క్షేమముగానున్నదా?

భ — అంతా క్షేమమే (అని డగ్గుత్తికచేఁ గన్నుల నీరుగ్రమ్మనొక్కింతతడ

పూరకొని) హా! పెంపుడు [illegible] పనుల నిట్లు బాధించుచున్నదే రాజపత్ని కెట్లుండునో కదా!

భా — అయ్యో! [illegible] చెప్పలేను! అప్పటంతి కాలధర్మము నొందినదా.

భ — [illegible].

భా — (గద్గదస్వరముతో) [illegible]

భ — నీకు నే [illegible].

భా — ఇదివఱ్ఱ [illegible] పర్వపాసము [illegible].

భ — [illegible] బలవంతముగాఁ జంపించెను. దానికే నా [illegible].

భా — హా పుత్రీ! హా పుత్రీ! (అని [illegible] మూర్ఛపోయినది.)

భ — (లేవనెత్తి) సాధ్వీ! [illegible] నూరడిల్లుము. నీవు మిగుల వృద్ధురాలవు. శోకము సహింపననియే చెప్పుటకు శంకించితిని. వగపు [illegible] దాని యోగమంత యున్నది.

భా — (దీనస్వరముతో) చక్రవర్తి ప్రాణతుల్యయగు నాఙవరాలి నేమిటికి జంపించెను? ఆ ప్రేమయంతయు నెందుపోయినది. ఆమె కొరకై దీనసేకదాయ కాశీపురి కరిగి పెక్కుచిక్కులు పడివచ్చెను.

భ — ఆపయునమే [illegible] దెచ్చినది.

భా — ఎందువలన? నేమిజరిగినది? ఆ తెఱఁగు సవిస్తరముగాఁ జెప్పుడు.

భ — చక్రవర్తి కాశీపురమునుండి వచ్చినతరువాత మర్మజ్ఞుఁడెవరో యచ్చట జరిగిన రహస్యకృత్యము లన్నియు వ్రాసి [illegible] యుత్తరము పాదుషాగారి కందఁజేసిరి.

భా — ఏమిరహస్యము లున్నయవి. అం[illegible]డనేమి జరిగినది.

భ — వినుము. లవంగి కాశీపురంబున [illegible] యక్కడఁ గొన్ని పనులం గావించినదఁట. ఆ పనులనెవ్వరో పేరులేని యుత్తరము వ్రాసి పాదుషాకుఁ దెలియఁజేసిరి. పిమ్మట నతండు గూఢచారుల [illegible]

భా. — తరువాత.

భ. — [illegible] వ్రాసిన [illegible] నిచ్చిరి.

భా — అప్పత్రిక యెవ్వరు వ్రాసినదో?

భ — లవంగి యావీరునికి స్వయముగా వ్రాసినది.

భా — ఏమని వ్రాసినదో అయ్యో! ఎంతమోసము!

భ — పెద్దబీబీ యాయుత్తరము నాకుఁ జూపినది. వినుము "ప్రాణేశ్వరా! నీసంస్పర్శసుఖమింతక చవిచూపి యరిగితివి. భవదీయ విరహతాపం బెట్లు భరింపఁగలదానను. నామది కలఁగి పాదరసమై యున్నది. తండ్రిని జెఱబెట్టినందుల కించుకయును విచారములేదు. పౌరుషమే చేసితివి. దానికి నేనేమియు నలుగను. మరల నొకసారి దర్శనమిమ్ము. నీయధరామృతము గోరి ప్రాణంబుల నిలువబెట్టి కొనియున్నాను. నేను నిన్నే త్రికరణములచే బతిగా వరించితిని. నీయుపేక్ష మదీయజీవితాంతమునకుఁ గారణమగును. ఇట్లు భవత్పాదసేవకురాలు, లవంగి" అని యున్నది. ఆ యుత్తరము చూచినంతఁ జక్రవర్తికిఁ గోపమురాదా?

భా — కోప మేమిటికి రావలయును. అందు లవంగి తప్పేమి యున్నది. గాంధర్వ వివాహవిధి నది యతని వరించినది. శకుంతల దుష్యంతునినెట్లు వరించినది. కణ్వమహర్షి ధర్మజ్ఞుఁడు కాఁడాయేమి?

భ — తురకలకంత శాంతముండునా? అదియటులుండ గాక తల్లిని మత్తుమందుజల్లి పండబెట్టించి యది దేవతాప్రసాదము యనియు స్వప్నమనియు మోసము చేసిన దట. ఆ వృత్తాంతమంతయు నాకు పెద్దబీబీ చెప్పినది.

భా — అయ్యో! ఆ వీరుఁడెవఁడు? దాని సందేయుంచుకొనక యిప్పటి కేమిటికిఁ బంపవలయును, తల్లి మీతో నేమి చెప్పినది.

భ — నేనామె ముఖ్యకుంబోవునంతకు మహాశోకసాగరములో మునిఁగి యున్నది. పాదుషా పుత్రికచేసిన చర్యలన్నియు భార్యకుంజెప్పి గర్భవతియగు నా నీచురాలిం జంపి యపకీర్తిఁ బాపుకొందునని నుడివెనట.

భా — అయ్యో! ఆ యర్భకురాలు గర్భవతి యయ్యెనా! తరువాత.

భ — అవియేకదా మొదటిముప్పు. ఆ మాటవిని బీబీ మగనిఁ బెక్కుగతులఁ బ్రార్థించినది కాని యతనికి దయవచ్చినదికాదు.

భా — తురకల హృదయములు మృదువులుకావు. తరువాత?

భ — పాదుషా యీ రహస్య మెవరులకుఁ దెలియకుండఁ జేయవలయును. గూఢముగా నవ్వారిసదనములో నుండగాఁ బుత్రికం జంపింతునని భార్యకుం జెప్పెను. కావున నా పెద్దబీబీ నన్నుఁ బిలిపించి యా వార్త లవంగికిం జెప్పి యెక్కడికేనిం బారిపోవునట్లు చేయుమన్నది. కన్నమోహ మట్టిదికదా!

భా — ఆ పని నాదికాని యామెదికాదు. మంచి యుపాయము చింతించినది. అట్లుల జేయుటకు పోతివా?

ధ—ఏమిచేయుటకు మనము స్వతంత్రులమా ? నే సత్వరనా వచ్చి యీ వార్త లవంగికిం జెప్పితిని. కాని యాబోటి నా మాట పాటించినదికాదు.

భా—ఏమిటికో బ్రతుకఁదలచుకొనలేదు కాఁబోలు ?

ధ—భర్తకు వార్తనంపినదఁట. అతనికడ నుండి యేమియుం దెలియలేదని విచారించుచున్నది. అట్టి సమయమున నేనుబోయి చెప్పితిని. నా మాటయే వినఁబడలేదు.

భా—అయ్యో ! తెలియునట్లు చెప్పలేకపోయితివా ?

ధ—ఎంతచెప్పినను దెలియనిచో యేమిచేయుదును. దాని బుద్ధియంతయు వానియందే యున్నది. వలపు వివేకము నశింపఁజేయునుగదా.

భా—తరువాత నేమిజేసితిరి ?

ధ—దానిదగ్గరనున్న చిన్నదానితోఁ జెప్పివచ్చితిని.

భా—అది యేమన్నది ?

ధ—ఆబోటి నా మాటలువిని యురముపైఁ జేయిడికొని యట్లె నిలువంబడి యేదియో ధ్యానించెను.

భా—తరువాత ?

ధ—రహస్య ప్రభేదమువలన రాజువలన నేమిమోసమువచ్చునో యని నే నందుండ వెఱచి యింటికి వచ్చితిని.

భా—తరువాత నేమిజరిగినది ?

ధ—ఆ మూఁడవనాఁడు మఱల నచ్చటికిఁ బోయితిని. లవంగి కనంబడలేదు. విమర్శింపఁ బూర్వదివసం బర్ధరాత్రంబున గూఢచారులు వచ్చి నిద్రించుచుండ లవంగిం జంపి కందకములో నఁదగఁ ద్రొక్కిరని యొకదాది చెప్పినది.

భా—హరిహరీ! హరిహరీ! ఎంతమాట వింటిని. (అని పెద్ద యెలుంగున నేడువఁ దొడంగినది.)

ధ—అయ్యో మూర్ఖురాల వగుచుంటివేమి చెప్పినం దెలియదా. అది యునుం గాక యిది పరమ రహస్యము నేనుగాక యితరు లెఱుఁగరు. కాలగతినతిక్రమింప నెవ్వరికశక్యము. (అని యూరడించెను.)

భా—(కన్నీరు దుడిచికొని గద్గదస్వరముతో) నాకు ! మన మా లవంగికిఁ దిలోదకము లీయవలయునుసుండీ.

ధ—పెంచినందులకా ?

భా—కాదు. కన్నందులకే.

ధ—ఎట్లు ?

భా—ఇంకొక రహస్యమున్నది. వినుము. మీ యుపకారంబునంగదా పెద్దప్పనికి సంతానము నిలిచినది. ఆ శిశువు జనించినతోడనే మన....ంచుటకు

నుంచిరి. మన పట్టియు నా బాలికయు కూపంబునఁ బ్రాయంబున నొక్క తెఱంగున నుండుట జ్ఞాపకమున్నదియా ?

భ — జ్ఞాపకమున్నది. ఆ కథయంతయు నేనెఱుంగనని చెప్పుచుంటినా యేమి ? మన పట్టి కూపంబునంబడి సమయమునబట్టియే మన మిట్లనపత్యులమై యుండవలసి వచ్చినది. లేకున్న నదియు లవంగియంత యుండును. ఆ కథఁ జెప్పకొని యిప్పుడు దుఃఖింపనేల ?

భా — వినుండు. అప్పుడు కూపంబునంబడి సమసినది మన పుత్రికకాదు. రాజపుత్రికయే. మనపుత్రికయని నేనట్లు చెప్పితిని.

భ — ఏమిటీ! ఈ లవంగి మనపుత్రికయే! ఏమిటి కట్లుచెప్పితివి.

భా — అమ్మద్దియ స్వశక్తిగా బాచితిమని రాజు కోపించునని యొకటి. ఎట్లైన మనపుత్రిక సామ్రాజ్యమును ననుభవింపంగలుగునని యొకటి. ఈ రెండు కారణములచే నట్లు గావించితిని. ఇద్దఱి బాలికల రూప మొక్కటిగా నుండుటచే నా భేదము నేనుగాక మఱియెవ్వరును గనుంగొనలేక పోయిరి.

భ — ఓసి నిజ్జాయుస్తకారా ? ఎట్టిపనిచేసితివే. అన్నన్నా! సిరికాసించి వంశచ్ఛేదము చేయుదువా. అయ్యో! ఈ పాటికి మనకు బ్రహ్మహత్యాపాతకము గలుగ పోయినదా! స్త్రీ స్వభావము కపటమైనదికదా. అని పలుకుచు నతండు విచారింప దొడంగెను.

పండితరాయ లాసంవాదమంతయు విని పెద్దతడవు నిశ్చేతనుండై పడియుండి యెట్టకేఁ దెప్పరిల్లి యల్లంబు తల్లడిల్ల హా లవంగీ! హా కోమలాంగీ! హా సుగుణ తరంగిణీ! నా కతంబున నీవు బలవన్మరణము నొందింపఁబడితివి. అయ్యో! నే నెంత కఠినుండనో కదా! నీ వార్తవిని వెంటనేవచ్చి రక్షించుకొనలేక పోయితిని. ఆ పాడుసభ యానాఁడు నా కేల మూడవలయును. అన్నన్నా! నీ ప్రేమ, నీ యనురాగముఁ వలఁపు నీ చాతుర్యము, నీ యౌదార్యము, నీ సోయగము, నీ మాధుర్యము, నీ మృదువు వేయిజన్మములకైన మఱపువచ్చునా ? నీ వైదుష్యము సరస్వతికైనం గలదా ? అబ్బా! నాకొఱ కెన్నియిడుమలం బడితివి. ఎన్ని యుక్తులం బన్నితివి. అక్కటా! అన్నిగతులం గొనియాడంబడెడు నీదుజాతిగుఱించి నా చిత్తంబు సంచు జేవగించుచుండునది. వీరి మాటలచే నీ కట్టి కళంకముగూడ లేనట్లు తేలినది. నీ వంటి భార్య నా వంటి పాపాత్మునకుఁ దక్కునా! ఏమనుకొనుచుంటివి! నే నివ్వడెక్కడ నుంటిని ? ఇది కలయా! నిక్కమా! ఈ బ్రాహ్మణుని మాటలు బొంకులు కాకూడదా! అట్లైయగును సందియములేదు. అయ్యో! నాకుఁ బిచ్చియెత్తినది. కాదిది యున్మాదము. కాదు మరణ వికారము. అటులైన లెస్సయేకదా. పరలోకంబున నాకొకసారిం గలసికొందును. ఇసిరో! నా యసువు లెంతకృపణములైనవో యాసతీమణి మరణవార్త వినియును గదలకున్నవి. ఛీ! నాకీజన్మముతోఁ బనిలేదు. మృతి

నొందుటయొండె విరక్తి నొందుటయొండె గర్వమని పెక్కు తెఱంగులఁ బలవరించుచు సతండు నిద్రబోవక యా రాత్రియే యా వీడువిడిచి యొక యరణ్యమార్గంబునంబడి పోవఁబొడంగెను. పండితరాయలు విరక్తుండై కొన్ని దినంబు లరణ్యసంచారము గావించెను. అప్పుడు కనంబడిన పక్షులను మృగములను గుఱించి యనేక శ్లోకముల రచించెను. వానినే పండితరాయ శతకములని చెప్పుచుందురు. ఆ శ్లోకములు తఱచు ప్రస్తావోచితముగా నుండును. వానిలోఁ గొన్నిటిం జదివెద నాకర్ణింపుము.

శ్లో॥ యేవర్ధితాః కరికపోలమదేన భృంగాః
ప్రోత్ఫుల్ల పంకజరజస్సురభీకృతాంగాః
దే సాంప్రతం ప్రతిదినం గమయంతి కాలం
నింబేషు చార్కకుసుమేషుచ దైవయోగాత్.

వికసించిన పద్మములయందును కరికపోలమదముల యందును సంతుష్టి నొందెడు తుమ్మెద లిప్పుడు దైవయోగంబున వేఁపచెట్లయందును జిల్లేడుచెట్లయందును సంచరించుచున్నవి. ఇది తన స్థితిననుసరించి చెప్పినది. మఱియు —

శ్లో॥ రాత్రిర్గమిష్యతి భవిష్యతి సుప్రభాతం భాస్వాన దేష్య
తిహసిష్యతి పంకజంచ ఇత్థం విచింతయతి కోశగతె
ద్విరేఫే హా హంతి నళినీం గజ ఉజ్జహార॥

రాత్రి దమ్మి మొగ్గ జిక్కుపడిన తుమ్మెద "తెల్లవారును, సూర్యకిరణము లచే నీ పద్మము వికసించును. నాకు బంధవిముక్తి కాఁగల" దని తలంచుచుండ నింతలో నొకయేనుగువచ్చి యా తామరను త్రెంపి నలిపినది. అయ్యోః యెంతకష్టము ఇదియుఁ దన్ను గుఱించి రచించినదే. మఱియు —

శ్లో॥ పురాసరసిమానసే వికచసారసాళిస్ఖల
త్పరాగసురభీకృతేపయసియస్య యాతంవయః
సపల్వలజలేధునామిళదనేక భేకాకులే
మరాళకులనాయకఃకధయ రేకథం వర్తతాం॥

పూర్వము మానస సరస్సునందు సంచరించు హంసము ఇప్పుడు కప్పలచే వ్యాప్తమగు నల్పసరస్సులోఁ దిరుగు చున్నది. అక్కటా తన యవస్థ యలతిఁగా నున్నదని దీనను సూచించెను. మఱియొకచోట నొకలేడింజూచి శ్లోకము.

శ్లో॥ యద్వక్త్రం ముహురీక్షసే సధనినాం బ్రూషే నచాటున్మృషా
నైషాం గర్వవచః శృణోషి నచతాన్ ప్రత్యాశయా ధావసి
కాలే బాలతృణాని ఖాదసి సదా నిద్రాసి నిద్రాగమె
తన్మే బ్రూహి కురంగ కుత్ర భవతా కిన్నామ తప్తంతపః॥

ఓ కురంగమా ; నీవు ధనమునందలి యాశచే ధనికుల మొగములు పలు

మాట చూతువుగదా. మఱియు వారిని లేనిపోని స్తోత్రములు చేయవు వారియొక్క గర్వాలాపములు లాలింపవు. వారివెంటఁ బరుగిడవు. ఆకలియైనప్పుడు లేతతృణములను దిందువు. నిద్రవచ్చినప్పుడు నిద్రబోవుదువు. ఇట్టిసౌఖ్యము కలుగుటకు నీ వెచ్చోట నెట్టి తపముఁ గావించితివో నాకుఁజెప్పుము. నేనుసైత మట్టి ప్రయత్నము జేయుదునుగదా. గోపా! యా పండిత శిఖామణి యిట్టి శ్లోకములు వేనవేలు రచియించెను. దానికే పండితరాయ శతకమనిపేరు. మృదుమధురశైలితో నొప్పుచుండెడి యతని కవిత్వము మిక్కిలి గొనియాడఁదగియున్నది. తద్విశేషముల జెప్పుటకిప్పు డవకాశము చాలదు. తదనంతర వృత్తాంత మాలింపుము.

భల్లూకదత్తుని కథ

ఒకనాఁడతం డొకయరణ్యమార్గంబునం బడిపోవుచుండ నొక దండఁ గొండ యొకటి కనంబడినది. వాఁడు మెండుగ నెండతగిలి యలసటఁజెంది యుండుటచే నతం డా కొండకోనలోఁ జల్లగా నుండునని తలంచి మార్గమువిడిచి యగిరిపడి నదిభాగమున కరిగెను. అందుగల ఫలములచే నాఁకలియడంచుకొని సెలయేటిలో నీరు ద్రావి విశ్రమింప నటునిటు తిరుగుచుండ నొకమూల గుహయొకటి కనంబడినది. సంతసముతో నా బిలములోనికిఁ గొంచెము దూరముపోయి యుంచుక చీకటిగా నున్నంత నందొకశిలపై శయనించి గుహాముఖమువంకఁ జూచుచునెద్దియో ధ్యానించుచుండెను. అంతలో నొకభల్లూకము చేతులతోఁ దేనెపట్టు పట్టుకొని యాపట్టుంగల బొఁగల నోటితోఁ దొలగింపుచు గాళ్లతో నడచి యాగుహలోకి వచ్చినది. పరాక్రమశాలియు నసహాయశూరుండునగు పండితరాయలు దానింజూచి జడియక యది తన చెంతకు వచ్చినప్పుడు తన ప్రక్కనునిచికొనిన బడియతో మోదఁ దలంచుకొని నవరించుకొనియుండెను. ఆ భల్లూకము చీకటిలో నతనియునికి యెఱుంగక యల్లన యగుహలో నొకవంక గోడదాపునకుఁ బోయినది. అందుగల గూటిలో లేచిగుళ్ళచే నమరింపఁబడిన సెజ్జపై నొక శిశువు నిద్రబోవుచుండెను. ఆ భల్లూకమాగూటి యొద్దకుఁ బోయి యందుఁగం బాపని మట్టితో మట్టిన నాపట్టి కేరుచ నేడువఁ దొడంగెను. పిమ్మట నా మృగమా శిశువునోట దాఁదెచ్చిన తేనెయట్టను తేనెపడునట్లుపిండెను. ఆ మధు బిందువులను గ్రోలి యాశిశునాకలి యుడిగినంత సంతోషముతో నవ్వుచుండెను.

అప్పు డాయెలుఁగుబంటి యాడింభకుని మెల్లఁగ నెత్తుకొని యిటునిటు కొంతసేపు త్రిప్పి ముద్దాడి తాదెచ్చిన చిగురుటాకులఁ బఱచి మఱల నా గూటిలో నా యర్భకుని బరుండబెట్టి యెక్కడికోపోయెను. ఆ వింత యంతయు గన్నులారఁజూచి పండితరాయలు మిక్కిలి విస్మయము నొందుచు నాహా! భగవంతుని సృష్టి వైచిత్ర్యము దెలిసికొన శక్యమైనది కాదుగదా! మనుష్యులువలె మృగములును

శిశువులం బెంచుచుండును. వానిలో వానరములు మిక్కిలి తెలివిగలవి. ఈ భల్లూకి శిశువు మనుజశిశువు కాదని రూఢిచేసినది. ఈ చిత్రము చూడవలయునని తలంచి మఱి కొంతసేపున కాగుహ యొద్దకుఁబోయి యబ్బురపాటుతో సందుండి యాపాపని నెత్తుకొని యిట్లు తలంచెను. ఆహా! ఈ పట్టి మనుష్య శిశువు వీనికారు మాసములప్రాయ ముచ్చునది. వీని రూపము లక్షణములు చూడఁ జక్రవర్తి కుమారుండువలె నున్నవాఁడు ఇట్టి పసికూన యిచ్చటికెట్లు వచ్చెనోకదా! యీ యెలుఁగుబంటి వీనిఁబెంచుటమఱియు విచిత్రముగానున్న యది లేక భల్లూకమే వీనింగనినదా ఇట్టి చోద్యములెప్పుడు వినినని యెఱుంగమని యనేక ప్రకారముల దలంచుచు మఱియు మఱియు నా శిశువుం బరీక్షించుచు నేక్పించి మనుష్య శిశువగుట నిశ్చయించెను.

అయ్యారే! ఇట్టి ముద్దుబాలు నేమఱ్ఱియగనెపదో! యెవ్వఁడు కోపావేశంబున మఱచెనో! వారిప్పు డెట్టివిచారము జెందుచుందురో! పాపము పాపడీయెలుఁగుబారింబడియుండిన మోసముఁ జెందకుండునా? ఇది యిప్పుడో వీనిం గడతేర్పక మానదు. క్రూరమృగము మనుజశిశువున కిట్టియుపచారములు చేయుట దైవకారణము కాని మఱియొకటికాదు. ఏదియెటులయినను నేను వీని నిప్పు డిప్పటనుండి తీసికొని పోవుటయే యుచితము. భల్లూక మడ్డము వచ్చినచో నా బడియతో మోదినమయించెదనని నిశ్చయించి యాబాలుని భుజముపై నిడుకొని రెండవచేత దండముదాల్చి నలుదెసలం బరికించి యెలుఁగుజాడ నరయుచు నతివేగముగా నా కొండదిగి యినుకటిదారింబడినడచుచు గ్రమంబున నయ్యరణ్యంబుదాటి నాఁటిసాయంకాలమున కొకపల్లెం జేరెను.

ఆ రాత్రి పాలుయాచించి తెచ్చి యాబాలునకుఁ బోసి ముద్దుపెట్టుకొనుచుఁ గట్టా! దైవము నాకిట్టి పుత్రింవయ సేయక సన్న్యాసింజేసెంగదా! లపంగి గర్భవతియైనదనివింటిని. ఆ యింటబోణి జీవించియుండి పుత్రింగనినచో నా శిశు వింత ప్రాయములో నుండునుగదా. అట్టి యదృష్టము నా కేలపట్టును. పరమనిర్భాగ్యుండనని విచారించుచు నా బాలుని బక్కలో నిడుకొని యా రాత్రి నిద్రపోవక వేగించెను. క్రమ క్రమముగాఁ బండితకాయలు కాబాలునియం దనురాగము క్కుడైనది. సంతతము వానినే ముద్దువెట్టుకొనుచు నవ్వించుచు లాలించుచు బలికించుచుఁ బ్రాణములకన్న నెక్కుడు తీపిగాఁ జెపుచుచుండెను. పూర్వపుదవుల వెంబడి తిరిగెడునతం డాబాలుని సంరక్షణ నిమిత్త మప్పటినుండియు గ్రామముల ననుసరించి తిరుగుచుండెను.

ఒకనాఁడతం డాడింభకు నెత్తుకొని యొక గ్రామముఁజేరి యందుగల మసీదునకుం జనియెను. అందుఁ బెక్కండ్రు ఫకీరులు వసియించి యుండిరి. ఒకరి వొకరు పలుకరించుకొనిన పిమ్మట నందొక ముసలి ఫకీరు పండితాయని పిలిచెను. అయ్యా! నీయాచారము జాడ గమనించకుండ వై వేషములు న్నది. ఈ రెండుగుణ యాశ్రమము స్వీకరించియు నీ పిల్లవానిం దీసికొని వచ్చితివి? వీడు నీ కేమికావ

లయు ? నీ వృత్తాంత మెట్టిదని యడిగిన నతండు నిట్టూర్పు నిగుడించుచు నిట్లని యెను. అయ్యో ! నా వృత్తాంతము కడునసహ్యమైనది. దానితో మీకేమిపని. ఈ బాలుండడవిలో నిప్పుచుండ నొక కొండబిలములో దొరకెను వీఁడెవ్వఁడో తెలియదు. ఎలుగుబంటి వీని మోసము చేయునేమోయని తీసికొని వచ్చితిని. దిక్కుమాలిన వీనిం జూచి నెవ్వనికిఁ దయగలుగకుండెడిని. జడభరతునకు లేఁడిపిల్ల దొరికినట్లు వీఁడు నాకు దొరకెను. ఏమి జరుగునో తెలియదు. వీని భల్లూకదత్తుఁడని పిలుచుచుంటి నిదియే వీని వృత్తాంతమని చెప్పెను.

ఆ ముసలి ఫకీరు బాలుని చరిత్రము విని మిగుల విస్మయముఁ జెందుచుఁ గానిమ్ము. ఈ యర్భకుని వృత్తాంతము వింతయైనదే ! నీ చరిత్రము వినవేడుక యగుచున్నది. నీవు ఫకీరువైకూడ హిందూమత విషయము చర్చించు చుంటివి. భల్లూకదత్తుఁడను నామము సంస్కృత భాషలోనిది. జడభరతుని కథ హిందూమతములోనిదే నీ వృత్తాంత మెట్టిదో వినవేడుక యగుచున్నది. నీ కాపురం బెచ్చట ? తలిదండ్రు లెవ్వరని యడిగిన విని యతండిట్లనియె.

నీవు మిగుల వృద్ధుండవు. నీలో నెద్దియో మహిమ యుండక పోదు. నీతో నసత్యము లాడరాదు. వినుము. నాది కాశీపురము బ్రాహ్మణుఁడను మా తండ్రి పేరు పండితభట్టు. మా తండ్రికి నేడ్వురు పుత్రులు పుట్టి చచ్చిరి. వారి వెనుకఁ గుల ముద్ధరించుకొఱకు నేనుద యించితిని. ఎవ్వరో మీవంటి ఫకీరు వచ్చి మా తల్లికి రక్ష రేకిచ్చిన నేనుజావక బ్రతికితిని. హిందూ మతవిద్య లన్నియుం జదివితిని యవన విద్యలం దెలిసికొంటి. పాదుషాగారితోఁ గలహించి గెలుపుఁగొంటిని.ఆయన కూఁతుం బెండ్లియాడితిని. అయింతి నా మూలమున గర్భవతియై తండ్రిచే బలాత్కారముగాఁ జంపబడినది. ఆ యింతికై నేను బ్రాణములు విడువలేక ఫకీరునై తిరుగుచుంటి నిదియే నాయకార్యమైన వృత్తాంతమని చెప్పెను. అప్పుడా వృద్ధుండు వానిం గౌగలించు కొని అప్పా ! నీవా తెలిసికొంటిని. నేనే మీ తల్లికి మంత్రోపదేశముఁ జేసితిని. అయ్యో ! తిరిగి నేనామెజూండలేకపోయితిని. పాపమాదంపతులు సంతతినిమిత్తమై పెక్కుచిక్కులం బడిరి. బ్రతికినను నీవును దుఃఖ ప్రదుండవైతివి కానిమ్ము. గత మునకు వగవరాదు చక్రవర్తి గర్భవతియైన పుత్రికను జంపించినది నీవు చూచితి వాఁ ఇతరులచే వింటివా ? నీ మొగముజూడ మంచిలక్షణములు గనంబడుచున్నవి. నీకు శుభమయ్యెడు విచారింపకుమని యోదార్చెను.

అతని మాటలు విని పండితరాయలు వెలుఁగుపడుచు పెక్కు సలాములు చేసి స్వామీ ! నేను మీ కాప్తుండనేకదా ! లవంగిని జంపించెనని వింటినే గాని చూడ లేదు. బ్రతికియున్నదాయేమి ? అట్టి యదృష్టము నాకుఁ బట్టునా ! మీరెట్లు గ్రహిం చితిరి ? ఎక్కడనున్నది. ఆ చిన్నది నా కన్నులం బడినచో బ్రహ్మానందసాగరం

బుద మునుంగ కుందునా? దయతో నీ దీనుని మొర నాలించి రక్షించి యీ స్వప్నంబు మెయిటింగింపు(దని యాతురముతో వేడికొనియెను.

వాని పలుపులకు(జింతపడుచు నా ఫకీరు అయ్యో ! నేను చెప్పునది వారు యెఱుంగరు. నీ ముఖచిహ్నములం జూచి యట్లంటి. చెందరవడకుము చక్కని గుణములు సామర్థ్యములు ప్రకాశించుచున్నవి. త్వరలో నీ కోరిక ఫలించును సర్వవిద్యా పారంగతుండవు నీ వెమంగుము ! యని పలికి యంతటితో నా ప్రసంగము విరమించెను. పండితరాయలు ముసలి ఫకీరుతో ముచ్చటించుచు నా బాలునితో(గూడ(గొన్ని దినంబులందుండి యతని యాశ్రమమును విడిచి యక్కడనుండి బయలుదేరి యనేక దేశములు తిరుగుచు హరి ద్వారమునకు వచ్చెను. అప్పటి కాబాలుండు సంవత్సరము ప్రాయము గలవా(డయ్యెను. వానిముద్దు మాటలు నడకలు నవ్వులు విలాసములై పండితరాయలకు(గాలక్షేపముగా నుండెను. ఒకనా(డతం డాబాలునితో నాడుకొనుచుండ(గా గుండలతిలక యచ్చటికి వచ్చి యబ్బురపాటుతో నబ్బాలుని నెత్తుకొని ముద్దాడ(దొడంగినది. అప్పండితుం డాచిగురుబో(డి(జూచి గుఱుతుపట్టి దగ్గుత్తికతో బో(డీ ! నన్ను గురుతుపట్టితివా ? నీ సఖురాలేమైనది ? నేనువోలె నీవును సేతము నానాతీర్థ మిత్రము తిరుగుచుంటివి కా(బోలు. నీ మాటవిని వెంటనే రాకపోవుటచే నింతవచ్చినది. ఏమి చేయుదుమని కన్నీరుగార్చిన, నవ్వుబో(గుండలతిలక యిట్లనియె. ఆర్యా ! నీవు విచారింపకుము. మా సఖురాలు సేమముగా నున్నది. పుత్రుంగనినది. ఈ ముద్దు పట్టి మా ముద్దియ పట్టియని చెప్పిన విని కన్నులు నీటుల మతిక్రమింప నేనే ? లవంగి సుఖముగనున్నదా ? నన్ను, నెక్కడనున్నది ? నీ విక్కడ కెట్లువచ్చితివి ? ఆ కథా వృత్తాంతము సవిస్తరముగా(జెప్పుమని యడిగిన నయ్యువతి యిట్లని చెప్పందొడంగినది.

కుండల తిలక కథ

నేను మీ యొద్ద సెలవు పుచ్చుకొని ఢిల్లీ(బోయి యందు లవంగియున్న యుద్యానవనమునకుం జనితిని. లవంగియు సంగీత చంద్రికయు నాకు(గనంబడలేదు. అక్కడివారల నడిగిన(దండ్రి లవంగి చేసిన దుర్నయము తెలిసికొని గర్భవతియని సంశయింపక చంపించెనని యొకరు నాతో రహస్యముగా(జెప్పిరి. ఆ మాట విని నేనపలుచు(దిరుగ మీ యొద్ద వచ్చి మిమ్ము నిమిత్తించితిని మీ జాడ తెలిసినది కాదు. మీ తల్లిదండ్రులు విచారించుచున్నారు. అప్పుడు నిరుగనేను ఢిల్లీ(బోయితి.. అందు మీ వృత్తాంత మేమియు(దెలిసినదికాదు. పిమ్మట నేను .... నేను ....తిని. కొన్ని మాసములుతిరిగినంత వారణాసి గ్రామము .... ఆమె యప్పటికెట్లు వచ్చినని తలంచుచు నుండెనది

చూచి చూచి దాని వెంటనరిగితిని. అదియు నొక్క బ్రాహ్మణ గృహమున కరిగినది. ఆ వాకిట నిలువంబడి యొకరితో నీ చిన్నది యెవ్వతెయని యడిగితిని. ఆమె మున్ను కాటసారి కాశికిఁ బోవుచు నిన్న నీ యూరిలో బసచేసినది. ఆమెతో మఱి యొక చిన్నది యున్నది వారి మగవారు మృతినొందియున్నారట. రెండవ చిన్నదాని మగశిశువు గలిగి రెండు నెలల క్రిందట చనిపోయినాఁడట. అందులకే వాఁబోలు నా చిన్నదిసంతతము విచారించుచున్నది. ఇంతకన్న వారిచరిత్ర మాకు దెలియదని యచ్చటివారు చెప్పిరి. ఆ మాటవిని నేను నెవ్వెఱగుపడుచు మెల్లగా నా లోపలికిం బోయితిని. నన్నుజూచి లవంగి గోలు సేసినది. అప్పుడు నేనది లవంగి యని గుఱుతు పట్టితిని. వారింజూచి నేను విచారించుచు నయ్యో? మీరు వచ్చినారని విరక్తితోఁ దిరుగుచుంటిని. యిచ్చటకెట్లు వచ్చితిరి. మీ వృత్తాంతమేమో చెప్పుమని యడిగిన సంగీత చంద్రిక యిట్లనియె.

సఖీ : నీ వుంవగనే యింటిలో సంతోషజలము పుట్టినది ? మఱిరెండు దినములకు గూఢచారులు హాసన్‌జాదకోటలోని దాఁగి నట్ల మార్గము దెలిసికొనిరి. అందు లవంగి పీనుకు వ్రాసిన యుత్తరమొకటి నా చేతి నుండి జారిపడినది. చీఁకటిలోనాకు దొరికినది కాదు. అది వారలకు దొరికినది. విధిబలము దాటింప నెవ్వరితరము ? ఆ యుత్తరము చూచి యంతకుముందు చిన్న సంగతులు నిశ్చయమని తలంచి చక్రవర్తి మండిపడి మమ్ము నిద్రబోవుచుండఁ జంపెదమని తెంపరుల రాజు యిచ్చెనంట. ఆ రహస్యము పెద్ద నిచ్చి తెలిసికొని యొక బ్రాహ్మణుఁడు మాకా మాట దెలియజేసినది. ప్రౌఢ గ్రంథక పూర్వమే మాకా రహస్యము బ్రాహ్మణుఁడు చెప్పిపోయెను. మేము వినిపించి కొనినట్లుంతే లవంగి పరుండెడు హంసతూలిక తల్పంబున నంటి బొందనునిచి వస్త్రమాల్యాను లేపనాదులచే ప్రయత్నముగా నలంకరించి నన్నని వలువఁ గప్పి నిద్రబోవునట్లు నిలపితిని. ఆ ప్రాంతమునందు నాయాకృతియు నొప్పునట్లుచేసి లవంగి దూరముగా నుంచి నేను రహస్యము చూచు తలంపుతో దాపున దాఁగి యుంటిని.

అర్ధరాత్రసమయంబున ఘనఘనారాత్రముతో రాజకింకరులు కొందఱువచ్చి లవంగి పరుండియుండు తల్పము పసికొనుచుఁ దల్పంబున నన్ను కృత్రిమ విగ్రహములఁ దుస్యయమసియలుగా నరికి యా నయమునఁ బట్టి మోసికొనిపోం కందకములో సూర్యదీక్షిత తమలోనఁ వాపు దోయిరి. అప్పుడు నేను గుండెలు తటతటఁ గొట్టుకొనుచుండ లవంగి చూచుచుండెను? మమ్ము కిందుండరాదు. నిజము తెలిసినచో మహమూదుఁ బ్రాణహానియుం జేయగలఁడు. మందలతిలివియు వచ్చినదిగాదు. రహస్యముగా చీఁకటిలో పురుషులగా నాపోడి దరిని నీ మనోహరుం గలసికొనుటకు యుద్దేశమని చెప్పి … చే బయలుదేఱి నడుమనిలు వైచికొని యెవ్వరికిం దెలియకుండ నర … ఆవనలయం బెట్టి

నాపని యింతవ్యర్థము గలుగునా గాక ! అప్పుడనకు బదులుగ తోడువచ్చెదు నవ్వుచుంతి యా పేరంటాలు మనసు నిగర్వముతోఁ జీకటిలో నా చేయిపట్టుకొని వడివడి నడువఁజొచ్చెను. కాలగతి యెఱుఁగ కుండెను. తెల్లవాఱువఱకొక పల్లెం జేరితిమి. ఆ నాటి కలు పోషింప నేమియు లేదు. పెన నొక్కడుగైన నడువలేక చతికిలఁబడినది. అప్పుడా నాతోడఁ పేరంటాలు కొంత ద్రవ్యము తీసికొనిపోయితిమిఁ కావున దాన భోజన పదార్థము సంపాదించి పిల్లకు భోజనముపెట్టి యా యాసము వాయ సాయంకాలమువఱకుఁ బాయగ నుంటిమి. ఆ చిన్నది యా దినమునఁ గదలలేక పోయినది

మఱునాఁడు దయకాలమున నెట్టకే బయనము సాగించితిమి. అడు గామత లాగున నడువఁజొచ్చినది. చెట్టునీడలఁ గూర్చుండి యొట్టకేలకు నా నిర్బంధముమీఁద గదలుచు గ్రమ్మఱ నవ్వలి చెట్టునీడ వఱకు నడచి నది ; ఈ రీతి నెంతదూరము నడువవలయును. అయ్యో ! కాశీపుర మెంతదూరమున్నది ? మనుపు వేగముగా జేరితిమేః యని పలుకఁగా నేను శంకించుచు దాపునానె యున్నది. రేపు చేరుదుము. అడుగు వేయుము కూర్చుండిన నదిలోఁ బ్రొద్దుగుంకును. వెనుకనుండి యెవ్వరేని వత్తురేమో యని పెద్దకై తెలంగుల బ్రతిమాలఁగాఁ గదలి నాలుగడుగులు నడచి యీక నన్నుఁ జంపినను నడువఁజాలను. నేఁ బయనము రేపుపోవుదము. మృగములు తినుఁగాక కదలలేనని యాడిగిలం బడినది. అప్పటి నా శ్రమ యేమిచెప్పుదును. రెండు మూఁడామడలు మాత్రము దుఃఖముగా నడిచినది. పిమ్మట దివసమున కొక క్రోశమైనను నడువలేక పోయినది. బండ్లు మొదలైన యాన సాధనములా త్రోవం బోవ నేరవు పెద్దకాలేల ? అరణ్యమార్గంబునఁ బడియామడ పోయితిమి. గర్భ మెదగిన కొలది నడువలేకపోయినది. ఒక్కొక్కచోటఁ బదేసి దినములు వసించితిమి. ఆ గమనశ్రమకన్న మరణమే శ్రేయమని తోఁచినది. ఒకనాఁ డొక యగ్రహారముఁ జేరితిమి. లవంగికి నెలలు నిండినవి. కావునం బైనసరుగ బయనము జాలించి యందొక యుత్తమ బ్రాహ్మణుని యొద్దకుఁ బోయి వినయముతో "అయ్యా ! మేము బ్రాహ్మణులము. మా మగవారు కాశీలో నున్నారు. ఈ చిన్నది నాకుఁ దోఁబుట్టువు. మగని యొద్దనుండి దీసికొని పోవుచున్నాను. ఇప్పుడు ప్రసవ సమయమైనది. మీ యింటఁ బురుడు పోసికొనవలెను, మీరేమియును సహాయము చేయనక్కరలేదు. బసమాత్ర మియ్యవలయునని ప్రార్థించిన సమ్మతించి యా విప్రుండు మమ్ముఁ దన యింటికి దీసికొనిపోయి యాదరించెను. మఱి నాలుగుదినములకే లవంగి ప్రసవమై మంచి ముహూర్తమునఁ బుత్రుని గాంచినది. ఆ బాలుడు బాలసూర్యుండువోలె పుట్టినప్పుడే సూతికాగృహముఁ బ్రకాశింపఁ జేసెను. నేనును సంతోషముతోఁ బురుడు పోసితిని. సుఖముగాఁ బది దినములు గడిపితిమి. రెండు నెలలుమాత్రము సుఖముగా గడిపితిమి. అప్పుడు విప్రులు బ్రాహ్మణులు మమ్ముఁ బాల గౌరవముగా జూచు

చుండిరి. లవంగి తన మనోహరునకుఁ గుమారుని జూపు సుత్సుకముతో వెండియుఁ బయనము సాగించి వేగముగాఁ గాశికిఁ బోవలయునని చెప్పినదికాని నడుచునప్పుడు నాకుఁ బ్రాణముపోదిఁకి వచ్చునని యెంచి మఱి రెండు మాసములు జరుగువఱకుఁ బయనము సాగనిచ్చితినికాను. ప్రతి దినము వేచుచుండ నెన్ని దినములు గడుపుదును? మఱియొకనాఁడా బ్రాహ్మణులచే ననిపించుకొని శిశువు నొకభుజముపై నిడుకొని లవంగిని రెండవచేతితోఁ బట్టుకొని యొక నిశావసానమున నా యగ్రహారము విడిచి నడువఁ దొడంగితిమి. అపోఁటి మాటలెన్నేనిం జెప్పినది కాని నడుచునప్పుడు మునుపటికంటె నాలస్యముచేయఁ దొడంగినది. ఆ దారినడవులేగాని గ్రామములేవియుఁ దఱచు గనంబడవు.

అట్లు నాలుగు దినములు నడిచితిమి. నాకు నూఱుగజములు దూరములో నుండినది. పిల్లవాని నెత్తుకొని నేను ముందు నడుచుచుండ నొకనాఁడు మధ్యాహ్నమున నాకొక భల్లూకమెదురై గొబ్బలిడుచు నాపైఁ బడవచ్చినది. అప్పుడు జడియుచు నేను వెఱ్ఱికేకలువైచి యేమియుం దోఁపక యా ముద్దుపట్టిని జాటున నేలపైబెట్టి నేనొక మూలకు బోయితిని. అప్పుడా యెలుఁగుబంటి యా చంటిపిల్లవాని కడకు పోయి యెత్తుకొని నన్ను వెక్కిరించుచు నా ప్రక్కనున్న యరణ్యములోనికి పోయినది. అప్పుడు నేను వట్టిచేతులతో నిలిచి గోలున నేడ్చుచు నిలువంబడితిని. ఇంతలో లవంగివచ్చి నన్నుఁ గలిసికొని జరిగినకథ విని పెద్దయెలుంగున నయ్యరణ్యము ప్రతిధ్వని యిచ్చునట్లేడువఁ దొడంగినది నేను పెద్దతడవోదార్చితిని. అబ్బా! నాఁటిసంగతిఁ దలచుకొనిన నిప్పుడుగూడ గుండెలు కొట్టుకొనుచున్నయవి చూడుము! లవంగి యేడ్చినధ్వని యిప్పటికి నా యడవిలో జెట్లవెంబడి బయలువెడలుచుండును. భల్లూకము నన్ను జంపినను జంపుగాక నా ముద్దుబాలుని దానిపాలుసేసి యూరకొనఁజాలను. నేనుగూడ నయ్యడవిలోనికి పోయెదనని లవంగి సాహసము చేయుచుండ బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొని విరక్తి మాటలం జెప్పుచు నెట్టకే మఱలించి నడిపించుచు నాఁటిరేయి కొకపల్లెఁ జేరితిమి. అందు రెండు దినములుండి వెండియు బయలుదేఱి కొన్నిదినముల కీయూరు చేరితిమి. ఇందీ లవంగికి దేహములో నామయము జేసినది. అందులకై యిందు వసియించియుంటిమి. ఇప్పుడు కొంచెము నెమ్మదిగా నున్నది. ఇదియే మా వృత్తాంతము కుందలతిలకా! నీవేమేమి చేసితివి? ఎచ్చటెచ్చటఁ గ్రుమ్మరితివి? మీరుందేమనియెను? మా కథ యాయనకుం దెలిసినదా? ఇప్పుడు కాశీపురిలోనే యున్నవాఁడా యని యడిగిన నా వృత్తాంతమంతయుం జెప్పితిని. మీ జాడ తెలియక చింతించితిరి.

మేమందఱముఁ గలసి యందు మఱి నాలుగు దినములు వసించి మీ మాటలే చెప్పుకొనఁ దొడంగితిమి. మీరు తనకై యరయుచుందురని లవంగి మిక్కిలి చింతించుచున్నది. అప్పుడు బయలుదేఱి మేము మీ జాడఁ జూచికొనుచుఁ బెక్కు

గ్రామములు తిరిగితిమి. ఒక యూరిలో మసీదులోనున్న ఫకీరు త్రికాల వృత్తాంత ములును ప్రశ్నలడిగినఁ జెప్పునని యా గ్రామస్థులు చెప్పఁగా నేను పోయి యా మహాత్ము నాశ్రయించి మిమ్ముగురించి యెందున్నారని యడిగితిని. ఆ వృద్ధు నన్నుఁ జూచి నీ వడిగిన కార్యమునకు ముఖ్యురాలవు నీవా? నీ కన్న ముఖ్యులుండిరా? యని యడిగిన నున్నారని చెప్పితిని. అట్టివారి యనుగవలయుననని చెప్పఁగా లవంగి నతని యొద్దకుఁ దీసికొనిపోతిని. ఆ చిన్నదానిం జూచి యా సన్యాసి యీ కాంత యిట్లు చింతించుచున్న దేమిటికని ప్రస్తావముగా నడిగెను. కాశీపురి కరుగుచుండ దారిఁలో బ్రసవమగుటయు బుత్రునెత్తుకొని యడవిలో నడచుచుండగా నెలుఁగుబంటి యా శిశువు నెత్తుకొని పోవుటయు లోనగు వృత్తాంత మంతయుం జెప్పి యప్పాపని నిమిత్తము విచారించుచుండెనని చెప్పితిని. అప్పుడతండు విస్మయముతో జూచుచు నేమేమీ! ఆ బాలుండు మీ బాలుండా! విచారింపనక్కఱలేదు. ఒక పుణ్యాత్ముం డా బాలుని రక్షించినాఁడు. మొన్ననే యాతం డిచ్చటినుండి యెచ్చటికో పోయెను. ఆ భల్లూకము బారితప్పించి యా బాలునిఁ గైకొని పెంచుచుఁ బుత్రునికన్న నెక్కుడు ప్రేమతో జూచుచున్నాఁడు. మీరు విచారింప నవసరములేదు. నాతో నతం డీ కథఁ జెప్పెను. అతండు బాటసారిగావచ్చి కొన్ని దినము లిందుండెనని చెప్పెను.

ఆ మాటవిని లవంగి యుప్పొంగుచు స్వామీ! యా పుణ్యాత్ముండెవ్వండు? ఎందుఁ బోయెను? వాని పేరేమి? చెప్పుమని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

బోఁటీ! యా పురుషుండు బ్రాహ్మణుఁడు అతని నివాసము కాశీపురము. గొప్ప విద్వాంసుఁడు, సామాన్యుఁడుకాడు కాని దైవయోగమున నన్యకులకాంతం బత్నిగాఁ జేసికొనియెనఁట. దానివారలు తెలిసికొని గర్భవతియని సంకోచింపక చంపిరఁట. ఆ మాటవిని విరక్తుండై ఫకీరులలోఁగలసి తిరుగుచున్నవాఁడు. అతని పెరద పేకేల? మీ బాలుని రక్షించెను అతండు తఱచుగాఁ దీర్థములకరుగుచుండును కావున వెదకి పట్టుకొనుఁడు. మీ కామము జూడగల్గునని యా కథ యంతయుం జెప్పెను. ఆ మాటలువిని మే మెుండొరుల మొగములు సూచుకొనుచు సంతోష పారావారవీచికలం దేలియాడుచు మా రహస్య మాయనకుం జెప్పక కర్తవ్యాంశములు మేము మువ్వురము విచారించుకొంటిమి. పిమ్మట నేనాయనతో స్వామీ! నేనుపోయి వెదకి యా బ్రాహ్మణునిం గలిసికొని యా బాలునిం దీసికొనివచ్చెద నంతదనుక వీరిద్దఱు మీ యొద్దనుందురు పరోపకారపారీణుల కెల్లవారును బంధువులేకదా. విశేషించి దిక్కుమాలినవారియం దెక్కుడు కనికరముఁ జూపుదురు. మీ రించుక కృపారసంబు వీరిపై ప్రసరింపజేయుచుండిన శుభములు చేకూరక మానవు సత్వరముగాఁ బోయి వత్తునని యా యవనఋషిని స్తోత్రములు చేయుచు నతం డొడంబడిన పిమ్మట నేను బసులుగోలి యనేక తీర్థంబులు తిరిగితిని. పెక్కువైలయములయం జనితిని. బహుపట్ట

ణంబులు పరికించితిని. ఏమి చెప్పుదు నెచ్చటను మీ దర్శనమైనదికాదు. ఈ హరిద్వారమునకు రెండుసారులు వచ్చితిని.

కేదార మాఱుసారులు పోయితిని. సన్యాసులను ఫకీరులను బైరాగులను వేనవేలను బరీక్షించితిని. ఎప్పటి కే కార్యము సఫలము కావలయునో యప్పుడుకాక వేయి ప్రయత్నములు చేసినను లాభములేదు. కొందరు ఫకీరులవలన మీ జాడలు తెలిసికొని యిక్కడికి వచ్చితిని. దైవానుగ్రహముచే నిందు మిమ్ముఁ బొడగంటి. ఈ బాలుండు నీ పుత్రుండు. ముసలి ఫకీరుచే నంతయుం దెలిసికొంటిని. మీకు శుభోదర్కము సూచనలయగుచున్నది. వేగమువచ్చి లవంగిని జూడుడు. మీ విరహమున నా తరుణీ రత్నమునకుఁ గలుగు పరితాపమింతింతయని చెప్ప నా తరముకాదు. ఇంక ముందరి కార్యమునకు దేవరయే ప్రమాణ మని యూరకొనినది.

ఆ మాటలువిని పండితరాయ లమృతప్రవాహంబున మునింగిన యట్లొకింత తడవు మాటాడనేరక హర్షపులకితగాత్రుండై సంతోష గద్గదస్వరముతో కుండల తిలకా! ఇట్టి సంతోషవార్త చెప్పిన నీకిచ్చుటకు నా యొద్ద నేమియునులేదు. జీవిత కాలమువఱకుఁ గృతజ్ఞుడనై యుండుటయే దీనికిఁ బ్రతిఫలము మా నిమిత్తము మీ యిరువురు మొదటినుండియుఁ గష్టములఁ బడుచున్నవారు దైవమును మీఱినవాఁ డెవ్వడునులేడు. ఆహా! విధి విచిత్రసంఘటనలఁ గావించుచుండును గదా! అయ్యారే! మనుష్యమాంసఖాదియైన భల్లూకము బాలునెతుకొనిపోయి తనపిల్లవలెఁ బెంచుట యెన్నడైన వింటిమా! కంటిమా! నేనాగుహకే పోవలయునా! ఓహో! భగవంతుని యద్భుత ప్రభావ మెవ్వఁడు దెలిసికొనఁగలఁడు! అని పెక్కుగతుల విస్మయముఁ జెందుచు లవంగిం జూచు నుత్సాహము డెందమ్మున నుమ్మరముగుచుండ నతం డప్పుడే పయనంబై యా బాలునెతుకొని కుండల తిలకవెంట నడుచుచుండఁ గతిపయ ప్రయాణంబుల ఫకీరులున్న గ్రామము జేరెను.

కుండలతిలక పండితరాయలను బుత్రికలతోఁగూడ నొకచోట నాప్పుడఁ బెట్టి లవంగిని బరిహాస మాడదలంచి ముందుగా మసీదునకుఁబోయి చూచినదికాని యందెవ్వరును గనంబడలేదు. ఇంతలో నెవ్వఁడోయొకం డచ్చటికివచ్చినం జూచి వానితో అయ్యా! ఇందొక ముసలిఫకీరును నాయనతో నిద్దరుముద్దియలు నుండవలయును. వారెందుబోయిరో యెఱుంగుదురా యని యడిగిన నతఁడెఱుంగదును. నీ వెవ్వతెవు? లవంగి సఖురాలవా యేమి? అని యడిగిన వెఱగుపడుచు నాపడుచు నోహో! ఈతండు లవంగిపేరు చెప్పుచున్నాఁడే! గుట్టుబయలయ్యెనాయేమి? రాజభటులు తెలిసికొని యా పొన్న కొమ్మం బరిమార్పలేదుగద. అయ్యో! ఏమని చెప్పుదును. ఏమిముప్పుమూడినదో యని యాలోచించుచుండ వెండియు నతం డిట్లనియె.

నీవు సంశయింపనక్కఱలేదు. నీవృత్తాంత మంతయుఁ దెలిసినది. ఆవిప్రకుమారుండు సమాధితో నీకు గనంబడియెనా? ఇప్పటికిఁ దీసికొనివచ్చితివా? నేనా

[illegible] శ్లోకము. ఆయన [illegible] యుత్తము నన్నుం దుంచినాఁడు మీకు శుభము గలుగుఁగాక. [illegible] యనఁగను. అప్పుడప్పుడతి అయ్యో! నీమాట యేల [illegible] సెలవిచ్చిరి. ఆ బ్రాహ్మణ కుమారుఁడు కుమారు నెత్తుకొని [illegible] ఆయనతో నా వృత్తాంతము చెప్పవచ్చును. [illegible] సంతసించుచు నాపురుషుఁ డప్పుడే యక్కడికి పోయి పండిత [illegible] యమతో సలాముచేయుచు మసీదునకుఁ దీసికొనిపోయి కుశల [illegible] తరువాత నల్లన నిట్లనియె.

ముసలి ఫకీరు కథ

అయ్యా! యీచిన్నది యిద్దఱిముద్దుగుమ్మలను మాగురువుగారి యొద్ద నుంచి యొరగినవెనుక మాగురువుగారు లవంగి యా కార విద్యాది విశేషములు దెలిసి కొని సంతసపడుచు నొకనాఁ డాయింతిం జూచి సాధ్వీమణీ! నీవు మిగుల గౌరవ కుటుంబములో జనించినట్లు కనఁబడుచుంటివి. పురుషసహాయములేక యీట్లొక్క వెంబడి సంచరించుచుంటివేల? నీవృత్తాంత మేదియో గోప్యముచేసితివి. మాచేతనైన యంత యుపకారము గావింతుము. నిక్కముఁ జెప్పుమని పలుమాఱు గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి యడిగిరి. ఆయన మహానుభావుండని యెఱింగి లవంగియుఁ దనవృత్తాంత మంతయు నొకనాఁ డాయనకు జెప్పి స్వామీ! నేను శాస్త్రదూష్యమైనపని యేమియుం జేయలేదు. మా తండ్రికి నిష్కారణము నాపైఁ గోపమువచ్చి యట్లుకావించెను. దైవోపహతకురాల నే నేమిచేయుదునని యేడువఁ దొడంగినది.

ఆమాటలువిని యతి దయాళుండగు మాగురువుగారు లాలింపుచుఁ దరుణీ! నీవు వెఱవకుము. నీకష్టము దాయఁజేసెదను. నీమనోహరుఁడు నాకత్యంతాప్తుండు అతం డీభూలోకమేగాక మూఁడు లోకములు నేల సమర్థుడు, నీవని యెఱుంగనుకాని యాకథ నేనువానివలన వింటి నీవలన లేశము దోషములేదు. చక్రవర్తి తెలియక యట్లు నియమించెను. నీమగండు నీవు మృతినొందితివని విరక్తినొందెనుగాని నిన్నుఁ గలిసికొనిన పాదుషాను సంగరంబున నోడించి ఢిల్లీరాజ్యముఁ గైకొనఁగా: అయినను సాహసునఁ గార్యము సాధింతును. నేనువచ్చువఱకు నీవిందుండుము. మాశిష్యులే నిన్ను రక్షించుచుందురని యెన్నియో చెప్పి యాయన నన్నుఁ దనవెంటఁ బెట్టుకొని ఢిల్లీకిఁ బోయెను. ఆరాజధానిలో మేము మసీదులో బసజేసి పాదుషాగారి వృత్తాంత మంతయుఁగల ఫకీరుల నడిగితిమి. వారిట్లనిరి "ఇప్పుడు పాదుషా చక్రవర్తి దుఃఖ [illegible] మునిఁగియున్నాఁడు. ఎవ్వరికిని దర్శన మిచ్చుటలేదు. [illegible] తిన్నఁగా మంత్రిఁడు రాజ్యము ప్రధానుడే చేయుచున్నాడు [illegible] ప్వరికిం జెప్పడు. ముందుఁ గొడుకువిం జంపించి పశ్చాత్తాపతప్తుడై యట్లు [illegible] యుక్త పతీతిపలము. అదిరహస్య [illegible] కావున వెల్లడింపరాదు.

చక్రవర్తికి సంతోషముఁ గలుగఁజేసిన ఫకీరునకు మిక్కిలి గౌరవము జరుగునని [illegible] వజీరుచెప్పియున్నాఁడు. అది యెవ్వరితరము కాకున్నది. అతనికూఁతుం బ్రతికించిన జరుగునట్టి పని నిదియే కోటలోనివృత్తాంతమని చెప్పిరి. ఆమాటవిని మాగురువుగారు. మిగుల సంతసించుచు సమ్ముఖునాఁడు నాతోఁగూడ ఢిల్లీలోనికి జనుదెంచి రాజదర్శనముఁగావించెను. మమ్ముఁజూచి చక్రవర్తి సలాము మాత్రముచేసెను. అప్పుడు మాగురువుగారొక్కింత తడవూరకొని రాజా! నీవు దైవాంశసంభూతుండవయ్యు నన్యాయ కార్యములఁ జేయఁబూనితివో దుఃఖముల పాలుగాక మానుదువా? ఇఁక నీవు విచారింప నవసరములేదు. నీశోక ముడిగించుటకే నేనువచ్చితిని. నీ హృద్గత మెద్దియో చెప్పుము. నన్నే చెప్పుమంటివేనిఁ జెప్పఁగలను. చెప్పుటయేకాక నీకు సంతోషము గలుగఁజేయఁ గలనని పలికిన విని యతండు వెఱఁగుపడుచు మాదిక్కు మొగంబై స్వామీ! మీరు మహాత్ములుగదా! అది మీరే యెఱింగింపుఁడని పలికెను.

అప్పుడు మాగురువుగారు రాజా నీవు నిరపరాధినియైన కూఁతుంజంపించితి నని విచారించుచుంటివి. ఆమాట సత్యము. ఆ సతీమణియందించుకయు నపరాధము లేదు. సర్వోత్తముండైన పురుషుని బతిగా వరించినది. కాని స్వైరిణీవృత్తిఁ నాచరించ లేదు. కానిమ్ము ఆచిన్నది ధర్మాభిరక్షితయై బ్రతికియేయున్నది. నీవు విచారింపకుము. సెలవిచ్చితి వేనిఁ దీసికొనిరాగలనని పలికిన నతండు లేచి యతని పాదంబులంబడి మహాత్మా! రక్షింపుము. రక్షింపుము. నీవు భగవంతుఁడవు. నాపుత్రికం దయ చేయుము. క్రుద్ధుండనై ప్రాణమువంటి పుత్రికం జంపించితి నతిక్రూరుండఁ బాపాత్ముండనని యనేక ప్రకారముల వేడుకొనియెను. అప్పుడు మాగురువుగారు లవంగిం దీసికొని వచ్చుటకు నేనలతో నన్నుఁ బంపిరి. నేనువచ్చియా వృత్తాంత మంతయుం జెప్పి వారి సంచలం బెక్కించి దీసికొనిపోయి కోటలో నప్పగించితిని. మఱల నన్ను మీరిచ్చటికి వచ్చినఁ దీసికొని రమ్మనియు నంతదనుక నిందువేచియుండమనియు నియమించిరి. దానంజేసి మీ రాక వేచియుంటి. మిమ్ముఁజూడఁగంటి. ఇఁక మనము ఢిల్లీకిఁ బోవలసినదని పలికెను. ఆ కథ విని పండితరాయలు 'అయ్యా! లవంగి సుఖియైనందులకు నే నెంతయు సంతసించితిని. నేను మాత్ర మచ్చటికి రాను. చూత వలయునని యున్న లవంగి నెప్పటికైనం జూచెదను. పాదుషా చక్రవర్తికి వెఱచి నేనిట్టి వేషము వైచికొనలేదు. లవంగి న[illegible]మిత్తము బరిమార్పఁబడినదని విరాగినైతి. ఇఁక మా యొక్క సామర్థ్యమును జూతువుగాక యని యత్యాగ్రహముతోఁ బలుకుచున్న యతని యాకారము జూచి యాపురుషుండును గుండలతిలకయు భయపడుచు నేమియుం బలుకలేక పోయిరి. మఱి కొంతసేపటికి నలుకయుడిగి యప్పొలంతి కుండలతిలకతో బోఁటీ! నీవిక నేమిటికి నాతోఁ దిరిగెదవు. నీ [illegible] సుఖింపుము మా దారి మాదని పలికిన నక్కలికి [illegible].

పండితరాయలకథ

అవ్వా ! నేను మీ పాద సేవకురాలనై మీతోఁ గ్రమ్మఱుచుంటిని. మీ సన్నిధిని [illegible] నేను తప్పు చున్నంతవఱకున్న దానను అక్కడికి పిలిచినంతనే యుత్సా హవంతురాలనై తండ్రి యింటి కరిగినదని మీకుఁ గోపము వచ్చినది. ఎటులయినను శ్రీ బావల్లభు కోపముగదా ! నేను పోయి తీసికొని వచ్చిన సంబంధముండదని [illegible] సదుపాయ [illegible] ప్రస్తుతము లేకపోలేదు. అట్టి కాలము రాఁగలదు. చూచుచుండుము వగైరా. ఆ మాటలన్నియు నొక యుత్తరము వ్రాసి యా పురుషుని కనుపు చేసినది. ఆ పడతి సంతోషము తెలిసికొని లవంగి యుత్సాహం బోయి "తల్లీ ! నీ [illegible] పయిన గోపమువచ్చినదఁట. నీవు పుట్టినింటికి వచ్చితివని యూహించుచుఁ జక్రవర్తిపై గతిగట్టి నిష్టపడుచున్న వాఁడని నాకు వచ్చినది. అతం [illegible] నంత పనియైనం జేయఁగలడు. అతని కోపమెట్లు శాంతించునో యట్లు చేయవలయును. చక్రవర్తి యతని యొద్దకు పోయి యపరాధము చేసితిని. రక్షింపుమని ప్రార్థించినచోఁ గార్యము సమకూరును లేనిచోఁ దగనిచిక్కులు పడవలసి వచ్చును. అతని చక్కని మంతనము విని యుంటిని కావున నింత చెప్పుచున్నాఁడఁ దరువాత నీవే యాలోచించు కొనుమని" చెప్పెను. పుత్రికపైఁ జక్రవర్తి మనువదిలించె నెక్కుడు ప్రేమ గలిగి యున్నవాఁడు కావున లవంగి తండ్రి యొద్ద కరిగి నాయనా ! నీ యల్లుఁడు త్రిలోక పూజ్యుఁడు పరాక్రమమున నింద్రునికన్న నెక్కువవాఁడు రూపమున మన్మథుని తిర స్కరించును. బుద్ధిని బృహస్పతి యనియే చెప్పఁదగిన సౌశీల్యుండు సత్సంప్రదాయ ఉత్తమ వంశసంజాతుండు అట్టివాఁడు నీ కల్లుఁ డగుటయే చాలును. [illegible] కలిగినది. నీవు ద్రోహము చేసినను బుత్రికను గనుక [illegible] పిలిచిన [illegible] వచ్చితినికాని యాయన యంత మాత్రమున సంతసించునా ! సన్నాహము [illegible] గ [illegible] సిద్ధముగ నున్నారట. ఎటు ప్రమాదము వచ్చునను నాకే గడా [illegible] పంపు పదినియుతములు చాలవా? నీ వాయన యున్న చోటికిఁ బోయి [illegible] తీసికొని రావలయును. ఇప్పుడిదియే కర్తము. అల్లుఁడలుగుటయు మామతీర్పుటయు లోకాచారమై యున్నదని యుక్తియుక్తముగాఁ జెప్పి యతని నొప్పించినది.

ఇట్లు పాదుషా చక్రవర్తి చతురంగ బలపరివృతుండై మంత్రి [illegible] పరిజనము సేవింప మసలి ఫకీరుతోఁ దరాఁ బండితరాయలున్న [illegible] సంచలము దిగి పాదచారియై యతని [illegible] సి పలికెను : నేను మీ సామర్థ్యము తెలియక [illegible] [illegible] లేదు. [illegible] నాకు [illegible] [illegible]. నా యింటికి విచ్చేయుము. [illegible]

అని యనేక ప్రకారములం బ్రార్థించిన మృదుహృదయుండగు పండితరాయ లేమియుం బలుక లేక యూరకొనియెను.

అప్పుడే చక్రవర్తి దౌహిత్రు నెత్తుకొని ముద్దాడుచు నందలముల నందల మెక్కించి యతివైభవముతో ఢిల్లీ పురమునకుం దీసికొని యపూర్వ సత్కార్యములం గావించెను. పండితరాయలు లవంగిం గలసికొని పుత్రుసందిచ్చి యధికసంతోషముతో జరిగిన వృత్తాంత మంతయు జెప్పుచుం బతిసయినుముల నుతువుచు నామెచేసిన పనుల నుతించుచుం గంసలతిలకయు సంగీత చంద్రికయు జేసిన సహాయములం బొగడుచుం బదిదినము లొక్క గడియవలెగడ వెళ్ళించెను.

అప్పుడు కాశీపురవాస్తవ్యుండైన పండిత భట్టుగారి కుమారుండు పండితరాయలు హిమపుంగారి కూతురు లవంగిం బెండ్లియాడి యామె వలన సంతానము గని కులము బెడగొట్టుకొనియెను. అను వార్త దేశమంతయు వ్యాపించినది. ముఖాముఖిగా నా సంగతిం గాశీలోనున్న పండితభట్టు విని భార్యతో గూడ మిక్కిలి పరితపించుచు నరసుం జూడ ఢిల్లీ రాజధానికి బయలుదేరెను. అప్పుడందుంగల పండితు లతని నాక్షేపించుచు నీ కొడుకు నీ కొఱకు కొడుకులేడు. మంచి పని చేయక బాగుచేసి కావలయునంతే తురక పిల్లనుదెచ్చి పెండ్లియాడెను. అట్టివాని నీ యిల్లు చూచువాడెవ్వడు. నీవున్న భ్రాంతిం గనుంగొనుము కాదా ! యనుచు నీ యింట్టి మన్ననగావే వచ్చినది. ఆ యుద్యమములో నతనిం జక్రవర్తి కూతురు మోసపుచ్చినది. ఆ సంగతినెరింగి బని పోయెను. జరిగిన దమనంతయు నీతిపాలు చేసెను. వీరిని నిన్ను నచ్చితో నున్నకొనుము. యెచ్చటను నీతులు చెప్పి పోవచ్చినారు. పండితభట్టు గారును గ్రిప్ప కొనియెను. వాని యనుట భార్య మాత్రము గుండము నిల్లును గనినమాట వలయును. యనియుత్తరము వ్రాసి వంపినది. ఆ యుత్తరము చదివికొని పండిత రాయలు మిక్కిలి పరితపించుచు నప్పుడే కాశీపురికిం బయలుదేరెను. అతనితో లవంగియు బయలు వెడలినది. పుత్రుని మాత్రము చక్రవర్తి యుంచుకొనిరి.

పండితరాయలు సకల పరివారములతోం జతురంగబలముల సేవింపం గాశీపురంబునకరిగి యచ్చట కోటలో బసచేసి యాపీఠంబుగల పేటి పండితులనెల్ల నాహ్వాన పత్రికలు పంపెను. ఆ పత్రికలం జూచుకొని పండితులు పరసించుచు నీవు విద్వాంసుండవయ్యు నిలువక భ్రష్టుండవైతివి. ఇట్టి నిన్నుం జూచుటకు మేము రాము. నీ దర్శనము పనికిరాదు. నీవు సంభాషణార్హుండవు కాదని ప్రత్యుత్తరము వ్రాసిరి. పండితభట్టు భార్య పుత్రునిరాక విని నుగనికిం జెప్పకుండ నతని యొద్దకుం బోయినది. అతని రాక విని యతండు భార్యతో గూడ గొంతదూర మెదురు వచ్చి పాదంబులంబడి నమస్కరించెను. తల్లియు గాఢముగ దీవించి కొడుకు నుద్దేశించి నాయనా ! నిన్నుం గన్నందులకు నాకు మరియొక గాని మరేమియును లేదు. నీవు విద్యాగుణ సంపన్నుండవై కులమునకు భ్రాంతి చెడుగకున్న నీ కులాచారమున నూతు గలయెతుకొన వీలు

లేకున్నది. నీవీ తురకపడఁతి నేమిటికిఁ మొదట బెండ్లి యాడితివి. బ్రాహ్మణులలోఁ గన్యలులేకపోయిరా ? అయ్యో ! యువతి దేవాలయములోఁ బ్రవేశించుటకు యెంత సన్నాహముఁ గావించితివి. ఆ నియమ మంతయు నేమయ్యెను. అన్నన్నా ! మీ తండ్రి కేమిగతిఁ బాపితివని యనేక ప్రకారములఁ బలవరించుచున్న తల్లిని పిల్లఁగ సంతసపరచుచుఁ దీసికొనిపోయి గద్దియం గూర్చుండబెట్టి యోదార్చుచు నిట్లనియె.

అమ్మా ! ఈ సంసార మతిగహనమైనది. జంతువు కర్మసూత్రమునఁ బ్రవర్తింపఁబడుచు దాని వెంబడిని పోవుచుండును. జనుండు స్వతంత్రుండు కాఁడు అని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నవి గదా ! ఈ రమణి బ్రాహ్మణయువతి కాని యవనాని కాదు. పూర్వజన్మాంతరమున నట్టి ప్రతీతిఁ బొందినది. అయినను సుకృతదుష్కృతములకు మనసే ప్రధానము గా నున్నట్టిది కాన సిద్ధాంతమై యున్నది. వినుము.

శ్లో॥ తదయం కలౌ తు హయమేధ శతాన్యమితాని విప్రవధసంచయానపి॥
పరమార్థవిన్న సుకృతైరపి దుష్కృతైరపి లిప్యతే స్వమిత కర్తృతయా॥

పరమార్థమును దెలిసినవాఁ డశ్వమేధము లనేకములు చేయఁ గాక యనేక విప్రహత్యలు చేయుఁగాక ఆ పుణ్యము నీ పాపమును గూడ నంటదు కర్తృత్వ మతనికి లేకపోవుటయే దీనికి హేతువు. తల్లీ ! విచారింపవలదు. ఇందు గురించి మీరు చింతింపవలసిన పని లేదని పలుకు చుండఁగనే యచ్చోటికిఁ బండితభట్టు వచ్చెను.

తండ్రిని జూచి కుమారుండు భార్యతో లేచి యతనికిసాష్టాంగ నమస్కారములుగావించి యుచితాసనాసీనుంగావించి యేమియుం బలుకక యూరకఁ గూర్చుండెను. అప్పుడు తండ్రి వాని వైభవమంతయుం జూచి తలపంకించుచు నిట్లనియె "వత్సా! నీవనార్యుండవై సంపదల కాసించి యుభయలోకములకుం జెడితివి నీకతంబున మేమునుం జెడితిమి. నీ విద్యాలాభ మీరీతిం బరిణమించినది కదా యిప్పుడు కాశీ పండితులు నీతో మాటాడినంతనే నాకు వెలియవేదుమని చెప్పిరి. కన్న వడుపు కావున యూరకొనలేక రహస్యముగాఁ జూడవచ్చితిని. మా కిట్టి గతిఁ గల్పన చేసితివి నుంచి పుత్రుండవౌదు" వని కన్నీరుఁ గార్చుచున్న తండ్రి కతండు తన రీతి సమాధానముఁ జెప్పి వెండియు నిట్లనియె. తండ్రీ ! వెరువ నేమిటికి. రేపు ప్రాంతఃకాలంబున నీయూరి పండితులనెల్ల మణికర్ణికా ఘట్టంబునకు రప్పింపుము నే నక్కడికి వచ్చి నే నపవిత్రుండనో పవిత్రుండనో గంగా మహాదేవిని సాక్షిగాఁ గోరికొనియెదను. ఆమె నన్నపవిత్రుంగా జెప్పెనేని మీరనిన ప్రాయశ్చిత్తమునకు బాధ్యుండను. ఇప నిదియే దర్శనుని బలికిన సంతసించుచుఁ బండితభట్టు భార్యతోఁగూడ వెడలిపోయెను. మఱునాఁడు గాశిలో నున్న పండితులకెల్ల నా తెఱంగెఱింగించి యచ్చోటికిఁ దోడ్కొని వచ్చెను. అందఱిలోఁ బండితరాయలు లవంగితోఁ గూడఁ జుట్టును పరివేష్టింపఁ సేవకులు సేవింప విశ్వేశ్వరుం దర్శనము చేసికొని యమ్మహోత్సవ ... గావిం

చుచు గంగాతీరమున మణికర్ణికాఘట్టమునకుం జని గంగకభిముఖముగా నిలువంబడి యంజలిపట్టి, కన్నులర మూసి యమ్మహాదేవి నిట్లు ధ్యానించెను.

శ్లో॥ సమృద్ధ సౌభాగ్యం సకలవసుధాయాః కిమపిత
న్మహైశ్వర్యంలీలా జనిత జగతః ఖండపరశోః
శ్రుతీనాం సర్వస్వం సుకృత మథమూర్తం సుమనసాం
సుధాసౌందర్యంతే సలిలమశివం నశ్శమయతు.

శ్లో॥ ప్రభాతే స్నాంతీనాం నృపతి రమణీనాం కుచతటి
గతో యావన్మాత ర్మిలతి తవతోయైర్మృగమదః
మృగాస్తావద్వైమానిక శతసహస్రైః పరివృతా
విశంతి స్వచ్ఛందం విమలవపుషో నందనవనమ్.

శ్లో॥ తవాలంబాదంబ స్ఫురదలఘు గర్వేణ సహసా
మయాసర్వేవజ్ఞా సరణి మథనీ తాస్సురగణా
ఇదానీ మౌదాస్యం భజసియది భాగీరథితదా
నిరాధారోహా రోదిమికథయ కేషామిహపురః

ఓ తల్లీ ! భూమండలమునకెల్ల సమృద్ధమగు సౌభాగ్యమై జగత్తుల నిర్మించు శివునకు మహైశ్వర్యమై శ్రుతులయొక్క ధనమై వేల్పుల సుకృత స్వరూపమై సుధాధవళమైయొప్పు నీతోయము నీ పాపము నశింపఁజేయుఁగాత.

రాజస్త్రీలు కుచతటంబులఁ గస్తూరిరాచికొని నీ జలంబుల మునుంగనంత జారినంతనే కస్తూరీ మృగసంతతులఁగూడ విమానమెక్కించి స్వర్గగాములఁ జేయుచుందువు. తల్లీ ! నీ మహిమ యేమని కొనియాడుదును.

అంబా ! నేను నీయాలంబనము జూచికొని దేహమున భూదేవతలఁగూడ నతిగర్వముతోఁ దిరస్కరించితి. ఇప్పుడు పరీక్ష సమయము వచ్చినది. ఇప్పుడు నీవు నా విషయమై యుదాసీన భావము వహించితివేని భాగీరథీ ! నిరాధారుఁడనై యెవ్వరి కడకుఁ బోయి మొరబెట్టికొందును. నీవు నన్నిప్పుడు రక్షింపక తప్పదు.

ఈ రీతి నరువది శ్లోకములు రచించెను. ఆ శ్లోకములకే గంగాలహరియని పేరు. పండితరాయలు భక్తివివశుఁడై యొక్కొక్క శ్లోకము రచించుచుండ గంగానది యుప్పొంగుచు నొక్కొక్క సోపాన మాక్రమింపఁజొచ్చినది. అరువది శ్లోకములు పూర్తియైన తోడనే యామెట్లన్నియుఁ గ్రమంబున ముంచికొనివచ్చి భాగీరథి యా దంపతులు నిలింపులు కుసుమ వర్షంబులు గురియింప నాత్మాయత్తముఁ జేసికొని యెప్పటియట్ల ప్రవహింపఁ దొడఁగినది. అందున్న వారెల్ల నావింతఁ గన్నులారఁ జూచి యాశ్చర్యసాగరనిమగ్నులై పండితరాయల ప్రభావముఁ బలు తెఱంగుల స్తుతియింపఁదొడంగిరి. అతని తలిదండ్రులు పెద్దతనవు చింతించుచు నతండు వారు

గృహంబులను విసర్జించి విరక్తులై యద్వైత తత్వబోధామృతంబుఁ గ్రోలుచు దపోవనంబున నుండిరి. గంగానదిని మునింగి పండితరాయలు భార్యతోఁగూడ మనుష్య దేహంబును విడిచి యథాపూర్వకముగా దివ్యదేహము ధరించి పరమానందము నొందెను. గోపా ! ఇదియే వారి వృత్తాంతము. మనకుఁ బయనపు సమయమగుచున్నది. అప్పుడు పలికిన వాఁడు చేతులు జోడించి మహాత్మా ! మీ కటాక్షమున మంచికథవింటిఁ గృతార్థుండనైతి. చివర వారు యథాపూర్వకముగా దివ్యదేహములు ధరించిరని చెప్పితిరి. నాకొకసంశయావకాశము గలుగుచున్నది. వారు పూర్వమెవ్వరు ? అట్లుజనింప నేమిటికి ; ఆ వృత్తాంతముఁ జెప్పుడని వేఁడికొనిన నయ్యతి నవ్వుచు నిట్లనియె "ఓరీ ! నీవు మఱచిపోయి యిట్లంటి దీనికొక కారణము లేదని పలికెను. కాని యంతమాత్రమున వాఁడు విడువక యా సిద్ధుని యడుగులం బట్టుకొని వేఁడుకొనిన నతం డిప్పుడు చెప్పుటకు వీలులేదు. ముందు శివాలయము కనంబడినచోట జ్ఞాపకము చేయుము దాని కట్టి కారణమున్నదని చెప్పి వాని నొప్పించి పిమ్మట బయనంబై శిష్యునితోఁ గూడఁ దరువాత మజిలీ చేరెను.

ముప్పదియేడవ మజిలీ.

జాతిమందసము కథ

ముప్పదియేడవ యవసథము సాధారణమైనగ్రామము. అందు వాడుక ప్రకారము గురుండు నియమచిత్తుండై జపమునకుఁ గూర్చున్న సమయమున శిష్యుఁడు వింతలంజూడ గ్రామములోనికిం బోయి నలుమూలలఁ దిరిగితిరిగి యేదియుం గనంబడమి విసిగికొనుచుఁ బ్రాంతారణ్యభాగమునకుంజని యరయనరయ నొకచో నొక వింత గనంబడుటయుఁ గడురయంబున నయ్యవారియొద్దకరిగెను. అయ్యతియు భోజనాదికృత్యములు నిర్వర్తించి వానిరాక నిరీక్షించియుంటంజేసి వానింగాంచి రమ్ము రమ్ము. నీ మొగముఁజూడ వేడుకపడుచున్నట్లున్నది ప్రొద్దుపోయినది. కుడిచిన పిమ్మట నడిగెదుగాని యని పలికిన విని స్వామీ! యాలస్యమైనచోఁ జెప్ప మఱచెదను. వినుండు. ఇదియు వెనుకటి మజిలీవంటిదే యిందేవింతయుఁ గనంబడలేదు. ఊరువిడిచి యడవికిం బోయితిని. అందొకయద్భుతమైన జాతిమందసము గనంబడినది అది తెల్లని పాలరాతితోఁ జేయఁబడినది. నూరుగజముల పొడవును నలువది గజముల యెత్తును నేబది గజముల వెడల్పునుగలిగి చతురస్రమై యొప్పుచున్న యాశిలాపేటికపై కెక్కుటకు సోపానము లెవ్వరో వింతగా నేర్పఱచిరి. పైకెక్కి చూచితిని మూఁత వేయఁబడియున్నది. ఒకచోట రంధ్రము పడినది. కావున దానివెంబడిఁ జూచిన బాలాతపమువలెఁ గనంబడెను. వేనకైనను దానిమూఁతఁ గదల్పఁజాలరు. పోలికంబట్టి యది మందసమని యూహింపఁబడుచున్నది. ఆపెట్టె జేసినవారెవ్వరో! ఎంతబలముగలవారో! ఎంతధనము వెచ్చించిరో! దాని వృత్తాంత మెఱిగిన నచ్చటి ... చ పెద్దకాలమునుండి యిట్లేయున్నది.

మాకేమియుం దెలియదని చెప్పిరి. మీకుఁగాక యొరులకుఁ జెప్ప శక్యముగాదని యూహించి వడిగా వచ్చితిని. దీనివృత్తాంతము విన నెవ్వరికిఁ గోరికయుండదు? వేగమ వ్రాక్కుచ్చి నాకు సంతసము గలుగఁజేయుఁడని ప్రార్థించిన నాపారికాంక్షి తన మణివిశేషముచేఁ దదుదంత మంతయు నాకలించుకొని వాఁడు భుజించినవెనుక సావకాశముగాఁ గూర్చుండి యాకథ యిట్లు చెప్పఁదొడంగెను.

మహామాయ కథ

దేవదుర్గమను పట్టణంబున బుధవర్మ యనురాజు కీర్తిమతియను భార్యతోఁ గూడి ప్రజలంబాలించుచుండెను. అతండు ధర్మశీలుండు దయాళుండును సత్యసంధుఁడును బరాక్రమశాలియు నగుటచేఁ బ్రజలతనియందు బద్ధాదరులై తండ్రింబోలెఁ జూచుకొనుచుండిరి. ఆనృపాలునకు సంతతి కలుగుట కించుక యాలస్యమగుటయుఁ బ్రజలెల్ల తల్లడిల్లి తమతమ యభీష్టదేవతల నారాధించుచు వ్రతములం జేయుచు నియమములు బూనుచు యాత్రలుగాంచుచు పెక్కు తెఱంగుల జింతించుచుండిరి, దైవయోగంబున నన్నరపతికిఁ గాలక్రమంబున వరుసగా నిరువురుపుత్రులును నొకపుత్రికయుం జనించిరి. అప్పుడా యేకిమీఁదేకాక యాదేశప్రజలెల్లఁ బరమానంద సాగరంబున మునింగిరి. భూపతియుఁ దనయపత్యమునకు యథాకాలమున జాతకర్మాది విద్యుక్తక్రియలం నిర్వర్తించి పెద్దవానికి బలభద్రుండనియు రెండవవానికిఁ గృష్ణుండనియు నాఁడుపిల్లను సుభద్రయనియు నామకరణములుచేసెను. అనుపూర్వకము సంవత్సరము హెచ్చుతగ్గు కలిగియున్నను నైదేండ్లుప్రాయము వచ్చువరకు వారు ముగ్గురు నొక్కయీడు గలవారివలెనే గనంబడుచుండిరి. బాల్యంబున వారి యంగంబులును జాడ్యలును మాటలును జూచిన నెట్టివిరక్తులకైన ననురాగము గలుగకమానదు. సాముద్రికశాస్త్రలక్షితులై సర్వావయవ సుందరులై యద్భుతతేజః పరిపూర్ణులగు నాబాలురపోలికలు సమముగా నుండుటచే నిత్యముఁ జూచువారికే గుఱుతుపట్టుట కష్టముగా నుండునది. ఆకారలక్షణ తేజోవిశేషములఁ దుల్యులగు తనపిల్లలంజూచి బుధవర్మ మిగులసంతసించుచు వారికైదవయేఁడు ప్రవేశించినది మొదలు లోకవిషయంబుల నేమియుఁ జూపనీయక విద్యామందిర మొకటి కట్టించి యందు వారిని బ్రవేశపెట్టి పలువుర సుపాధ్యాయుల నియమించి కేవలము విద్యాప్రసక్తియేకాని యితరవిషయము లేమియుఁ జెప్పవలదని బోధించి విద్యనేర్పింపఁ దొడంగెను.

ఆ గురువులును తమకు నియమితమగు కాలంబున నియమింపబడిన విద్యల నేరుపుచుండిరి. ఆ రాచబిడ్డలు నితర వ్యాసంగముల నెఱుంగక గురువులవలన సమస్త విద్యలను సక్రమముగ గ్రహించిరి. పదియారేండ్ల ప్రాయము వచ్చువఱకు వారు శాస్త్రములయందును, ధనుర్వేదమునందును, చిత్రలేఖనమందును, గణితమునందును నసమానమైన పాండిత్యము సంపాదించిరి. పుత్రుల విద్యాగ్రహణసామర్థ్యమట్లున్న

యప్పుడు బుధవర్మ యొకనాడు విద్యామందిరమునకుం జని పండితులచేఁ బరీక్షింపఁజేసెను. పండితులు పరీక్షించి తదీయవిద్యాపరిశ్రమమున కచ్చెరువందుచు రాజుతో "దేవా! నీ పుత్రులును బుత్రికయు సకల విద్యలయందు దారితీసిన పాండిత్యము గలవారైరి. కాని లోక వ్యవహారమింతయుం దెలియకపోవుట యించుక కొఱంతగా నున్నది. లోకవ్యవహార యను పరిశ్రమ నాముబిలుక తద్వస్తువుల గురుతెఱుంగనట్లు వీరికి లోకానుభవ మేమి యును లేదు. అదియు తీరుపవలయునని వక్కాణించిరి. బుధవర్మ బిడ్డల సంతతితో విద్యాపరిశ్రమము నాపించి ప్రతిదినము సాయంకాలమున నశ్వశకటముమీద బట్టణ వీథులయందుఁ దిరిగి యచ్చట విశేషముల గ్రహించునట్లు నియమించెను. ఆయా విశేషములం దెలుప సమర్థులను వ్యవహారవేదులఁ గూడఁ దోడనంపుచుండెను. అది మొదలు రాజపుత్రులు చెలియలతోఁ గూడఁ బ్రతిదినము సాయంకాలము సహాయులతో రాజవీథులం దిరుగుచుండిరి. వారికిఁ గనంబడిన విషయమెల్ల వింత గానే తోఁచుచుండెను. వారు విపణిమార్గంబునఁ బోవునప్పుడు బహువిధ వ్యాపారములం జేయు పరుషులం జూచి వీరెవ్వరు? ఈ వస్తువులెల్ల నెల్లరకు నిచ్చుచున్నారే? మంచిపుణ్యాత్ములవలెఁ దోచుచున్నారని యడిగిన సహాయు లిట్లనిరి.

'అప్పలారా! వీరు వర్తకులు నానాదేశములనుండి సరకులం దీసికొనివచ్చి యెక్కుడువెలకు నిక్కడ విక్రయించుచుందురు. దాని వలన విశేషలాభము వచ్చును. ధనికులై వసువాహనముల సమృద్ధముగా సంపాదించి సుఖించుచుందురు. యిదియే వీరి వృత్తాంతమని చెప్పిరి.

ఆ మాటల విని వారు 'ఇసిరో! ఇదియా వీరి వ్యాపారము స్వలాభమునకై పాటుపడుట సద్వ్యాపారము కానేరదు. పరోపకారపారీణులనుకొంటిమే చాలుచాలు. మఱియొక విశేషము చూపుఁడని యచ్చటనుండి మఱికొంత దూరము నడచిరి. అచ్చటి వారి వృత్తములు చూచినను నట్లేయున్నవి. విపణి వీథియంతయుం దిరిగి యందలి జనుల వృత్తము లన్నియుఁ బరీక్షించి యడిగి యేకరీతిగా నుండుట విచా రించి వారు మెచ్చుకొనక "యీ వీథి మంచిదికాదు. ఇందుఁ బుణ్యాత్ము లెవ్వరును లేరు. మఱియొక వీథికిఁ దీసికొనిపొండని" సహాయులఁ గోరికొనిరి. రెండవవీథిని నడచుచునప్పు డొకచో విష్ణ్వాలయము కనంబడినది. అందలి గోపురమంటప ప్రాకారా దులు మనంబుల కచ్చెరువు గలుగఁజేయ రాజపుత్రులు బండ్లనిలిపించి సహాయులతో [illegible]నిర్మితమమైన యీ గృహవిశేషము లెవ్వరివి? మిక్కిలి యెత్తుగ [illegible]మిందుండి [illegible]సుండు జనులెవ్వరు నున్నట్లు కనంబడరేమి? లోపలి గృహము సైతము క్రొత్త [illegible]గా నున్నది. దీని వృత్తాంతము చెప్పుఁడని యడిగిన సహాయు లిట్లని [illegible] [illegible]. [illegible]ను మనల సృష్టించిన భగవంతుఁడు [illegible]సించి యున్నాఁడు. [illegible] [illegible]గోపురమని యందురు. దానియుపరిని ధ్వజస్తంభము. [illegible] వైపుది [illegible]మనుము యావిశేషము లన్నియుం జెప్పిరి.

అప్పుడా రాజపుత్రులు పరమభక్తితో బండ్లుదిగి యాలయము లోనికిం బోయిరి. అందున్న వైఖానసులు రాజపుత్రుల నెదుర్కొని యుచిత సత్కారములతోఁ బ్రదక్షిణ నమస్కార ఘంటానాదములఁ జేయించి స్వామి లోనియాలయమునకుఁ దీసికొనిపోయి భగవద్దర్శనము చేయించిరి. శంఖచక్రగదాధరుండైన శ్రీమన్నారాయణ విగ్రహముఁ జూచి రాజపుత్రులు నమస్కరించుచు అయ్యలారా! మనల సృష్టించిన భగవంతుఁ డితఁడా? ఇందుండి జగమ్ములన్నియు రక్షించుచుండునా!" అని యడిగిన వైఖానసు లిట్లనిరి. "అయ్యా! విష్ణుండు సర్వలోక వ్యాపకుండు. జగద్రక్షకుండు భక్తపరాధీనుండు. సర్వజన సేవ్యుండు. సర్వదేవోత్తముండు. ఇంతకన్న వేఱొక దైవము లేదని శ్రుతులు ఘోషించుచున్నవి. కావున మీరీస్వామి నారాధించుచుండుఁడు. కామితములు సిద్ధించు" నని తత్ప్రతిపాదకములైన శ్లోకములు చదివి వారి చిత్తములకు సంతోషముఁ గలుగఁజేసిరి. అంతలో సాయంకాల మగుటయు నాటిదినమున విహారము మాని వారు నివాసదేశమునకుం జనిరి. మఱునాఁడు వారు క్రమ్మఱ విహరించుచున్న సమయంబున మఱియొక వీధి శివాలయము సమున్నత గోపురప్రాకారమంటపాదులచే నొప్పుచు వారికిఁ గనంబడినది. దానింజూచి బలభద్రుఁడు "ఓహో! ఇదియేమి? మేము నిన్న వచ్చినవీధికే దీసికొని వచ్చితిరే! నిన్నటి యాలయము కనబడుచున్న" దని యడిగిన సహాయులు "అప్పలారా? ఇది నిన్నటి వీధికాదు. మఱియొకవీధి ఇది శివాలయము. ఇందు జగద్రక్షకుఁడైన మహేశ్వరుడున్నవాఁడు విష్ణునివలె నీ స్వామిని ప్రజలు సేవించుచుందు" రని చెప్పిరి.

ఆ మాటలు విని వారు వెరఁగుపడుచు శకటంబులదిగి లోనికిం బోయిరి. అందున్న శైవులా వార్తవిని యెదురుగ వచ్చి రాజపుత్రులచే బ్రదక్షిణ నమస్కారములఁ జేయించి గర్భాలయములోనికిఁ దీసికొనిపోయి 'అయ్యా! సర్వలోకేశ్వరుఁడైన మహేశ్వరుండిందున్నవాఁడుఁ ఈతఁడే మనల సృష్టించి రక్షించువాఁడు ఈతనికే మహేశ్వరుఁడని పేరున్నది. ఇతర దైవముల కీనామము లేదు. ఇతండు భక్తపరాధీనుండు సులభలభ్యుండు సర్వదేవోత్తముఁడని శ్రుతులు ఘోషించుచున్నవి. కావున మీరీ మహానుభావు నర్చించిన కృతకృత్యు లగుదురని చెప్పిరి. ఆ మాటలు విని బలభద్రుండు తమ్ముని మొగముజూచి "అయ్యో! ఇది యేమి! వీరి మాటలు వింతగా నున్నయవి. మనల సృష్టించినవాఁడు విష్ణుదేవుండని నిన్నవారు చెప్పిరిగదా! ఇప్పుడు వీరిట్లు చెప్పుచున్నారేమి? దీనిలో నేదినిశ్చయమో తెలిసికొనవలయు" నని పలుకుచుండగా విని శైవులు అయ్యా! వినుండు. మీరు మీ వారల [illegible] మేము శివుఁడు సర్వోత్కృష్టుఁడని పెక్కుదృష్టాంతములు చూపఁగలము [illegible] శివపరముగానే యున్నది. విష్ణుండు శివునికి భక్తుడు ఆ మాట [illegible] వారలో నరుండే సర్వో [illegible] నెనిమిది మహా పురాణములలోఁ బదునొకండు [illegible]

నది. మనుజ వేదవ్యాసుండు కాశిలో నారాయణుండు తమసుందను [illegible]
సంభవించినది మేము చెప్పనక్కరలేదు. విచారించిన మీకే తెలియునని [illegible]
దృష్టాంతములు చూపి వారి చిత్తములు శాంతమందు లగ్నమగునట్లు చేసిరి. అప్పుడా
రాజపుత్రులు వారి మాటలు నమ్మి సరే మేము రేపు ప్రశ్నల నడిగించి మా యుద్ధ
సంబంధము లేనిదని ప్రశ్నలడుగక యనిగినను. మీరును వచ్చి సమాధానముఁ
చెప్పుఁడని పలికి యాలాగునను వారి యింటిక్కి మరికొంత దూరము పోయిరి. అందు
దుర్గాలయము కనంబడినది. దానిం జూచి యిదియేమి యని యడిగిన సహాయులు
అయ్యా ! రాజు చూచితిరి దేవతలను త్రిమూర్తులను సైత మీమెయే సృష్టించినట్లు
చెప్పుదురు. జనులు మనము చూచిన దేవతలవలె యీ శక్తిని గూడ నారాధించు
చుందురని చెప్పిరి. అప్పుడు వారు మిక్కిలి వేడుకపడుచు నా దుర్గ గుడిలోనికిం
జనిరి. అందున్న శాస్త్రియు లెదురువచ్చి తోడ్కొనిపోయి దుర్గాదర్శనముఁ జేయించి
అయ్యా ! రాజా మహాశక్తి ప్రపంచమంతయు శక్తి మయము. శక్తిలేక యేకార్యము
చేయలేము గదా. సృష్టికి పూర్వమీమె యొక్కర్తయే యుండెనది. తరువాత
బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరుల నీమెయే సృష్టించినది. సర్వదేవతలతోఁ త్రిమూర్తులు
వచ్చి ప్రతిదినము సాయంకాల మీశక్తి ముందరఁదాండవము సేయుచుందురు. ఈమె
కన్ను విప్పిచూచిన లోకములన్నియు భస్మము కాఁగలవు. ఈమెకు మూఁడు కన్ను
లున్నవి. పెక్కేల ? ఈ శక్తినే జనులెల్లరు నారాధింపవలయును. అని పెక్కు
శ్లోకములు చదివి వారు మనసు సమాధానపడునట్లు చేసిరి.

ఆ మాటలన్నియు వినుటచే వారి హృదయములు వ్యాకులములైన నేదియు
నిశ్చయింపనేరక యింటికి బోయిరి. ఆ రాత్రి బుధవర్మ పుత్రుల యొద్దకుఁబోయి
వత్సలారా ! మీరు మన పట్టణ విశేషణములన్నియు జూచి వచ్చితారా ? లోకవ్యవ
హారములు బోధపడుచున్నవియా ! యని యడిగిన వారు తండ్రికి నమస్కరించి
యిట్లనిరి.

తండ్రి ! మేము మొదట నంగడికిం బోయితిమి అందు వ్యాపారము
చేయువారు పరోపకార పారీణులని సంతసించితిమి కాని వారు స్వార్థపరులని విని వారి
వృత్తి నిరసించితిమి. అది యట్లుండె తరువాత విద్యాలయమునకుం బోయితిమి.అందు
న్న వారా రాస్వామి జగత్కర్తయని చెప్పిన నమ్మి సేవించితిమి. మరునాఁడు రెండవ
వీధిలో శివాలయము కనంబడినది. అందలి వారలు శివుఁడే సర్వోత్తముఁడని పెక్కు
శ్లోకములు చదివిరి. తరువాత దుర్గగుడికిఁ బోయితిమి ఆ శక్తి పీఠస్థలిగా నున్నదనువారు
చెప్పిరి వీనిలో నేదినిజము ? ఎవ్వరి నారాధింతుము ? పరస్పర [illegible]
[illegible] గాక దేవతలలోఁ గూడ నున్నవియా ? ఇందలి నిజము [illegible]
[illegible] నిం వండింతుమని యడిగిన నది. [illegible]

వత్సలారా ! ఈ తగవు చిరకాలము [illegible]

కాదు. మహర్షులు సైతము దైవమాయా మోహితులై నిశ్చయింపలేకపోయిరి. వేదము విభజించి యష్టాదశపురాణములు చేసిన వ్యాస భట్టారకునికే సంశయము కలిగియుండ మనుష్యులకు శక్యమా ? ఎవరికిష్టమైన దైవమును వారారాధించుచుందురు. ఇందొకటి నిజము. రెండవది యబద్ధమని యెవ్వరును జెప్పలేరు. మీకు సమ్మతము కలిగిన దైవము నారాధింపుడని పలికిన విని యా రాజకుమారులు తండ్రి నాక్షేపించుచు నిట్లనిరి. తండ్రీ ! యెవ్వరికిని శక్యముకాని పనియే మేము శక్యము చేయుదుము. దైవమాయ దెలియక మహర్షులు నిశ్చయింపలేకపోయిరిగాని మేము నిశ్చయింతుము చూడుము. పట్టుపట్టి యున్నచో నెట్టికార్యమైన లభ్యము కాకమానదు. ఇప్పుడు మేమా మతబోధకుల నెల్లర రప్పించి వాదము కల్పించి యందు దగ్గు తేల్చెదముచూడు" మని పలికిన విని సంతసించుచు నారాజు "కానిండు దాని వలన నష్టమేమియున్న" దని యంగీకరించెను.

అమ్మఱునాడు రాజకుమారులు తమ పట్టణములో నున్న యా యా మతబోధకులనెల్ల రప్పించి యొకసభఁజేసిరి. కొల్వుకూటంబంతయుఁ పండితులచే నిండింపబడియున్న సమయంబున రాజపుత్రులు విచిత్రవాగ్డంబరులచే నుపన్యసించుచు మొదట వైష్ణవులతో నిట్లు సంభాషించిరి.

రాజపుత్రులు—అయ్యా ! విష్ణుండు సర్వోత్తముండని చెప్పెడు వారెవరో నిలిచి ముందరకు రావలయును.

వైష్ణ—అయ్యా ! మేము మేము అని లేచి నిలువంబడిరి.

రాజ—మీ దేవుండు సర్వోత్తముం డెట్లయ్యెను. దృష్టాంతరము లేమి ?

వైష్ణ—వేదములు పురాణములు శాస్త్రములు విష్ణుండు జగత్కారణుండని ఘోషించుచున్నవి. నారాయణము విసుండు. అని చదువఁబోవఁగా,

రాజ—(వారించుచు) మాకు పురాణములు వేదములు శాస్త్రములు నవసరము లేదు. ప్రత్యక్షముగా జూపవలయును.

వైష్ణ—ప్రత్యక్షము కాలేమి ? నీ దేవుఁడెందున్నాడని తండ్రి దండింపఁగా ప్రహ్లాదునికి స్తంభమున నరసింహాకృతిని బ్రత్యక్షంబై రక్షించెను. ద్రౌపదిఁ గౌరవసభలో వివస్త్రను జేయఁగా నక్షయమైన వలువలిచ్చెను. కరిని గాచెను. అనేక దృష్టాంతరము లున్నవి. వైష్ణవులు మిమ్ము మోసపుచ్చి తమమతము బోధించినారు కాబోలు

రాజ—అట్టి కథలు మాకవసరము లేదు. ఇప్పుడే మీరు ప్రత్యక్షముగా నతం జూపించఁగలరా ?

వైష్ణ—అయ్యా ! మనుజులకాకాసురుని రక్షించినది యసత్యమా?

విభీషణుని రక్షించినది బూటకమా ? పుండరీకుని సాకినది మృషయా ? అనేక భక్తులను రక్షించిన మహానుభావుని నధికుఁడు కాదనినఁ గన్నులు పోవుండునా ?

రాజ—ఓహో ! మీకు మా మాటలే యర్థముకాలేదు. వెనుకటి గాథలు వలదు. ఇప్పుడు మాకు నిదర్శనము చూపినచో మీ మతము స్వీకరింతము. లేనిచో దూరముగాఁ బొండు.

వైష్ణ—శైవులు మాత్రము శివుండుత్తముండైనట్లు ప్రత్యక్షము చూపఁగలరాయేమి ?

రాజ—ఆ మాట మీకేల మీ మతము గుఱించి మీరు మాటలాడుఁడు. మీ దైవము మీకుఁ బలుకునా ?

వైష్ణ—శ్రీరంగము, తిరుపతి, ద్వారక, కంచి లోనగునవి విష్ణు క్షేత్రములు, పై దివ్యక్షేత్రములయందు దట్టిమహిమ కనబడుచును గాని యిక్కడ గనఁబడదు.

రాజ—ఇచ్చట మీరేమియుఁ బ్రత్యక్షముఁ జూపలేరు కాదా ?

వైష్ణ—ఇచ్చట జూపలేము.

రాజ—దూరముగా గూర్చుండుడు. (అని మఱియు) శివుఁడు సర్వోత్తముఁడని చెప్పు పండితులు లేచి ముందుకు రావలయును.

శైవు—చిత్తము. చిత్తము. మేము మేము.

రాజు—అవియన్నియు నేమి ?

శైవు—గ్రంథములు. వీనిలో శివుఁడు సర్వోత్తముఁడని నిశ్చయింపఁబడియున్నది.

వైష్ణ—(లేచి) గ్రంథములు పనికిరావు. ప్రత్యక్షముఁ జూపవలయునఁట. ఇవియే నమ్మినచో మా వద్దఁ బదిబండ్ల తాఁటియాకుల కట్టల గ్రంథము లున్నవి. ఏమి ప్రయోజనము.

రాజ—మీరు లేచెదరేల ? కూర్చుండుఁడు. మాకాదవద్దు మీ గ్రంథములతో మాకుఁ బనిలేదు. ప్రత్యక్షముఁ జూపవలయును.

శైవులు—అందులకు సందేహమేల ? వినుండు. పూర్వమొకప్పుడు కంచిలో నీ విషయమై వైష్ణవులకు శైవులకుఁ దగవు వచ్చినది. అప్పుడు వైష్ణవగాలు డొకండు శివభక్తుడై యెఱ్ఱగాఁ గాలియున్న యినుప పెనముపై నాట్యముచేయుచు శివుండు సర్వోత్తముఁడని పాడుచు గొన్ని శ్లోకములు రచించెను. అవి వినినచో మీ సందియము తీరఁగలదు.

శ్లో॥ పరిపాహి పవనభీషణ కాలకూటం. అని చదువును.

రాజు—(వారించుచు) మీ యట్టి ఛాందసులతో మాకేమియుఁ గష్టము గదా ! పురాణగాథలు వలదని చెప్పుచుండ నా కథలు చెప్పెదరేల ? అవి యన్నియు

మేము వింటిమి. వానివలన నిశ్చయింప శక్యము కాకున్నది. మా యెదుట నిశ్చయము గలుగునట్లు భగవంతుడు వచ్చి చెప్పవలయును.

శైవులు— చిత్రము చిత్రము. శంకరాచార్య స్వాములవారు మధ్వార్జున ములో వాదము వచ్చినప్పుడు లింగముఖముగా శివుఁ డెక్కుడు దైవమని పలికించెను గదా ?

వైష్ణ— (లేచి) అబద్ధము అది యబద్ధము మీ యొద్దబొంకుచున్నారు. ఆ తగవు ద్వైతాద్వైతమతములఁ గుఱించి వచ్చినది. సత్య మద్వైతమని చెప్పినట్లు గ్రంథములో వ్రాయబడియున్నది.

రాజ— మీ యవివేకము వింతగా నున్నది. మే మెన్నిసారులు చెప్పినను వెనుకటి గొడవలే చెప్పెదరు. మీలో నొక్కరికైనఁ బ్రత్యక్షమైన విషయమున్నదియా? సరియైన యుత్తరము చెప్పనచో దూరముగాఁ ద్రోయింతుము జుఁడీ ?

శైవు— చిత్రము చిత్రము. దివ్యక్షేత్రములలో నట్టిమహిమ గనంబడును గాని యిక్కడ నేమియుం గనంబడదు అదియే నిశ్చయము.

రాజ— మీకు దివ్యక్షేత్రము లేవి ?

శైవులు— కాశీ రామేశ్వర శ్రీశైల కాంచీ కేదారాదులు మహామహిమగల క్షేత్రములు. అచ్చటికిఁ బోయిన నెక్కునిదర్శనములు గనంబడును.

రాజ— సరియే. దూరముగాఁ గూర్చుండుఁడు. మాకు మీ మత మంగీకారము కాదు.

వైష్ణవులు— ఈ లాగున దయచేయుడు మనమందఱము నొకచోటనే కూర్చుందము. ఇక శాక్తేయులున్నారు.

శైవులు— వారుమాత్రముగా ప్రత్యక్షముఁ జూపగలరా యేమి? విచారింపనక్కరలేదు. క్షణకాలములో వారును మనయొద్దకే వచ్చి కూర్చుండెదరు. అని కూర్చుండిరి.

రాజ— శాక్తేయ లెచ్చట ?

శా— (లేచి) ఇదిగో మేము. మేము.

శ్లో॥ తస్యాస్స్వవాసిరతమసాం, అని చదువుచుండ,

రాజ— (వారించుచు) అనవసర ప్రసంగము జేయవలదు. శ్లోకములు గ్రంథములు మాకుఁ బనికిరావు. శక్తి ప్రభానురాలైనట్లు ప్రత్యక్షముఁ జూపవలయును. వెనుకటి గాథల నమ్మము.

శా— నమ్మకున్న నెట్లు? అందఱివలెనే శక్తినికూడఁ దీసివేయుదురా యేమి? పూర్వము శంకరాచార్యులు శక్తిమతము నిరసించువఱకు నామె యతనిఁ జిక్కుచిక్కులను పెట్టినది.

రాజ— ఆ మాటలు మానివేయుఁడు ఆమె మీ కేమైనఁ బ్రత్యక్షమగు చున్నదియా ?

శా— కాకేమి పెక్కుసారులు కనంబడినది ! నిరుడు విశూచి రోగములు వ్యాపించినప్పుడు డెందరికోఁ బూనినది. ఆమె యప్పుడు రక్షింపనిచో నీపాటికి మన పట్టణము శూన్యమే యగును.

వైష్ణవులు శైవులు (లేచి) అయ్యా ! వట్టిది అది క్షుద్రదేవత చాకలిసాంత్రకును మంగలిసాంత్రకును మహాశక్తి ప్రత్యక్షమగునా. కోడిపుంజులకై వాండ్రూరక నెపమాడుచుందురు. అది నిజముకాదు మీ యెదుటఁ బ్రత్యక్షముఁ జూపుఁడని యడుగుఁడు.

రాజ— సభ్యుల వారింగూర్చుండ నియమించి శాక్తేయులతో అయ్యా ! చాకలిసాంత్రకును మహాశక్తి ప్రత్యక్షమైనదని మీరు చెప్పుచున్నారు. అది యెంత యుక్తముగా నున్నదియో యాలోచింపుఁడు. మీ వాదమె మీరుమరచితిరి. శక్తి జగత్కారణురాలను దృఢపఱచవలయును. ఆ విషయము మాకు బ్రత్యక్షముగాఁ జూపవలయును. మీకు సమర్థతయున్నదా చెప్పుఁడు. లేకున్న దూరముగాఁ గూర్చుండుఁడు తెలిసినదా ?

శా— చిత్తము చిత్తము తెలిసినది. తత్ప్రభావము శక్తిక్షేత్రముల కరిగిన స్పష్టమగునుగాని యిక్కడంతగా దెల్లముకాదు.

రాజ— శక్తిక్షేత్రములేవి ?

శా— కాశీ కొల్హాపురము కాంచి శ్రీశైలము లోనగునవి.

రాజ— సంతోషించితిమికాని మీ మూఁడు మతములలోఁ గూడ ప్రధానత్వము నిశ్చయించుటకు వీలులేదు. ఇప్పటికి మీరు నిలయంబులకుఁ బోవచ్చును. అందలి నిక్కువము మేమరసి ముందు మీకుఁ దెలియఁజేయుదుము. పొండని యా రాజపుత్రు లంతటితో సభముగించిరి.

రాజపుత్రు లేమతమును ప్రధానముగా నిశ్చయింపలేదు. కావున నా మూఁడు మతములవారును సంతోషముతోఁ దమతమ నెలవులకుంబోయిరి. అప్పుడు నాఁడు వివిక్త ప్రదేశమున వసియించి బలభద్రుఁడు తమ్మునితోఁ గృష్ణా ! వీరి వాదముల వినవిన నెవ్వరికిని సత్యము దెలియదని తోచుచున్నది. వెనుకటి కథల ననుసరించి వీరు వారివారికి నభిమతమైన దేవతల నాశ్రయించుచున్నారు. ఈ విషయము మహర్షులు సైతము నిశ్చయింపలేక పోయిరట ద్వైపాయనులకును నేమియును లేనిది. ఆరియక ఏమోయనుకొనుచున్నారు గదా ! అస్మద్దుర్లభంబైన విద్యార్థంబు వినుటకు సాధించుకొని వచ్చితిమేని ప్రజ్ఞావంతులమగుదుము. ఇప్పుడు మీరుచెప్పిన విష్ణుశివతత్వములయందుఁ దన్మహత్త్వము విశదముగాదేమోనను. ప్రత్యక్షముఁజూచి

ప్రధానతత్త్వము నిశ్చయింతిమేని లోకోపకారకముగనుండును మనల సృష్టించిన భగవంతు డొక్కఁడుగాని యిరువురుండను అమ్మహాత్ముఁడెవ్వడో తెలిసికొనుట యావశ్యకము. కావున మనము తండ్రిగారికిఁ దెలియకుండ దేశాంతరమరుగుదుము. ఆ సంవత్సరములో నన్నివిశేషములును దెలిసికొని రావచ్చును. నీవు శివక్షేత్రములకరుగుము నేను విష్ణుక్షేత్రములకరిగెదను. అంతట మనస్సునకు దృఢముగా నమ్మకమైన విషయమే మనము గ్రహింపవలయు ఒకరు చెప్పినదాని నమ్మవలదు. ఇందులకు నీ యిష్టమే" మని యడిగిన గృష్ణుం డిట్లనియె.

"అన్నా ! నీ యభిమతమే నా యిష్టము, నీ యూహ సమంజసముగా నున్నది ఈ రహస్యము మనచెల్లెలు సుభద్రతోఁ జెప్పిపోవలయు లేకున్న నా చిన్నది మనలఁ గానక పరితపించెడు ఇంతకు మున్నెన్నఁడును మనల విడిచియెఱుంగ" దని నుడివిన విని యతం డందుల కియ్యకొని యప్పుడే వారప్పడఁతి యొద్దకుం జని తమయుద్యమ మెఱింగించి యల్లన నిట్లనిరి "చెల్లీ ! మేమిప్పుడు లోకోపకారకమగు పనికై దేశాటనముఁ జేయఁబోవుచున్నారము. సంవత్సరములోపునే తిరిగివత్తుము. మేమరిగిన వెనుక మన తండ్రితో నీ తెఱంగెఱింగింపుము. ఇది పరమరహస్యము మాకొఱకు నీవు చింతింతువని నీకుఁజెప్పి పోవుచున్నాము. నీవు విచారింపవల" దని చెప్పిన విని యత్తన్వి కన్నీరు గార్చుచు నిట్లనియె.

"అన్నలారా! పుట్టిననాఁటఁగోలె మిమ్ము విడిచి యుండలేదు. తల్లిదండ్రులకన్న మీ యొద్దనే నాముద్దు చెల్లుచుండును. మీరు దేశాంతర మరుగఁ నొంటిగా నింటనుండఁజాలను నాకుఁగూడ నొకపని నియమింపుడు. నమ్మకముగాఁజేసి జన్మము సార్థకము నొందించుకొనియెదను. పరదేశమున నాఁడుదాని వెంటఁదీసికొనిపోవుట శ్రమకరంబని సంశయింపవలదు. నేనుగూడ పురుషవేషము వైచికొని తిరిగెదను. మీ రనుమతింపక తీఱదని పలికిన వారెట్టకే నంగీకరించి శక్తిమహిమ నరయ నత్తరుణికి వంతువైచి నాఁడే ప్రయాణసన్నాహములు గావించుకొని విలువగల రత్నములు బంగరు నాణెములు సంగ్రహించుకొని తండ్రికిఁ దెలియకుండఁ గుఱ్ఱములెక్కి కాశీమార్గంబునంబడి యరిగిరి. వారు మువ్వురు కొంతదూరము కలిసియే యరిగిరి. కాని యా క్షేత్రములు నలుదెసలం గలుగుటచేఁ గిమ్మట నేకముగా బోవుటకు వీలుపడినది కాదు. మువ్వురు మూఁడు దెసలకుం బోయిరి.

బలభద్రుండు తొలుత వేంకటగిరికరిగి యందుఁ బాపనాశన గోవర్ధనాది తీర్థంబులఁ దీర్థంబాడి వేంకటేశ్వరుని సేవించి యందుఁగల యద్భుత విషయంబుల నెల్ల విమర్శించి యెందును దైవశక్తి యున్నట్లు కనంబడమిఁ దైవికుల నిందించుచు నచ్చటనుండి కాంచీపురంబున కరిగెను. అతఁడు కాంచింగల పుణ్యతీర్థంబుల సేవించి వరదరాజస్వామి నర్చించి వైష్ణవులచేఁ దత్ప్రతిపాదకములగు ప్రసంగములు గావించి తన మది కించుకయు నమ్మకము జనింపమి నందుండి శ్రీరంగమునకుఁ బోయెను.

భూమం ... ప్రసిద్ధిపడసిన యా దివ్యక్షేత్రముస నా రాజ్యములు ... మాసము వసించి పరకాసటి సద్భక్తుండగు కావేరిం దీర్థము లాడుచు రంగనాయకుని సేవించుచు భక్తులతో ముచ్చటించుచు నస్మహిమ నరయుచుండెను. కాని యేదియు ననమది నిచ్చయముం గలుగంజేసినది కాదు. అతండారీతిం బుడమి గల విష్ణుక్షేత్రం ... లం దిరిగెను. ఎందును ననమదికి నమ్మకమైన మహిమ నేమియుంగానక విష్ణు భక్తులం బరిహసించుచు దైత్రికుల నాపేపించుచుం గ్రమంబున ద్వారకకుం జనియె. అందుంగల తీర్థవిశేషము లరయుచు మృతినొందిన వారియెమ్ముల శంఖచక్రగదా చిహ్నము లుండునని చెప్పినమాటల యథార్థముం దెలిసికొను తలంపుతోం నిత్య మందు ... యసులం బరీక్షించుచున్న సమయంబున నాదారిని కృష్ణుండు ... మునెక్కి వచ్చుచుండెను.

వానింజూచి సంతసముతోం బిలిచిన నతండును బలభద్రుండని యెఱింగి గుఱ్ఱముదిగి దాపునకు వచ్చి యన్నం గౌంగలించుకొనియెను. అతండును దమ్ముని గౌంగలించుచుం గుశలప్రశ్నచేసి మనచెల్లెలెందున్నదో యెఱుంగుదువా? ఎందుండి వచ్చుచున్నావు? విశేషము లేమైనం గనంబడినవియా? యని యడిగిన నతం డన్న కిట్లనియె. "అన్నా: నీ వీ స్మశాన భూమింగూర్చుండి యేదియో వెదకుచుంటివేల? నీ వెందెందుం దిరిగితివి? ఇక్కడి కెప్పుడు వచ్చితివి? గ్రామములోనికిం బోవుదము రమ్ము మన సుభద్రయు రాత్రికిచ్చటికి రాంగల" దని పలికిన నతండు "తమ్ముండు నేను బుడమింగల విష్ణుక్షేత్రములన్నియుం దిరిగితిని. ఎచ్చటను దైవశక్తి యేమియుం గనంబడలేదు. మూఢజనులు లా యుత్సవములుచూచి సంతోషించుచుందురు. ఇచ్చటం జచ్చినవారి యెమ్ములలో శంఖచక్రాది చిహ్నములు గనంబడునని కొందఱు చెప్పిరి. ఆ విషయము విమర్శింప నిచ్చటికి వచ్చితిని. ఇంతలో నీవు కనంబడితివి. చూడుమిదిగో యీ గీతలంజూచి శంఖచక్రములని లోకులు భ్రమయుచుందురు. ఇవి నీ కెట్లు కనంబడుచున్నవని యడిగిన నతండుచూచి యివి గీటులేకాని చిహ్నములు కావని నిశ్చయించి చెప్పెను.

పిమ్మట వారిరువురు పీటిలోనికింబోయి యొకచో నివసించిరి. కృష్ణుం డన్నతో "నేనును దేశమెల్ల గ్రుమ్మరితిని. శివక్షేత్రములన్నియు వితర్కించితినిగాని యెందు నే మాహాత్మ్యము గనంబడలేదు. కాశీపట్టణములో రెండునెలలు వసియించితిని. అందు మృతినొందు జనుల చెవులలోం దారకేశ్వరుండు తారకమంత్ర ముపదేశించు ... జేసి ముక్తిపైకి వచ్చునని యు జెప్పిరి. ఆ విషయము వితర్కించితిని. ... చెప్పట నల్లవచ్చుటి మాత్రము ... . గనంబడియెను. ... నీ విషయము ... పంగా నది ... చ్చట భూమియందున్న ... పదము ... యుం చెప్పి నా సందియము ... . అంతనన్న ...

విశేష మదియు నాకుఁ గనంబడలేదు. తరువాత నేను హరి ద్వారమునకుఁ బోయితిని. అచ్చట మహాపండితుఁడున్నాడని చెప్పఁగా దన్మాహాత్మ్యమును విమర్శించితిని. అది యును బూటకమే యైనది.

అచ్చటనుండి గంగోత్తర కరిగితిని. అందు మన చెల్లెలు సుభద్ర కనంబడినది. దానిని నేను గుఱుతుపట్టలేకపోయితిని. నన్నది గుఱుతుపట్టి నా యొద్దకు వచ్చినది. మేమిద్దరము చూచి వచ్చిన విశేషములం జెప్పుకొనుచు రెండు దినములందు వసించితిమి. అదియు శక్తి క్షేత్రములన్నియుం జూచి వచ్చినదఁట. ఏ దైవ శక్తియు గనంబడలేదని చెప్పినది. తరువాత మేమునీ జాడఁ దెలిసికొనుచు నింటికిఁ బోవలయు నని నిశ్చయించి బయలుదేరితిమి. ద్వారవతి విష్ణు క్షేత్రమగుట నీ విందుండుదువేమో యని యరసిపోవ నీ సూరు వచ్చితిని. సుభద్ర యీ ప్రాంతమందొక శక్తి క్షేత్రం బున్నదని యెవ్వరో చెప్పఁగా నది చూచి వత్తునని యరిగినది. రాత్రికి మనలం గలిసికొనఁగలదని యా వృత్తాంతమంతయుం జెప్పెను. ఆ చరిత్రమంతయుం విని బలభద్రుండు "తమ్ముఁడా ? మనమాకాశ కుసుమంబునకుంబోలె లేని వస్తువునకై వృథా శ్రమ పడితిమి మన తండ్రి మనలం గానక యెంత చింతించు చుండునోకదా ! మన మిల్లువెడలి సంవత్సరము కావచ్చినది. ఏదియో గొప్ప ప్రయోజనము నిర్వాహము జేసికొనిపోయి యెక్కుడు పేరు పొందవలయునని తలంచితిమి. అంతయు దబ్బర, దైవమేలేఁడు. స్వభావము చేతనే యీ ప్రపంచమును సృష్టి స్థితిలయములఁ బొందు చున్నదఁట ! దీప మారిపోవునట్లు మనుష్యుడు చచ్చుచుండును. పునర్జన్మములులేవు. సుకృత దుష్కృతముల మాటయల్ల. సుఖమే స్వర్గము. దుఃఖమే నరకము. ఆనందమే ముక్తి. ఇంతకన్న వేరొక మోక్షము లేదు. అని యొక క్షేత్రంబునఁ వారసిల్లిన చార్వాక సిద్ధాంతి యొకఁడు చెప్పియున్నాఁడు. అప్పుడతని మాటలు పాటింపనైతిని గాని యిప్పుడవియే సత్యవములుగ తోఁచుచున్నవి. ఈ క్షేత్రములన్నియు దైవముల పేరు చెప్పి ధనము లాగుటకై మనుష్యులచేఁ గల్పింపబడినవి. కాకున్న నొక చోటనైన నించుకయు నద్భుతము గనంబడకుండునా ? మన పురాణ గాథలు వినినచో దైవము భక్తుల వెంట దిరుగుచున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అవి యన్నియు కల్పితములు. మన మీపాటికి నింటికింజని నాస్తికమతము యవలంబింతుము దాన సౌఖ్యము మెండుగా గలుగునని యుపన్యసించిన విని కృష్ణుండును దాని ననుమోదించెను. ఇంతలో సాయంకాల మగుటయు సుభద్ర వచ్చి వారితోఁ గలసికొనినది. ఆ రాత్రి యెల్ల వారు తాము చూచిన వింతల నొండొరుల కెఱింగించుకొనుచుఁ ప్రొద్దుపుచ్చిరి.

అమ్మఱునాఁడు వారు స్వదేశగమనకాలసూచక ప్రయాణ [illegible] [illegible] [illegible] పొద్దు [illegible] లేచి [illegible] [illegible] మార్గమున సుఖముగా నడు [illegible]. అప్పటికిఁ జీఁకటిగానున్నది నక్షత్రముల [illegible] మార్గము

నడుచుచుఁ జూచికొని నడచుచుండిరి. ఆ రీతిఁ బెద్ద తడవు నడిచినను దెల్లవాఱినది కాదు. అప్పుడు బలభద్రుండు తమ్మునితోఁ గృష్ణా మనము ప్రొద్దు తెలియక పెందల కడలేచి పయనము చేసితిమి. ఎంత సేపటికిని తెల్లవారకున్నది. మఱి గ్రమ్మినది కాఁబోలు గగనమున నక్షత్రములు గనంబడుటలేదు. దానంజేసి యంధకార మెక్కువ యగుచున్నది. గుఱ్ఱములు దారి తెలియక తొట్రుపడుచున్నయవి. సుభద్ర గుఱ్ఱము నడిపించుటకు భయపడుచున్నది. కావున నెమ్మదిగా నడిపింపు మనుము. ఈయంధకారము మనకోటు లకు నీటులుగా నేర్పడుచున్నదని పలుకుచు గుఱ్ఱము మెల్లఁగా నడిపింపఁదొడంగెను. ఎంత సేపటికిఁ దెల్లవాఱినది కాదు. చీఁకటి క్రమక్రమముగా వృద్ధికాఁ జొచ్చినది. మార్గము తప్పినది కొండలు వృక్షములు లతలు గమనమునకు సంతరాయముఁ గలుగఁ జేయఁ జొచ్చినవి. గుఱ్ఱములు ముందు కెడపిగానక యొకచోట నిలువంబడినవి. అప్పుడు వారు వాహనముల దిగి చూడ భూమియంతయుఁ గంటకావృతమైయున్న యది. అడుగు పెట్టుటకుఁ జోటు దొరికినదికాదు. విస్మయ సాధ్వసంబుల చిత్తం బుత్తలపెట్టఁ దరముతో మెల్లన నడుగులిడి కంటకంబులఁ దప్పించుకొని యొక చోఁ గూర్చుండి మన్నును మిన్నునుగానక దిగ్భ్రమఁ జెందుచు లోకబాంధవునిరాకకై యెదురు చూచుచుండిరి.

వారు గగనమువైపు మొగములు పెట్టుకొని చూచుచుండ నెంతవేళకుఁ దెల్ల వాఱుజాడఁ గనంబడినదికాదు. అప్పుడు సందియము గలిగి బలభద్రుడు తమ్ముకా! ఇది ప్రళయమువలెఁ గనంబడుచున్నది. మనము బయలు దేఱిన వేళను బట్టిచూడ నేఁడెనిమిది జాములైనట్లున్నది. అక్కడఁ దెల్లవాఱు చుండఁగ బయలు వెడలితిమి. చీఁకటి క్రమముగా నధికమగుచున్నది. కాని తెల్లవారు జాడఁ గనంబడదు. అది యేమి యుపద్రవమో తెలియదు. మన మిప్పుడు నిద్రఁబోవు చున్నామేమో! స్వప్న ములో నీలాగున వింతలు కనంబడును. నీ మదికెట్లు తోఁచుచున్నదేమో చెప్పుమని యడిగినఁ గృష్ణుండు విస్మయ మభినయించుచు నిట్లనియె "అన్నా! నీవన్నట్లిది యకాంత ప్రళయమువలె నున్నది. దీని స్వప్నమని యెట్లు చెప్పనగు. మనము మున్నీరము ద్వారవతినుండి గుఱ్ఱము లెక్కి బయలుదేఱి వచ్చితిమి గదా! నిద్ర యెక్కడఁ బోయితిమి. నిద్రలేనిదే స్వప్నము వచ్చునా? ఇది యేదియో యింద్ర జాలము కాని యదార్థము కాదు" అని పలికెను. అప్పుడు సుభద్ర విస్మయ మభిన యించుచు 'అన్నలారా! ఇది యింద్రజాలమును స్వప్నమును గాదు. దీనిని దైవ మాయ యని యూహింపుడు మనము దైవము లేఁడనియు వేదశాస్త్ర పురాణాదులు వ్యర్థములనియుఁ బుణ్యతీర్థములు మనుష్య కల్పితము లనియు నిందించుచు నాస్తిక మత ... స్థాపించి బయలు వెడలితిమి. దానఁజేసి భగవంతుఁడు తన మాయ బుట్టి ... మనల నంధాంధకార కూపంబునఁ బడవైచినాఁడు. ... ... చితిమా? ఇంతసేపు తెల్లవారకుండునా! పెద్దరవమె నన్ను మన

యాకలియే చెప్పుచున్నది. అమ్మహానుభావుని వెదుకుకొనుటయే యిప్పుడుకర్తవ్యము అంతకన్న వేఱొక సాధనములే"దని పలికినది. ఆ చిన్నదాని మాటలు విని వారును మనంబున సందియమందుచు నంతకుమున్ను నిందించిన వాక్యములన్నియుఁ బరీక్షార్థమే కాని యదార్థములు కావని తెంపలు వాయించుకొనుచుఁ బశ్చాత్తాప చిత్తములతో నమ్మహాత్ము నిట్లు స్తుతించిరి.

సీ. కాశి కేగఁగఁ గానఁ । గాదాక రామేశ్వ
  రమునకుఁబోవ ద । ర్శన మొసంగఁ
కల కంచిలో జాడఁ । దెలుపక వేంకటా
  చలమునఁజూడ సా । క్షాత్కరింప
కమరాద్రిఁ గనఁగఁ బ్ర । త్యక్షంబుగాక సా
  కేతంబునను నెమ । కినను లేక
కేదారమాయాపు । రాదితీర్థములంగా
  లించి వెదకినఁగా । న్పించవైతి.

గీ. హరివొ హరుఁడవొ శక్తివో । యనుచు నిన్ను
నయ్యయ్యో ? తెలియనట్టి మ । హ్యాంధకార
కూపమునఁ గూలఁ ద్రోయుదే కోపమునను
సకలజకదీశ సర్వేశ । శరణు శరణు.

అని ఫాలంబులం గేలుగీలించి వారు నుతింపుచున్న సమయంబునం దొక్కమూలయందు ఒక్క వెలుగు మెఱసినది. ఆ వెలుగు వెలుతురున నా ప్రాంతమందొక మందిరమున్నట్లు కనంబడుటయు బలభద్రుండు లేచి తమ్ముఁడా ! దాపున ద్వారము కనంబడినది చూచితివా ! ఈ గృహ మెవ్వరిదో యరసివచ్చెద. వెలుతురు వచ్చుదాక మనమందు విశ్రమింతమని పలికి తడవుకొనుచుఁ బదియడుగు లటు నడచెను. అప్పు డొకానొక బిలములోఁ బడిపోయి హా ! కృష్ణా ! హా ! తమ్ముఁడా ! హా ! సుభద్రా ! హా ! చెల్లెలా ! నేనొక గోతిలోఁ బడిపోయి జారిపోవుచుంటి. మీ కంటికి నేనిఁకఁ గనంబడనని యొక్క కేక పెట్టెను. ఆ ధ్వని విని వారదరిపడి హాహాకారముతోఁ బరుగిడి యతండు పడిన గర్తములోనే పడిరి. కాని వానిం గలిసికొనలేక పోయిరి.

పాతాళబిలము కథ

బలభద్రుండట్లు పాతాళ వివరంబునంబడి మొదలు నొవ్వనంతయుఁ బట్టి నసుము వేఱుపడఁ రాదిరోయుచుంత యాతనాతని స్మృతి తప్పి మఱి దినంబుల కొలఁదింపి విశరంబునం బడియెను. మూర్ఛతన లావన శ్రమవలన బంధుక తెలివి వచ్చిన నతండు కన్నుల దెఱచి చూచి యగ్గిరి కూటంబు హాటకతటఘటితంబై వృక్షుల వివిధరత్న

ప్రాభాగస్థగితంబై ఫలితవికసిత లలిత తరులతామనోహరంబై మధుర జలనిర్ఝర
పరిపూర్ణంబై యొప్పుటంజేసి విస్మయావేశ వివశహృదయుండై యొక్కింత తడవు
ధ్యానించి యందలి మలయమారుత పోతంబులు మేనికి హాయి సేయ నింపుగ బలము
కలిగి లేచి రుచ్యంబగు నలుమూలలు చూచుచు నాకలియుం దప్పియుఁ బెద్దతడవునుండి
బాధించుచున్నవి గావున నచ్చటి ఫలంబులంది కోసికొని కడుపునిండఁ దిని నిర్ఝరజలం
బులం గ్రోలి యందలి వింతలం జూచుచు నిట్లు ధ్యానించెను. అయ్యో! భగవంతుని
మహిమ దెలిసికొనుట కడుదుర్ఘటముగదా. మేమెద్దియో పేరువడయుదమని తగని
పనికిఁబూనుకొని పెద్దలమాట నిరసించితిమి వృద్ధాచారములేల యసత్యములగును? భగ
వంతుని పాషాణప్రాయునిగాఁ దలంచి నిందించుటచే నతండు నన్ను బంధువుల కెడఁ
జేసి యిట్టి యధోలోకమునం బడవేసెను. పోనిమ్ము. మా తమ్ముడును, జెల్లెలును
సుఖించినం జాలుఁగదా! అక్కటా! మఱచిపోయితినే! గాఢాంధకార బంధురంబైన
కంటక ప్రదేశముల నుండి వారేయధోగతిం బొరసిరో! అధోగతిం బొరసినను నా
పనియే మేలైనది. ఆహా! ఇచ్చట సూర్యుఁడు లేకున్నను నిట్టి వెలుతు రెచ్చటినుండి
వచ్చుచున్నదోగదా! తెలిసినది. రత్నప్రభలే పట్టపగలు చేయుచున్నవి.

అన్నన్నా! ఈ శైలంబు కైలాసంబో మేరుగిరియో కావలయుం గానిచో
నిండుగల పాషాణంబు లన్నియు రత్నములు, భూమి యంతయు బంగారమ్ముగా
నేమిటి కుండును? స్వర్గమనునది. యిదికాదుగద! ఈ వృక్షంబులు కల్పవృక్షంబు
వలెఁ దోఁచుచున్నవి. కాదు స్వర్గము మీఁదుగా నుండునందురు. అయ్యో! ఇది
యంతయు నిక్కువమని నేను భ్రమపడుచుంటిని స్వప్నములో నీ వింత లన్నియును
గనంబడుచున్నవికాఁబోలు. ఇది కలగాదని యిందాక మేమనుకొంటిమే. అట్లను
కొనుటయు స్వప్నములోని వార్తలే కావచ్చును. ఏదియుంగాదు. దైవమాయ యని
నిశ్చయించినమాట మఱచిపోయితినేల ఏది యెట్టులయిననేమి. ఈ గిరిశిఖర విశేషంబు
లరసెదంగాక.

అని యనేక ప్రకారంబులఁ దలంచుచు బయలువెడలి యప్పర్వత శృంగ
శృంగాటకంబునం బర్యటనంబుఁ గావింపఁజొచ్చెను. అట్లు తిరుగుచుండ నక్కొండ
ప్రక్క మిక్కుటమగు వేగమున గొప్ప చప్పుడు లుప్పతిల్లం జెల్లుకొను వెల్లువంబోలెఁ
బరాగ ఘూర్ణంబై గాలివిసరఁజొచ్చినది. త్రిశూలధారులును విభూతి రుద్రాక్షమాలికాలం
కృతులు బాలశశాంక శేఖరులు నగు పురుషులు కోటానకోట్లు దాటియాకులవలె
నా గాలిలోఁ గొట్టుకొని పోవుచుండిరి. తుదమొదళ్ళు లేక యేకరీతిగా విసరుచుండెను
నా బలిష్ఠమారుత ప్రవాహములో నా పురుషులు కట్టెలయట్టుల గొట్టుకొని పోవుటఁ
గాంచి బలున్నుచుండు విస్మయ సాధ్వసంబులు చిత్తంబు తలపెట్ట నయ్యో! ఈ గాలి
సోకినయంత సర్వనాశముమైన నెగిరిపోవును. ఈ గిరిని సోకకుండ నొకడుండగాఁ బోవు
చున్నది క్రమక్రమముగా దీనిమీఁదికి వచ్చునేమోదా. వచ్చినచో నేనీగాలితో స్త్రీ తిమో

పింజమువలె నెగిరిపోవుదును. ఇఁక బ్రతుకెక్కడిది. ఈ శైలమున సుఖముగాఁ నుండననుకొన్న నీ యుపద్రవము తటస్థించుచున్నది. అన్నా ! స్వర్గమునకుఁ బోయినను నిడుములు నన్ను విడువవు కాఁబోలు నని విచారించుచుండ నా గాలి కొంచెము దూరముగా మఱియొకవైపు కదుగుచున్నట్లు కనంబడినది.

అతండప్పుడు కొంత సంతసించుచు మఱియొకమూలకు పోయి యచ్చటి విశేషములు చూచుచు నడుగుమంత నొక్కచో రత్నసాను కవాటమండితంబైన ద్వారమున నలంకరింపఁబడిన గుహయొకటి కనంబడినది. ఆ ద్వారముఖస్థగితరత్నరుచిని చయములు కన్నులకు మిరుమిట్లు గొలుపఁ బలుతెఱంగుల వెలుఁగుపడుచు నతం డతి సాహసముతో నా గుహలోఁ బ్రవేశించి నడుమఁ జొచ్చెను. పెక్కేల ? అందుగల వింతలు వైజయంతమున నైతము లేవని చెప్పవచ్చును. అసమాన్యంబైన యిక్కందరాంతరి మిట్టి యలంకారమున భాసిల్లుటకుఁ గారణమేమియో యరసెదంగాక యని పోవఁబోవ నొకచోటఁ గళ్యాణమంటపము కనంబడినది. నవరత్న కల్పితములైన స్తంభములచే శోభిల్లు నా మంటప మధ్యభాగమునఁ బెండ్లిపీట వేయఁబడియున్నది. దాని ముందర వివాహ మంగళకృత్యములకుఁ గావలసిన సామగ్రియంతయు సవరింపఁబడి యున్నది. వధూవరులు ధరింపఁదగిన రత్నభూషాంబరము లద్భుత దీప్తిదీపము లగుచుండ నొక కనకపాత్రంబున నమర్పఁబడియున్నవి. పుణ్యాహవాచక కలశములు రసాలకిసాలాచ్ఛాదితములై యున్నవి. ఆ సామగ్రియంతయుఁ జూచి బలభద్రుండు ఓహో ! నాకుం గన్నులు కలిగినందులకు నేఁడుగా సాద్గుణ్యమైనది. మనుష్యుల కెన్నఁడైన నిట్టి యద్భుత విషయంబులఁ జూడ తటస్థించునా ? ఇందుగల యొక రత్నమునకుఁ భూలోకమునంగల సంపదయంతయుఁ దులకాదు. నేను పూర్వజన్మమున సుకృతమేల చేసితిని. మా తమ్మునికిఁ జెల్లెలికి నిట్టి వింతలంజూపు భాగ్యము లభించినదికాదుగదా ! నేనుబడిన బిలములో వారును బడినచో నిచ్చటికి వత్తురు మేము కలిసియే యిట్టి వింతలం జూచినచోఁ జెప్పనేల ? ఈ మంటపము దేవతలు పెండ్లియాడు కళ్యాణమంటపము కాఁబోలు. ఇప్పు డెవ్వరికో పెండ్లి చేయుటకై సర్వ సన్నాహములు చేయఁబడి యున్నవి. అదియు నా కన్నులం బడినచోఁ గృతార్థుండ నయ్యెదను.

అని తలంచుచున్నంతలో నతనికి మంగళవాద్య ధ్వనులు వినంబడినవి "ఓహో ! పెండ్లివా రిచ్చటికే వచ్చుచున్నారు కాఁబోలు ! ననుఁజూచి శపింపరుగద ! ఏల శపింతురు ? నేనేమి తప్పుజేసితిని. పోనిమ్ము కానున్నది కాకమానదు. ఇది యంతయు నా ప్రయత్నముననే వచ్చినదా యేమి ? యని తలంచుచు వారిరాక నెదురుచూచుచుండెను. అప్పుడా దరీమందిరమునుండి కొందఱు పురుషులును స్త్రీలును [illegible]ంబరాభరణాదులు ధరించి ముందర మంగళవాద్యములు మ్రోగుచుండఁ

పదియాఱేఁడుల ప్రాయముగల పెండ్లికూఁతుం బల్లకిలో నెక్కించుకొని యచ్చటికి వచ్చి యా మంటపముపై విడసిరి.

నిమ్మళముంగల విగ్రహముగల యా పెండ్లికూఁతుంజూచి బలభద్రుఁడు మోహనిద్రాపరవశుండై అయ్యారే! ఇయ్యలనాగం బెండ్లియాడిన వానిదిగదా జన్మము. వాఁడు పూర్వజన్మమున నెట్టితపంబులఁ గావించెనో? ఎట్టి దానధర్మముల నాచరించెనో! ఎట్టి పుణ్యకార్యంబులం జేసెనోకదా! కాకున్న నిట్టి చక్రవాకస్తని నిట్టి సుందరిని పెండ్లియాడఁగలుగునా! సీ! మనుష్యలోకముకన్నఁ బాడులోకము మఱియొకటి లేదు. భూలోకమునం గల లలనలు సోయగమంతయుం గలిసినను నీ నెలఁతమిన్న నఖాంచలమునకు సాటిగాదు. ఇసిరో! మేము చక్రవర్తులమనియు సార్వభౌములమనియు గర్వించు నృపతుల యైశ్వర్యమంతయు నిక్కాంతారత్నము నిష్టురాంగుళీయకరత్నమున కెనగాదు. ఇట్టి జగన్మోహిని బెండ్లియాడు పురుషుఁ డెంతవాఁడో? ఎట్టి సోయగముగలవాఁడో! యెట్టి యైశ్వర్యము గలవాఁడో! చూచి వినోదించెదంగాక! అదియే నా జన్మమునకుఁ జాలునని తలంచుచు సంతోషమూల నొదిగి యా వింతలం జూచుచుండెను.

అప్పుడు వారిలోఁ బురోహితుండు గురుపీఠంబునం గూర్చుండి ముహూర్తము సమీపించుచున్నది. పెండ్లికొడుకుం దీసికొనిరండు. సంకల్పము జరిగించవలయునని పలుకఁగా నచ్చటివారి చూపులెల్ల బలభద్రునిపై వ్యాపించినవి. పిమ్మట నతఁడే యతఁడే యను ధ్వని యొకటి బయలువెడలినది. అప్పుడు బలభద్రుడు బెదురుగదురఁ దెల తెలఁబోయి చూచుచుండెను. అంతలో నిరువురుకాంత లతని చెంతకువచ్చి చేతులుపట్టుకొని రమ్ము రమ్ము నీవు పెండ్లికొడకవైతివి. మంగళస్నానము చేయింతుమని పలుకఁగా నతం డానందసాగర నిమగ్నహృదయుండై యేమియుం దెలియక యేమియుం బలుకనేరక వారు చెప్పినట్లు చేయుచుండెను.

ఆ యువతు లతని దీసికొనిపోయి పన్నీట స్నానము చేయించిరి. మఱి కొందరు సుందరులు తడియొత్తిరి. వేఱొకరు ధూపమువైచి తలయార్చిరి. ఇంకొకరు నూత్నమాల్యానులేపనాభరణాదుల నలంకరించిరి. పురోహితుండు ఫలయుక్తంబగు తాంబూలంబు జేతికిచ్చి తీసికొనిపోయి వివాహవేదికా పీఠంబునం గూర్చుండఁబెట్టి పెట్టిదముగఁ దూర్యనినాదములు మ్రోయుచుండ సంకల్పముఁజేయించి యథావిధిఁ బుణ్యాహవాచనపూర్వముగా వైవాహిత మంత్రంబులు పఠించుచు నయ్యంచమునుఁడిని వరముగా నుంపించి పాణిగ్రహణవిధి జరిపించెను. పిమ్మట నతం డా కొమ్మకంఠమందున మంగళసూత్రంబు ఘటియించెను. తరువాత వారొండొరులు ముత్తెములతోఁ దలంబ్రాలు పోసికొనిరి. అట్టి సమయమునం దతనిడెందమునం గల యానందం బిట్టిదని చెప్పుటకు జిలువఱేనికైన వశంబుగాదుగదా! పిమ్మట నా పొన్నికొమ్మ నతనిచేఁబట్టించి వారెల్ల మెల్లమెల్లగా వచ్చినదారింబట్టి యాకంచుకాంతరంబున

కరిగిరి. అప్పుడు బలభద్రుండు మేనఁ జెమ్మటలు గ్రమ్మ సిగ్గునం దలవాల్చి తన ప్రక్కనిలిచియున్న యజ్జవరాలి సోయగము పలుమాఱు సూచుచు మోము చెన్నుఁ జెక్కులంతళుక్కు నుదుటిసొరుఁ గెంపారము సేయుచుఁ బల్కరింపఁబోయి తనస్థితి వెలుంగురాక తలయూచుచు నాచిగురుఁబోడి చేయిపట్టుకొని యా మంటపము దిగి భాగముగా బదియడుగులు నడిచెను.

అంతలోక యుద్యానవనము నందనమువలె వారి కన్నులకు విందొనరించి నది వింతలపై వింతలు గనంబడుచుండ సత్కాంత సంతోష సాగరమున నీదులాడుచుఁ దన పూర్వ వృత్తాంతము మఱచి యత్తరుణీలలామ చిటికెనంబట్టికొని కొంతతడ వత్తోటలో విహరించెను. తరువాత నా నాతిని మాటలాడింపదలచి యొక లతామండపమునఁ గూర్చుండి యింతీ! నీ పేరేమి? ఎవ్వరి కూతురవు? ఈ లోక మెయ్యది? నీ వృత్తాంతము వాక్రుచ్చి నాకు వేడుక నొనరింపుము. నీ మృదుమధుర సంభాషణము లాలింప మదీయశ్రవణంబులు సంతసము జెందుచున్నవి. సానునయముగాఁ బలికిన నచ్చిలుకలకొలికి కలికిచూపు లతనిపైఁ బరగించుటయేగాని యేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చినదికాదు. అప్పు డతండు సందియమందుచు నీ యోషామణికి నా భాష తెలిసినది గాదా? లేక సిగ్గునం బ్రత్యుత్తరమిచ్చినదికాదా! అహాహా! నా చరిత్ర తలంచుకొన్న నబ్బురమిట్టిదని తలఁపశక్యముకాదు. నే నెవ్వండ? నీ జవ్వని యెవ్వతె? ఈ గుహ యెక్కడ? క్రొత్తవాఁడనగు నన్నుఁ బరికింపక నాకీ కన్యకం బెండ్లిచేయుట యెట్టిది? నే నిచ్చటికి వత్తునని యంతకుమున్న వీ రెఱుంగుటయేమి? ఇది యంతయు నిక్కువమే! కాదు కాదు. కలయైయుండవచ్చును. అసంగా! ఇట్టి నెలంత నాచెంతఁబత్నిగా నిలిపిన వగపంతుని యుపకృతి యెంతయని కొనియాడుదును. దీని హృదయముఁదెలిసి విహరింపవలయును. అనుకూలముగానే యున్నట్లు తోఁచుచున్నది. చిటికెనవ్రేలి యుంగరముల మార్చిన సంగీకరించినదికాదా? మఱియు నే నెటకరిగిన నటకు నంటివచ్చుచుండుటయు ప్రీతికి సూచకమే. మాటాడకున్న నేమి? శృంగారలీలలు వెలయించి సిగ్గు వాయఁజేసెదఁగాక యని తలంచుచు నల్లన నవపల్లవపాణి యధరపానకంబు గ్రోలంగను నుంకించు సమయంబున మున్ను వాదిన సోహ దయ్యము చప్పుడు వినంబడినది.

ఆ ధ్వని విని యతం డదరిపడి బెదరుతో నలుదెసలం బరికింప నొకపెద దాపుననే యుద్యానపాదపంబుల మొదలంట నూడనెగర జిమ్ముకొనుచు నా ఝంఝామారుత ప్రవాహము వడివడిగా విసరుచుండెను. దానిం జూచి యతండు బెబ్బులిం గనిన సారంగము తెఱంగున నంతరంగమున జడియుచుఁ గర్తవ్యము దెలియక యా కలికి చేయింబట్టుకొని రెండవదెసకుఁ బరుగిడఁ బోవంగెను.

అంతలో నా ఝంఝామారుతం బాక్రమించి యుద్యానతరులతా వితతితోఁ గూడ నా దంపతుల దూదిపింజలవలె నెగరజిమ్మినది. బలభద్రుం డొకసుడి విసరునం

[illegible] కొప్పెకుంటబోలె గిరగిరం దిరుగుచు [illegible] [illegible]తి పంక్షైన ప్రస్తరంబుభంగి గాలివిసరున నెగిరి [illegible]

[illegible] లుదెరచిచూచి యతండు విస్మయము [illegible] [illegible]రిపివచ్చినదె ! అయ్యారే ! ఆ [illegible] గలయనుమాట మఱచి పలవరించు [illegible] సూర్యోదయమగుచున్నది. మా [illegible]చున్నాను. నిద్రబోవనిదే [illegible] నిలయములోఁ బడినపిమ్మటగదా యా [illegible] అది కల యనరాదు. స్వప్నమగాదు. మహామాయ [illegible]యున్నది. అని పలుగతులఁ దలంచుచుఁ దమ్ముడా ! కృష్ణా ! [illegible] లుచుచు నలుదెసల దిరుగఁజొచ్చెను.

అప్పుడొక తరుప్రక్రిందఁ బడియున్న తమ్మునింజూచి చేరఁజని పేర [illegible]లచి లేవనెత్తుటయు నతఁడు కన్నులు నులిమికొనుచు హా! ప్రేయసీ! హా! ప్రేయసీ! యని పలవరించుచు లేచి కూర్చుండెను. బలభద్రుఁడు వెఱగుపడుచుఁ దమ్ముడా ! ప్రేయసి యెవతె ? కన్నులువిప్పి చూడుము మన సుభద్ర యేదని యడిగిన నతండు అయ్యో ! ఎంతమోసము ! ఎంతమోసము ! అటువంటి కలువకంటి నా వంటి యభాగ్యునికి దక్కునా ? ఆహాహా ! యేమి చక్కదనమురా అన్నన్నా ! యేమి శృంగారమురా అయ్యారే ! ఏమి లావణ్యమురా! యని యూరక పలవరించిన బలభద్రుఁడు గ్రక్కున లేపి తమ్ముఁడా ! ఇటు చూడుము కన్నులం దెఱవుము. సుభద్రయేది ? ప్రేయసీయని పలువరించుచున్నావు. అది యెవ్వతె, నీ వృత్తాంతము చెప్పుమని యడిగిన నతం[illegible] తెరపి దెచ్చుకొని యన్న కిట్లనియె. అన్నా ! నేను గల గన్న [illegible] నిజంబనుకొను భ్రమతో నిట్లనుచున్నాను.

ఇటువంటి వింత లెన్నఁడును చూచియు వినియు నెఱుంగను. దైవమాయ యన [illegible] కావలెను. వినుము నీవు నిన్నటి రాత్రి పాతాళనిలయములోఁబడి యార్త ధ్వనిలో [illegible] గదా ! ఆ రోదన విని నేనును సుభద్రయు వెంబడుచుఁ బరు గిడిపోయి నీవు పడిన నిలయములోనే పడితిమి. నీ వెచ్చటికి పోయితివో మాకుఁ దెలి యదు. సుభద్రయుఁ బడినదని మాత్రము నాకుఁ దెలియును. పిమ్మట నేమనదో నే [illegible] తరువాత నా కథ వినుము. అటుపడి యా నిలయములో నూరక క్రిందికి [illegible] లేక యట్లెన్ని దినములు గాలికితో [illegible] [illegible] కన్నులఁ [illegible] పట్టణ [illegible] ప్రదేశమునఁ బడి [illegible].

మేనిలో జవసత్వము లేమియుం దయగలేదు. నిద్రలేచినట్లు లేచి యా పట్టణ మెయ్యదియో చూచెదంగాక యని పురాలి మార్గముగా నడువం దొడంగితిని. అది పగలో రాత్రియో చెప్పఁజాలను. సూర్యుఁడు కనంబడలేదు. వెలుఁగు పెద్దగా నున్నయది. ఆ పట్టణంబునంగల సౌధము లేరీ రీతినున్నవని చెప్పుటకు నా తరము గాదు. అన్నియు హాటక రత్నఘటితంబులే కాని పాషాణదారు నిర్మితములు గావు. అది స్వర్గము కావచ్చును ఆ పురిలో వీధింబడి నడుచుచుండ మేడలలోని సంగీత నాదంబులు కర్ణపర్వము గావించినవి. మనసు పరవశమై పోయినది. అందుఁగల జనులు కడురూపవంతులు నన్నెవ్వరును బల్కరించలేదు. నేను పట్టణము పలు మూలలు దిరిగితిని. పోయిన వీధియుఁ బోవలసిన వీధియు నాకు గురుతు తెలియలేదు. వేఱొక మూలకుఁబోయి చూచినంత నా ప్రాంతమున నొక ప్రవాహము వాయు వేగముగాఁ బ్రవహించుచున్నయది. దానిలో శంఖచక్రగదా ధనుర్ధారులను దులసీమాలాలంకృతులునగు వైష్ణవులు కొట్టుకొని పోవుచుండిరి. ఆ ప్రవాహమునకును వారికిని దుదియు మొదలును గనంబడలేదు. ఆ ప్రవాహము పొంగుచున్నట్లు కనంబడినంత నేను భయపడుచు మఱియొక మూలకుం బారిపోయితిని.

ఒక వీధిలో నడుగుచుండ నొక సౌధములో మంగళఘోషములు వినంబడినవి. శుభకార్యము జరుగుచున్నదని తలంచి నేనా లోపలికిఁబోయి తొంగిచూచితిని. వివాహ వేదిక యందుఁ బీటలుపైచి పెండ్లి చేయుటకు సర్వసిద్ధము గావించియందున్న వారెల్ల పెండ్లి కుమారుని రాకకై యెదురు చూచుచుండిరి. నన్నుఁజూచిన వారెల్ల సంభ్రమముతో నదిగో పెండ్లికొడుకు వచ్చినాఁడు కార్యము జరిగింపుఁడు జరిగింపుఁడని కేకలు వైచిరి. అందులకు నేను వెఱఁగుపడి చూచుచుండ నన్నుఁదీసికొనిపోయి మంగళస్నానములు చేయించి పీఁటలపై గూర్చుండఁ బెట్టిరి. వారికిని నాకుఁ బ్రశ్నోత్తరము లేమియు జరిగి యుండలేదు. అంతలో బంగారుబొమ్మ యనందగు పొన్నికొమ్మను దీసికొని వచ్చి నా ప్రక్కం గూర్చుండఁ బెట్టి వివాహ విధి నిర్వర్తించిరి. నేనా చిన్నదానికి మంగళసూత్రము గట్టితిని. తలఁబ్రాలు పోసుకొంటిమి. దాని ప్రాయము పదియాఱేఁడు లుండును. రూపము వర్ణింప సహస్ర ముఖుఁడైనను జాలఁడు. అన్నా! నీతో నేమని చెప్పుదును.

ఉ. కన్నులు గల్వరేకులు మొ * గంబు గళానిధి మేని డాల్పదా
యన్నె పసిండి జక్కవల * వంతు నడంచు గుచద్వయంబహో
సన్నిదిరోసు ముత్తెముల * బోలు రదాళి మదాళి కైశ్యము
న్నన్న ? గణింప శక్యమె యత * దాకృతి నీయగ పద్మధాతుడున్.

అప్పుడే మా యత్తవారు మారిపించి దెబ్బలు పట్టించిరి. పిమ్మట మమ్మొక యేనుఁగుపై నెక్కించి యూరేగించిరి. ఆ వినోదము లన్నియుఁ గంటిలో వార్తలని నీకు సంక్షేపముగాఁ జెప్పుచుంటిని. ఆ పెండ్లి నాఁటితో యుగము నొకవాని

[illegible]పఁ బదిసంవత్సరములు పట్టును. ఆహా! తలంచుకొనినఁ గంపము [illegible]నది. [illegible]ము. పసుఁగు మీదఁ గూర్చుండి యారోగింపు చుండుచున్న [illegible] [illegible] వారములు సేమైరో తెలియదు. మేమిరువురము మాత్రమే యుంటిమి. అప్పుడా చిన్నదాని లజ్జయుడుగ మోహెత్తి పల్కరించితిని. సిగ్గుచే [illegible]. [illegible] మందహాస విలోకనాంకురములు నాపైఁ బ్రసరింపఁజేయుచు మ్మోహాభిలాషను సూచించినది. అప్పుడు నేను మోహవివశుండనై కౌఁగిలించుకొన యత్నింపు చున్నంతలో నా మీఁదు దంతావళ మా ప్రవాహము దాపునకుఁ బోయినది. దానికి మాటలేఁడు లేఁడు. మేమేమి చేయుదుము. ఎంత యడలించినను దిరిగినది కాదు. ఆ ప్రవాహము సింగిపోవటవున నుప్పొంగి మన్మతక్యమునఁ జేసుకొనినట. [illegible] మూలమంగొట్టుకొని పోయితిమి. అంచొక పెనుమీను [illegible] నుంవ నన్ను [illegible] ఆ [illegible]న వచ్చి యిచ్చటఁ బడితిని. పతన వ్యధచేఁ గన్నులు మూసికొనియుండ నింతలో నీవు వచ్చి పిలిచితివి. ఇదియే నా వృత్తాంతము. ఇది కలయో [illegible] యో [illegible]వమో నీవే యూహించి చెప్పుము. ఇదిగో యా మునపతి [illegible] ప్రేలి యుంగరము నా వ్రేలనున్నది చూడుమని పలికి యూరకుండెను.

అతని చరిత్రమంతయు విని బలభద్రుఁడు [illegible] ప్రేలిడుకొని యొక్క నిమిషము ధ్యానించి అయ్యారే! యిట్టి చిత్రముల [illegible] యందును విని యెఱుంగము. ఇది యేమి మాయయో తెలియదు. తమ్ముఁడా! నా కథయు నీ కథనే పోలియున్నది. చెప్పుకొనిన దుఃఖమే కాని లాభము లేదు. దాని [illegible]దనిమ్ము. మన చెల్లెలేమైనది? ఈ [illegible] సెంత్రిన మన కొఱకుఁ [illegible]చున్నదేమో వెదకుదము అని పలుకుచు వరనితోఁ గూడ [illegible] సుభద్రా! యని పిలుచుచుఁ దిఱుగఁజొచ్చిరి.

ఇదిగో మహా పాపాత్ములాల నిప్పటను [illegible] వృత్తి నొందించిను. [illegible] రండు అని ధ్వని యొకటి వినంబడినతోడనే [illegible] వారా [illegible] సరిగి యొక [illegible]లో నున్న సుభద్రంగని [illegible] ముద్దు చెల్లెలా! నిన్నుఁ [illegible] ముగా [illegible] తివి? నీవు [illegible] బాలాళ [illegible]లతోఁ [illegible] దా! [illegible] తివి! నీ కే [illegible] వింతలు గనంబడి [illegible] తిమి. వాని [illegible] ముగాఁ [illegible] మని యడిగిన [illegible] [illegible] [illegible].

అన్నలారా! [illegible]
[illegible]
[illegible]

తదళములుం గలిగిన కాంచన సరోజములచే దీపించుచు నా తటాకమెంతేని [illegible] యై యున్నది. ఆ తటాకములోఁ బడలాయాసము వాయ నేను స్నానముఁ జేసి మణిసోపానముల [illegible] పలుదెసలుం బరికించితిని. అంతయు బయలుగాఁ గనంబడినది. అంతలో [illegible] తేజ [illegible] కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొల్పుచున్నది. అది తీక్ష్ణమైయున్నను మనోహరముగా నున్నది. ఆ తేజమునకు జన్మస్థానము యేదియో తెలిసికొన వలయునని తదభిముఖముగాఁ గొంతదూరము పోయితిని. అక్కడనొక యగ్నికుండ [illegible] మున్నది. అందుండి యగ్నిజ్వాల [illegible] వెడలు చున్నది.

విస్ఫులింగములు [illegible] నాజ్వాల యాకసమునకు నతి వేగముగాఁ బోవుచుండెను. అందు [illegible] వేసి పిల్లలఁ జంకనిడుకొనిన స్త్రీలు వేలకొలఁది మిణుగురులవలె [illegible].

మఱియు నొక [illegible] ఆ యగ్నికుండ [illegible] నిలువక నలుమూలలు దిరుగుచున్నది. [illegible] పర్వత [illegible] కానమానదు. అది నా వెనుక వచ్చునేమో [illegible] వెనుకఁ బోయితిని. ఎట్టి సమయ మందైనను [illegible] ఆ జ్వాలయు నాకుదూర మగుచుండ సంతసించుచు నేను [illegible] యని సంచరింపఁ దొడంగితిని. [illegible] కన్నులపండువు [illegible] మగు నా [illegible] నేను [illegible] సందేహము [illegible] గాక యని నిర్భయముగా మేడపై కెక్కితిని.

అందు [illegible] పుష్పమందు నిద్రించుచుండెను. అన్నన్నా! [illegible] నంత సుందరి [illegible] అహో! ఆ [illegible] నాసలు నా [illegible] నా తేజముఁ [illegible] కించినని [illegible] మనోహరి [illegible] దానింతోఁ [illegible] చూచుచున్నంత [illegible] శృంగార రసం [illegible] గావించెను. అమ్మం [illegible] మఱియు [illegible] నా మేన సాత్త్విక వికారము [illegible] మఱియు వికార ప్రకారం [illegible] నన్ను జేసెను.

అప్పు [illegible] నే నాయన సెజ్జకడకుం బోయి నిలువం బడితిని. [illegible] శయ్యపై [illegible] లాగుకొని తొడలపై

నిసుకొని మోము ముద్దాడుచుఁ దన యుంగరము నా వ్రేలికిడి నా యుంగరము దన వ్రేల నిడుకొని యెద్దియో సంభాషింప నభిప్రాయము సూచింపు చున్నంతలో హా ! యెంత కష్టము ! సోదరులారా ! పైసఁ జెప్పవలసు గదా ? అని పలుకుచు మూర్ఛ వోయినది. అప్పుడు వారిరువురు నొండొరుల మొగములు చూచికొనుచు సుభద్రను సేదదీర్చి చెల్లీ ! నీవు పైనఁ జెప్పనక్కరలేదు. మాకు బోధపడినది. మనము ముప్పురము నొక్కచోటనే యెక్కితిమి. ఇది యథార్థము కాదు మహా మాయ. దీని కొలఁదిఁ జింతింపవలసిన పనిలేదు. నీ బుద్ధి యానందముతో నున్న సమయ మున నెదుట నీకుఁ గనఁబడిన యగ్నిజ్వాల నన్నియు మిథ్యత్వముఁ జేసికొనినది. నీ వందులోఁ బడి తపస్స్ఫురణంబున నెగిరి యొప్పుట నిప్పు వడితివి. ఇదియేనా నీవు చెప్పునది యని యడిగిన నప్పుడఁతి వెఱగుపడుచు అన్నలారా ! దీని మీరెట్లు గ్రహించితిరి ? వింతగా నున్నదని యడిగిన వారు తమ వృత్తాంత మంతయుం జెప్పి యంతయు నొక్క పోలికగా నుండుటచే గ్రహించితిమని పలికిరి.

అప్పుడు సుభద్ర తలయూచుచుఁ దెలిసినది తెలిసినది. ఇదియే భగవన్మాయ. దీనిని దేవతలు సైతము తెలిసికొనఁజాలరు. మనమెట్లు తెలిసికొందుము. ఇఁక బుద్ధి గలిగి మన మింటికిం బోవుటయే యుచితము. ఈ సందియములు దీరినవియా ? యని పలికిన విని వారిరువురు అవును దైవమాయ పరమవిచిత్రమైనది యింద్రజాలమువంటిది. దీనిని మనము తెలిసికొనలేము. ఇంటికిఁ బోవుదము అని సమ్మతించిరి. అప్పుడు వారు గుఱ్ఱము లెక్కి స్వదేశాభిముఖులై యరుగుచు సాయంకాలమున కొకపల్లెం జేరిరి. తాము చూచిన విషయములు మహా మాయయని తలంచియు వారు మోహావేశంబునం జేసి హృదయంబున దయితాకారంబుల ధ్యానించుచు విశ్రాంతి వహించుండిరి. అందు బలభద్రుండు దాను జూచిన విషయములు పర్వత శిఖరము మహామందిరము కళ్యాణ మంటపము క్రీడావనము దాను పెండ్లియాడిన చేడియను జిత్రపటంబున వ్రాసి కృష్ణునకుఁ జూపుటయు నతండును తాను పెండ్లియాడిన చేడియను విచిత్ర పటము హాటక సౌధము మత్తగజము ప్రమదవనములో నగనవి పటంబున వ్రాసి యన్నకుఁ జూపించెను. పిమ్మట సుభద్ర తన యనుభవము ప్రతిబింబము అగ్ని జ్వాలను వ్రాసి వారికిఁ జూపినది. ఒండొరుల వ్రాసిన చిత్రరూపముల నొండొరులు జూచి విస్మయము జెందుచుండిరి. ఆ పటముల వారు సతతము హస్తములయం దుంచుకొని యా విషయములనే తలంచుకొనుచు యుస్మత్పురి కరుగఁ గొన్ని పయనములు సాగించిరి. అని యెఱింగించునంతకు సమయ మతిక్రమించుటయు మణిసిద్ధుండు తత్కథఁ గ్రమ్మఱుమాని తదనంతరోదంతము పై మజిలీయందు జెప్పదొడగెను.

ముప్పది యొనిమిదవ మజిలీకథ.

గోపా : పరుమట్లు వారు స్వదేశాభిముఖులై పయనములో యరుగు చున్నారు ...

క. ఒకచేఁ గళ్ళెముగొని వే
రొకచేతం జిత్రపటము * బూనికనుచు నం
గకములు బులకింపఁగ వలఁ
చి కొనుచు నేఁగుదుఁ దద్వి * శేషములెల్లన్.

అట్లు కొన్ని పయనములు సాగించి యొకనాఁడు సాయంకాలమునకు మధుమంత మను పట్టణమునకుఁ జని యందుఁ బాంథులు నివసింప నియమితంబగు సత్రమున బసఁజేసి భోజనాది కృత్యంబులు నిర్వర్తించి తదంతికవేదిపైఁ గూర్చున్న వారింజూచి యందుఁ గొందఱు విద్యార్థులిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

ప్రథముఁడు — మిత్రమా! వీరిం గంటివా? వీరి యాకార భేదములు గనుగొనుట కడుదుర్ఘటము సుమీ!

ద్వితీయుఁడు — వయస్యా! సత్యమే. వీరు సోదరులు కాఁబోలు.

ప్రథ — సందియమేల. కానిచో నిట్టి యేక రూపత్వ మెట్లు సిద్ధించెడిది.

ద్వితీ — నీ ప్రజ్ఞ చూతము. వీరి జ్యేష్ఠ కనిష్ఠభావము లేర్పరుపుము.

ప్రథ — నాకుఁగాదు. వీరిం గన్న తల్లిదండ్రులకు సైతము తెలియదనియే నా యభిప్రాయము. వీరు కవలపిల్లలు గావచ్చును.

ద్వితీ — ఆ రత్నమాల నురంబునఁ దాల్చినవాఁడు జ్యేష్ఠుడుగాఁగనఁ గనంబడుచున్నాఁడు చూడుము.

తృతీ — అది రత్నమాలయే?

ద్వితీ — సందియమేల?

తృతీ — ఎట్లు గ్రహించితివి?

ద్వితీ — అభిజ్ఞను బట్టి —

తృతీ — (నవ్వుచు) అటులయిన నతండు ధన్యుఁడేకదా?

ప్రథ — అవి రత్నములుగాక గాజుపూస లనుకొనుచుంటివా యేమి?

ద్వితీ — కాదు కాదు. వాని శ్లేషవచనములు నేను గ్రహించితిని. నీకుఁ దెలియలేదా?

ప్రథముఁడు — ఓహో! అదియా? తెలిసినది. అతఁడు ధన్యుఁడు కాఁడు. వీనియురముఁ జేరుటచే రత్నమాలయే ధన్యత్వము నొందెడును.

తృతీయుఁడు — ఆ మాటకు మేమును సమ్మతించితిమి కాని "ఆకార సదృశ ప్రజ్ఞః" అను నట్లు వీనుంగూడ నుండవలయుంగదా.

ప్రథముఁడు — "యత్రాకృతి స్తత్ర గుణావసంతి" అనునట్లు తగిన ప్రజ్ఞ యేల యుండకుండెడిది.

అని మాటాడికొనుచు నా విద్యార్థులు నిష్క్రమించిరి. వారి సంవాదము

బలభద్రుఁడు మాత్రము వినియెను. వారుక ప్రకారము వేకువజామునలేచి ప్రయాణ మగునప్పుడు బలభద్రుఁడు గనంబడమిఁ దల్లడించుచు సుభద్రయుఁ గృష్ణుండును నలుదెసలం బరికించి కాసర ముందరిగెనని నిశ్చయించి యావీడు విడిచి వడివడిం బోవుచు బలభద్రా! యని పిలుచుఁ గొంతదూర మరిగిరి. కాని యతని జాడ గనిపింపం గలిసినదికాదు. ఎదురుపడిన వారి నడుగుచు వడుచుచుండ నెవ్వఁడో యొకఁ డా దారి గుఱ్ఱమెక్కి పోవుచున్నఁడని యొక బాటసారి చెప్పిన నా మాటనమ్మి సత్వరముగా గుఱ్ఱములఁ దోలికొనిపోయిరి. కాని యతండు గనంబడలేదు. అట్లరుగ నరుగ నా దారి చంద్రకాంతమను రాజధానికిఁ దీసికొనిపోయినది. వారాపీటిలోఁ ప్రవేశించి బలభద్రు నరయుచుఁ బదిదినములు వసించిరి. ఒకనాఁ డాపీటిలోఁ జాటింపు టెంక విని కృష్ణుండు తాము బసచేసిన యింటియిల్లాలితో "అవ్వా రేపు దివాణములో సభజేయుదు రనుమాట వినఁబడుచున్నది. ఆ సభ యేగురించియో యెఱుంగుదువా" యని యడిగిన నా వృద్ధ యిట్లనియె.

అయ్యా! మా పట్టపురాజు కనకాంగదునకు లేక లేక సువర్ణలేఖ యను పుత్రిక గలిగినది. తదీయ రూపలావణ్యాది విశేషములు వర్ణింపఁ జతుర్ముఖునితరము గాదు. ఆ చిన్నది యిప్పుడు సమారూఢయౌవనయై మెఱుఁగుబట్టిన మరుశరంబోయన మెఱయుచున్నది. అమ్మగువకుఁ దగినవరు నెందునుంగానక స్వయంవరము చాటింపించెను. తన్నిమిత్తముగా రేపు సభఁజేయుచున్నాఁడు. ఆ యోలగమునకు వచ్చిన రాజకుమారులలోఁ దానిచ్చిన ప్రశ్నమునకు సదుత్తరమిచ్చినవానికిఁ దన రాజ్యముతోఁ బుత్రికఁ నిత్తునని ప్రకటించియున్నాఁడు. అదియే యా చాటింపని యా యవ్వ చెప్పినది.

కృష్ణుండు మఱునాఁడు సుభద్రకుఁ జెప్పకుండ నా సభకుం బోయెను. మఱియు నానాదేశములనుండి కుల వయోగుణ రూప విద్యా విశేషంబుల స్తోత్రపాత్రులైన రాజపుత్రులు పెక్కండ్రువచ్చి యా సభ నలంకరించిరి. పిమ్మటఁ గనకాంగదుఁడు మంత్రిసామంతహిత పురోహిత సహితముగా నా యాస్థానమునకువచ్చి నృపకుమార వారంబుగలయం గనుంగొని తదీయరూప వేషభాషా విశేషంబులకు సంతోషింపుచు నీ ప్రశ్నమును బత్రికాముఖముగా వారికెల్ల దెలియజేసెను.

ప్రశ్న — విన్నెంద రెఱుంగుదురు ?

దీనికి నిదర్శన పూర్వకముగా నుత్తరము వ్రాయవలయును. వ్రాసిన యుత్తరమువలన మాకుఁ దృప్తియయ్యెనేని మేమంగీకరింతుము. తాము వ్రాసిన విషయము దృఢపరచుకొనుటకుఁ బిమ్మట న్యాగూఢముగా సమాధానముఁ జెప్పవచ్చును అని యున్న పత్రికం జదువుకొని రాజకుమారులెల్ల దవథ్రిపోయుము గ్రహింపలేక ఖ్యాతిగలవారినిగదా పెక్కండ్రెఱింగియుందురు వీరిలో నెక్కుడుమంది యెవ్వని నెఱుంగుదురో వానికే తనకూఁతు నిచ్చు తాత్పర్యముతో నిట్టి ప్రశ్నమువేసెను.

అల్లెఱింగినందులకు నిదర్శనము మాత్రము చూపవలసి యున్నది. కానిమ్ము. ఈ దేశములో నన్నెఱుంగనివారెవ్వరు? అవసరమువచ్చినచోఁ దెలియనివారికెఱుఁజెప్పి సాక్ష్యము దీసికొనిరావచ్చును. తప్పుగ వ్రాసికొననేల. ఎల్లరకన్నఁ బదుగురు నన్నె యెఱింగినట్లు వ్రాయవలయునని యెవ్వనికి వాఁడే యూహించి కోటియనియు నాలుగు కోటులనియుఁ బదికోటులనియు నిరువదికోటులనియు నేఁబదికోటులనియు నూఱుకోటులనియు నీరీతిఁ దమసంఖ్య పెంచవలయునని తన్నెఱింగిన జనులసంఖ్య దమ చిత్తమువచ్చినట్లెల్ల వ్రాసి యిచ్చిరి. అప్పుడు కృష్ణు డూహించి యా రాజదారిక యిట్టి ప్రశ్న వేసియుండదు దీనికెద్దియో కారణ ముండవలయును. నన్నెఱింగిన వా రెవ్వరున్నారు. నన్న నఁగా నస్థిమయమగు దేహముకాదు. నామనస్సని యర్థము. నా మనస్సులో నేమియుండునో నాకుఁగాక యొరుల కెట్లుతెలియును. నామనంబునఁ గోటానకోటుల సంకల్పములు గలిగియున్నవి. అవి యన్నియుఁ గప్పిపుచ్చి కొన్ని మాత్ర మొరులకుం జెప్పుచున్నాను. కావున నన్ను నేనుకాక యొరు లెఱుంగుదురని నిశ్చయించి యా ప్రశ్నపై పత్రికలో నన్నెఱింగిన వారెవ్వరును లేరు. నన్ను నేనే యెఱుంగుదును అని వ్రాసెను.

కనకాంగియుఁ దా పత్రికలన్నియుఁ బుచ్చికొని వారి వారి వ్రాతలం బరీక్షించి యెకసక్కెములాడుచుఁ గృష్ణుండు వ్రాసిన పత్రికం దీసి పరీక్షించి సంతసించుచు నెల్లరువినన ట్లమ్మాటపత్రికం జదివి యిట్లనియె. రాజపుత్రులారా! తన మది తనకేసాక్షి. తన్నుదానే యెఱుంగు నితరులు తన్నెఱుంగరు. ఇదియే సత్యము. మిగుల బుద్ధిమంతుడగు నీ రాకుమారుఁ డామాటయే వ్రాసెను. అదియే నా యభిప్రాయము. మీరందఱు వేషములచే నధికులేగాని విద్యాగంధము గలవారుగాఁ దోచఁబడరు. మీలో నొక్కరికేని నీ యూహ తోచినదా? నేనీయుత్తరమే వ్రాసి ముద్రవైచి యుంచితి జూడుఁడు. ఇట్లు చెప్పినవానికే నా పుత్రిక నిత్తునని నిశ్చయించుకొంటినని పలుకుచు నప్పుడా ముద్ర విదళించి తాను వ్రాసియుంచిన పత్రికంజూపి చదివి వినిపించెను. దానిలోఁ గృష్ణుండు వ్రాసినమాటలే యుండెను.

అప్పు డందున్న రాజపుత్రులెల్లఁ గృష్ణుని బుద్ధిబలమును మిక్కిలి కొనియాడుచు లజ్జావిషాదములతో మాఱుమాటాడక గూఢముగాఁ దమతమ దేశములకు బోయిరి. తరువాత నా రాజు కృష్ణుని సోత్కర్షముగా సత్కరింపుచు నతనిమెడలోఁ బుష్పమాలికవైచి నీవే నా యల్లుండవు. ధరణీపతితోఁగూడ నా పుత్రికను గైకొను మని పలికెను.

ఆ మాటలువిని యతం డనంగీకారము సూచించుచు దేవా! మీరు నన్నిందఱిలో బుద్ధిమంతునిగాఁ గణించి గౌరవించితిరి. ఇదియే పదివేలు. నాకుఁ బరిణయముతోఁ బనిలేదు. ఇట్టియభిప్రాయముతో మీ ప్రశ్నమున కుత్తరము వ్రాయ లేదు. దైవవశంబునం జనుదెంచితినని పలుకఁగా నాతని మాటలు పాటింపక కానిమ్ము

[illegible]ంతముగాని యిప్పుడు విడిచి [illegible] నంపలయుపై [illegible] కనిపెను.

[illegible] వృత్తాంతమంతయు సుభద్ర [illegible] చెల్లీ! నాకు నీవు పెండ్లి [illegible]. నా హృదయంబునంగల కలంకమని [illegible] వాల్గంటి నెట్లు పెండ్లి [illegible]. నాకది సమ్మతముకాదు. [illegible] రమ్ము. [illegible] యున్న [illegible]లేదని పలికిన సఖ్యాలికియు నొక్కింత విచారించి కానిమ్ము, తొందరపడకు. పలుకన్న బలవంతముగఁ గట్టిపెట్టెదరా యేమి! మఱి రెండుదినములు చూచి [illegible] సమాధానముఁ జెప్పినది. అవ్వార్త [illegible] నెఱింగిన సువర్ణ లేఖ [illegible]ంతనిశాంతమునఁ దన ప్రాణసఖియగు సునందయను దానితో నేకాంతముగా నిట్లనియె.

బోఁటీ! నా మాట మా తండ్రి [illegible]గాదా? నీతో నెన్ని సారులు చెప్పితిని. ఇప్పుడేమి చేయవలయునో చెప్పుము. ఎవ్వడో దారింబోవుచువచ్చి మా తండ్రిగారిచ్చిన ప్రశ్నమున కుత్తరముఁ జెప్పెనఁట. దానంజేసి యమ్మహారాజు వానికి నన్ను వివాహముఁ జేయుటకు నిశ్చయించెనఁట. హా! యెంతకష్టమని నిట్టూర్పు నిగుడించుచుయు నా సునంద యిట్లనియె. యోషామణీ! నీ యభిప్రాయమేమియు నుచితముగాలేదు. కలలో నెవ్వనినో వరించితినని యితరులం బెండ్లియాడనని చెప్పెడిమాట పాటింపఁదగినదా? పదివేలమందికిఁ దోచని యుత్తరము చెప్పినవాడు సామాన్యుఁడని యెట్లు తలంచెదవు. దారిం బోయెడువాడుగాక మనకు మేనత్తకొడుకు లుండెనా యేమి? చాలు చాలు కలలోఁ గన్నవానికొఱకు [illegible]ంచెదవేల? వినినవారు నవ్వుదురసుమీ! యని యొదార్చిన సత్తన్వి యిట్లనియె. పుష్పబోణీ! ప్రజలు నవ్విన నవ్వుదురుగాక. నేనేమి చేయుదును. కలలోగన్నవాఁడు [illegible]గాఁ బలికెదవు అది కలయో నిక్కువమో నీకేమి తెలియును. ఇదిగో యిట్టి మనోహరుని విడిచి యన్యు నెట్లు వరింతునో చెప్పుము అని తానొక చిత్రపటముఁ జూపినది.

అప్పుడు సునంద సుందరీ! దీని నీవు వ్రాసినప్పుడే చూచితి నిందున్న వాఁడు [illegible] సుందరుడగును. ఏమిచేయుదుము. [illegible]లలోని నీరు తియ్యగా నుండును. దాహ మిమ్మునన నెట్లు సంపాదింతుము? నీ [illegible] నట్లేయున్నది అనుటయు నవ్వనిత బోఁటీ! మున్ను బాణాసురుని [illegible] తుషాకన్యక కోరినఁ జిత్రలేఖ యనిరుద్ధుం దీసికొనిరాలేదా? అది స్వప్నగత వృత్తాంతముగాదా! అయినను నా [illegible] వివాహమున కేమితొందర వచ్చినది. [illegible]గా [illegible]కొందుముగాక! [illegible] నా మనోహరుండే [illegible]. [illegible] యున్నని [illegible] ఏమన్నను [illegible] రమ్మని చెప్పినది.

[illegible] సునంద సఖీ! నీవు [illegible]

[illegible] బుండేని నేదియో [illegible]. తగిన

వాఁడైన జెప్ప నేమిటికని యాదార్థ్యము నల్లన నా సాయంకాలమునఁ గృష్ణుండున్న నెలవునకు వచ్చి యతనిం జూచి విమర్శించి యతని చేతనున్న చిత్రఫలకము పెట్టెతో సంగ్రహించికొని మిగుల సంతోషముతో రాజపుత్రిక యొద్దకు వచ్చి యిట్లనియె. ముద్దియా ! నీవు సంకల్పసిద్ధురాలవు. అన్నన్నా ! యెంత చిత్రము ఎంతచోద్యము చెలీ ! కలలు నిక్కము లగుట నేఁడుగా నిశ్చయింప వలసివచ్చినది. ఈ చిత్రపట మెవ్వరిదో చూచుకొనుము. నీపురాకృత సుకృతము ఫలించినది. విధి విచిత్ర సంఘటనములు గావించుచుండును గదా యని పలుకుచు నా చిత్ర ఫలకముఁ జూపించినం జూచి యా చిన్నది వెఱఁగుపడుచు నిట్లనియె.

సఖీ ; నీ మాట లేమియు నా కర్థము కాలేదు. ఏమిటి కట్టాశ్చర్యము నొందెదవు. దీని నెవ్వరు వ్రాసిరి. నిజము చెప్పుమని యడిగిన నప్పుడతి తరుణీ ! వినుము నీవు కలలో సేవించినవాఁడే వచ్చి మీ తండ్రి యిచ్చిన ప్రశ్నమున కుత్తర మిచ్చెను. అతండు మనుష్యమాత్రుండు కాఁడు. కంతుఁడో వసంతుఁడో జయంతుఁడో కావలయును. నీ వనినట్లు తన్నిమిత్తం నీ యుంగర మున్నది అంతయు విమర్శించి వచ్చితిని. నీ వెట్లు పరితపించుచుంటివో యీ చిత్రపటము గరమునం దాల్చి యతండు నీ నిమిత్తము తలమందుచున్నవాఁడు అని యా కథయంతయుం జెప్పిన విని ముప్పిరిగొను సంతసముతో విని యేమేమీ ! నా ప్రాణవల్లభుఁడే వచ్చెనా ? నా హృదయ తస్కరుని నిజముగా నీవు జూచితివా ? నీవు కలలో నాకిట్లు చెప్పుట కాదుకదా ! మనమిప్పు డేయవస్థలో నుంటిమి. నిజము చెప్పుమని వేడుకొనిన నా సునంద యిట్లనియె.

ఇది కలగాదు. యథార్థము శీఘ్రకాలములో నీ యభీష్టము తీరఁగలదు. మాకుఁ బారితోషికము రాగలదని పలికిన నక్కలికి అయ్యో ముహూర్త మెన్నినాళ్ళున్నది ? అబ్బా ! నీ మాట వినినది మొదలు మేన నెద్దియో తాపము నొదవిన దేమి ? నిమిష మీ బాధకుఁ దాళఁగలనా ? నీ పాదంబులకు మ్రొక్కెదను. వాని నొక్కసారి యీ రాత్రి నా యొద్దకుఁ దీసికొని రావలయుఁ గానిచో నన్నచ్చటికిఁ దీసికొని పొమ్ము ఇదియే నీవు చేయు సహాయము. నీవు కడుబుద్ధిమంతురాలవని యనంగ లీలాతరంగితయై ప్రార్థించిన నంగీకరించి యా సునంద యతనిం దీసికొని వచ్చెదనని సువర్ణలేఖ కథయుపాస్తమిచ్చి యప్పుడు కృష్ణుని బసకుంబోయి మాటలచేఁ బరిచయముఁ గలుగజేసుకొని యతండా రాత్రి నిద్రించుచుండ మత్తు మందుజల్లి యుదుపురి సఖురాండ్ర సహాయముగాఁ దీసికొని యతని జిన్నయందములపైఁ బరుండబెట్టి మెల్లన సువర్ణలేఖ యంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోయి తల్పంబునఁ బండుకొనబెట్టినది

అప్పుడు సువర్ణలేఖ సునందం గౌఁగలించుకొని కొనియాడుచు గృష్ణుని గాఢనిద్రనమునఁగాఁ జూచి మేను పులకింపఁ బలకరించుచు మోము మోమున జేర్చి

[illegible]డ్రాసుటఁ దిగ్గియు మోహంబున నుద్రవించి కౌఁగిలింపఁబోయి టోఁటీ ! ఇది యేటి విపరీతము ! వీని సుత్తు వదలించి మేల్కొనఁజేయుము. కాలయాపన సైపనని పలికిన నా సునంద యితని మంచముఁజల్లి యతనికిఁ దెలివి గలుగఁజేసినది. అప్పుడతండు కన్నులం దెఱచి నలుమూలల జూచి తన శయ్యయుఁ దనచెంకియుఁ గానని తెలిసి కొని రాచదీపికలచేఁ బట్టపగలుగా నొప్పుచున్న యా శుద్ధాంత మందిర విశేషములన్ని యుం జూచి యది స్వప్నముగా దలంచి అయ్యో నా కిట్టి కలలు వచ్చుచున్నవేమి ? వీని వలన దుఃఖమే కాని సుఖము లేశమైన లేదు. పోనిమ్ము మొన్నటి పొన్నకొమ్మ చేరసోని వచ్చి నా కన్నులం బడిన నీ కల సార్థకమగుంగదా ? యని తలంచుచుండ నా సువర్ణలేఖ సువర్ణలేఖంబోలె మెఱయుచు దివ్యమాల్యాంబరాభరణాదుల ధరించి జగన్మోహనంబగు వేషంబుతో మైపూతవాసనలు దెసల నావరింపనల్లనవచ్చి యతనిం గౌఁగిలించుకొనినది.

అతం డాసుందరి గుఱుతుపట్టి మోహనసాగరంబున మునుంగుచు నోహో హో ! మోహినీ ! నీవా ప్రవాహవేగంబునఁ గొట్టికొని యెక్కడికిఁ బోయితివి ? నన్ను విరహాగ్ని పాల్పడఁజేసి యింత యుపేక్ష సేయ న్యాయమేనాయని యేమేమో యున్మత్తాలాపములు పలికిన విని యక్కలికియుఁ బ్రాణేశ్వరా ! పిమ్మట నేమి జరిగి నదో నే నిప్పుడు జెప్పఁజాలను. దైవ మెట్లు పంచిన నట్లు జేయువారము కదా ! మనకు స్వతంత్ర మెక్కడిది మరల మనము గలిసినందులకే సంతోషింపఁ దగిన దని ప్రత్యుత్తర మిచ్చినది. పిమ్మట నా రాజనందనుం డయ్యిందువదన సంగీత పరిసంగమునఁ గొంత తడవు సంతసము గలుగఁ జేయుటయు మోహవివశుండై యగ్గ రితం బిగ్గరఁ గౌఁగిలించుకొని యధరామృతంబు గ్రోలెను.

అట్లు వారిరువురు మనములం గల యభిలాషలు దీర స్మరపారవశ్యంబున నను బాహ్యాభ్యంతర విశేషంబులఁ గ్రీడించి యలసి సొలసి గాఢ నిద్రావశంవదుల గుటయు నంతలోఁ దెల్లవాఱు సమయ మగుచున్నది. కావున సునంద యతని నెప్పటి యట్ల తీసికొని పోయి మునుపంటిలోఁ బరుండఁబెట్టి వచ్చినది. కృష్ణుండు వాడుక ప్రకారము సూర్యోదయము కాకమున్న లేచి రాత్రి చర్యలన్నియు స్వప్నలబ్ధములని నిశ్చయించి సంతోష విషాద విస్మయంబులు చిత్తంబు తల పెట్టఁదన యవయవములు పంపన కస్తూరికాది పరిమళ ద్రవ్యమిళితములై ఘుమ ఘుమాయ మానంబులగుచుండ సత్యాసత్య వివేచనము సేయనేరక కలతఁ జెందుచు సుభద్రుం జేరి యిట్లనియె.

చెల్లీ ! వింతలపై వింతలు గనంబడుచున్నవి. మొన్నటి చిన్నది రాత్రి [illegible] వచ్చి ముచ్చటలు సూపినది సుమా ! నా మేని గంధము పరికింపుము. [illegible] చిన్నఁడు గనివిని యెఱుంగము. నేను దండ్రి [illegible] [illegible] సుమా ! మనమికిం [illegible] [illegible] రాజు పెండ్లి [illegible] రహస్యమార్గం

బున నగుగవలయునని బోధించి యప్పడతి నొప్పించెను. వారు నాఁటి రాత్రి యెవ్వరికి దెలియకుండ నొక యరణ్య మార్గంబునం బడి పాదచారులై పోఁదొడంగిరి.

అస్వస్థుల చిత్తములు తరళములై యుండును గదా ? అట్లు దారి గాసి దారింబడి పోవుచున్న సమయంబున సుభద్ర 'అన్నా ! మన చిత్తములు పూర్వము వలె మన స్వాధీనతలో లేవు సుమీ ? మన మెక్కడికిఁ బోవలయునో యెక్కడి నుండి వచ్చుచుంటిమో మనకు జ్ఞాపకము లేదు. ఏదియో మఱచిపోయిన వస్తువును వెదుకుచున్నట్లు తిరుగుచున్నాము. నీ కేమైన స్ఫురణ యున్నదా' యని యడిగిన నతండు 'చెల్లీ ! పాతాళ బిలములోఁ బడినది మొదలు మన మదుల కిట్టి వికారము గలిగినది. ఒక్కొక్కప్పు డంతయు జ్ఞాపకము వచ్చును. అప్పుడు నీతోఁ జెప్పవలయునని తలంచి పిమ్మట మఱచి పోవుదును. ఈ సారి యంతయుం జెప్పెదనులే' యని యుత్తరము జెప్పెను.

వారట్ల య్యరణ్యములో మఱునాఁడు సాయంకాలము వఱకు నడిచిరి. జనపదంబేదియుఁ గనంబడినది కాదు. చీఁకటి పడుచున్నదని కృష్ణుండు ముందుగావడిగా నడచుచుండ సుభద్రయు నోపినంత వేగముగా వెనుక నడువఁజొచ్చినది. ఒకచోట రెండు దారులు గనంబడినవి. అందు కృష్ణుఁడే దారిఁ బోయెనో తెలియక సుభద్ర నిలఁబడి యన్నా, యన్నా ! యని పిలిచినది కాని యతం డట్టి సమయమున రాత్రి జరిగిన క్రియా విశేషములఁ దలంచుకొనుచు నడుచుచున్నవాఁడు గావున నాకో కస్వని కేక లేమియు వినఁబడినవి కావు. పెద్ద దూరము పోవు వఱకు సుభద్ర వచ్చుచున్నదో లేదో యను మాటయు విమర్శింపలేదు. అప్పుడు సుభద్ర కృష్ణుఁ డేదారిని బోయినది తెలిసికొనలేక యుక్కింత సేపు చింతించి దైవము తనకుఁ జూపిన మార్గంబునం బడి నడువసాగినది.

అంతలో లోకబాంధవుఁడు తదీయగమన వ్యథఁజూచి సహింపని వాఁడుం బోలె పశ్చిమ సముద్రమున మునింగెను. తోడనే తదీయ హృదయ శోకాంధకార మునకు బంధుత్వము చెలువుచుఁ జీఁకటులు కాటుక పూసినట్లు నలుదెసల నావరింపఁ జొచ్చినవి. అప్పు డప్పడఁతి పదపది మృగభూయిష్ఠంబగు నమ్మహారణ్యములో గుండె రాయి చేసికొని దారి గనంబడినంత సేపు నడిచినది. క్రమంబునఁ జీఁకటి యతిశయింపుచుండెను. అప్పు డయ్యింతి జయాన మన్నును మిన్నునుం దెలియని విలయాం ధకారము నింపఁ దగిన తావరయుచుండ నా దండ నొక గాఢాంధకార పటలము వృథుండశసాంద్రములైన తరుసమూహంబుచే దెసల నావరించి మార్గమున వ్యాపించియున్నది. అది ... గ్రంబు ... నుంచి యా యింతుఁబోగి తదంతికధరణి దరిగి కరతలంబున నంటి ... వర్ణంబులఁ బొలగించుచు నొక నెలపరవ్వ పరచుకొని యున్నరని ... వివస్త్రపదాసనముగా శయనించె. అప్పు డాత్మ వృత్తాంత మంతయు నంతఃకరణగోచర మగుటయు నిటు తలంచెను.

అయ్యో! నేను మహారాజు కడుపునఁ బుట్టి యింటికడ సుఖం బందక యున్నంతలో దైవమాయఁ దెలిసికొందు నని యేమిటికి దేశాటనముఁ జేయవలయును? చేసితిమిపో దైవము లేఁడని నిందింపనేల? దానినే కదా దైవమాయా మోహితులమై యున్మత్తులక్రియలఁ దిరుగుచుంటిమి. జగంబంతయు భగవంతుని చేతిలో నున్నది. మహామాయను మించినవాఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. ఊపిరి విడుచుటకైన జనుఁడు స్వతంత్రుఁడుగాడు. అహా! ఇట్లని యెఱింగినను గ్రమ్మఱ మోహం బావేశించుచుండును. ఏమి చేయుదుము. పరమేశ్వరుని శరణుఁ జొచ్చుటకంటె వేఱొక్క సాధనము లేదు. అన్నదమ్ముల విడదీసి యీ మహారణ్యములో నెవ్వఁడు ప్రవేశపెట్టెనో యాతఁడే యీ యాపద దాటింపవలయు నొరులకు శక్యమా? యని పరమేశ్వరుని ధ్యానించుచుఁ బరుండినది.

బ్రహ్మరాక్షసుని కథ

అయోముఖుండను బ్రహ్మరాక్షసుఁడు చిరకాలము నుండి యా రావిమ్రాను నాశ్రయించుకొని యుండెను. వానికి శివరాక్షసుడు విష్ణు రాక్షసుఁడు నను దూతలిరువురు గలరు. వారితోఁ గూడికొని యానక్తంచరుఁడా యరణ్యములో నున్న జంతువుల నెల్ల భక్షింపుచుండును. దానంజేసి యాయడవి పశుపక్షి మృగాది శూన్యమై యున్నది. ఆ దారిని మనుష్యు లెవ్వరును సంచరింపరు. ఆ యశ్వత్థమునకు మూడు యోజనముల దూరములో నెటు చూచినను జనపదం బేదియును లేదు. నాఁటి రాత్రి బ్రహ్మరాక్షసుని కంటె శివవిష్ణు రాక్షసులు ముందుగా వచ్చి యిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

శివరాక్షసుఁడు — అన్నా! మనయజమానుఁ డింకను రాలేదేమి. ఆహార పదార్థములఁ దెచ్చి సిద్ధముగా నుంచితివా?

విష్ణురా — ఇదిగో యీ రాత్రి మందసము జంతుకళేబరములతో నిండించితిని. ఈ దినమున మనుష్య మాంసము గూడ దొరకినది. నేను లేచినదే మంచిదే.

శివరా — అట్లనెద వేమిటికి.

విష్ణురా — అన్నా! ప్రతిదినము వీనితో నేను బడెడు నిడుమలకు మితి యున్నదా? రాత్రి వచ్చువఱకుఁ బలు విధములగు జంతువులం జంపి తెచ్చి యీ పెట్టె నిండింపవలయును. దానిలో మనుష్య మాంసము గూడ తప్పక యుండవలయును. నటు నే నెక్కడఁ దెత్తును. యీ యడవియంతయు బశుపక్షి మృగశూన్యముఁ జేసితిని. వీని వార్త విని మనుష్యులీ దారి నడచుట మానిరి. ఏమి చేసినను నాకుఁ బ్రహరణములే కదా! అన్నా! నా కొకటి చెప్పుము. వీఁడు బ్రహ్మరాక్షసుఁడు నేను విష్ణురాక్షసుఁడను నీవు శివరాక్షసుఁడవు గదా? బ్రహ్మవిష్ణు శివ విష్ణులే

యధికులు. వీనికి మనము పరిచారకత్వము జేయనేల ? వీరి కన్న మన మేమిటికిఁ దక్కువవారలమైతిమి ?

శివరా — త్రిమూర్తులలో బ్రహ్మ దక్కువవాఁడైనను రాక్షసులలో బ్రహ్మరాక్షసుఁడే యధికుఁడని బేతాళుఁడు శాసనము నిర్మించి యున్నాడు.

విష్ణురా — బేతాళున కట్టి చట్టము నిర్మించుట కేమి యవసరము వచ్చినది.

శివరా — అతండు సర్వభూత ప్రేతపిశాచ శాకినీ ఢాకినీ రాక్షసాది గణంబులకు సార్వభౌముండు. సేవ్యసేవక న్యాయములో వీరికి వీరికిఁ దగవులు వచ్చినవి. వానినెల్లఁ బరిష్కరింపుచుఁ గొన్ని శాసనములు నిర్మించెను.

విష్ణురా — అయ్యో ! యెంత మోసము. మన జీవితకాల మెల్ల వీనికి సేవ చేయవలసిన దేనా ?

శివరా — విధాయకముగాఁ జేయవలసినదే.

విష్ణురా — అక్కటా ! యీ యిక్కట్టు నా కెట్లు తప్పునో కదా ? వీఁడు కుడుచునప్పుడు వేరు వేరు పక్షి మృగాది మాంస ఖండములు పేరులు చెప్పుచుఁ గల్లులో ముంచి నోఁటి కందించుచుండవలయును. నడుమ నడుమ మనుష్యమాంసము నంజుకొనఁ బెట్టవలయును. ఈ పెట్టెడు వానిపొట్టం బెట్టుకొనుటకాని యొకముక్కైన నాకు మిగల్పఁడు నా వృత్తికన్న నీ వృత్తియే లెస్సగా నున్నది.

శివరా — నా పని మాత్రము తక్కువదియా ! ప్రపంచములో నున్నభూత ప్రేత పిశాచాదుల వార్తలన్నియుం దెలిసికొని వచ్చి చెప్పుచుండవలయును. ఒక్క నిమిషమైనఁ గూర్చుండుటకు నవకాశ మున్నదియా ? సేవక వృత్తియే కష్టమైనది. ఏమి చేయుదుము ? బ్రహ్మ మనకిట్లు విధించెను.

విష్ణురా — అదిగో అయోముఖుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. మాటాడకుము.

అని చెప్పుచుండఁగనే యయోముఖుఁడు వియద్గమనంబునఁ బ్రాంతపాదప శాఖలు పెళ పెళ విఱుగ నతిరయంబున వచ్చి యచ్చెట్టుపై వ్రాలెను. అప్పుడు విష్ణురాక్షసుఁడు రక్తమునఁ గాళ్ళు గడిగి చర్మము నందడి యొత్తుచు మనుష్య కేశర చిత్ర చామరంబుల వీచుచుఁ బెక్కుపచారములు సేయఁదొడంగెను. ఆ రాక్షసుఁడు వాతుక ప్రకారము పృథుశాఖాంతరమున నమరింపబడియున్న పాషాణ పేటికపైఁ గూర్చుండి పరిచారకులతో నేదియో సంభాషించుచున్న సమయంబున నా మందసము క్రిందనున్న కొమ్మలు నాలుగు పెళ పెళ విఱిగి గుభాలున నా పెట్టెతోఁ గూడ నేలం గూలినవి.

ఆ మందసము సుభద్రికు దాపుననే పడినది. ఆ ధ్వని విని సుభద్ర యదరిపడిలేచి కూర్చుండి యదేమియోయని విమర్శింపుచుండ నా మందసముపైఁగొంత వలెఁ గూర్చుండియున్న రాక్షసుఁడు గనంబడెను ? అప్పుడా చిన్నది ఏమియుం

దోచక ప్రమాస్పదియట్లే చూచుచున్నది. పెద్దపెద్ద సున్న బ్రహ్మరాక్షసుం డాచిగురుఁ బోడిం జూచి మూపు లెగరవైచుచు నో హోహో ! నా పుణ్యమేనని జెప్పఁదగినది. కుందేలు పంటయింటికే వచ్చి పడినదికదా ! నా పరిచారకు లెక్కడును మనుష్యులే దొరకరని చెప్పుదురు. ఎన్ని మాంసములైనను మనుష్య మాంసమున కెన యగునా ? నేఁడు నా యదృష్టము దైవమునకుఁ దగిన యాహారము దొరకినదని యుబ్బుచు నోరీ ! నీ వెవ్వఁడవు ? ఈ కాననము కేమిటికి వచ్చితివి ? పాపము నీవు నాయునికి నెఱుంగవు కాఁబోలునని సాహసముగాఁ బలికిన విని యక్కలికి యతండు బ్రహ్మరాక్షసుఁడని తెలిసికొని యాపుడిపికొని చావు నిక్కమమని నిశ్చయించి తెగువయై నిట్లనియె.

మహాత్మా ? నా దేహము నీ కాహారముగాఁ జేసి కృతార్థురాలనని యర్థిం జేసినాఁ బలికి మరలఁ గృతార్థుండ నగుదునను తలంపుతో నీ యరణ్యములోఁ బ్రవేశించి మూఁడుదినముల నుండి యీ వృక్షమును వెదకుచుంటిని. నేఁడు దీని క్రిందికి వచ్చి కృతకృత్యుండనైతిని. నా దేహము భక్షించి నీ యభీష్టము దీర్చుకొమ్మని పలికినది ఆ మాటలు విని యా బ్రహ్మరాక్షసు వెఱఁగుపడుచు నో హో నీ మాటలు వినఁగడు చోద్యముగా నున్నవి. లోకములో నే జంతువైనను మరణమునకు వెఱచుచుండును. తన జీవితమునకు భార్యా పుత్రాదుల నర్పించుచుందురు. జీవితాశ యెట్టి యాపదలయందును జీవుల విడువదు. నీ రూపముఁ జూడఁ గడువింతగా నున్నయది కృతార్థురాల ననఁబోయి మార్చితివి. నీ వాఁడు దానవా ? మగవాఁడవా? నీ వృత్తాంతము వినవూకఁ గుతూహలమగుచున్నది. మఱి రెండు గడియలు నీ కాయుశ్శేషమున్నది. నీ తెఱంగెఱింగింపుమని పలికిన నక్కలికి యులికిపడుచు జడిసినట్లు తెలియనీయక యల్లన నిట్లనియె.

దేవా ! నేనొక రాజకుమారైను స్వయం కృతాపరాధముగా నింటియొద్ద నుండక యన్నలతో దైవమహిమఁ దెలిసికొను తాత్పర్యముతో దేశాటనముఁ జేయ మొదలు పెట్టితిని. నాటంగోలెనన్నియు నిక్కట్టులే యన్నియు నాపదలే యిడుమలతో నా యొదలుకాయలు కాచినది. ఒకటి విడిచిన వేఱొకటి తటస్థించుచున్నది. అప్పుడు మరణమేసుఖకరమని తోచినది. అందులకై యెన్నియో ప్రయత్నములు చేసితిని నా ప్రయత్నములు కొనసాగినవి కావు. ఏదియో యంతరాయము వచ్చి బ్రతుకుచుంటిని. అప్పుడు కొందఱు నా యుద్యమము దెలిసికొని నీ కిట్టి తాత్పర్యమేయుండినచో నీ యరణ్యములోనికిం బొమ్మని యిందు మీయున్న వృత్తాంతము జెప్పిరి. అప్పుడు సంతసించుచు నిది యనివార్యము గదా ? యని యిచ్చటికి వచ్చితిని. నా పూర్వజన్మ పరిపాకంబున మిమ్ము జూడగంటిని. నా మేను వృథగాఁ గాక గృధ్రములుపాలు గాకుండ మీ యట్టి మహాత్ముల కుక్షిం బడుచున్నది. ఇదియే నాకుఁ బదివేలు. స్త్రీ వేషముతో దేశాటనము చేయుట కష్టమని పురుష వేషముతోఁ గ్రుమ్మరుదును. సంసారము నీరసమని యెఱింగియే మన పెద్దలు వైరాగ్యము విషయమై తగ్గయు బుద్ధులు గర

వీరి పరోపకారముకన్నఁ బుణ్యకార్యము మఱియొకటి లేదు. నేనొరులకు నేమి చేయగలను. వేగముగ నా మేను భక్షించి నన్ను స్వర్గమున కనుపుడు మీకును జాల పుణ్యము వచ్చునని పలికిన విని యా బ్రహ్మరాక్షసుఁ డల్లన నవ్వుచు నిట్లనియె.

పువ్వుఁబోఁడి ! మేమెట్టి క్రూరాత్ముల మైనను మాకు మాత్రము కనికరము లేదను కుంటివా ! నిన్నుఁ జూచి నా కేమియో కాని యక్కటికము జనించుచున్నది. నీ యాయువు దృఢమైనది గదా ? నీవు నా నిమిత్త మీ యరణ్యమునకు వచ్చితివి కావున బూజ్యురాల వైతివి. నిన్ను భక్షించుటకు వీలు లేదు.

శ్లో॥ మహతామపియజ్ఞానాం కాలేనక్షీయతే ఫలం
ఫలస్యాభయదానస్య క్షయఏవనవిద్యతే ॥

అని యున్నది. కావున నీ కభయ మిచ్చితిమి. నీ కామిత మెద్దియో చెప్పుము. తీర్పవలసి యున్నదని పలికిన విని యవ్వనిత డెందము తట తట యొక్కింత తగ్గించుకొని క్రమ్మఱ నిట్లనియె. స్వామీ ! నాకీ దేహము మీఁద నాస లేదు. నాకు మరణమే శ్రేయము కనికరించి నన్ను భక్షింపుఁడు దీని వలన మీకుఁ బుణ్యముగాని పాపము లేదు. ఇదియే మీ కతిథి కృత్యమని యెంతయో నైపుణ్యముగాఁ బలికిన నా రక్కసుఁడు సమ్మతింపక అమ్మా ! నీ వింత వెఱ్ఱిదానవేమి బ్రతికి యుండిన సౌఖ్యములఁ బొందవచ్చును. చచ్చిన నేమియున్నది. నెమ్మది నెమ్మదిగా విచారించుకొని కామితము దెలుపుము. ప్రీతితో నిచ్చుచున్నానని పలికి యా చెట్టుపైకిఁ బోయెను. పిమ్మట నయ్యువతి యాత్మగతంబున నిట్లు తలంచెను. ఆహా ! ఎందును స్తుతించిన సుబ్బనివారు లేరు. ఎదుటి మనసు కనిపెట్టి మాటాడిన నెట్టివారికి నక్కటికము గలుగక మానదు. మనుష్య రక్తమును బానకమువలెఁ గ్రోలు నీదానవునకు నా మాటలచే నక్కటికము గలిగినది. సమయస్ఫూర్తిగా నన్నిట్టి మాటలాడించినవాఁడు భగవంతుఁడు గాక మఱియెవ్వఁడు. దైవమాయ దెలియ నెవ్వరితరము. నా కింక నాయుశ్శేష మున్నది కాఁబోలు. కానిమ్ము. మఱికొంత సేపు వీని యొద్ద వైరాగ్యవృత్తి సూచించి పిమ్మట వర మడిగెదను. నాకు వీని వలనగు కార్యమేమి యున్నది. ఈయరణ్యము దాటించుటయే వరము అని తలంచునంతలో నా పాద ప్రాంతము నుండి తదీయ పరిచారకు లిరువురు వారిలో వారు మాటలాడుకొనుచుఁ గ్రిందికి వచ్చి యచ్చిగురుఁబోఁడి కిట్లనిరి.

కాంతా ! నీ వృత్తాంతమంతయు మా యేలిక మాకుఁ జెప్పెను. మేమాతని దూతలము. ఈతండు విష్ణురాక్షసుఁడు, నేను శివరాక్షసుడ. నీ కాయన వరము నిచ్చెదను కోరికొమ్మని యడిగిన మరణమే వేఁడుచున్నదానవఁట యిదియేమి కర్మము చెఱకు ముక్కలవలె మనుష్య గాత్రముల విఱుచుకొని తినియెడు మా స్వామికి నీయం దక్కటికము గలుగుటయే మిక్కిలి చిత్రముగా నున్నది మనుష్య మాంసమునకై మమ్ము నిత్యము వేచుకొని తినుచున్నాడు. నీ పూర్వపుణ్యము మంచిది యెక్కుడు

శరీరములో లేచుటకు శక్తికలిగినది. ఆలోపల సతని చిటికెన వ్రేలనున్న యుంగరము గురుతుఁ జూచి తనదని తెలిసికొని విస్మయము నొందుచు "అమ్మచెల్లా ! వీఁడే నా హృదయచోరుఁడు వీని నెక్కడనో చూచినట్లున్నదని మూఁడు దినములనుండియు నూహించుచుంటిని అయ్యో ! వీని కిట్టియవస్థ యేమిటికి రావలయు ? అక్కటా ! ఒక్క నిమిషము దాటిన వీఁడు జముపట్టి కతిథియైపోవునుగదా ? పాపమా రక్కసులు నన్నీ పెట్టె కోరమునఁ బోయిన వీఁడు జీవింపఁడు. ఈ సంఘటన యెంతవిచిత్రముగా నుండునో అయ్యారే ! అని ముక్కుమీఁద వ్రేలిడికొని యాశ్చర్యమందుచు సతనితోఁ బరిచయము గలుగఁ జేసికొని యల్లన నిట్లనియె.
ఆర్యా ! నీ వెవ్వని కుమారుండవు ? జన్మదేశ మెయ్యది ? నీ యభిప్రాయమేమి ? బ్రహ్మరాక్షసుని పాదతాడనం బాధితుండవై యిట్లుపోతివి ? నీ వృత్తాంతము వినఁ గుతూహలముగానున్నది వక్కాణింపుమని కోరిన నా పురుషసింహము అతఁడు తనకుఁ జేయుచు నుపకారము లన్నియుఁ జూచుచున్నవాఁడు కావునఁ గృతజ్ఞతసూచించు పలుకుల వినుతించుచు నల్లన నిట్లనియె.

సుగుణసాగరుని కథ

వయస్యా ! నా జన్మభూమి కాశ్మీరదేశ రాజధానియగు విక్రమనగరము. మా తండ్రి పేరు విక్రమసేనుఁడు. నన్ను సుగుణసాగరుఁడని పిలుచుచుందురు. ధృతకోశన్యాయంబున నాయందు సుగుణము లేకున్నను నాకాపేరు వాడుకయైనది. క్రమముగ నేను వేదశాస్త్రపురాణాది విద్యలం జదివితిని. భాషల గ్రహించితిని. లిపులు నేర్చితిని శబ్దశాస్త్రమున్నలలో ననుపాఠంబను పేరు పొందితిని. చిత్రరూపుల వ్రాయుటలో నన్ను మిగుల గొనియాడుచుందురు. చిన్నతనము నుండియు నాకేదియైన క్రొత్తవిద్య సంపాదింపవలయుననియే కోరికయై యుండెను. ఇట్టి నాకు యౌవనము పొడసూపినంత మా తండ్రి నాకు వివాహము సేయవలయునని ప్రయత్నము సేయుచుండ నెఱింగి వలదని వారించితిని. అతం దందులకుఁ గారణమనని మంత్రులచే నడిగించిన నీ పద్యము వ్రాసి పంపితిని.

సీ. కాలంబువచ్చిన • గబళింప నగుఁ గాని
యతివంతోడ మా • టాడ నగునె
పులుల సింహముల ను • య్యెలలూఁగ నగుఁ గాని
వారిజాక్షులచెంతఁ • జేరనగునె
సంద్రమ్ము దాటిసను • ద్ధతి కోర్వనగుఁ గాని
లేమలపల్కులా • లింప నగునె
[illegible] • [illegible] గాని
కుసుమ గంధముపొందఁ • గోరనగునె

గీ. కటకటా ! మూర్ఖమర్కట • కరతలస్థ
కల్పతరుసూనమాలికా • కల్పుఁడగుచు
సరసుఁడగు మర్త్యుఁ డంగనా • జనమహోగ్ర
ఘోరసంసార విషధిలోఁ • గూలఁదగునె.

తన్మూలకముగా మదీయాంతరంగము శృంగారరస తరంగితము కాదని నిశ్చయించి మా తండ్రి యొక్క యుద్యానవనములోఁ బ్రాసాద మొండు మనోహర వస్తు సంపూరితముగాఁ గట్టించి యందు నన్ను నివసింపఁజేసెను. మఱియు వారాంగనా నృత్యగానప్రసంగములచేతను శృంగారనాటక ప్రదర్శనముంచేతను గావ్యనాటకాలంకార గ్రంథపాఠవిశేషములచేతను గాలక్షేపము జరుగునట్లు నిత్యము నియమించెను. అప్పటికి నామనసు తిరిగినదికాదు. అందులకుఁ గుఱించి మా తండ్రి నిత్యముఁ జింతింపుచుండెను. ఇట్లుండ నా కొక స్వప్నము వచ్చినది. అహ్హా ! తలంచుకొనిన బాష్పంబులు గన్నుల నావరింపు చున్నవి చూడుము. ఆహా ! యొక మనోహరాంగి నా పర్యంకము చాపునకువచ్చి నిలువంబడినది. అంతలోఁ గన్నులం దెఱచిచూచితిని.

సీ. ఘుగఘుగ వాసింప • బోసగు పుత్తడిబొమ్మ
మాటాడనేర్చిన • మణిశలాక
కలికిచేతలనొప్పు • కమ్మక్రొవ్విరిబంతి
తగుజీవకళల చి • త్తరువు ప్రతిమ
గమనశృంగారంబు • గనుపట్టు లతకూన
కళబొలంగని తొల • కరి మెఱుంగు
కరచిణాంగనం • గతిఁగన్న శశిరేఖ
హావభావములఁ జె • న్నలరు సరసి

గీ. యౌవనము [illegible] • నలవిగాదు
[illegible] • [illegible]
గంధ [illegible] లో [illegible] • [illegible]
చెన్నమీఱఁగనేమని • సన్నుతింతు.

కం. అమృతులోచ విలాసం
[illegible] • [illegible]హాసం
[illegible]
యామిని [illegible]రంగు • [illegible].

అట్టి యువతి రత్నమును శయ్యపై కౌగిలిన జేర్చి మోహ [illegible] సుధారసంబు గ్రోలంగ నుత్కంఠితుఁడనై యున్న సమయంబున ఘటస్ఫోటారావముతో విస్ఫులింగ [illegible] యగ్నిజ్వాలవచ్చి మన్నుగరఁ జిమ్మినది. ఆ యంజిరి వలన నాకు మెలకువ వచ్చినది. ఆ చిన్నది యేమయ్యనో

తెలియదు. అది మొదలు మదనగ్రహంబు మదీయహృదయంబున నావేశించినది. అది స్వప్నమని విరక్తి జెందుచున్నను నేనప్పుడు మార్చుకొనిన యుంగరము నాకిచ్చినది నా వ్రేలనున్నది. దానంజేసి యసత్యముకాదని యా పైదలి చెయ్యివ్రేలే తలంచుచుఁ జిలుక గూసిన నాటికి పలుకుచున్నదని యనయము గానంబు వినిన తదీయ కంఠనాదంబని యులుకుచు నీ తెలంగిన మనోన్మాదమునఁ బ్రవర్తింపుచుఁ గర్తవ్యాంశ మెఱుంగక యుండినాఁడ నేనట్టియెడ లేచి యెవ్వరికి జెప్పకుండ నందుండి యొక దారింబడి యెక్కడికో పోవఁదొడంగితిని. నా సంకల్ప మేమియో తెలియదు. అంతలో సాయంకాలమైనది. చిన్నగానున్న యంధకారమువోలె నక్కాంతారాంతరమున సంచరింపుచుండ నాయందున నొక కొండవలె భయంకరమైన రూపము గల యొక భూతము నా యెదురువచ్చి సింగంబు సారంగశాబకమును బట్టులీల నన్నొడిసి పట్టినది. అప్పుడే నా ప్రాణములు పోయినవని తలంచితిని. స్మృతి దప్పినది. తరువాత నన్నది మ్రింగినదో చంపినదో యేమిచేసినదో నాకుఁ దెలియదు. నీ వలన నాయాపద దాటినది గాఁబోలు. నీ వెట్లు విడిపించితివో దెలియదు. తరువాత వృత్తాంతమునకు నీవే ప్రమాణము. ఆ కారణముగా నాకిట్టి యుపకారము గావించిన మీ కులశీలనామంబులు విని యానందించుట నాకు ముఖ్యముగదా ! యని పలికి యూరకుండెను.

ఆ కథవిని సుభద్ర హృదయంబునఁ బుట్టిన సంతోషము పట్టజాలక యట్టె నిలువంబడి యొక్కింతసేపేమియుం దెలియక యాశ్చర్యమందుచు నంతలోఁ దెప్పిరిల్లి మోహముగప్పి యప్పుడేమియు మాటాడక తన స్వప్నంబునఁ గనంబడిన మనోహరుం డతండని నిశ్చయించి నిలువఁజాలక యతనిని మిత్రుండువోలె దగ్గఱఁ గౌగిలించుకొనినది. అతండును సుహృదాశ్లేషసౌఖ్యంబు ప్రకటింపుచు సుభద్రను మన్నించెను. పిమ్మట సుభద్ర మొదటికథ యేమియుంజెప్పక తానాయరణ్యములోఁ బ్రవేశించుటయు బ్రహ్మరాక్షసుఁడు తన్నుఁజంపబోవుటయు దానన్నమాటలు విని తనకు వరమిచ్చుటయు నా మందసము గోరి కొనుటయు లోనగు వృత్తాంతమంతయుం జెప్పినది.

సుగుణసాగరుం డావృత్తాంతమువిని మిక్కిలి యాశ్చర్యము నొందుచు మృత్యుముఖమునుండి తప్పించిన యతనియందుఁ గృతజ్ఞతగలిగి తన దేశమునకుఁ దీసికొనిపోయి యెక్కుడుగా గౌరవింపఁదలంచి సుభద్రతోఁగూడ స్వదేశాభిముఖుండై యరిగెను.

కృష్ణుని కథ

అది యట్లుండె. కృష్ణుం డానాఁడు సుభద్రను విడిచి యుండరిగి కొంతసేపటికి సుభద్రమాట జ్ఞాపకము వచ్చుటచే మిక్కిలి పరితపించుచుఁ గొంతదూరము వెనుకకువచ్చి యాయడవి ప్రతిధ్వని యిచ్చునట్లు పిలిచి యలసి ప్రత్యుత్తరంబుఁగానక

చింతాకులస్వాంతుండై యొక చెట్టు కింద గూర్చుండెను. ఇంతలోఁ బ్రొద్దుగ్రుంకినది. యా రాత్రి చీకటిలో నెటుపోవుటకుం దోచక నేలం బండుకొనియెను. అప్పుడు స్వప్నదశంబోలె నాతనికిం దమవృత్తాంతమంతయు స్ఫురణకు వచ్చినది. ఆ రాత్రి నిద్రంబోవక తమ చరిత్రమును దలంచుకొనుచు దైవమహిమ కచ్చెరువందుచు నతండు తెల్లవారినతోడనే తనయన్నను మధుమంతమున విడిచివచ్చితిమనియు నందేయున్నాడను నిశ్చయముతో బయలుదేరి కతిపయప్రయాణములం నారాజధాని కరిగెను

అతం డాపట్టణపు వీథిలో నడచుచుండ రాజభటులు చూచి వంగివంగి సలాములుచేయం దొడంగిరి. ఉద్యోగస్థు లోరగాం దొలంగుచుండిరి. సామంతులు నమస్కారములు చేయుచుండిరి. మంత్రులు కుశల మడుగం జొచ్చిరి. పౌరులు వెంట వెంటం దిరుగం జొచ్చిరి. అది యంతయుం జూచి యతండు వింతపడుచు అయ్యో! ఇది యేమి చిత్రము! వీరందఱు నన్నెఱింగినట్లు మాటాడెదరు. ఈ పరిచయ మెక్కడిదో నాకుం దెలియదు. వీరి యభిప్రాయమేమియో నే నెఱుంగనని పలుతెఱంగులం దలంచుచు నావీథింబడి పోవుచుండెను. ఇంతలో ముఖ్యామాత్యుండు వచ్చి నమస్కరించి దేవా! మీరు పరదేశులవలె వీథులం దిరుగుచున్నా రిదియేమి? మీరాకవిని పరమసంతోషముతో మీ మామగారి యేనుంగుపై నెక్కించి తీసికొనిరమ్మని నన్నుం బుత్తెంచిరి. పోవుదము రండు మమ్ము మఱచితిరాయేమి? యని పలికిన వెఱంగుపడి యతండు మా మామగారెవ్వరు? మీమాటలేమియు నాకర్థము కాలేదని యుత్తరముం జెప్పెను.

అప్పు డామంత్రి "ఇది మధుమంత మనుపట్టణము ఈపట్టణపు రాజుగారే మీ మామగారు. ఆయన కూతురు రత్నమాలను మీరు వివాహమాడితిరి. నేనాయన మంత్రిని. ఇదియే మీకును మాకునుగల బంధుత్వము. వేగము పోదము రండు మీ మాయలకు మేము లోంబడమని పలికిన విని యతండు బాగుబాగు మేలుమేలు. మీ మాటలు కడు విపరీతములుగా నున్నయవి. నన్నెవ్వనింగానో భావించి మీరు మాట లాడుచున్నారు. మిమ్ము నేనెఱుంగ నాకీవైభవములతోం బనిలేదు పో పొమ్మని పలికినం జిన్నవోయి యయ్యమాత్యశేఖరుండు మాఱుమాట బలుకక రాజుగారియొద్దకరిగి యిట్లనియె. దేవా! దేవరయల్లునింగాంచి తమ సందేశంబును విన్నవించిరమ్మని ప్రార్థించితిని. ఆయన కేమిటికో కోపమువచ్చినది. మొగమెఱుంగనివానితో మాట లాడినట్లు మాటలాడెను. మనయింటికి రానంట నేనెంతయో బతిమాలితిని కార్యము లేకపోయినది. దేవరయేవెళ్ళి పిలిచిన వచ్చునేమోయని పలికిన నాభూపతి యప్పుడే యశ్వగజాందోళికాది వాహనములతో నరిగి యతండొక మఠములోనుండ దండనుండి యల్లున నిట్లనియె.

ఆర్యా! మేమేమి తప్పుజేసితిమి? మాయింటికిరాక యోగివలె నీమఠంబున వెంబడిం దిరుగనేటికి. చాలుచాలు. రారమ్ము నరివారు నవ్వుదురని పలికిన నతం

పట్టుకొనుటయుఁ గృష్ణుండు ఔరా! "యిది యెక్కడి బాంధవ్యము. మీరు భ్రాంతి పడుచున్నారు మీరెవ్వరు? నేనెవ్వఁడను. బాపురే చోద్యముగా నున్నది. మీ యల్లుఁడ నేనుగాను వేఱయున్నాఁడు వెదకి తెప్పించుకొందిని" పలికిన నారాజు మాన్పుడి, యోహో! యాతని కేదియో యనుమానము గలిగినది. నాశత్రువు లెవ్వరో బోధించియుందురు. నాప్రతికూలత యుంగర యాతండిట్లనుచున్నాఁడు. అగిరిఁ జెనలుపట్టునా యని తలంచి పెంపుడుయు నిట్టనియె. నాకు నీవల్లుఁడవు. నీకు నేను మామను. ఈ బంధుత్వము వలదన్నను బోదు. నీ వేదియో కోపంబెట్టుకొని పైకి ఇట్టిమాటలాడుచున్నావు. మా కులము పవిత్రమైనది. మేమట్టి వారముకాము. నీ యల్లుఁడను కానని పలుకుచుంటివని యతిహొడిచితివి. కులశీలాదులఁ బరిశీలింపక మీయింటికి నాపుత్రిక నిచ్చి పెండ్లిచేసితిమేఁగదా యిట్లనుచుంటివి. కానిమ్ము ఎప్పటి కేది విధియో తప్పదుగదా యని పలికెను ఆ మాటలన్నియు విని యతండు వృశ్చిక దష్టుండైన వానరమువలెఁ జికాకుపడుచు నేమియు నుత్తరముఁ జెప్పక తటాలునలేచి యెక్కడికో పోవఁ బ్రయత్నముచేయుచున్న సమయంబున నతని రెండుచేతులు పట్టుకొని యా రాజు నీవు కోపించిపోయినను బోవనిత్తుమా? రారమ్ము మా యపరాధము సైరింపుమని పలుకుచు బలాత్కారముగా నతని నొకయాందోళికంబునం గూర్చుండఁ బెట్టి కోటలోనికిఁ దీసికొనిపోయెను.

వారు తనకుఁ గావించు నుపచారములుచూచి యతండు వెఱగుపడుచు "అయ్యో! వీరు నన్నల్లునిఁగా భావించుచున్నారు. ఇట్టి మూఢులెందైనం గలరా! ఇప్పుడు నేనేమి చేయుదును. వీరికి నేనల్లుఁడ నెప్పుడైతిని. నేనే మఱచిపోతినా? కాదు. అది చంద్రకాంతమను పట్టణము ఇదియదికాదుగదా? యెట్లగును అని యనేక ప్రకారములఁ దలపోయుచుండెను.

నాఁటి సాయంకాలమున నతని బలాత్కారముగా రత్నమాల యంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోయిరి. రత్నమాలయుఁ జక్కఁగా నలంకరించుకొని పతిరాక నిరీక్షించుచున్నది. కావున నప్పుడెదురుకోఁబు పాదంబులఁ గడుగఁబోయిన నతండు సమ్మతింపక తప్పించుకొనిపోయి యా సదిలో నొకపీఠంబునఁ దలవాల్చుకొని కూర్చుండెను. అప్పుడా రత్నమాల దాపున నిలఁబడి క్రేగంటి ప్రసారము లతనిపై బరగించుచుఁ బైపెదరఁగు చేతంబూని విసరించి చూచుచు నతండే తన భర్తయని నిశ్చయించి ప్రాణేశ్వరా! నా యందు మీ కాగ్రహము వచ్చినదఁట నేనేమి తప్పు జేసితిని. మా తండ్రికి వేఱొక యల్లుఁడున్నట్లు సూచించినారఁట. అది నాకు హృదయ శూలముగాఁకపోవునా? నేను త్రికరణములచేతను మిమ్మే భర్తగాను దైవంగాను నమ్మియుంటిని నాతోఁజెప్పకయే నాఁటి వేకువ కాలమున మీరరిగినది మొదలు నేను నిద్రాహారములు మాని మీ నిమిత్తమే చింతింపుచుంటిని. నిజము విచారింపుఁడు. తప్పుచూపి దండింపుఁడు అంతియకాని యూరక కోపించిన నేమిసేయుదుమని

యెంతయో నైపుణ్యముగా మాటాడినది. ఆ మాటలువిని కృష్ణుం డొక్కింతతడవు విచారించి సాధ్వీ ! నీవు నన్నెప్పుడు పెండ్లియాడితివి ? నన్నింతకుమున్నెక్కడైనం జూచితివా? యీ కల్పనలు నాకుఁ జిచ్చియెత్తింపుచున్నవి. నీవు నన్నెఱింగిన గుఱుతు లేమైనం గలిగెనేని చెప్పుమనుటయు నా యువతి చురచురంజూచి యిట్లనియె

ఆర్యపుత్రా ! పురుషుల నెన్నఁడును నమ్మరాదుగా ? వినుండు. పిదప మా యూరి సత్రములోనున్న మదీయ చిత్రఫలకముఁ జూచినప్పుడు కావించిన కృత్యంబులు —

శా. చూచు న్వేమఱుఁ జేతిచిత్తరువుఁ జా • చుం దానిపై నున్న రా
కాచంద్రాస్యను నిమ్మట న్మఱిశిరః • కంపంబు గావించు సం
కోచం బందుచు వెండియున్ననుఁ గలం • గున్నిక్కమంచున్ రతిన్
జూచుం జేతుఁ గౌఁగిలింప నతఁడా • శ్చర్యంబు సంధిల్లగాన్.

అని మా పరిచారికలువచ్చి చెప్పిరి. అట్టి మీ చర్యలేమైన జ్ఞాపకమున్నవియా ? మఱియు వినుండు.

మ. కలలోఁగన్న మనోహారియే యిదియ ని • క్కం బొక్కచో రూపవా
లిలనారత్నము గాలిలో నెగిరి యీ • లావచ్చెనా ? దీని క
వ్వల నా రూపు పటంబులోన లిఖియిం • పం గారణం బేమి యా
కలయేనా యిది లేక నాకిటు తదా • కారంబు గన్పట్టెనా.

అని మఱియు నందున్న నన్నుద్దేశించి —

ఉ. ఓ పికవాణి ! యోఘనప • యోధర ? యోహరినీలవేణి ! నీ
వీపగిదిం బటస్థితి వహించితి • వేమిటి కిందు సత్యమౌ
రూపముదాచి తెందునను • రూపమే నీకు ననున్ స్మరాగ్నిసం
తాపముపాలుసేయ వల • దా కృపపల్కు విదేమె కోమలీ.

చ. అమరులు దానవుల్గలిసి • యంబునిధి న్మథియించి కన్న య
యమృతమునన్నఁ జాలరుచి • యౌఁ జుమి నీయధరామృతం బయో
రమణి ! యొకింత గ్రోలితి భ • రంబగు మోహనముగల్గె మేనితా
పము గడు హెచ్చె బుద్ధిపరి • పాటి యదంగె గుణంబదేమిటో.

అని యున్మత్తుక్రియఁ బలవరించిన మాటయు స్మరణకు రాకుండెనా యనుటయు నతండు ముక్కుపై వ్రేలిడికొని అయ్యారే ! యిదియేమి యింద్రజాలము అని విస్మయ మభినయించుచుఁ దరువాత నేమి జరిగినదో చెప్పుమనియె. అప్పు డా చిన్నది మేల్కొనియున్న వాని నెవ్వరు లేపఁగలరు ! అయినను జెప్పెదను వినుండు. పిమ్మట నా వార్త నేనువిని మీ చిత్రఫలకము దెప్పించుకొనిచూచి మున్ను గలలోఁ గన్నవాఁడేకదా యీతం డని నిశ్చయించి మా తండ్రికి నా యుద్యమ మెఱింగించి

తిని. తరువాత నతండు మంత్రపుత్రునితో వివాహము గావించెను? అదియు నట్లుండ యని[illegible] లేక నతండు కాదిమ్ము. ఇంతవఱకు నిజమున్నదాయేమి? నీ రక్షకిల్లునని [illegible]గా? నాపురుష నా యింటనున్న పోసిండు. మీకెట్లు తోచిన నట్లు [illegible]. తరువాత నతండు సాధ్వీ! యిప్పుడైనా మఱి యేమైనం గురుతులున్నవా? యని యడిగిన నప్పుడతి [illegible] నమ్మకమగును. (స్రగ్ధర [illegible]) [illegible]ంతరోయన —

ఉ. [illegible] దూర[illegible] • [illegible] నని [illegible] యుండి [illegible]య
[illegible]మున్నన్ [illegible]లయని • [illegible] సీసుభాష్యతంబ యో
[illegible]ంచిత [illegible]గోలన ఫ • రంబున [illegible] మనిలా
[illegible]ంత [illegible]పని • [illegible]వింప [illegible] సఖీ.

అని [illegible] నీ పద్యము చదువలేదా? అని [illegible] యతండు చెవులు మూసికొని [illegible]వా! నా కేమియు [illegible]. నీ [illegible]వో నే నెఱుంగను. బ్రహ్మలోక పర్యంతము విచారించి చూచితిని. నన్ను విడిచి నీ శీలము కాపాడుకొమ్మని పలికెను. అప్పుడా చిన్నది గోలుగోలున నేడ్చుచు రక్షింపుము, రక్షింపుమని యతని పాదములం బడినది అతండు మెడను బట్టఁజుట్టుకొని సాధ్వీ! నీవు నాకుఁ దల్లివి కాని భార్యవుకావు వేయిఁజెప్పినను వినను. మీరు తెలియక మోసపోవుచున్నారు. ఏ పాపమును వరింతును? నా [illegible] పరాంగనా సంగమ మతికంబు ధరింపనోపనని దూఢిగాఁజెప్పి యవ్వనితి పాదంబులం బడియెను.

అప్పుడా సువర్ణమాల చెలికత్తెలువచ్చి [illegible] నోదార్చుచు బోఁటీ! నీ వేటికి విచారించెదవు. ఈయనకు మతిపోయి యట్లను చున్నాఁడు. చికిత్స చేయించ వలయు నీ యందు దైవములేదా! విడిచిపేయుము. నెమ్మదిగా విచారించిన నతనికే తెలియఁగలదని పలుకుచుఁ గృష్ణు నా యాస్థానమునకుఁ దీసికొనిపోయి [illegible] రుపకార పీఠికుఁడై యున్నవాఁడు. చికిత్స చేయించవలయునని రాజుగారికిఁ జెప్పి యొప్పగించిరి. ఆ రాజు మంత్రులతో నాలోచించి వైద్యుల రప్పించి యతనిం బరీక్షింపుఁడని చెప్పిన నా భిషక్కులు పరీక్షించి కొందఱు పైత్యవికారమనియుఁ గొందఱు పిశాచలక్షణమనియుఁ గొందఱు ఉన్మత్త వికారములనియుఁ దలయొకరీతిం జెప్పిరి. అప్పుడా రాజు కృష్ణుని బద్ధుంజేసి [illegible] చికిత్సలఁ జేయించు చుండెను.

బలభద్రుని కథ

[illegible]! [illegible] పట్టుందనిమ్ము. [illegible] నగరమున [illegible] [illegible] వాసనిపసించియున్న సమయం[illegible] [illegible]మాటలు [illegible]లుం[illegible] సోదరు [illegible] నా విద్యార్థుల వెంట

సరిగ రత్నమాలఁ గుట్టించి మీరసుకొనిన సాంకేతిక మదియే యని యతఁడు చెప్పఁగా వారిం గోరికొనియెను. వారు నవ్వుచు దీనము దాపుననున్న రాజుగారి సత్త్రమునకుం బోయిన నంతయుం దెలియునని చెప్పిరి. ఆ మాటలు విని యతఁడు సత్త్రమున కరిగి యందొకచోఁ గాంచనపటంబున వ్రాయబడియున్న వృత్తాంతమును జూచి తాను గలలోఁ బెండ్లియాడిన చేడియ యదియేనని తెలిసికొని పరమాతురుండై విలపింపం దొడంగెను.

అప్పు డందున్న కావలివార లతనిం బట్టుకొని రాజుగారి యొద్దకుం దెచ్చిరి. అమ్మఱునాఁడా రాజు విషయము విమర్శించి యతని చిత్తరువు తన పుత్రికయగు రత్నమాలయొద్ద కనిపెను. ఆ చిన్నది యతని వరించినది ఆ నృపతి వారికి వివాహము గావించెను. బలభద్రుం డా రత్నమాలతోఁ గొన్ని దినములు యథేష్టకామోపభోగసుఖంబు లనుభవింపుచు నొకనాఁ డెద్దియో కారణమున సోదరులమాట జ్ఞాపకము వచ్చుటయు నచ్చెల్వకుఁ జెప్పకుండ నన్నిశాంతంబున శుద్ధాంతోదవసితంబు విడిచి యేకాంతముగాఁ బురంబెల్ల విమర్శించి సోదరులం గానక విచారముతో నొక తెరువునం బడి నడువఁదొడంగెను. అట్లు పోవుచుఁ గనంబడిన వారినెల్ల వారిజాడ నడుగుచుఁ బోయి పోయి యొకనాఁడు ప్రాతఃకాలమునకు జంద్రకాంతపురంబునకు వచ్చెను. అందు మార్గాయాసంబు వాయ నొక తటాకంబున జలకమాడుచున్న సమయంబునఁ గొందఱు స్త్రీ లిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

రామలక్ష్మి — సోమిదేవమ్మత్తా! ప్రొద్దెక్కి వచ్చావేమి? బావగారూళ్ళోలేరా యేమిషి? మా యొక్క మాటేస్తావూ?

సోమిదేవి — ఇస్తా ఇస్తా అయిందే. నిలుపో వూళ్ళోను లేరు.

రామలక్ష్మి — (నవ్వి) ఏ వూరువెళ్ళినారు. అస్తమానము వూళ్ళె వెతతారేమిషి. అగ్నిహోత్రా లున్నాయా?

సోమిదేవి — అగ్నిహోత్రాలు లేవు. మొన్ననే తీసివేసినాము. అగ్రహారము వెళ్ళినారు. ధర్మశాస్త్రాలన్నీ మా మీఁదనే వున్నాయి కాదషే? మీ యాయన మల్లే మా ఆయన ఇంట్లో కూర్చోవానికి వల్లా?

రామ — అవును. మా ఆయనమల్లే మీ ఆయన యింట్లోగూర్చుంటే నీవున్ను నాకుమల్లేనే వుందువు. కంటెలు కాసులపేర్లు వడ్డాణులు ఎట్లువస్తవి.

సోమిదేవి — సరి సరి. ఇది ఆయన ఘరణ అనుకున్నావా యేమిషి? యెగ్గంలో నాకువచ్చిన డబ్బు పెట్టి చేయించుకొన్నాను.

రామ — అదిమాత్రం ఆయన ఘరణకాదా యేమిషి? అప్పుడాయన అట్లాగార ముందుగ వెళ్ళినారు. ధర్మశాస్త్రాలు యేమియిచ్చినాయి?

సోమిదేవి — (మెల్లగా) రాజుగారి కూఁతురుమాట విన్నావా?

రామ — వినలేదు. ఏమిటది.

సోమిదేవి — పెళ్ళి కాకుండానే అయినది.

రామ — ఏమైనది.

సోమి — (చెవులో) కడుపు.

రామ — ఏలాగైనది.

సోమి — అదియే తెలియదు కల్లో ఎవ్వరో పెళ్ళాడినవాడన వాడే వచ్చి తండ్రి యడిగిన ప్రశ్న కుత్తరమిచ్చెనన. పెళ్ళికాకుండా యొకరాత్రి వానితో భోగించినదన. వాడు చెప్పకుండా పారిపోయినాడన. ఎంత చోద్యంగా వున్నదో విన్నావషో.

రామ — భళాభళి కథాసు ఎట్టెంతలు వినుచున్నాము సోమిదా! ఆ మాట రాజుగారు నమ్మినారా?

సోమి — నమ్మబట్టే మా అయ్యన్ని ధర్మశాస్త్రం కనుక్కొని రమ్మని అగ్రహారం పంపినారు. లేకుంటే పంపడం యెందుకు?

రామ — మంచి వచ్చినా చెడ్డ వచ్చినా ఆడుదాని మూలముగానే అక్కా! రాజుగారి కెంత చిక్కు వచ్చిందో చూచావూ. ఆ కుఱ్ఱదాని పెండ్లి కోసరము దేశ దేశాలు వెదకి యెవ్వరిని సమ్మతింపక సఫలం చూపెట్టి చివరకిట్టి చిక్కుల్లో పడుచున్నాడు. సువర్ణలేఖ మంచిదే. అయినను చెడుమాట వచ్చిందా? ఆడుపుట్టుక పుట్టకూడదు.

సోమి — మనమంతా ఆడవాళ్ళము గామషో. ఆలాగంటా వేమిషి! యెప్పుడు జరిగితేనే కాని మాటరానుకో.

రామాబాయి — "వృద్ధనారీ పతివ్రతా" అనినట్లు మీ రిప్పుడంటూ నాచే పింపవచ్చును. సువర్ణలేఖను గురించి మీరు అషా ఇషా అంటున్నారు గాని ఆ చిన్నది మహా పతివ్రత, సుగుణాలవాల, సత్య సంధురాలు. ఆమె చరిత్ర మీ రెఱుంగరు.

సోమి — రామాబాయి నవనాగరికురాలు. మనము అష ఇష అంటున్నా మని యాక్షేపించుచున్నది. దానికిమల్లే అంటు గింటు మనకు రావు. మన [illegible] నను [illegible].

సోమిదే — ఈ మధ్య మా పిల్ల పిల్లను జూచి యీలాగనే అంటుగింటు [illegible] అంటు మాట్లాడ మొదలు పెట్టినది. దాని మామగారు [illegible] [illegible] చెప్పి నాలుగు చీవాట్లు పెట్టింకాని యిప్పుడు [illegible].

[illegible] కాలాగున అభ్యాసమైనది. మా [illegible] [illegible].
[illegible]

[illegible] — [illegible]మంత చదువుకోలేదు. మ [illegible] స్వల్పంగా వుంచవ్వ

పోనిమ్ము రాజుగారి కూఁతురు వివాహంబైన తే మాకేమి ! పూర్వపు పెద్ద మనుష్యులు స్థానానికి వస్తున్నారు.

రామా - ఆక్షేపించితివి గనుక నేవద్దని చెప్పితిని. లేకున్న మీ జోలి మాకేల ?

సోమి - సరి సరి. ఆక్షేపిస్తున్నారని సాక్ష్యమిస్తావా యేమిషి. చాలు చాలు మా వారికి తెలిసే చంపివేస్తారు రామలక్ష్మి ! వేగము పోదాము రమ్ము. రాబోటి మాటలే కొంపలంటుకునేవి అని నిష్క్రమించిరి.

వారి మాట లన్నియు బలభద్రుఁడు చెవియొగ్గి వినెను. పిమ్మట నతండచ్చోటు వాసి పురంబునఁ బ్రవేశించి రాజమార్గంబున నరుగుచున్నపుడు సువర్ణలేఖ సఖురాలు సునంద యారాజనందనునిఁ గృష్ణంగనుఁగొని చేయి పట్టుకొని రాజపుత్రా ! నన్నెఱుంగుదువా యని యడిగిన నతండు తలయెత్తి యామెం బరిశీలించి చూచి నా కేమియు జ్ఞాపకము లేదు. నా పరిచయ మెక్కడఁ గలిగినదో నీవే చెప్పుమని పలికెను. అప్పుడా చిన్నది పోనిమ్ము నీ వెప్పుడైన నీయూరు వచ్చిన జ్ఞాపక మున్నదా ? రాజుగారిచ్చిన ప్రశ్నమున కుత్తరము జెప్పితివా లేదా ? నాఁటి రాత్రి విశేషము లేమైనం గంటివా లేదా నిజముఁ జెప్పుమన నతండు మీ రాజెవ్వఁడు ? ప్రశ్న యెట్టిది ? పుట్టిన తరువాత నీ పట్టణము రాలేదు. నా కేమియుం దెలియదు. నన్నవరినిఁగాఁ దలఁచి మాటాడుచున్నావు ? నీ మాటలేమియు నా కర్థము కాలేదని యుత్తరముఁ జెప్పెను అప్పడఁతి వెఱగుపడుచు మఱియు మఱియు నిదానించి చూచి యతండగా నిశ్చయించి రాజపుత్రా ! నాఁటి రాత్రి నిన్నుఁ గపటముగా శుద్ధాంతమునకుఁ దీసికొని పోయితిని. అది స్వప్న మనుకొనుచున్నావేమో సుమీ ! కానుకాదు. యదార్థమే నీకుఁ గుమారుఁడుదయింపఁ గలడు. నగరికిఁబోవుదము రమ్ము. సామంతరాజులు మా రాజుపైఁ గల యీసున నేమో మాయని యాక్షేపించుచున్నారు. పరిహాసమునకైన నిది నే నెఱుఁగ నంటివేని ప్రజలు నిజమే యనుకొందురు. స్త్రీ చాపల్యంబున నాఁ డట్టిపని గావించితిమి. నీవే పెండ్లి యాడుదువుగదా ? యని సాహసించితిమి. వలపు నిదానము గలుగనీయదుగదా యని యాకథయంతయుం జెప్పిన నతండు నవ్వుచు నిట్లనియె.

బోఁటీ ! నీ మాటలు బూటకములో యదార్థములో నాకుఁదెలియవు. నన్ను నీ వెఱుంగక యేమేమో చెప్పుచున్నావు. నీ మాటలకేమియు నుత్తర మిత్తును. నీ దారి నీవు పొమ్మని చేయి విడిపించుకొని యతండు మఱియొక వీధికిఁ బోయెను. అప్పు డమ్మగువ దిగులుపడి వెసలుతో సంతిపురి కరిగి యవ్వార్త సువర్ణలేఖ కెఱింగించెను. అప్పుడు మహారాణి యంతఃపురంబు సొచ్చి వలపుమంద నల్లెఱింగి తండ్రి కెఱింగించెను. అప్పు డప్పుడమిఱేఁడు మిత్రులం బంపి వెదకించి యతని వస యాస్థానమునకు రప్పించుకొని సముచిత సత్కారంబులఁ బూజింపుచు నల్లన నిట్లనియె. రాజపుత్రా ! యనేక రాజకుమారవర్గంబులో నెవ్వఁడు బుద్ధిమంతుఁడని నా కన్య వరించినాఁడు నీవు నాతో చెప్పు

కయే యరిగితి వేల ? స్వదేశంబునకుఁ బోయి వచ్చితివా యేమి ? అప్పుడే రాజ్యముతో గూడ నా పుత్త్రికి నీయధీన యయ్యెనని చెప్పి నీ మెడలోఁ బుష్పమాలిక వేసితిని గదా ! ఆ రాత్రియే నీవు నీ భార్యతోఁ గలిసికొంటివఁట. ఆ చిన్నది నీ కొఱకు బరితపించుచున్నది. ముద్దరాలి కెన్ని సుద్దులు తెచ్చి పెట్టితివి ? అంతఃపురమునకు బోయి యూఱడించిరమ్ము పొమ్మని పలికిన నతండు నిట్టూర్పు నిగుడింపుచు నిట్లనియె. దేవా ! మీ మాటలు విన నాకు మతిపోయినట్లున్నది. నిన్నటి వీథిలో నిందాక యొక చిన్నది యిట్లే పలికినది. ఇంతకుఁ బూర్వ మెన్నఁడును నేను మీవీడు వచ్చి యుండలేదు. మీ ప్రశ్న యేదియో నే నెఱుఁగను. ఇట్టి నన్నుం బట్టుకొని యేమేమో చేసితినని యడిగిన నేమని సమాధానము చెప్పుదును. పైన మీరే యూహించుకొనుఁడని పలికెను. అప్పు డాన్నపశిఖామణి యత్యంత కోపంబునఁ గన్ను లెఱ్ఱజేయుచు సునంద మొగముఁ జూచెను. ఆ బోటి భయపడుచు వెనుక తాను వ్రాసిన చిత్రపటము దెచ్చి యెదురఁ బెట్టినది. దానికిని బలభద్రునకు నించుకయు భేదము కనంబడలేదు. ఆ చిత్తరువు చేతంబూని యారాజు యిది యెవ్వని రూపో చూచితివా ? నీ వెన్నఁడును మా పట్టణమే రాలేదని చెప్పుచుంటివే నిన్నుఁ జూడక యీ చేడియ దీని నెట్లు వ్రాసినది. కల్లలాడినఁ బ్రయోజన మేమని పలికిన విని యతండాలోచించుకొని తానేమియు నెఱుంగ నని యుత్తర మిచ్చెను.

ఆ రేయి సునంద నృపతి యనుమతి వడసి యతని నంతఃపురమునకుఁ దీసికొని పోయినది సువర్ణలేఖ యతనిం జూచి భర్తయే యనుకొని యెన్నియో గురుతులు చెప్పినది. కాని యతండు తన బాల్యకాల పూర్వ్యంగ యేమియు చెప్పెడు మాటలేమియు విశ్వసించుకొనక ప్రతిమ వలె నూరకొనియెను. ఏమియుఁ బ్రత్యుత్తర మీయలేదు. అంతలో నా తెలివిని బ్రసవవేదన యావిర్భవించినది కావున నా సందడిలో నతండు తప్పించుకొని యవ్వలికిం బోయెను.

ఆ రాత్రి యతండు సత్రంబునఁ బరుండియుండఁ గొందఱు బ్రాహ్మణులు భుజింపుచు నిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

సోమ - సుధీనిధిగారు ; మీరీ యూరేమిటికి విచ్చేసితిరి ?

సుధీ - రాజుగారి కూఁతురు వివాహము కాక పూర్వమే యంతర్వత్ని యైనదఁట. తత్సంతతికి బుత్రత్వ సిద్ధి యున్నదా ? అను విషయము ధర్మశాస్త్రము చూచి చెప్పుటకు నన్ను రప్పించినారు.

సోమ - ఏమని చెప్పితిరి ?

సుధీ - ఇంతకుఁ బూర్వమేకా నేను వచ్చితిని. ఇంకను సభకుఁ బోవలేదు

సోమ - ధర్మశాస్త్రములో నాయమె నిర్దోషురాలనియే తేలినదా ?

సుధీ - సందేహమేలా ? పూరు వంశతిలకమగు భరతుఁడే దీనికిఁ బ్రమాణము. దీనికే గాంధర్వ వివాహమని పేరు.

సోమ - శకుంతల దుష్యంతుని గాంధర్వ వివాహంబున వరించి భరతుం గనినది. కావున నది నిర్దుష్టమైనది. ఇక్కడ పతి యెవ్వడు ?

సుధీ - ఎవ్వఁడో యున్నాడనవలె కాదు ?

సోమ - ఎవ్వఁడును లేకున్న గర్భమెట్లగును ? వారసిన వాఁడు నేనెఱుంగనని చెప్పుచున్నాఁడు.

సుధి - ఘట్టికొక్కి వచ్చినపుడు నాకు వ్రాసిన చీటిలో రాజకుమారుని నెవ్వనికో పెండ్లి చేయ నిశ్చయించుకొన్నారనియు ముహూర్తము దప్పుగా నాండుటచే నీ లోపున వధూవరులు కలిసికొనిరనియు సంతలో నతండు చెప్పకయే వెళ్ళిపోయెననియు నా చిన్నది గర్భవతి యయ్యెం గావున ధర్మశాస్త్రము చూడవలయునని వ్రాసిరి.

సోమ - ఆ మాటలెంత సందర్భముగా నున్నవియో యాలోచింపుఁడు ? ఆ రాజకుమారుఁ డా చిన్నదానితో గలిసికొని మఱునాఁడు పారిపోవుటకు గారణమేమి యున్నది. ఆ నాతిని భూత మనుకొనియైనా యేమి ?

విబుధమౌళి - ఎవ్వడో యొక రాజకుమారుఁడు రాజు ప్రశ్నమునకు సదుత్తరమిచ్చి కొన్ని దినంబులుండి పెండ్లి చేయఁ దలంచుచుండ నెవ్వరికి దెలియకుండ వెళ్ళిన మాట సత్యమగును.

సోమ - ఆ మాటను సామంతరాజు లందఱు నొప్పుకొనుచున్నారు. అది కాదు. ఈ గర్భమున కతండే కారణమైనట్లు నిశ్చయము తేలవలయును.

విబుధ - సువర్ణలేఖ మహాసాధ్వి యని వాడుకయున్నదే.

సోమ - అయ్యా ! స్త్రీల చేష్టితముల నెప్పుడును నమ్మఁగూడదనుకోండి.

శ్లో॥ అనృతం, సాహసం, మాయా, మాత్సర్యం, చాతిలుబ్ధతా
నిర్గుణత్వ, మశౌచత్వం, స్త్రీణాందోషాస్స్వభావజాః ॥

అని యుండఁగా వారి మాటల నేల నిశ్చయింపవలయును.

విబుధ - అట్లనరాదు. ఒక రాత్రి సునంద యందలముపైఁ బ్రచ్ఛన్నముగా నతని నంతఃపురమునకుఁ దీసికొని పోవుచుండఁగా నా భార్య యేమిటిగో నాటికఁబోయి చూచినదఁట. ఆ సంగతి నిశ్చయమే కావచ్చును.

సోమ - (సోల్లాసముగా) ఆ మాట నిశ్చయమే యెవ్వనినో తీసికొనిపోయిన నా యింటికి గర్భమెట్లగును ! పెండ్లి చేయ నిశ్చయించు కొనినవాఁడు నాతని మా వాదము. మా వాదానికి దృష్టాంత మతండేమియు నే నెఱుఁగనని చెప్పుటయే.

విబుధ - అతం డీయూరెప్పుడు రాలేదని చెప్పుచున్నాఁడు. ఆ మాట నిజమా అబద్ధమా ?

సోమ - ఆ సంగతి విమర్శింప మాకవసరము లేదు.

విబుధ — ఇంత యేల ? నిందాక యీ కలికి నొప్పులు పడుచున్నదని చెప్పుకొనుచున్నారు. పుట్టినపట్టి పోలికలంబట్టి నిశ్చయింప వచ్చునుగదా.

సూరి కేసరి — కుమారుఁ డుదయించినది. మీ రెఱుంగరు కాఁబోలు! రెండు గడియలైనది. అప్పుడే కోటలో ఫిరంగి వైచిరి.

విబుధ — ఆ ధ్వని యదియేనా ? అయ్యో! మంచి సమయము మిగిలి పోవుచున్నది. వేగముగా భోజనము చేయుడు. కోటలోనికిం బోవుదము. పుత్త్రోత్సవము పంచి పెట్టుదురు గదా.

సోమ — అగు నిదియే సమయము. ఈ యపకీర్తి మాపుకొనుటకై రాజు ద్రవ్యమెక్కుడు గానే ఖర్చు పెట్టును. పోవుదము రండు అని మాటాడుకొనుచు భోజనము చేసి నిష్క్రమించిరి.

బలభద్రుం డామాటలన్నియు విని ఔరా! ఇది కడు చిత్రముగానున్నది. ఆ చిన్నది యుత్తమురాలు వలెఁ గనంబడుచున్నది. ఎవ్వఁడో నన్నుఁబోలినవాఁడే చర్యలఁ గావించి యుండవలయును లేకున్న నింత విపరీత ముండునా? అతండు నా తమ్ముఁడు కృష్ణుండు కాఁడుగదా ? రాజు తానిచ్చిన ప్రశ్నమున కెవ్వఁడో యుత్తరము వ్రాసినట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. ఆ వ్రాఁత జూచినఁ దేటపడునని తలపోయుచు నా రాత్రి నిద్రఁబోయెను.

కనకాంగదుండును రాత్రి పండుకొని మఱునాఁ డుదయమున నా ప్రశ్నమున కిచ్చిన యుత్తరము వ్రాలు చూడవలయునని తలంచి యుదయమున లేచి సభఁ జేసి యా సభకు బలభద్రుని రప్పించి మంత్రి సామంతహిత పురోహితాదులు చూచుచుండ నా పత్రికం దెప్పించి యిది నీవు వ్రాసినది కాదా ? యని యడిగెను. అతం డాపత్రికం జూచి మేను ఝల్లుమన అయ్యో! యిది మా తమ్ముఁడు కృష్ణుండు వ్రాసినది. నా పేరు కృష్ణుఁడు కాదు, బలభద్రుఁ డందురు. దీనం దెల్లమైనది కదా! ఎంతమోసము. నన్నూరక నిర్బంధించితిరి. అతం డీ యూరెప్పుడు వచ్చెను. అతని నిమిత్తమే నేను దిరుగుచుంటినని గద్గదకంఠముతోఁ బలికి యా పత్రికను ముద్దుపెట్టుకొనియెను. ఆ మాటలు వినిసభాసదులెల్ల వ్రాసిన బొమ్మలవలెఁ జేష్టలుడిగి యూరక చూచుచుండిరి. ఆ రాజు విస్మయం బభినయించుచు ఏమీ! మీ తమ్ముఁ డొకం డుండెనా ? అన్నన్నా! మీయిరువురకు యించుకయును భేదములేదుగదా ? దుర్మార్గులు నీవిషయము నెఱుంగనని పలికినది మొదలూరక నిందింపుచున్నారు. నేను నాపుత్రికపాతివ్రత్య మెఱింగినవాఁడ గావున నింత విమర్శించితి. కానిచో నెంత ప్రమాదము రాఁగలదు అని పెక్కుగతుల వాక్రుచ్చుచు మీతమ్ముఁ డెందున్నవాఁడని యడిగెను. అతండును వారికి సంక్షేపముగాఁ దమవృత్తాంతమంతయుం జెప్పి వానిని వెదకి తీసికొనివత్తునని శపథముజేసెను. అతని పతివ్రతాభావము [illegible] సభ్యులెల్ల [illegible] చేసిరి. సువర్ణలేఖయుఁ బుట్టిన పట్టి కృష్ణుని బోలియుండుటఁ

బలభద్రుండు మిక్కిలి సంతోషించెను. బలభద్రుండు కొన్నిదినములుమాత్ర మందుండి కృష్ణునిఁ దీసికొనవత్తునని చెప్పి యప్పుడమితేని యనుమతివడసి యటఁ గదలి భార్యంజూచి మఱియుం బోవలయునని తలంచి వెండియు మధుమంతమను నగరమునకుం బోయెను. బలభద్రుండు వీటిలోఁ బ్రవేశించినతోడనే చూచి రాజభటులు సంతసించుచు ఔరా ! యెంతమోసము జేసితివి ? నీకతంబున మాకుఁ జెఱసాల నుండవలసివచ్చెనుగదా ? తస్కరునికన్న నధికుఁడవని తోఁచుచున్నది. ఎందఱిని గనుమూసి పాఱిపోయితివి ? అని పలుకుచు నతని చేతులకు నిగళములఁ దగిలించిరి.

అయ్యో ! ఇదియేమికర్మము. నేనేమినేరముఁ జేసితిని నా యిష్టము వచ్చినట్లు పోయితిని. అది తప్పుగా గణించితిరా ? రాజుగారి యల్లుఁడననియు నిదానింపవలదా ? యని యెన్నియో ప్రతికూలవాక్యములు జెప్పెను. కాని వానిమాట లేమియు వినుపించుకొనక రాజభటులతనిఁ గారాగృహంబునకుఁ దీసికొనిపోయి యందుంచిరి. అప్పుడు చికిత్సచేయుచున్న వైద్యులువచ్చి వానింజూచి "యెక్కడికిఁ బాఱిపోయితివి నీయున్మత్తవికారంబు లింకనుం దగ్గలేదా ? ఇప్పుడైన నీవు రాజుగారి కల్లుఁడవని యొప్పుకొనియెదవా ?" యని యడిగిన నతం డిట్లనియె. నాకు మా గ్రామము జూడవలయునని యభిలాష జనించినఁ బోయితిని. ఇది తప్పుగా గణించితిరా? నా భార్యను జూడవలయునని తలంపుగలిగి యిప్పుడు వచ్చితిని. నా యున్మత్త వికారము మీరేమి గ్రహించితిరి ? నేను రాజుగారికి నల్లుఁడను గానని మీతో జెప్పితినా యేమి? అల్లుఁడనయియే కాఁబోలు, నన్నిట్టి మర్యాదచేయుచున్నారు. మా మామగారితోఁ జెప్పి మిమ్మేమి చేయించెదనో చూడుఁడని బెదరించెను.

అతని మాటలువిని వైద్యులు పిచ్చి కుదిరినదని నిశ్చయించుచుఁ దమకుఁ బారితోషికము వచ్చునని సంతసించుచు నతని నిగళంబులు విప్పించి సగౌరవముగాఁ గొల్వుకూటంబునకుఁ దీసికొనిపోయి దేవా ! మీ యల్లుని నిరామయుం జేసితిమి. ఈతని బుద్ధి చక్కఁబడినది. పరీక్షించుకొనుఁడని నుడివిన సంతసింపుచు నా రాజిట్లనియె. అన్నా ! యిప్పుడు నీ మనస్సు కుదురుగా నున్నదియా ? నీవు నాకేమి యగుదువు ? నీ పూర్వవృత్తాంతము స్మరణకు వచ్చినదియా ? యని యడిగిన నతండు విస్మయమునొందుచు నన్నిట్లడుగు చున్నారేమి ? నేను మీ యల్లుండను గానా ? మీ పుత్రిక రత్నమాలను నేను బెండ్లియాడలేదా ? క్రొత్తవానిగాఁ జూచుచుంటి రేమిటికి ? నేను మీ యల్లుండనయ్యెనను జూడక మీరు నన్ను లేనిపోని తప్పుడు గణించి చెఱసాలం బెట్టిరి. దీనికై వీరిం దండింపవలయునని చెప్పెను. ఆ మాటవిని యా రాజు సంతోషపారావారవీచికలఁ దేలియాడుచుఁ నా వైద్యులం గౌఁగిలించుకొని యార్యులారా ! మీరు చేసిన యుపకార మెన్నఁటికిని మఱువఁజాలను. నా యల్లుని నిరామయుం జేసితిరి. చూచితిరా ! వీనికిఁ బూర్వస్మృతి యేమియు

[illegible] [illegible] చెప్పుకొనుచు వారికిఁ దగిన పారితోషికము లిప్పించి యతని నప్పుడే రత్నమాల యంతఃపురమున కనిపెను.

తనభర్త యున్మత్తవికారములం బాసి నిరామయుండై యున్నవాఁడను వార్తవిని యా రత్నమాల యత్యంత ప్రహర్షంబుఁ జెందుచు నతని కెదురుచని పాదంబులఁగడిగి తడియొత్తి రత్నపీఠంబునం గూర్చుండఁబెట్టి పూసురటిచే వీచుచు సార్వభౌమా ! ఇప్పటికైనను మీ చిత్తవికారము దీఱినదా ? నాయందక్కటికము గలిగినదా ? మీ వికారము వాయనిచో నే నేమైపోవుదునోకదా ? యని వెక్కివెక్కి యేడువఁదొడంగినది. అప్పుడతం డయ్యంగనను జేరఁదిగిచి యక్కువం జేర్చికొనుచు సుందరీ ! యశ్రువులు దుడుచుచు ముద్దాడి బోఁటీ ! విచారింపకుము. మా సోదరులమాట జ్ఞాపకము వచ్చుటచే నీతోఁ జెప్పకయే యరిగితిని. అది నాతప్పగును. ఉన్మత్తవికార మనుచుంటివి. ఆ మాట నాకర్థమైనదికాదు. అదియే మనవ్రుఁడు నచ్చేడియ వితర్కించి తన వికారం బెఱుఁగడు కావున నట్లనుగు చున్నాడని నిశ్చయించి "పోనిండు ఇప్పుడామాట స్మరింపనేల ? తలంచినంతనే నా గుండె ఝల్లుమనుచున్న"దని పలికినది. అప్పుడతం డది యేదియో చెప్పక తీఱదని నిర్బంధించిన నయ్యింతుబోఁడి వెనుక గృహ్ణుఁడు కావించిన కృత్యములన్నియు వక్కాణించి ప్రాణేశ్వరా ! నేనప్పుడు మీపాదంబులఁబడినను గుఱుతుఁబట్టక నీవు నాకుఁ దల్లివని పలికితిరి. అప్పుడు నేనేమి చేయతగినదో చెప్పుఁడు. భగవంతు నీఁదనే భారమువైచి యారాధింపుచుంటినని యా కథ యంతయుం జెప్పినది. అతండప్పుడు ముక్కుపై వ్రేలిడుకొనుచు "అన్నన్నా ! యేమి యాశ్చర్యము నేని నడుమ మీయూరు రానిదే వచ్చి యేమేమో యంటినని చెప్పుచున్నావే. ఇది తకన్న వింతయేమున్న" దనుటయు నా కలకంఠి మీకా మాట జ్ఞాపకమే యుండినచో నన్నప్పుడట్లేల యందురు. అదియొక యవస్థగదా ! అప్పటివర్తనలేమియు నిప్పుడు జ్ఞాపకముండవు. దానినేకదా యున్మత్త వికారమని చికిత్స చేయించితిమని పలికినది.

అప్పుడుడతండు అయ్యో ! నా వృత్తాంతముఁ జెప్పినను మీరు నాకుఁ బిచ్చియుంటినని పలుకుచున్నారు వినుము. నేను నీతోఁ జెప్పక యల్లనాఁడు [illegible] బయలుదేరి పురమెల్ల వెదకి మా [illegible] తెరువునంబడి పది దినములు నడిచితిని. మఱి యొకనాఁడు చంద్రకాంతము పట్టణముఁ జేరితిని. అందు [illegible] రాజుగారి యల్లుఁడనని యెల్లరు మన్నింప బొడగిరి. తరువాత రాజుగారు [illegible] తన యల్లుఁడనని [illegible] సంతఃపురమునకుఁ బంపిరి. ఆ [illegible] యనుకొని యేమేమో సంభాషించినది. [illegible] నేమియు [illegible]

[illegible]

[illegible] దానం [illegible] యా తెఱంగు

వారి కెఱింగించి యా పంజరము దప్పించుకొని నిన్నుఁ జూడవలయునని నిన్న నిప్పటికి వచ్చితిని. నన్ను రాజభటులు పట్టుకొని బందీగృహంబునం బెట్టిరి.

నా వృత్తాంతము వైద్యులతో [illegible]పెట్టుకొనఁగా [illegible] నన్నిచటికి దీసికొని వచ్చినారు. ఇదియే నా వృత్తాంతము. పిమ్మట నాలోచింపు కొనుమని తన కథనంతయుం జెప్పిన విని యా విదూషిమతల్లి యుల్లము [illegible] నల్లన యొకింత తడవు విచారించి యిట్లనియె. ప్రాణేశ్వరా! నిక్కము దెలిసినది. మీ తమ్ముఁడు మిమ్ముఁబోలియే యున్నవాఁడు కాఁబోలు. అతం డిక్కడికి వచ్చినం జూచి మీరనుకొని యిన్ని చిక్కులం బెట్టినారు. అతండు చెఱసాలనుండి తప్పించుకొని పారిపోయెను గాఁబోలు! ఆ వెంటనే మీరు వచ్చుటచే మిమ్మే యతఁడనుకొని బద్ధుంజేసిరి. ఆహా! మీ తమ్ముఁ డెంత నిస్పృహుఁడో కదా? అయ్యో! తనయొద్ద పలికిన మాటలం దలఁచికొన సిగ్గగుచున్నది. మీరు క్రీడాంతరమునఁ జేసిన చేష్టల నెల్ల సుగ్గడించితిని. అన్నన్నా! యెంత ప్రమాదము దాటినది? అయ్యారే! మా తోడికోడలు సైతము మిమ్ముఁజూచి మోసపోయినదిగదా? కట్టా! మీరిట్టి యేక రూపముతో నుండుటబట్టికదా! యీ చిక్కులు మాకు వచ్చినవని పలుకుచు నా నాతి యతనితోఁ గూడుకొని త్రుటిగా వెళ్ళించినది.

మఱునాఁ డుదయకాలంబున నయ్యంబుజాక్షి తండ్రిని రప్పించికొని జనకా! మీయల్లునివృత్తాంతము వింటిరా? కడువిచిత్రమైనదిగదా! వీరిద్ద ఱన్న దమ్ములొక్కటియే పోలికగలిగి ప్రజలను మోసము చేయుచున్నారు. ఈయన తమ్ముఁడు కృష్ణుం డనువాఁడు చంద్రకాంత నగరంబునఁ గనకాంగదుఁ డిచ్చిన ప్రశ్నమున కుత్తరముఁజెప్పి యాయనకూఁతురు సువర్ణలేఖం బెండ్లియాడుటకు నిశ్చయించుకొని యాచార్యియే యానతోఁ గలిసికొని చెప్పకయే యెక్కడికో పోయెనట. అప్పద్మేందుముఖి గర్భిణియైనది. దానంజేసి సామంతరాజులందఱు తప్పుగా గణించి వెలివేసిరఁట. అంతలో మీయల్లుఁడు మనతోఁజెప్పక మార్గవశమున నక్కడి కరిగిరఁట. వీరింజూచి తమ యల్లుఁడనుకొని యారాజు మన్నించుచుఁ దనకూఁతు నంతఃపురమునకు బంపిరట. ఆ చిన్నది నావలెనే పరితపించుచు నెన్నియో మాటలాడినదఁట. ఏమియు వినిపించుకొనక నేను మీయల్లుడగానని పలుకుచు దప్పించుకొనివచ్చిరఁట. తరువాత నాఁడువ్రాసిన ప్రశ్నోత్తరముల ప్రకారము కృష్ణుండని గుర్తుపట్టి మీయల్లుడు వారిసందియము దీర్చెనఁట మనము [illegible] మోసపోయితిమి. వీరితమ్ముడు కృష్ణుం డిచ్చటికివచ్చిన మీయల్లుడే యనుకొని [illegible] చిక్కులం బెట్టితిమి. వీరు మంచిగుణసంపత్తిగలవారు గనుక సరిపోయినది. [illegible] నెంత ప్రమాదము [illegible] చేయుటకు రాజభటులు పట్టుకొని [illegible] పెట్టిరి. [illegible]గా సంతోషము

[illegible]దినది. ఇంతటి చోద్యము లెప్పుడైనను జరిగినవియా ? యని యా వృత్తాంత [illegible] చెప్పినది.

ఆ రాజువిని మిక్కిలి వెఱగుపడుచు వారిగుణసంపత్తినిగుఱించి పెక్కు [illegible]యుచుండెను. ఆవార్తయంతయుఁ బట్టణములో వ్యాపించినది. జనులెల్ల సమ్మతంబుగాఁ జెప్పుకొనదొడఁగిరి. రోగము కుదిర్చితిమని పారితోషికములందిన వైద్యులఁ గుఱించి పరిహసింపఁ బొడఁగిరి. రాజకుమారులను మహాత్ములనియు [illegible]విమతింపఁ బొడఁగిరి.

బలభద్రుండు కొన్నిదినములుమాత్ర ముండుండి సోదరులవెదకు తలంపుతో [illegible] యనుమతివడసి వీరవేషము వైచుకొని కర [illegible]లకలితహస్తుండై యుత్తమాశ్వ[illegible]క్కి యవ్వీడువెడలి పురవనపక్కణారణ్య భూములఁ జూచుచుఁ బోయిపోయి [illegible]యునాడు సాయంకాలమునకు విక్రమనగరముసమీపం జనియెను. అప్పు [illegible]పట్టణము చక్కఁగా సలంకరింపఁబడియున్నది. వీధులన్నియుఁ బందిళ్ళు వేయఁబడినవి. ముత్తెంబుల తోరణంబులుఁగట్టిరి. రాజమార్గములన్నియుఁ బన్నీటితోఁ దడుపఁబడుచున్నవి. బలభద్రుఁడు కడు వీరావేశముతో గుఱ్ఱముతో నరుగుచుండ రాజభటు లడ్డమువచ్చి "అయ్యా ! యిప్పుడు మారాజుగారి కుమారుని వివాహమగుచున్నది. పురమంతయు సలంకరించిరి. గుఱ్ఱముతో వీధుల నడుచుటకు వీలులేదు. గుఱ్ఱముదిగి పాదచారులై యేగవలయు"నని చెప్పిరి.

వారి మాటల లెక్కఁగొనక బలభద్రుండు నిలుపక వారిం దాటి గుఱ్ఱమును దోలికొని వడిగా వీధిలోఁ బ్రవేశించెను. అతని రౌద్రాకారముఁ జూచి వారు [illegible] పడఁజొచ్చిరి. దారిలో రాజభటు లతనింజూచి రాజ బంధుడని నిశ్చయించి వారింపలేక పోయిరి. మఱి కొంత దూరము చనినంత నొకచోటఁ బదుగురు గుంపుఁగూడి కలహ పడుచుండిరి. బలభద్రుం డాదాపునకు బోయి యాకోలాహల మేమని యచ్చటి వారల నడిగెను. వారు "అయ్యా ! ఏ దేశమునుండియో తస్కరుఁ డొకఁడు [illegible] తప్పించుకొని పారిపోయి వచ్చెను. వాని వెదకుచు వచ్చి రక్షకపురుషు [illegible] వానిం బట్టుకొనిరి. వాఁడు వారికి లోఁబడక త్రోసివేయుటయు వాండ్రు తమ [illegible] మిచ్చుటి యధికారులకుఁ జూపి కొందరు రాజభటుల సహాయముగాఁ దీసికొని వానిం బట్టుకొనుచున్నారు. వాఁడు వీరందఱిని దిరస్కరించి పట్టువడ కున్నాఁడు. ఇదియే యీ కోలాహల" మని చెప్పిరి.

ఆ మాట విని బలభద్రుండు "అతండు కృష్ణుం" డని నిర్ణయించి గుఱ్ఱము [illegible]పుగాఁ దోలి వారినెల్ల నిలువుండని వారించుచు నేమిటికి [illegible] [illegible]రని యడిగెను. వీఁడు దొంగ చెరసాల నుండి తప్పించు[illegible] [illegible] [illegible] మా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ? [illegible] యడిగిన

వాండ్రు "మాది మధుమన్నగరము. మేమేమి తప్పుజేసెనో మాకుఁ దెలియదు. మము చెఱసాలఁ గాచియుంచ మమ్ము మలపించి పారిపోయి వచ్చె"నని యావృత్తాంతము చెప్పిరి. అప్పుడు కృష్ణుండు మిక్కిలి సంతోషించుచు వనితతో నీ వేమి నేరము చేసితివని యడుగఁగా నతండు బలభద్రుని గుఱుతుపట్టక "అయ్యా! నే నేమియు నేరము చేయలేదు. నిరపరాధుని బట్టుకొని యీ పట్టణములో బాధింపుచున్నారు. ఇంత యన్యాయ మెందైనం గలదా ?" యని యా కథ యంతయుం జెప్పెను.

అప్పుడు బలభద్రుండు నిలువలేక తమ్ముఁడా ! నీ విట్లు చిక్కులం బడుచున్నావా ? అయ్యా ! నీ కొఱకు నేను బలుదేశములు తిరుగుచున్నాను. నేను మీ యన్నను బలభద్రుండను పలుకుచు గుఱ్ఱము దిగి యతనిం గౌఁగలించుకొనియెను. అతండును పరమానందముతో నన్నను గౌఁగలించుకొనియెను. నూత్నసమాగమప్రీతి సూచింపుచు నిట్లు మాటాడికొనుచున్న సమయమందున రాజభటులు చటులముగా వలుగుచు బాగు బాగు. మీ నిమిత్తము మేమెంతసేపు వేచియుందుము. తమ్ము తమ్ము అని కృష్ణుని చేయిపట్టుకొని లాగుచుండఁగ బలభద్రుండు తలుగుచుఁ గరవాలము దీసికొని యొక్క వ్రేటున వారి శిరములు ఖండించెను. అది చూచి యున్నవారెల్లఁ దల్లడిల్లుచు జాఱిపోయి యా దారుణము చమూపతికి కెఱింగించిరి. అతండు పలువుర భటులతోఁ గూడుకొని వారిఁ బట్టికొనుటకై యరుదెంచెను. ఈ లోపున రాజకుమారు లిరువుర యుద్ధసన్నద్ధులై కరంబులఁ గరవాలంబుల ధరించి భయంకరాకారములతో నలుదెసలు దిరుగుచుండిరి. సేనానాయకుండు వీరిం బట్టుకొనుటకుఁ బ్రయత్నముఁ జేయుచు నాయుధములఁ ద్రిప్పుకొనుచు వచ్చినంజూచి రాజపుత్రు లిద్దఱు త్రుటిలో వారినెల్లం గడతేర్చి వారి యాయుధంబుల లాగికొనిరి. ఆ ఘోరకృత్యముఁ జూచి పౌరులెల్లఁ దల్లడిల్లుచు వారికి భయపడి తలుపులు వైచికొని దాగికొనుచుండిరి.

అప్పట్టణాధిపతియైన విక్రమసేనుఁ డా వార్త విని వెఱఁగుపడుచు సేనల నెల్ల నంపి వారిం బట్టుకొని తీసికొని రండని నియమించెను. భేరీభాంకారాది నినాదములతో సబ్బలములు మూఁగికొని పోరొనరించుటయు నయ్యిరువురు తురగారూఢులై కరవాలంబులఁ ద్రిప్పుచు విచిత్రగమనంబుల నరిగి యరిబలంబులనెల్ల చీకాకు నొందించి ముహూర్త కాలములోఁ బీనుఁగుపెంటలు గావించిరి. కాందిశీకులైన తమ వీరుల పరాజయము విని విక్రమసేనుండు మిక్కిలి చింతించుచుఁ దనకుమారుడు సుగుణసేనుని జేరి "వత్సా ! నిన్న పెండ్లి కుమారుండవై యుంటివి. ఆ వీరు లెవ్వరో తెలియదు. మన బలంబులనెల్ల నపహతంబుఁ జేయుచున్నారు. మన రాజ్యంబు గైకొందురేమో యని నా మనస్సు తల్లడిల్లుచున్నది. నేను వృద్ధుండ. యుద్ధము సేయనోప. ఇప్పుడు వారితో సంధి యొనర్చుట యుచితముగాఁ దోచుచున్నది. నీ యభిప్రాయ మే" మనవుడు. కుమారుఁడు నవ్వుచు తండ్రీ ! మన పరాక్రమమింత యల్పమైనదే ! ఇరువురిచే మన మోడినఁ బ్రజలు నవ్వరా ? నే నరిగి వారిం బట్టికొని వచ్చెదఁ జూడుమని

[illegible] పసుపుబట్టలతోనే గుఱ్ఱమెక్కి కరవాలాది సాధనంబులు ధరించి చతురంగ బలంబులు సేవింప సంగరమున కరిగెను.

కృష్ణార్జునులకుం బోలె సుగుణసాగరునకును బలభద్రునకును సద్వృత్తమైన ద్వంద్వ యుద్ధము జరిగినది. వారొండొరుల నేయు నేర్పు, దాచుకొను పాటవము, వేయు ప్రతిభ, తప్పించుకొను నైపుణ్యము, లంఘించు లాఘవము, గతిభేదము [illegible] జూచి చూపఱులు మిక్కిలి యగ్గించిరి.

వారలట్లు ఘోరంబుగఁ బోరుచుండ సుగుణసాగరుని గుఱ్ఱము మఱందరి [illegible] గత్తిపోటు దగిలి యది నేలం గూలినది. దానంజేసి యతండు సంగర [illegible] బడుటయు బలభద్రుండు సమయ మరసి పెండ్లికొడుకు గావున జంపనిష్ట పడక పట్టుకొని పెడకేలు గట్టి కృష్ణుని వశముం జేసి యున్న సైన్యమునెల్లఁ బరాజయము నొందించెను. హతశేషుల వలన సుగుణసాగరుఁడు పట్టుబడెనను వార్త విని యతని భార్య పెండ్లికూఁతురు మిగులరోషముం దెచ్చుకొని గంధమాల్యాలంకారములు దీసి కాశికోకలు బిగియించి కరవాలాది సాధనంబులు ధరియించి మిఱుచినఁ సంభ్రమముతో నశ్వారూఢయై రణభూమి కరుదెంచి విచిత్ర గతులతో దన గుఱ్ఱమును నడిపింపఁ జొచ్చినది.

తద్గతివిశేషంబు లరసి బలభద్రుండు విస్మయము నొందుచుఁ గృష్ణునితోఁ దమ్ముఁడా! రాచ బిడ్డల పౌరుష మెట్టిదో చూచితివా! ఈ చిన్నది వీని భార్య కాఁబోలు! పాపము వివాహానంతరమునవే సాంపరాయికము తటస్థించినదే! యాబేడియ బవరంబుల గడితేరినట్లు తోఁచుచున్నది. కాచికొని యుండుమని పలుకుచు నా యువతితోఁ గలియబడి పోరుగావింపఁ జొచ్చెను.

విచిత్ర ప్రహరణంబుల నా యిద్దఱు పెద్ద తడవు దురము గావించిరి. కాని యెవ్వరికిని నోటమియు, గెల్పును గలిగినది కాదు. అప్పుడొండొరుల మెచ్చికొనుచుఁ బోరు చాలించి నిలువంబడిరి అప్పుడు బలభద్రుండు సాధ్వీమణీ! నీవెవ్వని కూఁతురవు? నీ పేరేమి? నీవీ విద్య యెవ్వని యొద్ద నేర్చుకొంటివి? మా గురువే నీకి విద్య నేర్పినట్లు తోఁచు చున్నది కానిచో మఱియ ప్రహరణంబులకు నాగ నౌరులకు శక్యమా? యని పలికిన నక్కలికి యిట్లనియె. సౌమ్యా! నీవు కృష్ణా యని పిలుచుచున్నావు. అతండు నీ తమ్ముఁడా యేమి? అట్లయిన నీ పేరు బలభద్రుఁడు గావలయును. ఆ మాట సత్యమేయైనచో నా వృత్తాంతము చెప్పెదనని పలికినఁ గంస ధ్వంసి [illegible] మా ముద్దు చెల్లెలు సుభద్ర యేమి? అవును సంశయ మేటికి. [illegible] నీ విద్యానైపుణ్యము మతి యొకరికి రాదని వక్కాణించెను.

అప్పుడా చిన్నది గుఱ్ఱము దిగనుఱికి యాయుధములఁ బాఱవైచి అన్న [illegible] నా భాగ్యమేమని చెప్పఁదగినది. మీ [illegible] తెలియలేదని

పరితపించుచున్న దాననని పలుకుచుండఁగనే బలభద్రుఁడు గుజ్జము దిగి యమ్ముగువ నక్కునం జేర్చుకొని గారవింపుచు నిట్లనియె.

చెల్లీ! కృష్ణుండు నీ వృత్తాంతము కొంతఁ జెప్పెను. అతని విడిచిపోయి నీ వెందెందుఁ దిరిగితివి ? ఏమి చేసితివి ? ఇచ్చటి కెట్లు వచ్చితి ? నీ వృత్తాంతముఁ జెప్పుమని యడిగిన నత్తన్వి తాను బ్రహ్మ రాక్షసుని చేతిలోఁ బడుటయు నతని నన్నుగ్రహము వచ్చుటయు, మందసము గోరి కొనుటయు నందు సుగుణసాగరుని రక్షించుటయు లోనగు వృత్తాంత మంతయుం జెప్పి మఱియు నిట్లనియె. అన్నా! సుగుణ సాగరుడు నన్నుఁ బురుషుండనుకొని నేను తనకుఁ గావించిన యుపకృతికిఁ గృతజ్ఞతఁ జూపుచు నన్ను సగౌరవముగాఁ దన వీటికి దీసికొని వచ్చెను. మేమీయూరును జేరువఱకుఁ బ్రజలందఱు దల్లడిల్లు చుండిరి. బ్రహ్మరాక్షసుఁడు రాజపుత్రు నెత్తుకొని పోయెనను వార్త విని యతని తల్లిదండ్రులు సామంత రాజులు మొదలగు వారెల్ల నిద్రాహారములు మాని పరితపించుచుండిరి. అట్టి సమయమున మేము పట్టణములోఁ బ్రవేశించిన తోడనే రాచపట్టిని గుఱుతు పట్టి ప్రజలెల్ల మూగికొని యెక్కుడుగా నానందింపుచు ముందువోయి రాజుగారి కెఱింగించిరి. అప్పుడు నా వలన నతండు బ్రతికెనని విని యచ్చటిఁ బ్రజలు నన్ను దైవముగాఁ జూచుచుఁ బూజింపుచుండిరి. తల్లిదండ్రుల మాటఁ జెప్పనేల ? అట్టి వైభవముతోఁ గొన్ని దినములు గడిపి గుట్టుపట్టఁ జాలక యొకనాఁడు నా వృత్తాంతమంతయు నీ రాజకుమారుని కెఱింగించి నా యభిప్రాయము వెల్లడించితిని. అతండు మితిలేని సంతసముతో నన్ను మన్నించుచుఁ దండ్రి కెఱింగింపుచు వివాహసన్నాహము గావింప నియోగించెను. దానం జేసి పట్టణమంతయు నలంకరించిరి. ఉత్సవములకు మితిలేదు. నేఁటికి వివాహము జరిగి నాలుగు దినములైనది హృదయమున మీ కొఱకుఁ బరితపించుచునే యుంటిని. ఇంతలో దైవయోగంబున మీరే యిచ్చటికి వచ్చితిరి. దైవమాయ యిట్టిదని తెలియ బ్రహ్మాదులకు శక్యము గాదు. మనకుఁ దెలియునా ? చిన్నతనమున నెఱుంగక చుట్టి పనికిఁ బూనుకొంటిమి. దానం జేసియే యమ్మహాత్ముఁడు మన కిన్ని చిత్రములు చూపెనని యా కథ యంతయుం జెప్పినది. తరువాత బలభద్రుండు వారు గాంచిన చిత్రములు వారు పొందిన మోహము లోనగు చర్యలన్నియు జెప్పెను. అప్పుడు సుగుణసాగరుని బంధవిముక్తునిఁ జేసి బలభద్ర కృష్ణులు మన్నించుచుఁ దమ వృత్తాంత మంతయుం జెప్పిరి. వారి కథ విని యతండును వెఱఁగుపడియెను.

ఆ వార్త ముఖాముఖిగాఁ బట్టణమంతయు వ్యాపించినది. వారి బలపరాక్రమములు పౌరులెల్లరు నాశ్చర్యముగాఁ జెప్పుకొనఁ దొడంగిరి. సుభద్ర తనయన్నలు చేసిన పరాభవము మన్నింపుఁడని సుగుణసాగరునిఁ బ్రార్థించినది. వారు తన స్వాంగసు

లని విని యతండు మిక్కిలి సంతోషించుచుఁ దదీయ శౌర్య సాహసాది గుణంబులఁ బలు తెఱంగుల నగ్గించెను.

పిమ్మట వారి నగరికిం దీసికొనిపోయి సుగుణసాగరుండు తండ్రితో నా వృత్తాంత మంతయుం జెప్పెను. విక్రమ సేనుండు మొదట సుభద్ర వలననే తన కులము నిలిచినదనియు నిప్పుడు సైత మాదేశిని మూలమున బలము నిలిచినదనియు బలుకుచు నా యింతిని వారిని నెక్కుడుగా శ్లాఘించెను. మునుపటి కంటె నెక్కుడు వైభవముగా నా వివాహ శేషము జరిగించిరి. బలభద్ర కృష్ణుల భార్యల నియపుర నచ్చటికి రప్పించిరి. వారి వృత్తాంతమంతయు విని యచ్చటి ప్రజలు మిక్కిలి యబ్బురముఁ జెందుచుఁ గీర్తనలుగను బద్యములుగను బాటలుగను వారి చరిత్రము రచించి గానముఁ జేయుచుండిరి. మిగుల వైభవముతోఁ గొన్ని దినములచ్చటఁ గడిపి వారు తమతల్లి దండ్రులు తమ కొఱకు విచారింపుచుందురని తలంచి చిత్రసేను ననుజ్ఞగొని సుగుణసాగరుఁడు తోడరాఁ జతురంగ బలపరివృతులై కతిపయ ప్రయాణంబుల దేవ దుర్గపురంబునకుం జనిరి. అందు బుధవర్మ పుత్రుల జాడఁ దెలియక చింతాపరుండై యుండె భార్యతోఁ గూడికొని సదాశివయోగి యను మహాయతీశ్వరుని చెంతఁ దత్త్వోప దేశములఁ బొంది వైరాగ్య ప్రవృత్తితోఁ గాలక్షేపముఁ జేయు చుండెను. అట్టి సమయంబునఁ దనబిడ్డలు ఘన వైభవముతో వచ్చిరను వార్త విని బ్రహ్మానందముఁ జెందుచు వారి నెదుర్కొనుటయు భార్యలతోఁ గొడుకులును భర్తతోఁ గూతురును నతని పాదంబులఁబడి నమస్కరించిరి వారినెల్ల గ్రుచ్చి యెత్తి వేఱు వేఱ వారి వారి వృత్తాంతము లడిగి తెలిసికొని సంతోష విస్మయంబులు మనంబునం బెనఁగొనఁ దత్సుగుణ సంపత్తి నభినందించెను. మఱియు వారెల్ల దాము గ్రామము విడిచినది మొదలు నాఁటి తుదివఱకు జరిగిన కథయంతయుఁ బూసగ్రుచ్చినట్లు తల్లి దండ్రులకే కాక చూడ వచ్చిన పౌరులకెల్ల వక్కాణించుచు దైవమాయ నెవ్వరు నతిక్రమింపలేరని సిద్ధాంత పరచిరి.

పిమ్మట బుధవర్మ కుమారుల చరిత్ర విని తన గురువగు సదాశివ యోగిని రప్పించి పుత్రుల నతని పాదంబుల బడవైచి మహాత్మా వీరు నా పుత్రులు. హరిహర శక్తి దేవతాతారతమ్యముఁ దెలియఁగోరి నాకు దెలియకుండఁ దీర్థయాత్రలు సేవింప బోయిరి. అందుఁ దమ కేమహిమయుఁ గనంబడమి దైవంబుల నిందించిరి. ఆ రాత్రి మహాంధకారములో బడి చింతింపుచు నొక బిలములోఁ బడిపోయిరఁట. అందు మువ్వురను మూఁడు వింతలు గనఁబడినవని యా యుదంతమంతయు జెప్పి యోగీంద్రా! ముట్టి వింత తెలుసు గనిపెని యెఱుంగము. అది యట్లుండ నిమ్ము. ప్రవాహములో శంఖచక్రాది సాధనధరులైన వైష్ణవులు వేనవేలు కొట్టుకొని పోవుచున్న లోకనికి జంగమాకారములో త్రిశూల ధారులైన మహేశ్వరులు కొట్టుకొనిపోవుచున్న లోకనికి మహోన్నతజ్వాలలో మహా శక్తులు మువ్వురు నిద్దఱఁ జంపనిదకొని యెగిరిపోవు చున్నట్లు

నాకూఁతునకుఁ గనంబడిరఁట. అందలి సాంకేతిక మేమియో తెలియఁజేయవలయునని వేఁడుకొనియెను. అప్పు డయ్యోగి యించుక ధ్యానించి రాజా! నీ సంతానము హరి యధికుండా? శివుఁ డధికుఁడా? శక్తి యధికురాలా? యను సందేహము గలిగి యా మువ్వురిలో జగత్కారణమైన వేల్పెదియో? యని తీర్థయాత్ర సేవించిరి గదా? అందు దమ కేదియు నప్పటికి గనంబడినది కాదు. పిమ్మట నిందించిరి. వారి చిత్తములు యదార్థ వేత్తృత్వమందు ప్రియాయత్తములై యున్నవి. వారియందు భగవదనుగ్రహము గలిగినది. కావున సన్మహాత్ముండు యదార్థమును జూపించెను. పరమాత్మతత్త్వ మొక్కటియే నిత్యమైనది. అది సగుణ మనియు నిర్గుణ మనియు రెండు విధములు. హరిహరాది రూపకల్పనలు సగుణోపాసకులు సేయుచుందురు. తర్కింప నవియు యదార్థములు కావు. మనుష్యు లెట్లు కాలానుసరణముగాఁ బోవుచుందురో వారును బోవుదురని సూచించుటకై వాతాగ్ని ప్రవాహాదులు గనపఱచెను. కాల ప్రవాహంబునంబడి యెల్లరు గొట్టుకొని పోవుచు సుఖ దుఃఖముల నందుచుందురు అని తెలియుటకై నీ పుత్రులు తద్రూపములైన సుఖదుఃఖముల నందిరి. ప్రపంచమును స్వప్నప్రాయమని దీనం దెలియక మానను. నీవు సదుపజ్ఞాత్ముండవు; నీ పుత్రులు కడు పవిత్రులు కృతకృత్యులైరని యాసంకేతము లన్నియుఁ దెలియఁ జేసెను. [illegible] పుత్రులతోఁ గూడ నా వృత్తాంతమును విని పరమానందమును జెంది వారిఁ గూడఁ దత్త్వోపదేశముఁ జేయుమని కోరికొనియెను. అప్పు డయ్యోగి వారికెల్ల నద్వైతతత్త్వ మహత్త్వము నుపదేశించి కృతకృత్యుల గావించెను.

గోపా! నీవు చూచిన పాషాణ పేటిక సుభద్రం గరుణించి యిచ్చిన బ్రహ్మరాక్షసుని భోజన పాత్రము. అల్లనాఁడు శివవిష్ణు రాక్షసులు విసరిపాఱవైచిన నిచ్చట వచ్చిపడినది. నీ వెట్లయిన నన్ను విడువవని యా కథ యంతటితో ముగింపక సాంతముగా వక్కాణించితిని. ఇదియే దీని వృత్తాంతము అన యమ్మణిసిద్ధుండు శిష్యునితోఁ గూడఁ దదనంతరావసథమునకుం జనియెను.

ముప్పది తొమ్మిదవ మజిలీకథ.

ముప్పది తొమ్మిదవ మజిలీయందు గోపాలుండు వింతలం జూచుచు నరణ్యంబునకుం జని తిరుగుచు నొకచో రెండు బారల దంతమొకటి గనబడుటయు విస్మయముతో దాని వెండిదండము వోలె భుజమున నిడికొని తన యయ్యవారి యొద్దకువచ్చి నమస్కరించుచు నా రదనం బతని కురంగట నిడి స్వామీ! ఇది దారువుగాదు, పాషాణము గాదు, లోహము గాదు. దీని స్వరూపముఁ జూడఁ బంటివోలిక గనంబడుచున్నది. ఇట్టి పండ్లు ధరించిన జంతువు కళేబరమెంత యుండవలయును? అది యే జంతువయి యుండును. దీని వృత్తాంతము విన వేడుక నాకు గాదు. మీకును సంతోషమే యైయుండక పోదు. మీ మహిమచే దీనియుదంత మరసి వక్కాణింపుఁడని

[illegible]యు సమ్మతిసిద్ధించు తద్వృత్తాంతమునకుఁ దానును పొంగుపడుచు భోజ [illegible] నొరిచిఁ గూర్చుండి మణిప్రభావమునఁ దట్ప్రశ్నోత్తరముఁ దెలిసి [illegible] పురుసంయించుచు నక్కథ యిట్లు చెప్పందొడంగెను.

కీర్తికేతుని కథ

[illegible] ధాన్యరాంబున సకల సంపదలకు నాకరంబై యుజ్జయి[illegible] యున్నది. అప్పురమునకు [illegible] నాయకుండై విక్ర[illegible] ప్రజలం [illegible] ప్రతి[illegible] నైశ్వర్య పారావారా [illegible] సర్వ [illegible] కీర్తికేతుండను [illegible]. ఆ కీర్తికేతుం డపకీర్తి కేతుండై యుర్క గుణంబున [illegible] విపరీతమతి ప్రచారంబునఁ [illegible] నాక్షేపించుచు సింహాసన [illegible] కొన్ని వాసరముల కొకనాఁడు మంత్రులరావించి యమాత్యులారా! మనదేశమెంత వైశాల్యము గలది. అందాదాయమెంత ? వ్యయమెంత. ఇప్పుడు కొక్కసముల లెక్క యెంత యున్నది ? చేయవలసిన పనులేమి ? సవిస్తరముగాఁ వక్కాణింపుఁడని యడిగిన నా సచివు లొంతయు లాలోచించుకొని యల్లన నిట్లనిరి.

దేవా ! మనదేశ పటమిదిగో చూడుఁడు. కడు చిన్నది. దీనిలో నగ ముగ్రహారములకుఁ గాను, దేవాలయములకుఁ గాను, సత్రములకుఁ గాను విభజింపఁబడి యున్నది. మిగిలిన భూమి యాదాయము కడు స్వల్పము. వ్యయమునకు మితము లేదు. అమ్మహారాజు గడియకే కోటులకొలఁది పంచి పెట్టుచున్నాఁడు. ఆ దాత కీయరాని వస్తువు లేదు. అడిగిన వాఁడే పాత్రుఁడు. దాపున నున్నవస్తువు దేయక విడఁడు.

శ్లో॥ నిరీక్షితె సహస్రంతు నియుతంతు ప్రజల్పితె
హసితె లక్షమాప్నోతి తుష్టెత్ కోటిమన్నృపె.

అపధ్యాసుఁడు చూచిన వేయును, మాటలాడినఁ బదివేలు, నవ్విన లక్షయు, సంతోషపడినఁ గోటియు నిచ్చువాఁడు. ఇప్పుడు నిలువ యేమియులేదు. [illegible] నుపై దండెత్తునపు డొక బ్రాహ్మణుఁడు యాగార్థము వచ్చి యాచించినంత భాండాగారములనున్న ధనమంతయుఁ ద్రవ్వించి యిచ్చి వేసెను. మన దేశమునం గాక [illegible] దాయనచే నిల్పఁబడిన సత్రములు నడచుచున్నవి. వానికెల్లఁ [illegible] పప్పులుప్పులు పంపుచుండవలయు. [illegible] మనము ప్రతిదినమ[illegible] మీ తండ్రిగారు [illegible] ద్విగుణ [illegible] గలవని యా యుదంత మాతని కెఱుకపఱచిరి. అతండు

విస్మయ మభినయించుచు నోహోహో ! మా తండ్రి యెంత యుక్తముగా రాజ్యము నేలించెను. మీ మాటలు విన మాకు సంతోషము గలిగినది. దీనికంటెయు మీ మాటలు బలమే సహాయ మాత్మయి యొప్పినది కాఁబోలు. దేశమే చిన్నదట దానిలో సగము అగ్రహారములఁట. మిగిలిన సగము సత్రముల కంట. ఉన్న వారు మన్న చినపలం... నంట చక్రవర్తి యని పేరంట మేలు మేలు, బాగు బాగు, సాధు సాధు. మా పితామహుఁడు మంచి యుక్తముగా రాజ్యముఁ జేసెను. మమ్ముల మంచి నిర్వాహకులఁ జేసెను. నిత్యము దలంచు కొనవలసినదే. బొక్కసములనే మైన రొక్కము మిగులు నేమో యని చావఁబోవు నప్పుడయినం గడతేర్చి పోయెంగదా ? ఇకఁ గొదవయేమి? ఛీ ! ఛీ ! యింత యవివేక మెందైనం గలదా ? యాచకుల స్తోత్ర పాఠములకుబ్బి సంసారము భ్రష్టముఁ జేసికొందురా ? బ్రహ్మవని పొగడినంతనే బ్రహ్మయయ్యె నా యేమి ? ప్రభుత్వము ధనమూలమై యున్నది. గ్రీష్మకాలంబున నల్పసరస్సులవలె ధనహీనుని ప్రయత్నము లన్నియు నశించును. ధనము లేనివాఁడేమి చేయఁగలఁడు ? ఆదాయ మెఱిగి వ్యయము జేయవలయును. నీతి వాక్య మాయన చదివియుండలేదు కాఁబోలు. మీకైన బుద్ధిలేదా ? ఇసిరో యీ ధనహీన రాజ్యము నే నెట్లుపాలింతును. మా యధికార మర్త్యుల పొట్టలు విచ్చపెట్టుటరా ? యని క్రమముగా నభివృద్ధినొందు కినుకం గనుఁగనఁ గెంపుగదుర బలికిన విని వెరచుచు మంత్రు లిట్లనిరి.

దేవా ! మే మేమి చేయుదుము. మీ జనకుఁడు తానిచ్చుచుంత వలదనిన వారింబట్టి శిక్షించుచుండును. లుబ్ధజనులఁ దన రాజ్యములో నుండవలదని యాజ్ఞాపించెను. దానం జేసి యాయన మున్దర నే మాటయుఁ జెప్పుటకు శక్యము గాదు. అది యునుంగాక ఆ పుణ్యాత్ముఁడు మన దేశములో ధనమున్నఁడు స్వీకరింపలేదు. కోరినంతనే యాకాశము కాంచన వర్షము గురియుచుండును. ఆ దాత యెంత పంచి పెట్టినను గొదవలేక కావలసినంత విత్తము ప్రోగుపడినది. అతనికిఁ దైవ బలము గలిగి యున్నదని స్తుతించుటయుఁ బండ్లు పటపట గొఱుకుచు గీర్తికేతుం డిట్లనియె.

బాలిశులారా ! మీ స్తుతివచనములు విరమింపుఁడు. నేను మా తండ్రివలె యాచకుల ముఖస్తుతి వచనముల కానందించను. అదృశ్యమైన యా మహిమ [illegible] మైహిక సుఖముఁ జెడఁగొట్టుకొనుట నా దలంపుకాదు. ఏ వృత్తియుఁ గల్పించుకొనక దాన ధర్మములని బ్రాహ్మణులు ప్రజల బాధింపుచుందురు అగ్రహారముల [illegible], సత్రముల కనియు, దేవాలయముల కనియుఁ పేరులు చెప్పి ధనము [illegible] చుందురు. ఇవని వాండ్రనిన్న సంచకులు లేరు. మా తండ్రి వట్టి [illegible] వాండ్ర మాటల నమ్మి రాజ్యమంతయు శూన్యము గావించెను. ఇప్పుడు దానిని [illegible] [illegible] వలయును గదా. ఇటుపైని సత్రములన్నియు గట్టి పెట్టించి [illegible] [illegible]. దేవాలయ [illegible] [illegible] మా [illegible] గావలేదు. ఈ అగ్రహారముల [illegible] [illegible] [illegible]

రాజ్యములో యాచించినవారి నపరాధులవలెఁ దండింపవలయును. అట్లయిన యాచకులు లేకపోవుదురు. మా తండ్రి కోటులకొలఁది ధనమిచ్చియు మా రాజ్యము యాచక జనశూన్యముగాఁ జేయలేకపోయెను గదా ! మీరు నా యానతి ననుసరించి యిపటి నుండియుఁ గ్రొత్త శాసనముల దేశములోఁ బ్రకటింప వలయును. నా యాజ్ఞ మన్నింపని వాని నధికారము నుండి తొలగింతునని పలికి యా నృపుం డంతఃపురమున కరిగెను.

సాధుమతులగు మంత్రులు తమ కిష్టము లేకున్నను రాజశాసన మా మఱునాఁడే పట్టణములోఁ జాటింపజేసిరి. ఆ వార్త దాసీముఖమున విని కీర్తికేతుని పట్టమహిషి చారుమతి మిక్కిలి పరితపించుచు నొకనాఁడు రాత్రి సోపాలంభముగా నతని కిట్లనియె. ప్రాణేశ్వరా ! మీ తండ్రి సాహస వితరణాది గుణంబుల శిబికర్ణదధీచాదుల సిగ్గు పరచుచుఁ ద్రిలోక విఖ్యాతమగు కీర్తిసంపాదించి నాకలోక మలంకరించిరి. అమ్మహాత్ముని పేరు దలంచినంతనే మూర్ఖునకైన మైపులకింపక మానదు. అయ్యయ్యో ! అవివేక్యుఁడు వైచిన సత్రములన్నియుఁ గట్టిపెట్టించి దేవాలయముల మూయించియగ్రహారములకుఁ బన్నులు గట్టించిరట. యెంత పాపము ! ఎంత మోసము ! దేవతాతిథి పూజలు సాగని రాజ్యము రాజ్యమా ! కటకటా ! మీ బుద్ధి యింత విపరీతమైనదేమి? రాజ్యము మీ రొక్కరే చేసితిరా ? ఇంతకుఁ బూర్వ మెందరైరి. ఇఁకముం దెందరు గానై యున్నారు ? అట్టి యుత్తమునికి జనించిన మీయం దిట్టి నికృష్ట గుణంబులు సంక్రమించుటకుఁ గారణ మరయ వలసియున్నది వినుండు.

శ్లో॥ అభ్రచ్ఛాయా [illegible] యౌవనం
[illegible] జలబిందుచంచలం [illegible] జీవితం
ధర్మం యః సుకీర్తి [illegible] స్వర్గార్గళోద్ఘాటనం
పశ్చాత్తాపహతో జరాపరిణత [illegible] నా దహ్యతే॥

సిరులు మెఱపులవంటివి. యౌవనము ప్రవాహవేగమైనది. జీవితము [illegible] నాశము నొందునది అని తెలిసికొని నాకద్వార కవాటములఁ దెరిపించు ధర్మము [illegible] చేయఁడో వాఁడు జరాపీడితుఁడయి పిమ్మట దుఃఖించునని పురాణములు ఘోషింపుచున్నవి. ఈ సంసారము దీర్ఘస్వప్నమువంటిది. దీనినమ్మి [illegible] మీ యశమును గళంకపఱచెద రేమిటికి ? నా ప్రార్థనను మన్నించి ధర్మకార్యముల ననుభాగముగా జరుగునట్లు నియమింపుడని వేఁడుకొనిన నతఁడిట్లనియె.

ఇంతీ ! నీ వేదాంతము నాస్వాంతమున కెక్కదు. [illegible] ధనమును [illegible] వ్యయముఁ జేయుమనియెదవు [illegible] మా తండ్రికి సొమ్ము [illegible] ధనము సంపాదింపలేను. నాకేమి [illegible]

బోధింపవలదని చెప్పిన విని యవ్వంగవతి చింతించుచు వెండియు నిట్లనియె. నాథా ! మనకు ధనము లేదని విచారింపవలదు. పెరటిలోఁ గల్పవృక్షమున్నమాట మీ రెఱింగినదో నిట్లనఁగదా ! కోరినంత నాపాదనము వలసిన ద్రవ్యమిచ్చెడిని. మీకుమారుని తరముదాక న్యాయముగ మనయిల్లు వీడదు. మనసువచ్చినట్లు వ్యయముఁ జేసికొనవచ్చును. దేవతాతిథిపూజల మానిపింపనేల ? యని యడిగిన నాథుఁడు “ఓహో ! నీ యూహయిదియా ? తెలిసినది. నీకన్నుల కదియొకటి నెఱసుగాగున పడుచున్నది కాఁబోలు. పాప మాతెలఁగంటివేఁడు మూఁడుతరములదాఁక న్యాయముగ మనయింటనుండునట్లు వరమిచ్చెనుగాని కానిచో నామహానుభావుఁడు దానినైన మేమిచ్చుగానికో యియ్యకపోవునా ? ఆవృక్షశాఖలవిఱిచి పంచుమనియా నీయభిప్రాయము ? బాగు బాగు ! అదియర్థుల కడుపునింపుటకు ప్రార్థింపఁదగినది కాదు. రాజ్యాంగవిషయమై పెద్దగా దానిఁ బ్రార్థింపవలసియున్నది. పోపొమ్ము ! రాజకార్యవిషయము లాఁడుదాని కేమిటి”యని మందలించిన విని యమ్మించుబోఁడి ముక్కుపై వ్రేలిడుకొని వెఱఁగందుచు నిట్లనియె.

ఆహాహా ! నీవా మహానుభావుని కెట్లు పుట్టితివో కదా ? నిన్ను నవలసిన పనిలేదు. నీయట్టి యల్పబుద్ధి నట్టివానికిం బుట్టించిన విరించిని దిట్టవలయును. నీ బానిసత్వము గ్రహింపక బుద్ధిగలపడచ్చిన నన్ను నేను నిందించుకొనుచుంటినని యేమోపలికి యందు నిలువక యక్కలికి లోపలికిం బోయినది. కీర్తికేతుండును దదీయవాక్యంబు లాలించి భుజగమునంబు చందంబున రోజుచుఁ గంతగతంబగు నహంకారముతో నామమాటలు చేయుచుఁ బ్రత్యుత్తరమీయక తన నివాసమున కరిగెను.

విజయభాస్కరుని కథ

గీ॥ ధర్మములు మెక్కు వారసౌం • దర్యరాశి
సుగుణముల ప్రోగు శౌర్యతే • జోనిధాన
ముదకళాస్ఫూర్తి విజయభా • స్కరుఁ డనంగఁ
దనరువాఁడు దదీయసం • దనుఁడు ఘనుఁడు.

పదియాఱేఁడులప్రాయముగల యన్నాలుఁడు పాఠశాలనుండి యింటికివచ్చి మనోహరుని దుర్భ్యాపారమునకై యొట్టిమో ధ్యానించుచున్న తాయుమతింగాంచి “అమ్మా ! నేను బ్రతిదినము బడినుండివచ్చునపుడు ముచ్చటగాఁ జూచుచుఁ జేతులు సాచి యెత్తుకొని ముద్దుపెట్టుకొనుచుందువు. నేఁడు నాకెదురుగారక చింతించుచుంటివేల ! కారణ మేమి”యని యడిగిన పుత్రునకు నకెనఁ బట్టుకొని గౌఁగిలించుకొని యా సతీతిలకము “నాయనా ! నీతండ్రి చెప్పుదును. మీ తాత మిగుల విఖ్యాతుఁడు. అతని కడుపునం బుట్టి నీతండ్రి విపరీత బుద్ధి గలవాఁడయ్యెనని విచారించుచుంటి.

శ్లో॥ ఉపదేశోహి మూర్ఖాణాం ప్రకోపాయ నశాంతయే
పయఃపానం భుజంగానాం కేవలం విషవర్ధనం.

"పాములకుఁ బాలుపోసిన విషమైనట్లు మూర్ఖులకు మంచిమాటలు చెప్పినను కోపమునకుఁ గారణమగుఁ గాని శాంతిగలుగదు" అని యావృత్తాంత మంతయు చెప్పినవిని ధర్మశీలుండగు నబ్బాలుండు "తల్లీ ! నీవూరడిల్లుము నేనించుక పెద్దవాఁడనైన గొన్నాళ్లు మాతాతరీతి నధికవిఖ్యాతి సంపాదించి సంతోషము గలుగఁ జేసెద" నని యూరడఁ బలికిన యాడింభకుని మాటల కాబోఁటి పరమానందముఁ జెందెను. మఱియు గ్రీతికేతుండు ధాన్యములగు భాండాగారముల గల్పవృక్షములను బ్రకాశించు వస్తులవిసరమణివస్తుపూరితములుగాఁ జేసికొని యందుఁ గాపైన వీరు వసియుర బొక్కసములకు ముద్రలువైపించి యధిక పైసున్యవృత్తితో రాజ్యంబు సేయుచు —

సీ. అతివైభవాఢ్య దే • వాగారములను గ
ల్పిలముల కునికిప • ట్టులుగఁ జేసె
సతతభూసురసంఘ • సంకీర్ణసత్త్రిమం
దిరముల నెల్ల • నద్దియలకిచ్చె
నవనీసురులు స్వేచ్ఛ • ననుభవించెడు న్యగ
హారంబులకుఁ గట్టె • నధికకరము
నవరాధులను బోలె • నర్థుల బంధించి
చెఱసాలఁ బెట్టించి • పరిభవించె

గీ. సప్తతంతుక్రియాచార • సరణిమాన్పె
వేదశాస్త్రాదివిద్యావి • వేశముడిపె
దానధర్మము లను మాట • దప్పఁ జేసెఁ
గీర్తికేతుఁ డపఖ్యాతి • కేతుఁ డగుచు.

ధీరమతి యగు చారుమతి ప్రజల దైన్యోక్తుల వినవోపక పరితపించుచు రహస్యముగా బొక్కసములనుండి రొక్కము సంగ్రహించి పాఠశాల చదువునప్పుడు కుమారున కిచ్చి నిజుపేదలకుఁ బంచిపెట్ట నియమించుచుండును. వితరణశీలుం డగు నబ్బాలుండును ప్రతిదినము గోటమాటున నిలిచి దీనులకా ధన మిచ్చుచుండును. దానం జేసి యారాజకుమారుండు బడికిఁ బోవుసమయ మరసి వేనవేలు దరిద్రులా ప్రదేశమున మూఁగికొని యుందురు. విజయభాస్కరుఁడు తల్లితో చెప్పియు చెప్పకయు బోసిళ్ళకొలఁదిధనముఁదెచ్చి యర్థులకు విరజిమ్ముచుండుటఁజూచి మిత్రమాత్యవిఖ్యాతి యుతుఁడే నిజుపఁ గలఁడని చూపఱులు గొనియాడుచుందురు. వారలకుఁ బొర్కంబుసంపాలె గితవునకు జూదమున భాతిఁ జారుమకుఁ గాను తంత్రతంత్రునఁ బంపమున నబ్బాలర శిఖామణికి ప్రగమ్రకమముగా వితరణగుణంబున

వ్యసన మధికముగా నెచ్చినది. ఐదికిఁ బోవుటయుఁ జదువుటయు మాని యతండు రెండుపూటలయందు ధనము దొంగిలించివచ్చి రహస్యముగా నర్థిసాత్కృతముజేయఁ దొడంగెను.

ఇట్లవిచ్ఛిన్నముగాఁ గొన్నిదినములు జరిగినంత నొక్కనాఁడు కీర్తికేతుఁడు బొక్కసములఁ బరీక్షించి రొక్కము తక్కువయగుటఁ దెలిసి కావలివారలం బట్టుకొని నిర్బంధించుటయు వారు వెరచి దేవా! మీకుమారుఁడు మాతృవిధిచే మీనిముద్రలఁ బాటవంబున భేదించి విత్తము సంగ్రహించుకొని వీధివీధులం దిరుగుచు నర్థులకుఁ బంచిపెట్టుచున్నవాఁడు. ఆచిన్నవాని నీపట్టణమెల్ల నెఱుంగునని యావృత్తాంతమంతయుం జెప్పిరి. అప్పు డతండు మండిపడి యేమేమీ! విజయభాస్కరుఁడే యీధనము హరించినవాఁడు. అన్నన్నా! ఇంటిదొంగ నెవ్వఁడు పట్టుకొనగలఁడు? తల్లి చెడుబోధయేకదా దీనికిమూలము కానిమ్ము. ఈకృత్యమునకుఁ దగినఫలము ననుభవింపజేసెదనని తలంచుచు నాకులపాంసునిఁ బట్టియుండని పలికి వారి వెంట విజయభాస్కరుఁడు దానమిచ్చుసమయమున నాప్రదేశమున కరిగెను. అందు—

సీ. భూధవాత్మజ! నేను • రాధాసుతుఁడను దివ్య
సుత! నేను బాలదీ • నుఁడ మహాత్మ!
బహ్వపత్యుఁడ నేఁ గృ • పాపరీతస్వాంత!
యధికవిద్వాంసుఁడ • ననఘ! నేను
నాకిమ్ము నాకిమ్ము • నాకిమ్మటంచు గుం
పులు గుంపులుగఁ దన్ను • మూగికొనుచు
నర్థులు లొడపేయ • నలుక యించుక లేక
మొగమునఁ జిఱునవ్వు • ముద్దుఁగులుక

గీ. చిన్ని చేతులతోడ ముం • దున్న గంప
లోని బంగారునాణెము • లక్కికములు
చెలఁగి ధాన్యంబుపోలె దో • సిళ్ళ కొలఁది
దాన మొనరించుచుండె సం • దసునిఁ గనియె.

అట్లు వితరణావేశముతోఁ బంచిపెట్టుచున్న పట్టిం గాంచి యానృపతి యపరిమితయహంకారమునఁ దెండుచు నందనునితోఁగూడ నందున్నవారినెల్ల బట్టుండని కింకరుల కాజ్ఞ యొసంగుటయు నవ్విధంబెఱింగి కురంగంబు తెఱంగున నృపకుమారుం డెడిగి యా గుంపునుండి తప్పించుకొని పాఱిపోయెను. కీర్తికేతుండును కింకరులచే బట్టుబడిన యర్థులయొద్దనున్న ధనంబంతయు లాగికొని రాసిగాఁ బోయించి గుండెలు బాదుకొనుచు అయ్యయ్యో! ఇంతసొమ్ము ప్రతిదినము ప్రజలపాలుసేయుచున్న వీఁడు నాకు పుత్రుఁడుగాక శత్రుండా? ఇంతయనుచున్న తండ్రిచేఁ [illegible]

రాపురము నిలుపుకొంటినని సంతసించుచుండగాని [illegible] నీయుపన్యాసముల గ్రహింపనైతిని. [illegible] నీవు వలె [illegible] చేయుచున్నది. కటా ! నీవు నాపుత్రులని మన్నించినట్లో మున్ను రాయుండెనా ? [illegible] కోపావేశముతో నాయకులనెల్ల బద్ధులంగావించి సర్వ [illegible] తిరిగి మంత్రులతో నేడియో చెప్పు [illegible] కింకరులువచ్చి స్వామీ ! నమస్కారము, మేము [illegible] ఇంతయుమున్న యువ రాజుగారు [illegible] జదివిరి.

ఉ. [illegible] ; [illegible] సీస స
[illegible] దాన [illegible] యర్థ లిప్పు డ
[illegible] కా
[illegible] కృపణాత్ములగొల్వ నేటికిన్.

అని చదువుచునుస సత్తరువరము జీవ్వున నాశసంబునకెగసి యంతర్ధాన మయినది. ప్రతిక్రియారహితమగు నక్కార్యంబునకు వగచుచు మేము దేవరకు విన్నవింపఁ జనుదెంచితిమి. ఆ పాదపస్థానంబున జీబువేరైనలేదు. అగాధమైన గర్తముమాత్ర మున్నదని చెప్పుచుండగనె యాతఁడు నఱకఁబడిన మోడువలె నేలంబడి మూర్ఛిల్లి కొంతతడవునకు లేచి పెద్దయెలుంగున హా ! వంశనాశన ! హా ! పితృశాత్రవ ! హా ! క్రూరాత్మా ! యెంతపని చేసితివిరా ? అయ్యో ! కల్పవృక్షము వలన నెన్నియో ప్రయోజనములు దీర్చుకొనవలయునని యుబ్బరూట లూరుచుంటిని. తొందరయేల యని యుపేక్ష జేసితినిగదా ! యేదియు లేకపోయినది. ఏమి చేయుదును. సాధన మేమని యనేక ప్రకారముల విలపించుచు మంత్రులచే బోధింపఁ బడియు దెలివిగానక పెద్దతడవు శోకసముద్రములో మునిఁగియుండెను.

పిమ్మట నానరేసుండు రౌద్రావేశముతోఁ గటంబు లదర బొమలు ముడివడఁ గన్ను లెఱ్ఱఁజేయుచు బటురవంబున భటులతో మీరిప్పుడేపోయి నా కప్రతికారంబు నపకారంబును గావించిన భార్యాపుత్రుల [illegible] మహారణ్యమునకుఁ దీసికొనిపోయి వధించిరందు పొండు. తదీయరక్తంబు గన్నులం జూచువఱకు నేను భుజింపను. దీని కించుక వ్యతిరేకము జరిగించితిరేని మిమ్ము సకుటుంబముగాఁ నాశనము జేయింతునని భయంకరముగాఁ బలికి శోకగృహంబునకుం బోయి తలుపులువైచికొని పండుకొని యెను. ఆ సభలో మంత్రులుగాని హితులుగాని పురోహితులుగాని యాతని మాఱుకడు చెప్పలేకపోయిరి. భయంకరులగు రాజకింకరులప్పుడే యంతఃపురమున కరిగి [illegible] తనితో నేడిచుచు ముచ్చటింపుచున్న కాయమతిం జూచి నమస్కరింపుచు అమ్మా ! ఏమేమి చేయుదుము ? దారుణమగువార్త మీకిప్పుడు చెప్పవలసివచ్చినది. మీరు కుమారునిచేత [illegible] వ్యతిరేకము పనులు చేయించిరఁట. అందులకుగాను మిమ్ము [illegible] లసిటికిం తీసికొనిపొమ్ము అని చెప్పి కన్నీరు విడచుచు మాటాడలేక యూరకుండిరి.

ఆమాటలు విని యాబోటి నేలంబడి మూర్ఛఁబోయినది. కుమారుండు సేదఁదేర్చి అమ్మా! వీరిమాటలువిని నీవిట్లు మోహమందెదవేల? నేను నేఁటి యుదయమునఁ బాఠశాలలోఁ జదివిన శ్లోకమును వినిన నీకు వైరాగ్యము గలుగక మానదు. వినుము.

శ్లో॥ రోగశోకపరీతాపబంధనవ్యసనానిచ
ఆత్మాపరాధవృక్షాణాం ఫలాన్యేతాని దేహినాం॥

శోకము, మోహము బంధనములలో నగు వ్యసనములు తాను గావించిన యపరాధములను వృక్షముల ఫలములని తెలిసికొనుము వాని ననుభవింపకతీరదు.

తానుజేసిన కర్మయే తన్ను శిక్షించును. తన కర్మయే తన్ను రక్షించును. ఒరులెన్నడును గర్తలుగారు. లోకప్రవృత్తి యెఱింగియు నిట్లు చింతించుట యవివేకము కాదా? మఱియు వినుము.

శ్లో॥ నిపతతు శిఖరా ద్వ్రదేర్మజ్జతు జలధౌ హుతాశనం
విశతుః క్రీడతు భుజంగమైర్వా నాకాలెకస్యచి న్నాశః॥

క. గిరి యెక్కి పడిన ధర సా
గరమున మునిఁగినను దావ • కముఁ జొచ్చిన ధీ
కిరఫణులతోడ నాడిన
మరణకాలమున రాదు • మహి నెవ్వనికిన్.

అని యుపదేశించిన కుమారుని వివేకవచనమునకు మిక్కిలి వెఱఁగు పడుచుఁ జారుమతి ధీరమతియై మాఱుమాట పలుకక శోకముపసంహరించుకొని పెండ్లికిఁ బోవునట్లు సంతోషింపుచుఁ గుమారునితోఁ గూడఁ గింకరనిర్దిష్టమగు స్యందన మెక్కినది. రాజభటు లర్ధరాత్రంబున నౌరులెఱుఁగకుండ వారిం గాంతారమునకుం దీసికొనిపోయి దుఃఖముతో రాజశాసనముఁ బూర్తిగా జదివి వినిపించిరి. అప్పుడు చారుమతి ధైర్యమాపఁజాలక మోహ మందుచు "అయ్యో! నాముద్దులపట్టి మరణము నేను జూడఁజాలను. నన్ను ముందు వధింపుఁడు" అని కుమారు నక్కునం జేర్చుకొని కన్నీటిచేఁ శిరంబు దడుపుచు శిరము మూర్కొని ముద్దాడి తండ్రీ! యిది కడపటి ముద్దుంగదా? యికఁ నిన్నుఁజూచు భాగ్యములేదు.

అక్కటా! నీ సుగుణంబులు మీతండ్రి కెంత విపరీతములుగాఁ దోచినవి? మనము పూర్వజన్మమునం దెట్టిపాతకము గావించితిమోకదా? ఆహా! మీతాతయే యుండిన నీ సుగుణంబుల కెంత మెచ్చుకొనునో? యెంత గారాబముగాఁ జూచునో? యని యనేక ప్రకారముల విలపించుచుండ వారించుచుఁ గుమారుండు మందహాస శోభితవదనారవిందుఁడై అమ్మా! వినశ్వరంబగు నీ కళేబరంబున నాస్థ విడువుము. "కానున్నది కాకమానదను" నిశ్చయమే మనంబునఁ గలిగియున్న విచారమేల యుండెడిది? పోనిమ్మని పలికి కృతము నెఱవేర్చుకొనుఁడని కింకరుల కానతిచ్చెను.

అప్పుడు చారుమతి ముందుఁ దన్నుఁ జంపుఁడని మెడ యొగ్గినది. వీరభటులు పిడికత్తుల నొరలనుండి పైకిదీసి ఝళిపించుచు నేయఁబోవుచు సమయమున సంవర్త సమయప్రళయాకాలంబుభంగి నా ప్రాంతమున పెబ్బులి యొకటి గాండ్రుమని యఱచినది. ఆ ధ్వని విని బెదరుచు మూతలు నలుదెసలు చూచుచుండ నా శార్దూలం బాభీల గమనంబున నురుదెంచి భయంకరములగు నఖదంష్ట్రాగ్రంబుల నంత్రంబుల విదళించుచు రాజప్రణిధుల శమనలోకాతిథులం గావించినది.

ఇంతకన్న నద్భుత మేదియైనఁ గలదా! రాజకుమారుఁడు వారిని రక్షించుటకొఱకు బడియతో నా పులిం జావమోదెను. కాని యది యా దెబ్బల లక్ష్యము సేయక యబ్బాలుని జోలికింబోవక వారిం గడతేర్చి పాఱిపోయినది. అప్పుడా రాజపుత్రుఁడు తల్లితో అమ్మా! ఈచిత్రముఁ జూచితివా? మనలఁ జంప గమకింపం గృతాంతుడు వీరినే పరిమార్చెను. ఇంతకుముందు నేను చెప్పిన విషయమం దిప్పుడైన నీకు విశ్వాసము గలిగినదా! మన కాయుశ్శేష ముండఁగ వీరేమి సేయగలరు? అని పలుకుటయు నా సతీతిలకము విస్మయ మభినయించుచుఁ బుత్రుని పరమార్థ జ్ఞానమునకు మిక్కిలి సంతసింపఁ జొచ్చినది. అంతలోఁ దెల్లవారినది. అప్పుడా రాజకుమారుఁ డక్కింకరు కరవాల మొకటి కేల నమర్చుకొని క్షుద్రమృగబాధ నొరయకుండ నరయుచు నల్లన దల్లితోఁగూడ నయ్యడవిలో నొకమార్గమునంబడి నడువసాగెను. మిట్టమధ్యాహ్నమువఱకు నరిగినను గ్రామమేదియుఁ గనంబడినది కాదు. క్షుత్పిపాసలచేఁ బీడింపంబడి యడుగులు తడబడ నడుచుచున్న యాతల్లి కస్తి చూచి [illegible] నా బాలుండొక నిర్ఝర పరిసరంబున నిలిచి మధురంబులగు ఫలంబుల గోసికొనివచ్చి తల్లి కిచ్చి తానును భుజియించి యందలి జలంబులం గ్రోలి యాఁకలి యడఁగించుకొనిరి. అప్పుడు చారుమతి కుమారునితో పట్టీ! నడచుట నాకు జాల కష్టముగా నున్నయది. పాదములు బొబ్బలెక్కినవి. నేఁటి రాత్రివఱకు నిక్కడనే యుండుదము.

ఏదియో మృగము భక్షించును. దాన వెతలన్నియుఁ బాయఁగలవు. నీవు సుఖముగా నడిచి యీ యడవి దాటిపోయి యెందైన బ్రతుకుము. గుణవు గలవానికి జీవనము దొరకక మానదు. కలయందైనను నొకరికి బాధఁగలుగఁ జేయకుము. భూతదయగలవాఁడే పరమాత్ముఁడు. మీతాత చరిత్రముఁ జదివికొని యాపిసంత పరోపకారము గావింపుచుండుమని పలికిన నా విజయభాస్కరుం డిట్లనియె. అమ్మా! నీవిట్లు దైన్యోక్తుల నాడకుము. నా హృదయము భేదిల్లుచున్నది. [illegible] నీకేమి కొఱంతయున్నది? నేఁడు కాకున్న నీవు పోవుదము తొందర [illegible] లేకున్నఁ గొన్నిదినము లీయడవిలోనే వసింతము. మనకొక [illegible] గలదా? యని తల్లి [illegible] దొడంగెను. [illegible] నుపచారములఁ జేయుట! అమ్మా! [illegible] కన్నె [illegible]

యంతఃపురములలో నతిసుకుమారముగాఁ బెంపఁబడిన నీవీ యడవి ఱాతినేలల నడచు చుండినను మనసు రాయిచేసికొని చూచుచుంటినే ! అక్కటా ! నీ యుపచారములు నాకెట్లు సుఖకరములుగా నుండును ? అని కన్నీరు గార్చుచున్న తల్లి నోదార్చుచు రాజనందనుం డెండ చల్లబడిన తరువాతఁ దల్లిచేయి పట్టుకొని మెల్లన నడపించుచు గొంతపయనము సాగించెను. ఇంతలో ఖరకిరణుం డపరగిరి శిఖర మలంకరించెను. క్రమంబునఁ జీకటులు కాటుకపూసినట్లు దెసల నావరింపఁ జొచ్చినవి. అప్పుడు రాజకుమారుఁ డొక పొదరిల్లు బాగుచేసి యందుఁ దల్లితోఁగూడ వసించెను. కాల ప్రొద్దుపోవుటకుఁ జారుమతి కుమారునకు విక్రమార్కుని కథలం జెప్పుచు నాఁటి పగలెల్ల మిక్కిలి యలసటఁజెందినది కావున నిలువలేక నిద్రఁబోయినది. రాజపుత్రుండు నిద్రఁబోవక వాలు చేతం గీలించుకొని నలుదెసలం బరికింపుచు మృగబాధఁ బొరయకుండఁ గాపాడుచుండెను.

పాతాళగృహము కథ

అట్టిసమయమునఁ గొందఱు మనుష్యులాదారిని వచ్చుచున్నట్లు తోఁచ నైనది. విజయభాస్కరుఁడు కదలక యణఁగి వారిజాడ నరయుచుండెను. అంతలోఁ బదుగురు మనుష్యులు పదిరెండేఁడుల ప్రాయముగల యొక బాలిక నెత్తుకొని ధనము మూటలు శిరమున ధరియించి వారున్న పొదదాపుననే నిలిచి యిదియే యిదియే యని పలుకుచు నందు మూఁటలు దింపిరి. ఒకఁడు తలుపు తెరవ వచ్చునా ? యని యడిగిన మఱియొకఁడు తీయకేమి ? పెరవారిం దెవ్వరున్నా ? రని యుత్తరముఁ జెప్పెను. అప్పుడొక చెట్టుమొదట నమరించియున్న తలుపులాఁగి తెరచెను. పిమ్మట నా మూటలన్నియు నెత్తుకొని యా చిన్నదానితో వారెల్ల నాద్వారముగుండ లోపలకుఁ బోయిరి. ఆ వింత కన్నులారఁజూచి విజయభాస్కరుఁడు వీండ్రు దొంగలవలెఁ గనంబడుచున్నారు. ఎవ్వనియిల్లో దోఁచి ధనముఁ దీసికొనివచ్చిరి.

ఇది వీరి రహస్యగృహము గావచ్చును. పాపము గృహస్థుఁడెంత చింతించుచుండునోకదా ? అదియునుంగాక వాఁడు తలుపు నెమకుచు నగ్గియుం గొట్టినప్పుడా వెలుతురున నొక బాలికమొగము గనంబడినది. ఒకని భుజముపైఁ బండుకొని నిద్రపోవుచున్నది. ఆ చిన్నది యెవ్వతెయో ? కానిమ్ము. వీరి నెల్ల దెలిసికొని పైకార్య మాలోచించెదనని తలంచుచు మెల్లనలేచి యాపొదపను దాపునకుఁ బోయి యా ద్వారమునుండి లోనికిఁ దొంగిచూచెను. అందు సోపానములు గనంబడినవి. లోనికిఁబోవఁ బ్రయత్నముఁ జేయుచుండ నింతలో నెవరో పైకి వచ్చుచున్నట్లు మాటలు వినంబడినవి. అప్పుడు రాజపుత్రుఁడు యథాపూర్వము [illegible] [illegible] పైకి వచ్చిరి. బాలికమాత్రము [illegible] తలుపు [illegible]

మనశక్తివంటి దేవత యెచ్చటను లేదుసుమీ ? ఆమెను దండముపెట్టి పోయితిమేనిఁ గన్నమువాలకమానదు. అన్నన్నా ! ఎన్నిదినములనుండి ప్రయత్నము సేయుచున్నామురా ? యిప్పటికి సాగెనదిగదా ? రాజుగారికోటలోదూరి దొంగిలించుట సామాన్యమా ? యా బాలిక నీ వెట్లు దొరికించితివిరా ? యనుటయు వాఁడు లోహజంఘా ! ఇది మనశక్తిగాదు. శక్తిమహిమరా ! రాజుగారి మంచముదాపున బంగారుడోలికలో నీ బాలిక నిద్రపోవుచున్నది. మొన్న దండముపెట్టుకున్నమాట జ్ఞాపకమువచ్చి దీనిం బలి యియ్యవచ్చునుగదా అని తలంచి పిల్లను భుజముపై వైచికొని తప్పించుకొని వచ్చితిని. తామ్రకేశనిమాట వింటివా ? యాపిల్లను దనకొడుకునకుఁ బెండ్లిచేసికొనునఁట ? యిమ్మని యడుగుచున్నాఁడు. అమ్మవారికిఁ గోపమురాదా ?" యనుటయు నతం డిట్లనియె.

వాఁడు వాలు యెంతమాట! దమ్మలు పోవవా ? అమ్మవారి మహిమ వానికేమి తెలియును ? అయ్యో ! యున్నకొలది మహిమలు పుట్టుచుండును గదా ? ఇప్పుడే బలియిచ్చి వచ్చిన బాగుండునే. మన మక్కడికిఁ బోయి ధనముఁ దీసికొని వచ్చువరకు మనల సర్వరాత్రము కాఁగలదు. అనుటయు వాఁడు భయములేదు. మన దీర్ఘకిర్తుఁడు విని యప్పుడే మండలించెను. ఈ రాత్రి వచ్చిన తపణమేతదీయ రక్తముచే నమ్మవారినిఁ దృప్తి పరచెదము గాక ! మనకే పెత్తనము గలుగకుండ జేయు భార మామెదేకదా ? యని మాటలాడుకొనుచు [illegible] తలుపు వైచి యుత్తరాభిముఖులై యరిగిరి. రాజకుమారుండు వారి మాటలన్నియు విని తదనంతరముకొంత కొంత బోధఁజేసికొని యయ్యో ! పిల్లను దొంగిలించినట్లు తెల్లమైనది గదా ? ఏరాజు కోటలోనో ప్రవేశించి ధనము దోచికొని వచ్చిరి. అది యట్లుండె. రాజపుత్రికి నెత్తుకొని వచ్చి యమ్మవారికి బలియియ్య నిశ్చయించిరి. ఆ మాట వినినది మొదలు నా హృదయము కొట్టుకొనుచున్నది. ఆ దొంగలపోయి యా బాలికం గాపాడెదనని తలంచి తల్లిని లేపక యానిశావసానంబున జన్మపౌఢిమై యా తలుపు తెఱచికొని యందునగల సోపానముల మార్గమున లోపలకుదిగెను. ఆ లోపల విశాలమగు భవనములు పెక్కు కలిగియున్నవి. అందందు బంగారము వంటి రత్నములు రాసులుగాఁ బోయఁబడి యున్నవి. రత్నప్రభలే యక్కడ నలినినంత వెలుతురు గలుగఁ జేయుచున్నవి. మొదటి భవనములు నిర్జనములై యున్నవి. లోపలి భవనములలోఁ [illegible] పుత్రాడుచున్న ట్లద్దమైన ధ్వని వినంబడినది. అంత రాజపుత్రుఁడు నలుమూలలు దిరుగుచు నమ్మవారి యాలయము పసిఁడికుంతలం బట్టి గుబులుపట్టి దానిలోని కరిగెను.

అంతొక శక్తివిగ్రహము కరాళవదనము, దీర్ఘ [illegible], [illegible] చూచువారికి వెఱపుఁగలుగఁ జేయుచున్నది. దాని [illegible] రత్న [illegible] ముఖమంటపములోఁ [illegible] బంగారు [illegible] గట్టఁబడి యా బాలిక నేల [illegible] బడియుండఁబడి

యున్నది. ఆ చిన్నదాని చక్కదనముఁ జూచి యతండు మిక్కిలి యక్కజము నొందుచు నౌరా ! మా యమ్మవారు చోరులు దయమాలి చక్కని బాలిక నిచ్చి తనకు బలి యిచ్చుట కుద్యోగింప వలదని వారింపక నోరు దెఱచుకొని పెద్దపులివలె నా గ్రుడ్లతోఁ జూచుచున్నదే ! కృపావిహీనయగు నీమె గౌరవ మెవ్వరికిఁ గావలయును. ఈ శక్తిం బరిమార్చినచో పీంద్రి ప్రహారకృత్యములు చేయకుందురుగదా ? మనుజ లోకములఁ బాలించు మహాశక్తి కీ తుచ్ఛగుణ మేమిటికిఁ బుట్టవలయును ? అన్న ములు దిని పొట్ట నిండించుకొనరాదా ? యని కోపము జెందుచుఁ గరవాలము జళి పించుచు నయ్యమ్మవారి కంఠ ము త్తరింప సత్వరముగాఁ బైకుఱికెను.

వత్సా ! వలదు వలదు. దేవతాద్రోహముఁ జేయకుము. నీసాహసము మెప్పు గలుగ జేసినది. ఇంతటినుండి బలు లంగీకరింపను. రక్షింపుము రక్షింపుము. కందమూల ఫలాదులే భక్షించుచుండెదను. అను మాట యొకటి వినఁబడినది రాజపుత్రుం డామాట విని కరవాలము నేలఁ బాఱవైచి చేతులు జోడింపుచు "దేవీ ! నీవు త్రిలోక పూజ్యు రాలవు. నే నపరాధము గావించితిని. నిన్ను రక్షించుటకు నే నెంతవాఁడను ? ఇంతటి నుండి బలు లంగీకరింపనని నాకు వరమిమ్ము. దయమాలి మృగము భాతి మాంసము భక్షించుటకు నీ కేటికిఁ దగునా ? యని పలికి యట్టి వరమిచ్చితి ననుమాట విని సంతోషించుచు వెండియు ఖడ్గము ధరించి తన్మృగంబున గొలుసు ద్రెంచి యా బాలిక సంకెళ్ళు విప్పి చేయి పట్టుకొని మెల్లఁగా బాలా ! బైటికిఁ బోవుదము రమ్ము బాగు జేసితివిగదా చోరులు వచ్చి పట్టుకొనెద రని పలికిన విని యక్కలికి యంతకుమున్న మేల్కొని తన కథయంతయు స్వప్నోపగమముగ దలంచి నలుమూలలు చూచు చున్నది. కావున నా రాజపుత్రుని మాటలు విని తటాలున లేచి యతని వెంట నడువఁ జొచ్చినది ఆపద నొందిన వారెవ్వరించుర యూత యిచ్చినను వారి ననుసరించుట సహజము కదా ! ఆ రాజనందనుఁ డయ్యిందువదన చేయి చేతితోఁ బట్టుకొని రెండవచేత వాలుదాల్చి యా భవనము గడచి మెట్లెక్కి వెనుకటి త్రోవమ్మట నరుగఁ దొడంగెను.

అప్పటికిఁ దెల్లవారినది. ఈ లోపలఁ జారుమతి లేచి ప్రక్కలో సుమా దుని గానక పరితపించుచు నలుదెసలం బరికింపుచు మృగములు భక్షించెనేమో ! యట యరచుచు విజయ భాస్కరా ! యని పెద్ద యెలుగునఁ బిలువఁదొడంగినది. అంతని వెంటనే వినుము. ఇదిగో వచ్చుచున్నవాఁడనని ప్రతివచన మిచ్చి యతండు దన్నిగురుతోటితోఁ గూడ మాతృపాదములకు కరిగి నమస్కరించెను. అప్పు డామె పుత్రుం గౌఁగి లించుకొని "తండ్రీ ! యెందు బోయితివి. యీ బాలిక యెవ్వతె ? అయ్యో ! నిన్నుఁ గానక యెంతయుఁ గాకు వంతించుకొంటిని గదా ? అబ్బా ! నా హృదయ మెట్లు కొట్టుకొనుచున్నదో ! నీ వెచటికి బోవలదని దాయా ! నా మాట నీవు వినలేదా నీకు ముచ్చటలత్తె ననాపలదు ?" యని పలికిన నతం డిట్లనియె. అమ్మా ! నీవు మొదటి మాట మఱచితివో యూరక పరితపించుచుంటివి ? నీవు పిడివోయన తరువాత ఖడ్గపాణినై నేను నిదు

రింపక మృగములు రాకుండఁ గాచికొని కూర్చుంటిని. అంతలోఁ గొందఱు దొంగలు సొమ్ము దోచుకొని యీ రహస్య మందిరమునఁ బ్రవేశించి యం దాధన మంతయు దాచికొని మిగిలిన ధనము నెప్పటికై వాండ్రు పోయిరి. అప్పుడు నేను చిన్నదాని మాట వారి మాటల వలనఁ దెలిసికొని నన్ను లేపకయే లోపలకుం బోయితిని. ఆ లోపలి యింట్లవైపున నేమి చెప్పుదును. పాతాళలోకము వలెనున్నది. అంటొక యమ్మ వారి గుడి యెదుట మండపములో నిలిచియున్న యూపస్తంభమునకుఁ గట్టిపెట్టబడిన యజ్ఞ పశువుం బోలె నీ బాల స్తంభమునకు గట్టఁబడియున్నది. తరువాత దీనిఁదీసికొనివచ్చితి నని యా వృత్తాంతమంతయు జెప్పెను.

చారుమతి కుమారుని సాహసవితరణయౌదార్యాద్యాది గుణంబులకు మనంబున సంతసించుచు నా కోమలితో " బాలా ! నీ పేరేమి? తల్లిదండ్రులెవ్వరు? జన్మభూమి యేది ? యీ దొంగలచే నెట్లు పట్టుబడితివి ? నీ రూప లక్షణంబులుచూడ రాజపుత్రిక వలెఁ గనంబడుచున్నావు. నీ వృత్తాంతముఁ జెప్పుము. నీ తలిదండ్రుల యొద్దకుఁ దీసికొనిపోయి నిన్నప్పగింతుము. వెఱవకు మని పలికిన విని యక్కృతికి యిట్లనియె.

అమ్మా ! నా పేరు కలభాషిణియండ్రు. నేను మహారాష్ట్ర దేశాధిపతి యగు చంద్రగుప్త మహారాజు కూఁతురను. మా తల్లి పేరు సౌగంధిక. మా రాజధాని చంద్రప్రస్థము. నేను రాత్రి యంతఃపురములో రత్నడోలికలోఁ బరుండి నిద్రపోయితిని. ఇచ్చటి కెట్లువచ్చితినో నాకుఁ దెలియదు. మీ మాటలచే దొంగలు తీసికొని వచ్చిరని తోఁచుచున్నది. మీ రెవ్వరు ? నన్నుఁ గాపాడిన యీ పుణ్యాత్ముఁడు నీకేమి కావలయునని యడిగిన నలఁగపడుచుఁ జారుమతి 'మే మొక మార్గస్థులము. వీఁడు నా కుమారుఁ' డని యుత్తరము జెప్పినది. అప్పు డా చిన్నది ప్రాయమునఁ జిన్నది యైనను బుద్ధిచే నధికురాలగుట వారియెడఁ గృతజ్ఞతఁ జూపుచు మధుర వాక్యములచే వారికిఁ బ్రీతి గలుగఁజేసినది. అందులచే దానికి గలభాషిణియని యభిఖ్య వచ్చినది. వారియువుర వెంటఁబెట్టుకొని రాజపుత్రుఁడు దొంగలు పోయిన దారి విడచి దక్షిణాభిముఖముగా నడుచుచు గమనాయాసము వాయ నడుమ వృక్షచ్ఛాయల విశ్రమించుచు నాకలియైన మధుర ఫలంబులఁ గోసి తెచ్చి భుజించుచు రాత్రులయందు దుర్గప్రవేశముల వసించి ఖడ్గపాణియై మృగబాధ రాకుండఁ గాపాడుచు నీ రీతి గొన్ని పయనంబులు సాగించి కొన్ని దినంబుల కాయరణ్యము దాటెను. వారు మొదట గనంబడిన పల్లెలోని వారలఁ జంద్రప్రస్థమునకు మార్గ మడిగి తెలిసికొని కతిపయ ప్రయాణముల నాపట్టణము చేరిరి.

నాఁడు పెద్ద దూరము నడిచివచ్చుటచే వారు మిగుల నాయాసముఁ జెందుచు నప్పటికిఁ గొంచెము చీఁకటిపడుటచేఁ బైన నడువలేక యా ప్రాంతమునందున్న యొక్క బ్రాహ్మణ గృహంబునకుంజని యడిగి వాకిటియరుగుపైఁ బరుండిరి. వెంటనే

దారుపతియుఁ గలభాషిణియు నిదురించిరి. విజయ భాస్కరుఁడు ఖడ్గపాణియై నిద్రఁ బోవక యందొక దెసఁ గూర్చుండియుండెను. అప్పు డాయింటి బ్రాహ్మణుఁడును బ్రాహ్మణియు నిట్లు వాదించుకొనిరి.

నిగమశర్మ కథ

బ్రాహ్మణి — నాథా ! మనకు దెబ్బదియేండ్లు నిండవచ్చినవి. ఇంటి నిండ సంతానము గని పాఱవైచితిమి. ఒక్కరికిని పెండ్లికాలేదు. ఇల్లుచూడఁ గడు నిప్పచ్చరముగా నున్నది. దినదినము గండమగుచున్నది. మీరు వీధిలోనికిం బోయి యేమియు సంపాదనఁ జేసికొని రాలేరు గదా ! ఆడుదాని వలె నా కెదురుగా నింటిలోఁ గూర్చుండి కబురులు చెప్పెదరు. ఈ కాపుర మెట్లు జరుగును ?

బ్రాహ్మణుఁడు — నీవు కొడుకుల నేమియు ననక నన్నే సర్వదా కొఱికి కొని తినుచుందువు. ఒక్కనికైనఁ జదువు సంధ్య లంటినవియా ? ఆఁబోతులవలెఁ గుడిచి యూరువెంబడి దిరుగుచుందురు. నే నేమి చేయుదును ? ఒంటిచెక్క మీఁద నీ కాపుర మెన్నాళ్ళీడ్చుకొని రాఁగలను. తినుటకు గడుపునిండ నన్న ముండినం గదా పెండ్లిమాట యాలోచించుకొనుట ? నీ మూలముగనే కొడుకు లందఱు పరమ నిర్భాగ్యులై పోయిరి.

బ్రాహ్మణి — మీరెప్పుడు వాండ్రనే తిట్టుచుందురు. ఇంతకన్న మఱేమియుం జేతఁగాదు. తెల్లవారినంత దద్దినము. పిల్లలకుఁ బురిటి దినములు. చేతఁ గానైనను లేదు. అయ్యో ! యీ సంసార సాగర మెట్లు తరించుదానవో తెలియదు.

బ్రాహ్మణుఁడు — నన్నేమి చేయమనెదవు ? నా శక్తికొలఁదిఁ దిరిగి ముష్టి యెత్తుకొని వచ్చుచునే యుంటిని. పలువుర నొక్కఁడు పోషింపఁగలఁడా ? ఎక్కడికిఁ బోయినను పెద్దమ్మ యెదురు వచ్చుచున్నది.

బ్రాహ్మణి — ఈ నడుమ వెంకటసోమయాజులు యజ్ఞము చేయుదునని చెప్పి దేశాటనముఁ జేసి యెంత ద్రవ్యము సంపాదించికొని వచ్చెను ? మగవానికిఁ జెప్ప వలయునా ?

బ్రాహ్మణుఁడు — అవును. అప్పటికి వితరణగుణ సాగరుండగు విక్రమార్క మహారాజున్నాఁడు కావున నతని దర్బారులు సాగినవి. అప్పుణ్యాత్ముండు స్వర్గస్థుఁడయ్యెను. ఇప్పు డాలాగున నిచ్చువాఁ డెవ్వఁడును లేఁడు.

బ్రాహ్మణి — ఆయనకుఁ బుత్రులు లేరాయేమి ?

బ్రాహ్మ — ఒక పరమ నిర్భాగ్యుఁడున్నాఁడు. తెలియక కొందఱీనడుమ వాని యొద్ద కరిగి యేదియో యాచించిరఁట. అప్పుడు చోరులవలె వారిం బట్టుకొని చెఱసాలలోఁ బెట్టించెనఁట. నేనుఁ బోయిన నట్లేయగును.

బ్రాహ్మణి — అంత మహానుభావుండా?

బ్రాహ్మణుఁడు — అది యొకటియేనా ? మఱియొకటి వినుము వాని భార్యయుఁ బుత్రుండును మంచి గుణములు గలవారు. అర్థుల పరితాపము వినలేక యా యిల్లాలు పుత్రునిచేత రహస్యముగా ధనము పంచిపెట్టించినది. ఆగుట్టు తెలిసికొని యా పాపాత్ముఁడు వారిరువురను జంపించెనఁట.

బ్రాహ్మణి — శివశివా ! యెంత కఠినాత్ముఁడో కదా ! తఱచు మంచి వాండ్రకుఁ జెడ్డబిడ్డలు పుట్టుచుందురు.

బ్రా — నా కెట్టివాండ్రు పుట్టితిరో చూచితివా? ఆ లాగుననే—

బ్రాహ్మణి — (నవ్వుచు) అవును. మీ పాటి విద్యా గుణములు మీ పిల్లలయందు లేవు. మీరే చెప్పుకొనవలయును.

అని యా దంపతులు మాటలాడుకొనుచు గొంతసేపటికి నిద్రఁబోయిరి. ఆ మాటలన్నియు విని విజయభాస్కరుఁడు వారి దారిద్రమును గుఱించి మిక్కిలి పరితపించుచు "అయ్యో ! ఆ చోరుల యిండ్లలోనుంచి కొంత ధనమైనం దీసికొనివచ్చితిని గానేమి ? దాని వలన వీరుదృప్తిఁ బొందుదురుగదా ? ఇప్పుడు వీరికి నే నేమి చేయగలను ? వీరి దారిద్ర్య మెట్లుపోవు ? నని ధ్యానించుచు నెట్టకే నా రాత్రి గడపెను.

మఱునాఁడు ప్రాతఃకాలమునఁ దల్లితో వారి సంవాదమంతయుం జెప్పి వీరి దారిద్ర మెట్లుపోవునని యాలోచించుచున్న సమయంబున వీధిలో నెత్తియో చాటింపు వినంబడినది. అది యేమి యని రాజపుత్రుఁ డాయింటి బ్రాహ్మణు నడిగిన నాపాఱుం డిట్లనియె.

మా పట్టణపు రాజుగారి కోటలోఁ గొన్ని దినముల క్రిందట దొంగలు ప్రవేశించి యెక్కుడు రొక్కముఁ దస్కరించుటయే కాక పదిరెండేఁడుల ప్రాయము గల యమ్మహారాజు కూఁతురు కలభాషిణిని దీసికొని పోయిరి. ఆ చిన్నదానిం దీసికొనివచ్చిన వానికిఁ బుత్రికతోఁ గూడ రాజ్యము నర్పింతునని మా రాజు చంద్రగుప్తుఁడు చాటింపించుచున్నాఁడు. ఇదియే దీని వృత్తాంతమని పలికిన విని యా నృప కుమారుఁడు సంతోషించుచుఁ దల్లి యనుమతి వడసి యా బ్రాహ్మణుని చెవిలో నేదియో చెప్పెను.

అప్పు డాపాఱుం డపార ప్రమోదకూపారంబున మునుంగుచు "కుమారా! నీ యౌదార్య మార్యజనస్తోత్రపాత్రంబై యున్న యది నీ పేరు స్మరించుకొని, చిరకాలము మేము సుఖింతుము. మదీయ దారిద్రాంధకారమునకు నీవు లోకబాంధవుండ వైతి" వని పెక్కు తెరంగుల వినుతింపుచుఁ బెద్దకుమారునిం బిలిచి వానికిఁ జేయఁ దగిన కృత్య మంతయు బోధించెను. నిగమశర్మ యను పేరంబరఁగు నా విప్ర కుమారుండు తండ్రి మాటలన్నియు విని యున్న గంతులు వైచుచు నప్పుడే మంచి

దుస్తులు ధరించి రాజపుత్రిక నొక యందలముపైఁ గూర్చుండ బెట్టుకొని విజయభాస్కర దత్తంబగు ఖడ్గంబు చేతం బూని యా యందలము ప్రక్కనడచుచు గంభీర స్వరంబునఁ దస్కరులఁ బరిమార్చి రాజపుత్రికం దెచ్చితినని పలుకుచు జూచువారి కచ్చెరువు గలుగఁ జేయుచుఁ సత్వరముగాఁ జంద్రగుప్తుని యాస్థానమున కరిగెను.

ఆ రాజు చారులవలన నెవ్వఁడో బ్రాహ్మణ కుమారుండు తనపుత్రికను దీసికొనివచ్చుచున్నాఁ డను వార్త విని యపరిమితానందము జెందుచుఁ గొంతదూర మెదురువచ్చి యందలములోనున్న కొమార్తెం జూచి కౌఁగిలించుకొని వియోగ దుఃఖ మభినయించుచుఁ బెద్ద తడవు మన్నించి ముద్దుపెట్టుకొని తరువాతఁ దల్లిం జూచుటకై యాయింతి నంతఃపురమున కనిపెను.

పిమ్మటఁ జంద్రగుప్తుడు నిగమశర్మను మిక్కిలి గౌరవింపుచు విప్రకుమారా నీ పేరేమి ? కాపురం బెచ్చట ? నీవీ బాలిక నెక్కడ గనుగొంటివి ? దొంగలెవ్వరి ? చౌర్యవస్తువు లేమైనవి ? వారినెట్లు పరిభవించితివి ? చేసిన పనులన్నియు సవిస్తరముగాఁ జెప్పి నా కానందము గలుగజేయుమని యడిగిన నవ్విప్రకుమారుం డిట్లనియె.

దేవా ! నేనుత్తర దేశము నుండి వచ్చుచుండ నొక యరణ్యములోఁ గొందఱు దొంగలు నాకెదురు పడిరి. వారిలో నొకఁడు భర్తృదారిక నెతుకొనియుండె తక్కిన వాండ్ర నెత్తిమీఁద ధనము మూటలున్నవి. వారింజూచి నే నట్టహాసము జేయుచు మీరెవ్వ రెందుఁబోవుచున్నారు ? నిలువుండని యదలించితిని. నా పలుకులకు వాండ్రుబెదరి యమ్ముద్దియ నట విడిచి తలయొక దారింబాఱిపోయిరి అప్పుడునే నీబాలిక నెతుకొని మనవీటికిఁ జనుదెంచితిని. నా పేరు నిగమశర్మ యండ్రు నా కాపుర మీపురమే యని యెఱింగించెను.

వాని మాటలు విని యారాజు సంశయాకులిత హృదయుఁడై యక్కానిం జూచి పదుగురు వెలచి పారిపోవుదురా ? దీనిలో నేదియో వ్యత్యాసమున్నదని యాలోచించి ఆర్యా ! నీ కీ ఖడ్గమెక్కడిది? యింతకుమున్ను నీవు సాముఁ జేసియుంటివా ? నీవు కదురు త్రిప్పగలవా ?" యని యడిగిన నతండు "నేను సాము సేయలేను గాని కదురు త్రిప్పగలను. తఱచు జన్నిదములు వడుకుటచే నలవాటు పడినది. ఆ దొంగలలో నొకఁడు బెదరి యీ కరవాలము నేలం బాఱవైచిపోయె. నేను స్వీకరించితి" నని చెప్పిన నవ్వుచు రాజు అయ్యో ! కదురనఁగా నేదికాదు. కాకు అని చెప్పి యా ఖడ్గము పుచ్చుకొని చూచి నందు 'విక్రమాదిత్య' అని విలాసమున్నది. ఇది చోరుల యొద్దనుండు ఖడ్గము కాదు. రక్షక పురుషులు ధరియించునది. విక్రమార్కుని విలాసము దీనిపై నున్నది. దీని గుఱించి విమర్శింప వలసి యున్నది. ముందు నీకుఁ దెలియ జేయుదుము.

ప్రస్తుత మింటికి దయసేయుఁడని పలికి కొంత పారితోషిక మిచ్చి యశ్వ

శకటముపై సబహుమానముగా సంతసించి కనిపెను. రాజ మార్గంబున నరుగునప్పు డతనిం జూచి పౌరులుగుంపులుగా మూగి—

సీ. పార్వణపిండము • [illegible] వా
        నగలాసున బెట్టి • భాగ్యమబ్బ
ఘనతీర్థముల నీట • కాసులు [illegible]
        చెసటిపొ[illegible] బెట్టి • సిరిలభించ
తినుగుడు పిల్లల • తినపె [illegible] పేద
        వాని చెంతటి [illegible] • పండుగల్ల
ధరణీ సుపర్వ సం • తర్పణంబుల నీళ్ళ
        మోయు వానికి నెట్టి • మునుము [illegible]

గీ. నాకు విన్నసు గాక పై • న్నెనె [illegible]
స్త్రతమునఁ గానుపించె భో • జన[illegible]
నట్టివానికి భూరాజ్య • మబ్బె సహజ
యనుచుఁ బౌరులు వెఱగంది • రతనిఁ జూచి.

ప్రజలు పలుకులు విని, నిగమశర్మ సిగ్గుపడుచుఁ దలవంచుకొని యా బండిలోఁ గూర్చుండి యింటికిఁ జేరెను. తల్లిదండ్రులు లేచి వచ్చి నాయనా ! మా కేమి తెచ్చితివి ? రాజపుత్రికను నీకుఁ బెండ్లి యెప్పుడు [illegible]? పట్టాభిషిక్తుండ వెప్పుడయ్యెదవు ? నీవు భార్యతోఁ బీటలపైఁ గూర్చుండఁ [illegible]వలయునని కోరికగా నున్నయది. ఎప్పుడు దీరునోకదా ! నగరిలో విశేష[illegible] యడిగిన నిగమశర్మ తల్లిదండ్రుల లోపలకుం దీసికొని పోయి రాజుగారిచ్చిన [illegible] జూపుచు నిట్లనియె. నాతో రాజుగారు గౌరవముగానే మాటాడిరి. గానిపిల్ల [illegible]గాంచెను సందేహము పడినట్లుతోచినది. నా మాటలు తప్పయ్యెనేని [illegible] నప్పించెదనని చెప్పి [illegible]ధన మిచ్చి పంపెను. పిల్ల నిచ్చువాఁడైనచోఁ [illegible] సేయకుండ నింటికి రానిచ్చునా ? మనగుట్టు దెలిసినచో ప్రమా[illegible]ను. రాజు విమర్శింపక మానఁడు. వీండ్రను జూచెనేని యనుమానముఁ [illegible] రాజ్యాలోభంబున జేసి వీరికి నాశ జనింపక మానదు.

కావున మనము వీండ్రను గవతల్పినట్టి [illegible] మనం వరించును. దీని [illegible] యుపాయ మాలోచింపుఁడని [illegible] చెవులు [illegible] [illegible] ! యెంతమాట [illegible] [illegible] జేసినవారి [illegible] [illegible]మెట్లు [illegible]గలము ? [illegible] మనతో [illegible] అప్పు[illegible] బ్రాహ్మణ [illegible] ఏ సమయమున [illegible] ? [illegible] దుండునా ? [illegible] తెలియును ? [illegible]

దగినయుపాయ మాలోచింపఁ దగినదే. ఈమాట తీసివేయఁగూడదు. వీఁడింక నెప్పటికైనఁ దెలియక మానఁడు. మన పెరటిలోనున్న నూతిలోవీనిం బడఁద్రోసితిమేని బ్రహ్మకుఁ దెలియదు రాజ్యలోభంబున నెంతెంతవా రెంతెంత పనులఁజేసిరో పురాణములలో మనము వినుచుండలేదా ? యని యుపాయముఁ జెప్పినది.

ఆమాట వినిపించుకొనక యాబ్రాహ్మణుఁ డెక్కడికో పోయెను. తరువాత నాఁటి సాయంకాలమున నాబ్రాహ్మణి విజయభాస్కరుం జూచి నాయనా ! మా పిల్ల లెవ్వరు నింటిలో లేరు. అవ్వలి దొడ్డిలోనున్న నూతిలోఁ జేదపడిపోయినది. తీసి పెట్టెదవా ? యని యడిగిన నా రాజపుత్రుండు అవ్వా ! దీనికి నన్నింత బ్రతిమాలవలయునా ? దారిచూపుము తీసి పెట్టెదనని చెప్పెను. అప్పు డా బ్రాహ్మణి విజయభాస్కరుని మిక్కిలి యగాధమగు పెరటిలోని నూతియొద్దకుఁ దీసికొని పోయినది. రాజకుమారుం డందు తొంగిచూచుచు అవ్వా ! చేద గనఁబడలేదు. నీళ్ళు లోఁతుగానున్నవి. గాలము గావలయునని పలుకుచుఁ జూచుచున్న సమయంబున నంతకు మున్న యందు పొంచియున్న నిగమశర్మ వచ్చి యారాజపుత్త్రుని రెండు పాదములు పట్టుకొని యెత్తి నూతిలోఁ బడఁద్రోసెను.

అప్పుడా బ్రాహ్మణి చారుమతి యొద్దకరిగి "అమ్మా ! మీపిల్లవాఁడు చేఁద తీయఁబోయి కాలుజారి నూతిలోఁ బడియెను. నాకేమియుం దోచకున్నది. తీయుమవ్వ గాని రమ్మని" పలికిన నాయిల్లాలు తల్లడిల్లుచు గుండెలు బాదుకొనుచు నెక్కడెక్కడనని యడలుచు నానూతియొద్ద కరిగి తొంగిచూచుచుండ నిగమశర్మ చాటున నుండి వచ్చి యాసాధ్వీరత్నమునుగూడ పాదములుపట్టుకొని నూతిలోఁ బడవేసెను. దుర్జనులకుఁ జేయరాని కృత్యములుండవు. రాజపుత్త్రుఁడు మొదట నూతిలోఁబడి మునుంగక యందుఁ బ్రేలాడుచున్న మఱ్ఱిమొక్క పట్టుకొని నూతిగోడంజేరి నిలువఁబడియుండెను. ఇంతలోఁ జారుమతి నూతిలోఁ బడినది. అతం డా సంగతి గ్రహించి తల్లి యని నిశ్చయించి మునుఁగనీయక చేతులతోఁ దట్టిమి పట్టుకొని లేవనెత్తి అమ్మా ! నీవు వెఱవకుము. మనకుఁ బ్రాణభయములేదు. ఆ బ్రాహ్మణుల కపటము దెలిసికొనలేకపోయితిమి. మనము రాజుతో నిక్కముఁ జెప్పుదుమని మనల వీరిట్లు చేసిరి. కానిమ్ము భగవంతుఁడే మనల రక్షించును అని యోదార్చుచు మునుపు చదివిన శ్లోకమునే పఠింపఁజదివెను.

క. గిరియెక్కి పడిన దర సా
గరమున మునిఁగినను బావకముఁ జొచ్చిన వే
కరపులతోడ నాడిన
మరణ మకాలమున రాదు మహి నెవ్వనికిన్.

మనము నూతిలోఁ బడ్డమాట మనవారెవ్వరుఁ దెలియరు ఎల్లియు నాపెరటి తలుపుపైఁ బోవలెఁ బోయి యుండె మన గుట్టు తెలియఁజేయునంత లేదు.

కలభాషిణితోఁ గూడ రాజ్యలక్ష్మి మనయధీనము కాఁగలదని సంతోషించుచు రాజ్య లాభాంతరమునఁ జేయఁదగిన కృత్యముల నాలోచించుకొనుచుండెను.

అక్కడఁ బ్రాహ్మణపుత్రుండు నిగమశర్మ నంపినపిమ్మట అంతఃపురమున కరిగి పుత్రికం జూచి "అమ్మా ! తమ్ముఁడు నిన్నెక్కడికిఁ గొనిపోయెను ? ఎవ్వరు విడిపించిరి ? నీయింట వచ్చిన బ్రాహ్మణకుమారుఁడు దొంగలంబారఁదోలి నిన్ను విడిపించితినని చెప్పుచున్నాఁడు యథార్థమేనా ? యని యడిగిన నాబాలిక యిట్లనియె. జనకా ! పతియుఁ [illegible] ప్రయాణముగలిగిన [illegible] తల్లితో సహమార్గం బునఁ బోవుచుండ దారిలో నన్ను [illegible] నగరమునకుఁ దీసికొని వచ్చెను. [illegible] ఆసమయమున వారు నాకుఁ గనం బడలేదు. [illegible] దొరకునని నన్నిక్కడికిఁ దీసికొనివచ్చెను. ఇదియే యథార్థ"మని చెప్పినది. "[illegible]వారో యెఱుంగుదువా ?" యని యడిగిన నా చిన్నది "వారు నాకుఁ గులశీలనామంబులు చెప్పలేదు. మార్గస్థుల మని చెప్పిరి. పోలికలనుబట్టి గొప్పవారివలెఁ గనంబడుదురు. ఆచిన్నవాని సౌందర్యము జూచి తీఱవలయు"నని యామాట లన్నియు జెప్పినది. అప్పుడు మిగుల బుద్ధిమంతుఁ డగు నారాజు సందేహము జెందుచు "పుత్రీ ! నీవు చెప్పిన వారి స్త్రీబాహ్మణులు ద్రోహముచేసియుందురని తోఁచుచున్నది. నిగమశర్మ మాటలన్నియు బూటకములని నే నప్పుడే కనిపెట్టితిని. నీవిమ్ము లేవు ప్రొద్దున్నపోయి వారియిల్లు పరీక్షించి వచ్చెద" నని పలికి యారేయి గడపి మఱునాఁ డుదయంబున మంత్రిసామంత పరివార సహితముగాఁ బ్రాహ్మణుని యింటికరిగెను. రాజు సపరివారముగాఁ దమయింటికి వచ్చుచున్నాఁడను వార్త యిరుగుపొరుగు [illegible] చెప్పిన విని యాబ్రాహ్మణి తన కుమారుఁడు బుద్ధిసిద్ధి? తలంపుతో వచ్చుచున్నాఁడని నిశ్చయించి మఱియును మాకు రాజ్యము వచ్చినటుమీఁదట మీకెక్కుడుపకారము గావింతునని చెప్పి కొండటి సతిని [illegible] భాషాంబరము లెరవు దెచ్చుకొని కుమారుండు తను నలంకరించుకొనెను. అట్టిసమయమున నిగమశర్మ "అమ్మా ! నేనిప్పుడు రాజుగారి కెదురుపోవలయునా ?" యని యడిగిన నామె "సరి సరి మన మాయనకు బూజ్యులము. మన మెదురుపోవ నవసరములేదు. అదియునుంగాక కొంచెము బిగించుకొనియుండరి. పోయినచో నన్నుఁ జేరికచేయుదురు. ఎవ్వరికోసరము వచ్చెదిరి ? మనము లోపలకు వచ్చువఱకుఁ గదలవలదు. ఆయన భార్యవచ్చి నన్నుఁ గలిసినందాక నీవు నింటికిఁ బోవలదు. నిన్నుఁ జట్టియె నాకును గౌరవము రాఁగలదు." అని [illegible] తెలుగులఁ [illegible] కొనుచు వారు లోపలనే యుండిరి.

అంతలోఁ బ్రాహ్మణపుత్రుఁ [illegible]
[illegible] రమ్మని [illegible]
[illegible] "మీరు లోపలనుండి పిలిచినంగాని [illegible]" అని [illegible]

రాజుగారితోఁ జెప్పుమని చెప్పినది. వాఁడుపోయి యామాటఁ జెప్పెను. రాజు నవ్వుచుఁ గానిమ్ము పెండ్లియైన తరువాత పెట్టు చేయవచ్చును. ఇప్పటికి రమ్మని చెప్పుము. రాకున్న శిక్షింతుననుటయు నామాటలు విని నిగమశర్మ వడివడి లేచి రాజుయొద్దకు వచ్చెను. అతని యలంకారము వేషముఁజూచి మున్నెఱింగినవారెల్ల ఫకఫక నవ్వసాగిరి. అప్పుడు రాజు విప్రకుమారా ! మీయింటికి నొక యాఁడుది చిన్నవాఁడు వచ్చిరఁట. వారెక్కడనున్నారని యడిగినఁ దడఁబడుచు నారుఁ దెలియదు. మాయమ్మ నడుగుఁడని యుత్తరముఁ జెప్పెను.

అప్పుడు రామెను పిలిపించి యడిగిన మాయింటి కెవ్వరును రాలేదనియు వారెవ్వరో మే మెఱుఁగమని చెప్పినది. ఆ మాటలలోఁ దొట్రుపాటుగ్రహించి యా భూభర్త మీ యిల్లెట్టిదో చూడవలయునని పరివారముతోఁ గూడ లోపలఁ బ్రవేశించి యిల్లు నలుమూలలు వెదకి పెరటిలోని కరిగి పరికించి యా నూతియొద్దకుఁ బోయి తొంగిచూచెను. అందులో నిరువురు మనుష్యుల మొగములు నీటిపైఁ దామరపద్మముల వలెఁ గనంబడినవి. వానింజూచి యతఁడు విస్మయసంభ్రమములతో రజ్జునిశ్రేణికలం దెప్పించి పరిచారకుల దింపి వారిఁ బైకెత్తించెను. వారు స్మృతితో నుండుటకు రాజు సంతసించుచు, గట్టగ్రొత్తబట్టల నిప్పించి శీతము వాయ నుపచారములు సేయించెను. అప్పుడా బ్రాహ్మణిఁ బిలిచి రాజు "వీరెవ్వరు మీనూతిలో నెట్టుపడి"రని యడిగిన నామె విస్మయం బభినయించుచు "అయ్యో ! వీరెవ్వరో నేనెఱుంగను. మానూతిలోని కెట్లు వచ్చిరోకదా ?" యని యుత్తరము చెప్పినది. ఈలోపల నిగమశర్మ వారు తన గుట్టు బయలుపెట్టుదురని యొంటి ప్రేలుమంతోఁ జల్ల పోయి చూచుచుండెను.

పిమ్మట రాజు విజయభాస్కరునిఁ బిలిచి "కుమారా ! మీరెవ్వరు ? ఇచ్చటి కెప్పుడు వచ్చితిరి ? మిమ్మీనూతిలో నెవ్వరు పడఁద్రోసిరి. నిజముఁజెప్పు" మని యడిగిన వయఁగలయ్యవియుఁడగు నా రాజపుత్రుఁడు ఆ బ్రాహ్మణుల వెదురుఁజూచి జాలిపొడమ "దేవా ! నేను మార్గస్థుండను. మమ్మెవ్వరు దీనిలోఁ బడఁద్రోయలేదు. కాలు జారి నేను బడితిని. నానిమిత్త మీమె పడినది. ఇదియే నిజ" మని చెప్పెను. ఆ మాటవిని రాజు "మహారణ్యములోఁ గలభాషిణియను బాలికను దొంగలబారి దప్పించిన వాఁడవు నీవు కావా ? యని యడిగిన నావృత్తాంతమేమియు నేనెఱుంగను, కలభాషిణి యెవ్వతియో నాకుఁ దెలియదని యతఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఎన్నిసారులడిగినను నదియే విజయభాస్కరుఁడు చెప్పెను. కాని యదార్థముఁ జెప్పఁ డయ్యెను. అప్పుడా రాజేమి చేయుటకుందోచక దానింతయు జేసి విమర్శింతము. [illegible] మిగిలిన [illegible] పరివారముతోఁగూడ యథాగతముగా నంపించెను. అప్పుడు విజయభాస్కరుఁడు తల్లితో "అమ్మా ! కలభాషిణి మనుష్యులంతముఁ [illegible]తోఁ జెప్పినది [illegible]. [illegible] జెప్పెను. [illegible] చెప్పినచో నిగమశర్మకుఁ బిల్ల నియ్యఁబోవుటయే కాక వీరివెల్ల

దండించును. మనము వీరి కుపకారము చేయఁదలచుకొంటిమిగదా ? అట్టివారి కపకార మెట్లుచేయుదును ? మనకు ద్రోహముచేసిన పాపమువారినంటునంత దైవము నన్ను శిక్షింపు చున్నాఁడ నది వారి దోషముగాదు. దారిద్ర్యదోషము. మన మిక్కడనుండరాదు. మరియొక యూరికిఁ బోవుదము రమ్ము. రాజుగారు వీరి కెద్దియేని యుపకారము చేయుగల'రని పలికి యెవ్వరికిఁ దెలియకుండఁ దల్లితోఁగూడ నాఁటి వేకువజామున మఱియొక యూరికిం బోయెను.

మఱియొకనాఁడు నిగమశర్మ రాజునొద్ద కరిగి దేవా ! దేవర ప్రకటించిన ప్రకారము జరిగింపవలయును. నేను మీపుత్రికం దీసికొనివచ్చి యర్పించితిని. ప్రభువులే దబ్బర లాడినచోఁ బ్రజ లేమిచేయుదు ? రని యడిగిన నాతఁడు 'మాకలభాషిణి తన్ను విడిపించిన వాఁడవు నీవు కావని చెప్పుచున్నది. నీ మాటలు వినినను నసందర్భముగానేయున్నవి. నిన్నొక్కనిఁజూచి పదుగురు పారిపోయిరని చెప్పుచుంటివి. ఇది లోకవిరుద్ధము కాదా ? నిజము దేలువఱకు నేమి చెప్పుటకు వీలు లేదనుటయు నతండిట్లనియె. దేవా ! మీకొమార్తె నేను బ్రాహ్మణపుత్రుండననియు ననుకూలుండ ననియు నన్నుఁ బెండ్లియాడుట కిష్టములేక యిట్లు బొంకుచున్నది. పోనిండు. ఆమె చెప్పిన చిన్నవాఁడు మీరడిగిన సమ్మతించెనా ? మాయింట నున్నప్ర నాచిన్నవానిఁజూచి వరించి యట్లనుచున్నది నిజము దెలిసికొని న్యాయము చేయుఁ దని కోరికొనియెను. అతని మాటలు విని రాజు పోపొమ్ము నా కొమరిత యసత్యము లాడునదికాదు. న్యాయమే విచారించి కావించెద'నని పలికి యతనినంపి తానంతః పురమున కరిగి కలభాషిణి కిట్లనియె.

అమ్మా ! నీవు చెప్పిన చిన్నవాఁడును దల్లియు నాబ్రాహ్మణుని పెరటి నూఁతిలోఁ బడియున్నారు. నేనుపోయి దైవవశమున నానూతియొద్దకరిగి చూచి వారిం బయటికిఁ దీయించి మాటాడితిని. నీ ప్రశంస యేమియుఁ దనకుఁ దెలియదని చెప్పిరి. పోలికలు చూచిన నీ వన్నట్లేయున్నారు. ఆ పాఱులే వారి దానిలోఁ బడఁద్రోసిరని తలంచి యడిగితిని. అదియేమియుంజెప్పక తమంతటఁదామే కాలుజారి పడితిమని నుడివిరి. అప్పుడు నేనేమిచేయుదును ? ఈ బ్రాహ్మణబ్రువుఁడు నన్నూరక నిందింపు చున్నాఁడు. నిజముఁ జెప్పుమని యడిగిన నప్పడతి యిట్లనియె.

తండ్రీ ! నేను నీతో దబ్బఱ లాడుదునా ? ఆ చిన్నవాఁడు చాల మంచి వాఁడు ? తల్లియు నట్టిదే. వారితో నేను నాలుగు దినములు పయనము చేసితిని. వారికిఁ గల భూతదయ మఱియొకరికి లేదు. నన్నెంతయో దయతోఁ జూచి యూరు దీసికొని వచ్చిరి మేము పండుకొనిన యింటిపాఱునిదారిద్ర్యమునకు మిక్కిలి వగచుచు వారి కెద్దియేని నుపకారముఁ జేయవలయునని మొన్న ప్రొద్దున్న దల్లితోఁ జెప్పుచుండ నేను వింటిని. ఆ పిమ్మటనే వారు నాకుఁ బ్రొద్దున్న గనంబడలేదని యా వృత్తాంతమంతయుం జెప్పినది. చంద్రగుప్తుండును సందియడోలాయిత హృదయుండై

వారి చర్యల నరసికొనిరంతని గూఢచారులను నియమించెను. నిగమశర్మయు నేను దగని వాడనని కొమారుని రెచే బొంకింపుచు మన రాజు ధర్మముఁ దప్పి ప్రవర్తించు చున్నాఁ డని పట్టణమంతయు చాటింపుచుండఁ బౌరులు వాని మాటలు సత్యములని నమ్మి రాజును నిందింపఁ దొడంగిరి.

అది యట్లుండె నరణ్యములో నాఁటి రాత్రి గ్రుచ్చినట్లు గమ్యస్థానమున కరిగి తిరిగి వచ్చి శక్తి గుడిముంగిట నబ్బాలికం గానక నలుమూలలు వెదకి యొరులు వచ్చిన గుఱుతులు గనంబడినఁ దొట్రుపడుచు నోహో? మోసము వచ్చినది ఎవ్వడో మన మర్మము దెలిసికొని వచ్చి యచ్చిగురుఁబోడిం దీసికొని పోయెను ధనమేమియు ముట్టలేదు. వాఁడబ్బాలికకు వగ్గర చుట్టము కావలయును వానిం బట్టికొని పరాభవింప నిచో మనగుట్టు బయలు పడక మానదు. చంద్రప్రస్థ నగరమున కరిగిన నంతయుఁ దెల్ల మగునని యాలోచించుకొని యా వఁదజు విశ్వలమేషము వెదకొని యా రాజధానికిం జని పట్టణం బిసరుచుండ నొక పాటఁగొండలు కూర్చుండి మనరాజు యావ దప్పెంగదా? పాపము నిగమశర్మ రాజపుత్రిని దొంగల బారినుండి తప్పించి తీసికొనివచ్చెను. తాను ప్రకటించిన పురస్కారమా బాలికను వానికి యియ్యక దీయవలసినదే ? అట్టివాఁడు మొదట నట్లు చాటింప నేల ? యని యవ్వని మెచ్చుకొనుచు పుచు మాటాడుకొను చుండిరి. ఆ పాటచ్చరుఁడా మాటలు విని బాబాయని నిగమశర్మ యింటికిం జని యతనితోఁ బరిచయముఁ జేసి యాహా ! నీవు తస్కరులచేఁ బట్టుపడిన రాచపట్టిం బట్టితెచ్చి రాజు గారి కిచ్చితివఁటే అంతయు నీ కామిత మేమిటిఁ దీర్చలేదు. నీవుపేక్షించితివేల ? ఆ విషయము తగవు పెట్టవలసినదే యని యడిగిన నా భూసురకుమారుండు నేను విడిచి తినా ? అతండే పిలిచి యిచ్చునని చూచుచున్నాను మఱి కొన్ని దినములు విమ ర్శించి పిమ్మటఁ దగవు పెట్టెదను. న్యాయమునకుఁ గాలము గాదుగదా ? నే నప్పుడు పేక్షించితినేని నప్పంకజాక్షి యీ పాటికా పాటచ్చరులకుఁ బరిచారికగా నుండకపోవునా? అని చెప్పిన విని వాండ్రు క్రమ్మఱ నిట్లనిరి.

అయ్యా ! ఆ దొంగల నివాస దేశమెచ్చట ? నీకెందు గనంబడిరి. ఆ బాలిక నెచ్చటినుండి తీసికొనివచ్చితివని యడిగిన నతండు 'అబ్బో ? దానికి పెద్దగాథ యున్నది. ఇప్పుడు చెప్పుటకు దీరుబడిలేదు. నాకుఁ బనియున్న'దని పలికియక్కడి నుండి లేచెందేనిం బోయెను. వీఁడే మనగుట్టు దెలిసికొని వచ్చినవాఁడు. నపటుంబ ముగా వీనిం బట్టికొని తీసికొనిపోయి మన యమ్మవారికి బలియిత్తమని నిశ్చయించుకొని వాండ్రొకనాఁటి రాత్రి నా బ్రాహ్మణ కుటుంబము వారి నందఱిని రెక్కలు విరిచికట్టి యొరు లెఱుంగకుండఁ దెల్లవారక పూర్వము తమ యునికి పట్టునకుఁ దీసికొనిపోయిరి.

పెక్కండ్రు రాజభటులచేఁ గాపాడఁబడుచున్న కోటలోఁ బ్రవేశించి దోఁచి కొని పోయిన యా గజదొంగలకు నా బాపనయ్యలఁ దీసికొని పోవుట యేమి లెక్క ? అందప్పువారి ముఖమంటపమున వారినెల్లఁ బరుండబెట్టి నిగమశర్మతో నోరీ ? నీవు

మా గుట్టుఁ దెలిసికొని మా యింటనున్న చిన్నదాని నెత్తుకొని పోయితివి. మా శక్తి యాహారము చెడఁగొట్టిన పాతక మూరకపోవునా ? మిమ్ము నందఱ నిప్పుడు మా తల్లి కి బలియిచ్చుచున్నారము. మీ యిష్టదైవమును బ్రార్థించుకొనుడని పలికిన విని గడ గడ వడఁకుచు నిగమశర్మ యిట్లనియె.

బాబులారా ! నే నేమియు నెఱుంగను. ఎవ్వఁడో యొక చిన్నవాఁడా చిన్నదానిని మా యింటికిఁ దీసికొని వచ్చి రాజుగారి కప్పగించుమని చెప్పెను. ధనమందలి యాసచే నేనే తీసికొని వచ్చితినని యంటితిని. అందు వలన బ్రయోజనము లేకపోయినది ఆ చిన్నది తండ్రితో యదార్థముఁ జెప్పుటచే నతం డనుమానముఁ జెంది నా మాటలు నమ్మలేదు. ఇంతయు నిక్కువము ; నిరపరాధుల మమ్మేల చంపెదరు? రక్షింపుడు, రక్షింపుడని వేఁడుకొనిన సమ్మతింపక యాచస్యులు కత్తులు వారి కుత్తుకలపై వ్రేయఁ గమకించు సమయంబున వలదు, వలదు. వీరిఁ జంపకుఁడు. నే నింతటినుండి మాంసోపహారముల నంగీకరింపను. కందమూల ఫలాదులే భుజింపుచుండు. నా యెదుట జీవహింస చేయరాదని యా శక్తి వారితోఁ బలికినది

ఆ మాట విని చోరులు కత్తులు నేలఁ బాఱవైచి బాపనయ్యలారా! బ్రతికి పోయితిరి. మా తల్లి కి మీ యందు దయవచ్చినది. మిమ్మిప్పటినుండి కదలనీయము. పసవులం బోలెఁ గట్టి మేపుచుందుమని చెప్పి యట్లు చేయుచుండిరి. సజ్జనులఁ బాధించిన పాతక మూరకపోవునా ? యని యెఱింగించి యప్పటికి వేళ యతిక్రమించుటయు నమ్మణిసిద్ధుండు తదనంతరోదంతంబు దరువాతి మజిలీయందిట్లు చెప్పఁ దొడంగెను.

నలువదియవ మజిలీ

గోపా ! విను మట్లు విజయభాస్కరుండు దల్లి తోఁ గూడఁ బంద్రప్రస్థ నగరము విడిచి యడవి తెరువునంబడి నడిచి నడిచి కొన్ని పయనంబులకుఁ జిత్రకూటంబను నగ్రహారముఁ జేరెను. అయ్యగ్రహారంబు నకిల విద్యావిలాసభాసురులగు భూసురులచే నలంకరింపఁబడి యున్నది. దూర మార్గగమన శ్రమచే డస్సి నిట్టూర్పులు నిగుడింపుచు నా రాజనందనుఁ డందొక ధరణీ బృందారకుని మందిరము దాపున నిలువంబడి వాకిటికి వచ్చిన యాయింటి యజమానురాలిం జూచి అమ్మా ! మేము పరదేశులము. ఈమె మా తల్లి . దూరము నడుచుటచేఁ గడు డస్సినది. ఈ పూఁట మీ యింట మా కాతిథ్యమిత్తురే? యనుటయు నా యిల్లాలు "రండు రండు. మీ వంటి వారూరక మా యింటికి వత్తురా ? మేము కృతార్థుల మయ్యెదము గదా ?" యని పొగడుచు నర్ఘ్యపాద్యాదులం దెచ్చి యిచ్చి యర్చించుచుఁ దమయరుఁగు పయిం గూర్చుండఁబెట్టి త్రుటిలో వంటఁజేసి భోజనమునకు లెండని నియమించి స్నానార్థము యరుగుచున్న విజయభాస్కరునివెంటఁ గటారముఁ జూపుటకై తన పుత్త్రిగుణసాగరుఁ దనువాని నంపినది.

అంతలోఁ జారుమతి మెల్లన లోనికిం జని యామెచే వేయఁబడిన పీటపయిం గూర్చుండి "సాధ్వీ! నీకు బిడ్డలెందరు? పతి యెక్కడి కేగెను? భాగ్యమే పాటి? వృత్తియేమి? ఈ యూరు పేరేమని యడిగిన నామె యిట్లనియె. అమ్మా! నాకు నెనమండ్రు మగ పిల్లలు. నా భర్త గ్రామాంతరం బరిగిరి. ఇప్పుడే రావలయును. "బ్రాహ్మణస్య ధనం భిక్షం" అనినట్లు మాకు భిక్షమే వృత్తి మా భాగ్యము నీకుఁ గనంబడుచుండలేదా? ఈ యగ్రహారములలో మేమే పేదవారము.

పూర్వ మొకప్పుడు విక్రమార్క మహారాజు దేశాటనముఁ జేయుచు నిచ్చటికి వచ్చి యొక విప్రునింటఁ గుడిచి వారి యుపచారములకు సంతసించుచు నీ యగ్రహారము గొని వారికిచ్చెను. దీని పేరు చిత్రకూటమండ్రు. అప్పుణ్యాత్ముఁడు దాన మిచ్చినవారి యిల్లు వేయు మొదలైనది. వారందఱు భాగ్యవంతులే. మే మొక్కరమే యీ యూర బేదవారమని యా కథయంతయు జెప్పినది. అంతలో రాజపుత్రుఁడు గుణసాగరునితోఁ గూడ స్నానముఁ జేసి యింటికి వచ్చెను. ఆ యిల్లాలు వారికి సంతృప్తిగా భోజనము పెట్టినది. కుడిచిన తరువాత రాజపుత్రుఁడు తల్లితో రహస్యముగా "అమ్మా! వీరి వృత్తాంతము నీవు వింటివా? ఈ యగ్రహారము మా తాత యిచ్చినదేయఁట పాప మీ యూరిలో వీరే భాగ్యహీనులఁట. ఈ యిల్లాలి కెనమండ్రు పుత్రులు. తలయొక పనిమీఁదను బోయిరి. అందఱు చదువుకొనిరఁట. నాతో స్నానమునకు వచ్చిన గుణసాగరుఁ డొక్కఁడే విద్యరాని వాఁడట. అన్నదమ్ములందఱు వానిం గొట్టుచుందురఁట. మనతో వత్తునని చెప్పుచున్నాఁడు. వారి పరిదేవనము విన లేక పోయితిని. చాల జాలి వేసినది. ఏమి చేయుదును? మా తాతకు రాజ్యమున్నది. కావున భోజనముఁ జేసిన విశ్వాసమున నీయగ్రహారమిచ్చెను. నాకంతకంటెనెక్కుడు విశ్వాసమున్నది. నిర్ధనుండనైతిని గదా? యని విచారించిన విని తల్లి దుఃఖించుచు "తండ్రీ దైవము మనల నిట్లు చేసెను. కానిమ్ము. ఎల్లకాల మిట్లే యుందుమా! ధన మబ్బినప్పుడు జ్ఞాపక ముంచుకొని వీని కుపకారము చేయుదువుగానిలే" యని యోదార్చినది. చారుమతి కాలిలోని పొక్కులు చూచి యా యిల్లాలు వారి నా పూట కదల నిచ్చినది కాదు. రాజపుత్రుఁడు సాయంకాలము వఱకుఁ దల్లియడుగు లొత్తుచు గమన శ్రమవాయ నుపచారములు చేయుచుండెను.

ఆ రాత్రి కాయింటి యజమానుఁడు దేవభట్టు వచ్చి వాకిట చారుమతిని బుత్రునిగాంచి లోని కరిగి వీరెవ్వరని భార్య నడిగెను. ఆమె వారి యాగమన ప్రకార మెఱింగించినఁ నలుగుచు నోహో! యీ యూర నిందఱు భాగ్యవంతులుండ మనము గనంబడితిమా? యని యడిగిన భార్య పోనిండు. అంతకన్న దారిద్ర్యము రాదుగదా వారు గడమంచివారు. రేపు పోవుదురని చెప్పి మగని సమాధాన పరచినది ఆ రాత్రి భోజనానంతరమున విజయభాస్కరుఁడు దల్లియు వాఁకిటి యరుగుపయి బండుకొనిరి. ఆ యిల్లాలు భర్తతో మీరు మధ్యాహ్నమునకు వచ్చితిరి గారేమి? యెక్కడనుంటిరని

యడిగిన దేవభట్టు కొండవీడిలోనే యుంటిని. నేనిచ్చటికి రావలయునని పయనమగు చుండఁ గొందఱు రాజభటులు నవరత్నఘటితమగు హేమవిగ్రహ మొకటి దీసికొని వచ్చి తింపుమని నా కొసంగిరి. ఆవింతఁ జూచుచు నందాగితినని చెప్పిన నవ్వి గ్రహ మ్మెంత యున్నదో చెప్పుమని యడిగిన భాస్కరుదేవభట్టిట్లని చెప్పఁ దొడంగెను.

చంద్రావలోకుని కథ

ఇచ్చటికి నిసతి దూరములో రత్నకూటమను నగరము కలదు. ఆ పురము చంద్రావలోకుండను నృపాలుండు పాలించుచుండెను. రూపమునకు విలాస నివేశ మనియు ధర్మమునకు నాలవాలమనియు విద్యల యుత్పత్తి నికేతన మనియు విద్వాంసులా భూపాలుని నుతించుచుందురు. అతనికి నెన్మండ్రు భార్యలు గలరు. కాని యొక్కరితయు నతని మదికెక్కిన చక్కఁదనము గలదికాదు. ఆ చింత యొక్కటియే యతని బాధించుచున్నది.

ఒకనాఁ డమ్మహారాజు వాయువపుదళములు సేవింప వేటకై యరణ్యమున కరిగి యందు నాఖేటనపాటవంబు దేటపడ సింహశరభ శార్దూలాది మృగగణంబుల వాఁడితూపుల నేపుమాపి యొక్కచోఁ దనహయరత్నమును దీవ్రపార్ష్ణి ప్రహారంబునఁ బ్రేరేపించుటయు నవ్వారువంబు మిఱ్ఱుపల్లంబుల లెక్కఁగొనక పవనాధిజవంబున ముహూర్తమాత్రములోఁ బదియోజనముల దూరము తీసికొని పోయి మఱియొక యరణ్యములోఁ బ్రవేశపెట్టినది.

అప్పు డా నృపతి యింద్రియ ప్రపంచమును మఱచి యెట్టులో యా గుఱ్ఱముపై నిలిచియుండెను. అతురగ మాఁగిన కొంతసేపటికిఁ గన్నులు తెఱచి చూచినంత నమ్మహీకాంతున కాప్రాంతమందొక సరోవరము కన్నుల పండువు గావించినది. అత్తటాకమును జూచి సంతసించుచు గుఱ్ఱము దిగి కడిగి జలము ద్రాగించి చేరువ భూరుహంబునకుఁ గట్టివైచి మార్గాయాసంబు వాయ నా తటాకంబునఁ దీర్థంబాడి జలంబులు గ్రోలి తటనికటస్థవిటపిచ్ఛాయ విశ్రమించి రమ్యంబులగు తత్ప్రదేశ విశేషంబు లరయుచున్నంత ముందర.

సీ. వికసితవకుళమా • లిక మేఖలగఁ దాల్చి
నవరసాలములఁ గ • ర్ణములఁ బూని
కరవీర పల్లవుల్ • కంకణంబులు సేసి
రమణీయకుసుమహా • రములు వైచి
దానిమ్మ పూవులు • తాటంకములు గాఁగఁ
బున్నాగములు నాగ • [illegible]ంగ ధరించి
మందారమంజరు • ల్మంజీరములు సేసి
విరజాజివిరులఁ జె • న్నేఁ దురిమి

గీ. వల్కలపటంబు కటి నింపు • గుల్కుమిగులఁ
గ్రథితసౌందర్యలలితలా • వణ్యకలిత
ఘనతపోవ్రతహితమౌని • కన్యయొకతె
గానఁబడె దేని కౌశయశో • కంబుచెంత.

సఖీ సహాయమై పుష్పదామంబులఁ గూర్చుచున్న యమ్మించుబోడింగాంచి పంచశరవిద్ధహృదయుండై యా నృపాలుండు "అయ్యారే! యీ జవ్వనియెవ్వతయో! నా చిత్తము తల పెట్టుచున్నది దివసంబున నస్తమించిన చంద్రకాంతిరూపుఁ గైకొని తపం బొనరింప నిచ్చటికి వచ్చినదా ? అహా ! యీ మోహనాంగి నాతో మాటాడినఁ గృతార్థుండ నగుదుఁ గదా ? పోయి పల్కరించెద" నని తలంచుచు నల్లన నప్పల్లవపాణిచెంత కరిగెను. అక్కలికియు నృపతిలకునిం జూచి తదీయ సౌందర్యాతిశయమునకు విస్మయముఁ జెందుచు "ఔరా ? యీ మహారణ్యమున కరుదెంచిన యీ మనోహరుండు సిద్ధుఁడో : సాధ్యుఁడో : కావలయును. వీని చక్కఁదనముఁ జూచుటచే మదీయ నేత్రములు కృతార్థములైన" వని తలంచుచు దిగ్గునలేచి సిగ్గుచే నించుక తల వంచి యోర చూపులం జూచుచుఁ దొలఁగి చనఁబోయిన నప్పుడతఁ డిట్లనియె.

యువతీ : భవదీయ దర్శనమే ఫలముగా నెంచి యరుదెంచిన యీ యతిథిని స్వాగతమడుగక దూరముగాఁ బోయెదవేల ? ఈ యాశ్రమ మెవ్వరిది ? నీవే నెవ్వారి వంశము పవిత్రము చేయఁబడినది. శ్రోత్రానందస్యందములగు భవదీయనామాక్షరముల నుచ్చరింపుము. కుసుమసుకుమార మగు నీ శరీరము నేసు గోర యిట్టి వ్రతములచేఁ గ్లేశపఱచు చుంటివి ? ఈ విజనారణ్యమున నొక్కరిత వేమిటికి వసించితివి? నీ వృత్తాంతముఁ జెప్పుమని యడిగిన నప్పుడఁతి లజ్జావశంబున నేమియు మాటాడినది కాదు.

అప్పుడు తత్సఖురాలు తదీయ మృదుమధుర వచన రచనల కెంతయు సంతసించుచు నార్యా : యీ చిన్నది మేనకయను నచ్చర మాఁటుచు దీనిపే రింది వర్షప్రభ యండ్రు. ఆ దేవకాంత యీ బాలికంగని యీ యడవిఁ బడవైచి దివి కరిగినది. దేవవ్రతుండను సిద్ధుం డాశిశువుం జూచి జాలిపడి తన యాశ్రమమునకుం దీసికొనిపోయి పుత్రికా నిర్విశేషముగాఁ బెంచి పెద్దదానిం జేసెను. ఇచ్చటికి స్నానార్థమై యరుదెంచినది. ఆ సిద్ధుని యాశ్రమ మిచ్చటి కనతి దూరములో నున్నదని యమ్మునిపతి వృత్తాంతమంతయుం జెప్పినది. అప్పొలఁతి చరిత్రము విని నరపతి యుత్సుకత గొబ్బునఁ దురగ మెక్కి యా సిద్ధుని యాశ్రమంబున కరిగి తచ్చరణ సరసిజమ్ములకు మ్రొక్కుచు నతండడుగఁ దన వృత్తాంతమంతయు నెఱింగించుటయు నాలించి సిద్ధుం డిట్లనియె.

రాజా : సంసారమునఁ బ్రాణులకుఁ మృత్యువు వలనం గలిగెడు భయం బెఱుంగుదువు గదా ? నిష్కారణముగా నీ మృగములను నేమిటికి హింసించెదవు ?

క్షత్రియునకు శస్త్రధారణము దీనరక్షణమునకుఁగా బ్రహ్మ విధించెను. క్రూరులఁ బోఁ ద్రోసి ప్రజల న్యాయముగాఁ బాలింపుము. చలలక్ష్మ్యాది లక్షణంబుల నెఱుంగ సాధనముఁ జేయుము. రాజ్యసుఖం బనుభవింపుము. ధనం బర్థులకుఁ బంచి పెట్టుము. యశము దిక్కుల వెదజల్లుము. కృతాంత క్రీడితమగు హింసాకర్మము నెప్పుడు నుపయోగింపకుము. మృగయా వ్యసనంబునఁ బాండురా జెట్టి యిడుములఁ గుడిచెనో యెఱుంగవా ? యని బోధించిన విని సంతసించుచు మహీపతి యిట్లనియె.

మహాత్మా ! నే నిప్పుడు మీచే నొప్పుగా శిక్షింపఁ బడితిని. అనుగ్రహించి తిరి. ఇఁక నెన్నఁడును మృగయా వినోదము సేయను. సత్త్వములు నిర్భయముగాఁ [illegible] మీ యానతి వనమున [illegible] నని పలికిన సంతసించుచు నా సిద్ధుండు రాజా ! నీవు ప్రాణుల కభయదాన మిచ్చితివి కావున నీ యందు నా కక్కటికము గలిగినది. నీ కేదియేని యభీష్ట ముండినం జెప్పుము తీర్పఁ గలవాఁడ నని యడిగిన నయ్యొడయం డిట్లనియె. మహాత్మా ! మీకు సంతోషమేని యీ యిందీవరప్రభను నాకు వివాహము గావింపుడు. ఇదియే మదీయ వాంఛితం బింతకన్న వేఱొక్క కోరిక నాకు లేదని పలికిన నా సిద్ధుండనుమోదించి స్నానముఁ జేసి యరుదెంచిన యమ్మించుబోఁడి నప్పుడే యతని యధీనం గావించెను. చంద్రావలోకుండు గాంధర్వ వివాహంబున నిందీవరప్రభను స్వీకరించి స్వదేశగమనోత్సుకుండై యాసిద్ధు ననుమతివడసి యప్పడఁతిని దత్తడిపై నెక్కించుకొని యుత్తరాభిముఖుండై యరుగుచుండ నింతలోఁ బద్మినీకాంతుం డపరగిరి శిఖరము నలంకరించెను.

అతండా రాత్రి వసింపఁ దగిన తావరయుచుండ నొక దంత సమృద్ధ శాఖాపత్ర విచిత్రంబగు నశ్వత్థ పాదపంబు నయనోత్సవంబు గావించినది. తదగ్రభాగమున శీతలజల భూయిష్టంబగు నొక దిగుడు బావి విరాజిల్లుచున్నది. తత్ప్రదేశంబు నివాసయోగ్యంబని తలంచి యజ్జనవల్లభుం డప్పల్లవపాణితోఁ గూడ వాఱువమును దిగి జేరువ భూరుహమునకుం గట్టి యయ్యచ్చరపట్టి కేలు బట్టుకొని యవ్వాపీపీఠాతలంబునకుఁ దీసికొనిపోయి శీతలవాత పోతములు గమనాయాసము బాయఁ జేయ హాయిగ గొంతసేపందు విశ్రమించెను.

అంతలో శర్వరీ కాంతుఁడు పూర్వదిగ్వధూకబరికాకుసుమ [illegible] నుదయించుటయుఁ గ్రమంబునఁ జంద్రికాలింగితములై దిక్కులు మిక్కిలి ప్రకాశింపఁ దొడంగినవి. అట్టి సమయంబున నన్నరపతి కుసుమశయ్యఁ గల్పించుకొని యయ్యిందీవర ప్రభాపరిష్వంగంబు గావించుకొని నూతన సంగమోత్కర్ష సంతోషంబునం దేలుచు తదీయ లావణ్యామృత నిష్యందములఁ గ్రోలుచున్న [illegible], నేత్రములను [illegible] ముద్దుపెట్టుకొనుచు మోము మోమునం జేర్చి [illegible] సమరించి [illegible] వనసరణంబు [illegible] యారాత్రి యంతయు నొక క్షణముగా వెళ్ళించెను. [illegible] ప్రాతః

కృత్యంబులు నిర్వర్తించికొని యమ్మించుబోడితోఁగూడ గుఱ్ఱమునెక్కి యరుగఁబోవ నెంచు సమయంబున నయ్యశ్వత్థపాదపాగ్రంబునుండి.

సీ. మెఱపుతీగెలఁబోలు • కఱుకువెంట్రుకలతోఁ
గజ్జలశ్యామలాం • గంబుతోడ
నంత్రమాలాకృతో • ద్యత్కిరీటముతోడ
దంష్ట్రాకరాళవ • క్త్రంబుతోడ
నురుకేశరచితయ • జ్ఞోపవీతములతో
గరదీప్తసరమస్త • కంబుతోడ
ఘనపావకార్చులఁ • గ్రక్కునాలుకతోడ
రూక్షంబులగుమిట్ట • గ్రుడ్లతోడ

గీ. దరకపాలాత్తరక్తంబు • ద్రావికొనుచు
నట్టహాసంబుతోడ నా • ట్యంబుసేయు
చాశలదరువంగఁ • జనుదెంచె నధికకోప
దక్షుఁడగునట్టి యొక బ్రహ్మ • రాక్షసుండు.

అట్లు వచ్చి యానృపాలు వీక్షించి యోరీ ! పాపాత్మా ! నేను భేతాళుని ప్రధాన కింకరుండ జ్వాలాముఖుండను బ్రహ్మరాక్షసుండ నీ యశ్వత్థంబు మదీయ నివాస దేశము. దీనిచెంతరా దేవతలు సైతము వెఱచుచుందురు. అట్టి నా యునికి పట్టునకు వచ్చుటయేకాక చేడియతోఁగూడి రమించితివి. ఇంతకన్న నపరాధ మేమి యున్నది ? రాత్రి నీవు గావించిన యవినయంబునకు ఫలం బనుభవింతువుగాక కామోపహతచేతస్కుండవగు నీ హృదయంబు భేదించి రక్తంబు ద్రావెదఁ జూడుమా యని పలికించుటయు నప్పు డా నృపుం డతం డవధ్యుండని యెఱింగి గజగజ వడంకుచుఁ జేతులు జోడించి వినయముగా నిట్లనియె. మహాత్మా ! నేనెఱుఁగక చేసిన యపరాధము మన్నింపఁ వేడుచున్నాఁడను. నీ యాశ్రయమున కతిథిగాఁ జనుదెంచితిని. నిన్నే శరణుజొచ్చితిని. రక్షింపక తీరదు. శరణాగతరక్షణంబు సకలధర్మ శ్రేష్ఠంబని పెద్దలు వక్కాణించుచుందురు. మీ రెఱుంగనిదేది ? వినుండు,

శ్లో॥ చతుస్సాగరపర్యంతాం యోదద్యాద్వసుధామిమాం,
యశ్చాభయంచ భూతేభ్య స్తయోరభయదోఽధికః ॥

చతుస్సముద్రముద్రితమగు భూమియంతయు దానమిచ్చినవానికంటె నభయమిచ్చినవాఁడే యధికుఁడని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నవి. మఱియు నీవు గోరితివేని నరమాంసము నుపహారము నీకుఁ దెచ్చియిచ్చి యర్చించెదను. నన్ననుగ్రహింపుమీ యని యనేక ప్రకారములఁ బ్రార్థించిన నాలించి యా బ్రహ్మరాక్షసుం డించుక శాంతుండై యిట్లనియె.

రాజా! నీ వినయంబున మా కించుక యనుగ్రహము గలిగినది. పదియా ఱేఁడులు ప్రాయముగలిగి వివేకవంతుండై యొప్పు బ్రాహ్మణకుమారుం దీసికొనిరమ్ము. వాని చేతులు దల్లియుఁ గాళ్ళు దండ్రియుం బట్టుకొనియుండఁ దదీయగాత్రంబు ఖండించి నీవు నాకు నర్పింపవలయు నిప్పని నేఁటి కిరువదవనాఁడు కావలయు నిందింత దప్పితవేని నిన్నుఁ బుత్రమిత్రకళత్రాదులతో నాశనము నొందించెదను సుమీ! పొమ్ము వేగము రమ్మని యానతిచ్చి యా బ్రహ్మరాక్షసుఁ డంతర్ధానము నొందె.

అప్పుడా రాజు "అయ్యో! ఈ వేఁటకు నేనేమిటికి రావలయును? వచ్చితిఁబో యీ చిన్నదానిం జూడనేల? చూచినంతనే కోరనేల? కోరియు నింటికిఁ బోకుండ నింతలోఁ దొందరపడనేల? పాండునృపాలుండువోలె శాపగ్రస్తుండనైతిని గదా? ఇంతలో నితండు నుడివినట్టి బ్రాహ్మణ కుమారుండు నాకెట్లు లభించెడిని? ఇది నామరణమునకే వచ్చినది. కానిమ్ము. ఏమిచేయుదు" నని యనేక ప్రకారములఁ బశ్చాత్తాపముఁ జెందుచు నయ్యిందువదనతోఁ గూడ గుఱ్ఱమునెక్కి సత్వరముగాఁ దనపురంబున కరిగెను. మంత్రులును బౌరులు సామంతులు నూతన వధూయుక్తుండై యరుదెంచిన చంద్రావలోకునింగాంచి పరమానందమును బొందుచు ననేక మహోత్సవములు గావించిరి. అవి యా రాజున కేమియు సంతోషము గలుగఁజేసినవి కావు. మఱునాఁ డా ఱేఁడు మంత్రులతోఁ దన వృత్తాంతమంతయుం జెప్పి దుఃఖించుటయు నందు సుమతియను ప్రధాని రాజు నోదార్చుచు —

హేమవిగ్రహము కథ

"దేవా! విత్తంబునకు సాధ్యముగానిది లేదు. ప్రపంచమంతయు ద్రవ్యముతో వశమగును. తగిన ద్రవ్యము వ్యయపెట్టితిమేని యట్టి బ్రాహ్మణపుత్రులు నూర్గురఁ దీసికొని రాఁగలనని పలుకుచు నతని యనుమతి వడసి యప్పుడే స్వర్ణకారుల రప్పించి యిరువది బారువల బంగారముతో నొకవిగ్రహముఁ జేయించి యందు ననర్ఘములగు నవరత్నములు స్థాపింపఁజేసెను. ఆ విగ్రహము గన్నులకు మిఱుమిట్లు గొల్పుచున్నది. దాని కుడిహస్తమం దొక దానపట్టము వ్రాసియుంచిరి. తన కుమారుని బ్రహ్మరాక్షసునికి బలియిచ్చువారికి నూఱు గ్రామములతోఁగూడ నీ హేమవిగ్రహము నిచ్చుచున్నాము. అని యా దానపట్టములో వ్రాయఁబడియున్నది. మంత్రి యా కాంచన విగ్రహమును నగ్రహారములలో నూరేగింప నియమించెను. ఆ మాటలే డిండిమముతోఁ జాటించుచు నా విగ్రహము నట్లూరేగించుచున్నారు. నిన్న మా యగ్రహారములో నీ చరిత్ర యంతయు సవిస్తరముగా వక్కాణింప విని వచ్చితిని. ఆ యగ్రహారములో నెవ్వరు సమ్మతింపరైరి. మన యూరికి రమ్మని నేను జెప్పవచ్చితిని. రేపు ప్రొద్దుటి కిచ్చటికి వత్తురు. నీవును జూతువుగదా? తరువాత నేమి యుపాయము పుట్టునో యని యా వార్త యంతయుం జెప్పిన నప్పుడతఁ డిట్లనియె.

అయ్యో! ధనమునకై పుత్రులఁ జంపువా రుందురా? ఆ ప్రధాని మంచి యూహయే చేసెను. కాని యందుల కెవ్వరు ననుమోదింపరనుకుందును. ఏమో! లోకములో నెంతవారైన నుందురుగదా? యనుటయు దేవభట్టు ఏమే! నేనొక్క మాటఁ జెప్పెదను. కోపము సేయవుగదా! నాకిప్పు డరువదియేండ్లు వచ్చినవి. సుఖమను మాట యెఱుఁగను, పాపము నీవును నాతో దరిద్రపు కాపురము సేయుచు సుఖపడి యెఱుంగవు. పుణ్యాత్ములనఁగా ధనవంతులే సుమీ? నూఱుగ్రామము లనఁగా దెలియునా? అతని రాజ్యములో నాలుగవవంతు అట్టి యైశ్వర్యము పూర్వ పుణ్యపరిపాలకంబునం గాక లభించునా? ఏమనియెదవు? నిజము చెప్పుమని భావగర్వితముగాఁ బలికిన నా యిల్లాలు గ్రహింపక "అవును అట్టి భాగ్యము పట్టుట దుర్లటమే" యని ప్రత్యుత్తరమఁ జెప్పినది. సాధ్వీ! లోకములో బుత్రులనగా నెవ్వరో యెరుఁగుదువా? పూర్వభవమున శత్రువులే యిట్లు పుట్టుచుందురు. అందులో మన గుణసారుని వంటివాఁడు పరమ శత్రుండు. రామ! రామ! యొక్క ముక్కయైన రాదుగదా? నలుగురిలో వీఁడు నా కొడుకని చెప్పుకొనిన సిగ్గగుచున్నది

కుపుత్రత్వంబుకంటె నపుత్రత్వమే శ్రేష్ఠమని పెద్దలు చెప్పుదురు. తెలిసినదా! యేపనియెన? వని యడిగినప్పటికిని గ్రహింపక యామె నేనేమనియెదను! చదువుకొనవలసినదె. వాని కర్మము! మన మేమిచేయుదుము? పోనిండని యుత్తరముఁ జెప్పినది అప్పుడతండు "అయ్యో! నా మాట దీని కర్థమైనదికాదు. ఇంతకన్న నేమి చెప్పుదును? ఇఁక దాపనేల? తెలియువఱకుఁ జెప్పవలసినదే. యేమనునో! సమ్మతించునా! ఏమో ధనముగదా! యని తలంచుచు "అదికాదు. నా మాట నీకుఁ దెలియలేదుకాఁబోలు. మన పశువు పీరికిత్తమా? యని యున్నది. ఏమనియెద" వనుటయు "మీ మాటలే నాకుఁ దెలియవు. వారికిఁ బశువేల? మనుష్యుఁడు కావలయునని మీరు చెప్పలేదా?" యని యామె పలికినది. దేవభట్టు పక పక నవ్వుచు ఓసీ! మూర్ఖురాలా! ఇంత తెలిసికొనలేక పోయితివేమి? పశువనఁగా బసవు గాదు. విద్యలేనివాఁడే పశువు. అందువలనఁ బశువంటే మన గుణసారుఁడు. వాని నియ్యగూడదా? యని నా యభిప్రాయమనుటయు నామె యురముపైఁ గర మిడికొని "అయ్యో! అయ్యో! యెంతమాట పలికితిరి. మీకు నోరెట్లాడెను! ధన మేమి చేసుకొనియెదరు? అది యెవ్వరికొఱకు? చాలుఁ జాలు. ఎవ్వరును వినలేదుగదా" అని వెరఁగుపడఁ జొచ్చినది.

తలిదండ్రుల సంవాదమంతయు విని గుణసారుండు ఘోరముగా నేడ్చుచు నా రాత్రియెల్ల నిద్రబోవక తెల్లవారకమున్న లేచి విజయభాస్కరుని దూరముగాఁ దీసికొనిపోయి నమస్కరించుచుఁ జెప్పుటకు మాటరాక వెక్కి వెక్కి యేడువఁ దొడంగెను. వాని దైన్యముఁ జూచి రాజపుత్రుండు చింతించుచు మిత్రమా! గుణసారా! నీ వేటికిట్లు చింతించెదవు? నీకు వచ్చిన యాపదయేమి? నాతోఁ జెప్పుము ప్రాణ

మైన నిచ్చి నిన్నుఁ గాపాడెదనని యభయహస్త మిచ్చుటయు నతండు తద్గ్రస్తిక యతంచుకొని యిట్లనియె.

వయస్యా ! నా యందు మావారి కెవ్వరికిని నిష్టములేదని నిన్న నీతోఁ జెప్పితినిగదా ! యిప్పుడి క్రొత్తమాట వినుము. ఎవ్వఁడో రాజు వేటకుఁ బోయి యడవిలో నొక బ్రహ్మరాక్షసుని రావిచెట్టు క్రింద భార్యతోఁ గ్రీడించెనఁట. కోపించి యా బ్రహ్మరాక్షసుఁ డా రాజుం జంపబోయి యతండు వేడుకొన బ్రాహ్మణ కుమారుని దీసికొని బలియిచ్చినచో రక్షించెదనని చెప్పిన నొప్పుకొని యప్పుడమి ఱేఁ డింటికివచ్చి బంగరుబొమ్మఁ జేయించి యాహారఁ ద్రిప్పుచున్నాఁడఁట. నూరు గ్రామములతో నది వచ్చునని మా తండ్రి నన్ను బలియియ్యఁ దలఁచికొని రాత్రి మా తల్లితోఁ బ్రస్తావించెను. ఆమె సమ్మతించినదికాదు. ఎట్లైన మగవాని మాట సాగును" అని యా కథ యంతయు సవిస్తరముగాఁ జెప్పి 'యనఘా ! నిన్నుఁ జూచినది మొదలు నాకు నీతో మైత్రిసేయవలయునని యభిలాషఁ గలుగుచున్నది. నాకుఁ దల్లిదండ్రులు లేరు. నీవే తల్లియుఁ దండ్రియు. నీ వెంట నేనును వత్తును. నన్నుఁ దీసికొనిపొమ్ము. పోదము లెమ్ము తెల్లవాఱినచో నన్ను బలవంతమున నాపుదురు.' అని పలుకుచు బ్రతిమాలిన విని రాజపుత్త్రుం డిట్లనియె.

గుణసాగరా ! నీవు విచారింపకుము. నీ కభయహస్త మిచ్చియుంటినికాదా ? ఇప్పుడు పారిపోవనేల ? నీ నిమిత్తము నేనా బ్రహ్మరాక్షసుని కుపాహారముగాఁ బోయెద. నీవు సోదరులతోఁగూడ భాగ్యవంతుఁడవై సుఖింపుము. అదియే నాకుఁ బదివేలు. అని పలికిన విని యతండు వెఱఁగందుచు 'అయ్యో ! నీవు మాత్రము నా వంటి వాఁడవుకావా ? మీ తల్లి వినినఁ గోపింపదా ? నీ మాట యేమియు నాకు నచ్చలే" దని పలికిన భాస్కరుం డిట్లనియె. మిత్రమా ! ఆడితప్పిన దానికంటెఁ బాతక మొండైనఁ గలదా ? శరీర మెప్పుడైన నాశనము నొందునదే వ్యర్థముగాఁ గాక గృధ్రములపాలు సేయుటకంటె మీ వంటి దీనుల కుపకారముగా విడుచుట యాధిక్యము గాదా ?

"ప్రతిక్షణ వినాశియై యధ్రువంబగు నీ శరీరముచేత ధ్రువంబగు ధర్మం బెవ్వఁడు సంపాదించుకొనఁడో వాఁడే మూర్ఖుడు" అని యార్యులు చెప్పుచున్నారు. ఇప్పుడు నీ కభయమిచ్చి యెట్లు మానుకొందును ? మా తల్లి కెఱిఁగింపవలదు. ఆ రాజు పరమ మూర్ఖుఁడు తాను బ్రతికి యేమిచేయగలడు ? ఎన్నాళ్ళు జీవించును. ప్రజల దురాశపాలుఁ జేసి ఘోరకృత్యములు జేయుచునా ? కొంచమైన భూతదయ యుండవలదా ? ఛీ ! యట్టివాని రాజుగాఁ జేసిన పరమేష్ఠిం దిట్టవలయునని యా రాజును నిందించుచు నా మాట మీ తండ్రితో రహస్యముగాఁ జెప్పిరమ్మని నియోగించెను.

అంతట నెల్లవాఱుటయు నాసువర్ణవిగ్రహ మయ్యగ్రహారమునకుఁ

తీసికొనివచ్చి డిండిమముతో నూరేగింపుచుండిరి. దేవభట్టు తన వాకిటఁ బెద్దతడవు నిలిపి యావిగ్రహమును దనభార్యకుఁ జూపెను. దానిం జూచిన సన్యాసులకుఁగూడ నాస గలుగకమానదు. ఆమె చూచియుఁ గుమారు నియ్యెడ నిష్టములేక లోపలకుఁబోయి తలుపు వైచికొనియెను అప్పుడు దేవభట్టు భార్యను బ్రతిమాలుకొనుచుండగా గుణసారుఁడు తండ్రితో రహస్యముగా విజయభాస్కరుం డాడినమాటలన్నియుఁ జెప్పి యిట్లనియె. తండ్రీ ! నాకుపకారముఁ జేయుతలంపుతో నతం డీపని కంగీకరించెను. దీనవచ్చు లాభములో సగబాలు నాకీయ్యవలయును. పిమ్మట నా సోదరులు కలహముఁ జేయుదురు ఇప్పుడే చెప్పుచున్నాడనని పలికిన విని సంతోషించుచు దేవభట్టిట్లనియె. గుణసారా ! నిజముగా నతం డీపని కొప్పుకొనెనా ? పరిహాసమున కనెనేమో ? నా యెదుటఁ జెప్పింపు మనుటయు నతండు విజయభాస్కరుం దీసుకొని వచ్చిన వానితో దేవభట్టు 'చిన్నవాఁడా ! మా గుణసారునితో నేమో పలికితి వట. ఆ మాట యదార్థమే ?' యనుటయు రాజపుత్రుఁడు 'సందేహమేలా ? యదార్థమే. ఏ పని మీరు కావించుకొనుఁడు. మా తల్లికిఁ దెలియనీయకుఁ' డని యుత్తరము సెప్పెను. బాలకా ! నీకట్టి వైరాగ్యము గలుగుటకుఁ గారణ మేమనవుఁడు నా భాస్కరుఁడు బ్రాహ్మణుఁడా ! నీ కా ప్రశ్నలతోఁ బనిలేదు. నే నాడి తప్పెడువాఁడనుగాను. మీ ప్రయత్నము చూచుకొనుఁడని చెప్పిన సంతసించుచు దేవభట్టు భార్యతో రహస్యముగా విజయభాస్కరుని మాటలన్నియుంజెప్పి ఇఁక నీవు విచారింపనక్కరలేదు. పాపము వాఁడు మనవానికన్న వెఱ్ఱివాఁడు ! ప్రోఢయైనచో నిట్టిపనికనుమోదించునా ? దీనిలో వానికేమి లాభమో తెలియదు. తన తల్లికైన నేమియు నిమ్మని చెప్పలేదు. మన గుణసారుఁ డేమోయనుకొంటిని. మంచినేర్పరి యయ్యెంగదా ! వాని చెవిలో నేదియో యూది సమాధాన పఱపించెను. మనమీ రహస్యమెవ్వరికిం జెప్పవలదు మన వారినే యిత్తుమని యిక్కడఁ జెప్పుదము. అక్కడ వీఁడే మావాఁడని వారికిఁ జూపవచ్చును. ఇందులకైన నొప్పుకొనియెదవా ? యని చెప్పిన నామె నాలుక కఱచుకొనుచు నిట్లనియె.

అయ్యో ! మనమెట్లు చింతింతుమో, వానికొఱకు వానితల్లి యట్లు చింతింపదా ? పుత్రశోక మందఱికి సమానమేకదా ? అదియు నాకు సమాధానము లేదని పలికిన విని యతండు నోరు మొత్తుకొనుచు నీవంటి మూఢురా లెందైనం గలదా ? పోనీ, నీ కుమారుని సమ్మతించితివికావు. మేమెవ్వరికైనం దెచ్చుకొనినను నీయర్థమే రావలయునా ! నీ వొడంబడవేని యీ జన్నిదములు త్రెంపి నీమెడకుఁ జుట్టి సన్యాసము పుచ్చుకొని పోవుచున్నాను. చెప్పుమిదిగో త్రెంపుచున్నాను. చూడుమని యజ్ఞోపవీతములు సవరించుటయు నామె యేమియు మాటాడక మీ కర్మము నాకేమియుం దెలియదు. మీ యిష్టము వచ్చినట్లు చేసుకొనుఁడని లోపలికిఁ బోయినది.

అదియే సమాధాన వచనముగా నిశ్చయించి యా దేవభట్టు విగ్రహముతో

వచ్చిన రాజభటులతో నాకుమారు బ్రహ్మరాక్షసుని కుపహారముగా నిచ్చుచున్నవాఁడ. విగ్రహముతోఁగూడ నా గ్రామములు నాయధీనము సేయుఁడని కోరుటయు వారు 'అయ్యా! మీరు పుత్త్రునితోఁగూడ నీ రాత్రికి మా రాజధానికి రండు. మాన్యపాలుం డంతయు సక్కఁగ సమర్పించు'నని చెప్పి యా విప్రునిచే నొడంబడిక పత్త్రికల వ్రాయించి పుచ్చుకొని యా విగ్రహముతోఁగూడ హేమకూటమునకుఁబోయి యా వృత్తాంతము రాజున కెఱింగించిరి.

అతండు ప్రహర్ష సాగరంబున మునుంగుచు వారిరాక కెదురుచూచు చుండెను. దేవభట్టు భార్య చారుమతిని గమనశ్రమ వాయువరకుఁ గొన్నిదినములు మాయింట నుండవలయునని ప్రార్థించినది. విజయభాస్కరుఁ డట్లు చేయుటయే యుచితమని తల్లికి బోధించెను. ఆమెయు మిక్కిలి డస్సియుండుటంజేసి యందుల కంగీకరించినది. నాఁడు దేవభట్టు భార్యాపుత్త్రులతో హేమకూటనగరంబునకుఁ బయనమగుచుండ రాజపుత్త్రుఁడు దల్లితో 'అమ్మా! నాకిందేమియుఁ గాలక్షేపము గనంబడలేదు. వీరితోఁగూడ రాజధాని కరిగి వింతలంజూచి వచ్చెద నీవు భద్రముగానుండు మని పలికిన చారుమతి "నీవు దుడుకువాఁడవు. పట్టణములకు బోఁదగదు. అదియునుం గాక నేనొంటిగ నుండఁజాల"నని యడ్డు చెప్పినది. అప్పుడా రాజపుత్త్రుండు తల్లి గడ్డము పట్టుకొని అమ్మా! నాకుఁ బట్టణముఁ జూడవలయునని చాల వేడుకగా నున్నది ఒక్కసారిచూచి వెంటనేవత్తును. నా మిత్త్రుఁడు గుణసాగరుఁడుగూడ వచ్చుచున్నాఁడు. ఇందేమియుం దోచదు. పోనిమ్మని బ్రతిమాలిన నారాజపత్ని యెట్టకే సమ్మోదించి దేవభట్టు భార్య కప్పగించుచు అమ్మా! వీఁడు కడుదుడుకువాఁడు. సాహసము మెండు. ఓరవ యధికము. వైరాగ్యము పెద్దది కనికరించి వీని వెంటబెట్టుకొని రమ్మని పలికిన విని యామెహృదయము ఝల్లుమన నేమియుం బలుకక యూరకున్నది. అప్పుడు రాజపుత్త్రుఁడే వారిపయనమునకు వేగిరపెట్టఁ దొడంగెను. ప్రయాణసమయమందు రాజపుత్త్రుఁడు తల్లితో "అమ్మా! నీవు నావిషయమేమియుఁ జింతింపకుము వెనుకటి పద్యమే జ్ఞాపక ముంచుకొనుము.

క. గిరియెక్కి పడిన ధరసా
గరమున మునిఁగినను బావకముఁజొచ్చిన భీ
కరఫణులతోడ నాడిన
మరణ మకాలమునరాదు మహినెవ్వనికిన్.

అని యుపదేశించియు రాజపుత్త్రుఁడు వారితోఁగూడ హేమకూటమునకు వచ్చెను. అంత దేవభట్టు రాజపుత్త్రుని వెంటఁబెట్టుకొని చంద్రాపలోకుని యాస్థానమునకుఁబోయి తన్నెఱింగించి వీఁడు నాపుత్త్రుఁడు. వీని నుపహారముగానిమ్మని తీసికొని వచ్చితి నని చెప్పినంత——

చ. వనజదళంబులందెగడు • వాలుకనుంగవ పేరురంబు చ
క్కని నునుచెక్కు లందముగ • కంఠము సన్నని మేను సింహసం
హననము దీర్ఘబాహువుల • మానుషతేజము గల్గు రాజనం
దనుఁ గని మేదినీపతి మ • నంబున విస్మయ మందెనెంతయున్.

ఆహా! యీబాలునిఁ జక్రవర్తికడుపున బుట్టింపక వేదవాదుని కుమారునిగాఁ జేసిన విధి నిందాపాత్రుఁడుగాదా! ధన మెట్టి నీచపు పనులనైన జేయించును. ఇట్టి సుందరాకారుని ద్రవ్యాశచేతనేకదా బలియిచ్చుటకు కట్టిపెట్టి తీసికొని వచ్చిరి! కానిమ్ము. ఆవితర్కముతో నాకేమిపని? యని తలంచుచు శుభసమయంబున నా కుమారునికిఁ దలయంటి గంధమాల్యానులేపనాదులచేతను గనకమణిభూషణాంబరంబులచేతనలంకరించి సపితృకముగా భద్రదంతావళముపై నెక్కించి పటహభేరీమృదంగాది వాద్యములతో వారాంగనానృత్యగాన వినోదములతో నూరేగించుచు సామంతమంత్రిహితపురోహితసహితుండై యాభూపతి యమ్మహారణ్యమున కరిగి పరివారమునెల్ల నారావిహారముకును కొల్లంత దూరములో నిలిపి తానును బ్రాహ్మణదంపతులు పుత్రుఁడు పురోహితుఁడు మాత్ర మాతాపసనివాసమున కరిగి యాయశ్వత్థము మొదట వేదిఁ గల్పించి సమంత్రకముగా నందగ్ని వేల్చుటయు నధ్యయనము జపించుచు నట్టహాసముతో జ్వాలాముఖుం డందు వచ్చి నిలువఁబడెను.

అప్పు డారాజు చేతులుజోడించుచు మహాత్మా! మీతో నుడివినవడువున మితిదాటకుండ నుపహారము దీసికొనివచ్చితి నంగీకరించి నన్నుఁ గృతార్థుంగావింపుఁ డని వేడికొనియెను. జ్వాలాముఖు డాబాలక శిఖామణిం గాంచి సంతసించుచు శిరఃకంపమున నంగీకార సూచనఁ గావించుటయు నన్నరేంద్రుండు కరవాలంబు ఝళిపించుచు నారాజపుత్రు ధాత్రీతలంబున నడ్డముగాఁ బండుకొమ్మని నియమించి కాళులు దేవభట్టు పట్టుకొనియుండ నతనిభార్యను జేతులు పట్టుకొమ్మని యాజ్ఞాపించెను. అట్టిసమయమున విజయభాస్కరుండు గన్నుల నానందబాష్పములు గ్రమ్మ మందహాసశోభితవదనారవిందుఁడై యాహా! యిప్పుడు నేను బ్రహ్మానందమున దేలియున్న సుస్థితము సంపాదించుకొనుచుంటిని ఉపక్రియాసహితం బగు స్వర్గంబులు మోక్షంబును నాకక్కఱ లేదు. పరోపకారార్థమై పిండియు నాకిట్టిదేహము కావలయును. జన్మజన్మలకు నిట్టి యుపకారము సేయుచుండెదఁగాక యని సంకల్పించుకొనుచుండెను.

అప్పు డారాజు కరవాలము త్రిప్పుచు పైకెత్తి నేయగమకించు సమయంబున జ్వాలాముఖుండు వారిముఖవిలాసములు పరిశీలించి వలదు వలదు. వీరు సుఖముగనున్నారు. ఈకుమారుండు గిరి సమానుండైన నో కాదో యను సందియము గలుగుచున్నది. పుత్రుఁడైన వాని వధింపఁదలఁచిన నేవారింపఁడుగదా? వీరి హృదయములు సంతోషభరితములై యున్నట్లు కనంబడుచున్నవి. ఇందలి నిక్కమరసి చెప్పుమని పలికెను.

అప్పు డారాజు దంపతులంతోఁ [illegible] వింటిరా ? [illegible] మీకుమారుఁడు కాఁడని సందేహపడుచున్నారు. [illegible] సందేహములు ? [illegible] స్వరూపముల్ [illegible] గ్రహించి [illegible] ని పవ్వాని పుత్రుండవు ? [illegible] ఇట్టిమరణ సమయమున [illegible] యని యడిగిన నా రాజపుత్రుండు [illegible] నేను కీర్తి కేతుండను [illegible] అయన తండ్రి [illegible] వీరికి నేను [illegible] బుద్ధి పూర్వకముగనే [illegible] ప్రసన్న ముఖుండై [illegible] ! నీవు విక్రమార్కుని [illegible] ? [illegible] ! నేఁ డెంత సుదినము ? ప్రభువు బేతాళుఁడు మీ తాతకుఁ గింకరుఁడే. తత్కాలమున నీకు నేను దాసుండనైతిని. నీ వృత్తాంతము మఱుఁగ నాకు బుద్ధిపుట్టినది సయము. [illegible] ప్రమాదము వచ్చెంగదా ! ఈ మాట వినిన బేతాళుండు సన్నెంత మందలించును; వీం్రడు నిన్నెట్లు వెదకికొని తీసికొనివచ్చిరి ? నాతో నసత్యమాడిన యీ రాజును వీంద్రను హతము గావించెదఁ జూడుమా యని నాలుక నవ్వించుటయు నా రాజ పుత్రుండిట్లనియె.

స్వామీ ! [illegible] ఈ దంపతులను [illegible] సమఁ జేసిన విశ్వాసమున [illegible] చేయుమని నేనే బోధించితిని. వీరి యపరాధమేమియు లేదు. మాకుఁ బరమాప్తుండైన బేతాళునికి మీరు ప్రణిధులు. [illegible] విషయమై దేహము విడుచుట నాకుఁ బరమసంతోషము గదా. నా దేహ మాహారముగాఁ [illegible] దని ప్రార్థించినఁ జెవులు మూసికొని శివశివా ! అట్టిమాటలు నా యొద్దఁ బలుకవలదు. నీవు సాహస వితరణాది గుణంబుల మీ తాతను మించితివి. [illegible] గుణంబులకు మెప్పువచ్చినది. నీకు వరమీయనుంటిని. నీ యభీష్ట మెద్దియో చెప్పుము యడిగిన రాజకుమారుం డిట్లనియె.

స్వామీ ! నా కేమియుఁ గామితము లేదు. [illegible] నెక్కుడు వ్రతములేదు. [illegible] జీవహింస చేయకుండవలయును [illegible] నా కియఁ బ్రార్థించుచున్నవాఁడ [illegible] స్మృతి గలిగి పుత్రా ! నీవు [illegible] నైతపంబుఁ గావించి [illegible] బావు [illegible]

నను శోకింపుము. శాపవిముక్తుండనై పవిత్రుండ నగుదునని పలుకు చున్నట్లు చేసి హరినెల్ల వీడ్కొని జ్వాలాముఖుం డంతర్ధానమై పోయెను

అప్పుడు చంద్రావలోకుఁడు రాజపుత్రుం గౌఁగిలించుకొనుచు వత్సా ! నీవు విక్రమార్కుని మనుమఁడవా ? అయ్యో ! ఈ బ్రాహ్మణుఁడు తన కుమారుండని మోసముఁ జేసెనే ? నీ రూపము జూచి నా కప్పుడే సందేహము గలిగినది. మమ్ము నెల్లఁ గృతార్థులం గావించితివి. నీ కతంబున నేను బ్రహ్మహత్యా పాతకముఁ బొంద నైతి నని స్తోత్రముఁ జేయుచు నచ్చటినుండి పరివారమును గలిసికొని యా వృత్తాంత మంతయుం జెప్పుచు వెండియు విజయభాస్కరు నా మత్తగజముపై నెక్కించి యథా తథముగా మేళతాళములతో నూరేగింపుచుఁ బట్టణములోనికిం దీసికొని పోయి పెద్ద యుత్సవముఁ గావించెను.

ఆ రాజపుత్రుడు తన్నుఁ బురస్కృతుఁగాఁ దలంచి విజయభాస్కరుని యనుమతి ప్రకారము దేవభట్టున కప్పుడే యా విగ్రహముతోఁ గూడ నూఱు గ్రామములు దాన మిచ్చి సగౌరవముగా వారి వారి యగ్రహారముల కనిపెను. రాజపుత్రునకుఁ దన యర్ధ రాజ్యమిత్తునని చెప్పెను. కాని యతం డనుమోదింపక తల్లిం జూచు వేడుకతో వారితోఁ గూడ నృపతి యనుమతి వడసి యా యగ్రహారమునకుం బోయెను.

అక్కడ కుమారుండరిగిన వెనుక నియతి పొరుగువారు చారుమతి యొద్దకు వచ్చి "అమ్మా ! నీ వెంత వెఱ్ఱిదానవో కదా ! దేవభట్టు నీ కుమారు బ్రహ్మరాక్షసునికి బలియిచ్చుటకై తీసికొని పోయెనని చెప్పుకొనుచున్నారు. ప్రొద్దున వచ్చిన హేమ విగ్రహమును జూచి యతని కాశ జనించినది. తనకుఁ బదుగురు పుత్రులుండ నీ పుత్రుం దీసికొని పోనేల ? నీ వెట్లంగీకరించితి వమ్మా ! ఇప్పుడైనఁ దగవు పెట్టినచోఁ దీసికొని రావచ్చును. నీకుఁ దనకుమారుఁడని చెప్పి నూఱు గ్రామములు లాగ వలయునని తలంచుచున్నాఁడు. నీవే మర్మమేమియు నెఱుంగవు కాఁబోలు నని యా వృత్తాంత మంతయుం జెప్పిన నేలంబడి మూర్ఛిల్లి యొకతెఱుంగక యుక్కింత తరవునకుఁ దెప్పిరిల్లి యిట్లు తలంచినది.

అయ్యో ! కుమారా ! నన్నింత మోసముఁ జేసిపోయితివిరా ? గర్భము పట్టుకొని ప్రతిమాలిన నేమోయనుకొంటిని. ఎప్పుడు నేమియు గోరనివాఁడవు కోరితివని యంగీకరించితిని. చివరఁ బద్ధము జరిగి నప్పుడైనఁ దెలిసికొనలేక పోయితినిగా ! అన్నన్నా ! బ్రాహ్మణుఁడా ! దురాత్ముచేతఁగదా యిట్టి పనికిఁ బూనుకొంటివి [illegible] యిల్లాలిని జెప్పినది కాదే. గుణసాగరుఁ డెంతపని చేసెను ! నాతోఁ జెప్పి పోయిన నింత చింతయుండక పోవునే. అయ్యో ! హృదయములో తరంగముల వలె నాలోచన పుట్టుచున్నవి. ఎట్లు భరింపఁగలను. నన్నెవ్వరు నాకెవ్వరు ? [illegible] కించుక యుదియని నోచిన యీ సంతతము [illegible] వాడి కోరలు నాటిన నెట్లు సైతునురా ? నాయనా ! యీ యనేక ప్రకారముల [illegible]

పుచు నంతలో నతండు చదివిన పద్యమును జ్ఞాపకముఁ జేసికొనుచుఁ బలు తెరంగులఁ జింతా సముద్రములో మునింగి కొట్టుకొనుచు దేవభట్టు రాక కెదురు చూచుచుండెను.

అంతలో విజయభాస్కరుఁడు వచ్చి తల్లికి నమస్కరించి అమ్మా ! అట్లు దుఃఖించుచుంటి వేమిటికని యడిగెను. ఆమె పుత్రునిం జూచి వీఁడు మా ముద్దుం తండ్రియే అయ్యో ! యెట్లు వచ్చితివి ? దేవభట్టుపై నిచ్చటివారలు వేసిన నిందలు వట్టివి కాఁబోలు, బ్రహ్మరాక్షసుని కాహారముగా నిన్నుఁ దీసికొని పోయెనని వింటి. అబ్బా ! నా దుఃఖమేమని చెప్పుదును ? పోనిమ్ము కన్నులం బడితివి యింతియచాలు నని పలుకుచు నతని శిరము మూర్కొని చెక్కులు ముద్దుఁ బెట్టుకొనుచుఁ బెద్దతడవు గారవించినది. అప్పు డతండు నవ్వుచుఁ దనపోయి వచ్చిన వృత్తాంత మంతయుం జెప్పిన విని యామె నెరఁగు పడుచుఁ బుత్రా నా పనియేమి చేసి పోయితివని యడిగినది. అమ్మా ! నీకుఁ బలుమారు చెప్పనక్కఱలేదు. మరణము విధి విధించెనా యెక్కడున్నను దప్పదు లేనిచో నెక్కడికిఁ బోయినను భయము లేదు. ఇదియే నిశ్చయము ఇదియే దేవరహస్యము. అందరి పనియుం జేయువాఁడు దైవము. నాకేమియు భయము లేదని యెఱింగియే యటుపోయితిని.

మన వృత్తాంత మెల్లరకుఁ దెలిసినది. ఇఁక మనమిందుండరాదు. ఎఱుఁగని దేశమునకుఁ బోయి కాలము గడుపుకొనియెద మని పలికిన విని తల్లియు నను మోదించినది. దేవభట్టు రాక పూర్వమే వారా యగ్రహారము విడిచి మఱియొక దేశమునకు బయనము సాగించిరి. నడుచు నప్పుడును చారుమతి వత్సా! యెట్టియిడుములైనఁ గుడుప వచ్చునుగాని సహించుట కష్టము గదా ? నడక యనిన నాకు వెఱపు గలుగుచున్నదె. యెక్కడనైన నొక్కచోట వసియించి యుదరపోషణ చేసికొనఁ గాలమా యెంతకాలమిట్లు తిరుగుచుందుము ? మనకు గమ్యస్థాన మేది ? యని యడిగినఁ కుమారుండు నగుచుఁ దల్లీ ! సుగుణ సంపన్నుఁడగు రాజు నరసి యతని యొద్ద గొల్వుఁ జేసెదను. దానం గాలక్షేపము గాఁగలదు. నీవు చింతింపకు మని యోదార్చెను.

అయ్యో! సేవకవృత్తి గడు దుర్ఘటమైనది గదా! ప్రభువులమదెసరసి యెట్లు వర్తింతువు ? అన్నా ! పెక్కండ్ర బరివారకుల యాతిగములఁ గైకొని నీ విప్రు లొక్కని యాజ్ఞకులోనై పనులఁ గావింతువా ? యని చారుమతి విచారింపఁ దొడఁగినది.

అట్లు వారు కొన్ని పయనంబులు సాగించి యొకనాడు భోగావతియను పట్టణంబునకుం జని యందొక విప్రునింటఁ బసఁ జేసిరి. ఆ యింటి బ్రాహ్మణుని వలన యశస్కరుండను చరంబరఁగు నా పట్టణపు రాజు వృత్తాంతము విని యతని సేవనీయుండని నిశ్చయించి తల్లి యనుమతి వడసి మఱునాఁ డుదయ కాలంబున నా రాజకుమారుఁడు తత్సమయోచితమగు వేషముతో యశస్కరుని యాస్థానమునకుం జనియెను. ఆ రాజు రాజపుత్రుని యాకార విశేషములం జూచి మెరఁగుపడుచు 'అనఘా!

నీ వెవ్వని కుమారుండవు ? నీ నివాసదేశ మేది ? యేమి పనికై యిక్కడకు వచ్చితివి ? నీ వృత్తాంతము జెప్పు' మని యడిగిన నతం డిట్లనియె. దేవా ! నేను క్షత్రియజాతి వాఁడను. ఒక కారణంబునఁ దండ్రి కెడమై తల్లితో వచ్చితిని. నా పేరు విజయ భాస్కరుఁడండ్రు. జీవనాధారము దొరకక తిరుగుచున్న వారము. నీచపు పనులకు నా బుద్ధి చొరదు. నీవు సింధుచిత్తుండవని నిన్ను సేవింపవచ్చితిని. నాకు నెలకు నూరుమాడలు వేతన మిత్తురేని నీ యొద్ద నుండెదను.

పేరు చెప్పిన పనుల సమ్మతముగాఁ జేసి దయాపాత్రుండ నగుదునని చెప్పిన యా రాజు వాని మాటలు విని సంతసించుచు నప్పుడే వాని కట్టి యధికార పత్రిక నిచ్చి చేయఁదగిన పనుల పిమ్మట నియమింతునని చెప్పి యప్పటికిం బంపెను.

రాజపుత్రుఁ డింటికిం బోయి "అమ్మా ! యా రాజు కడు మంచి వాఁడు. గుణసంపన్నుండు నా కోరిన వేతన మిచ్చుటకు సమ్మతించెను. దీనం గాలక్షేపము చేయఁగలను. ఓపిన కొలఁది పనుల సంతసపరతు" మని చెప్పి తల్లికి సంతోషము గలుగఁజేసెను. అతండు మఱునాఁడు సభకుఁబోయి నేఁ జేయఁదగిన పని నిరూపింపు డని యడిగిన నారాజు కాలోచించి యేదియుం జెప్పుటకు సమాధానము లేక యూరక యా స్థానమునం గూర్చుండుమని నియమించెను. ప్రతిదినము రాజపుత్రుండు సభకు వచ్చి పనియేమని యడుగుచుండ నేమియుం జెప్పక తన యెదుట గూర్చుండఁ బెట్టుకొనుచుఁ గొన్ని దినములు గడిపెను.

మంజువాణి కథ

ఆ రాజు వాని ముఖలక్షణములఁ బరీక్షించుచు సత్యవచనుండని నిశ్చయించి వాని రాత్రులయం దంతఃపురము గాచున్నట్లు నియమించెను. రాజపుత్రుండు రాజు చెప్పిన చొప్పున ఖడ్గపాణియై రాత్రియెల్ల నిద్రఁబోవక యంతఃపురము గాచుచుండెను. అతని యనుమతి లేక చీమయైన లోపలికిఁ బోవుటకు వీలులేదు. రాజుగారి మూఁడవ భార్య మంజువాణి యను చిన్నది సుముఖుండను మంత్రిని వరించియున్నది. రాజు నారొక్క భార్యయొద్దను మూఁడుదినముల కొకసారి పోవుచుండును. గావున నతండు రాని రాత్రుల సుముఖుండు రహస్యముగా మంజువాణి యంతఃపురమునకు వచ్చుచుండెను. అయ్యంతఃపుర మా రాజపుత్రుండు గాచుచుండుటచే నతని ప్రకారము మమ్మంత్రికిఁ బోవుటకు మంత్రికి వీలుపడినదికాదు. రాత్రియెప్పుడుపోయి చూచినను రాజపుత్రుండు ఖడ్గపాణియై యిటునటు తిరుగుచుండును. దానంజేసి సుముఖుండు దీనముఖుండై యేమియుం దోపక యెప్పుడైన నిద్రఁబోవునేమో యని యా యంతఃపురమున వేచి యుండెను. ఇంచుకయు నవకాశము దొరికినది కాదు.

మఱియొకనాఁడు సుముఖుండు పెద్దయుం ప్రొద్దు చింతించి దాసీ వేషము వైచికొని మొదటి యామముననే పోయి అన్నా ! నేను మంజువాణికి మిత్రురాలను,

ఆమె పుట్టినింటికి కరిగి వచ్చితిని. ఆమెతోఁ గొన్ని వార్తలం జెప్పవలసియున్నది. నన్ను లోపలికిఁ బోనీయుఁడని వేఁడికొని యందులకు దృష్టాంతముగాఁ గొన్ని పత్రికలం జూపించుటయు రాజపుత్రుండు నమ్మి వాని లోపలికిం బోనిచ్చెను. అప్పు డా సుముఖుం డపరిమిత సంతోషముతో లోపలికింబోయి విరహ వేదనముచే బాధపడు చున్న మంజువాణిం గాంచి మేనం బులకలుప్పొంగ దాను బడిన యిడుమ లన్నియుం జెప్పుచు నామెతో నా రాత్రి గడిపెను. అంతలో వేకువజాము గుటయు మంత్రి యధా ప్రకార వేషముతో నరుగఁబోయెను. రాజపుత్రుండు చేయిపట్టుకొని సూర్యోదయము వఱకు నీవు పోవుటకు వీలులేదు. నిన్నుఁ బోనీయను. నిలుమని యదలించిన భయపడి యతండు వెనుకకుఁ బోయి యామాట మంజువాణి కెఱింగించెను. అప్పుడు మంజువాణి యాలోచించి మేలిముసుఁగు వైచికొని ద్వారముదాపునకుం బోయి రాజపుత్రునింగాంచి విస్మయము జెందుచు సౌమ్యా ! యిది నాసఖురాలు అవసరమైన పనికిం బంపుచుంటిని. వెల్లవాఱినఁ గార్యము మిగిలిపోవును. నేను రాజపత్నిని, మంజువాణి యనుదాన. నామాట నీవించుక పాటింపవలదేయని సానునయముగాఁ బలికిన విని యతండు మఱుమాటాడక యతనిం బోనిచ్చెను.

తరువాత నాయువతీమణి రాజకుమారుని సౌందర్యాతిశయమును జూచి మోహించి అయ్యారే ! వీని రూపమద్భుతముగానున్నది. ఇట్టి సౌందర్యవంతుని సేవకునిఁగా జేసిన పరమేష్ఠి నిందాపాత్రుఁడుగాడా ? వీఁడు నన్ను మన్నించినఁ బంచశరుఁబంచరుగాఁ జేసికొనఁనా ? పెరటిలోనున్న మాణిక్యంబును దెలిసికొనలేక గాజుపూసకై విదేశముల కరుగుచుంటినే ? వీనిం జూచిన నెట్టిపూఁబోఁడియు విరాళింగొండక మానదుగదా ! ఇట్టి సొగసుకాని నంతఃపురమునఁ గాపు పెట్టిన మహారాజు కంటె నవివేకి యెందైనంగలఁడా ? పాలకుండకు మార్జాలమును గాపుపెట్టినట్లున్నదని యనేక ప్రకారములఁ దలంచుచుఁ బంచశరశరవిద్ధహృదయయై యోరచూపుల నతనిం జూచుచు నిల్చెను.

చిన్నవాఁడా ! నీవెవ్వని కుమారుండవు ? పేరేమి ? నీకు వివాహమైనదా ? నీభార్య నీయంతమునకుఁ దగియున్నదా ? లేదా ? చెప్పుము అని యడిగిన నతండు తలవాల్చుకొని యిట్లనియె. అమ్మా ! నేనొక పేదకుటుంబము వాఁడను. నాపేరు విజయభానుఁడు. దరిద్రుడ నేనే సేవకుఁడనైయుండఁ బెండ్లియాడి భార్యనెట్లు పోషింతును ? నాకుఁ బెండ్లికాలేదని యుత్తరముఁ జెప్పెను. అప్పు డప్పుబోఁడి నవ్వుచు అయ్యో ! నన్నమ్మా యని పిలుచుటకు నేనంత పెద్దదానను కాను. రాజుగారికి మూడవ భార్యను. నీకుఁ బెండ్లికాలేదని వినిన నామది విచారముగలదగుచున్నదిగదా ! నీయౌవనమిట్లు రిత్తసేయుట న్యాయమా ? నీమాట చోద్యముగానున్నది. సేవకుఁడవగుటచేఁ బెండ్లి మానితివా ? కాలుఁ గాలు దబ్బుకొనుచుంటివి. నేను నీ భార్యను గాతుమని యట్లనలేదు గదా ! అవును. నీ రూపరూపయౌవనము...

లేకపోవుటచే మానితివి. సత్యమేయని యేమేమో పలుకుటయు నతం డమ్మా ! నాకు నీమాటలకేమియు నర్థముకాలేదు. నేను గలయందైన నసత్యమాడను. పెండ్లిం జేసికొన లేదు. తెల్లవాఱుచున్నది. లోపలికి దయచేయుమని పలికెను. అంతలోఁ దెల్లవాఱినది. కావున నందుండుటకు వీలులేక మంజువాణి లోపలికిఁ బోయినది.

అతనిరూపమే తలంచికొనుచు విరహాతురయై క్షణ మొక యుగముగాఁగన గడపినది. మఱునాఁడు రాత్రి దిరుగా వచ్చి చిన్నవాఁడా ! నీతో నిన్న నొకమాటఁ జెప్ప మఱచితిని. నామాట పాటింతువా ? మఱియొకటి వినుము. నీవు రాత్రియెల్ల మేల్కొని యుందువు నీకు నిద్రరాదాయేమి ? నిన్నుఁజూచి నాకు జాలి పొడము చున్నది. నీవొకసారి పండుకొనుము. నీకాపు నేఁగాచెదను. అవును. మన్మథుఁడు రాత్రుల నిద్రఁ బోవఁడట. నీవు నట్టివాఁడవే కావున నిద్రఁ బోకుంటివి. తెలిసినదని పలికిన నతండు అమ్మా ! నాకట్టిపోలికల నేమిటికి దెచ్చెదవు. నాతోఁ జెప్పవలసిన మాట యేదియో చెప్పిపొమ్మనుటయు నత్తన్వి యిట్లనియె.

సౌమ్యా ! మఱేమియు లేదు. యౌవనము ధ్రువమైనదికాదు గదా ? ఇట్టి ప్రాయమంతయు రిత్తచేయుచున్నవాఁడ వని విచారముగానున్నది. ఇఁకే సుఖమెన్నఁ డనుభవింతువు ? నీకుఁ జక్కని కాంతంగూర్చెద ననుమోదింతువే ? యనిన నతండు అమ్మా ! నాకట్టి యభిలాషలేదు. పెండ్లియాడనని జెప్పలేదా ? ఆమాటకై తిరుగానింత శ్రమపడి రానేల ? యౌవనమునఁ జేయఁదగిన కృత్యంబులు వేనవేలున్నయవి. అవి యన్నియుం దీర్చుకొన్నఁ జాలదా ? పెండ్లి యేటి ? కని పలికెను.

అప్పుడా మంజువాణి భాస్కరా ? నీవేమియు నెఱుఁగనివాఁడవు. కావున నిట్లనుచున్నాఁడవు మహర్షులు సైతము వివాహమాడి యానందమనుభవించిరి. నీవు కోరిన నేయింతి యంగీకరింపదు ? ఆహా ! నిన్నుఁ జేపట్టిన జవరాలిదిగదా భాగ్యము ! అయ్యారే ! నీయిట్టి సొగసుకాఁడు మగఁడుగా నుండిన యింతికి సామ్రాజ్యమేల ? యని యూరక పొగడుచుండిన వారించుచు నతండిట్లనియె. అమ్మా ! మేదోమాంస రుధిరాస్థిమయంబై హేయంబైన యీకాయంబు నింత గొప్పగా వర్ణించెదవేల ? నీమాటలేమియు నామది కింపుగాలేవు నీవు రాజపత్నివి. కావున నేమనుటకుం గాదు. నాకు వివాహమునందభిలాష లేదు. నీవు వెళ్ళిపొమ్మని పలికెను.

అప్పుడామంజువాణి లోపలికిఁ బోయి మదనమంజరిక యను సఖురాలిం జీరి తన హృదయాభిలాషయెఱింగింపుచు నిట్లనియె వాల్గంటీ ! ప్రాణమువంటిదానవు కావునఁ జెప్పుచుంటిని. మన వాకిటఁ గాపున్న చిన్నవానిం జూచితివా ? కాముఁడు సోముఁడు వాని గోఁటికిసాటిరాఁడుగదా ! బ్రహ్మ వానికిఁ ద్రిలోకమోహజనకమగు సౌందర్య మొసఁగి తగిన రసికత్వ మొసంగఁ డయ్యెను. ఏమి చేయుదును ? సిగ్గు విడిచి యభిలాష వెల్లడించినను వాని హృదయము గఱఁగినదికాదు. శృంగార మెఱుఁగునో యెఱుఁగదో తెలియదు ! వాని కిదియే కలిగినచో బంగారమునకు సౌరభ

మన్నించి నట్లుండును గదా! వానిం గూర్చునుపాయ మరయుము. నీవు మిగుల బుద్ధిమంతురాలవని చెప్పినవిని యా మదనమంజరిక యిట్లనియె. సఖీ! నీవింత వెలితనముగా మాటలాడుచున్నావేమి? మాటలకు వశముకానివారు క్రియలకు లోఁబడుదురు. వానితో నీ వన్ని పలికితివేగాని తటాలునఁ గౌఁగిలించితివేని యంగీకరింపకుండుటకు నతండు శుకుఁడా? భీష్ముఁడా? హనుమంతుఁడా? పిమ్మట మదనుండే వాని కన్నియు నుపదేశించును. రేపైన నట్లుచేయుమని యుపదేశించినది.

అమ్మఱునాఁ డచ్చేడియ చక్కఁగా నలంకరించుకొని హంసగమనంబున నల్లన నతనియొద్దకు వచ్చి మేనఁ జెమ్మటలు గ్రమ్మఁ గంపముతో నతని నంటఁబోయి యంతలో సిగ్గున నిలువంబడి చిన్నవాఁడా? నేనొక్కమాటఁ జెప్పుచున్నాను వినుము. నీవు మిగుల దయాళుండవని యెల్లవారు చెప్పుచున్నారు. నేను మదనాగ్రహపీడితనై యున్నదాన. భవదీయ పాదమూలంబు శరణంబుఁ జొచ్చితిని. పరిష్వంగ మొసంగి కాపాడుము. లేకున్న బ్రాణంబులు విడుచుచున్నదాన నని పలుకుచుఁ దన మాటలకేమియు నుత్తరమీయక యధోముఖుండై యెద్దియో ధ్యానించుచున్న యా చిన్నవాని గౌఁగిలించుకొనినది.

అప్పు డతండు బలవంతముగాఁ గౌఁగిలి విడిపించుకొని రౌద్రావేశముతోఁ గత్తిఁ దీసి ద్రోహురాలా? యేమి చేసితివి? నా యభిప్రాయము గైకొనక వేగిరింతువా? స్త్రీలకు శీలము లేకున్న దండింపఁదగినది. అందు రాజుభార్యవై నీచకృత్యముల నుద్యోగింపుచుంటివి. నిన్ను శిక్షింతును. చూడుమని వ్రేయఁబోవుటయు నయ్యువతి 'చంపుము చంపుము. నీకృపాళుత్వము వెల్లడియగునులే' యని పలికి మెడ యొగ్గినది. అప్పు డారాజపుత్త్రుండు చేతులురాక కత్తి నేలఁ బాఱవైచి 'ఛీ! యీరాజు నన్నుఁ బగసాపునఁ గాపుపెట్టెను. ఇందుండరాదని' పలుకుచు నందువెడలి యవ్వలికిఁ బోఁదొడంగెను. అట్టి సమయమున మంజువాణి లేచి యాకత్తి దీసికొని యహంకారముతో నతనిపై విసరినది. తాను వలచిన సమ్మతింపనప్పుడు స్త్రీలకుఁ గలుగు కోపమునకు మితిలేదుగదా? తానొకటి దలఁప దైవమొకటి దలంచును. అంతకుఁ బూర్వమే మంత్రి స్త్రీవేషము వైచుకొని రాజకుమారుఁడు స్విదఁబోవు నేమో సమయ మరసి లోపలికిఁ బోవలయునని యందొకచోఁ బొంచియుండెను. విసరినకత్తి రాజకుమారునికిఁ దగులక యందు దాగియున్న మంత్రికిం దగిలి కంఠము త్తరించినది. ఆహా! ఎంతచోద్యము! అప్రియయి యేమియు రాజకుమారుం డెఱుంగఁడు కోటదాఁటి యయ్యర్ధరాత్రంబునఁ దిన్నఁగాఁ దన యింటికిఁ బోయెను.

మంజువాణి దాసీముఖమున నావృత్తాంతమంతయు దెలిసికొని భయభ్రాంతచిత్తయై పరితపించుచు నా యాపద దాఁటింపుమని మదనమంజరికను బ్రార్థించినది. అప్పుడు దాసి చేయఁదగిన కృత్యమంతయు బోధించి యామంత్రి శవమును మూటగట్టి తీసికొనిపోయి కందకములోఁ బాఱవైచినది. అంతలోఁ దెల్లవారుసమయ

మగటయు మదనమంజరిక బోధించిన ప్రకారము మంజువాణి కేకలు వైచుచు నొడలు గీరుకొని తలవెరియఁబోసికొని యేడువఁ దొడంగినది. ఆ సద్దు విని నృపాలుం డదరిపడి రెండవభార్య యంతఃపురమునుండి యక్కడికి వచ్చి మంజువాణి యాకార వికారమునుజూచి భయపడుచుఁ బలుకులు వడఁకఁ నేమి యేమని తొందరగా నడిగెను.

అప్పుడు మంజువాణి కొంతసేపేమియుం జెప్పక శోకమభినయించుచు నెట్టకేలకుఁ గన్నీరు దుడిచికొని మహారాజా! పడుచువాండ్ర సంతఃపురములలోఁ గాపు పెట్టిన సేవకుండె నవివేకి యెందైన నుండఁగలఁడా? ఆ క్రూరాత్ముఁ డేమిచేసెనో చూచితిరా? అయ్యో! చెప్పుటకు నోరాడకున్నది. మీరు రానిసమయము కనిపెట్టి దొంగవలె వచ్చి ముచ్చటలాడ మొదలుపెట్టెను. నీ కిందేమి పనియున్నదని యడిగిన నిన్ను వలచి వచ్చితినని చెప్పెను. ఆ మాటవిని నేను భయపడి మెల్లన లేచి లోపలికిఁ బోవఁ దలంచు నంతలోఁ జేయిపట్టుకొని యేమేమో చేయఁ దొడంగెను. నేను గేకలు వైచితిని. నా సఖురాలీ మదనమంజరిక వచ్చి విడిపించినది. అంతలో వాఁడు పారిపోయెను. మంత్రి కాతెఱంగెఱిగింపుమని నా రెండవదాదిని పంపితిని. అదిపోయి మంత్రిని లేపి యావార్తఁ జెప్పిన నతండు వానిం దరిమికొని పోయెనని చెప్పినది. ఇంతవట్టునిశ్చయము తరువాత నేమిచేయవలయునో మీరే ప్రమాణమని యూరకున్నది.

అప్పు డారాజు క్రోధావేశ హృదయుండై మదనమంజరిక నడిగిన నదియు నట్లే చెప్పినది. ఔరా! యౌవనమద మెట్టివానిని దుర్గుణుం జేయక మానదు. ఆ చిన్నవాఁ డుత్తముఁడని నమ్మి నేనే మోసపోయితిని. దాననే కదా పెద్దలు శుద్ధాంతముల వృద్ధులం గంచుకులఁగా నియమించి కాపు పెట్టుదురు. కానిమ్ము. ఇప్పు డేమి యనుకొనినను ప్రయోజనము లేదని తలంచుచున్న సమయములో నొక దాది వచ్చి సుముఖు నెవ్వరో చంపి కందకములోఁ బాఱవైచిరని చెప్పినది.

ఆ మాట విని రాజు విస్మయశోకంబులు చిత్తమునఁ బెనఁగొన సత్వరముగాఁ బోయి చూచినంత మంత్రి కందకములో నీడిపెఁ దేలియుండెను. పరికించినఁ గంఠము నలిఁగబడియున్నది. ఆ దృశ్యము చిన్నవాఁడే చేసినట్లు నిశ్చయించి యాగ్రహమున నా రాజపుత్రుఁడున్న మందిరమున కరిగెను. అట్టి సమయమున నరుండు తల్లితో "అమ్మా! మన మిందుండరాదు. మనదేశమునకుఁ బోవుదము రమ్మని చెప్పుచుండ నాయనా! అట్లనుచున్నావేమి? యీ రాజు కడు ధర్మాత్ముండని చెప్పుచుందువే? వారిని కొల్వుమాని కొనునంత యవసర మేమి వచ్చినదని యడిగిన నా మాట కేమియు నుత్తరముఁ జెప్పక అది నా ప్రారబ్ధమని పలికెను. ఆ మాటలారాజు చెవిని బడినవి. వాని నపరాధిగా నెంచి యా రాజు చయ్యన లోనికిఁ బోయెను. రాజపుత్రుఁడు రాజుంజూచి యక్కజమందుచు లేచి నిలువంబడి నమస్కరించెను.

అప్పుడా రాజు నిన్ను మేమంతఃపురములోఁ గాపు పెట్టితిమి గదా ? మా సెలవు లేనిదే నీవేమిటి కిట్లు వచ్చితివో చెప్పుమని యడిగిన నతండది నాదియే తప్పు. అందులకు నన్ను శిక్షింపుఁడని యుత్తరముఁ జెప్పెను. పిమ్మట రాజు 'కానిమ్ము. నీవు చేసిన తప్పిది యొక్కటియే కాదు. చాలగలవు, విచారించెదను. సభకు రమ్మని" పలికిన నతండించుకయుఁ గలఁతనొందక చిత్తము చిత్తము, ఇదె వచ్చుచున్నానని యతని వెంట నడువఁజొచ్చెను రాజు వానికి మంత్రి శరీరమును జూపి వీనినిట్లెవ్వరు చంపిరో యెఱుంగుదువా ? యనుటయు నది ప్రపమునకుఁ గాక యుదులకుఁ దెలియునా ? యని యుత్తరముఁ జెప్పెను.

తరువాత సభకుఁ దీసికొనిపోయి మంజువాణి సఖురాలు మదనమంజరికిని రప్పించి చిన్నరాత్రి యితండేమి చేసెనో చెప్పుమని యడిగిన నా చెలిపె సభ్యులెల్లరు విన నిట్లు చెప్పినది. అయ్యా ! ఆరాత్రి చిన్నవాఁడు మా యమ్మగారి మేడలోపలికి వచ్చెను. నేను గదిముంగిటఁ గూర్చుంటి. నన్ను జూచి మంజువాణి యెందున్నదని యడిగెను. నీ కామె పనియేమి యున్నది ? లోపల నున్నారని చెప్పితిని. అవసరముగా మాటలాడవలయునిటు రప్పింపు మనుటయు నిజమనుకొని నేను దీసికొని వచ్చితిని. ఆమెం జూచి యాతండు నాకు దాహమగుచున్నది. యిచ్చెదవా ? యని యడిగెను. ఆమె నన్నిమ్మని సన్నఁజేసినది. అది యెరులిచ్చునది కాదు. నీ యధరామృత మిచ్చినం గాని నా దప్పిదీఱదనిపలికెను. ఛీ ! నీచా ! అట్టిమాటలు ప్రేలెదవేం ? పో పొమ్మని యామె పలికి లోపలికిఁ బోవుచున్నంత వెనుక నరిగి యామె చేయి పట్టుకొని లాగెను. నేను పోయి వెనుకకు లాగితిని ఆమెయుందిట్టినది. అప్పుడు కోపము వచ్చి కత్తి దీసికొని మమ్ము నఱుకఁ బోయెను. మేము కేకలు వైచినంతఁ బాఱిపోయెను — అప్పుడు నా చెల్లెలిచే మంత్రి కా వార్తం దెలియఁ జేసితిని.

అతండు పోయిన నాటి రాత్రి నతని యంగము కందకములోఁ బాఱవైచెనఁట ఇదియే జరిగిన కృత్యమని చెప్పినది. అప్పుడు రాజు వానిం జూచి పుణ్యాత్మా ? యివి చెప్పిన మాటలు వింటివిగదా ! దీని కేమి యుత్తర మిచ్చెదవని యడిగిన నా రాజపుత్రుండు వెరగందుచు ఆహా ! స్త్రీ లెట్టిపనులకైన సాహసము గలవారు గదా ? ఇప్పుడు నేను యదార్థముఁ జెప్పినను రాజు నమ్మఁడు నమ్మినంత నీ కాంతం జంపును. భార్యాభర్తలకు వియోగముఁ జేసినవాఁడనగుదును. నేను బ్రతికి యుండిన నేమి ప్రయోజనము ? అని తలంచుచు నేమియుం బలుకక యూరకుండెను రాజు మరల దీని మాటలకుఁ సమాధానము జెప్పవేమి ? యీ యపరాధముఁ జేసిన ట్లొప్పుకొనియెదవా ? యని యడిగినఁ జిత్తము. ఒప్పుకొంటినని యుత్తరముఁ జెప్పెను. క్రమ్మరము ఇది ? మంత్రి నీవే చంపితివి కాదా ? యనుటయుఁ గాకయుండను నేనే యని యుత్తర మిచ్చెను.

అప్పుడు రాజు మిగులఁ గోపించుచుఁ "ద్రోహీ ! నీవు ... పూసిన కత్తి

వని యెఱుంగక నీ మాటల నమ్మి శుద్ధాంతమునఁ గాపు పెట్టిన నెట్టివని జేసితివి। క్రూరాత్మా ! రాజపత్ని నీకుఁ దల్లి గాదా ? అయ్యో। కడుదయాళుండనని పలికితివే। నా యంతవాని నీ మంత్రినెట్లు చంపఁ జేతులాడెనురా ? యని యనేక ప్రకారముల నిందింపుచు శాస్త్రవేత్తల రప్పించి వాని వృత్తాంతమంతయుఁజెప్పి వీనికేమి శిక్ష విధింపవలయు ? నని యడిగిన వారు గాత్రము తునకతునకలుగా గోసి యుప్పుపాతర వేయవలయునని చెప్పిరి. ఆ మాటలు విని రాజు తిరుగనించుక విమర్శించి తదాకార చేష్టలఁ బరీక్షించి అన్నా ! వీని ముఖమున నించుకయు వికారము గసంబడదు అపరాధముఁ జేయని వాడుంబోలె గన్పట్టుచున్నాఁడు. ఉరిశిక్ష విధించిన వెరచినట్లు కనంబడఁడు. దీనిలోఁ నేదియో మర్మమున్నదేమో కదా। పోనీ నే నెఱుంగననియుం జెప్పకున్నాఁడేమి ? నిరపరాధుని శిక్షింతునేని నరకము పాలగుదునని తలంచుచుఁ జిన్నవాఁడా ! నీవు చేసిన తప్పునకు విద్వాంసులు చెప్పిన శిక్ష శాస్త్రచోదితమై యున్నది. అట్టి దాని ననుభవింతువా? యంటయు నతండించుకయు విచారింపక పూర్వముద్యోగ మిచ్చినప్పుడుబోలె సంతోషముతో మందహాసముఁ గావించెను. ధైర్యమునకు సభాసదు లెల్లరు నాశ్చర్యపడఁ జొచ్చిరి.

అప్పు డారాజు హృదయంబునఁ బుతెఱంగులఁ దలంచుచు నురిశిక్షకు సమ్మతింపక ద్వీపాంతర వాసశిక్ష విధించి తన యంతఃపురమున కరిగెను. రాజభటు లారాజపుత్రుని నిగళంబులం గట్టివైచి వీధులన్నియు నూరేగింపుచుఁ దల్లియొద్దకుఁ దీసికొని పోయిరి. అంతకు ముందుతద్వృత్తాంతము విని విచారింపుచుఁ జారుమతి కుమారుం జూచి నాయనా। నీ కిట్టియవస్థ యెట్లు వచ్చినది ? కలయందైనఁ బరకాంత వార్త స్మరింపని నీవు రాజపత్నిం బట్ట గమకింతువా ? అయ్యో ! పరుల నిమిత్తము ప్రాణమును తృణముగా నెంచి విడుచువాఁడవు. మంత్రినెట్లు చంపుదువు ? తండ్రీ ! నీ వశాతశ తువవే। యట్టి నీయం దీయపరాధ మెవ్వరు మోపిరి ? నీయం దెవ్వరు వైరముఁ బూనిరి ? తప్పుజేసిన వాఁడుంబోలె నీ వేమిటి కూరకుంటి ? వని యనేక ప్రకారముల విలపింప రాజపుత్రుండు నవ్వుచు నిట్లనియె. అమ్మా ! నేను బలుమాఱు బోధింపుచుంట నేమిటికి మఱచెదవు ? ప్రారబ్ధంబు భోగింపక తీరునా ? యితరుల నిందించెద వేమిటికి ?

శ్లో॥ యత్కర్మకృజముప్తం చేసపు రానిశ్చితం స తదృశై
పూర్వ కృతస్యహి శక్తో విధినాపి నకర్తుమన్యథా భావః

శ్లో॥ తస్మాద్భద్ర తయధాయపృ పితద్వం యిన్మద్రై వయోగేన
తత్రతథాతత్ప్రాప్తిపవశోనిసియత్నేతస్యభ్రాంతిః

పూర్వజన్మంబున నాటిన సుకృతదుష్కృతరూపములగు కర్మములను బీజము లిప్పుడు ఫలించుచున్నవి. దాని ఫలములనే జనులు గ్రహింపుచుందురు. అట్టి పూర్వకృతకర్మమును మార్చుటకు బ్రహ్మదేవునకైనను శక్యము గాదు. ఎక్కడ నెవ్వని కెంత

యనుభవింపవలసి యుండునో వారినప్పటికిఁ దీసికొని పోయి దైవము దానిఁ గుడిపించును. అట్టి దాని విషయమై భ్రాంతిపడ నేమిటికి ? నేను బోయి వచ్చెద నాజ్ఞ యిమ్ము నా కొఱకుఁ జింతింపకుము. దేహ ప్రధానంబున నైన నొరుల కుపకారముఁ గావింపుము. నీ వెఱుంగని దానవు కావు. స్వార్థపరత్వ మెవ్వరికిని గూడదని యెన్నియో బోధించి యామె నూరడించెను.

పిమ్మట రాజభటులు అతనిం దీసికొనిపోయిరి. నిగళబద్ధుండైన యా రాజకుమారునిం జూచి యావీటిలోఁ గన్నీరు గార్పనివారలులేరు. నిత్య మతనియొద్దసత్కారముల నందు పరిచితులు వాని వృత్తాంతము విని గోలున నేడ్చుచు వెంటఁబడిపోవఁ జొచ్చిరి. రాజభటులు వారినెల్ల వారించుచుఁ గ్రమంబునఁ బురనదీపట్టణారణ్యగ్రామముల దాటించి సముద్రమార్గమున ద్వీపాంతరమునకుఁ దీసికొనిపోయిరి.

యశస్కరుని కథ

రాజు రాజపుత్రుని కట్టి శిక్షవిధించి యశస్కరుండు అముదిన్న పసవు వలెఁ గొట్టుకొనుచు నేమియు దోఁచక యెద్దియో విచారము చిత్తమున వేధింప నాఁటి రాత్రి నిద్రఁబోవక ప్రజలు తన్నేమనుకొనుచున్నారోయని యూహించి మాఱువేషము వైచికొని వీధులవెంబడిఁ దిరుగఁజొచ్చెను. అప్పు డొక యింటిలో భార్యాభర్తల కిట్టి సంవాదము జరిగినది.

భార్య — ప్రాణేశ్వరా ! యిందాక శిక్ష పడిన చిన్నవానిం జూచితిరా ? పాప మెంత చక్కగా నుండెనో ? ద్వీపాంతరమునకుఁ దీసికొని పోయి వానిం జంపుదురా యేమి ?

భర్త — వానిం జూచిన నీకు జాలిపుట్టినదా ? వాఁడు చేసిన క్రూరకృత్యమున కాశిక్ష చాలదనియే నా యభిప్రాయము. ద్వీపాంతరమునఁ గొన్ని దినములుంచి పిమ్మట జంపుదురు.

భార్య — వాఁ డాయపరాధము చేసెననియా మీ యభిప్రాయము ? వట్టిది. వట్టిది రాజు గ్రహింపలేకపోయెను.

భర్త — అబద్ధమని నీ వెట్లు చెప్పఁగలవు ?

భార్య — నిజము బయలు పడకుండునా? (మెల్లగా) ప్రధానికిని మంజువాణికిని సంబంధ మున్నదను కింవదంతి మీరు విని యుందరా ?

భర్త — అది నే నెఱుఁగ. అదియా ? తరువాత ?

భార్య — అతని రాక గ్రహించి ఆ చిన్నవాఁడు నిన్నరాత్రి మంత్రిని ఖండించియుండును. అది మఱియొక రీతి వీనిమీఁదఁ ద్రోసివేసిరి. కాకున్న నింటి యొద్దనున్న మంత్రిచావనేల ? యంతఃపురములో నపరాధము జరుగఁగా నప్పటివారిని

లేవక యెక్కడనో యున్న మంత్రితోఁ జెప్పుమనుటయు నా మాట విని యతండర్థము పోయెననుటయు నెంత యుచితము గా నున్నదియో విచారింపుఁడు.

భర్త — అవును. ఇది యసందర్భముగానే యున్నది. కాని యా చిన్నవాఁ డాయపరాధము దాను జేసిన ట్లొప్పుకొనెనఁట. అది కాదనుట యెట్లు ?

భార్య — ఆ చిన్నవాఁడు కడు గుణవంతుఁడు అందులకుఁ గారణ మేదియో యున్నది. నాకు మఱియొక యూహగూడఁ దోచుచున్నది. వీఁడు కడుఁ జక్కనివాఁడు. రాజుభార్య వీనింజూచి మోహించి యుండును. వీఁడు సమ్మతింప నప్పు డిదారిఁ ద్రొక్కియుండును.

భర్త — అబ్బా ! యెన్ని సాహసములఁ నేరుచుంటివి ? నీకు ధర్మాధి కార మిచ్చినచోఁ దీరుపులు చక్కగా దిద్దుదువు గదా !

భార్య — సందేహమేలా ? యీ యపరాధముల విమర్శింప నా కధికార మిప్పింపుఁడు. నిజము త్రుటిలో పట్టుకొని చెప్పింజెదను.

భర్త — రేపు రాజుతోఁ జెప్పెద నుండుము. నీవు వేతనమేమి కావల యును ?

అని పరిహాసముగా మాటలాడికొనిరి. వారిలోఁ గొన్ని మాటలు రాజునకు వినంబడలేదు. చివరి మాటలు మాత్రము స్పష్టముగా వినంబడినవి. ఆయిల్లు గురుతుఁ జూచుకొని మఱియొక వీధికిం బోయెను. అందుఁ దారుమతి యున్న యింటిపంచను నిలువంబడినంత నామె యిట్లు విచారింపుచున్నది

సీ. పరులద్రోవఁగ నిజ • ప్రాణముల్విడుచువాఁ
డెటు చంపు మంత్రిని • హేతుకముగఁ ?
దరుణులందఱ గన్న • తల్లుల గతిఁజూచు
పట్టి భూపతిపత్నిఁ • బట్టుటెట్లు ?
కలనైన ననృతంబు • పలుకనీయని ధర్మ
శీలుఁ డుగ్రక్రియ • ల్చేయుటెట్లు ?
దీనుల దైన్యముల్ • దిలకింప విలపించు
కరుణాలుఁ డెట్టుల • క్రమముఁ జేయు ?

గీ. నయ్యయో ! తెలియలేక రా • జతని చిత్త
వృత్తి యపరాధి యనుచు భా • వించి యకట
శిరశిక్షవిధించె హా ! • శిన్నతండ్రి !
కర్మసూత్రంబు నిన్నిట్టు • గట్టెనయ్య.

ఆ దీనాలాపము లాలించి యా రాజు దోలాయిత హృదయుండై యింటికిఁ జని మఱునాఁడు ప్రాంతఃకాలంబునఁ దారుమతి వసియించి యున్న యింటి యజ

మానుని సకుటుంబముగా సభకు రప్పించి యా చిన్నవాని గుణములు మీ రెఱింగి నంత యదార్థము వక్కాణింపుడని యడిగిన నయ్యజమానుం డిట్లనియె.

మహారాజా! ఆ చిన్నవాఁడును దల్లియు వచ్చి సంవత్సరము క్రిందట మా యింటిలోఁ బ్రవేశించినారు అప్పటినుండియు వారి మే మెఱుంగుదుము. వారి చర్యలుచూడ రాజకుటుంబములోనివారివలెఁ గనంబడుచున్నారు ఆ చిన్నవాని సుగుణంబులు లెక్కింప సహస్రముఖుండైన శేషునికైనను శక్యముకాదని నా యభిప్రాయము. అట్టి ధర్మశీలున కిట్టివాడుక యేమిటికి వచ్చెనో తెలియదు. మీ రిచ్చు జీతములో షోడశాంశమైన వాఁడు తనకుఁగా నుపయోగించుకోలేదు. సంతతము సర్వులకుఁ బంచిపెట్టువాఁడు. మీరిచ్చునది పదిదినములకైన జాలునదికాదు ముందరి నెలజీత మిప్పుడే నిరూపించి యుంచువాఁడు. తాను భోజనముఁ జేయుచున్నను అన్నమని యఱచిన వినిపాటుని లేని వానిపిసంతఁ బెట్టి యాఁకలిదీర్చువాఁడు. వాని తల్లి యొకనాఁడు రాత్రి నాలుగుసారు లన్నమువండి యర్థులకుం బెట్టినది. అయ్యా! ఆ దయాళుత్వము నేను జెప్పఁజాలను. చీమను ద్రొక్కినను బ్రహ్మహత్యఁ జేసినంత పశ్చాత్తాపమును జెందును. పరస్త్రీల నెన్నఁడును గన్నెత్తి చూడలేదని నేను బ్రమాణము చేయఁగలను. మీ యొద్ద దాచనేల? నా కూతుండ్రును కోడండ్రును బలుమారు వాని నందుదనియు మూఢుఁడనియు బరిహాసమాడిరని రహస్యముగా నా భార్య నాకుఁ జెప్పినది అట్టి ధర్మాత్ముఁడు పుడమిలోలేఁడు. సేవకవృత్తిలో నుండబట్టి వాని పేరు ప్రసిద్ధికి వచ్చినదికాదు. వానికి రాజ్యమేయున్న బలి శిబి విక్రమార్కాది ధర్మాత్ములు వీని పాదాంగుష్టమునకు బోలుదురే. ఆహా! ఆ మహాత్ముఁ డిట్టి యపవాదము వహించుట కేదియో కారణముండకపోదు. వానికిఁగల భూతదయ యింతని చెప్పఁజాలను. అందలి సత్యాసత్యంబులు విమర్శింప మీరే యర్హులు. ఇదియే మే మెఱింగిన వృత్తాంతమని యా బ్రాహ్మణుఁడు వక్కాణించెను.

ఆ మాటలే యతని భార్యయుఁ గొడుకులు గోడండ్రు కూతుండ్రునుఁ జెప్పిరి. అప్పుడు రాజు మిక్కిలి దుఃఖింపుచు రాత్రి భర్తతో వాదించిన కాంతారత్నమును రప్పించి నమస్కరింపుచుఁ దల్లీ! నీవు నిన్నరాత్రి నీ భర్తతో నన్న మాటలు నేను విన్నాఁడను. నేను దప్పు శిక్షఁ జేసితినని పలికితివి. నాకును సనుమానముగానే యున్నది నీ కిప్పుడు ధర్మాధికార మిచ్చితిని. అందలి నిజానిజంబులఁ దెలిసికొని యపరాధుల దండించి నన్నీ యాపదనుండి దప్పింపుము. నిజము దేలితివేని యా చిన్నవానిని గ్రమ్మఱ నిచ్చటికి రప్పింతునని చెప్పిన విని యాపె యిట్లనియె.

దేవా! మీరు సకలధర్మ స్వరూపులు. మీకంటె నే నెక్కుడుగా ధర్మవిచారము సేయఁగలనా? యేకాంతముగా నింటిలో నాడికొన్న మాటలు సభకెక్కునా? అయినను మీరు నన్నుఁ బెద్దఁజేసి యింతగా మన్నించుచున్నారు. కావున నా యోపి

నంత విమర్శించి నిజముఁ దేల్చెదనని యొడంబడి యట్టి యధికార పత్రికం గైకొని యప్పుడే యంతఃపురమున కరిగి మంజువాణియున్న గదులన్నియు విమర్శింపఁగా సుముఖుఁడు వ్రాసిన యుత్తరములు కొన్ని దొరికినవి. తరువాత నా యువతి మంజువాణిని వితర్కపూర్వకముగా నా చిన్నవాఁడు గావించిన కృత్యముల నడిగి శంకించుచు నా మాటలలోఁ బరస్పర విరోధములు నిరూపించి యామె చెప్పినదంతయుఁ దప్పని యామెచేతనే యొప్పించినది. తరువాత మదనమంజరికను దాని చెల్లెలిని వితర్కించి సాక్ష్యము పుచ్చుకొన్నది. అం దొకరిమాట కొకరిమాట సరిపడినదికాదు. నిజమంతయుఁ దెలిసికొని రాజునొద్దకుఁబోయి యా యిల్లాలు దేవా ! నిక్కము దొరకినది. నేఁ జెప్పిన మాటయె సత్యము. నన్ను మన్నింతురేని యదార్థముఁ జెప్పింతునని పలుకుటయు నా రాజు తొందరపడుచు దల్లీ ! వేగముగఁ జెప్పి నా మనస్సంశయము పోఁగొట్టుమని ప్రార్థించెను. అప్పుడు మదనమంజరికను రప్పించి ఓసీ ! నీవు రాజునెదుట నిక్కము వక్కాణింపుము. నాకుఁ దెలిసినది. నీవు చెప్పకున్న నేను జెప్పెదను పిమ్మట నిన్ను దండింపఁజేసెదను. ఇప్పుడే చెప్పితివే నిన్ను విడిపించెదనని బెదరించిన లఘుహృదయ యగు నాదాది భయపడి జరిగిన యదార్థమంతయు రాజునెదుట యూస గ్రుచ్చినట్లు వక్కాణించినది.

ఆ కథ యంతయు విని యా రాజు కరవాలఖండితమగు కదళీ పాదపంబు చందంబున నేలంబడి పెద్దతడ వొడలెఱుంగక యెట్టకే చేష్టగలిగి గుండెలు బాదుకొనుచు హా ! గుణనిధీ ! హా ! దయాళూ ! హా ! ధర్మశీలా ! నీవంటి సద్గుణరత్నము నావంటి నీచమతి చెంత నేమిటికి గౌరవముఁ జెందెడిని ? అయ్యో ! నిన్నూరక శిక్షించిన నా పాతకమున కంతమున్నదియా ? ఆహా ! నీ సౌశీల్యముఁ గొనియాడ శేషునకైన శక్యమా ? నిన్నుఁ గ్రూరాత్మా ! యని నిందించిన నా నాలుక వేయిముక్కలైనది కాదేమి ? యురిశిక్ష విధింతు నన్నను మొగంబునఁ జిఱునవ్వు వెలయించితివి. నీ విరక్తి యెవ్వరికిఁ గలదు ? నీ విషయపరాఙ్ముఖత మహర్షులకు సైతము గలదా ? ఆ ద్రోహురా లంత కపటముఁ బన్నిన నీవుచేసి నట్లొప్పుకుంటివి కాని కాదనవైతివి. అయ్యారే ! నీ భూతదయకు మేర యున్నదా ? భవదీయవితరణాదిగుణంబులు బ్రహ్మయుఁడు పొగడెనేమో యనుకొంటిని. నీ గుణంబులు దలంచుకొని నీ తల్లి విలపించుచున్నది. నీ యట్టి పరమధర్మ స్వరూపుని శిక్షించితిని. నేను మూర్ఖుఁడ. మహాద్రోహుఁడ, క్రూరుఁడ, పాపుఁడ. నాకి నరకము చాలదు. నేనిప్పుడు బలవంతముగా మృతినొందెదను. నా దేహము కాక గృధ్రములు సైతము ముట్టవు. రసికపురుషుల వెంటఁ బెండ్లికి బోవునట్లు పోయితివిగదా. సీ ! యా యధమురాలి నిప్పుడేమి చేయుటకుం దోచకున్నది. అప్పుడు నిజమంత చెప్పితివేని నీయెదుట నుప్పుపాతర వేయక పోదునా ? మహాత్మా ! నిన్నుప్పుపాతర వేయింతునని పలికిన పలుకులు దలంచుకొనిన నా గుండె పగిలిపోవుచున్నది తండ్రీ ! యేమిచేయుదును. తల్లీ నీవు నాకుఁ గావించిన

యుపకారమునకు మెచ్చుకొనువాఁడనని యనేక ప్రకారముల నతనిం దలంచుకొని యున్మత్తుని క్రియఁ బలవింపఁ జొచ్చెను.

అందున్న సామంతరాజులెల్ల నతని నోదార్చుచు విజయభాస్కరుని తక్షణము తీసికొనిరమ్మని మఱికొందఱు రాజభటులను బంపి యా వార్త రాజున కెఱింగించిరి. అప్పు డా రాజు రౌద్రావేశముతో మంజువాణిం జంపించి యుప్పొంగరమయించి చారుమతియొద్ద కరిగి నమస్కరింపుచుఁ దల్లీ! నే నీ కుమారుని నిష్కారణము శిక్షించిన పాపాత్ముండ. నా యపరాధములసైచి నీవు నా యింటికి వచ్చి రక్షింపుము. నా రాజ్యమంతయు నీ పుత్రున కిచ్చివేసితిని, అతనిం దోడ్కొనరా దూతలం బుచ్చితిని. శీఘ్రముగా రాఁగలండు. నీయిచ్చవచ్చినట్లు ధన మర్థులకుఁ బంచిపెట్టుము. నే నీపాదసేవకుండనై యుండెద నని యెంతయో ప్రతిమాలెను.

చారుమతి కుమారుండు వచ్చువఱకుఁ గోటలోని కరుగుటకు సమ్మతించినది కాదు. యశస్కరుఁడు భాస్కరునిరాక నరయుచున్నంత నతనిం దీసికొని పోయిన దూతలు వచ్చి నమస్కరింపుచు రాజున కిట్లనిరి. దేవా! మే మా చిన్నవానినిఁ బ్రవహణ మెక్కించి ద్వీపాంతరమునకుఁ దీసికొని పోవుచుండఁగా సముద్రములో నొకచోట లోహధ్వజము బయలు వెడలినది దానింజూచి నావికులు తొందరపడుచు నందున్న వారితో నిప్పుడు గాలివాన రాఁగలదు ఈకలము లోహధ్వజమునకుఁ దగిలి మునిఁగి పోవును. మీలో నొక్కఁడు బలిగా సముద్రములోఁ బడెనేని నీ యుత్పాతము తగ్గిపోవును లేకున్న నందఱము మృతినొందుదుము. బలవంతముగాఁ ద్రోయఁగూడదు. ఇందుఁ బరోపకారపారీణు లెవ్వరైన నుండిరేని బయలు వడవలయును అని యందందఁ జాటింపఁ దొడఁగిరి.

ఆ మాటలు విని నేను బడియెదనని పలికినవాఁ డొక్కఁడును లేఁడు — ఎవ్వనికి వాఁడే మిగులవలయుననియు మఱియొకఁడు వడి యందఱిని రక్షింపవలయు నని నీతులు చెప్పుచుండిరి. ఆ వార్త ముఖాముఖిగా మన భాస్కరుఁడు విని యుబ్బుచు లేచి మీరందఱు సంతోషముగా నుండుఁడు. నేనిందుఁ బడి మిమ్ము రక్షించెద నింతకన్న నాకుఁ గావలసినది లేదు. అస్థిరమువిడిచి స్థిరము సంపాదించెదను. నా శరీరము జన్మజన్మమునకు నిట్లే పరోపకారముగా వినియోగపడునుగాక యని పలుకుచుఁ జేతులు జోడించి మందహాస శోభితవదనారవిందుండై సముద్రములో దుమికి మునిఁగి పోయెను.

అంతలో నా గాలివాన తేలిపోయినది. కావలసిన కార్యము గంధవ్వలే తీర్చినాడు గదా యని మేము సంతోషింపుచుఁ దిరిగి యింటికి వచ్చినారము. ఇదియే మా వృత్తాంతము వింటిరి. ఆ మాటలు విని యశస్కరుడు, గోరుచుట్టుపై రోఁకలి పోటన్నట్లు పరితపించుచు మీరు మేము పంపిన దూతలు గనంబడలేదా? యని యడిగిన నప్పుడు గనంబడలేదని వారుత్తరముఁ జెప్పిరి. యశస్కరుఁడు భాస్కరునిఁగుఱించి

యున్మత్తుని క్రియ శోకింపుచుండ బ్రహ్మలు వారింపుచు వైరాగ్యోపదేశముఁ గావిం చిరి. ఆ రాజు మంత్రి వాక్యముల నెట్టకేఁ దెప్పరిల్లి యగ్వార్త భాస్కరుని తల్లికిం జెప్పవలదని యెల్లరకుం బోధింపుచు మితిలేని ద్రవ్య మా మయొప్పకు బంపెను గాని యా సాధ్వీరత్నము వాని నేమియుఁ గైకొనక కుమారుని రాక యభిలషించి కాలము గడుపుచుండెను.

రాజు విరక్తుఁడై భాస్కరుని గుణములం దలంచుకొని పరితపించుచుండ నొక నాఁ డిరువురు దూత లెద్దియో పత్రికం దీసికొనివచ్చి యిచ్చిరి. యశస్కరుఁ డది విప్పి చదువుకొన నిట్లున్నది. మహారాజా! నాకు లేక లేక యొక పుత్రిక గలిగినది. దానిం బండ్రెండేండ్ల ప్రాయంబునఁ జోరులెత్తుకొనిపోయి యమ్మవారికి బలియిచ్చుచుండ నొక రాజకుమారుఁడు రక్షించి మా వీటికిఁ దీసికొనివచ్చి యొక బ్రాహ్మణుని యింట దిగవిడిచి యవ్వలికిఁ బోయెను. ఆ బ్రాహ్మణ పుత్రుఁడు తాను బాలికను దొంగలవలన విడిపించితినని చెప్పుచుఁ దనకుఁ బెండ్లి చేయుమని కోరెను. నే నతని మాటలలోఁ బరస్పర భేదముల నరసి చేసిన ప్రతిజ్ఞకు భంగమైనను నిజము దెలిసికొనుటకై కొన్ని దినములు కాలహరణముఁ జేసితిని. ఇంతలో నా దొంగ లతని సకుటుంబముగా నెక్కడికో తీసికొనిపోయిరి. తండ్రియొక్కఁడు మిగిలియుండి విచారించుచు నొక్కనాఁడు వచ్చి యదార్థము నాతోఁ జెప్పెను. అప్పుడు నేను సంతో సించుచు నా చిన్నదానిని గుఱుతులుచెప్పి తీసికొనిరండని తగినదూతలను నానా దేశ ములకుఁ బంపితిని.

వారి జాడ యేమియుం దెలియలేదు. మఱియు విమర్శింప నా చిన్నదాని మీ యాస్థానములోఁ గొల్వుచేయుచున్నాఁడని తెలిసినది. వానిఁగాని పెండ్లియాడనని నా కూఁతురు శీలభాషిణి శపథముఁ జేసికొనియున్నది. వానిపేరు భాస్కరుఁ డని వింటిమి. అతండు సుగుణంబుల పుంజమని చరిత్రవలనం దెలియుచున్నది. అతండు నా యల్లుఁడు కావున నీ పత్రికం జూచిన తత్క్షణము తల్లితోఁ గూడ వాని భద్ర దంతావళ మెక్కించి యిక్కడికిఁ బంపవలయును. ఇదియే మాకుఁ బరిపాల యుప కారములు. ఇట్లు విధేయుఁడు. అని యున్న పత్రికం జదువుకొని యశస్కరుండు శోకోపహతస్వాంతుండై అయ్యో! అట్టి సుగుణవంతునిఁ బరాసుం గావించితింగదా! యిప్పు డీ యుత్తరమున కేమని ప్రత్యుత్తర మిత్తును? ఆ వార్త విన్నచో నా శీల భాషిణి పతివ్రతయైనచో నితరుం బెండ్లియాడదు. దుష్ప్రచారంతస్వాంతుండనై యత్యం యంబు నొందెదిని పురుషహత్యయు స్త్రీహత్యయు బ్రహ్మహత్యయు నన్ను బాధింపదే? యిఁక నే బ్రతుకనేల? చత్తుమన్నను నరకమున బాధపడవలసి వచ్చును. సన్ని పాతక ములు పోవునట్లు నియనేక ప్రకారములఁ దలంచుచు దానికేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మీయక రాజ్యము మంత్రుల యధీనముఁ జేసి జటావల్కలముల ధరించి యా రాజు తీర్థాటనము గావింపఁ బోయెను.

ఆ మాటలు భాస్కరునివార్త యందలి జనులవలన విని విచారింపుచుఁ బోయి తమ చేని కెఱింగించిరి. అని యెఱింగించువఱకు వేళ యతిక్రమించుటయుఁ దదనంతరోదంతము తరువాతి మజిలీయం దిట్లని చెప్పఁదొడంగెను.

నలువది యొకటవ మజిలీ

హేమప్రభ కథ

అచ్చట భాస్కరుఁడు పరోపకారమునకై సముద్రమునఁ లోఁబడి కొంతసేపు నకుఁ గన్నులుదెఱచి చూచినంత మణిమయ స్తంభసుందరమగు నొక దివ్య మందిరములో శాకములతట్టలోఁ బడినట్లు తెలిసికొని యట్టె లేచినలుమూలలు చూచుచు నయ్యారే ! యిదియేమి చోద్యము ? నేను సముద్రములోఁబడి మునిఁగితినిగదా ? యీ మందిరమెక్కడిది ? యిది యింద్రజాలమా ? లేక స్వప్నమా ? యిందలి విశేషము లరయ స్వర్గమువలెఁ దోచుచున్నది. నేను మృతినొంది స్వర్గమున కరిగితినా ? యిది నా పూర్వదేహమువలెనున్నదిగదా ! ఆ తెలిసినది నేనీదేహముతోనే పుణ్యలోకమున కరిగితిని గాఁబోలు అగునిందలి విశేషము లరసెదంగాక ! యని తలంచుచుఁ గొంత దూరము తిరిగి అదిగో ! యెవ్వతెయో భయంకరాకారముతో నిటువచ్చుచున్నది దీనింజూచిన భయము గలుగుచున్నదిగదా ! ముక్కును మొగమును వికృతములుగా నున్నవి. నోరు గుహవలెఁ దెఱవఁబడి యున్నది. నాలుక జ్వాలవలె ప్రేలాడు చున్నది పురాణములో రాక్షసస్త్రీలున్నట్లందురు. స్వర్గములో రాక్షసి యుండు నేమిటికో కదా ? దీనియెదుటఁ బడితినేని నన్నుఁ గబళముగాఁగొని నోటిలో వైచికొనును. దాఁగియుండెదనని తలఁచి యొకమూల నడఁగియుండెను. అంతలో నారక్కసి నిప్పులుగ్రక్కుచువచ్చి యందలి కపీఠంబునం గూర్చుండి అయోముఖీ ! యెక్కడ నున్నావు ? ఆహారము సిద్ధపఱచితివా ? యని యడిగినది. అప్పుడొక మూలనుండి యయోముఖివచ్చి దేవీ ! యంతయు సిద్ధపఱచితిని. కాని అని యర్థోక్తిగాఁ బలికి యూరకున్నంత నాశ్వాసముఖి నగముమాటాడి యూరకుంటివేమి ? మనుష్య మాంసము వచ్చినదా ? లోహధ్వజునకు విడచుట మఱచితివాయేమి ? యని యడిగినది.

దేవీ ! లోహధ్వజము వారుకనేననే విడిచితిని. ఏమికారణముచేతనో కాని మనుష్యశరీరమువచ్చి శాకములతట్టలోఁ బడియుండలేదు నీవిపుడు తెప్పుమను వలంబున్న నసవచ్చి వచ్చిన శవము శాకనసాలములో నున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడిం తమనుష్యులు వచ్చిపడియుందురు. దానికేటి తప్పిననేమి పలికినను వచ్చిన నరమాంసము మయుఁడిచ్చిన వరమేల తప్పును ? నీవు నపసము జేసితివి

తోచుచున్నది. వేయి సంవత్సరములనుండి జరుగుచున్న పని నేఁడేలతప్పును ? నిజము చెప్పు మనుటయు నేనేమియు నెఱుఁగనని ప్రమాణముఁ జేసినది.

అప్పుడా రక్కసి తొందరపడుచు నోసీ ! శూలనఖ యెక్కడనున్నది ? ఇటు రమ్మనుమనుటయు నది దానిం దీసికొనివచ్చి యెదుర నిలఁబెట్టినది. శూలనఖా ! నీవరిగి నా మనుమరాలినిటు తీసికొని రమ్మని చెప్పిన నదిపోయివచ్చి అమ్మా ! ఆమె యిప్పుడు సఖులతోఁగూడి యుద్యానవనములోఁ గ్రీడించుచున్నది. నామాట వినిపించుకొన్నదిగాదు. గట్టిగాఁ బిలిచినంత సఖులచే మొత్తించినది. దెబ్బలుపడి వచ్చితినని చెప్పినది.

అప్పు డా రక్కసి అబ్బా ! వృద్ధులమాటలు పిల్లనాండ్రు వినిపించుకొనరుగదా ? దీనికి నాయందుఁ బెంచిన విశ్వాస మించుకయును లేదు. నామాటకు దేవేంద్రుఁడు సైతము వెఱచునుఁగదా. నా యాహారవిషయమై యించుకయు విమర్శింపదు. సంతతము సఖులతోఁ గ్రీడించుచుండును. అయోముఖీ ! నీవైన నరిగి నాకాలకమునందు ప్రస్తరము దాచిపెట్టిలోనున్నది. యిప్పుడని యడిగి తీసికొని వత్తువే ? అని చెప్పినది.

అదియుం బోయి వచ్చి అమ్మా ! ఇప్పుడు మన హేమప్రభ పెండ్లియాటలాడుచున్నది. మాటాడినదికాదు. నన్నదాటినది. నన్ను ఘటింపుము. తరువాతఁ దీసికొనివత్తును. నీయుద్యోగమునకుఁ బనికిరాదు. లేకున్న నీయాజ్ఞనుఁ ద్రిలోకాధిపతియైన చేతులుగట్టుకొని యెదుర నిలువఁబడఁడా ? యని చెప్పినది. అదియు దా మాటకు సమాధానపడి ఘటింప మొదలుపెట్టినది. అట్టి సమయమున నయోముఖి అమ్మా ! హేమప్రభకు మంచిప్రాయము వచ్చినది. వివాహము గావించితివికావేమి ? ఇప్పుడిరువురు సఖురాండ్రకు వధూవరుల వేషములిచ్చి వివాహముగావింపుచుఁ జతుర్థ్యాలాపముల ముచ్చటగాఁ గావింపఁదలఁచినది. ఇదియే మంచి సమయము. ఆమెకుఁ బెండ్లి వెన వరుండైన నీకరదా ? యని యడిగిన నాభ్యాలాముఖి యిట్లనియె.

ఏకార్యములోను నాతో నది యేకీభవించదు. అది సంతతము రాక్షసజాతిని నిందించుచు మనుష్యులనైన దేవతలనైనఁ బెండ్లియాడెదనని చెప్పుచున్నది. మన జాతివారైన మనుష్యులను శత్రువులైన దేవతలును బనికిరారని నేనెంత చెప్పినను సమ్మతింపదు. ఏమి చేయుదును ? లేకున్న నీపాటికి నవ్వనికో యెవని గొప్పవానికిచ్చి గట్టిపెట్టక పోవుదునా ? దాని ఖర్మమట్లున్నది. పోనిమ్ము. పెంచిన మోహమున సంతాపముఁ బొందిచింతించుచున్నదాన. రాక్షసులందరముగాఁ సుందరులు. చిన్న మనుష్యులు చిన్న చిన్నలు చిన్నముఖములు చిన్నహస్తములు చిన్నసోగలు గలిగిన మనుష్యులేమి యందముగా నుందురో తెలియదు అని పలుకుటయు నయోముఖి అమ్మా ! నీ మనుమరాలు మనుష్యులనేపోలినదేమి ? రాక్షసుల యందమువచ్చినది కాదేమని

యడిగిన నది యిట్లనియె. నా కూఁతురిని పెంచుటకే వచ్చినది. అది విద్యాధరుని వరించి యీ చిన్నదానిం గన్నది. అందుమూలముననే దేవతల పోలిక వచ్చినది. దాని యదృష్టము వర్ణింపనున్నది. నాకు నేను ప్రతికియుండఁగా నితర జాతివానికిఁ బెండ్లి సేయుమని చెప్పుట తలంచి లేచినది.

అప్పుడు మహారాజు కనకపుర రాజు కనకగర్భుండనువానిఁ దీసికొనిపోయి తల్పంబునం బరుండఁ జేసెను. అప్పుడది తన మనుమరాలితో నోసీ ! నీవిప్పుడు పోయి హేమప్రభ నడిగి నా జాతకమును దీసికొని రమ్ము. సమయమరసి యడిగిన నది యియ్యకమానదు. రహస్యానికి నాటలు జరిగించుమని చెప్పిన నదిపోయి యా చిన్నదానిం బ్రతిమాలికొని యా పుస్తకమును సంగ్రహించుకొని వచ్చినది. జ్యోతిషముఖి పండుకొని అయోముఖితో నోసీ ! నాకీ జాతకమును మయుఁడు వ్రాసి యిచ్చెను. దీని ప్రకారము ఫలము గనంబడుచున్నది. నవగ్రహముల దశలు నాకిరువదిమాఱులు తిరిగినవి. దీని నొక్కసారి చక్కఁగాఁ జదివి వినిపింపుమని కోరిన నది తనకు జదువురాదని చెప్పినది.

అప్పు డది యాపుస్తకము విప్పిచూచి అయ్యో ? నేను పెద్దదాననై పోయితినిగదా? అక్షరములు గనంబడుటలేదు. కన్నులకు పొరలు గ్రమ్మినవి కాఁబోలు నీవి యెవ్వరు చదువఁగలరని యడిగిన నయోముఖి అమ్మా ! మన హేమప్రభకుఁ గాక యీభాష యెవ్వరికిఁ దెలియ దని చెప్పినది. దాని నెట్లయిన నొకసారి యిక్కడికిఁ దీసికొని రమ్మని చెప్పిన నదిపోయి హేమప్రభ సఖురాలిఁ గాంతిమంజరి యను దాని దీసికొని వచ్చి అమ్మా ! యిదిగో దీనిం జదువుటకై హేమప్రభ కాంతిమంజరిం బంపినది. ఆ పుస్తకము దీని చేతికిమ్మని చెప్పినది. కాంతిమంజరి యాపుస్తకమును గైకొని తత్ఫలంబులన్నియు వరుసగాఁ జదివినది. కోట్లకొలది యది గావించిన జీవహింసలన్నియు నప్పుడు తెల్లమైనవి. మఱియు లోహధ్వజమువలన వచ్చిన మానవుఁడు తనకు గనంబడినప్పుడు మారకము జరుగునని వ్రాయంబడియున్నది. ఆ మాటలువిని యది యదలుచు అయ్యో ! నే నీ యనుమానముచేతనే జాతకమును దెమ్మంటిని. నాకు మారకము వచ్చినది కాఁబోలు. సాధనమేమి అయోముఖీ ? నన్నెట్లుకాపాడెదవు కాంతిమంజరీ ! ఇఁక జాలు నీవుపోయి మా హేమప్రభ నిటు రమ్మను. అని యూరక దుఃఖింపుచుంత వారింపుచు నయోముఖి యిట్లనియె అమ్మా ! లోహధ్వజమువలన వచ్చిన మానవుఁడు గనంబడినప్పుడుగదా నీవు విచారింపవలసినది? ఇప్పు డట్టివాఁడు రానిదే చింతించెదవేటికి ? అది మరియొకప్పుడుగాని యిప్పుడుకాదని యోదార్చినది.

గూఢస్థానమున నివసించి యా సంవాద మంతయును విని విజయభాస్కరుండు ఔరా ! ఇది నేను స్వర్గమనుకొంటిని. కాదు మయుండు సముద్రమధ్యంబున నీ గృహంబు నిర్మించి దీని కిచ్చినట్లు తెల్లమైనది. అబ్బా ! యూరంత అనేక కోటిజీవముల

హింసించి యిప్పుడు తనకు మారకము వచ్చినదని విని యెంత విలపించుచున్నదో! యెవరి ప్రాణములు వారి ప్రాణములవంటివని యేల తలంపరాదో! యిన్నిచంపిన దీని మార్చిన లోకోపకారమగును. అట్టి సాధనమేమియుఁ గనంబడకున్నదే? కానిమ్ము. ఇది యిప్పుడు నిద్రఁబోవుచున్నది. పరిచారికలు దూరముగా నెక్కడికో పోయిరి. యీ మందిరము నలుమూలలు దిరిగి చూచెదంగాక యని యందు వెదలి మణియొక గది దగ్గిర కరిగినంత వంటశాల గనంబడినది. అందు ననేక నరకళేబరరుధిరాప్లుతమైన ఖడ్గ మొండు గనంబడినది.

ఆ రాజపుత్రుండా కరవాలము హస్తంబునబూని సాహసముగా నారక్కసి పరుండియున్న మంచెకడకుఁ బోయి యోసీ! పాపాత్మురాల! దయావిహీనవై కోట్లకొలది ప్రాణంబుల నీకత్తిచేఁ బొరిగొంటివి. యిప్పుడీ కత్తియే నీపాలిటికి మృత్యు వైనది. లెమ్ము, లెమ్ము కాచికొనుమని పలుకుచు నదిలేచి పరికించునంతలో దాని యుత్తమాంగమును గదలీకాండంబు చందంబున ఖండించి శరీరముతో వేఱుచేసెను. పిమ్మటఁ జప్పుడు కాకుండ నాగది తలుపునకు గొళ్ళెమువెట్టి యందలి విశేషము లరయుచుఁ బోవఁబోవ నొకచో బార్వతీమందిరము గన్నులపండువుగాపించినది. రత్న సోపానశోభితంబై మణిచిత్రిత మందిరంబై రత్నచిత్రితధ్వజంబై యొప్పు నక్కాత్యాయనీ మందిరముఁ జూచుచు విస్మయముజెందుచు నతం డద్దేవికి మ్రొక్కి వినుతించుచున్నంతలో నాప్రాంతమందెద్దియో రొదయగుటయు నతండెవ్వరో వచ్చు చున్నారని తలంచి యందొకమూల నడంగియుండెను.

అప్పు డమ్మవారి ప్రక్కనున్న కవాటముదెఱచికొని యిందీవరంబులంబోలు వాలుగన్నులును పద్మమువంటి మొగంబును మృణాళనాళంబులఁబోలు బాహువులు మృదుశరీరమును బుష్పములవంటినవ్వును గలిగియారీతి విలసిల్లు సరోజినియో యన స్త్రీసహస్రంబులు సేవింప నొక చక్కనిచిన్నది యక్కడికివచ్చి కాత్యాయని కెదురుగా సఖులతోఁగూడఁ గూర్చుండి తంత్రీనాదములతోఁ గంఠనాదముల మేళగించి యమ్మ వారిం గీర్తించుచుఁ గొంతసేపు హాయిగాఁ బాడినది.

తరువాతఁ గాంతిమంజరి లేచి కాత్యాయనీమహాదేవీ! చిరకాలమునుండి నా సఖులెల్లరు నీపాదసేవఁ జేయుచున్నది. దానికిఁ దగిన మగనింగూర్చితివికాదుగద? నీయనుగ్రహ మెప్పటికివచ్చునో తెలియదని ప్రార్థించినది ఆ మాటలువిని హేమప్రభ "సఖీ! మాజరరాక్షసి బ్రతికియుండఁగా నాకు వివాహముకాదు. నీవిమిరి వెఱ్ఱి పడియెదవు? పిమ్మటఁగాని అమ్మవారికి దయరాదు." అని పలికినది. అప్పుడు కాంతిమంజరి "సఖీ! నీతోఁ జెప్పమఱచితిని. ఇందాక మీయవ్వనాడేఁ దన జాతక ఫలములఁ జదివించుకొని మారకము వచ్చినదని విచారింపుచు నిన్నుఁ దీసికొని రమ్మన్నది. పాపము. పోయి చూతము వత్తువా!" యనుటయు నదిమోదించి యా హేమప్రభ యా దెసకుఁబోయెను.

తదీయ రూప విభ్రమవిలాసంబు లరసి రాజకుమారుండు మోహపరవశుండై అయ్యారే! యీచిన్నదానిరూపము జగన్మోహనముగా నున్నయది. నిష్కామునైన నాచిత్తమునే వికారమునొందింపుచున్నది. ఓహో! సౌందర్యమునం దెట్టిశక్తియున్నది. యేమోయనుకొంటిని. ఇది యంగీకరించెనేని బెండ్లియాడి గార్హస్థ్యము నడుపుదునుకదా! యని యూహింపుచు సీ! నాకిట్టిబుద్ధియేమిటికిఁ బుట్టవలయును? అవ్వేలంది యనుమోదింపనిచో నాబుద్ధివ్యభిచరింపకపోదుగదా? ప్రమాదమూహించితినని పశ్చాత్తాపముఁ జెందుచు వారేమిచేయుచున్నారోయని వెనుక వెనుకఁ బోయి చూచుచుండెను. హేమప్రభ సఖులతో జ్వాలాముఖియొద్దకరిగి చచ్చియున్న యారక్కసిం జూచి వెఱచుచు శోకగద్గదకంఠియై అమ్మయ్యో! మా యవ్వ నెవ్వరో కత్తుల నుత్తరించెను ఇఁక నాకు దిక్కెయ్యది? యెట్లు బ్రతుకుదాన? నేమి సేయుదు? నని పెద్దయెలుంగున నురస్తాడనము గావింపుచు నేడువఁ దొడంగినది. సఖులందఱు గన్నీరు విడువఁజొచ్చిరి.

కాంతిమతి: అయ్యో పాపము నాతో నిన్నుఁ జూపించుమని యడిగినది తనకు మరణ మాసన్న మైనదని యెఱుంగును సుమీ! దీని నిట్లు ఖండించిన వారెవ్వరో యరయ వలయు. మనల నేమిచేయునో! నీవు ధైర్యముగా నుండి ముందరి కార్యమాలోచించుమని యోదార్చుచు హేమప్రభకు శోకోపశమనముఁ గావింప జొచ్చినది. హేమప్రభ కాంతిమంజరితో 'సఖీ! నీ వన్నట్లు దీనిం జంపినవా రెవ్వరో యరయ వలయు. నిష్కారణ మిట్లేల నీల్గెడిని? నఱకఁ బడిన కంఠము గనంబడుచున్నదిగదా? మన మందిరము నలుమూలలు వెదకి యుద్యాన వనముఁ జూచి రండని సఖుల కందఱకు నియమింపుము. నే నిందే యుండెదనని చెప్పినఁ గాంతిమతి సఖులఁ వెంటబెట్టుకొని యా మందిరము లన్నియు వెదక మొదలు పెట్టినది ఆ మాటలు విని నంతనే భాస్కరుఁ డమ్మవారి చాటునకుఁ బోయి దాఁగియుండెను. ఆ కాంతలా నిశాంతమంతయు వెదకి వచ్చిన తరువాత భాస్కరుండా దారులన్నియుఁ గుఱుతుఁ జూచుకొని మెల్లగా నమ్మవారి ప్రక్కనున్న గుమ్మము దెఱచికొని యుద్యానవనము లోనికిం బోయెను.

శీతల జల పూరితములై కనకమణి సోపాన విరాజితములగు వాపీకూప తటాకముల చేతను సుమలయకుసుమ కిసలయ ఫలవిసర మనోహరంబులగు వివిధతరు లతావితానముల చేతను శోభిల్లుచున్న యయ్యుద్యానవనముఁ జూచి యా రాజకుమారుండు మారవిలాసములు మానసమున మొలకెత్తుచుండ విస్మయముఁ జెందుచు నందందు విహరింపుచున్న సమయంబున హేమప్రభ సఖులతో స్నానముఁ జేయనా కేళీతటాకమునకు వచ్చి యా ప్రాంతమం దా రాజపుత్రుంగాంచి హర్షవిస్మయ వ్యాకుల చిత్తయై కాంతిమంజరి కిట్లనియె.

సఖీ! యా పాదపము దాపునఁ బూవులఁ గోయుచున్న పురుష సింహుఁ

డెవ్వఁడో పరికించితివా ? వసంతుఁడు రూపముగైకొని యిందు విహరింపవచ్చెననితోచు చున్నది. కానిచో నిప్పనాంతరమునకుఁ బురుషేతరు లెట్లువత్తురు ? నీ వరిగి వాని వృత్తాంత మరసి రమ్మని పంపిన నది పోయి యా రాజకుమారునకు నమస్కరింపుచు నార్యా ! నీకు స్వాగతమా ? గాక నీవు కంతుఁడవా ? వసంతుఁడవా ? జయంతుఁడవా ? నీ వృత్తాంతముఁ జెప్పుము. నీ వీ రహస్యగృహంబున కెట్లు వచ్చితివి ? పేరేమి ? యెవ్వని కుమారుఁడ ? వని యడిగిన నతండు సంతసించుచు —

బోఁటి ! నీ మాటలచే మాకుఁ బ్రమోదము గలిగినది. నేను నీ వనినవారిలో నొక్కండనుగాను. విక్రమార్క చక్రవర్తి ప్రసిద్ధి మీరు వినియే యుందురు. ఆయన మనుమఁడను. నా పేరు విజయభాస్కరుఁ డందురు. సముద్రంబున నౌకాయానంబున నరుగునప్పుడు లోహధ్వజము బయలు వెడలుటయు నయ్యుత్పాతంబు ప్రజలనంటకుండ నేను సముద్రములో నురికితిని. దానంజేసి యిక్కడకు రాఁదటస్థించినది. ఇదియే నా వృత్తాంతము. అనుటయు నది యా వృద్ధ రాక్షసిని సంహరించినవాఁడవు నీవేకావా ? యని యడిగిన నేనేయని యొప్పుకొనియెను.

నిష్కారణము నామె నేమిటికి వధియించితివని యడిగిన నతండు లోక కంటకురాలగుటఁ బరిమార్చితినని చెప్పెను. అప్పుడది పోయి హేమప్రభకా వృత్తాంత మంతయు జెప్పి అహా ! విక్రమార్కుని కీర్తి విద్యాధరులు సంతతము గానము సేయు చుందురు. అతండు మంచి ధర్మాత్ముఁడు సాహసవితరణాది గుణంబుల దేవగణంబు లకు సైత మచ్చెరువు గలుగఁ జేసెను. ఈతఁడతని మనుమఁడు. అట్టియెడ రూపం బున నసామాన్యుఁడు గదా ? బ్రహ్మ వీని నీనిమిత్తమే తీసికొని వచ్చెనని తలంచెదను. ముసలి దాని చావుచూడ దీనికే కారణము. అని పలుకుచు స్ఫురణమభినయించి.

సఖీ ! యాతండు నీభర్తయగుటనిక్కువమే. జ్ఞాపకమువచ్చినది. మీయవ్వ జాతకములో నట్లున్నది. ఎవ్వఁడు నీకు మారకుఁడో యాతండే నీమనుమరాలికి మనో హరుఁడని వ్రాయబడి యున్నది. చదువునప్పుడా మాట దాటించి చదివితిని. అని చెప్పిన విని హేమప్రభ నవ్వుచు నీ కట్టి నమ్మకము కలిగి యుండిన నీ కార్యము సంఘటింపుమని పలికినది.

అప్పుడు కాంతిమంజరి హేమప్రభను వెంటఁ బెట్టుకొని యా చిన్నవాని యొద్దకరిగి సఖీ ! యితండు విక్రమార్కుని మనుమఁడు విజయభాస్కరుం డనువాఁడు గుణంబుల నలసికన్న నధికుండు. వీని చరిత్ర మంతయు వింటిని. ఇప్పుడు మన యింటి కతిథిగా వచ్చెఁ గావున సత్కరింపుమని పలుకుచు నార్యా ! యీ చిన్నది మా కందఱకు హృదయ స్థానమైయున్నది. దీని పేరు హేమప్రభ యందురు. ఇది విద్యా ధర చక్రవర్తి యగు విశ్వావసునకు మనుమరాలు. దేవవ్రతుని కూఁతురు. దీని మాతృ సంప్రదాయము రాక్షసజాతిలోఁ జేరినను దీని గుణంబులిట్టివిగావు నీవు పూజ

నీయుండవు గావున మా గృహంబునకు విచ్చేయవలయునని చెప్పిన నతండు నవ్వుచు నిది మీ గృహము కాదా ? ఇంతకు ముందే వచ్చితిమని యుత్తర మిచ్చెను.

అప్పు డొక పుష్పమాలిక హేమప్రభ నతని కంఠమునందు వేయించినది. అతని చేత మణిమయమైన దండ నయ్యంగనయాన మెడలో వేయించినది. అంతలో సఖురాండ్రందఱు నచ్చటికి వచ్చి పూవులం జల్లుచు వధూవరుల నాశీర్వదించిరి మాలో వివాహ పద్ధతు లివియేయని యాతనికిం దెలియఁజేసిరి. ఆ సమయంబు నజలోర్మిశిఖరశీకర నికరంబులును, తరులతా ప్రవాళ కుసుమంబులును గాలిచే వారి సమీపమునఁ బడి జలవనాదిదేవతలు వధూవరులపై నభినందించుచు జల్లు సేసలువలె విలసిల్లెను పిమ్మట వారిని భోగసంపదలకు సంకేత స్థానమువలె నొప్పుచున్న యొక కేళీగృహంబునకుఁ దీసికొని పోయి పుష్పశయ్యం గూర్చుండఁబెట్టి మంగళగీతములం బాడుచు నిరువురకు మనోహరోత్సుకత్వము గలుగఁ జేసిరి. కొంత తడవు సఖులెల్ల విచ్చలవిడి శృంగార చేష్టలఁ గావించిరి. పిమ్మటఁ గాంతిమంజరి బాస్కరునితో రాజపుత్రా ! యిది నీ భార్యయైనది. యిటు పిమ్మట నీ యిష్టము వచ్చినట్లు చేసికొనుము. మే మందరముఁ బోవుచున్నార మని పలుకుచు దలుపు బిగించి సఖులతోఁ గూడ యవ్వలికిఁ బోయిరి. తదనంతర మా రాజపుత్రుఁ డయ్యాహారత్నమునకు సంతోషము గలుగ జేయుచుఁ గొన్ని దినములు గడపి యొకనాఁ డతండు కాంతా ! నే నెంతకాల మిట్లు పరోపకార విముఖుండనై యుందుందును ; పాముచందువోలె నిధువన క్రీడయే జన్మకు సార్థకమని యూహింపవలయునా ? భూలోకమునకుం బోవ తెలుపఁ జూ పెద నని ప్రతిదిన మూరింపుచుంటివి. నా వృత్తాంత మంతయు వినియుంటివి గదా? నా తల్లి నా కొఱకెంత చింతించుచుండునో ; ఆమెం జూచిరావలదా ? యని యడిగిన నా జవ్వని నవ్వుచు నిట్లనియె.

ప్రాణేశ్వరా ! నీవు నా కిందుఁ గావించినది పరోపకారము గాదాదీననెవ్వఁడు పుణ్యము గలుగఁబోదు. వినుము. నీ తల్లిం జాతక మిప్పుడచే నీ యుల్లము తల్లడిల్లు చున్నది. నా తల్లియు నట్టిదని యేల తలంపవైతివి ? నిష్కారణము దాని నేమిటికి వధించితివి ? అది నీ కేమి యపకారముఁ జేసినది ? ఆ పాతక మనుభవించుటకే మరి కొంతకాలము నీకీ బంధనము విధించితి నని యుత్తరముఁ జెప్పినది. అను నుడు. నీ తల్లి నా కొక్కనికే యపకారముఁ జేయలేదు. జగంబునకే శత్రుడాలు అబ్బా ! ఆ రంతగాంచిన జీవహింసలకు మేరయున్నదా ? ఆ వృత్తాంతము వినియే లోకమంతయు రాలని పరిమార్చితిని. ఇట్టి బంధనములు పెక్కులను భరింపవచ్చును. నా సాహసము మెలగేచు ; కాని నాకుఁ జెపు వెలింగింపుమని యతండు తొందరపెట్టెను.

మిటుమీద నాఁ డచ్చేడియ మోహనరత్న మిప్పుడు నుండిన యొడి చెప్పెను హితం బొడిగి యొక సరస్సు చెంతకుఁ దీసికొనిపోయి పుత్రా ! నీవు పలుకుచు నీ తటాకంబున మునింగితివేని నీ యిచ్ఛ వచ్చినచోటికిఁ బోవుదువు.

వెండియు నిచ్చటికి రాఁ దలంపుగలిగినప్పు డీ కంకణమును చేత నిడికొని తలంచు కొని యే తటాకంబున మునింగిన నిచ్చటికి వత్తువు. ఇదియే సాంకేతికము. ఈ సంబంధము నేమఱ వద్దు సుమీ? మీ తల్లిం జూచి పారములోపున రాకున్నఁ దండ్రిల్లు దాని దీన బంధుండవు నీ వెఱుంగనిది లేదని యతనిచే నొప్పించుకొని మోము మఱచి గొనుచు భూలోక గమనంబున కనుజ్ఞ యిచ్చినది.

అతండు కొన్ని రత్నములు మూట గట్టుకొని యా కాసారమున మునింగి శోభావతీ పురంబున కరుగునట్లు తలంచుకొని లేచి చూచినంత నప్పట్టణము కన్నులం పండువు గావించినది. అప్పుడు హేమప్రభ ప్రభావంబు వేతెఱంగుల గొనియాడుచు నల్లన నప్పుర భేదనములోనికిం జని యశస్కరుని గుఱించి వితర్కింపఁ దన్నుఁ గుఱించి పశ్చాత్తాపమునం జెందుచు విరక్తుండై తీర్థాటనము సేయ నరిగినట్లు తెలిసినది. పిమ్మటఁ దన బసలోనికిం బోయి తల్లిం జేరిన నామెయుఁ బుత్రశోక వ్యాకులచిత్తయై యుండెనిం బోయినట్లు వినఁబడినది. అప్పుడా రాజపుత్రుఁడు మిక్కిలి విచారింపుచు వారి జాడ నరయు తలంపుతో ననేక జనపదంబులు తిరిగి తిరిగి యొకనాఁడు సాయంకాలమునకుఁ గలభాషిణి యున్న చంద్రప్రస్థ పురంబునకుం బోయి యొక దేవాలయములోఁ బండుకొని ధ్యానింపుచుండెను.

కలభాషిణి కథ

అంతలో నొకస్త్రీ వచ్చి యతని మీఁపు తట్టుచు మదనకేతనా! లెమ్ము లెమ్ము. రాజపుత్రికను గోట దాటించి వచ్చితిని. మేము పయనమై శ్రీశైలమునకుం బోవుచుంటిమి. నీవు మమ్ము ముందరి మజిలీలోఁ గలిసికొనుము. కార్యసంఘటనముఁ జేయుటకు నేనుపూట నా కితు నన్న పారితోషికముఁ దీసికొని రావలయుం జుమీ. పోవుచున్నదాన. నిలువ వీలులేదు. కలభాషిణి నొక్కరితను నిలువం బెట్టి వచ్చితిని అని పలుకుచు నా యువతి యరిగినది. భాస్కరుఁడు దామాట లన్నియు విని వెఱగందుచు నోహో! ఇది యెవ్వతెయో? నన్ను జూచి మదనకేతనా, యని పిలుచుచు నేమో ముచ్చటించినది. పాపము వీరికెద్దియో సాంకేతిక మున్నది కాఁబోలు. రాజపుత్రిని గోట దాటించి వచ్చితినని చెప్పినది. ఇది జారకృత్యము కావచ్చును. [illegible] వింతలైన నున్నవి కదా! యని యూహింపుచు నక్కడనే పండుకొని [illegible]

అప్పుడు మఱియొక తరుణిఁ దా ప్రాంతమందుఁ దిరుగు [illegible] వయస్యా! యా దాసిరందనమాట విని యా యర్ధరాత్రమున నీ పాప [illegible] వచ్చి మోసపోయితివి. పాదరక్షలైన లేవు. ఈ గదిలో నీపా [illegible] [illegible] గలదు. పోవ్వదము రమ్ము ఇచటరాదు. ప్రొద్దుపోయినది. [illegible] రాజపుత్రికకు వివాహ మహోత్సవ మెల్లుండి జరుగునని [illegible] పుచున్నారే. నీవు దాని మాట యెట్లునమ్మితివి వసుటయు, [illegible]

నంతయుఁ జెప్పలేదు. ఏమన ఈ రాజపుత్రిక కలభాషిణి సౌందర్యాతిశయ మిట్టిదని చెప్పుటకు నాకుఁ గాదుగదా సృష్టించిన విరించి తరముగాదు. ఆ తరళాక్షి సద్గుణసమూహ మునకుఁ [illegible] లగుటఁ జూచితిని. అప్పటినుండి నా యుపన్యాసయుక్తులు చెప్ప టకు శక్యముగాదు. [illegible] యుండ [illegible] చెప్పినదానికి [illegible] గలదు. దాని నాశ్రయించితిని. అది [illegible] నాలించి [illegible] సంఘటనము చేయుదు నని సంవత్సరము నుండి త్రిప్పుచున్నది. కలభాషిణి [illegible] వృత్తాంతము నీవు వినియే యుంటివి. ఆమె [illegible] చిన్న [illegible] నంతయు సముద్ర ములోఁ బడినట్లు తెలియ వచ్చినది. తరువాత మన రాజు మతియు సంబంధము కుదిరిన పెండ్లి [illegible] లేదట. ఇప్పుడు పెండ్లి [illegible] ముగాఁ జేయ నిశ్చయించినారట. ఆ సంగతి యెఱింగి కలభాషిణి పూవుఁబోఁడితో రహస్యముగా శ్రీశైలమునకు [illegible] అపయశ మీరాత్రియే చేయుదు మనియు [illegible] నాకు వచ్చి చెప్పెదననియు నన్నందు వేచియుండు మనియుఁ జెప్పినది. ఇదియే వృత్తాంతము. ఎట్లు చేయవలయునో తోఁచకున్నది. కొంచెము సేపు తాళుము నేను దానికిఁ గానుక యిత్తునని చెప్పితిని. మిత్రమా! తొందర పడుము మని ప్రతి మాలిన నతం డిట్లనియె.

మదనకేతనా! నీ మాటలువిని వెఱగుపడిరినది రోఁకలి తలకుం జుట్టుమన నట్లున్నది. దీనిలో నీకు వచ్చులాభ మేమియో తెలియకున్నది. రాజపుత్రిక చరిత్రము విన శీలవంతురాలువలెఁ దోఁచుచున్నది. సావిత్రియుఁబోలె రెండవవానిఁ బెండ్లియాడ నని చెప్పి యొప్పుకొనక శ్రీశైలమునకుఁ బాఱిపోవుచున్నది కాఁబోలు! అట్టి దాని నీకు గూర్తునని చెప్పిన పూవుఁబోఁడిమాట యెట్లునమ్మితివి? చాలుఁ జాలు చక్రవర్తి పుత్రునివిడిచి నీ వెర్రిక్కడునాపవనియా యేమి యాచిన్నది పెండ్లిమానుకొని నిన్ను స్వీకరించుట? ఆ రింత లంచముతిని చెప్పినమాట విశ్వసించుచున్నావా? యని మందలించిన నతండిట్లనియె.

మిత్రుడా! నా మాట వినుము. కలభాషిణి యొంటిగాఁ బ్రయాణము సాగించుచుండునుకదా! దారిలోఁ గలిసికొని పరిచయము గలుగఁజేసికొని తీయని మాటలచేఁ బ్రేమగలుగఁజేసెదను. ఈ మధ్య నేను కొక్కోకశాస్త్రము సంపాదించి యంతయుఁ జూచితినిలే; దానిలో మంచి చమత్కారములైన సంగతులున్నవి. అదియునుంగాక నా యందముఁ జూచిన నే స్త్రీ వరింపకుండును? ఏది స్వాతి శయోక్తిగాఁ దలంపకుము. స్త్రీల చేష్టితముల నీ వెఱుంగవు. ఇప్పుడున్న బుద్ధి మంచి కొంచెము సేపునకుండదని తలంపుము. అయ్యంధతిరైనను బరపురుషునితోఁ బెను [illegible] లగుటఁ బ్రసక్తి గలిగినేని మనస్సు చలించకమానదు. [illegible] [illegible] చదివితిని. ఇదంతయు నాలోచించియే ప్రయాణము [illegible] [illegible] పూవుఁబోఁడితోఁ జెప్పియుంచితిని. వేళ యతిక్రమించినది. పయనమాగిపోయిన

దేమో తెలియదు. ఇప్పటికైన నా మాట నమ్మెదవా ? యనుటయు నతండు నవ్వుచుఁ గాముకుల స్వభావ మిట్లేయుండును. నా మాటలు నీ మది కెక్కినా? నీ యిష్టము వచ్చినట్లు కానిమ్ము. నాకు నిద్రవచ్చుచున్నది. నేను పోయివత్తునని పలికి యతం డరిగెను.

మదనకేతనుండును మఱికొంతసేపుండి యింటికి పోయెను. రాజపుత్రుండా సంవాద మంతయువిని కలభాషిణి యనఁ దాను దొంగలవలన నిడిపించిన చిన్నదిగా విశ్చయించి అయ్యారే! యా బాలికను బ్రాహ్మణ పుత్రునకుం బెండ్లి చేయునట్లు నిరూపించితినే! అది యేటికిఁ దప్పినది. నా వృత్తాంతమెట్లు తెలిసినది. మఱియొకనిం బెండ్లియాడక యోగినియై పాఱిపోవనేల? [illegible]తముగా నున్నది. [illegible] విటుని వలపు విన [illegible]మిచేయునో చూచెదంగాక యని పూవుఁబోడి యెఱింగించిన గ్రామముల పేరు జ్ఞాపకముంచుకొని యా మార్గమున [illegible] బయనము సాగించుచు నాలుగు దినములకు వారి గలిసికొనియెను.

పూవుఁబోడి మదనకేతను[illegible] మాటాడుచుండ నారేయని గ్రహించి యతండు వెనువెంట దూరముగా న[illegible]చుండెను. రాజపుత్రుండు తపంబున నుస్యమించు పార్వతియుంబోలె [illegible] దాల్చి [illegible] నూడ్చియున్న యా చిన్నదానిఁ జూచి నాలుగైదు సంవత్సరములైనది. అప్పటి యెప్పలకుప్ప సమ్మ[illegible]కాంత [illegible] నున్నది. ఇప్పుడు సమారూఢయౌవనయై యున్నది. ఆహా! [illegible] మోహనాంగి [illegible] దాలిచినను మనోహరముగానే యున్నదిగదా! స్వభావసుందరులకు వికృతియుఁ [illegible] తయందమును దెచ్చునని చెప్పినమాట యదార్థమగును. ఈ బాలిక శీలమును బరీక్షించుట యావశ్యకమై యున్నదని దలంచుచు మఱికొన్ని [illegible] సాగించెను.

మదనకేతనుఁడు నవసర మరసి వారితోఁ బోవుచుం[illegible]. ఒకనాఁ[illegible] కలభాషిణీ పూవుఁబోఁడి! [illegible] చిన్నవాఁ డెవ్వఁడు? తఱుచు నీవు మాటాడుచుంటి[illegible]. నీ వెఱింగిన వాఁడాయేమి? మన [illegible] నెనుగుచున్నవాఁ డేల? [illegible] నది యువతీ! యితండు బ్రాహ్మణ [illegible] శ్రీశైలమునకుఁ బోవుచు[illegible] దారిలోనే పరిచయమైనది. మంచివాడు మనకు సహాయముగా [illegible] చుంటినని యుత్తరముఁ జెప్పినది. అ[illegible]ంతుని నక్కవినయములు చూపుచుఁ [illegible] కొంత పరిచయము గలుగఁజేసితొని మాటి[illegible] [illegible]చుఁ [illegible] [illegible]పుచుఁ [illegible] నడచుచుండెను.

ఒకనాఁడు రాత్రి శ్రీశైల [illegible] వసించి [illegible] మదనకేతనుండు [illegible] పూవుఁబోఁడి [illegible] [illegible] [illegible]ధరతోఁ [illegible] దెచ్చి [illegible] కొంటిని [illegible]. యౌవనము [illegible] ? [illegible] పూర్ణయౌవనంతో

నుంటివి, రూపముఁ జూఁడ త్రిలోక మోహజనకమై యున్నది. ఇట్టి ప్రాయమునఁ దగిన వరుని వరించి యైహిక సుఖంబు లనుభవింపక యుత్కృష్ట వ్రతంబులం బూని జోగురాలవై తిరుగుచుంటివేమి ? స్వర్గమునమాత్ర మేమియున్నదనుకొంటివి. అక్కడికిఁ బోయినను శృంగారచేష్టలే. యౌవన విలాసములే. ఇంతకన్న మఱే మియునులేదు. ఇక్కడ వృద్ధులై వ్రతములంబూని పిమ్మట స్వర్గమునకుం బోయి క్రొత్తదేహములం దాల్చి యందు వెండియుఁ గ్రీడింపుచుందురు. ఇక్కడఁ జేయు పనియే యక్కడను జేయుచుందురు. నీ విక్కడ విడిచి యక్కడిదానిం గోరనేల ? నేను నవరస రసికుండ. నన్ను బరిగ్రహింపుము. స్వర్గసౌఖ్యంబులన్నియు నీ కిందు జరగఁజేసెదనని చెప్పుచుండఁగ నయ్యిందువదన వానికేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మీయక పూవుఁబోఁడీ! పూవుఁబోఁడి! యని పిలిచినది. అది యా ప్రాంతమందు యుండి మాటాడినదికాదు.

అప్పుడతండు ఓహో! నా మాట కేమియు నుత్తరమిచ్చితివి కావేమి ? పూఁబోఁడి యేమిటికి ? నిన్నుద్యానవనములోఁ జూచినది మొదలు నా మదనవేదన యేమని చెప్పుదును ? నేటికి సమయము దొరికినది. నా మాట కంగీకరించిన సరే లేకున్న బలాత్కారముగానైన నా యభీష్టముఁ దీర్చుకొనక మాననని పలుకుటయు నక్కుటిలకుంతల చటులముగాఁ జూచుచు ఛీ! నీచా ? నా చిత్తమరయ నీ పారక ప్రల్లదములఁ బ్రేలెదవేల ! నా మనోహరుఁడు భాస్కరుండు పరలోకగతుండైన నొరుల వరింతునా ? పాపాత్మా ! యిట్టియూహతో నా వెనువెంటఁ దిరుగుచుంటివా ? పోపొమ్ము. నీ మాటలు నా చెవి కెక్కవని పలికినది.

అప్పుడు వాఁడు కానిమ్ము నీకడ్డుపడువారెవ్వరో చూతునుగాక మంచి మాటలచే బోటులు వశమగుదురా ? యని పలుకుచుఁ దదీయ ఆటాకలాపముచేతఁ బట్టుకొని మోము చుంబింపం బోయిన నయ్యువతీమణి విదళించుకొనుచు అయ్యో ! పూవుఁబోఁడీ యీ దుర్మార్గుఁడు నన్ను బాధింపుచున్నాఁడు. రమ్మురమ్మని పెద్దకేక పెట్టినది. ఆమాట వినియునది వచ్చినదికాదు. అప్పుడు భాస్కరుఁడా ప్రాంతపొదరిండ్ల మాటుననుండి యంతయు వినుచున్నవాఁడు కావున ఖడ్గము కేల నుంకించుచు వెఱవకుము వెఱవకుము నేనిదే వచ్చుచున్నవాఁడనని పలుకుచు నొక్కగంతున నచ్చటికి వచ్చి నిలిచెను. అతనింజూచి యా బ్రాహ్మణబ్రువుఁడు పారిపోయెను.

అంతలోఁ బూవుబోణివచ్చి అమ్మా ! యేమియేమి ? యట్లరలుచున్నావని పలికిన నయ్యువతి నయ్యో ! నీ వెందుఁ బోయితివి ? మనతో వచుచున్న నీచుఁ డేమి చేసెనో చూచితివా ? యీపుణ్యాత్ముఁడు రక్షించెను. దుర్జనుల సహవాసము కూడదని పెద్దలు చెప్పియుండలేదా ? యని యతని చర్యలఁ జెప్పి భాస్కరుని వినుతించినది.

పూఁబోఁడియు సమయోచితములగు పలుకులచే నాచెలువకు ధైర్యముగలుగఁ జేసినది. రాజపుత్రుండు తదీయ సతీత్వధర్మమునకును వివేకమునకును మిక్కిలి సంతసించెను. మఱియు నిప్పుడు తన్నెఱింగించినను గపటమే యనుకొనునని తలంచి మాఱుమాటాడక శ్రీశైలమున కరుగుచుఁ గొన్నిపయనములు వారి ననుసరించియే సాఁగించెను. ఒకచోఁ గాళులు పొక్కులెక్కి వెతఁజెందుచు నడువలేక నడుచుచున్న యొక వృద్ధురాలిం జూచి యతండు జాలిపడి యామెకుఁ జేయూతయిచ్చి మెల్లగాఁ నడిపించుచుఁ దీసికొనిపోయెను. దానంజేసి తుదముట్ట వారితోఁబోవుటకు వీలుపడినది కాదు.

విజయభాస్కరుండు శ్రీశైలము నకరిగి మహాశివరాత్రినాఁడు పాతాళగంగాప్రవాహంబునఁ దీర్థంబులాడి మల్లికార్జున లింగమునభిషేకాద్యర్చనలఁ గావించి తాఁ దెచ్చిన రత్నములన్నియు నందుఁ గోటితీర్థప్రాంతమందలి మంటపంబులోఁ గూర్చుండి సద్గోష్ఠిఁజేయుచున్న పరివ్రాజకబృందమునకుఁ బంచిపెట్టి వారియొద్దఁ గూర్చుండి సాయంకాలమువఱకుఁ దదీయసంభాషణామృతముఁ గ్రోలి శ్రోత్రానందముఁగావించుకొనియెను. ఆ కూటములో ధర్మములన్నిటిలో నేధర్మము త్తమమని యొకఁడు ప్రశ్నవేయఁ బరోపకారము భీతరక్షణము పరమోత్తమధర్మములని యందఱు నేకగ్రీవముగా బలికిరి. ఆధర్మమును గుఱించియే పెద్దతడవు పితరిక్షింపుచు ననేక పురాణేతిహాసంబుల నుపన్యసింపుచుండిరి. అట్టి సమయంబునఁ గోటితీర్థమున గుభాలుమను చప్పుడొకటి వినంబడినది. తోడనే ఆహా ! యెవ్వరో దీనిలోఁబడినారు, పడినారను ధ్వని నలుమూలల వ్యాపించినది. ఆ రొద విని యావిరక్తులందఱు తటాలున లేచి యా బావి యొద్దకుఁ బోయి దుర్జన హృదయంబు వోలెఁ దమోమయంబైయున్న యా నూతిలోనికి దొంగిచూచఁ దొడంగిరి. అప్పు డారాజపుత్రుండు వడివడి జనుదెంచి (మరణమకాలముపరాదు మహినెవ్వకిన్) అను మునుపటి పద్యమును జదువుచు యోగులెల్ల వెఱఁగంది చూచుచుండ గభాలున నయ్యంధకారకూపంబున నుఱికి యందు మునిగియున్న దేహిం బట్టుకొని నీటి పైకిఁ దేలించెను.

అంతలో మఱి కొందఱు పుణ్యాత్ములు త్రాళ్ళువైచుకొని దిగి వారిద్దరిని పైకిఁదీసిరి. అప్పుడందుఁ బడినది యొక యోగురాలుగా దెలిసికొని తద్విరక్తి కందఱు విరగపడఁ జొచ్చిరి. అప్పుడా యోగురాలు కన్నులం దెఱచి హాపుత్రా ! హా భాస్కరా ? హా గుణనిధీ ! హా దయాకరా ! నీవకాల మరణమునొందుగదా? అయ్యో ! తండ్రీ ! నీవు పరలోకగతుండవైతివని వినియు నీ కృపణప్రాణములు నన్ను వీడకున్నవి. నేను బ్రతికి యేమిచేయుదును ? నాకు దిక్కెవ్వరు ? సార్థకమేమి యని యూరక విలపింపఁజొచ్చినది.

ఆ పరివేదనము విని యందొక విరక్తుండు ముందరికి వచ్చి అమ్మా ! నీవు భాస్కరుని తల్లివని తెలిసికొంటిని. అప్పుణ్యాత్ముని జంపించిన ద్రోహిని నేనే

సుమీ ! తత్పాపపరిహారమునకే రాజ్యము విడిచి విరక్తుండనై తీర్థాలు తిరుగుచుంటిని. ఏమి చేసినను నా హృదయపరితాపము చల్లారకున్నది. భవదీయ దయామృతము నాపైనించుక ప్రసరింపఁజేసితివేని చల్లాఱునేమో ? నా రాజ్యమంతయు నీకిచ్చివేసితిని. నీ యిష్టము వచ్చినట్లు దానిఁ బంచి పెట్టుకొనుము. నన్నే నీ కుమారునిఁగా భావించుకొను మని యనేక ప్రకారముల బ్రార్థించి చూచె. శోకము నిబ్బడిగావెంచెను. అప్పుడు భాస్కరుఁడు వారియువురం గుఱుతుపట్టి సంతోషశోక విస్మయరసావేశ హృదయుండై పరమేశ్వరుని ఘటనావైచిత్ర్యమునుఁ బెక్కుగతులఁ గొనియాడుచుఁ అమ్మా ! విచారింపకుము. నేను నీపుత్రుండ భాస్కరుండ నన్నిటు దైవమే సంఘటించెనని పెద్దయెలుంగున నుచ్చరింపుచు నాయిల్లాలు దిగ్గునలేచి యేమేమీ ! నీవు నాముద్దులపట్టి భాస్కరుండవే ! ఆహా ! యెట్టిమాట వినంబడినది. ఇది కల నామగదా. తండ్రీ ! నీవు సముద్రములో మునింగితివని వింటినే ? యది యసత్యమా యేమి ? యని యనేకప్రకారములఁ బలవరింపుచు నతనిం గుచ్చియెత్తి యక్కునం జేర్చుకొని శిరము మూర్కొని లాలింపుచు నానందసాగరమున మునింగినది. పిమ్మట యశస్కరుఁడు భాస్కరుని చేయిపట్టుకొని పుణ్యాత్మా ! యీ పాపమతి యెవ్వఁడో యెఱుంగుదువా ? వినుము

మ. కరుణాబంధురు ధైర్యమందరు శుభాకారున్ సదాధారునిన్
బరమోదారుఁ బరాంగనావిముఖు నాపద్బాంధవు నిన్ను ని
ష్ఠురము ల్పెక్కువచించి దోషమతి వంచుంజంపఁగా బుచ్చుము
ష్కరుఁడ స్వామిద్రోహుఁడ నన్ బలుఁడనేగష్టుండనో భాస్కరా.

అని మఱియు మహాత్మా ! నీవు పరోపకారమునకై సముద్రంబునం బడి మునింగిపోయితివని మాదూతలు చెప్పిరి. అది యసత్యమాయేమి ? నీ వెట్లు బ్రతికి వచ్చితివి ? నీ వృత్తాంతముఁ జెప్పుమని యడిగిన భాస్కరుం డా రాజసత్తముని సద్వృత్తమున కచ్చెరువందుచు దేవా ! సముద్రములో మునింగినను గిరినుండి పడినను వహ్నిఁజొచ్చినను అకాలమున మృతిరాదుగదా ? అట్టి నిశ్చయజ్ఞానము గలిగియుండి నచో విచారమేలగల్గెడిని ? ఆపదలు సుఖములకును సుఖమాపదలకును నొక్కొక్కసారి కారణమగుచుండును. నా వృత్తాంతము చాలయున్నది. సావకాశముగాఁ నెఱింగించెద. మిమ్మిందు గనుంగొంటి నింతియ పదివేలు. నాకతంబున నీవు రాజ్యవిరక్తుండవై తివని మిక్కిలి పరితపించుచుంటి. నే సుఖినైతి నీవింకఁ బోయి రాజ్యము చేసికొమ్మని పలికిన నానృపతిలకుం డిట్లనియె.

మహాత్మా ! నీ సుగుణంబులఁ గొనియాడ నాదిశేషుండు చాలఁడనిన నే నెంతవాఁడ ? ఇట్టి నిన్నున్నరక దండించిన నేను రాజ్యార్హుండ నెట్లగుదును ? నా రాజ్యము నీయదియెకాని నాదికాదు. నీవే యేలికొనుము. మఱియు నీవొక రాజపుత్రికను ఘోరులనుండి రక్షించితివట. ఆ చిన్నది నిన్నేకాని పెండ్లియాడనని శపథముఁ

చేసికొనియున్నదఁట. ఆ వార్త తరువాత నాకుఁ దెలియవచ్చినది. ఆ సతీతిలకముం బెండ్లియాడి రాజ్యము నీవు పాలించుకొనుము. ఇదియే నా ప్రార్థన యని యెంతయో ప్రతిమాలికొనియెను. కాని యతం డంగీకరింపలేదు.

అప్పుడు చారుమతి భాస్కరా ! నీచే దొంగలవలన రక్షింపఁబడిన చిన్నది కలభాషిణి నిజము దెలిసికొని నిన్నే కాని పెండ్లియాడనని శపథము జేసికొనియున్నదఁట. ఇంతలో నీవు సముద్రములో మునిఁగితివని యా రాజు మఱియొకనికిఁ బెండ్లి జేయఁ బ్రయత్నింపఁ సమ్మతి పడక జటావల్కలములఁ దాల్చి శ్రీశైలమునకుఁ బాఱిపోయివచ్చినది. దారిలో నన్నుఁ గలిసికొని తనవృత్తాంత మెఱిగిస నాకుఁ జెప్పినది. నా వృత్తాంతము సైతము దానికిఁ జెప్పితిని. ఒండొరులయవస్థ కిరువురము దుఃఖింపుచు నివ్వటికిఁ జేరితిమి. నాఁటినుండియు నన్ను విడువక నాతోఁ దిరుగుచున్నది. నేఁటిసాయంకాలమున నెవ్వఁడో చిన్నవాఁడు యోగులకు రత్నములు బంచి పెట్టుచున్నాఁడని యెల్లరు చెప్పుకొనగా విని నీ వెనుకటిమాట జ్ఞాపకమువచ్చుటచే శోకమాపఁజాలక యా బాలికకు జెప్పకయే వచ్చి యా తీర్థములోఁ బడితిని. ఆ చిన్నది కడు నుత్తమురాలు పతివ్రత. నీవు దానిం బెండ్లియాడి సుఖింపుమని పలుకుచుండగనే కలభాషిణి యప్పటికివచ్చి యామెం గౌఁగిలించుకొనుచు "అత్తా ! ఆశ్చర్యములు వినంబడినవి యథార్థమేయగునా ? నీవు నాతోఁ జెప్పక యెట్లువచ్చితివి ? సుకుమారుఁడు నిన్నుద్ధరించెనఁట. భాస్కరుఁడే ? మదీయ హృదయజల భాస్కరుం డతండేనా ?" యని యడిగినఁ జారుమతి గారవింపుచు నెడమసందిటం బట్టికొని కుడిసందిటఁ గుమారుం జేర్చుకొని యల్లన నిట్లనియె.

వత్సా ! కలభాషిణి యిదియే సుమీ ! నీనిమిత్త మెట్టివేషము ధరించెనో చూచితివా ! ఓసి నీవు పరిణయమాడవలయును ననుచుఁ గలభాషిణీ ! వీఁడే నీభర్త. నీయదృష్టమే వీని నిట్లు కాపాడినది. నీవు ధన్యురాలవు. వీఁడు నిన్ను బెండ్లియాడఁగలఁడని పలికినది. అప్పుడు కలభాషిణి లజ్జావదనయై బొటనవ్రేల నేల వ్రాయుచుఁ బ్రహర్షసాగరమున మునింగి యభీష్టదేవతలఁ బ్రార్థింపుచుండెను. అమ్మా ! యా చిన్నది తండ్రిమాట మన్నింపక స్వతంత్రించి యిల్లువిడిచి పుంస్కారితవచ్చి దేశాటనముఁ జేయుచున్నదిగదా ? ఇది సతీధర్మమేమో చెప్పుము. స్త్రీస్వభావ మెవ్వఁడు గ్రహింపఁగలఁడు ? ఈ యువతి యే యూహతో నిల్లువెడలినదో నీవు చెప్పఁగలవా ? పరులు శంకింపకుందురా ? పరీక్షించి కాని పరిణయమాడుట కంగీకరింపనని రాజపుత్రుఁడు పలికిన విని యాకలికి యులికిపడుచు నిట్లనియె.

అత్తా ! యీయామె చిత్తంబన్యాయత్తంబు కాదని పావకుస్పృశించెదను. త్రికరణంబులచేత భాస్కరుఁడే పతియని తలంచియుంటి. ఇందులకు భాస్కరుఁడే సాక్షి. పరీక్షించియే చేసికొనవచ్చునని యించుక వెఱపు గదురఁబలికిన విని చారుమతి.

"వత్సా ! యీరాచపట్టి దృఢవ్రతయనియే చెప్పఁగలను. పదిదినములనుండి నేను జూచుచుంటిని. సంతతము నీగుణములే యడుగుచుండును. నీరూపమే ప్రశంసించుచుండును. నీయౌదార్యమే కొనియాడుచుండును. అట్టి యభిప్రాయము లేదేని యిన్ని యిడుమలు గుడువనేల ? తండ్రి చెప్పిన వడువున బెండ్లియాడి సుఖింపరాదా ?" యని యెన్నియో చెప్పిన నవ్వుచు నతండు దారిలోఁ బరీక్షించిన విషయమంతయు రహస్యముగాఁ దల్లి కెఱింగించి పెండ్లియాడుట కంగీకరించెను.

పిమ్మట యశస్కరుండు మిగుల సంతోషింపుచుఁ బెండ్లి పెద్దయై యా క్షేత్రంబున మల్లిఖార్జునమహాదేవుండు సాక్షిగా వారికి వివాహముగావించెను. అతండు వివాహసమయమున వర్ణత్రయ ముచ్చరించునప్పుడు భాస్కరుఁడు విక్రమార్కుని మనుమఁడని విని యింతింతనాని సంతసముఁ బొందుచు నెల్లరకుఁ దత్ప్రసిద్ధి వెల్లయగు నట్లు వాని సుగుణములన్నియు బలుమారు గైవారము గావించెను. భాస్కరుండా లోపలనే తల్లి కిఁ బ్రభావతివృత్తాంత మెఱింగించె నట్టి సమయమున బూఁబోణి యా రహస్యమాలించియున్నది కావున నారాజపుత్త్రి కరమునందున్న రత్నకంకణమెట్లో సంగ్రహించి తన వెనువెంటఁ దిరుగుచున్న మదనకేతునకిచ్చి యా రహస్యమంతయుఁ జెప్పి పో పొమ్ము. కలభాషిణికన్నఁ జక్కని చిన్నదానిం గూర్చితిగదా ! నీ ఋణము దీర్చుకొంటి నేనును బోయి వత్తునని చెప్పి తా నెచ్చటికో పోయినది.

పిమ్మట యశస్కరుఁడు వారి నిమ పీటికి రమ్మనియు రాజ్యమేలుకొమ్మనియు బ్రతిమాలికొనుటయు రాజపుత్త్రుండు దేవా ! నాకు మీరాజ్యమందించుకయు నభిలాషలేదు. దైవానుగ్రహము గలిగిన మా లాతపీఠమే నే నధిష్ఠింతును. అదియునుంగాక యిక్కలభాషిణి తన గ్రామమునకు రమ్మని వేఁడుకొనుచున్నది. తండ్రి రాజ్యమునకాయుపతియే కర్త్రియగుచున్నది. నా సిమి తమామ తకాలిని యెహికసుఖముల సేవగించి జోగురాలై తిరిగినది మీ రెఱింగినదేకదా ? తొలుత మే మాపురమున కరిగి పిమ్మట మీ పట్టణమునకు వచ్చి విందులారగింతుము. అట్లు చేయుట కాజ్ఞయిమ్మని వినయపూర్వకముగాఁ బ్రార్థించి తదనుజ్ఞవడసి కతిపయ ప్రయాణముల భార్యాయుక్తుఁడు సేవింప జంగమస్థలపట్టణమున కరిగెను.

అందుఁ గలభాషిణినిగుఱించి ప్రజలు తండ్రియు నెట్లు చెప్పుకొనుచున్నారో యని తొలుతఁ దప్పు గణింపక రాజపుత్త్రుఁడు వారితో గూడ నౌకాస్తంభముఁ బుసఁజేసెను. ఆ సత్రమున పలుదేశములనుండి వచ్చి పోవు వారికి నివసించుటకుఁ భుజించుటకును దగిన సదుపాయములు గలిగియున్నవి. అందు పెండ్లిండ్ల వివాహములు, బ్రాహ్మణుల సంతర్పణములు, నౌకరుల సుపహారములు, నౌకరులకు బహుమానములు, నౌకరుల నృత్యగాన ప్రసక్తియు మహోత్సవము లవిరతిగా జరుగుచుండును. అందాకర్ణించినఁ బదుగురు దేశముల వారలు వినుచుండును. పట్టణములోని

రహస్యము లన్నియు సందుఁ జెల్లముగాక మానవు. వీఁటిలో నేదియైన వింతపని రాత్రి జరిగినదో లేదో తెల్లవారక మున్నె యా క్షేత్రములో వ్యాపించి యుండును.

ఆ రాజపుత్త్రికా సత్రములో విచిత్రచారిత్రము లాకర్ణింపుచు వింతలం జూచుచు నలుమూలలు దిరుగుచుండ నొక దండ గూర్చుండి యాత్మీయకథానుగుణమైన మాటల బాటసారులు కొందఱిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

విదేశీయుఁడు — బ్రాహ్మణుఁడా! మీ దేశగ్రామము?

బ్రాహ్మణుఁడు — మాది యుజ్జయిని.

విదే — ఉజ్జయిని యన సాహసవిక్రమార్కుని పట్టణము కాదా?

బ్రాహ్మ — అవును.

విదేశీ — అమ్మహారాజు కుశలియై యున్నవాఁడా?

బ్రాహ్మ — అతం డుండిన మాకీకర్మమేమి? స్వర్గస్థుఁడయ్యెను.

విదే — శివశివా! యెంతమాట వింటిమి. ఆహా! అమ్మహారాజు వితరణాది సుగుణంబుల ననంతుఁడైనఁ గొనియాడఁ గలఁడా? మా దెసనతని వాడుక యెక్కుడుగా వ్యాపించి యున్నది.

బ్రా — మీ దే దేశము?

విదే — దక్షిణాది. అనంతశయనము.

బ్రా — మీ దేశ మొక్కటియేనా? చతురంభోధిపరీతం బగు ధరావలయం బంతయు నతని వాడుక మ్రోసియున్నది గదా?

విదే — ఆయనకు సంతానమున్నదియా?

బ్రా — పాలసముద్రములో హాలాహలము పుట్టినట్లతనికిఁ గీర్తికేతుండను కుమారుం డుదయించెను. వాని నపకీర్తికేతుండనియే చెప్పఁదగినది. ఆ పాపాత్ముఁడే మమ్మిట్లు బాధింపుచున్నాఁడు.

తండ్రి యనంతరము సింహాసనమెక్కి తండ్రి చేసిన దానధర్మములన్నియు మానిపించి తండ్రి నాక్షేపించుచు నపుణ్యాత్ముఁడు వారిచ్చిన యగ్రహారములఁ బన్నులం గట్టెను. దేవక్షేత్రముల లాగికొనియెను. సత్రములఁ దీసివేసెను. యాచించుట యపరాధమని యట్టివారిఁ జెఱసాలఁ బెట్టించెను. ఇంతకన్నఁ బాపమేమి యున్నది?

విదే — ఆహా! అతం డంత పుణ్యాత్ముఁడా? దపవాత?

బ్రా — సతీసుత రత్నములు తన చిత్తమునకు వ్యతిరేకముగా దానధర్మములు చేసిరని వారి నిష్కారణ మడవికిఁ బంపి చంపించె. ఇంతకన్నఁ బాపం బెందైనం గలదా?

విదేశీ — హరహరా ! యెంత దారుణము? ఎంత దారుణము ? తరువాత?

బ్రా — తరువాత వానికిఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్త మైనది లేంది. వైషము లేదా యేమి ?

విదేశీ — ఎట్టెట్టు వక్కాణింపుము.

బ్రా — వినుండు. పిమ్మట నతఁడు దుష్కార్యపరుండగు నొకానొకం బెండ్లి యాడి యందాత్మసదృశుండగు పుత్రు నొక్కని గనియెను.

విదేశీ — తరువాత ?

బ్రా — ఈ పట్టణరాజు తన పుత్రిక కలభాషిణిని నిత్తునని శుభపత్రికలు ప్రాయింపగాఁ గుమారుండు చిన్నవాఁడైనను రాజ్యలోభంబునం జేసి సమ్మతించి సపుత్రకముగా నిప్పటికిఁ దరలివచ్చెను.

విదేశీ — ఆ రాజునకు పురుష సంతానము లేదా యేమి ?

బ్రా — లేదు లేదు. ఆ చిన్నది యొక్కరితియే.

విదేశీ — తరువాత ?

బ్రా — ఆ కలభాషిణి యేమికారణమునో కళవముపలా గమునకుఁ బూర్వమె యెక్కడికో పెళ్ళిపోయినదఁట.

విదేశీ — కారణమేమి ?

బ్రా — అందులకుఁ గారణమా ? స్త్రీల చర్యలు మీరెరుంగనివా యేమి ? మనవాఁడే యొక బ్రాహ్మణ కుమారుని దాసీముఖముగా సంబంధము గలుపుకొని లేవనెత్తికొని పోయెను. స్త్రీలకు పరపురుష సంగముకన్న నానందము మఱి యొకటి లేదుగదా ?

మదయుంతుఁడు — ఓ ఓ యోగ్యా నానాదోషములేలఁ గట్టికొనియెదవు ? కలభాషిణి మహాపతివ్రత. సౌమిత్రిఁ నుండి మొదట నిశ్చయించిన పతి మృతుండయ్యెనని విని విచారింపుచుఁ దంపతి పునర్వివాహముఁ జేయుటకు నిశ్చయింపగాఁ సంచరింపక పిరక్తితో వెళ్ళినది. ఇదియే నిజము.

ఒకఁడు — చాలు చాలు. నీ వేమి యెరుంగుదువు ? వాని పేరు మకరకేతనుఁడు. వాఁడు నాతోఁ జెప్పియే యరిగెను. వానికొఱకు వాని వారలు విచారింపుచున్నారు చూచిరమ్ము.

విదేశీ — పోనిండు ఎట్లైనను మనకేమి. తరువాత నేమిజరిగినది ?

బ్రా — కుమారి పరారి యయ్యెనని చింతింపుచుండఁ జంద్రగుప్తునకు నగ్నికేతుండు దనకైన పయనపుదొక్కమిచ్చు కొమ్మని వార్తనంపెను.

విదే — [illegible] పెండ్లి [illegible] [illegible] నిశ్చయించిన నగ్నికేతునకు [illegible] [illegible] ?
[illegible] ?

బ్రా— చంద్రగుప్తుఁడు మొదట నల్లుని జూచినప్పుడే వరహీనమని సమ్మతింపలేదట. పిమ్మట నట్లు జరిగినకదా ? వరహీన కారణము నిరూపించి యందలి నష్టమీయనని చంద్రగుప్తుఁడు ప్రత్యుత్తర మొసంగెను తన్మూలమున నిరువురకు విరోధము జనించినది.

విదే— తరువాత తరువాత ?

బ్రా— తరువాత నా విరోధము ప్రబలుటచేఁ జతురంగబలములతో నిరువురకు గొప్ప యుద్ధము జరిగినది.

విదే— (నవ్వుచు) పెండ్లికూతురు పారిపోయినను వీరి కలహము లడఁగ లేదా ? తుదకెవ్వరు గెల్చిరి ?

బ్రా— చంద్రగుప్తుడు గీర్తికేతుని సంగరరంగమున నోడించి సపుత్రకముగ బంధీగృహంబునం బెట్టించి యతని రాజ్యము లాగికొనియెను.

విదే— సాధు సాధు. సాధుజనుల బాధించిన పాప మూరక పోవునా ? పిమ్మట ?

బ్రా— పిమ్మట నేమి యున్నది. ఆ రాజ్యమునకు జంద్రగుప్తుడే ప్రభువయ్యెను. కావున మా యగ్రహారములకు నిర్ణయించిన పన్నులు దీసివేయుమని ప్రార్థించుటకై వచ్చితి నిదియే వృత్తాంతము.

విదే— అన్నన్నా ! విక్రమార్కుని రాజ్యమున కెన్నిపాట్లు వచ్చినవి. అతని పుణ్యమైనను గాచినది కాదే ? కుపుత్రునిచేఁ గులమిట్లే చెడిపోవును. అని మాటలాడికొనిరి.

ఆ సంవాదమంతయు భాస్కరుఁడు విని విస్మయ చింతాసంతాపములు స్వాంత ముత్తలపెట్ట అయ్యో ! మా తండ్రిని తమ్ముని జెఱబెట్టినఁ జంద్రగుప్తుఁడు నాకు శత్రుఁడుగాక మిత్రుఁడా ? అదియునుంగాక నేనిప్పు డతనియొద్ద కల్లుఁడనై పోయి బాంధవ్యం [illegible] జూపిన సహమోదించునా ? [illegible] మఱియును [illegible] వచించిన యుండును. నాకంతయేల వచ్చినది ? అతండే నా యొద్దకువచ్చి [illegible] మాలుకొనునట్లు చేయనుచితము. నాకు జంద్రావలోకునకు [illegible] యుద్ధమున దోషమరు. [illegible] మదిరాగ [illegible] నీ రాజ [illegible] లేనా ? అని తలంచుచు స్మరణమభినయించుకొని ఆహా నా ప్రియురాలు [illegible] మాట మఱచిపోయితినిగదా ! అంతః [illegible] [illegible] రక్షించి [illegible] అన్నా ! అన్నా [illegible] వదనతో [illegible] మఱచిపోయితిని. నేను కృతఘ్నుండను. అప్పటి [illegible] తెలిసినది. కంకణ ప్రభావమున [illegible].

ఇంత మఱుపు వచ్చినదేమి ! ([illegible]) [illegible] మెఱపిపోయినది. యెప్పుడు పోయినదో [illegible] లేదని ? పాపము మా తల్లియును

గలభాషిణియైనఁ దీసిరేమో వారికి దాని వృత్తాంతముఁ జెప్పియుండినికాదా. అని తలంచి సత్వరముగా దసగదిలోని కరిగి భార్యను దల్లిని నాచేతి కంకణము దీసిరా యని యడిగిన వారేమియు నెఱుంగమని యుత్తరముఁ జెప్పిరి.

అప్పు డతం డేమియుం దోచక యున్న తరితో హేమప్రభను గుఱించి పలుతెఱంగులఁ జింతించుచు స్వగృహము విడిచి సాయంకాలముదనుక నూరెల్ల గ్రుమ్మరుచు నుత్తరదిగ్భాగంబున నందు నాఁడు పండుకొన్న పాడుదేవాలయము గనంబడినది. పిమ్మటగా నన్నను గనుపడ యతండా ప్రాల యావరణలోనికింబోయి నలుమూలలు విమర్శించుచున్నంత నా ప్రాంతమందు స్త్రీ పురుషుల సంవాద మిట్లు వినబడినది

స్త్రీ— బ్రాహ్మణపుంగవా! నా మనోహరుఁ డేడి? నన్నీ చీకటిలో నీ పాడుగుడికిం దీసికొని వచ్చితి వేమిటికి?

పురు— కోమ్మా! నీ మనోహరుండు పరలోకగతుం డయ్యెనని వింటి. ఆ మాట నీకు నుడువఁజాలక యిక్కడికిఁ దీసికొనివచ్చితిని.

స్త్రీ— ఏమంటివి? మదీయ హృదయభాస్కరుండు భాస్కరుం డస్తమించెనా? హా! మనోహరా! హా! సుగుణాకర! హా! దయాసాగర! వెంటనే వత్తునని చెప్పిపోయితివే? ఇంత యక్కటికము లేకపోవలయునా? అయ్యో! నీ యనురాగ మెట్లు మఱచిపోదును. నీవుపోయిన లోకమెద్దియో చెప్పుము. సత్వరమున వచ్చి కలిసికొందును అని విచారింపఁ జొచ్చినది.

పురు— నారీమణీ! ఊరక వగచెదవేల? వగపున చచ్చినవారు వత్తురా? ఊరడిల్లు మూరడిల్లుము.

స్త్రీ— ఏమిచూచుకొని యూరడిల్లెదను? నాకు గతి యెద్ది? కర్తవ్య మేమి?

పురు— నేనుండ నీకుఁ గొఱంతయేల? నన్నుఁ జూచుకొనియే ధైర్యము వహించి యుండుము. నీకుఁ గతి నేనే.

స్త్రీ— నీ వలన నాకుఁ బ్రయోజనమేమి?

పురు— నీకేమి కావలయునో యదియెల్ల నేను నవరించగలను. నాకంటె నతం డధికుండనుకొంటివా యేమి?

స్త్రీ— (కనులెఱ్ఱఁజేసి) పాపాత్మా! ఏమి నవరింతువు?

పురు— నీకేది యభీష్టమో యదియే.

స్త్రీ— దుఃఖార్తురాల నగుట నింతవఱకు సైరించితిని. ప్రల్లదము లాడకుము.

పురు — దుఃఖోపశమనములగు పలుకుల కులికెదవేల ? నన్నుఁ బెండ్లి యాడుమని పలికినఁ గోపపడెదవా యేమి ?

స్త్రీ — (పెదమోముతో) సీ! మూర్ఖ! నా చిత్తవృత్తి నెఱుంగక మాటాడు చుంటివి ?

పురు — నీవు కామాకులచిత్తవైతివని యెఱింగియె యిట్లనుచుంటి తదుప శమన వాక్యములఁ దప్పని యెంచెదవేల ?

స్త్రీ — చాలు చాలు. దాపునకు రాకుము. దూరముగా బొమ్ము.

పురు — (మోహావేశముతో) బోఁటీ! నన్నే మిటికి వేచెదవు? మదనుండు పదనిడిన యసిదమున నా యెడద నఱకుచున్నాఁడు. నీ యధరామృత మిచ్చి నన్ను బ్రతికింపుము (అని కౌఁగిలింపఁబోవుచున్నాఁడు.)

స్త్రీ — హా! దురాత్మా! నన్నట్లు కపటమునఁ దీసికొని వచ్చి వంచింతువే? హా! వేల్పులారా! హా! భాస్కరా! హా! సుధాకరా! హా! పుణ్యాత్ములారా! నన్నొక నీచుఁడు బాధింపుచున్న వాఁడు. రక్షింపరే యని పెద్దయెలుంగున మొఱ వెట్టినది.

వారి సంవాద మాలింపుచున్న భాస్కరుఁ డప్పుడు అబలా! వెఱవకుము. నే నిదిగో వచ్చుచున్నాఁడనని పలుకుచు వడిగా నచ్చటికిఁ బోయెను. ఆ ధ్వని విని యా పురుషుఁడు పాఱిపోయెను. కనకమణి భూషా విశేషరుచి నిచయంబుల మిరుమిట్లు గొలుపుచు నా చీకటిలో మెఱయుచున్న యా చిన్నదానిని జూచి భాస్కరుండు వెరగు పడుచుఁ బడఁతీ నీ వెవ్వతెవు ? ఈ చీకటిలో నిచ్చట కెట్లు వచ్చితివి? నీ వృత్తాంతము చెప్పుమని యడిగిన సమ్మగువ తత్కంఠ ధ్వని గురుతుపట్టి భాస్కరుఁడను సందియముతో నాథా! నా వృత్తాంతము చాలా గలదు. సావకాశముగా జెప్పెద. నీవుమదీయ శోకాంధకారము వాయఁజేయ నరుదెంచిన భాస్కరుఁడవని తలంచెద. ముందుగా నీ వృత్తాంతమించుక చెప్పి శ్రోత్రానందముఁ గావింపుమని సానునయముగాఁ బ్రార్థించుటయు నా రాజపుత్రుం డిట్లనియె.

యువతీ! నీ మాట వ్యర్థమేలయగును నా పేరు భాస్కరుండే యందురు. నేనొక రాజపుత్రుండ. హేమప్రభయను విద్యాధరిం బరిణయంబై యాయింతి యిచ్చిన కంకణము పాఱవేసికొని తత్సమాగమ భూస్యంతసగుటచే నున్నాఁడముఁ [illegible] చీఁకటిలో నిచ్చటికి వచ్చితిని. నా రత్న కంకణ మెందుఁబడెనో తెలియదు. అది నీ కిందు దొరకెనేని నా కిమ్ము. అని విచారింపఁ దొడంగెను.

అప్పుడా చిన్నది హా! మనోహరా! హా! పురుషప్రవరా! యని పలుకుచు నతని కంఠము బిగ్గఁ గౌఁగిలించుకొన్నది. అత్తఱి రాజపుత్రుఁడు కోపించుచు, సీ! యీయాఁడు దానికి వివేకమింతయు నుండదుగదా! కామాసక్తునిగా దలఁచి యీ చిన్నది నన్నుఁ గౌఁగిలించుకొన్నది నా చిత్తశుద్ధి యెఱుంగదు. బుద్ధిఁజెప్పవలయును.

తలంచుచుఁ 'గోపన్నా! పరపురుషుల నిట్లంటవచ్చునా? దురితముగాదా? నీవు పుత్త్రము రాలవని తలఁచి వచ్చితివి కాదే?' యనుటయు నవ్వుచు నా జవ్వని యిట్లనియె.

ప్రాణేశ్వరా! నన్నన్యఁగా దలంచుచుంటివా? కాను కాను. నీ దాసురాలను హేమప్రభను. నన్నుఁ గురుతుపట్టి మిమ్ము గలిసితినని పలుకఁగా, ఏమేమీ! నీవు హేమప్రభవే? ఎట్లు వచ్చితివి! అహా! యేమి చిత్రము! ఏమి చిత్రము! నాకీ చీఁకటిలో నిచ్చటికి వచ్చుటకు బుద్ధి పుట్టించినవాఁడు పరమేశ్వరుఁడు కాఁడా? అయ్యారే! యెంత చోద్యము అని మిగుల నబ్బురముఁ గాంచుచున్న. నీ విచ్చటికి వచ్చిన విధం బెఱింగింపు మనుటయు నా కలకంఠి యిట్లనియె. నాథా! మీ రరిగిన పిదపఁ బది దినములలో గరిపితిని పిమ్మట క్షణమొక యుగముగాఁ దోఁచినది. మీ మాటలఁ దలఁచుకొనుచు మీ క్రీడలే తలఁచుకొనుచు మీ చర్యలే చెప్పుకొనుచు మఱికొన్ని దినములు జరిపితిని. మీరు వత్తురన్న గడవు దాఁటిన తరువాత విరహాగ్ని బొగ్గైతిని. అట్లుండఁగా నొక బ్రాహ్మణ కుమారుండు మా యుద్యానవనములో నా చెలికత్తెలకుఁ గనంబడెను. వానిఁ జూచి యెవ్వఁడవు? ఏమిటికి వచ్చితివని వాండ్రడిగిరి. నేను విజయభాస్కరుని మిత్త్రుఁడను. అతండు తన భార్య హేమప్రభను దీసికొని రమ్మని నన్నుఁ బంపెను. అందులకై వచ్చితినని చెప్పెనట. ఆ మాట విని యా బోటులు సంతోషముతో వచ్చి నాకా తెఱంగెఱింగించిరి. ఇంతింతనరాని సంతోషముతో నేను వానిని రప్పించి భోజనభాజనాది సత్కారము లపూర్వములుగాఁ జేసి సంతోషవిష్ఠుండై యున్నతఱి దాపున నిలువంబడి సఖులచే నీ వృత్తాంతం బడిగితిని.

మీరీ పట్టణములో నున్నారనియు, నన్నుఁ దీసికొనుటకై తన్నుఁ బంపిరనియు, నెన్నియో గురుతులు చెప్పి నా రత్నకంకణముఁ జూపెను. నేను యదార్థమని నమ్మి రెండుదినములతని నందాపి మిక్కిలి గౌరవింపుచు నేఁటి సాయంకాలము మీ దర్శన మగునని సంతోషముతోఁ జక్కఁగా నలంకరించుకొని యా మాయావితోఁ గూడ నా తటాకములో మునిఁగితిని. ఆ క్రూరుఁ డచ్చటికిఁ జేరవలయునని నాతో జెప్పుటచే నిట్లు తలంచితిని. వచ్చినది మొదలు గాని చర్యలు వేరుగా నున్నవి నా ప్రాణవల్లభుం డేడి? యెందున్నాఁడు? చూపుమని నేనూరక తొందర సేయఁగ జీఁకటి పడువఱకు నిదిగో యిదిగో యని జరపి చివరకు స్వర్గస్థుం డయ్యెనని చెప్పుటయే కాక తన్ను బెండ్లి యాడుమని యడిగెను. తద్వాయి మాటలు మీరు వింటిరిగద. ఇంతలో దైవము మిమ్ముఁ దెచ్చెను ఇదియే నా వృత్తాంతము. వాఁడెవ్వఁడు? ఆ కంకణము వానికెట్లు వచ్చినదని యడిగిన నా రాజపుత్త్రుండు స్మృతి నభినయించుచు నిట్లనియె.

తెలిసినది తెలిసినది వాఁడీ యూరువాఁడే కలభాషిణినిపరించి తద్దాసి మూలమున నా ప్రోయాలితో శ్రీశైల ప్రయాణము గావించెను. దారిలోఁ గలభాషిణి నిల్లె బలాత్కారముగా బట్టికొని పోవగానప్పుడు నేనే యడ్డుపడితిని. పిమ్మట నీ కథ మా తల్లితోఁ జెప్పుచుండగా వినెను కాఁబోలు. నా కంకణ మెట్లు సంగ్రహించెనో,

ఆ మాట నేఁటి వఱకు నాకు జ్ఞాపకము రాలేదు. ఔరా! దైవ మెట్టి సంఘటనలు గావింపుచుండెనో చూడుము. అని వెఱఁగుపడుచు దాను సముద్ర మందిరము విడిచి నది మొదలు నాఁటివరకు జరిగిన కథ యంతయు హేమప్రభకుఁ దెలియజేసి కలభాషిణియుఁ దల్లియు నున్న సత్రమందిరమునకుఁ దీసికొనిపోయి వారికిం జూపెను.

కలభాషిణియు హేమప్రభయుఁ జూచుకొని యొండొరుల రూప రేఖా విలాసములకు విస్మయ మొందఁజొచ్చిరి చారుమతి హేమప్రభను గాంచి మిగుల నానందించుచు నెక్కుడుగా గారవించినది నాఁటిరేయి తమ తమ మాటలం జెప్పుకొనుచుఁ బరమానందముతో వేగు ప్రొద్దుటిగా వెళ్ళించిరి. అమ్మరునాఁడు విజయభాస్కరుండు హేమప్రభతో యువతీ! ఈ చంద్రగుప్తుండు మా తండ్రిని జెఱఁబెట్టెను. అతనితోఁ బోరు గావింపవలసియున్నది. ఇట్టి సమయమున మీరిందుండరాదు. సముద్ర మందిరమునకు బోయి యుండుఁడు. సంగరంబున విజయంబు గైకొని మిమ్ము వెండియుం బిలిపించెదనని పలికిన విని యక్కలికి యిట్లనియె.

నాథా! మీరంత ప్రయాసపడి బవరముఁ జేయనేల? మీ దాయ చంద్రగుప్తుని బంధించి మీ పాదమూలమున నశ్రమంబునం జేర్చునట్లు నేను నియమించెద వినుండు. మా మందిరములో గిరిమస్తక యనుసార్థక నామముగల రక్కసియున్నది. దానిని జూచిన దేవతలు సైతము వెఱచుచుందురు. అది మేము చెప్పినట్లు చేయుచుండును. దాని యునికి చేతంగదా మా యవ్వకు వేల్పులు దాసులైరి. అద్దానినిప్పుడు రప్పించెదను. అది నీ పంచినట్లు చేసి విజయము గావించెడిని. మనము తలపువ్వు వాడకుండ నిందే యుండవచ్చునని చెప్పి యతం డొడంబడిన పిమ్మట దానిం దీసికొనిరా నా విద్యాధరి సముద్ర మందిరమునకుం బోయెను.

ఆ లోపల భాస్కరుండు "కిరీటికేతుండు తనకుఁ దండ్రి యనియు నతని సపుత్రకముగాఁ దీసికొని వచ్చిఁ తప్పుచేసితివని పలుకుచు నా చెంత విడువలయు ననియు నొక రాయబారము నంపెను. చంద్రగుప్తుడా మాట విని యెకసక్కెము లాడుచు నిట్టి రాయబారము మఱియొక మారు పంపితివేని యపరాధముగాఁ నెంచి శిక్షింతుము. ఇది మొదటి తప్పుగానెంచి మన్నించితిమని తిరుగ వార్త నంపెను. అంతలో హేమప్రభ గిరిమస్తకం దీసికొని వచ్చి యతని యెదుటం బెట్టెను. దాని కరచరణాద్యవయవములు సామాన్యముగా నున్నవి. శిరమొకటియే గిరియంత యున్నది. అది యా శిరముతో ప్రేసినంత పర్వతములైనను నుగ్గయిపోవును. దాని వదనానిలము పెనుగుహావలె నొప్పుచుండును. అట్టి రక్కసిం జూచి భాస్కరుండు విస్మయ సాధ్వసంబులు మనంబున నావిర్భవింప దానికిఁ జేయవలసిన కృత్యములిట్లు బోధించెను.

గిరిమస్తకా! నీ యాకృతిఁ జూచినంత నెంతవారికిని స్వాంతమున భీతి కలుగక మానదు. నీవు ప్రజల జోలికిం బోక యెదుర్కొనిన వీరభటులనైనఁ జంపక పరిభవించుచుఁ జంద్రగుప్తుని బంధించి నా యొద్దకుఁ దీసికొని రావలయు నిదియే

నీ కృత్యమనుటయు నది వల్లెయని పలికి సంవర్త వారి వాహ గర్జాసన్నిభముగా నట్ట హాసముఁ జేయుటయు నా ధ్వని వినిన ప్రజలెల్లరు మూర్ఛ మునింగి పెద్ద తడవు నకుఁ దెప్పిరిల్లిరి. అప్పు డతండయ్యో ! నీ విట్లు లోకోపకారిణి వగుట నిజమైనను. వెలుపుగలుగుచున్నది. నీ కంఠ ధ్వని ప్రళయ సమయ స్తనితమునకు మారుమ్రోతంగు లెక్కుడుగా నున్నది. కావున నోరు మెదల్పక నీ పనిఁగావించుకొని రమ్ము. పొమ్మని పలికిన నా రక్కసి యెక్కుడు జనంబున నరిగి తన్నుఁ జూచి ప్రజలెల్లఁ జెల్లాచెదరై పాఱిపోవఁ జంద్రగుప్తుని కోట నవలీలం దాటి రాజమందిరములో నున్న యా నరేం ద్రుంబట్టికొని పిడికిటం బెట్టి యడ్డమువచ్చిన వారి గొట్టుచుఁ బిమ్మట జెఱసాలనున్న కిరీకేతుని నిగళంబులు విడఁగొట్టి నెత్తిపై వేటొక దెసం బెట్టుకొని విజయభాస్కరుని పాదమూలమునం జేర్చినది.

అప్పుడు భాస్కరుండు చంద్రగుప్తుం జూచి రాజా ! నిన్న నేమేమో వీర ములు పలికితివఁట. ఇప్పుడేమనియెదవు ? మా తండ్రిని విడుతువే ? యనుటయు నా రాజు తలవంచుకొని యూరకొనియెను. పిమ్మటఁ గలభాషిణి వచ్చి తండ్రికి నమస్క రింపుచు జనకా ! యీయన మీ యల్లుఁడు సుమా ! తొలుత నన్ను దొంగల వలనఁ గాపాడిన మహాత్ముండితండే. దైవకృపచే నేనీ రాజపుత్రునే భర్తగాఁ బడసితినని యా వృత్తాంత మంతయుం జెప్పిన విని యా నృపతి యపరిమితానందముఁ జెందుచు నత నిం గౌఁగిలించుకొని మహాత్మా ! నిన్నెఱుంగక యవమాన పఱచిన తప్పుఁగావుము. నా కూఁతునే సందేశముఁ బంపినచో నింత యేటికి వచ్చును ? ఇంతకు మత్పూర్వకృత సుకృతము ఫలించినది. నిన్నల్లునిగాఁ బడసితినని పెక్కు తెఱంగుల వినుతించెను. తరువాతఁ గిరీకేతుండు విజయభాస్కరుని వాని తల్లిం జూచి యెఱింగి మిగుల నానం దముఁ జెందుచుఁ దాసవారికి గావించిన యవమతికి సిగ్గుజెంది యేమియుం బలుకక స్తిమితదసంస్థుఁ యున్న, విజయభాస్కరుండు తండ్రికినమస్కరింపుచు ప్రక్కనున్న తమ్మునిఁ గౌఁగిలించి యెత్తి ఆ నిల్లు విడిచినది మొదలుకొని తుదవఱకు జరిగిన కథ యంతయు వారికెఱింగించెను. కిరీకేతుండును దనకుఁజూన నిందించుకొనుచుఁ బుత్రు చేయి పట్టుకొని తండ్రీ ! నీవే మా తండ్రి కీర్తిం నిలిపితివి. నేను మహాత్ముండవగు రాజ మ్మాన కష్టపడకాను. ఇఁక నీవే యేలికొనుమని పలుకుచు దనపాదంబులంబడియున్న జాచుమతి లేవనెత్తి గౌరవించుచుననునయ వాక్యములచే నాయింతి సంతాపము వాయఁ జేసెను. పిమ్మటఁ జంద్రగుప్తుఁడు మిగుల వైభవముతోఁ గలభాషిణికి భాస్కరునికిని వెండియుఁ బాణిగ్రహణ మహోత్సవము జరిగించెను. ఆ యుత్సవమునకుఁ జంద్రా వలోకుఁడను యశస్కరుఁడు చతురంగ బలపరివృతులైవచ్చి సరిదారవలన భుజియించుచు వినోదములు సేయఁదొడంగిరి.

ఆ యుత్సవ దినములలో నొకనాఁడు నిశాసమయంబున రాజపుత్రునకిట్లనియె పెద్ద మహాత్మా ! వల్లనాఁడు మా యింటబసఁజేసి మా యిల్లు మంచిగా సోగొట్టుదలంచి

యాచిన్నదాని మాకప్పగించితివి. మావాండ్రు నీ మహిమం దెలిసికొనలేక నిన్నుం దల్లితో నూతిలోఁ బడఁ ద్రోసిరి. ఆ పాతకమునకు ఫలం బనుభవించుచున్నారు. ఇప్పుడే స్థితిపోయిరో తెలియదు నీవు విక్రమార్కుని మనుమఁడవని తరువాత వింటిమి. మా ప్రారబ్ధమిట్లున్నది. దిక్కుమాలినవాండనై తిరుగుచున్నాఁడనని విచారింపఁగా విని పరితపించుచు విజయభాస్కరుండు "బ్రతికియున్నచో మీవాండ్రఁదీసికొనివచ్చి యప్పగింతు. నీవు దుఃఖింపవలద"ని యోదార్చెను. ఆ యుత్సవానంతరము సుజయునికిఁ బోవుటకుఁ గిరికేతుఁడు తొందరపెట్టెను. గిరిమస్తక మస్తకముపై కొండపై నెక్కినట్లు చతురంగబలములు సామంతులు బంధువులునెక్కుటయు నది యెల్లగా నడువఁజొచ్చినది విజయభాస్కరుఁడట్లు దిగ్విజయముఁజేసి సకల బంధురాజ సహితుండై యుదయపురి భార్యలతో సుజయునికిఁ బయనము సాగించుచు దారిలో నొక చోట విడిసి గిరిమస్తక నయ్యుదవినంతయు వెలికిఁవేయుమని యాజ్ఞాపించెను. ఆ రక్కసియు ముహూర్తకాలములో నయ్యరణ్యమంతయు నరికి ప్రోగులుపెట్టినది. పిమ్మట స్కంధంబులఁ బరీక్షఁ జేయించి యెక్కి చెట్టుమొదట సోపానములు గనంబడుటయు నా రాజపుత్రుఁడు కతిపయపరివార సహితుండై యాపాతాళమందిరమున కరిగెను. అందు శక్తిగుడిముంగిట బలిపశువులవలెఁ గట్టబడియున్న నిగమశర్మయుఁ దల్లియు సోదరులుం గనంబడిరి.

రాజపుత్రుండు సామంతరాజులకుఁ దిగ్గృహ వృత్తాంతమంతయుం జెప్పి నిగమశర్మను సోదరులతోఁ గూడ బంధవిముక్తులం గావించి తండ్రితోఁ గూర్చెను. పిమ్మట నా చోరులనెల్లఁ బట్టికొని బద్ధులంజేసి యందుగల ధనరాసులన్నియు గోనెలనెక్కించి గిరిమస్తకమస్తకముమీఁదఁబడవేసి వెండియుం బయనము గావించెను. రాజకుమారుఁడు గావించిన కృత్యములన్నియు వారెల్ల సద్వృత్తముగాఁ జెప్పుకొనుచుండిరి. అట్టి మహా వైభవముతో సుజయునికిం బోయి శుభముహూర్తంబున నారాజపుత్రుండు పట్టాభిషిక్తుండై యశస్వియను సంక్రందనలోకుండు (?) లోనగు రాజులఁ బెద్దకాలము దనయొద్ద నుంచుకొని తగు సత్కారములు గావించుచు వారి వారి నెలవుల కనిపెను. గిరిమస్తకయను రక్కసి కామరూపిణి కావున దాను దలంచినప్పుడువచ్చి కార్యములు నెరవేర్చి వెళ్ళుచుండవలయునని కోరికొని యప్పురి సముద్రగృహమున కనిపెను. నాటం గోలె విక్రమార్కునికి బేతాళుండువోలె నారక్కసి విజయభాస్కరుండు తలంచినప్పుడువచ్చి కార్యములఁ జేసి యరుగుచుండునది. కలభాషిణియు హేమప్రభయుఁ దన కెప్పుడు సంతసము గలుఁగఁజేయఁ జారుమతి నీతిబోధ సేయుచుండ విక్రమార్కుండెట్లు (?) నెక్కుడు ధర్మముగా విజయభాస్కరుండు రాజ్యముఁ బాలింపుచుండెను.

గోపా ! యప్పుడా గిరిమస్తక దంత మెప్పుడు రాపిడిచే నూడి .. యుసలిఁ బడిపోయినది. అటుమీఁద నీదిప్పుడు దొరకినది. పూర్వమిది బాల పెద్దదిగా నుండునది. పోయిపోయి మన్నై యిప్పుడింత మాత్రము మిగిలినది. ఇదియే దీ.

వృత్తాంతము. కథాప్రాచుర్యముతోఁ [illegible] యని పలుకుచు [illegible] నిలిచెను.

[illegible]

గీ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

మహాత్మా ! [illegible] ? [illegible] ? [illegible] రహస్యం ? [illegible] సూర్యకిరణములు [illegible] అప్పటికి [illegible] యప్పలికిఁ [illegible]. [illegible] పురుషుఁడు మంచము శిరంబున నిడుకొని [illegible] టోవుచున్నట్లు కనంబడెను. దద్వృత్తాంతము పక్కాణించి నాకానందముఁ గలుగఁ జేయుఁడని ప్రార్థించిన నాసిద్ధుండు దద్దయుఁ బ్రీతుండై మణిప్రభావమునఁ బదుదంతముఁ దెల్లముగా నాకలించుకొని తల యూచుచు నిట్లు చెప్పం దొడంగెను.

పుష్పహాసుని కథ

గోపా ! వినుము గంగాతీరంబునఁ సింధు[illegible]రంబను నగరంబున ధనంజయుఁడను రాజు రాజ్యంబు సేయుచుండెను. ధర్మశీలుఁడగు నానృపాలునకుఁ గాలక్రమంబున సుందరకుం డను నందనుండును లలితయను తనూజయుం జనించిరి. అమ్మహారాజొకనాఁడు పేరోలగంబున్న సమయంబునఁ బ్రతీహారి వచ్చి నమస్కరింపుచు దేవా ! గుహుండను పల్లెవాఁడు పదియేఁడులు ప్రాయముగల కొడుకు నెత్తుకొని వచ్చి ద్వారంబున దేవదర్శనంబునకై వేచియున్నవాఁడు. ప్రవేశింపనగు నెలవే ? యని యడిగిన నన్నరపతి శిరఃకంపమున నంగీకారమును సూచించిన నా ద్వారపాలుం డరిగి వానిం దీసికొని వచ్చెను. గుహుండు రాజు నెదుటఁ [illegible] కుమారునిం దింపి నమస్కరించి పుత్రునిచేతఁగూడ దండము పెట్టించెను. [illegible] రేకులం బెగడు సోగకన్నులును నిండుచందురుం బురుడించు ముద్దుమొగం[illegible] [illegible] చెక్కులు వెడఁదయురము దీర్ఘబాహువులు సువర్ణచ్ఛాయయుం గ[illegible] [illegible] పూవు[illegible] [illegible] మొగము [illegible] ప్రసంగింపవచ్చిన కంతుఁడో జయంతుఁడో యనంద[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చిన్నవానిం గాంచి యానృపతి యపరిమితాశ్చర్యమును [illegible]

అయ్యారే! యిట్టిపాపని మాయట్టి చక్రవర్తుల కులంబునం బుట్టింపక నికృష్ట కులంబునం బుట్టించిన పరమేష్ఠి దిట్టనఁ దప్పేమి? ఇసిరో! విధాత యెప్పుడు ననదృశకార్యంబులే చేయుచుండునని తలంచుచు నోరీ! వీఁడు నీకొడుకే? అని యడిగిన వాఁడు స్వామీ! దేవరదాసుఁడు వీఁడు నాకొడుకే యని యుత్తరముఁ జెప్పెను.

అప్పు డప్పాపని దాపునకు రప్పించుకొని రాజు వాని బుగ్గల నల్లన లేఖనం బొదువుచు నోరీ! బాలకా! నీపేరేమని యడిగిన వాఁడు నగుచుఁ బుష్పహాసుఁడని యుత్తరముఁ జెప్పిన విని యతండోహో! మంచి పేరే పెట్టితివే. వీని నవ్వే వీని పేరు చెప్పుచున్నదిగదా! అని మెచ్చుచు నోరీ! గుహుఁడా! నీవేమిపనికై వచ్చితి వని యడిగిన గుహుండు మెల్లనఁ దన తలపాగలో ముడిచి యుంచిన రత్నకంకణ మొకటి పైకిఁదీసి చేతి ముందర నిడి యిట్లనియె.

క. గాలమిడ గంగ నేఁడొక
మేలగు మీనంబు దొరకె మీఁదటి గోయం
గ్రాలుచున్నది తదుదర
గోళంబున వలయమిది యకుంఠరుచులన్.

స్వామీ! యిది మాబోఁటివారు ధరింప నర్హులు కారని దేవరకుఁ గానుకగాఁ దీసికొనివచ్చితినని చెప్పెను. అప్పుడా భూపతి యా కంకణముఁ గైకొని త్రిప్పిచూచి యందలి విలాసమరసి పరికించి హా! గంధర్వదత్తా! హా! సహోదరీరత్నమా! నిన్నుఁ జూచి యెన్నిదినములైనదే. అయ్యో! నీ సౌందర్యమంతయు నీటిపాలైనది కాఁబోలు. అక్కటా! నీకాపుర మెంతలో మాయమైపోయినది. అయ్యారే! నీ రాజ్యము గంధర్వనగర ప్రాయమైనదే యని శోకించుచుండ నర్మసఖుండు దేవముఖుండను బ్రాహ్మణుఁడు దేవా! యిదియేమి? యకారణముగా శోకరిం దలంచికొని విచారింపుచున్నారు. వగపు నిరర్థకమని యెఱుఁగరా? యని యోదార్చిన రాజిట్లనియె.

వయస్యా! ఇది మన గంధర్వదత్తకంకణము. ఈపల్లెవానికిఁ మత్స్య గర్భంబున దొరకినదఁట చూచితివా? దీనిం బట్టియే మనవారు గంగాసలిలంబున మునిఁగిరని తలంచెద. నాఁటిరాత్రి వారు ప్రవాహమునఁ బడియుండిరని [illegible] విశ్వసింపఁదగియుండలేదు. అందేమి కాపట్యమున్నదో తెలియదు. [illegible] యల్పకాలములో విధి వలపట్టి మూఁడు ప్రాణంబుల గావు పెట్టెను. మన లలిత [illegible] నప్పుడు తనకుఁ గోడలుగా [illegible] యని బ్రహ్మానందము నొందినది. [illegible] పగటున నావలయము లలిత కిమ్మని [illegible] బంపి యతండు గన్నీరు దుడిచికొనుచు గుహున కిట్లనియె

నిషాదపతీ! నీవీవస్తువు దాచుకొనక తెచ్చి నాకిచ్చినందులకు [illegible]

సంతసించితిమి. నీకెద్దియేని యభీష్టముండిన వక్కాణింపుము గ్రన్యసందిగ్ధమనస్కుఁడు నాగుహుఁడు స్వామీ ! కోరికతోడనే మీ దర్శనమునకు వచ్చితినికాని మంచిసమయ మైనదికాదు. నా యిచ్చిన వస్తువు దేవరకు వికారిమే కాని, సంతోషము గలుగఁ జేసినదికాదు. మఱియొకప్పుడు దర్శనము కావింతు నిప్పటికి సెలవియ్యుండని వేఁడిన నప్పుడమిఱేఁ డిట్లనియె. ఓహో ! యట్లనవలదు. నీ విచ్చిన కంకణము మాకు హృదయస్థానమైనది. అట్టి సంతోషము మరియొక చేదియుం గలుగఁజేయనేరదు. నీకామితము తెలుపుము సంశయింపకుమని పలికిన గుహుండు, స్వామీ ! నాకీ కుఱ్ఱ వాఁడు లేకలేక కలిగెను. మిక్కిలి గారాబముగాఁ బెనుచుకొనుచున్నాను. వీఁడేది కోరినను దెచ్చి యిచ్చుచుంటి. నిప్పుడు నా కలవికాని కోరికలు కోరుచున్నాఁడు, ఎట్లు తీర్తును ? వినుండు. తనకిప్పుడు గొప్పగొప్పచదువులు చెప్పింపు మని నిర్బంధించుచున్నాఁడు. అవి యేమియో నాకుఁ దెలియవు. చిన్నబడి గురువులు దనకుఁ బనికిరారట. దేవరవారి పాఠశాలలోఁ జదువుకొనునఁట. వీనికిఁ జదువు చెప్పింప దేవరం బ్రార్థించుచున్నానని కోరిన నవ్వుచు యాభూపతి యోరీ ! పల్లె పిల్లవాని కెట్టి కోరికలున్నవి ! కానిమ్ము. వీని రూపమునకుఁ దగిన విద్య కావలసినదే; అవశ్యమట్లే చెప్పించెద. పాఠశాల కనుపుచుండుమని చెప్పి తన పుత్రునితో సమముగా వాఁడు కోరిన విద్య లన్నియుఁ జెప్పుఁడని యుపాధ్యాయుల పేర పత్రిక వ్రాసియిచ్చి యారాజు సభ చాలించి యంతఃపురమున కరిగెను.

గుహుఁడు పుత్రునితో నింటికిం జని మంచిముహూర్తము దెలిసికొని పుష్పహాసునిఁ బాఠశాల కనిపెను. అది మొదలు బాలకుండు ప్రతిదినము విడువక బడికిఁబోయి క్రమంబునఁ గావ్యనాటకాది గ్రంథముల తర్కవ్యాకరణాదిశాస్త్రములం జదివి సంగీతకళాపైదుష్యము సంపాదించి యశ్వగజాందోళికారోహణక్రీడావైదగ్ధ్యము గలిగి శస్త్రాస్త్ర విద్యాపరిశ్రమ యందెక్కుడుగాఁ బనిచేయుచుఁ బదులలో నన్నిటిలో నఖండపాండిత్యము సంపాదించి యసమాన ప్రజ్ఞాదురంధరుండయ్యెను. పుష్పహాసుని విద్యాగ్రహణ సామర్థ్యమునకు మనీషా కౌశల్యమునకు నుపాధ్యాయులు మిక్కిలి యక్కజపడఁజొచ్చిరి. రాజనందనుఁడగు సుందరకుఁడు పుష్పహాసునితో నన్ని విద్యలుం బాఠము జెప్పకొనియెడుగాని యొక్కదానియందైన నించుకయుఁ బ్రవేశము గలిగినదికాదు.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు ధనంజయనృపాలుం డేమిటికో రాజమార్గంబున నరుగుచుఁ దురంగమ మెక్కి యతివిచిత్రవేగ గమనంబున వచ్చుచున్న పుష్పహాసుం జూచి వెరఁగుపడుచు నీ యశ్వికుం డెవ్వఁడని పరిచారకు నడుగుటయు వాఁడు 'దేవరా ! వీఁడు గంగయొద్దనున్న గుహుండను పల్లెవాని కొడుకు. వీని పేరు పుష్పహాసుఁడు. దేవరయే వీనికి విద్యఁజెప్పించుచున్నారు. మఱచితిరా?' యని చెప్పిన నప్పుడమిఱేఁడు స్మరణమభినయించుచు నోహో ! వీఁడా ? యెంత వాఁడయ్యెను ! వీని యశ్వారోహణ

మందు మంచి నేర్పు కుదిరినది. ఇంతవఱకు వీఁడు మన పాఠశాలలోఁ జదువు చున్నాఁడా ? మన చిరంజీవితో సహాధ్యాయిగా నున్నవాఁడు గాఁబోలు చిరంజీవి యిట్లు గుఱ్ఱమెక్కఁగలఁడా యని యడిగినఁ గింకరుఁడు దేవా ! యువరాజుగారు గుఱ్ఱ మెక్కఁగా మేము చూడలేదు. పుష్పహాసుఁడు తఱచుగఁ గనంబడుచుండును. వీని కింకఁ జాలవిద్యలలోఁ బ్రవీణత గలదని చెప్పుకొనియెదరని పలికిన విని రాజు సరే నీవు పోయి పుష్పహాసుని సుందరకుని వెంటనే సభకుఁ దీసికొని రమ్మని యుపాధ్యాయులతోఁ జెప్పుము పొమ్మని పలికి నగరికరిగెను.

రాజశాసనమువిని నాఁటిమధ్యాహ్న ముపాధ్యాయులు శిష్యులు నిరువుర వెంటఁబెట్టికొని యోలగంబున కరిగిరి. ఆ దివసమునఁ బుత్రు విద్యాపరిశ్రమముఁ బరీక్షింపఁ దలంచి పెక్కండ్రఁ బండితుల రప్పించి మంత్రిసామంతహితపురోహిత వితతి సేవింప నిండు కొలువుండి యా భూపాలుండు పాఠశాలనుండి వచ్చిన కుమారుం గారవింపుచుఁ బుష్పహాసు నాదరింపుచు వారి నమస్కారంబులం గైకొని దీవించి యుచితాసనములఁ గూర్చుండఁజేసి తొలుతఁ గుమారునితో నిట్లనియె.

రాజు — వత్సా ! నేను రాజకార్యవ్యగ్రతచే నీవిద్యాభ్యాసంగమును గుఱించి యించుకయు విమర్శింపనైతి. ఏయేవిద్యలం జదివితివి ? ఏయేవిద్యలందుఁ బ్రావీణ్యము గుదిరినది ? విశేషించి శస్త్రాస్త్రవిద్యలయందు గజాశ్వారోహణలయం దెక్కుడు పరిశ్రమము జేసితివా ?

పుత్రుఁడు — తండ్రీ ! నీయొద్ద నబద్ధము చెప్పనేల ఈ యుపాధ్యాయులు పల్లెవానియం దెక్కుడు పక్షపాతము గలిగి నాకుఁ జిన్నఁగావిద్యలం గఱపినారుకారు. దానంజేసి మీతోనేమని వక్కాణింతును.

ఉపాధ్యాయుఁడు — (భయముతో) ఏమి రాజపుత్రా ! అసత్యములాడు చున్నావు? నీయెడ మే మేమికపటముఁజేసితిమి? నీకంటె వాఁడెక్కుడువాఁడా? రాజా ! మేమిరువురకు సమముగానే చెప్పితిమి.

రాజు — సరే పోనిండు. వీని కేయేవిద్యలం గఱపితిరి ?

ఉపా — అన్నియుం జెప్పితిమి.

రాజు — పుష్పహాసా ! పెద్దవాఁడవైతివే. ఈ యుపాధ్యాయులు నీవు కోరిన విద్యలన్నియుం జెప్పిరా ?

పుష్ప — (లేచి నిలువంబడి) దేవర యనుగ్రహము గలిగియున్న నాకెంత మేలు గల్గదని ? దయతో గురువులన్నియుం జెప్పిరి. చదివితిమి.

రాజు — సుందరకుఁడు నీతో సమముగాఁ జదివెనా ?

పుష్ప — చదివిరి.

రాజు — గురువులు నీ యెడఁ బక్షపాతముఁ జేసిరని చెప్పుచున్నాడే మో?

పుష్ప— పట్టిరి. దేవా! అది స్వకపోలకల్పన. నేనాయన కన్న నధికుండనా ?

రాజు— మీ యిద్దఱి విద్యాపరిశ్రమము చూతము. శాస్త్రములలోఁ గొంచెము ప్రసంగముఁ జేయుఁడు.

పుష్ప— చిత్తము. ఏ శాస్త్రమునందుఁ బ్రసంగింతము.

రాజు— చిరంజీవి: నీ కేశాస్త్రము వచ్చును ? తర్కము యుక్తియుక్తముగా నుండును. దానిలో నీవు ముందుఁ బూర్వపక్షముఁ జేయుము.

పుత్రు— సరి! పాడుతర్కము దానిపేరు చెప్పిన నా కసహ్యము.

రాజు— పోనీ, వ్యాకరణమునఁ బ్రసంగింపఁ గలవా ?

పుత్రు— సంశయమేల ?

రాజు— ఏదీ. చక్కగా ననువదించి పూర్వపక్షము చేయుము.

పుత్రు— సరే. పుష్పహాసా! నా యెదుటికిరా. "అతునకు సంధి బహుళము" అని చెప్పియున్నారుగదా ? మేనత్త మేనయత్త యనినట్లే చింతాకు, చింతియాకు అని యేల చెప్పగూడదో చెప్పుము.

(అందఱు పకపక నవ్వుచున్నారు).

పుష్ప— మిత్రమా! బాలురు చదుకొనెడు తెలుఁగు వ్యాకరణము నడిగెద వేల ? పాణినీయ వ్యాకరణమం దడుగుము. ఇది పరిహాసముకాదు.

సుందరకుఁడు— ఇది మాత్రము వ్యాకరణము కాదా యేమి ? నా యిష్టమైనదానిలో నడిగెద, వానికి నీ యాజ్ఞ యేల ? తెలిసినఁ జెప్పుము. లేకున్న రాదనుము.

పుష్ప— దీనిలో నేమియున్నది ? బహుళ మనుటచేతనే చింతాకు, అను చోట వైకల్పికము లేదని తెలుచున్నది.

సుంద— బహుళ మనఁగా నేమి ?

పుష్ప— ఒక్కొకచోటఁ గలిసి యొక్కొకచోటఁ గలియనప్పుడు బహుళ మని ప్రయోగింపబడును.

సుంద— అది కాదు. నీకు దాని యర్థమే తెలిసినది కాదు. రెండు విధములుగా వచ్చునదే బహుళము.

పుష్ప— (తెల్లపోయి సభవంకఁ జూచుచున్నాడు.)

రాజు— చాలు చాలు. నీ ప్రసంగము వినసొంపుగానే యున్నది. నీ వక్త్రత్వము తెల్ల మగుచున్నది. పరిహాసము మానుము.

పుత్రు — తండ్రీ! నేడు నా మది వేడుకగా లేదు. అందుచేతనే యిట్లు పరిహాసముగా మాటాడుచున్నాను.

రాజు— పోనీ. విద్యలమాట యటుండనిమ్ము. పుష్పహాసుం డెక్కినట్లు గుఱ్ఱ మెక్కి నడిపింపఁ గలవా ?

పుత్త్రి— అయ్యో! గుఱ్ఱమే యెక్కలేనా ? నాతో సమముగా నీ పల్లెవాఁ డెక్కగలఁడా ?

రాజు— ఎవఁడురా ! అక్కడ మన పెద్ద గుఱ్ఱమునకు జీనుగట్టి తీసుకొనిరా ?

పుత్త్రి— అబ్బా ! యీ కాలిలో నొప్పిలేకున్న నా ప్రజ్ఞఁజూపుదును గదా. బాబా ! యిప్పుడు వద్దు. మఱియొకప్పుడు చూతువుగాక. అప్పుడు సభ్యులు కిదుపుబ్బులాగునఁ దలలువంచుకొని నవ్వుచు రాజు చూచునేమో యని వెఱచుచుండిరి. పుష్పహాసుండును నాపుకొనలేక పక్కున నవ్వెను.

రాజపుత్త్రి— (కోపముతో) ఏమి నీ కండకావరము. ఏఁటిలో నీటికాకివలె మునుఁగుచుఁ జేపలంబట్టి బ్రతికెడు బెస్తవానికిఁ జదువుఁ జెప్పింపఁబట్టి గదా పోతరించి యట్లు నవ్వుట.

పుష్ప— (ఇంచుక యలుకతో) జాతము దైవాయత్తమైనది. దానిగుఱించి పలుమా రాక్షేపించిన ప్రయోజన మేమి ? పురుషకారమును గురించి మాటలాడ వలయు.

రాజు— (వారించుచు నుపాధ్యాయులం జూచి) దేశికోత్తములారా ! ఇంత కాలమునకు మా వానికి నేరిపిన విద్యయిదియా ?

ఉపా— దేవా ! మే మేమి చేయుదుము ? యువరాజుగారికి జదువ మనినఁ గోపము. తీరకున్నఁ బరాకు. మందలించిన నభిమానము. గ్రహణశక్తి తక్కువ, యశ్రద్ధ పెద్దది. దబ్బరకు మేరలేదు చదువెట్లు వచ్చునో చెప్పుఁడు.

రాజు— చాలు చాలు మంచివిద్యనేర్పితిరి. అందఱుం బోవచ్చునని పలికి లజ్జావిషాదమేదురహృదయుండై లేచి నృపతి యరుగుచుండ సుందరకుండు బాబా ! యీ పుష్పహాసుఁడు మన రాజ్యము లాగికొని తానే యేలుకొనియెదనని యందరితోఁ జెప్పుచున్నాఁడట వింటివా ? యని చెప్పిన, సీ! సిగ్గులేక ప్రేలెదవు. నీవంటి పరమ నిర్భాగ్యుఁడు క్షత్త్రియ వంశంబునం బుట్టిన తరువాత నెవ్వరేమి చేసినం జేయఁ గలరు. పోపొమ్మని పలికి లోపలికి పోయెను పుష్పహాసుం డింటికిం బోయి యా సభావిశేషము లన్నియుం దండ్రి కెఱింగించెను. రాజపుత్త్రుఁడు నాసియందు బద్ధ మత్సరుండై యున్నవాఁడని యెఱింగి గుహుఁడు నాఁటంగోలెఁ బాఠశాలకుఁ బోవల దని కుమారునికిం జెప్పెను.

మఱి యొకనాఁడు దైవవశంబున రెండవ కంఠాభరణముగూడ నింతకుమునుపటివలె గుహునకు మత్స్యగర్భంబునం దొరికినది. దానిం గొడుకున కిచ్చి నాయనా ! దీనిం

దీసికొనిపోయి ప్రియతముల గూర్చుచు పద్మాక్షపదాసక్తుండగు నృపాలుని వచ్చిరమ్ము పౌష్మన పంచిన బుష్పహాసుం డొక నాటి సాయంకాలమున జక్కగా నలంకరించుకొని యా యంతఃపురము జేరి కోటలోనికి బోయెను. అప్పుడు గోపురద్వారంబు వివి క్తంబై యుండుట నచ్చరుపడుచుఁ గొంచెము ముందునకు జని పరిసరములందు సరయుచుండ లలిత సఖురాలు తిలక యను కలికి యచ్చటి కేమిటికో వచ్చి నన్ను జూచి బోటీ! నేఁడు రాజసదనము నెవ్వరును లేరేమి? ఒడయం డెందున్నాఁడని సది నరపతి వేఁటకై యడవికిం జనియె. దాసం జేసి యోలగంబు శూన్యంబై యున్నదని చెప్పి నీ వెవ్వండవు? ఏమిపనికై వచ్చితి? వని యడిగినఁ బుష్పహాసుండు తన కులశీలనామంబు లెఱింగించి నీనికి వెనుక మేమొక కడియం బిచ్చితిమి. రెండవదిగూడ దొరకుటచే నదియుం దెచ్చితి. దాని నిచ్చుటకై పరివృఢు నడిగితినని చెప్పెను.

ఆ మాట విని యా బోఁటి యోహో! అదియా? తెలిసినది. నిలు నిలు మది మా రాజపుత్రిక ధరించియున్నది. రెండవదానికొరకు వేడుకపడుచున్నది. ఆమెతోఁ జెప్పివచ్చెదనని పోయి యంతలో మరలవచ్చి ఓయీ! భర్తృదారిక నిన్నా కడియ మంతఃపురమునకుఁ దీసికొని రమ్మన్నది. వత్తువే యనుటయు నతండు సంశయించుచు నిప్పుడు రాను. నేఁడు వచ్చినతరువాత మరలఁ దీసికొనివచ్చెద. పోయివత్తునని రెండడుగు లిడినఁ దిలక యత్నము నిలిచి పోవలదు. పోవలదు వెఱవకుము. మఱెవ్వరు నందులేరు. ఇమ్మందనంబు దాల్పి నమ్మగువ మిగుల వేడుక పడుచున్నది. పదపద మని త్రోసినది.

లలిత కథ

అతం డడుగులు తడఁబడ నప్పడతివెంట మెల్లఁగాఁ గక్ష్యాంతరమ్ములు గడచి రాజపుత్రిక వసించియున్న శుద్ధాంతమున కరిగెను. నాఁడు దైవికముగాఁ బెలిక త్తియ లందఱు తల యొకచో పనిమీఁదం బోయిరి. లలిత యొక్కరితియే చంద్ర కాంత శిలావేదికపయిం గూర్చుండి వీణాగాన పరిశ్రమ చేయుచున్నది. అప్పుడు తిలక వానిని ద్వారదేశమున నిలువంబెట్టి లోపలికిఁబోయి లలితా! ఆ చిన్నవాఁడు వచ్చి యున్నవాఁడు; కడియము పుచ్చుకొననా? వానినిఁ దీసికొని రానా? యని యడిగిన నప్పడఁతి వాఁడేల? కంకణమే తెమ్మనిచెప్పినది. తిలక యా వయసుకాని చెలువ మా లలనకుఁ జూపింపఁ దలచి పౌలఁతీ! యా వెఱవరి కడియము నా కియఁ డట. తానే నీచేతఁ గూర్తునని యున్నాఁ డేమనియెద? వసఁ దప్పుసులో ఘంటానినంబేని రానిమ్ము. పల్లెవాఁడగువాఁ రమ్మనుమ మని పలికినది. అప్పడఁతి పుష్పహాసు నా మాటచే చింతకుం దీసికొనిపోయినది. అప్పుడొక్కసారి యమ్ముద్దరాలుతో నా పన్నె రాసం జూచి: అమ్మనేఁజెల్ల! వీడెక్కడ పల్లెవాఁడే? వీని రూపము త్రిభువనాసేచకంబై యున్నదిగదా! యని విస్మయ సాగరంబున మునుంగుచు నాత్మగతంబున—

ఉ. చెక్కులనిగ్గువెన్నెలదుయ • చెల్వగు సుంగవతీరు మోము మి
ల్పక్కఁదనంబు జానుగుల • సౌరు భుజంబుల సోయగంబుమై
చెక్కుపుళక్కు పేరురము • సుందరమెన్న వశంబె? బ్రహ్మక
మ్మక్క! యమంధరీలలన • యెస వరింపదె? వీని జూచినన్.

అయ్యారే! వీనిం గాంచనగర్భుఁడు సత్కులసంజాతుం గావించినటు గాంచనంబునకుఁ బరిమళం బిచ్చినట్లుండునుగదా? యని వెరఁగందుచుఁ దిలకా! నీవు చెప్పిన యతం డీతండే? యని యడిగినది సఖి! వీని ప్రఖ్యాతి నీవెఱుఁగవు నాఁబోలు మన సుందరకునితోఁ జదువుకొని సకలవిద్యలయందు దనసమానుండని మొన్న రాజసభలో బిరుదము వహించినాఁడు. మీ యన్నగారే యోడిపోయిరి. ఈతండు గౌరవనీయుఁ డని పలికిన సక్కలికి స్మృతి నభినయించుచు నగు నగు. వింటి నా ప్రఖ్యాతుం డీతండేనా? యా గద్దియపైఁ గూర్చుండుమనుము. అని మరుశరంబుల కగ్గంబై వడెందముతో వానియందమూరక చూచుచుండెను. పుష్పహాసుండును లోకాతిశయ సౌందర్యంబునఁ బొలుపొందు నయ్యిందువదనం గాంచి పంచశర విద్ధహృదయుండై మోహాతిరేకంబున నొడలెఱుంగక యిట్టెచూచుచుఁ దనచూపులఁ దదీయ విలోకనశృంఖలంబులకుం దగిలికొనఁ జేసెను.

ఇద్దఱు పెద్దతడ విట్లొండొరులఁ గనుంగొనుచుఁ జిత్రరువుల కరణిఁ గిపల కుండుటయుం జూచి తిలక పలకరించుచు ననఘా! నీవీ గద్దియం గూర్చుండుము. నీ కీ శరద్రాంత నిశాంత చిత్రప్రతిమ లంత వింత గలుఁగజేయుచున్నవియా యేమి? విస్మయముతోఁ జూచుచుంటివని పలికిన నతండు దనచూపుల మఱలించుకొని యా పీఠంబునం గూర్చుండి, లలనా! యగునగు నే నింతకుముం దింత వింత ప్రతిమలఁ జూచి యెఱుంగ. వీనిసోయగ మప్రతిమానముగదా! యని పలికెను.

అప్పుడు తిలక నాతీ! కంకణము వానిచేతనుండగనే యబ్బురపడి చూచుట యేల? చేతికి రాదా? పిమ్మట సంతతముచూచి ముచ్చటపడవచ్చునులే యని మందలించిన నచ్చంచలాక్షి తెలిసికొని యేదీ? యిటులెమ్ము దానిం దాల్చు నుత్సుకత్వ మంత తొందరపెట్టుచున్నదని పలికినది. అప్పుడా కడియమును పుష్పహాసుఁడు తిలక కిచ్చెను. తిలక లలిత కిచ్చినది. లలిత దానిం బుచ్చుకొని ముందుపటి కడియమున కణునిసి రెండిటికిని భేదము గానక సంతసించుచుఁ దిలకా! నేఁడుగదా [illegible] తీరినదిఁ జోడులేక యిది ముచ్చటఁ జేసినది కాదుసుమీ! యని పలికిన నవ్వుచుఁ [illegible] అను నేనను జోడుగూడినం గాని శోభించదని యుత్తరము చెప్పినది. లలిత దానిం దాల్చ నోపియుఁ జేతగానియట్లభినయించుచుఁ దిలకను [illegible] అదియు నీకుఁ గానిది నా కెలవడునా? యని యుత్తరము చెప్పెను.

సకలకళానిపుణుండగు పుష్పహాసుఁడా [illegible] గ్రహించి అయ్యో! యిప్పుడు నేను మిక్కిలి ప్రమాదమునం బడి [illegible]

ఒంటిగా నీ యింటిలోనికి రాఁగూడదు. తుంట విల్తుని [illegible] చక్కదనముగదా. ఆ రాజు నాకు సకల విద్యలం గఱపించెను. మదీయ విద్యాభివృద్ధి కితండే కారణము. అట్టి నీ విషయము ప్రతికూలము చేసితినేని విశ్వాసఘాతుకుండ నౌదును గాన [illegible] కలత మాని [illegible] లక్ష్మణ యాలోచించుము. [illegible] శృంగార [illegible] శృంఖలములు [illegible] నిట్లు [illegible]

పుష్పహాసా! మా రాజపుత్రిక [illegible] మిచ్చి యుత్ప కలత్వము నొందుచున్నది. అది [illegible] గాంచున్నది. నీవు కరుణించి నేమీ చూడఁగలవా? యెవరైనను నా పలుకుల విని మిగుల [illegible] అపారముగా [illegible] లలితా! నీ కంటె నే నెక్కుడు నేర్పరినా? అయినను [illegible] తెచ్చి యిచ్చినది. దానిం [illegible] నీల ప్రతిష్ఠిత సులభముగానే తిరిగినది. అతండు దాని పుచ్చుకొని యింక నేమి చేయవలయునని యడిగిన నదియు "యెన్నిసారులు చెప్పవలయును? కడుముద్దరాయేమి?" అని సరోషముగాఁ బలుకుచు లలితా! చేయి యిట్లు చాపుము. కంకణముఁ గట్టి పోఁగలఁడని చెప్పిన నప్పఁడతి మోమించుక వంచి తిర్యగ్విలోకనంబులఁ జూచుచుఁ బ్రహర్ష పులకితమగు చేయి చాచినది.

అతండును చేయి పట్టుకొని కంకణము రెండు మూడు సారులు త్రిప్పి త్రిప్పి చేతికిఁ దగిలించెను. అదియే పాణిగ్రహణ విధియుఁ గంకణధారణ మహోత్సవముగా సంకల్పించుకొని పెండ్లి పెద్దయై చూచుచుండెను. బ్రహ్మముడులు సంఘటించెను. అట్లా నాతి చేతఁ గంకణము దగిలించి యక్కుమారుండు చెలికి యింక నేను బోయివత్తు ననుజ్ఞ యిమ్మని యడిగిన నప్పఁడతియు లలితా! నీవు నే నేమి పారితోషికము కావలయునో యడుగుము. ఇత్తును గాక యని చెప్పినఁ బారితోషికం బడిగి యిత్తురా? మీ యనుగ్రహమే కావలయును. ఇంతకంటె నొండొల్లనని పలుకుచు నతం డయ్యంతఃపురము నుండి బయలువెడలి యెవరైన చూతురేమో యను సందియముతో నొదుగుచు నల్లన నా మేడ దిగి యుద్యానము దాపునకు వచ్చెను.

అక్కడ రాజపుత్రుండు ఎదురుపడి వచ్చుచున్న పుష్పహాసునితో నిట్లనియె. [illegible] చోరా! పాటచ్చర! యాలోపలి కేమిటికిఁ బోయితివి? నిన్నెందెక్కడ రమ్మంటి? నాఁడు మా తండ్రియెదుట నేమేమో ప్రేలితివి. ఇప్పుడు దొరకితివి. అంతఃపురకాంతలుండు చోటికిఁ బోయిన యపరాధము సామాన్యమను కొంటివా? నిలునిలుమని యదలించిన నతం డించుక కొంకుచు నిట్లనియె. మిత్రమా! నా యందు నీ కింత కోప మేమిటికిఁ గలుగవలయును? మన మీ పురము చెలికాండ్రము కామా? మా తండ్రి [illegible] యొసఁగిన కంకణము చొరకినది. దాని మీ తండ్రిగారి [illegible] [illegible] [illegible] యిట్లు పోయితి. దీనికంత మహానేరముగా [illegible]. లో పలితండ్రిగారు [illegible] వెల్లగా నడిగిన వాఁడు చాలు చాలు. [illegible] నాకు ముంద

గౌరవము వచ్చినది. ఆ కింకరుడేది ? వీధినుండి యడుగక లోపలకు పోవుదురా ? యని నతం డాకంకణ మంతఃపురమున కొకదాది తీసికొని పోయినదని చెప్పెను.

అప్పుడు నిప్పుత్రొక్కిన కోతివలె నెగసిపడుచు, నోరిముద్దా ! పెద్ద వారలు లేనప్పుడు వచ్చి యంతఃపురమునకు వస్తువులు పంపెదవా ? నిన్నిప్పుడు గట్టింతుఁ జూడుమని పలుకుచు రిక్షక పురుషు లెవ్వరిక్కడ రండోయని యఱచెను. అప్పుడు క్రోధోద్దీపితమానసుఁడై పుష్పహాసుడు అల్పబుద్ధులు సామంబున జిక్కఁ బడరుఁ "దండమేకార్యమని" తలఁచుచు పిడికిట వాని నొక్కపోటు పొడచి యవ్వలికి దాటిపోయెను. ఆ ప్రేటుతిని రాజనందనుఁడు నేల బడి మూర్ఛనొందెను. ఇంతలో రాజపురుషులు కొంద ఱచ్చటికి వచ్చి వానిలేవనెత్తి సేదదీర్చి భర్తృదారకా ! నిన్నెవ్వఁ డిట్లు పడవైచెను. ఒక్కండ వీ మాయుమూండు రానేల ? మాకానవేమి ? అయాసము తీరలేదా ? యని యడిగిన నతండు తెరపి తెచ్చుకొని కన్ను లెఱ్ఱజేయుచు ఛీ ! ఛీ ! యింత పనికిమాలిన కావలివార లెందరు సంగలరా రాజులేఁడని నేడు కోటలోని కొక్కరైన రాక యింత కథ శయనించిరి కొంచోలు బాసిందు. మీ పని ముందుఁ బట్టింతు. ఇట్టి బహిరంగ స్థలంబున బట్టబగలు వచ్చి యొకడు చేతుగు పిడుగుపడినట్లు పిలికిటఁ బొడిచి పాటిపోయిన నొక్కరైన నడ్డగించరైపోయిరే. ప్రాణములు పోయిన తరువాత వచ్చి యేమి చేయుదురు ? అబ్బా ! నాకీ నొప్పి యెన్ని దినంబులకుఁ బోవును. యవ్వ ప్రవము గుండెలలో బాధించుచుండునే ? అయ్యో ! యేమి చేయుదునని విచారింపు చున్న, రాజపురుషు లిట్లనిరి.

అయ్యా ! యిది సంధ్యాకాల మగుటచే భోజనంబునకై కావలివార లింద్లకు పోయిరి. అంతియ కాని మఱియొకటి కాదు. మిమ్మట్లు గొట్టిన మూర్ఖునిం బేర్కొనుఁడు. ఇప్పుడేపోయి వానింబట్టి తెచ్చి నిగ్రహింతుము. కాలసర్పమును గాలఁదన్ని బ్రతుకఁ దలంచినవాఁ డుండునే యని యడిగిన నతండు "ఏమందు అ మొండికట్టె పల్లికికారి ఎత్తుకొనుచు బుద్ధాంత సాలంతాంతరమునకుం బారిపోయెనని కానని సన్నట్లు చేసి పాఱిపోయెను. మీకు సామర్థ్యము గలిగియుండిన నా స్వామిద్రోహిం బట్టుకొని చెఱసాలఁ బెట్టుఁడని మనవిన నంత్రము తెలియు. మిమ్ముఁ గొట్టినట్టి వలె వాఁడీపాట నెవ్వఁడున్నాఁడు. వివ్వ చెప్పుఁ దనువులను తనవాడు. వెంవఁడును లేఁడని గరువము గలిగి యెగసిపాటుతో మా గృహము లెక్క తిరుగును గుజ్జుపుకానవాఁడు పుష్పహాసుని మీ తెలుఁగరా ? యని పలికిన వార లజ్జలఁ జేతులు పైకెత్తికొని అమ్మకచెల్లా ! వాఁడా? వాఁడుమీదుఁజెఱికాఁడు కాఁడా? వానిం బట్టుకొనుట సుళువు. వాఁడెదిరించిన పోగురం గొట్టఁగలఁడు. అందుల కెక్కుడు సన్నాహము కావలయునని చెప్పిరి. అంతలో రాజపుత్రుఁ డసిరి దొప్పి ప్రజలుంటచే నంతఃపుర మునకుఁ గొనిపోఁబడెను. శత్రువును వంచింపుట కిదియే సమయమని బాధ యడఁతిగా నున్నను నా రాజపుత్రుఁ డప్పుడే దళ వాయింబోలె మూల్గఁ దొడంగెను. అప్పుడు

శుద్ధాంతకాంత లెల్లదల్లడమందుచు నా న్నాతి నాయుర్వేద్యుల రప్పించి పలు విధములగు చికిత్సలు చేయించిరి. పుష్పహాసుఁ డాయాస్పత్రియందు కొత్తలోకము నుండి వచ్చినట్లు గ్రుద్ది పోయినట్లు వచ్చినను వార్త పట్టణమంతయు వ్యాపించినది. రాజమందిరము నుండి తక్షణము రావలయునను స్వపోలును వార్త పంపిరి.

అట్టియెడ నా రాజపుత్రిక పుష్పహాసుని గాయము తన ప్రియసఖివలనఁ దెలిసికొని తిలకతో సఖీ ! యిప్పుడు చూచిన వచ్చాంతి యనఁ గూడదా సూతి నన్నంత తెలిసి పలుకక యూరకుండ ఆ పుష్ప మాల సల్పుట సంభవించునని తలంచితి గదే మేము నీతో తలంపులు ప్రకటించితిమి. ఇది సూచనయైనట్టుగాదా ? నీవు పల దని చెప్పితివేమి ? మన కష్టల నా గ్రహింపవా ? యని యడిగిన నప్పుడతి యిట్లనియె.

మన మేమి వింతలు గనపరచితిమి ? వాఁడు సంగరమునఁ బడ్డ వచ్చి మన కిచ్చెను. మనసు దెగొంటిమి. దీనం దప్పేమి ? అతండు స్వయముగా నీ చేతం బెట్టిన విశేష మొకటి జరిగినది. కళాదకులస్తు లట్లుపెట్టుట వాఁడుక యున్నది గదా ! ఇదియు నట్లే జరిగిన దని తలంచరాదా ! ఊరక పశ్చాత్తాప పడుచుంటి వేమని మంద లించిన నా చంచలాక్షి, వెండియు నిట్లనియె.

అగునగు నంతకన్న క్రొత్తవింత లేమియు వ్యక్తిపరచలేదు. కాని నాని సోయగము తలంచుకొన మనమున నేదియో వికారము గలుగుచున్నది. వాని యందుఁ గల కొఱఁత యేనది గాని కానిచో నెవ్వరేమనుకున్నను వానినే పెండ్లి యాడితీఱుదు. కానిమ్ము. మా రహస్య మెవ్వరికిఁ దెలియ నీయకుమీ యని పలుకుచుండఁగనే పరి చారిక యొకతె వచ్చి అమ్మా ! అన్నయ్యగారి నెవ్వఁడో గుండెలమీఁద గ్రుద్దినాఁ డఁట. అంతఃపురములో మరణబాధ పడుచున్నారు. అమ్మగారు మిమ్ముఁ దీసికొని రమ్మన్నారని నిట్టూర్పులు నిగుడించుచు జెప్పిన గొబ్బున లేచి యేమేమీ ! మాయన్న బాధపడుచున్నాఁడా ? వాని గ్రుద్దినవాఁ డెవ్వఁడని మఱల నడిగిన నది ఆయనతోఁ జదువు కొన్నవాఁడట యెవ్వఁడో పుష్పహాసుఁడంట, వాఁడు గ్రుద్దెనని చెప్పుకొను చున్నారు. సత్వరము రమ్మని పలికిన విని తిలక మొగము చూచుచు సఖీ ! యిది యేమి వార్త ? దీన మనకేమైన ముప్పు రాదు గదా ? యని పలుకుచు లలిత తిల కతోఁ గూడ నన్నయున్న సౌధంబున కరిగినది.

అందుఁ గొంత లందఱు పుష్పహాసుండు స్వామి ద్రోహుఁడు. వదుష్ట చెప్పించెనను విశ్వాసమైన లేక ప్రభు పుత్రుఁడని మన్నింపక యిట్లు చేసినాఁ డని యూరక చెప్పుకొనుచున్నారు. ఆ మాటలు విని లలిత వెఱచుచు నన్నదగ్గఱకుఁ బోయి అన్నా ! సుందరక ! నీకు దెబ్బ తగిలినదా ? యని యడిగెను. వాఁడు నన్నలెత్తి చూచి ఆ సల్లెహాలాంకోరు నీ యొద్దకు రెండవ కంకణము పంపెనట. నిజమేనా ? యని యడిగిన నప్పుడతి తెల్లబోవుచు మాటలు దడబడ బంపెఁ బంపె నని చెప్పినది

అది వాని యొద్దనుండి తెచ్చి నీకిచ్చిన వారెవ్వరని యడిగిన నేమియుం దోచక యాలోచింపుచున్నంత తిలక అయ్యో ! అది నేను దీసికొనిపోయి యిచ్చితిని. ఆమె మరచి పోయినదని నవరించినది. కానిండు మీ రందఱు స్వతంత్రులు. పయివాఁడను సందియము లేక పెద్దలు లేరని వెరవక యెవరిచ్చిన వస్తువు లంతఃపురమునకుఁ దీసికొని వత్తురేమి ? రాజును రానీయుఁడు అని వెకరించుచు నతండు బాధ నభినయించుచు నా రాత్రి యెట్టకేఁ గడపెను. ప్రణమంతయు నా రాత్రి పుష్పహాసుని మాటఁ జెప్పుకొనుచుండ విని యా రాత్రి గృహస్థుఁడు కొడుకుం జేరి నాయనా ! యిదియేమి కర్మము ? నీవు రాజపుత్రుని గ్రుద్దితివఁట తేపు నీ పని యడుగునని ప్రజలు పందెములు వైచుకొనుచున్నారు. ఏమి చేసితివి ? నిజము జెప్పుమన నతండు జరిగిన వృత్తాంత మంతయు నా మూలాగ్రముగాఁ జెప్పెను.

అప్పుడు వాఁడు నాలుకఁ గఱచుకొనుచు అయ్యో ! అయ్యో ! యెంతపని చేసితివిరా ! పడుచువాఁడవు అంతఃపురమునకుఁ బోవచ్చునా ! అన్నన్నా ! రాజు చిన్న కుమారునిఁ గొట్టిన దానికన్న దప్పుగా గణించునుగదరా ! బలవద్విరోధము వచ్చినదే. యేమి చేయుదుము ? మన రక్షించువా రెవ్వరని యూరక విచారించినఁ బుష్పహాసుం డిట్లనియె.

తండ్రీ ! యిందు నా తప్పు రవ్వంతైన లేదు. నే నంతఃపురమునకు రానని నది బలాత్కారముఁ జేసి తీసికొనిపోయినది. నన్నుఁ బోవలదని యడ్డుపెట్టిన వాని గ్రుద్దితిని. రాజు విమర్శింపక నన్నూరక శిక్షించునా ? అంత యధర్మశీలుండా? పోనిమ్ము. పేగురం బరిమార్చినను వారికి నేను లోఁబడనని వీరములు పలికిన మందలించుచు గృహస్థుం డిట్లనియె.

అప్పా ! యీ వార్త విన్న రాజునకుఁ గోపము రాక మానదు. నిన్ను దండింపక విడువఁడు కావునం నీ విం దుండరాదు. యవన ద్వీపంబున కవ్వల నమరావతియను పట్టణము గలదు. మనయోడ లక్కడికిఁ బోవుచుండును. అది తీర స్థలము. అచ్చట నాకు మిత్రులున్నారు. వారికిఁ బత్రికలు వ్రాసి యిచ్చెదను. నీ వక్కడికిఁ బోయి కొన్ని దినంబులుండి రాజు కోపము చల్లారిన తరువాత రమ్ము. ఇదియే యుపాయమని చెప్పి వాఁడెట్టకేఁ బట్టి నొడంబడఁజేసి యా రాత్రి పయనముఁ జేసి వాని నంపెను. ధనంజయ నృపాలుం డమ్మఱునాఁడు వేఁటనుండి వచ్చి సామంతుల వలన నా వృత్తాంత మంతయు నాలించి పుత్రునోదార్చుచు నప్పుడే పుష్పహాసునిం బట్టుకొని రెక్కలుగట్టి తీసికొని రండని కింకరుల కాజ్ఞాపించెను. పదుగురు వీరభటులు పోయి గృహస్థునియిల్లు ముట్టడించి వెదకి పుష్పహాసు నెందుఁ గానక గృహస్థుం బట్టుకొని రేనికట్టెదుటికిం దీసికొని పోయి యా వృత్తాంతము జెప్పిన రాజువానితో—

ఓరీ ! బెస్తవాడా ! నీ కొడుకు పోతరించి యేమిచేసెనో చూచితివా ! బిడ్డలం గఱపించినందుల కిదియా ఫలము ? కానిమ్ము. వాని నెక్కడ దాచితివో

చెప్పుము. చెప్పకున్న నీ సంగర మంతయు నాశనము నొందింతుఁ జూడుమనుటయు గగగడ వడంకుచుఁ జేతులు జోడించి వాఁడిట్లనియె.

స్వామీ! నేను దేవరయెదుట వాస్తవము మనవి చేయుచున్నాను. వాఁడు నాకుఁ గడుపునఁ బుట్టిన కొడుకుగాఁడు. వినుండు. నే నొకనాఁడు రాత్రి గంగలోఁ బెద్ద వలఁబన్ని మఱునాఁ డుదయ కాలంబున నా జాలంబు లాగి యందుఁ జిక్కిన యాదఃప్రకరంబులఁ దీరసికతా తలంబున దులుపుచుండ నా వలనుండి యీ బాలుండు నేలంబడియెను. అప్పటి కాశిశువునకు నాలుగేండ్ల ప్రాయముగలిగియున్నది. అక్కజమగు తేజముతోఁ బ్రకాశింపుచున్న యా పాపనిఁ జూచి విస్మయము జెందుచు బిడ్డలు లేని వాఁడినగుట గంగాదేవియే దయఁజేసినదని సంతసించి వాని నింటికిం దీసికొని పోయి పెంచుకొంటిని. ఈ రహస్య మెవ్వరికిని దెలుపక వాఁడు నాకడుపునఁ బుట్టిన వాఁడే యని చెప్పుచుందును. మా కులమువారెల్ల వాఁడు గంగాదత్తుడని యెఱుంగుదురు. దేవర విచారింపవచ్చును. మఱియు వెనుకటిరీతిగా రెండవ కటకము నాకు దొరికినది, దానిం దేవరకిచ్చిరమ్మని నిన్నఁ బంపితిని. వాఁడు కొల్వుకూటమునకు వచ్చి యది విని క్రమముగా నుండుటకు శంకించుచు నలుమూలలు సూచుచుండ భర్తృదారిక దాసి యొకతెవచ్చి యా వలయ వృత్తాంతము విని దానిఁ గైకొని యంతఃపురమున కరిగినట.

అంతలో యువరాజుగారువచ్చి నీవిం దేటికి వచ్చితివిరా ద్రోహుఁడా? యని తొంటిపలుకుల నుగ్గడింపుచు నదలించిన వాఁడు వచ్చినపని చెప్పినంత నింతింత నరాని కోపముతో నిలు నిలు పోవలదని యంకిలిపెట్టిరఁట. వాఁ డంతటితో నిలువక తోసికొని వచ్చెనఁట. ఇదియే యదార్థమని యింటికి వచ్చి వాఁడు నాతోఁ జెప్పెను.

అప్పుడు నేను వాని దిట్టినతిట్లును కొట్టినకొట్లును దేవరతో నేమి మనవి చేసికొందును? విత్రిక్కించిన దేవరకే విశదముకాక మానదు. వాఁడు నాయడపులకు నిలువలేక నిన్నరాత్రి నాతోఁ జెప్పకయే యెక్కడికో పాఱిపోయెను. ఇంతియ నిక్కువము, నేను దేవర పాదసేవకుండ రక్షింపుఁడని పాదంబులంబడి వేడుకొనియెను. అప్పు డా రాజు వితర్కపూర్వకముగా ఏమేమీ! వాఁడు నీ కొరసుఁడు కాఁడా! రెండవ కడియముగూడ నీటిలో దొరికినదా? ఆ! ఆ! ఆ! యని యేదియో ధ్యానించుచు నంతకుమున్ను గలిగిన కోపమంతయు నీరైపోవ బుత్త్రిని మొగంబుఁ జూచి వీని మాటలు వింటివా? యదార్థములేనా? యని యడిగిన రాజపుత్త్రిం దిట్లనియె. తండ్రీ! వీని మాటలన్నియు వట్టి బూటకములు. తనకుఁ బుట్టలేదనుచు వీరు కనికరింతురని యట్లు చెప్పుచున్నాడు. కడియము నెపంబున వాఁ డంతఃపురము దాపునకుంటోయి యాగడ మేఁ జేసెను అట్టివానిం బోవలదనుట తప్పా? వాఁడు నన్నుఁ ద్రోసికొని పోవునేమి? నా గుండెలోని దెబ్బ పరీక్షింపుఁడు. ఈలోపల వానిని విడిచి పెట్టితిరేని

నేను దలయెత్తి తిరుగఁగలనా ? క్షత్రియ వంశమున జనించి చేఁపలుపట్టికొని బ్రతికెడు బెస్తవానిచే దెబ్బలు తిని ప్రతిచేయక జీవించుటకంటె నీల్గుటయే శ్రేయమని యేమేమో చెప్పి తండ్రికి రోషము పురికొలిపెను. అప్పు డా రాజు కానిమ్ము. వాఁడు దొరికిన తరువాత విమర్శించెద. ఇప్పుడేల? యని వానిం బట్టుకొనుటకు నలుమూలలకు దూతలం బంపి యప్పుడే తా నంతఃపురమున కరిగెను.

ఆ సంభాషణ విశేషము లన్నియు విని తిలక లలితయొద్ద కరిగి, తరుణీ! ఆ పురుషుండు పల్లెవాఁ డౌట. వింటివా! వానికి గంగలో సిద్ధకాలములో దొరికెనఁట. వాఁడు పారిపోయెనఁట. పాపము వాని కిట్టుముప్పు తెచ్చిపెట్టినవారము మనమే కదా. వాఁడు రానని పోవుచుండఁగా బ్రతిమాలికొని తీసికొనివచ్చితిని. వానియం దే నేరము లేదు. మీ యన్న యడ్డగింపఁగాఁ ద్రోసికొని పోయెనట. దానికిఁ గొండంతఁ జేసి మీ యన్న తండ్రితోఁ జెప్పెను. మీ తండ్రియు వానిం బట్టికొనిరమ్మని దూతలం బంపినా రివియే సభావిశేషములని చెప్పగా నా యొప్పుల కుప్ప యెట్టెట్టూ ? వాఁడు పల్లెవానికి గంగలో దొరకెనా ? బాగు బాగు, ఈమాటు నచ్చినది వాఁ డెప్పుడో యుత్తమవంశ సంజాతుఁడు కానిచో నన్ని లక్షణములుండవు. వాఁ డెక్కడికిఁ బారిపోయెనో రహస్యముగాఁ దెలిసికొనిరమ్ము. మనము గూడఁ బోవుదమని సాభిలాషముగాఁ బలికిన నాఁగే పోవచ్చును. నీయిజన్మమున తీస నటువంటి భర్తను సంపాదించుకొనఁ గలవా ? యని తిలక యుత్తరముఁ జెప్పినది. అంతలో మరియెవ్వరో యచ్చటికి వచ్చుటచే నా ప్రసంగము మానివేసిరి.

నాఁటి రాత్రి యంతయుఁ దిలక పుష్పహాసుని మందిర ప్రాంతమందుఁ దిరుగుచు నతని చరిత్ర యంతయు విమర్శించి మఱునాఁడుదయ కాలంబున లలిత యంతఃపురమునకు వచ్చినది. అప్పుడు లలిత తల్పంబునం గూర్చుండి చెక్కిటఁ జేయిజేర్చి యెద్దియో ధ్యానించుచు నల్లగలువరేకులపై మకరందము ఓమ్మినట్లు కాటుక కన్నుల నశ్రుజలమ్ము గ్రమ్మ వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచుండుట తిలకించి తిలక పలుక రించి సఖీ! యిదియేమి ? అకారణముగాఁ గుందుచుంటివని యడిగిన నప్పుడతి తలయెత్తి నఖరశిఖరంబున నశ్రువులు వెదఁజిమ్ముచు నల్లన నిట్లనియె.

సఖీ! పుష్పహాసుఁడు రాత్రి కలలోవచ్చి నా శయ్యపై గూరుచుండి నన్నక్కున జేర్చుకొని చెక్కులు ముద్దాడుచు మోవిపుడుకుచుఁ బ్రాణేశ్వరీ! నేను విదేశముపాలై పోవుచున్నాను. నా డెందము నీయందె తగులుకొని రాకున్నది. మరుఁడు విరిబాణపోటుల నా యెడద నాటనేయుచున్నాడు. ఏమిచేయుదును ? భవదీయ సల్లాపంబులఁ దలంచుకొనుచు విదేశమునఁ బ్రాణధారణముఁ జేసికొనియెద. ననుగ్రహమ్ము మంచుమీ యని పలుకుచుఁ దద్దియుం బ్రీతిమొగంబున విన్నఁదనంబు దోప శయ్యనొయ్యన దిగ్గి యవ్వలికిం బోయెను బోఁటీ ? వానిమాటలం దలంచుకొని మదిపగిలిపోవుచున్నది. ఆ సుందరు నిట్టి చిక్కులం బెట్టిన వారము మనమే కదా!

అయ్యో! నిష్కారణము నొకరి కపకారముఁజేసి జీవింప నేమిటికి? సఖీ! మనల నీ పాతకమెట్లు పోయునని యెన్నియో చెప్పి యూరక వగచుచుయు నవ్వుచు నా జవ్వని యిట్లనియె.

నెలఁతుకా! కలకిట్లు కలంగెద వేల? చాలు చాలు! నీ వింత వేల వని యుబుం గనైతినే యెవ్వరైన వినిన నవ్వుదురు సుమీ. నా తెచ్చినవార్తనీకల నుసుసరించియే యున్నది. వీను మాపురుషసింహుంత లోకసామాన్యుఁడని చెప్పవలసినదే. నేను రాత్రి వాసియుంటి కురంగటి వారల వానిగుణ ములనడిగి తెలిసికొంటి నాహా! తదీయౌదార్య గాంభీర్యచాతుర్యాదిగుణంబు లేకన్మాత్రములు కావఁట. సత్యసంధుండన వానినే చెప్పవలయునఁట. వానికిఁగల దాతృత్వము కర్ణునకి లేదని చెప్పిరి. ఆ గోవాళ్ళ పల్లె వానికి బాలములో దొరికెనని యావీధివారందఱికిం దెలియును. మఱియు నేనందుఁ దిరుగుచుండ నొక కోడెకాఁడు వచ్చి నా మొగ మెగాదిగఁ జూచి నీపేరు తిలక కాదా? యని యడిగిన, నేను దిలకనే. నన్ను నీ వెట్లెఱిఁగితివని యడిగితిని. అప్పుడు వాఁడు నీ మాటలం బట్టి, గురుతుఁబట్టితిని. నా స్నేహితుఁడు పుష్పహాసుఁడు విదేశమున కరుగుచు నిన్నుఁ దెలిసికొని రహస్యముగా నీ పత్రిక నీకిమ్మని చెప్పి యది నాకిచ్చెను. నేను నీ జాడ నరయుచుండ దైవికముగా నీ విక్కడఁ గనంబడితివి. ఇదిగో యుత్తరము పుచ్చుకొమ్మని పలికి యతండది నాకిచ్చి యవ్వలికిం బోయెను. అని చెప్పవలకు నాయొప్పులకుప్ప చెప్పుడఁ గనఁ జెప్పులు విప్పుచు నేదేది: అది నీవిచ్చటికి దెచ్చితి గా? తెమ్ము తెమ్మని తొందరపడ నత్తఱిన యయ్యుత్తర మత్తరుణి కిచ్చినది. అదివిప్పి యప్పడఁతి యిట్లు చదివినది

ఉ. తరుణీ! దూరము బోవుచుంటిని, భవ • త్సన్నిభభావపూర్వ
ప్రరసాపేక్షముతో విదేశమునఁ దీవ • ద్దత్తోపకారక్రియా
స్మరణంబొప్పఁగఁ బ్రాణధారణవిధి • స్వల్పం బ్రియత్నించెదన్
మఱువన్ శక్యమె? తావకోహిత స • న్మానంబు లెన్నాళ్ళకున్.

అను పద్యమును మఱిమఱి చదువుకొని యమ్మచవతి ధృతి నాపలేక యా లేఖ తలనిడుకొనుచుఁబడవైచి, వేఁడినిట్టూర్పులు విగుడించుచు అయ్యో! వానికి మన మేమి సన్మానములు చేసితిమి? మనమాటలే తలంచుకొనుచుఁ బ్రాణధారణముఁ జేయునఁట. పాప మెట్టి యిక్కట్టు తెచ్చిపెట్టితిమి. ఇప్పుడు కర్తవ్యమేమి? యని యడిగిన సఖి! పత్రికలోనున్న పెవిశేషములు సూచక నాపెఱుఁగఁ జెప్పుచితి. ఎవ్వరు వానిపై వ్యాజమునఁ జేసిన ప్రకారమంతయు నింతకు ముందు [illegible] పాదపాంసు [illegible] రివ్వ [illegible] వెడలించి [illegible] నిరీక్షింప నియ్యకొను నియమము. నుసల నచ్చటికి రప్పింప ఉపాయము.

అక్కడఁ గదలి రేవానగరంబున కరిగి యందొక దినంబు లుండవలెను. ఈవృత్తాంతంబట్టిచూడ నతని చాతుర్య మంతయు స్పష్టమగుచున్నది సుమీ యని పలికిన విని లలిత యించుక సిగ్గుతో దీనికి నీవేమనియెదవని యడిగిన నది నీ కిష్టమైన సమంజసమే యని యుత్తరముఁ జెప్పినది. ఇష్టమైనను జరుగుట యెట్లనప్పుడు బుద్ధిమంతుల కలవి గాని పనులుండునా? యని మరలఁ బలికినది. మరియొకప్పు నన నప్పుడే యని సాంకేతికముఁ జెప్పినది. ఇట్లు వారిరువురు సంభాషించుకొని యొరు లెఱుఁగకుండ నాఁడు ప్రయాణ సన్నాహముఁ గావించుకొనిరి. రాజకన్యలకుఁ బ్రియము వచ్చులోపల గుఱ్ఱములెక్కి తిరుగుట నేర్పుదురు గదా, నాఁడు నగవియ యొకయుగముగాగున వారికిఁ బ్రొద్దు జరిగినది.

లోకబాంధవుం డపరగిరిశిఖర మలంకరించుటయుఁ గ్రమంబునఁ జీఁకటులు కాటుకఁబూసినట్లు జగం బాక్రమింప నల్లనల్లన లోకులు గాలకృత్యంబులు నిర్వర్తించుకొని శయనమందిరంబునఁ బ్రవేశింప నంతంతఁ దమకృతమోహాతిరేకంబున నొరు లెఱుంగక పడియున్న కాళరాత్రియుం బోలె నారాత్రి నిద్రామోహంబున స్మారకము దప్పి పడియున్న జంతువితతి కలదగుట నిశ్శబ్దంబై భయంకర తమోమయంబై యొప్పుచుండ నాగజపుత్రిక గంటల గణించి యర్ధరాత్రి యయ్యెనని నిశ్చయించి మంచిమంచి రత్న భూషాంబరంబులు సంగ్రహించుకొని తిలకచే నమరింపఁబడి యుంచిన శృంఖలానిశ్రేణిక నధిరోహించి యాకోటగోడ నవలీలఁ దాటి యవ్వలఁ బడినది.

అంతకుమున్న వాయువముతో నచ్చేరువ నిలచియున్న తిలక యక్కలికిం బట్టికొని తనరాక నెఱింగించుటయు నమ్మించుఁబోఁడి "జాగేల వేగము ముందెక్కుమని" చెప్పి తాను వెనుకనెక్కి కశ్మీరము చేతంబూని పత్రికలో వ్రాసిన మార్గము ననుసరించి గుఱ్ఱమును వడి వడిఁ దోలఁ దొడంగినది. తిలకకు గుఱ్ఱమునెక్కి నలవాటు లేకపోవుటచే వడిగాఁ దోలవలదని లలితను బ్రతిమాల దొడంగినది. కాని వినక దమవారు వత్తురను వెఱపుచేఁ దిలక నొకచేతం బట్టుకొనుచు భయపడకుము. కాళ్లు బిగపట్టుమని పలుకుచుఁ దోలుచుండ అమ్మయ్యో, నే నిలువఁజాల. నాకన్నులు తిరుగుచున్నవి. వమనము వచ్చుచున్నది. నిలునిలుమని మొఱలిడ నాయువిద యొక చోటఁ దత్తడి నిలిపి వెరపుడిపి తిలకను వెనుకదెసఁ గూర్చుండఁ బెట్టికొని మరల నాతట్టున వడిగాఁ దోలఁదొడంగినది. తిలక కొంతసేపు పట్టబట్టుకొని అమ్మయ్యో ఇఁక నే నిలువఁజాల నోరలు పిడక మగుచున్నది. నిలుపు నిలుపు మని ప్రతిమాలు కొనుచు నంతలో మూర్ఛవోయినది. ఆ సంగతి గ్రహింపక యేమరుచున్నది గదా లలిత తురగముం వేగముగాఁ దోలినది.

అంతలోఁ జేతులు పట్టువదలి తిలక జారి గుఱ్ఱమునుండి నేలంబడినది. [illegible] దూరము పోయిన తరువాత నానాతి యా సంగతి తెలిసికొని యయ్యలును [illegible]

నిలిపి తిలకా ! తిలకా ! యని పిలువఁ దొడంగినది. ప్రతివచనంబు గానక నల్లనల్లను వెనుకకు మఱలించి నడుపుచు తిలకా ! యని పిలుచుచుఁ గొంతదూరము పోయెను. అయ్యో ! యెక్కుడు దూరము వెనుకకు వచ్చితి నాకోపలనే పనియుండును మఱల నాలాగే పోవలయునని పైకి నడిపించెను. ఈరీతి వెనుకనుండి ముందరకు ముందర నుండి వెనుకకుఁ దెల్లవారు వఱకుఁ పదిసారులు తిరిగినది. కాని తిలక జాడ గనంబడి నదికాదు. అంతలో సూర్యోదయ మైనది ఆప్రదేశమంతయు మహారణ్యమైయున్నది. వచ్చినదారి యేదియో పోవలసినదారి యేదియో తెలియక లలిత సాధ్వసకలితమతియై విభిలేక పీతి నొక రీతి నడిపించుచు వృక్షలతా గుల్మాంతరములఁ దిలకం దిలకింపు చుండెను. క్రమంబున ఖరకరుని వేడి కిరణంబులు సోకి వేడి యనింప శ్రమ జలబిందు సందోహంబు వదనంబునను మకరంద బిందు సందీప్తమగు నరవిందంబుఁ బోలం బొలుపునుపఁ బిఱుసటతో నడచుచుండ నొకదండ శాఖామంతలవృక్ష దిక్తటంబగు పటపటపి యుఱటి గనంబడినది ఆ [illegible] యమ్మగువ నలుదెసలు దిలకింపుచుఁ దన మనంబున నిట్లు తలంచెను.

హా ! పాపవిధీ ? నన్నిప్పుడు నట్టడివిలోఁ దీసికొనివచ్చి పాఱవైచితివా? అయ్యో ! కులకాంతా విరుద్ధంబని తలంపక యెందమాపుల జలంబులు గ్రోల నాసఁ గొనునట్లు వాని యుత్తరమునకు లేసి యరములుదీసి లోకనిందక్కురాలనై యిట్టులనిల్లు వెడలివచ్చితినిగదా ! అన్నన్నా ! ఆ కోటగోడ యెట్లు దాటితినో తలంచుకొన నాకే విస్మయమగుచున్నది. సీ ! ఆఁడుజాతి పాడుజాతిగదా ! కష్టపడి కన్న తల్లిదండ్రుల మక్కువ లెక్కింపక కల్లంబున వల్లభునెడ నపహాసపుఁ జూపుదురు. ఆ ! నేమి నిజముగా నేనిల్లు వెడలి వచ్చితినా ? లేదు. లేదు. ఇదిస్వప్నము. అక్కటా ! ఇది కలగాదు నిజమే. హా ! తిలకా ! నీ యనురాగ మెట్లు మఱచిపోవుదును. నీమాట వినక ఘోటకమును వేగముగాఁ దోలఁబట్టి గదా నిన్నుఁ గోలుపోయితిని నాకు నీవెట్లు కనంబడుదువు. ఇప్పుడేమి చేయుదును ? ఎక్కడికిఁ బోవుదును ? రక్షించువా రెవ్వరు ? ప్రాణ సఖిం బోఁగొట్టికొంటి. పుష్పహాసుఁడు గనంబడునను మాట యట్లుండె. అన్నిటికిఁ జెడిపోయితినని పలుదెఱంగుల జింతించుచు నాకలిబాధింప గద్దత్తుల [illegible] గని తిలక వచ్చునేమోయని నలుదెసలుం బరికింపుచుండెను.

గోవిందుడను బ్రహ్మచారికథ

ఆ ప్రాంతమందుఁ [illegible] కాపురముండెను. [illegible] జోరోహిత్యముఁ జేయుచు గోవిందుఁడను [illegible] గాపురముఁ జేయుచుండెను. వానికిఁ దల్లి [illegible] [illegible] నిదురవిడిచియిల్లు వచ్చినది [illegible] [illegible] మనసునందు [illegible] అయ్యో ! [illegible]

కిరువదియేండ్లు వచ్చినవి. పెండ్లి కాలేదు భార్యతోఁ బీటలపై గూర్చుండు భాగ్యమెట్టి పుణ్యము జేసికొన లభించునో ? అయ్యో ! యూరేగు మనసైన దీరినదికాదే. పేరులు సెప్పుమని పేరంటాండ్రు నిర్బంధింపఁ జిఱునగవుతోఁ బెండ్లి కూఁతురు చెప్పినంగాని చెప్పనని వారి నూరించు సంతోష మెట్టి పుణ్యమున సంప్రాప్తించునో ! ఆహా ! శోభన దినంబునఁ బేరంటాండ్రు నవ్వుచుండ శయ్యపై గూరుచుండి భార్యచే గంధము పూయించుకొనువానిదే జన్మ. సీ! నా జన్మము కాల్పనా, ఇఁక నాకీ పుట్టుగునఁ బెండ్లి కాదు. ఈ పౌరోహిత్యమున సంపాదించిన బియ్యము, కాయగూరలుఁ నంగ వస్త్రములు నేమిచేయుదును ? నా రవికెలు, చీరలు కట్టుకొని యానందించువారెవ్వరు ? అని విచారించిన విని వానితల్లి నాయనా నీకెన్ని యేండ్లున్నవని పెండ్లికిఁ దొందర పడియెదవు ? నిన్న కాక మొన్న దీఁగుదవు. కళ్యాణమువచ్చిన పెండ్లి యాగునా ? యని యోదార్చిన వాఁడిట్లనియె.

చాలు చాలు. మంచిదానవే. నారంబెఁ జిన్నవారలు రెడ్డికొడుకులు, వాండ్ర భార్య లెంతయున్నారో చూచితివా ? పెక్కులేల ? రెడ్డికాపు పాలికాపు జానెడులేఁడు. వానికిసైతము పెండ్లియై భార్య కాపురమునకు వచ్చినది నేనామాత్రము నోఁచనైతినని నిత్యము విచారింపుచుండును. ఆ బ్రహ్మచారి నాఁడు జామ్మిపొద్దెక్కిన తరువాత నాకులు కోసికొనిపోవుటకై యా మఱ్ఱిచెట్టు దాపునకువచ్చి ముందరను,

సీ. ముకురద్యుతికపోల • మకరికాలతలతోఁ
గమ్మకస్తురిచిత్రిత • కమ్ము చెవర
వక్త్రగంధానుధా • విస్మిళిందముతోఁ
గప్పుపెన్నెరికొప్పు • గంపమొందఁ
గర్ణకీరకుసుమ రిం • ఛన్మరందములతో
నిమురుచునిడటోయి • నీరుచిలుక
గళదసర్గశిఖర్మ • కలపరంపరలతో
నరుత మిత్రసహసపల్ • తోరసియాడఁ

గీ. ఓసవక్షోరుహము లే • గొనఘన ని
తంబమలరం నడుగులు • దడబడంగ
నిలిచి నలుదెసలీక్షించు • లలితఁగాంచెఁ
బరమ సంతోషకలితుఁడై • బ్రహ్మచారి.

తనుంగొని మనంబునఁ బలుతెఱంగుల సంతసించుచు సమ్మింయఁ బోఁడిస సమీపించి యుబ్బరపాటుతో "బోటీ ! నీ వెవ్వతవు ? నీ పేరేమి ? యెందుండి వచ్చుచుంటివి ? మా గ్రామ మీ గ్రాంతమందే యున్నది, నేను బ్రాహ్మణుడను, బ్రహ్మచారిని, నాకుఁ బెండ్లికాని దిక్కెవ్వరునులేరు. మా యిల్లు ప్రాంతమం దేయున్నది. భోజనసదుపాయము గావింతు" మని పలికిన విని యతఁడలికి యాకలిగొనియుండుఁట

జేసి వేరొకతెరువుఁ గానక మంచిది మీ యింటికివత్తు పదమని పలికిన, వాఁడు మూపు లెగరవైచుచు నా చిన్నదానిం దనయింటికిం దీసికొనిపోయెను.

"అమ్మా! యీ చిన్నది మహాలక్ష్మివలె మనయింటికి వచ్చినది. ఆఁకటికిఁ దాళలేదు పెందలకడ వంటఁజేసి పెట్టుమని" చెప్పిన వాని తల్లియుఁ త్రుటిలో వంటఁజేసి యాయనకు భోజనము పెట్టినది. పిమ్మట గోవిందుఁడు రహస్యముగాఁ దల్లితో 'అమ్మా! యీ చిన్నదానికి దిక్కెవ్వరు లేనట్లున్నారు. నా పుణ్యము నేఁటికిఁ బండినదేమో. పిన్నక్కయనికిఁ దప్పక పెంకాయలు కొట్టవలయును సుమీ, మంచి మాటలు చెప్పి నన్నుఁ బెండ్లియాడునట్లు బోధింపుము. ఇదియే పెండ్లియాడినచో మన పుర్కవస్తువు పెట్టనక్కఱలేదు. అన్నియు దానిమీఁద నున్నవి. ఇంతకన్న మంచి సంబంధము మనకు దొరకదు' అని బోధించెను.

ఆమెయు నా చిన్నదానితో 'బోలఁతి!' నీ పేరేమి? మా పిల్లవాఁడు నిన్నుఁ జాల మెచ్చుకొనుచున్నవాఁడు. ఇదివఱ కెందఱో పిల్లల నిత్తుమని వచ్చిన సమ్మతింపలేదు. వాని తెలివితేట లెటువంటి వనుకొంటివి. పీఁటపైఁ గూర్చుండి పెండ్లి చేయించుచుండ నొరులు నోరెత్తఁగలరా? మాకు మూఁడుగ్రామము లున్నవి. బియ్యము, కూరలు బట్టలు సంవత్సరమునకుఁ జాలినన్ని దొరకును. నీవు వీనిం బెండ్లియాడితివేని చాల సుఖపడుదువు. పొంగిన పాలమీఁద నీరుపోయనక్కఱలేదు. నీ యిష్టమువచ్చినట్లు మెలంగవచ్చునని యెన్నియో బోధించిన నామె మాటలు వినినంతఁ జింతాకుల స్వాంతమగు నా యింతికే నవ్వువచ్చినది.

వటపాదపారణ్యము దాపుననున్న పల్లె యదియని యటకు మనోహరుండు వచ్చునని తలఁచి లలిత యెక్కడికిఁ బోవుటకుం దోచక కొన్ని దినంబులు వారి యింటనే యున్నది. ఆ బ్రహ్మచారి మఱియొకనాఁడు చేడియ నుద్దేశించి—

సీ. అవునషే మాటాడ • వదియేమి నీకునే
ననుకూలవరుఁడఁగా • ననియ ? లేక
కాపురంబిదిచక్క • గా లేదనియ ? కాక
ధనధాన్యములు చాల • వనియ ? చెప్పు
చేడెరో ? ననుఁ బెండ్లియాడిన ఘనపురో
హితురాల వగుదువే • ప్రతిదినంబు
నాల్దికంబులవచ్చు • నట్టి బియ్యము పిండి,
కాయగూరలును గో • కలును రూక

గీ. లలిత ! నీయిచ్చవచ్చిన • యట్లుచేసి
కొమ్మ యింటిమీఁద నిలుదిద్దు • కొమ్మ కొమ్మ
యరయ నీ చేతికడ్డుర • వ్వంతలేదు
ధారకనేరదు మంచి కా • పురము నీకు.

అని ప్రతిమాలిన సమ్మానపతీవతంసంబు తదీయ గ్రామోక్తులకు మందహాసముఁ గావించినది. అదియే యంగీకార సూచకమని యెంచుచు నా బ్రహ్మచారి తల్లితోఁ జెప్పి పంచాంగము విప్పిచూచి పెదవి విరచుచు, అమ్మా! యిది శూన్య మాసము. ముందు మాసములో మూఢమి వచ్చినది. ఆపైమాస మధికమాసమైనది. ఇఁక మూఁడు మాసములదనుక శుభముహూర్తములు లేవు. ఇదియు నా కర్మమే కాఁబోలునని వగచిన వానింజూచి తల్లి 'నాయనా! మంచి ముహూర్తముకానిదే పెండ్లి యాడఁగూడదు. ఇంతకాల మాగి యిప్పుడా తొందర? మూఁడుమాసము లనఁగ నెంత! కన్నులు మూసికొనిన రాఁగలవు. పిల్ల మనయింటనే యుండునుగదా' యని పలికి యోదార్చినది. మఱియు నా వాల్గంటి వారింట నుంట యెఱింగి —

సీ. పంచాంగమున్నదా ! బాపఁడా ? యీవేళ
వర్జమెప్పుడంచు ! వచ్చునొకఁడు
రమ్ము వేగము తద్ది ! నమ్మఁట నన్నుఁగాపు
పంపించెనని పిల్వ ! వచ్చునొకఁడు
నాకు శోభనపు ల ! గ్నము మంచి దుంచఁగా
వలెనంచు నడుగంగ ! వచ్చునొకఁడు
ఏదిచూతము లెస్స ! యే! మీగృహం బని
పల్కి లోపలఁజూచి ! వచ్చునొకఁడు
గీ. దుడుకుతనమున నందున్న ! పడుచుఱెడ్డి
కొడుకులెల్లరు నిత్యంబు కులుకుగన్ని
గుబ్బలాడిపోయక గనుం ! గొనెదు పేర్కఁ
గపట మూహించి వటుఁ ! డల్కఁ గసరుచుండ.

ఆ యలజడి యంతయుంజూచి యా చిగురుఁబోఁడి యందుండుట కష్టమని నిశ్చయించి యొకనాఁడు బ్రహ్మచారిం జీరి యోయీ! బ్రాహ్మణుఁడా! మొన్న మఱ్ఱి చెట్టుక్రింద నా గుఱ్ఱమును విడిచివచ్చితిని. అది యా ప్రాంతమందే మేయుచుండును. తీసికొనివచ్చి యీ వాకిటఁ గట్టివేయుము. వెలగఁదానిని విడువనేటికని చెప్పిన బ్రహ్మానందము ధారపోసినంత సంతోషించుచు నతఁడు తల్లి యొద్దకరిగి అమ్మా! ఆ చిన్నది నాతో మాటాడినది సుమీ! అప్పుడే పనులకు నియోగింపుచున్నది చూచితివా? గుఱ్ఱమును తీసికొని రమ్మన్నదని చెప్పిన నామె నాయనా! క్రొత్తగనుక రెండు దినములు సిగ్గుగా నూరకున్నది. మాటాడ కేమిచేయును? పెండ్లాము మాటలువిని నన్ను మాత్రము వేరుపెట్టకుమీ యని పలికినది.

తరువాత నావడు గప్పుడేపోయి యా యరణ్యమంతయుఁ దిరిగి యా గుఱ్ఱమును దీసికొనివచ్చి వాకిటఁగట్టిపెట్టెను. అప్పు డా చిన్నది తన చేతనున్న రత్నకంకణముఁదీసి వానికిచ్చి యో విప్రుఁడా! పాపము నీయొద్ద నొసఁగ్గలేనట్లున్నది.

ఈ ప్రాంతమందలి గ్రామమున కరిగి యీవలయమును విక్రయించి సొమ్ము దెమ్ము. దాన యథేచ్ఛముగా వాఁడుకొనవచ్చునని చెప్పినఁ బరమానందమును బొందుచు వాఁడు నాఁడు వేకువజామునలేచి దాపుననున్న యొకపేఁటి కరిగి యందొకకడియ మంగడికిఁ దీసికొనిపోయి యమ్మకముఁ జూపుటయు గొప్ప వెలగల కడియము తక్కువ వెలఁ జెప్పుటఁ జూచి రాజభటులు వానిం బట్టుకొని నీకీ కడియ మెక్కడిదని యడిగిరి. అతఁడు నా భార్యదేయని చెప్పిన నమ్మక నీవు దొంగవలె నున్నావని వానిం బంధించి సింధువారనగరమునకుఁ దీసికొనిపోయిరి. తిలక పన్నిన వ్యూహము వలన దొంగలు కోటగోడకు గొలుసువైచికొని లోపలదూరి రాజపుత్రిక నెత్తికొని పోయినట్లూహింపబడుచున్నది. కావున మిక్కిలి దుఃఖింపుచు నట్టి దొంగలం బట్టుకొనుటకై నలుదిక్కులకు రాజభటులఁ వెక్కండ్రఁ బంపియుండెను.

రాజభటులు గోవిందునిఁ గడియముతో నారాజునెదుటఁ బెట్టిన తోడనే కడియము గుఱుతుపట్టి నృపతి యపరిమిత దుఃఖముతో లలితం దలంచుకొనుచు గోవిందుం జూచి యోరీ! యీ కడియము నీ కెట్లువచ్చినదని యడిగిన నా వడుగు నా భార్యదేయని చెప్పెను. బ్రహ్మచారివి నీకుఁ బెండ్లా పెట్లున్న దనవుడు ఇంకను బెండ్లిఁ జేసికొనలేదు. పిల్లనింటికిఁ దెచ్చికొని యుంటినని యేమేమో వెఱ్ఱిమాటలం జెప్పెను. అప్పుడు వానియిల్లు పరీక్షించుటకై కొందఱు దూతల నాపల్లెకుం బంపెను. వాండ్రు పరీక్షించి వచ్చి దేవా! వీని యింటిలోఁ దల్లి తప్ప నెవ్వరునులేరు. పది దినముల క్రిందట నొకచిన్నదానిం దీసికొనివచ్చి యింటిలోఁ బెట్టెనఁట. యిప్పు డేమయ్యెనో మాకుఁ దెలియదని గ్రామస్థులు జెప్పిరి. తల్లి నడిగిన నది నా కొడుకు లేని సమయముఁ జూచి గుఱ్ఱమెక్కి యెక్కడికో పాఱిపోయెనని చెప్పినది. ఇదియే యచ్చటి విశేషములని వానియెదుటఁ జెప్పుటయు నా బ్రహ్మచారి అయ్యో! నా భార్య పాఱిపోయినదా? యెంత మోసము! నే నెట్లు బ్రతుకుదును! అని యేడువఁ దొడంగెను.

వాని చర్యలన్నియుం బరీక్షించి యున్మత్తుండనుకొని యంతలో వస్తువు దొరకుటచే దొంగయే యనుకొని యేమిశిక్ష విధింపవలయునో యని యాలోచించుచున్న సమయంబున రాజభటులు గొన్ని వస్తువులతో మఱికొందఱు దొంగలం దీసికొనివచ్చి రాజునెదుటఁ బెట్టిరి. ఆ వస్తువులన్నియు లలిత వగుట రాజు వాండ్రనెల్ల గట్టిగా విమర్శించి యా చిన్నదాని మీ రెట్లు తీసికొనిపోయిరి? ఇపుడెందున్నది? నిజము చెప్పుడు లేకున్న మిమ్మునందఱ గట్టిగా శిక్షింతునని భయంకరముగాఁ బలికిన నా పాటచ్చరులు భయకంపితాంగులై యా నృపతి కిట్లనిరి.

దేవరా! మీతో నిజము చెప్పుచున్నాము. వినుండు. మేము తూరుపు సముద్రప్రాంతమందలి యరణ్యములోఁ దిరుగుచుండఁ బదియారేండ్ల ప్రాయముగల యొక చిన్నది గుఱ్ఱమెక్కి వడిగా నెక్కడికో పోవుచున్నది. మేమడ్డయిపోయి కట్టులు

విసరి గుఱ్ఱమునాపి దిగుదిగుమని పలికితిమి. మా మాటల కా బోఁటి జడియుచు నన్నులారా! నామీఁద నున్న వస్తువు లన్నియు మీ కిచ్చివేయుదును. నన్నే మియుం జేయక కట్టుబట్టతో విడిచివేయుఁడని ప్రార్థించిన మొదట నంగీకరించితిమి.

ఆ చిన్నది గుఱ్ఱముదిగి వస్తువులన్నియుఁ దీసి మా ముందర రాశిగాఁబోసి మఱల గుఱ్ఱమెక్కఁబోవు సమయంబు సద్దుపెట్టి నిన్ను బోనీయము మాలో నొకనిఁ బెండ్లియాడుమని చెప్పితిమి. ఆ చిన్నది మాకంటెఁ జాలగడుసుది. అప్పుడు మమ్ముఁదలం జూచి నన్ను బెండ్లియాడు వాఁ డెవ్వఁడని యడిగిన నేను నేనని తగవులాడఁ దొడంగితిమి. అప్పుడప్పడఁతి అదికాదు, నేనీ గుఱ్ఱమెక్కి యొక్క దండము విసరెదను. అది వేగముగాఁ బరుఁగిడి ముందెవ్వఁడు నాకుఁ దెచ్చి యిచ్చునో వాఁడే నాభర్తయని చెప్పిన నందఱము సమ్మతించితిమి. అప్పుడు బారెడు దండము నొకదానిఁగొని గుఱ్ఱమెక్కి అదిగో కాచికొనుఁడు వైచుచున్నానని గట్టిగా విసరినది. అది నూఱు బారల దూరమునఁ బడినది. దాని నిమిత్తము మేమందఱము పరుగిడితిమి. ఆసందున నా సుందరి గుఱ్ఱమెక్కి పాఱినది. మే మంతవడిగాఁ బరుఁగిడిపోయినను మాకు దొరికినదికాదు. వస్తువులు మాత్రము తెచ్చికొంటిమి. ఈ భటులు మమ్ముఁ బట్టికొని కొట్టిన దెబ్బలకు మితిలేదు. బాబా! యదార్థము చెప్పితిమి రక్షింపుఁడని వేడుకొనిరి. అప్పుడా రాజు కనికరింపక బ్రహ్మచారితోఁగూడ నా ముచ్చులకు ద్వీపాంతరవాసశిక్ష విధించి యా యరణ్యము లన్నియు వెదకిరమ్మని రాజభటులం బంపి కూఁతురు జాడ నరయుచుండెను.

అని యెఱింగించి మణిసిద్ధుండు వేళ మిగులుటయుఁ గథఁజెప్పుటఁ జాలించి తదనంతరోదంతంబు పైమజిలీయం దిట్లు చెప్పఁ దొడంగెను.

నలువది మూఁడవ మజిలీ

పోలిశెట్టి కథ

గోపా! వినుమట్లు లలిత సఖురాలు తిలక గుఱ్ఱమునుండి పుడమింబడి యది యిసుకనేల యగుటఁ గొంచెము దెబ్బతగిలినను బెద్దతడవొడలెఱుంగక వివశయై యెట్టకే మై దెలిసి కనులు దెరచి చూచినంతఁ దెల్లవాఱుచున్నది. అప్పుడు లేచి నలుదెసలుం బరికింపుచు, అయ్యో! లలిత నన్ను విడిచి యేగినదా? నా జాడఁ దెలియక యెందు విచారించుచున్నదో కదా! దారిం దప్పితిమేమో, నాపడినది యెఱుంగక యేగెనని తలంచెదను. కానిమ్ము. అది మగనితోఁ గలిసికొనిన నాకదియే పదివేలుఁ అని తలంచుచు నందొక దారిఁబడి నడువసాగినది. పోవంబోవ మధ్యాహ్నమున కొకపల్లె గనంబడినది. అందొక గృహస్థునింట భుజించి తన కులశీలనామంబులు దెలుపక యందలి జనులవలన దూరపు సముద్రపు తీరంబుననున్న రేవా నగరమునకు

దారి యడిగి తెలిసికొని కొన్నిదినముల కతిప్రయత్నముతో నాపట్టణముఁ జేరెను. అది రేవుపట్టణము. ద్వీపాంతరముల కరుగువా రందే యోడలెక్కి పోవుచుందురు. పుష్పహాసుండు రేవానగరమున నిరువది దినంబులుండి యచ్చటనోడయెక్కి యమరావతీపురి కరుగుదును. అని యుత్తరములో వ్రాసియున్నవాఁడు కావునఁ దిలక వారికొఱకుఁ దెలిసికొనుటకై యందుఁ బ్రవేశించినది.

ఆ ప్రోఁడి వీటిదాపున కరుగువరకు సూర్యాస్తమయ మగుచున్నది. పట్టణములో జనసంబాధ మెక్కుడుగానుండును. ఈరేయి నిందు నివసించి రేపు పోయెదంగాకయని నిశ్చయించి తిలక యాయూరి బయటనున్న గ్రామదేవత యాలయమున కెదుట రావిమ్రాను మొదట గుదురగు వేదికపై వసియించి గమనశ్రమ వాపికొనుచు శయనించినది. నాఁడు దూరము నడిచివచ్చుటచే మొదటఁ గొంచెముసేపు గాఢముగా నిద్రపట్టినది కాని కడుపులో నాఁకలి యగుచుండుటచే నంతలో మెలకువ వచ్చినది. పిమ్మట నిద్రపట్టినదికాదు.

అది కృష్ణపక్షమగుట హృదయాంధకారమునకుఁ దోడుపడి బాహ్యతమఃపుంజంబు లక్కాంతనయనకు భయము గలుగఁజేయఁ దొడంగినవి. అందు మనుష్య సంచారమేమియు లేకపోవుటచే క్రూరమృగ మేదియైనవచ్చి బాధించునేమో యని యదలుచు నప్పుడఁతి గడివలె దొలువఁబడియున్న రావిమొదలులో దూరి కనులు మూయక తన యవస్థగుఱించి చింతించుచుండెను.

అట్టి సమయంబున నాముఖమండపములోని కొక పురుషుఁడు వచ్చి యగ్గి పుల్ల వెలిగించి నలుమూలలు పరిశీలించి చూచెను. ఆ వెలుఁగున దిలక వానిం జూచినది. చెవులకు రవ్వల పోగులును మొలకు బంగారుమొలత్రాడునుఁ జేతికి మురుగులును నుంగరములుం గలిగియున్నవి. శరీరచ్ఛాయ నల్లనిదైనను మెఱుఁగుఁ గలిగియుండుటచే నింపుగ చూడఁదగియేయున్నది. అన్నిటికి విపరీతమైన పొడువు. వానిం జూచిన సెట్టివారికి నవ్వురాకమానదు. అట్టియాకారముగల యాపురుషునిం జూచి యాచిన్నది వెరఁగుపడుచు నోహో ! యీతని వేషముఁజూడ భాగ్యవంతుఁడువలెఁ గనంబడుచున్నాఁడు. ఇంత ప్రొద్దుపోయిన తరువాత నీచీఁకటిలో నొక్కరుఁ డిక్కడికి రానేల ? యని యాలోచించుచున్న సమయంబున మఱియొకఁడువచ్చి పిల్లగాజూ సెట్టిగారూ ! అని పిలచెను.

ఆ మాటవిని యాసెట్టి ముందరికి వచ్చి యేమిరా ! నరసిగా ! ఇంత యాలస్యము చేసితివి. అప్పి కనబడినదా ? యేమన్నది ? [illegible] యని [illegible] యడిగెను.

నరసిగాడు —— బాబూ ! నేనారింటికరిగి అప్పసి పిలవఁగా నా [illegible] అప్పిపని నీకేల ? నీవెవ్వఁడవని కేకవేసెను.

సెట్టి— ఓరీవెధవా ! దొడ్డిగుమ్మముదగ్గరకు వెళ్ళి పిలువమంటే వీధి గుమ్మముదగ్గరకు వెళ్ళినావంటరా ! తరువాత.

నరసి— అప్పుడు పారిపోయి నేను వచ్చుచుండగా దొడ్డిగుమ్మమునకు అప్పివచ్చి నాతో శెట్టిగారిని మరిడమ్మ గుడిదగ్గి నుండమని చెప్పుము. నేను తీసుకొని వచ్చుచున్నానని చెప్పినది.

సెట్టి— (మేనుప్పొంగి) ఆమాట చెప్పినదికదా ! సరే ! ఆమెనుకూడ నీవు చూచినావురా ?

నరసి— అయ్యో రనావిడేనా అంటి ? చాలా చిక్కియున్నది బాబూ !

సెట్టి— అవును అబ్బా : చిక్కియున్నను దానియందము చెప్పనలవి కాదురా !

నరసి— ఆవిడ ఆ ఖేమ్మడి పెండ్లామేనా అండి ?

సెట్టి— ఆయని పెండ్లామైతే యిన్ని చిక్కులు పడనేల ? మన యింటికే రప్పించుకొందును. కాదు వారింటికి వచ్చింది బంధుగురాలంట దానికొరకు రెండునెలల నుండి ప్రయత్నముచేయుచున్నాను. ఇందు నిమిత్తమై ఆయన భార్యకు వేయి రూపాయలు వెలగల రవ్వలజోడు పంపినాను. ఇంకొ చాలదనుచున్నది.

నరసి— ఆమెను మొదట మీరెట్లు చూచినారు బాబూ ?

సెట్టి— శివరాత్రినాడు రాత్రి కోటీశ్వరుని యాలయములో దేవతా దర్శనము చేయుచుండగా జూచితిని. నాటినుండి యూరలు తీసి నేటికి వశపరచు కొనుచున్నాను. అలుకు దగుచున్నది. వచ్చుచున్నారేమో చూడు.

నరసి— (చూచివచ్చి) బాబూ ! వస్తున్నారు.

సెట్టి— నీవు కొంచెము చాటుగానుండుము.

నరసి— చిత్తము బాబూ ! (అని గుడివెనుకకు బోవుచున్నాడు)

అప్పి— (ప్రవేశించి మెల్లగా) శెట్టిగారూ !

సెట్టి— ఏమేవు. ఇక్కడ. ఇక్కడ. ఆబొంనసవా తీసికొనివచ్చితి...

అప్పి— అబ్బా ! మీ నిమిత్తమెన్ని పాట్లు బడితినండి. ... బహుమతి ?

సెట్టి— రానీ యింతలో తొందర పడియెదవేల ?

అప్పి— ఎప్పటిదప్పుడే. ఇప్పుడు నాకు పనియున్నది.

సెట్టి— (నాలుగు రూపాయలు చేతిలోపెట్టి) ప్రస్తుతమింతే ... రేపు మాయింటికి రా.

అప్పి— చాలు. చాలు. సిబారీ పలికినది. ... అని పెడబొబ్బలిడుచున్నది)

సెట్టి— ఏమంటావు ?

అప్పి— పదికాసు లిమ్మంటాను.

సెట్టి— సరే రేపిస్తాను. అందాక యిదివుంచు. అప్పీ ! అప్పుడు [illegible] చెప్పించినావు ?

అప్పి— నిన్న మద్దాస్నము రామాభాయిగారు తల నొప్పి పుట్టించు పట్టువేసికొని మూల్గుచుండగా నేను మరితప్పు పూనిసదని శివాడితిని.

సెట్టి — ఏమని శివాడితివి ?

అప్పి— ఆదివారమునా దర్దరాత్రి పేరంటాలుచేత నా గుడికి పలిహార, పానకము, వడపప్పు, చక్కెలాకులు, సాంబ్రాణి పంపించుము. లేనిచో నీనొప్పి పోనియనని శివాడితిని.

సెట్టి— తరువాత.

అప్పి— తరువాత ఆమె అట్లు దండముపెట్టి మీదుగట్టి నేటి రాత్రి గుడికి పంపుమని అయమ్మను బతిమాలికొన్నది.

సెట్టి— తరువాత.

అప్పి— ఆకాంత యంతయుఁ జూచుచున్నది. కావున మాట తీసివేయలేక చొప్పుచున్నది

సెట్టి— ఈ సంగతి రామాభాయి మగఁడెఱుగునా ?

అప్పి— ఎఱుగఁడు. అమ్మో ! యెఱిఁగిన నామెను ఇట్లు కదలనిచ్చునా? ఆమెయందే ప్రాణము.

సెట్టి— అంతేగాని నాసంగతియేమియు నామెతో చెప్పలేదా ?

అప్పి— కొంత చెప్పితి. అక్కడ సెట్టిగారుంటారు ఆయనతో మూల్గుగా మాట్లాడవలయునని, అదియునుంగాక యిక్కడికి వచ్చినతరువాత నీవు సరసుఁడవు కావా యేమి ? చెప్పవలయునా ? నిన్ను జూచిన ... అని నగము పలికి నవ్వినది.

సెట్టి— సరిలే మాటకు చెప్పితివి, ప్రొద్దుపోయినది తీసికొనిరా. ఎక్కడ సలిపివచ్చితివి ?

అప్పి— ఇదిగో మాయింటికి వెళ్ళవలెనని చెప్పి యిక అరుగు మీఁద కూర్చుండఁబెట్టి వచ్చినాను. పోవలయును. నీవు [illegible] పల్కరించవేం.

సెట్టి— నే నెక్కడుందును ?

అప్పి— [illegible] స్తంభంచాటున [illegible]. నేను పిల్చునపుడు [illegible] [illegible] స్మరించినది.

సెట్టి—(సమంతటోడం) సరేపో ! [illegible] [illegible] ?

నరసి—(వచ్చి) యెక్కడ ! బాబూ ! యెక్కడ ?

సెట్టి— కడుపుమీఁదిరా ! బాబో ! గుండెలలో కెక్కినదిరా !

నరసి— అయ్యో ! అయ్యో ! కడుపుమీఁదనే ! ఏదీ అగ్గిపెట్టి (అని పుచ్చుకొని పుల్లరాచి వెలిగించి) అమ్మయ్యో ! మండ్రగబ్బంటో.

సెట్టి— మండ్రగబ్బే ! చచ్చిపోతానురో.

నరసి— భయములేదు. నల్లదిలెండి. వచ్చినవేళ మంచిదికాదు. బాబూ ! ఇంటిఁ బోదామా ?

సెట్టి— అయ్యో ! యేలా రానురా ! ఆ చిన్నది వస్తున్నది. యేలాగో బిగపట్టుకొని వుంటాను. కాని నీ వింటికిఁబోయి నా పెట్టిలో తేలుదెక్క యున్నది. తీసికొనిరా.

చిత్తముబాబూ ! (అని తాళముచెవి తీసికొనివాఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు. అంతలో అప్పివచ్చి మెల్లగా)

అప్పి— సెట్టిగారూ ! ఆమె వస్తున్నది. జాగ్రత్త.

సెట్టి— అప్పేవు ! నాపని అయినది. మండ్రగబ్బ పౌతికడుపు క్రింది కుట్టినది. గుండెలలో బయవెక్కివైనది. దానియందుఁగల మక్కువచే నట్లుంటిని కాని పొర్లవలసినంత బాధపెట్టుచున్నది. అయ్యబాబో ! (అని యరచుచుండెను)

అప్పి— (స్వ)పోనీ [illegible]దినమునకు దాటినదికదా ! ఈ బొజ్జకనరయ్యను జూచి యాచిన్నది మాట్లాడునా ? అదియునుగాక ఆమె మంచిగుణవంతురాలు. కానిమ్ము. రేపు నాబహుమతి లాగికొనిమరీ పనిచేస్తాను. (ప్ర) అలాగునా ? అయ్యో ! మంచి విఘ్నమే వచ్చిందే ? పోనీయండి యీవేళ పూరికే చూడండి ఎల్లుండి మళ్ళా తీసికొనివస్తాను.

సెట్టి— అందుకోసరమే యింటికిఁ బోవుచున్నాను. ఆ చిన్నదాన్ని చెలంచుకొనుచుంటే [illegible] కనబడకుండలేదు.

అప్పి— [illegible] (అని ముందుకుపోయి) అమ్మగారూ [illegible] రంతే. ఇదే అమ్మ[illegible].

[illegible]— అప్పీ ! [illegible] (అని దానితో గడి తిరిగివచ్చి [illegible] (ప్రవేశించి) [illegible]యున్న [illegible]యేమి ?

అప్పి— తలుపులు[illegible] [illegible] రాత్రి యిక్కడ [illegible] నైవేద్యములు పెట్టుదురు. [illegible].

[illegible]— ([illegible] యుపహారముల నైవేద్యము పెట్టి చేతులు జోడించి)

అమ్మా! భవానీ! నీవు త్రిలోకవంద్యురాలవు నా యిచ్చిన సమర్పణో పహారములఁ గైకొని మా యజమానురాలి తలనొప్పి పోఁగొట్టి యనుగ్రహింపుము. ఆమెకు సంతానము గలుగఁజేయుము. దేవీ! భక్తజన వాత్సల్యమేపార మదీయచిత్తం బిప్పుడు పాతివ్రత్యగుణవిశిష్టంబై యుండునట్లనుగ్రహింపఁ బ్రార్థించుచున్నాను. నన్ను నా వల్లభునితో నెప్పుడుఁ గూర్తువో! నిన్నే నమ్మియున్నాను. ఇదియే నీకుఁ బదివేల నమస్కారములు.

సెట్టి — (స్వ) అయ్యయ్యో! నాపాలిట కీపాడుతేలెక్కడవచ్చినదో. కార్యము సిద్ధపడినప్పు డనుభవించుటకు యోగము లేకపోయినదిగదా. ఆహా! ఆ మోహనాంగి మోమెంత వింతగానున్నదో యొక్కసారి ముద్దుఁగొనిన జన్మమునకుఁ జాలదా? కానిమ్ము. ఎల్లుండి రాత్రి యెప్పుడు కన్నులబడునో.

మహిళ — అప్పీ! ఈ లాగునరా! అక్కడ నెవ్వరితో మాట్లాడుచున్నావు? ఈ పాత్రలం గైకొనుము. వేగమింటికి బోవుదము. అర్ధరాత్రమైనది.

అప్పి — చిత్తము. ఎవ్వరును లేరు. నాలో నేనే యేదియో పాడుకొనుచున్నాను. (అని పాత్రలం గైకొని ముందులాంతరు బుచ్చుకొని చూపుచు మహిళతో గూడ నిష్క్రమించినది).

అంతలో నరిసిగాఁడు తేలుమందుఁ దీసికొని వచ్చి బాబూ! యెందున్నారని పిలిచెను.

సెట్టి — యిదిగో యిక్కడున్నాను. మందు తెచ్చితివా? అబ్బా నా ప్రాణములు పోవుచున్నవిరా! యింతదనుక యీ చిన్నది యున్నది కావున బాధ కనుపించినదికాదు. ఇటురా! నా భార్య లేవలేదుగద?

నరసి — నేను పెట్టి తడుము చుండఁగా ఎవరు వారన యదరిపడి యమ్మగారు లేచిందండి.

సెట్టి — అది యెందుకని యడిగిందా యేమిటి?

నరసి — అడిగినాదు తేలు చెక్కటై వచ్చితిని. బాబుగారికి తేలుకుట్టిందని పొరపాటు చేత చెప్పినాను బాబూ!

సెట్టి — ఓరీ వెధవా! యెంత తెలివి తక్కువ వాఁడవురా! అమ్మవారి గుడి దగ్గర ఉన్నానని కూడ చెప్పినావా యేమి?

నరసి — (తొందరపడి) ఆ మాటయుం జెప్పితిని బాబూ!

సెట్టి — అయ్యో! యిక్కడికది రావచము లేదుగద!

నరసి — తేలో పామో! అని భయపడి అమ్మగారు బండి కట్టించుకొని వచ్చుచున్నారు బాబూ!

సెట్టి — యెంతదూరములో నున్నదిరా? వెధవకొన!

సెట్టి — బాబూ దగ్గిరకే వచ్చినాను.

సెట్టి — కొంచెము మునిగినది. నీ వెదురుపోయి యిక్కడ లేరనిచెప్పుము. (అని యందొక చిన్నగదిలో దూరి తలుపులు వైచికొను చున్నాఁడు. నరిసిగాడు గది వెనుకకు పోవుచున్నాఁడు.)

అంతట సెట్టి భార్యవచ్చి బండిదిగి కరదీపిక యెత్తి నలుమూలలు చూచుచు రాపీ ! యిక్కడ నెవ్వరు లేరేమి ? ఇంటికి బోయినారేమో కదా యనుటయుఁ నా రాపి యమ్మగారు ! యింటికి వస్తే మనకు గనంబడరా ? మఱియొక చోట నున్నారేమో ! యనుటయు సెట్టిభార్య ఓసీ ! యీ దీపము దీసికొని నలుమూలలు చూచిరా. (అని పంపినది) మెంటదీపముతో నాలుగు దెసలు పరీక్షించి యెవ్వరిం గానక రాపిచెట్టు మొదట వేదికపై దొంగ స్వరూపముతో నున్న తిలకం జూచి యెవ్వరు నీవని గద్దించి లేపినది. అది కన్నులు నలిపికొనుచు లేచి నా పని మీకేమి ? మేము బాట సారులమని యుత్తరము చెప్పినది. ఇక్కడ మా సెట్టిగా రుండవలయు నేమెరో నీ వెఱుంగుదువా ? యని యడిగిన నత్తిలకి యా గదిలో నున్నవాఁడని ప్రేలితోఁజూపినది. అప్పుడది యా గది తలుపులు తెరచి యొకమూల నక్కియున్న సెట్టింజూచి భయపడి అమ్మయ్యో ! యింటెవ్వరో యున్నారని కేకవైచి యావలఁబడినది. యెవ్వతే? యెవ్వరే ! సెట్టిగారేమో చూచితివా ? యని సెట్టి భార్య యడిగిన అమ్మా ! మన సెట్టిగా రట్లేల నక్కియుందురు ? దొంగవాఁని వలె నున్నాడని చెప్పినది.

సెట్టిభార్య దీపమెత్తి లోపలికిఁబోయి భిత్తి నంటుకొని శవములాగున నిలువంబడియున్న మగనింగని అయ్యో ! నీ కిదియేమి ప్రారబ్ధము వచ్చినది ? కానిపనులు కిట్లు వచ్చితివి కాటోఁలు నిదియా తెలిసినది. తేలనిన నేమోయను కొన్నాను. కానిబో నీ యర్థరాత్రమును నీ యమ్మవారి గుడికి రావేల ? నీ కెన్నియేండ్లు వచ్చినను బాదు చేష్టలు మానితివికావు. పదపద అని చెదబట్టుకొని బైటకి గెంటివేసినది. ఆ సెట్టి మాఱు మాటాడక యాగెంటుతో మంటపమున కవ్వలఁబడియెను. పిమ్మట నా కొమ్మ నరిసిగా ! నరిసిగా ! యెక్కడ నున్నావు వెధవా ! నీ విందులకు సహకారివై మాయ మాటలు చెప్పుచున్నావా ? యింటికిరా. నీ సంగతి ! యని పలుకుచు సెట్టిభార్య సెట్టి బండియెక్కిన తరువాత దాను గూడనెక్కి రాపి వెనుక నడుచుచుండ నింటికి పోయినది.

ఆ విశేషము లన్నియుం జూచినది కావునఁ దిలక మిక్కిలి విస్మయముఁ జెందుచు నా సతీతిలకము మొగము దీపము వెలుఁగున గనంబడినది. పోలిక చూడ రాచ బిడ్డవలె, దోచుచున్నది. ఆమె స్తుతివచనంబులు విన యోగ్యురాలు గాని కులట కాదు. ఆమె నీ కోమటి శెట్టి మోహించి ద్రవ్యము కఱుచుపెట్టుచున్నాఁడు. బ్రాహ్మణుఁ. పెండ్లాము రవ్వలజోడు వీని వలన లంచము గైకొని కైతవము పన్ని

నిక్కడికి బంపినది గాని మఱిఁయుకటి కాదు. సెట్టి భార్య పినిని భాగనాఁ గొట్టినది. లోపమున సెట్టి యింతలైన సున్నమని తలంచుకొనుచు నా రాత్రి వేగించినది.

మఱునాఁ డుదయంబునఁ గాలోచిత కృత్యంబులు నిర్వర్తించికొని తిలక యా పట్టణములోఁ బ్రవేశించి రాజమార్గంబునఁ బడి పోవుచఁ దొడంగినది. అది మిక్కిలి గొప్ప పట్టణముగాని యెంత సేపు వెదకినను దాని కొనర గనంబడలేదు. దైవిక ముగా బ్రాహ్మణులున్న వీధి గనంబడినంతయు సంతుష్టురాలై భోజనము పెట్టుదురేమో యని యిటు నటు తిరుగుచుండ నొకయింటి యరుగుపై భోజనముఁ జేసి కూర్చుండి యున్న బ్రాహ్మణుఁ డొకండు తిలకం జూచి అమ్మా! నీ దేయూరు? పలు మారు ఇటునటు తిరుగుచున్నావని యడిగిన అయ్యా? మాది చాల దూరదేశము. ద్వీపాంతరమందున్న యమరావతీ పురంబున కరుగుచున్నదాన. మేము శూద్రులము. ఆఁకలి యగుచున్నది పట్టెడన్న మెవ్వరైన పెడుదురేమో యని తిరుగుచున్న దానవని చెప్పిన నవ్విప్రుం డిట్లనియె.

అమ్మ! అడిగినం గాని యమ్మ యైనఁ బెట్టదను సామెత వినలేదా? ఊరక తిరిగినఁ బిలిచి నీ కన్న మెవ్వరు పెట్టుదురు? పాపమెప్పుడు నొరుల నడిగినదానవు కావు కాఁబోలు, రమ్మ మా యింటఁ గడుపుమని పలుకుచు అప్పీ! యిటురా యని యొకదాసిం బిలిచి యీ యమ్మకిఁ దొడ్డిదారిం దీసికొని పోయి యన్నము పెట్టింపుము అమ్మగారితోఁ జెప్పుము పొమ్మనవుడు నా దాసి తిలకం దొడ్డిదారిని లోపలికిఁ దీసికొనిపోయి యొకచో విస్తరివేసినది. అంతలో మఱియొక కాంతపళ్లెముతో నన్నము తీసికొని వచ్చి వడ్డించినది. తిలక భుజించుచు నామె చక్కఁదనముఁ జూచి యాశ్చర్యమందుచు రాత్రి యమ్మవారి గుడికి వచ్చిన చిన్నది యామె కాదుగద. అప్పి యను నది యీ దాసి గాఁబోలు. ఆ కోమటిసెట్టి యీమెం జూచి వలచుట యబ్బురమా! యని యనేక ప్రకారములఁ దలంచుచు భుజించునది.

నాపడిన శ్రమ్మట నలసటగా నుండుటచే నా చావడిలోనే పరుండి యచ్చటివారితో నేదియో ముచ్చటింపుచుండెను అంతలో నా లోపల నుండి మఱియొక స్త్రీ వచ్చి అప్పీ మఱల నేఁడు తలనొప్పి వచ్చుచున్నదేమే? అయ్యో! క్రమముగా బలియుచున్నదే. నిలువలేనని నేలఁ జతికిల బడినది అప్పుడు అప్పి తలపిరియఁ బోసికొని యిటునటు త్రిప్పుచు శివ మాడఁ దొడంగినది.

నేను మఱిదమ్మను; నాకు నిన్నఁ బంపిన యుపహారములలోఁ బెరుగు లేకపోయినది. దానంజేసి, నీకి నొప్పి మఱలఁ గలిగించితిని. మఱల మంగళవారము రాత్రి పెరుగుతోఁ బంపితివేని నీ నొప్పి పోవునని యా శివలోఁ బ్రేలుచుండఁగయు నా స్త్రీ తల్లీ! నీ వెట్లు కోరెదవో అట్లు తేపురాత్రి నీ గుడి కుపహారము మఱలఁ బంపెదను నా నొప్పి నయముఁ జేయుము. నీ మహిమఁ జాతమనుటయు నంతలో నా దాసి శివమాడుటఁ జాలించి కొంతసేపు తలయూచుచుఁ దిరుగ మాట్లాడఁ దొడంగినది.

రామాభాయియు అహా ! నా తలనొప్పి యెంతలో పోయినదో ! శక్తిసంపన్న మిక్కిలి కొనియాడఁ దగినది గదా ? యని స్తోత్రములు సేయుచు దాపుననున్న చిన్నదానితో మహిళామణీ ! నీవు నా నిమిత్తము రేపు కూడ శ్రమపడవలయుం జుమీ యని చెప్పిన నామె యంగీకారము సూచించుచుఁ దల యూఁచినది.

ఆ సంగతి యంతయు జూచి తిలక మిక్కిలి యాశ్చర్యపడుచు నాహా ! స్త్రీ లెట్టి కార్యములకైన వెఱవరు గదా. ఒరుల నననేల ? నేను మాత్రము విచిత్రములు పన్నలేదా ? యని తలంచుచుఁ గానిమ్ము. ఈ మహిళామణి యెవ్వతెయో వీరింట నేమిటికి వసించినదో తెలిసికొనవలయు. ఈమె గుణము మంచిదివలెఁ గనంబడుచున్నది. రామాభాయి యామెను మోసము చేయఁదలంచుచున్నది. ఈ సంగతి యా యజమానుం డెఱుఁగఁడు. ఆయన చాల మంచివాఁడు ఈ రహస్యమాయనతోఁ జెప్పి వెల్లడిచేయుదునా ! యని తలంచి పోనిమ్ము. ఈ గొడవ నా కేల ? రేపు గుడి దగ్గరకుఁ బోయి యేమి జరగునో చూచెదంగాక యని నిశ్చయించి యప్పుడు వారితోఁ జెప్పి యనిపించుకొని యెక్కడికోపోయి యమ్మఱునాఁడు రాత్రి యథా ప్రకారము పోయి రావిచెట్టు మొదటనున్న వేదికపైఁ బండుకొనియెను.

ఆ రాత్రి కొంత ప్రొద్దుపోయిన తరువాతఁ గోమటిసెట్టి నరసిగాని వెంటఁ బెట్టుకొని మెల్లగా నా గుడి దగ్గరకు వచ్చి ఓరీ ! ఆలస్యము జేసితివేని నాభార్య యనుమానముపడి మఱల నిచ్చటికి రాఁగలదు. నీవు సాయంకాలముపోయి అప్పితోఁ బెండలకర దీసికొనిరమ్మని చెప్పితివిగదా ! యింకను రాలేదు. నీవు పోయి యాకాడ గనంగొనిరమ్ము. ఈవేళ నేఁడు తాఁగికొని వచ్చితినిలే. తేలు నన్నేమియుఁజేయ లేదనిచెప్పి వానిం బంపి యొకపూల మంటప స్తంభము దాపున గూర్చుండెను. ఆపేట వీరుఁడను సాలెవాఁడు కుమారునికి జబ్బుచేసినంత నమ్మవారి కుపహార మిత్తునని మ్రొక్కుకొని యా దివసంబున భార్యచే నయ్యుపహారమునుఁ బట్టించుకొని దాను వెనుక దండమును చేతఁబూని నడుచుచు నయ్యమ్మవారి గుడిదగ్గిరకు వచ్చెను.

అందుదాను దూరముగా నిలువఁబడి భార్యను మంటపములోనుండి నైవేద్యము పెట్టిరమ్మని నియోగించెను. ఆ యువతియు నమ్మవారి ద్వారమున నిలువంబడి దీపము వెలిగించి పండ్ల నైవేద్యము పెట్టి మ్రొక్కి తిరిగి వెళ్ళఁబోవు సమయంబునఁ గోమటిసెట్టి యదియే మహిళామణి యనుకొని తమి నిలుపలేక యడ్డమువచ్చి చిగురుబోఁడీ ! నిలునిలు మెక్కడికిఁ బోయెదవు ? నీ నిమిత్తము రెండు నెలలనుండి వేచియున్నాను నామనోరథము తీర్పుము. నీకుఁ గావలసినంత ధన మిచ్చెదనని పలుకుచుఁ జేయిపట్టుకొని లాఁగఁదొడంగెను. అప్పు డప్పడఁతి అమ్మయ్యో ! నన్నెవఁడో పట్టుకొనుచున్నాఁడని యరచినది. ఆ ధ్వని విని వీరుఁడు సత్వరంబునం జనుదెంచి యెవఁడవురా నీవు ? అని యదల్చుచు నాసెట్టి పొట్టమీఁద నొక్కతన్ను తన్నెను. ఆ దెబ్బ యాయువుపట్టునఁ దగిలి కోమటి గిలగిలఁ గొట్టు

కొనుచు నిమిషములోఁ బ్రాణములు వదలెను. అప్పు డా పిడుగు దీపము వెలిగించి యాసెట్టి చచ్చుట దెలిసికొని యోహో ! మోసమువచ్చినది. నాతప్పువలన వీఁడు మృతుండయ్యెను ఎవ్వరైనం జూచిన నాకు మాటవచ్చునని తలంచి తనదగ్గరనున్న తాళముచేవులతోఁ బ్రయత్నముమీఁద నాగడి తలుపులు తెరచి యా శవ మెత్తి వాని నాగడిలోనికి దొరలించి మరలఁ దలుపులు బ్రతి దినమువలెనే వేసి దెలియకుండ రహస్యముగా నింటికిం జనియెను.

ఆ సంగతి యెంతమాత్రము దెలియని రామి రాత్రియం దొకటి తలకించుచునేయున్నది. అంతలో మసుమాములకి యప్పుడు వచ్చినట్టుగాను వేషముతోనే నాయాలయము దాపునకు వచ్చినది. అప్పు డామెకి వచ్చినందు గానక తలుపులకు తాళముగుచుండెను. సామాన్యముగ దీపము వెలిగించి పూర్వముననలెనే యుపచారము లమ్మవారికి నైవేద్యముఁ జేసి మా యింటికిం బోవలయునని తలంచుచు అప్పుడు పిలచినది. అప్పుడు సెట్టిజాడ సరియైనత్తి ఘోరముగాఁ బోయినది. కావునఁ బలికినదికాదు. అప్పుడు దానిజాడఁ గనుచు ద్వారదేశమునఁ గూర్చున్న సమయంబున సెట్టిభార్య మగని నింటిలోఁగానక యనుమానముపడి బండియెక్కి వెనుకటి రీతిగానే యక్కడికి వచ్చినది. మహిళ బండిలో వచ్చినవారెవ్వరో యని యాలోచించుచున్న సమయంబున సెట్టిభార్య బండి దిగి దాసి దీపముపట్టుకొని ముందునడువ నమ్మవారి గుమ్మము దగ్గరకుఁ బోయి యందున్న మహిళంగాంచి నీ వెవ్వతెవు ? ఒంటరిగా నిచ్చటికేమిటికి వచ్చితివో చెప్పుమని యడిగిన నామె యేమియు మాటాడినదికాదు. అప్పుడు సెట్టిభార్య మునుపు వోలె తనభర్తయం దెచ్చటనో దాగియున్నాఁడని తలంచుచు రామీ ! యాగదిఁజూడు మని చెప్పినది. అప్పుడు వెనుకటిగది తెరచిచూచి యందుఁగానక యది అమ్మా ! యిందులేడు. ఆ లోపల నున్నారేమోయని పలికి గుడితలుపులు ద్రోసినది వీరుఁడు గుడితలుపులు మాత్రము జేరవేసెనుగాని మఱల దాళము వేయలేదు. కావున నా తలుపులు వచ్చినవి. అప్పుడు రామి లోపలికిఁ బోయి యందొకమూలఁ బడియున్న సెట్టింగాంచి అమ్మాగారూ ! సెట్టిగా రిందున్నారు. రండి. అని పలికిన నారలికి యలుకతో రామీ ! యిటురా ! అందుండనీ యని పలికి యదివచ్చిన తరువాతఁ జూచితివా ? బారెండ నాకొంప ముంచుచున్నది. దీనిం దగిలికొని సెట్టి ప్రతిదినము రాత్రులయం దిచ్చటికి వచ్చుచున్నాఁడు. మొన్నరాత్రి మనతో బాటసారులమని చెప్పినది. కానిమ్ము. వీరిరువురను దలవరుల కప్పగించి దండింపజేయుదముగాక యని పలుకుచునామెను బలాత్కారముగా నాగదిలోనికిఁ ద్రోసి రండా ! నీవుకూడ నిందుండుము. రేపు ప్రొద్దుట మీయిరువుర పనిఁ బట్టింతునని నడుకుచుఁ దలుపులు బిగించి గొళ్ళెముఁబెట్టి కూర్చున్నది.

అంతలోఁ దెల్లవారినది. సెట్టిభార్య అప్పుడుకూడం దెలియకున్న తలవరులం బిలపించి యిందొక రండకులాడి నా మగనితోఁ గ్రీడించుచున్నది. రెండు

మూఁడు తేపలు పట్టుకొని షమించి విడిచిపెట్టితిని. ప్రతిదినము రాత్రుల నింటి సాంకేతికము జేసికొని వచ్చుచుండ నెన్ని నాళ్ళూరకుందును ? ఇయవ్వరం బట్టుకొని లోపలఁబెట్టి గొళ్లెముపెట్టితిని చూడుఁడు. మీకిఁ దగిన శాస్త్రి చేయుఁడని వేఁడు కొనినది. అప్పుడు వారా గదితలుపు తెరచి యా ప్రాంతమున నడుచు పిస్తుఁడు స్వాధనశోక వివశయై పరమేశ్వరుని ధ్యానించుచున్న మహిళామణిం గాంచి బైటికి రమ్ము. రమ్ము. నీసట్టు రిచ్చయెక్కినది. తల వాల్చికొనిన బ్రయోజనములేదని పలికిన నులికిపడుచు నక్కలిక్కి వాకిటకు వచ్చినది.

అప్పువాఁ గదిలో నింపక చీఁకటిగా నుండుటచే సెట్టి చచ్చిపడియున్న వాఁడని తెలిసికొనలేక పడుకొనియున్నాఁడనుకొని సెట్టి గౌరవమంతయుఁ బార్వ తీఁగ యున్నవారె కావున తలవరులు సగౌరవముగా సెట్టిగారూ ! రండి రండి. తెల్లవారినది మీవంటివారు రిట్టిపనులకుఁ బూనుకొందురా? యని పలికిరి. కాని సెట్టి లేవలేదు. అప్పుడు సెట్టిభార్య స్వామీ ! మీపాటికి రమ్మనుము/ ప్రజల మొగము చూచుటకు సిగ్గుపడు చున్నాఁడు కాఁబోలు ! సిగ్గుండిన నీలాటిపను లేమిటికిఁజేయును ? ఎక్కడనో మంచి తొత్తునే సంపాదించెనులే. రండా ! నీవిదివఱ కెంతటికొంపలు తీసితివి? అని మహిళా మణిం బొడుచుచుఁ బరుషములాడఁ దొడంగినది. అంతలోఁ దిలక యాచర్యలన్నియుఁ జూచుచున్నది. కావున మహిళ నిర్దోషురాలని తెలిసికొని జాలిపడి యచ్చటికి వచ్చినది.

ఆ లోపల స్వామి లోపలికిఁబోయి సెట్టినిలేపి, లేవకుండుటచే బిగ్గరగాఁ బిలిచియుఁ బ్రతివచనంబుఁ బడయక విసిగి వాకిటికు వచ్చి అమ్మా ! సెట్టిగారు చాల భయపడినారు ఎంతపిలిచినను మాట్లాడుటలేదు. మీరేపోయి పిలువవలయునని చెప్పిన నప్పుడతని భయమేమి ? దబ్బున్నదిగాదా యింతమేత పాఱవేసినచో నందఱు వచ్చు లగుదురు. ఇఁక నెన్నఁడు నిట్టిపని చేయఁడని యిట్టు చేసితిని. అని పలుకుచు లోపలికిఁబోయి చేయిపట్టుకొని లెండి లెండి. అయ్యో ! చీఁకటిలోఁ గింటబడుంటా రేమి ? అవును. ఇంటిదగ్గర మూఁడు పయిస్సలు విడిచిన నొత్తున్నవని పలికెదరు. ఇక్కడివియే సుఖముగానున్నవి వారింటిలోపల వచ్చినదానవేమి ? పరిహాసమున కిట్లు చేసితిని. మగవారలుగదా ! మీ కేమితప్పు ? తలవరులు మిమ్మేమియుం జేయరు. రండి అని యూరక బ్రతిమాలఁ దొడంగినది.

అంతలోఁ గొంత వెలుగు వచ్చినది కావున ముఖవైలక్షణ్యము స్పష్టముగాఁ గనంబడినది. నిదానించి చూచి అమ్మయ్యో ! సెట్టి కన్నులిట్లు తెల్లవేసినా రేమి ? ప్రాణములున్నవియా ? యని యడలుచు నూపిరి పరీక్షించి గాలిం గానక సంతాపము బాదుకొనుచు అయ్యో ! అయ్యో ! మాసెట్టిని నీరంకులాఁడి చంపినదంటో యని యఱచుచుఁ బెద్దధ్వనితో నేడువఁ దొడంగినది. అప్పుడు తలవరులు లోపలికిం బోయి పరీక్షించి సెట్టి చచ్చెనని నిశ్చయించి యాపీనుఁగును వాకిటికిఁ దీసికొనివచ్చి

పరుండఁబెట్టిరి. అంతలో నా రాత్రిఁ దెలిసి రాజభటులు గ్రామాధికారులు లోనగువా రందఱు నచ్చటికి వచ్చి పరీక్షించి యాతని సర్దెవ్వరు చంపిరని యడిగిన సెట్టిభార్య చెప్పిన మాటలంబట్టి మహిళామణియే గదికో వాని జంపినదని తలపసాగిరి. ఆర్యభట్టు గారింటిలోనున్న యాఁడుది మరిదమ్మ గుడిలో నున్న నాఁటి సెట్టితో నుండఁగాఁజూచి సెట్టిభార్య తలుపులు వేయగా సెట్టిం జంపినది అను వార్త పట్టణమంతయు వ్యాపించినది. అప్పటికిని సంగతి నిశ్చయమేదియు తెలిసినదికాదు.

మఱునాఁ డింటికిఁబోయి రామాభాయితో నచ్చట జరుగుచున్న సంగతు లన్నియుం జెప్పినది. తనకేమి మూఁడునోయని రామాభాయి భయంపడుచు నప్పితో నా రహస్యమేమియు వెల్లడికాకయుండునట్లు గట్టిగా మహిళామణి యెందున్నదని యడిగిన రాత్రిగదిలోఁ బరుండినది. ప్రొద్దున్న నాకుఁ గనంబడలేదు. ఆమాటయే యిప్పుడప్పి నడుగుచున్నాను. పొరుగింటి కెక్కడకేనిఁ బోయినదేమోయని రామాభాయి యుత్తరముఁ జెప్పినది. అప్ప డార్యభట్టు ఓసీ! దాని నింటిలోఁ బ్రతిదినముర్రాత్రులు జూచుచున్నావా? యని యడిగిన న్యాయోద పండుకొనునప్పుడును మఱల నుదయంబు నను జూచుచుందును. నీలోపల జూచుటకు నాకేమిపనియని చెప్పినది.

అప్పుడా బ్రాహ్మణుఁడు నిట్టూర్పు నిగుడింపుచు అది ప్రతిదినము నేమి చేయుచున్నదో చూచితివా? రాత్రులయందు మరిదమ్మ గుడిలో పోలిసెట్టిని గలిసి కొనుచున్నదఁట. మనమాచర్యమేమియు నెఱుంగము. అది గొదు గుణవంతురాలను కొనుచున్నను నిన్న రాత్రి వివిధమంపొని కోపమువచ్చినదో గుడిలోఁ జంపినదఁట. రాజభటులు దానిం బట్టికొని పోవుచున్నారు దానిమూలమున మనకుఁగూడ నపకీర్తి వచ్చినదని యున్నట్లంతయుమంతయుఁ జెప్పెను.

అంతలోఁ బిలద యప్పటిఁ బరుగికొనివచ్చి యార్యభట్టుం బిలిచి అయ్యా! మీకు నమస్కారము మీయింటనున్న మహిళామణి సెట్టిం జంపినదని రాజభటులు నిర్ణయించి చదురనరుఁ దీసికొనిపోవుచున్నారు. పాపమా మహిళామణి యెఱుఁగదు. ఏమన్నను మాటాడక మౌనముద్ర వహించి తప్పుఁ జేసినదానివలె గనంబడుచున్నది. పేగఁబోయి యీయుల్లరిం గాపాడుఁడని వేడికొన్నది.

అప్పుడా విప్రుఁడు బాలుబాలు దాని యుల్లాలితనమంతయుం జెప్పుచుండె. మాయింటనున్నదని చెప్పినదో మాకుఁగూడ మాటరాఁగలదు. ఓసియమ్మ! దాని నేనెవ మాకేల మాయున్న యప్పగించెదుగదా యని పృథివి సర్వశేషముగాఁ జెప్పుచుండెను. దానిపైదాని తెలిసిన నెఱుంగుచుదునాయని పలుకగాఁ దిలని అయ్యా! తమరెన్ని నష్టము సుద్దియు విదుచుచుండారు యథార్థమంతయు నేను మీకుముందు విన్నవించెద నాయి రక్షింపుఁడని వేడికొనిన మనుపు విని యార్యభట్టు వదారుమ్మఁబోవుటఁ బ్రయత్నింపగా భార్య పలుకవలదు. అట విరచుకొని మనమీఁదఁ బడఁగలదు. మనకు

అక్కయ్యా! చెల్లెలా! యేమో అన్నగారప్పగించినారుగదాయని నాలుగు దినము లన్నము పెట్టితిమి. ఆగొడవలన్నియు మనకేలనని వారించినది.

అప్పు డార్యభట్టు అమ్మా! నీవెవ్వతెవు? దానితో నీకీ చుట్టరికమెక్కడఁ గలిసినది? దానిపై నీకింత ప్రేమయేల గలుగవలయునని యడిగిన దిలక అయ్యాగారూ! ఆమె యెవ్వతియో నే నెఱుంగను. కాని నిర్దోషురాలని నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁగలను. మొన్నను భుజించునప్పుడు మీయింటనే చూచితినని చెప్పుచుండగనే రాజభటుఁ డొకండువచ్చి యార్యభట్టుగారిల్లిదియేనా యని యడిగెను. ఆమాట విని యతండు భయపడుచు అయ్యో! మాకొంపయు మునింగినది. రాజదూతవచ్చి నాపే రడుగుచున్నాఁడు. ఏమిచేయుదును? ఎక్కడ దాగుదును? తలంచుచుండ నాకింక యండు లోపలికివచ్చి బాపఁడా! ఆర్యభట్టువు నీవేనా? నిన్ను జదురునకుఁ దీసికొనిరమ్మని మాదండనాయకుఁ డాజ్ఞాపించెను. రమ్మనుటయుఁ దిలక అయ్యా! తమకేమి భయము? పదుండు నేనుఁగూడ వత్తునని చెప్పినది. అప్పుడు వారందరుఁ గలసి బావిదగ్గిరకుఁ బోయిరి. అతడు మహిళామణి యాబావిలో నొకమూల దలవాల్చుకొని నిలువంబడియున్నది. చమూపతి ఆర్యభట్టుం జూచి యిట్లనియె.

చమూపతి — అరే! బాపనాడా! నీకీ [illegible]ఆడదీ యేమీ కావాలా?

ఆర్య — మహాప్రభో! నాకేమిన్ని కాదు.

చమూ — కాకపోతే మీకీ యింటిలో యెందుకు వుంటాలీది ఖాంచోతు.

ఆర్య — ఖాంచోతు మా యింట్లో యెప్పుడూ వుండలేదండి.

చమూ — అరే ఖాంచోతుకాదు. ఆపది మీకి యింట్లో యెందుకు వుంటాలివోయ్.

ఆర్య — అదాండి. మా అన్నగారు పరిషుప్ప సూరిపించుచుండఁగా ప్రవాసగావేసిన గడ్డిలో వచ్చి యిది కూర్చున్నదట. అప్పు డా యన యింటికిఁ దీసికొని వచ్చి కొన్ని సంవత్సరములు తన దగ్గఱ నుంచుకొని చచ్చిపోవుచున్న సమయంబున నా కప్పగించి దీని యావజ్జీవము పోషించుమని చెప్పెను. అందు మూలమున దీనిని మా యింటిలో నుంచుకొన్నామండి.

చమూ — అరే ఖాంచోతు. దీనికి మీ అన్నగారికి వుంచుకున్న మనిషో నాకీ ఆలా సెప్పవేమి.

ఆర్య — వుంచుకోవడం అనగా తప్పుమాట కావండి పెంచుకున్నారన్న మాట.

చమూ — ఇది ఇప్పుడు పెద్ద సెట్టికి [illegible] మాట్లాడదేమి? అరే ఖాంచోతు [illegible] సిట్టి [illegible] సెట్టి [illegible] సేసిందివోయ్

ఆర్య — ఇది యింటిదగ్గర [illegible] మాట్లాడేది కాదు.

తిలక — అయ్యా! [illegible] యున్నది. ఆమె బోటియు

నేరము చేయలేదు. సెట్టి నిది చంపలేదు. అంతయు నాకుఁ దెలియును, దైవసముఖమున నిజము సెప్పెదను.

చమూ — అరే ఖాంచోర్ దీనికి యెవ్వరు జే.

అర్య — అది యెవ్వరో నే నెఱుఁగనండి.

చమూ — నీకీ నిజము యెట్లు సెప్పఁగలవు?

తిలక — నేను గన్నులార జూచితిని. అని తాను రావిచెట్టు మొదటఁ గూర్చుండినది. మొదలు నాఁటి తుదవఱకు జరిగిన కథ యంతయుం జెప్పినది.

అప్పుడా చమూపతి యార్యభట్టుగారి యిల్లు పరీక్ష చేయుటకై నిరుపురు రాజభటులం బంపెను. వారాయిల్లు శోధించి యందు సెట్టి వ్రాసిన యుత్తరమును సెట్టి పంపిన రవ్వలజతయుం బట్టుకొని యప్పిని రామాభాయిని వెంటబెట్టుకొని చమూపతి యొద్దకరిగి యా వృత్తాంతమంతయు జెప్పిరి. చమూపతి యా యుత్తరమిట్లు చదువుచున్నాఁడు.

నీవు కోరిన ప్రకారము రవ్వలజత యిందుతోఁ బంపించితిని. నా మనోరథము తీరుతువేని పిమ్మట నా యౌదార్యము చూతువు గాక! నాకిదియొక్క క్షణమొక యుగము లాగున్నది. ఆలస్యము చేసితివేని ప్రాణములు నిలువవు. సాంకేతిక మేర్పరచి వెంటనే ప్రత్యుత్తరము వ్రాయఁగోరెదను.

ఇట్లు నీదాసుఁడు రత్నాల పోలిసెట్టి.

అని చదివి చమూపతి గడ్డముఁ దువ్వుకొనుచు అరే ఖాంచోర్ దీనికి కోమటి యెవ్వరికి వ్రాసినది తెలియదేమి. తల పంకించుచు రామాభాయిం జూచి దీనికి యెవ్వఁడు అని యడిగిన నార్యభట్టు అది నా భార్యయని యుత్తరము సెప్పెను.

చమూ — అరే ఖాంచోర్ దానికి అడిగితే నీకి సెప్పదావేమి తురక్కో. నీకి యీ చీటి కోమటి వ్రాసినాదా?

రామా — లేదండి మహాప్రభో. లేదండి.

చమూ — దీనికి మీ యింటి కేలాగు వచ్చినది.

రామా — ఈ మహిళామణి మా యింటిలో నుండఁగా నాఁడు మొని నాఁడు కాఁబోలును దానికి వ్రాసినాఁడు నాకేమియు దెలియదండి.

చమూ — నీకి దీనికి గుడికి పంపినావని యీ యాఁడది సెప్పుతోంది నిజమేనా?

రామా — పట్టిదండి. నా కేమియుం దెలియదు. [illegible] చెప్పుచున్నది. ఇది అడి వకటేనండి. అప్పుడప్పుడు మా యింటికి వచ్చుచుండు నీమె టికి యనుకొంటిని యారామాభాయి యంతకుమునుపచ్చట జరిగిన సంగతులన్నియు రహస్యముగా నప్పినిబంపి తెలిసికొన్నది గావున సందర్భానుసారముగా [illegible] యా

నేరము తన మీఁదఁ దప్పించుకొని తిలకమీఁదఁ బడునట్లు తాను జెప్పుటయే గాక యితరుల చేతఁగూడ సాక్ష్యమిప్పించినది. రామ భాయి వంటి ప్రౌఢ యా వీటిలో లేదు. అప్పుడా చమూపతి తిలకఁ గూడ నేరములో నున్నదని నిశ్చయించి యపరాధినిగా నెంచి చెఱసాలం బెట్టుమని యాజ్ఞాపించెను.

అంతలో నొకమూల కోలాహల ధ్వని యొకటి వినఁబడినది. అందఱు దృష్టి ప్రసారము లాదెసకు వ్యాపింపఁజేసిరి. అప్పు డిరువురు భటులు వచ్చి సలాములు చేయుచు సామీ! మహాదు పుష్పహాసుఁడను పల్లెవాఁడు చక్రవర్తి కొడుకునుఁ గొట్టి పాఱిపోయి వచ్చి ద్వీపాంతరమున కరుగుచుండ నోడలోఁ బట్టుకొని మీ యొద్దకుఁ దీసికొని వచ్చుచుండ నా దేవాలయము దాపున మమ్మదలించి తన్ని త్రాళ్ళు తెంపుకొని యా దేవాలయములో దూరి తలుపులు వైచికొనెను. ఆ కోవెల ప్రహరి కోటవలె నున్నది. తలుపులు తీయక దానిలోఁ బ్రవేశించుటకు సామాన్యముగ శక్యముగాదు. దేవర దయచేసి వానిం బట్టికొనవలయునని చెప్పిరి.

ఆ మాటలు విని ఆ దండ నాయకుఁడు అగునగు వాని పేరు పుస్తకములో వ్రాసికొంటిమి వానిం బట్టుకొనిన మంచి పారితోషికము రాఁగలదు. అని పలుకుచు యేదియో యూది ధ్వనిచేసెను. ఆ నిమిషములోఁ బెక్కండ్రు రాజభటు లక్కడికి వచ్చిరి. అప్పుడు చమూపతి యీ నేరములోఁగొంచెము విచారింప వలసియున్నది. వీరి నిచ్చటే యుండనీయుఁడు. తృటిలో వత్తునని చెప్పి రాజభటులతోఁ గూడ నా దేవాలయము దాపున కరిగెను.

కోవెల ముందర గొప్ప గోపురమున్నది. దాని తలుపులు కోట తలుపులు కన్నఁ బెద్దవి. అవి యుత్సవ దినములలోఁ దక్కతక్కిన సమయములందు మూయఁ బడియుండును. దానిలో నొక తలుపున కమరింపబడియున్న చిన్న ద్వారమునుండి జనులు పోవుచుందురు. పుష్పహాసుం డాతలుపువైచి గడియ బిగించి యున్నవాఁడు. కావునఁ జమూపతి యాలోచించి యంతకు ముందాలోపల నున్నవారి దలుపు తీయుఁడని భటులచే నరపించెను. లోపలవారికిఁ బుష్పహాసుని నిర్బంధమునఁ దలుపు తీయుటకు నవకాశము గలిగినది కాదు.

అప్పుడు చమూపతి వీరభటులఁ గొందర శృంఖలా నిశ్శ్రేణికలనుంచి యా గోడ నెక్కి లోపలికి దింపి తలుపులు తీయించి దేవళము ముఖమంటపము దాపునకుం బోయెను. పుష్పహాసుఁడు గనఁబడలేదు. అప్పుడందున్న వారి నడలించుచు నతండా పల్లెవాఁడెందున్న వాఁడని యడిగిన వారిట్లనిరి.

అయ్యా! మేము మీ కేకలు విని తలుపులు తీయఁబోయిన గడియ గట్టిగఁ బట్టుకొని తీయనీయఁడయ్యె. మీరులోనికి వచ్చు సన్నాహము జూచి రెండవవైపునున్న గోపురము మీఁదుగా నా గోడ యెక్కి నవ్వలకురికి పాఱిపోయెను. ఇంతలో మీరువచ్చితిరని చెప్పిరి. వాని సాహసమునకు, బలమునకు నందున్నవారెల్ల వెరగుపడఁ

తెచ్చిరి. చమూపతి వాడిందున్నప్పు డేమి చేసెనో సవిస్తరముగా వక్కాణింపు మని యడిగిన వైఖానసు డొకండు అయ్యా! వాఁడీ గుడిలోఁ బ్రవేశించినది మొదలు నేను వెంట వెంటనే తిరుగుచుంటి. గుడి చుట్టు తిరుగుచు నుత్తరము వైపుననున్న గోడమీఁద నేవియో పద్యములు వ్రాసియుండగా విమర్శించి చూచి దానిక్రింద మసి బొగ్గుతోఁ దానేదియో వ్రాసెను. మఱియు నా గోడలన్నియు బరీక్షించుచు దిరిగె, నిదియే వాఁడు చేసినపని యని చెప్పెను. అప్పుడు చమూపతి వాఁడు వ్రాసిన వ్రాత యేదియో చూడవలయునని యా గోడ యొద్దకుఁ బోయి చూచెను. అందు క్రింది పద్యములు మసి బొగ్గుతో వ్రాయబడియున్నవి.

క. ఏరిసమ్మతాపులిపియని
యరుదెంచితిమింద దేమియగపడదయ్యన్.
సరిసరియని యొకతుమ్మెద
హరినెలపుసఁ దిరిగెఁ జిత్రితాబ్జంబులపై.

గీ. లలితపదబంధ మీపద్యకలితభావ
మరయు వారలు నాకాప్తులగుదు రెపుడు

ఇంతవరకు నొకరు వ్రాసిన పోలికఁ గనంబడుచున్నది.

తెలిసికొంటిని నెమ్మోము తిలకమనఁగ
గలిసికావింతు నేస్తంబు గానిపింపు.

పై చరణములు మఱి యొకరు పూర్తి జేసినట్లు కనంబడుచున్నది. పుష్ప హాసుం డక్రింది పద్యము పై వానిం జూచి వ్రాసెనని చెప్పిరి.

క. మితిమీఱెఁగాన నిలుచుట
యతిదుష్కరముగాన నౌరుల నగ్గింపై నన్
వెతగాపుసఁ జూపెపె మదు
వ్రతమా! యమరావతిని శుభంబగు తావుల్.

చమూపతి మహమ్మదీయుఁడగుట వాని యర్థమేమియో తెలిసికొనలేక యా మూఁడు పద్యములు కాగితముపై వ్రాయించి సముద్రమున కంబోయి పట్టణమంతయు వెదకి వానిం బట్టుకొని రెక్కలు గట్టి తీసికొని రండని కింకరుల కాజ్ఞాపించి యందు నిలువం బడియున్న యార్యభట్టుం జూచి వీనికర్థ మేమియో చెప్పుమని యా కాగిత మాయన చేతికిచ్చెను. ఆ విప్రుండు సంస్కృత భాషా పాండిత్యము గలవాఁడయ్యు సందిగ్ధ భావము గ్రహింపలేక పదిసారులు చదివి చదివి యిది యేదియో సాంకేతికముగా స్త్రీ పురుషులు వ్రాసికొనినట్లు కనంబడుచున్నది. దీని భావము నాకేమియుఁ దెలియలేదని చెప్పి యా కాగితము తిరుగ నిచ్చి వేసెను. అతండు మఱియు నాఁపీటనున్న మేటి పండితులఁ బెక్కండ్ర రప్పించి యా పద్యముల భావమేమని యడిగిన వారు విమ ర్శించి చూచి తెలియక అయ్యా! తరుచు మాలో దేవాలయములో గోడల మీఁదను

స్వతము గోడల మీఁదను బాటసారులు వ్రాయుచుండుట వాడుకయున్నది. ఈ పద్యము లెవ్వరికిఁ దోచినట్లుగా వారు వ్రాసిరేకాని వీనికొక యభిప్రాయమందు వివక్షత యున్నట్లు కనంబడదు. ఒకదాని కొకటి సంబంధము లేదని చెప్పిరి.

చమూపతి యంతటితో నా సభ ముగింపుచు వీరభటులం జూచి నిష్కారణము దొరకిన యపరాధిని విడిచిపెట్టితిరి. పట్టణమంతయు గాలించి రేపు మధ్యాహ్నములోపుగ వానిం బట్టుకొని నా యెదురఁ బెట్టనిచో మిమ్మునందర బందీగృహంబునం బెట్టింతునని పలికి శెట్టిం బంపిన నేరము విచారింతునని వారిం గారాగారము కనిపి తా నింటికిం బోయెను.

ఆర్యభట్టు భార్యతో నింటికిం బోయి తమ్ము విడిచి పెట్టినందులకు భగవంతుని కనేక నమస్కారములం గావించుచు మహిళ గావించిన దుర్ణయము గుఱించి యిరుగు పొరుగువారు వచ్చి వెరగు పడుచుండ వారికిఁ దగు సమాధానము జెప్పి తన భార్య గుణగౌరవము మెచ్చుకొనుచు నా దివసము వెళ్ళించెను.

నాఁడు తిలకయను మహిళతోఁ గూడ జెఱసాల బెట్టఁబడినది. మహిళ సాధారణముగా దినమునను సత్యంతాప్తులతో సైత మవసరమును బట్టి యొకటి రెండుమాటల కంటె నెక్కువగా నాడునది కాదు ఆ దివసమునఁ దన నిమిత్తమై తిలక నిష్కారణము బద్ధురాలయ్యెనని విచారించుచు మెల్లగా నిట్లనియె.

యువతీ ! నీ వెవ్వతెవో ధర్మాత్మురాలవుగాఁ గనంబడుచుంటివి. నీ ప్రాయము చిన్నదైనను గుణము పెద్దదిగదా. అయ్యో ! యీ మందభాగ్యురాలి కేమిటి కుపకారము చేయఁబూనితివి. కటకటా ! యే పాపమెఱుంగక నా నిమిత్తమూరక శిక్షింపఁబడుచుంటివే అక్కటా ! పాడువిధీ ! నన్నింక నెన్ని చిక్కులు పెట్టి చంపెదవు. అని కన్నీరు మున్నీరుగా విచారించుటయు మారడింపుచుఁ దిలక యిట్లనియె.

అమ్మా ! నా నిమిత్తము నీవు విచారింపకుము. నే నన్నింటికిం దెగించి యున్నదాన. మొన్న నిన్నుఁ జూచినది మొదలు నీ వృత్తాంతము వినవలయునని యూరక తలంచుచుందు. నీ యజమానురాలి దుష్టచేష్టలన్నియుఁ గన్నులారఁ గంటి. జెవులార వింటి కోమటి వలన లంచముగొని నిన్ను గపటంబున గుడికంపినది. నీవు కడునిల్లాలవు ఏ దోషము నెఱుంగవు. నిన్నుఁ గామించిన దుర్మార్గుడు నసింపక నిలుచునా నీవు వీరింటికెట్లు వచ్చితివి. నీ జన్మభూమి యేది. నీ పతి యెవ్వఁడు ? నీ వృత్తాంతము చెప్పుము. మనకు మనమే యోదార్చుకొనవలయు మనల నూరడించువా రెవ్వరున్నారు ! అని యడిగిన విని యక్కలికి మఱియు వెక్కి వెక్కి యేడువఁ దొడంగినది.

అప్పుడు తిలక పెద్దతడవు సానునయముగా నూరడింపుచు అమ్మా ! నా ప్రశ్నమువలన నీకు మఱికొంత విచార మెక్కుడైనట్లున్నది. పోనిమ్ము. మఱి

యెప్పుడు చెప్పెదవు కాదేయని పలికినది [illegible] చమూపతి యమ్ముఖు వాడు మరల [illegible] వచ్చి [illegible] సరమును [illegible] [illegible] నా [illegible] పుడు [illegible] స్వామీ! వీడే [illegible]

[illegible] చమూపతి [illegible] పుష్పహాసుడు వీడు [illegible] యట్లు పాటి [illegible] ఎట్లు [illegible] లిట్లనిరి.

[illegible] మంచరము [illegible] పడితిమి. [illegible] తములు [illegible] గానిక [illegible] గొంచెము [illegible] నున్నది దేవళములోనికివచ్చి వీడు నలుమూలలు తిరిగి తిరిగి చూచుచు [illegible] గోడయందు [illegible] యందు [illegible] యున్న పద్యముల [illegible] థింపుచుండెను.

అందు గావలియున్న రాజభటులరసి తటాలున వీనిం బట్టికొని సంకెళలు దగిలించిరి. ఇంతలో మేమందరము గలిసికొని దేవర యొద్దకుఁ దీసికొని వచ్చితిమి. వీడు చూడం జూడ మృదువులాగున గనంబడునుగాని కలియఁబడిన నూర్గురఁ బరిమార్పగలఁడు. అబ్బా! నిన్న వీని లాగలేక మా చేతులు తెగిపోయినవి కదా యని యా కథ యంతయుం జెప్పిరి.

అప్పుడు చమూపతి నిజముగా వీఁడు పుష్పహాసుఁ డగునా మఱియొకఁడు కాడుగదా. మీరు వీని బాగుగ గురుతెఱుఁగుదురా యని యడిగిన సందేహమేల వీఁడే పుష్పహాసుఁడు. మే మెఱుఁగనిదే పట్టికొందుమాయని యుత్తరము చెప్పిరి. చమూపతి యోరీ! నీవు పుష్పహాసుఁడవేనా రాచపట్టి నేమిటికిఁ గొట్టితివని యడిగిన నా పురుషుఁడు నేను పుష్పహాసుఁడనుగాను. మకరందుఁడనువాఁడ. నా కాపురము ద్వీపాంతరమందున్న యమరావతి నగరము. మీరు నన్ను నిష్కారణముగాపట్టి తీసికొనివచ్చిరి. ఇంత యన్యాయ మెందైనఁ గలదా యని పలికిన విని చమూపతి భటుల మొగముఁ జూచెను.

అప్పుడు వాండ్రు స్వామీ! వీఁడు గజదొంగ. [illegible] [illegible] గొణిగింపుకొని పెడివలెనె గనంబడు [illegible] [illegible] యందఱు నేక వాక్యముగాఁ బలికిరి. చమూపతి [illegible] [illegible] చక్రవర్తికి దెలియజేసి [illegible] మనసేమి [illegible] చేయవచ్చు. సంతసమున వీనిం [illegible] గానిం [illegible] పలికి పోలిసెట్టిం జంపిన నేరము [illegible] మర్నాంటి మహిళా

మణి నెట్టింబంపినట్లును తిలక సహకారిణియైనట్లును ధ్రువపరిచి వారిరువుర నపరాధులుగా నిశ్చయించి యట్లువ్రాసి యా పత్రికల న్యాయాధికారియొద్ద కనిపి పైవారి యపరాధమునకు వారి కిద్దరకుఁ జెరసాలనుంపుఁడని కింకరుల కాజ్ఞాపించి చమూపతి యంతటితో సభఁ జాలించెను.

అప్పుడు తిలక యాత్మగతంబున అయ్యో ! ఈ యౌవనపురుషుని మొగమెక్కడనో చూచినట్లున్నది. వీనిఁ బుష్పహాసుఁడని భ్రాంతి పడుచున్నారు. కాదని చెప్పుదునా. ఓహో ! పుణ్యమునకుఁ బోవఁ బాప మెదురుపడును ఈ మహిళ కుపకారము చేయఁబూనుటఁ గదా యిట్టియిక్కట్టు పడుచుంటి. ఈ గొడవ నాకేల. పాప మీ చిన్నవాఁడు నా మొగమువంక నూరక చూచుచున్నాడు. ఒక్కదైనఁ బరిచయము చేసియుంత లేదుగద ఆహా ! యురిఁదీయబడుటకు సిద్ధముగానుండి వెట్టి యమపాలకుం బోవుచున్నానేయని పలు తెరంగులఁ దలంచుచుండెను.

ఇంతలోఁ గృతాంతకింకరులవంటి రాజభటులు పదుఁడు పదుఁడని యదలించుచు వారి నిరువుర బందీగృహంబునకుం దీసికొనిపోయి యాపురుషు నొకగదిలోను నాఁడు దాంత్రి నియపుర నొక గదిలోను బెట్టి తలుపులు వైచిరి. మకరందుఁడున్న గదికిని వీరున్న గదికిని నడుమ నిసుపగవాక్షముండుటచే నొకరి నొకరు చూచుటకు నవకాశము గలిగియున్నది. రాజభటులు కొంచెము దూరముగాఁ బోయినంత దిలక యూరకొనలేక యా కిటికీనుండి తొంగిచూచుచు సుందరుఁడా ! నిన్నెవ్వరని చూచుచున్నావు. నీవెవ్వఁడవు ? పాపము పుష్పహాసుండవని నిన్ను బింక్షము బట్టికొనిరి. ఇది కడునన్యాయము. పుష్పహాసు నేనెఱుంగుదును. నీ కాపుర మమరావతీపురమని చెప్పితివి. అక్కడనుండి యిక్కడి కెప్పుడు వచ్చితివి? సింధువారనగర కాపురస్థులం దెవ్వరైనఁ గనంబడలేదుగద. యని యడిగిన నాపురుషుండు మెల్లగా దానికిఁ బలి యున ద్లేదియో చెప్పెను.

బాలా ! నాకథ చాల పెద్దది. పిమ్మటఁ జెప్పెదను. నీ వీ చెరసాల నేమిటికిఁ బడితివి. యామె యెవ్వతే ? నీ మొదటి వృత్తాంతము చెప్పనక్కరలేదు. తన యంతర వృత్తాంతము చెప్పుమని యడిగిన నాజవ్వని నిస్స్వరపడియుండియుఁ దానాపుర నాముఁ జేరినది మొదలు జరిగిన కథయంతయుఁ జెప్పినది. అప్పుడా పురుషుఁడు మహిళామణి శీలమును గుఱించి మెచ్చుకొనుచు చమూపతి యన్యాయమును గుఱించి చింతింపఁ దొడంగెను.

వారిరువురట్లు సల్లాపములాడుకొనుచుండ మహిళకన్నీటి జడిచెంబయ్యెదం దడుపుచు మఱ్ఱోమము పెట్టి దుఃఖింపఁ దొడంగినది. అప్పుడు తిలక అమ్మా ! మన మిప్పుడు యమలోకమునకుఁ బయనమ్ము సిద్ధముగా నుంటిమి. విచారించి లాభమేమున్నది ? నీ యాకారము జూడ గొప్ప వంశమునం బుట్టినదానవలెఁ గనంబడుచుంటివి. ఇప్పుడైన నీ వృత్తాంతము జెప్పి నీ నెచ్చెలి మనస్సునకు శాంతిఁ గలుగ

చేయవా! సువర్ణ[illegible] [illegible] [illegible] యనుచు సదాయన [illegible].

గంధర్వదత్తకథ

పుత్రి! [illegible] [illegible] గోలు పోవుచుండవు గదా. [illegible] ? అయ్యో! [illegible] పుత్ర[illegible] [illegible]నున్న నేనిప్పుడు [illegible] [illegible] పెట్టెదా ? హా! హా! [illegible] [illegible] చెప్ప [illegible] సింధుపుర నగరము. [illegible] పేరు స్త్రి[illegible] [illegible] పేరు [illegible]యందు నాపేరు గంధర్వ [illegible] [illegible] వింధ్యపాలనగర ప్రభువైన మహీపాలుండను రాజసింహుని [illegible] గావించెను. నేనత్తవారింటికిం జనిన వెంట నా కొక ముద్దుల కొమరుండుదయించెను. అని దగ్గుత్తికచే మాటరాక యొక్కింత తడవూరకొని నిట్టూర్పు నిగుడింపుచు వాని కన్నులు వాని చెక్కులు వాని యందము వాని లక్షణములు జూచి వీఁడు చక్రవర్తి యగునని దైవజ్ఞులు చెప్పిరి. యేదియుం జూడ లేకపోతిని.

వానిముద్దు ముచ్చటలం జూచుకొనుచు నాలుగు సంవత్సరములొక ఘడియ లాగున గడిపితిమి. నాభర్త రాజ్యతంత్రములు మాని సర్వదా వానితోనే కాలక్షేపము చేయుచుండెను. అప్పటి యానందము నిప్పటి దుఃఖము దలంచికొనఁ బ్రపంచమున నేదియు స్థిరము కాదని యసహ్యము వైచుచున్నది మేము వసంత కాలమున నొక నాఁడు రాత్రి పండువెన్నెలఁ గాయుచుండ సౌధోపరిభాగంబున బట్టబయలఁ దల్పము వైపించుకొని మే మిద్దరము ముద్దుపట్టిని నడుమ నిడుకొని పెద్దతడవు వాని ముద్దు మాటలు క్రీడలు వేడుక సేయ వెన్నెల సేవించితిమి. అయ్యో! మా సుఖముల కదియే కట్టడయని తెలిసికొనలేక పోయితిమి.

ప్రహరద్వయ పర్యంతము నట్టి యానందముతో నుండి యంతలో నిద్ర పోయితిమి. తరువాత నేమి జరిగినదో నాకు దెలియదు. మఱునాఁడురయమున లేచి చూచు నీప్రాంతమందొక యగ్రహారములో సూర్యభట్టను బ్రాహ్మణుని యింటిలో [illegible] మంచముమీఁద బరుండి యుంటిని. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు తన పొలములో [illegible] [illegible]రిపించుకొనుచుఁ దీని రాసినా పేసినగన్నులో [illegible] [illegible]నన్నుఁ [illegible] దీసికొని వచ్చి నేఁడు [illegible] [illegible]. [illegible] నీ [illegible]మి ? నీ వెవ్వతెవు ? నీ పతి [illegible] [illegible] నున్న న్నివిధము

నడిగినను మూఁగదానివలె మాటాడక సమాధానము చెప్పితినిగాను. అదేమి కారణమో నా కథ యాయనతోఁ జెప్ప బుద్ధి పుట్టినదిగాదు. వెఱ్ఱిదానివలె మూఁగ దానివలె సంచరించుచుంటిని. పాపము బ్రాహ్మణుఁడు నన్నుఁ బుత్రికా నిర్విశేషముగాఁ జూచి పోషింపుచుండెను. నేను పూర్వ చరిత్రమంతయు స్వప్న ప్రచారమని తలంచి వైరాగ్యముతోఁ గాలక్షేపము చేయుచుంటి. ఇట్లుండ గొన్ని నాళ్ళకు నా దురదృష్టవశంబుననే యా పుణ్యాత్ముఁడు కాలధర్మము నొందెను. ప్రాణోత్క్రమణ సమయంబున సూర్యభట్టు తన తమ్ముడైన మా యార్యభట్టును రప్పించి సంతాన శూన్యుఁడగుటఁ దనసొత్తుతోఁ గూడ నన్నతని కప్పగించుచుఁ దమ్ముఁడా ? యిది నా కూఁతురు సుమీ ! వట్టి వెఱ్ఱిది యేమియుం దెలియదు. దైవము నాకుఁ దెచ్చి యిచ్చెను. ఇది వెఱ్ఱిదైనను సద్గుణవంతురాలు సుమీ ! మూఁగదైనను జెప్పిన పని చేయుచుండును. కూఁతురుగాఁ జూచికొని దీని ముప్పు గడుపవలయు నిదియే నీవు నాకుఁ జేయుపని యని తనచేతఁ జేయి వేయించుకొని యా సుకృతి ప్రాణముల విడిచెను. అతనికిఁ నా యందుఁగల యకారణ వాత్సల్యమున కక్కజమందుచు నతని చావునకుఁ బెద్దతడవు వాపోయితిని.

ఆర్యభట్టు నన్నూరడింపుచు దన యింటికిఁ దీసికొని వచ్చి భార్యతోఁ జెప్పి యన్న చెప్పిన చొప్పుననే యనురాగముగాఁ జూచుచుఁ బోషించుచుండెను. ఆయన భార్య రామాభిఖ్యయు భర్త వలన భయము చేతనో సహజ ప్రేమచేతనో దిక్కులేని దానననియో నన్నాదరముగానే చూచుచున్నది. ఇట్లుండ నటకును సహింపక దైవము మఱల నన్నీ యాపత్సముద్రపుటలలో ముంచెను. పోనిమ్ము. సర్వదుఃఖ విస్మరణ కారణంబగు మరణంబు సంప్రాప్తించుచున్నది కదా. విచారింప నేటికి మేమా బాలునకుఁ బుష్పదంతుఁడని పేరు పెట్టుకొంటిమి. మీరు పలుమారు పుష్పహాసుండనిచెప్పకొనుచుండ వాఁడు జ్ఞాపకము వచ్చి హృదయంబున విచారము పొడమినది. ఇదియే నా వృత్తాంతము. చెప్పుచుండగనే తిలక విస్మయ మభినయించుచు నేమేమీ ? నీవు గంధర్వర దత్తవా యెట్టి చోద్యము యెట్టి చోద్యము ! అయ్యో ! మీ కొఱకు మీ సోదరుఁడెంత విచారించుచున్నాఁడు. అమ్మారే ! నీ వృత్తాంతము వినిన సమ్మోహరాలెంత సంతోషించును. నీ భర్తయుఁ బుత్రుఁడు నేమైరో నీకుఁ దెలియదు కాఁబోలు అహోహో విధి నిన్నెట్టి యిడుముల గుడిపించుచున్నాఁడు. అని వెలుగుపడఁజొచ్చిన నా యుత్సు లిట్లనియె.

పౌలస్తీ : నన్ను నీ వెట్లెఱుంగుదువు, మా సోదరుని పరిణయ మెప్పుడు గలిగినది. నీ పేరేమి ? నీ వృత్తాంతము చెప్పితివి కావేమి ? నా భర్తయుఁ బుత్రుఁడును నష్టులలేరని నీ కెవ్వరు చెప్పిరని యడిగినఁ దిలక అమ్మా ! నేను మీ మేనకోడలి సఖురాలను. నా పేరు తిలకయందురు. వినుము. నీ చరిత్రము మన్మథగృహంబున ముంచఁగాఁ జిల్లవానికి దొరకినది. అది మా రాజునొద్దకుఁ గానుకగాఁ దెచ్చెను. దానిపై నీ పేరున్నది నగరుతుఁ జిక్కి ధనంజయుఁడు కన్నుల నీరుగార్చుచు నడుగుచు నీ

వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పెను. నీవు చెప్పినట్లా రాత్రిఁ బుత్రునితో మేడపై బరుండిరి. ఆ యుదయమున నేమైరో తెలియలేదని చెప్పిరి. మీ నిమిత్తము పెక్కు దేశములు వెదకించెనని యా వృత్తాంత మంతయుం జెప్పినది.

ఆ మాట విని మహిళ విస్మయము నొందుచు అగునగు నేనా రాత్రి నా రత్నకంకణముల జత తీసి తల క్రింద పైచితిని. అది యెట్లు చేప కడుపులోనికి వచ్చినదో చిత్రముగానే యున్నది అయ్యో! నేనొక్కరి తనే యిక్కడ దుఃఖమను భవించుచుంటి ననుకొనుచున్నాను. వారును లేరా? ఓరోరీ విధాతా? మాపై మంచి కన్నెవైచితివిలే యని యక్కజమందుచుఁ దిలకా! మా సోదరుఁడు కుశలియై యున్నవాఁడా! నా మేనకోడలు పుట్టినపుడు వచ్చితిని అది యిప్పటికి పెద్దదికావలయుఁ బెండ్లి జేసిరా దానికి లలితయను పేరు పెట్టిన జ్ఞాపకము. దానికన్న పెద్ద వాఁడు సుందరకుఁడను మగవాఁడుండవలె నున్నాఁడు అన యడిగిన విని తిలక అమ్మా! నీ వడిగిన వారందరు క్షేమముగా నున్నారు, లలిత మాత్ర మిప్పుడింటివద్ద లేదని చెప్పెను.

అత్తవారింటికి వెళ్ళినదాయేమి? దానికి మంచి సంబంధము వచ్చినదా? నా సోదరుఁ డిది నీ కోడలు చూడుకోయని నా చేతంబెట్టె. నా కట్టి భాగ్యము పట్టునా? నా వంటి దుఃఖభాగిని పుడమిలో నెక్కడను లేదు. దాని కేమైనఁ బిల్లలాయని యడిగిన విని తిలక అమ్మా! యింకను బెండ్లి కాలేదు. యౌవన పురుషు నొక్కని వరించినది వనవపు గరువము యుక్తాయుక్త కార్య వివేకము గలుగనీయదు గదా? రూపైకపక్షపాతియగు మన్మథునిచే బెక్కుచిక్కులఁ బొందింపబడుచున్నదని యర్థోక్తిగాఁ బలికినది. అంతలో రాజభటు లాప్రాంతమందు సంచరించుటచే మాటాడికొనుట కవకాశము దొరకినది కాదు. ఆ యౌవన పురుషుఁడు పారిపోవునేమో యని సంతతము రాజ ప్రణిధులచ్చటనే యుండువారు.

మరికొన్ని నాళ్ళరిగిన వెనుక నౌకనాఁడు దండనాథుఁడు వారి నిల్లుఁ దన చదువునకు రప్పించుకొని తొలుత యౌవనపురుషుడు నుద్దేశించి పుష్పహాసా! నీ చర్యలన్నియు వ్రాసి మా చక్రవర్తి యొద్ద కనిపితిని. అయన విచారించి నీవు రాజద్రోహివనియు దుండగుఁడవనియు వ్రాయుచు నీకు ద్వీపాంతరవాస శిక్ష విధించితిమని తెలియఁజేసిరి, అని చెప్పి పోలికెట్టిం జంపిన యాఁడువాం్డ్ర కిరువురకు నురిశిక్ష విధింపక ద్వీపాంతరవాస శిక్షయే విధించెను. మా చక్రవర్తి యెంత దయాళువో యెఱుంగుదురా! ఆఁడువాండ్ర కనికరించెను మా రెండు తప్పులు సహించి ప్రజాపతి నన పాలించి యుండినం టోయెను. అని యెఱింగించి మఱియొక్కం దప్పు చేసి యతిక్రమించుటయుఁ దరువాత రథ పై మజిలీయం దిట్లు చెప్పం దొడంగెను.

నలువది నాల్గవ మజిలీ

వజ్రమాలకథ

గోపా ! వినుమట్లు పుష్పహాసుండు రాజభటులం దప్పించుకొని కోవెల ప్రాకారము దాటి యవ్వల కుఱికెనని నీకు విశదమైనదిగదా ! అతండు వలయములు దిరుగుచు నా గోడ ప్రక్కనున్న తోఁటలోని మల్లి పందిరి మీఁదికి దిగెను. త్రాళ్ళపందిరిపై దట్టముగా నల్లికొని నెరయఁ బూసియున్న యా మల్లి పందిరిపైఁ బడుటచే నతనికిఁ బతనవ్యథ యించుకయుఁ గలిగినదికాదు. పుష్పశయ్యపైఁ బడిన ట్లంతయుఁ జిక్కుకొనియెను. అప్పు డందుఁ బదియారేండ్ల ప్రాయముగల యొకనాతి యొకరిత మల్లి మొగ్గలు కోయుచు నాకసము నుండి తటిత్ప్రకాశము వడినట్లు పడిన యతనిం జూచి బెదరుచు దూరముగాఁ బాఱిపోయి యా దెస చూచుచుండెను.

అంత నతండా మల్లి నల్లనఁ దప్పించుకొని లేచి పందిరి దిగి యప్పొలఁతుక దాపునకుఁ బోయి బాలామణీ ! యీ గృహ మెవ్వరిది ? నీ పేరేమి ? నీవు నా కొక యుపకారము సేయవలసియున్నది నీ మొగము చూడ మంచిదానవువలెఁ గనంబడుచున్నావు. నా కోరికఁ దీరుతువే యనుటయు నా జవ్వని యతని ముద్దుమోము ఱెప్పలార్పక చూచుచు వెఱఁగుపడి స్మరశరభిన్న హృదయయై మోహావేశంబున నొక్కింత తడవౌర తెలియంగరాని సైగలుపార స్మరవికారంబులు సూచింపుచు నించుక తలవంచుకొని యిట్లనియె.

సౌమ్యా ! నీవు దివినుండి యవతరించిన జయంతుఁడవని తలంచెదను. నీ యభీష్టసిద్ధియే వక్కాణింపుము. సత్వరంబుగఁ దీర్చి కృతార్థురాలనగుదును. ఇది వజ్రదత్తుఁడను వర్తకుని గృహము. నే నతని కూఁతురను నా పేరు వజ్రమాల యండ్రు. మా తండ్రి యల్లునితోఁ గూడ గ్రామాంతరమందున్న యమరావతీపురికి వర్తకము నిమిత్త మరిగెను. మా తండ్రి పుష్పదత్తుఁడనువాని నల్లునిం జేసి యింటఁ బెట్టికొనియెను. మా తండ్రికిఁ బ్రవహణ వ్యాపారము రత్న వ్యాపారము మాత్రము గలిగియున్నవి. మేము గూడ మొన్ననే యా పట్టణంబునకుఁ బోవలసినదే. మా బంధువుఁడు పోలిసెట్టియనువాఁ డీనడుమ బరిసన్మరణము నొందుటచేత నా పయనము మాగిపోయినది. దానికి ఫలము మీ దర్శనమే యని వృత్తాంత మంతయుం జెప్పిన విని పుష్పహాసుం డాత్మగతంబున నిట్లు వితర్కించెను.

ఔరా ! యీ నారీమణి నన్నుఁ జూచి మదనబాణం బడినది. తాను మగనాలి యయ్యు నిట్టి వికారము బొందుట ధర్మవిరుద్ధం బని యెఱుంగదు. ఆహా! స్త్రీల చేష్టలు కడు విపరీతము లైనవి. కానిమ్ము. నే నిప్పుడు వైరస్యము జూపితినేని కార్యము చెడిపోవక మానదు. పరిచయంబు గలిగిన పిమ్మటఁ గ్రమంబున నొక్కి వక్కాణిం

చెదం గాక. యని తలంచి తపసీపుడి! నే నొక బాటసారిని నన్నన్యాయముగ రాజభటులు పట్టుకొనం [illegible] తప్పించుకొని పారిపోయి వచ్చితిని. నా యుదంతమంతయు [illegible] వివరింతును. [illegible] యింట దాని మీద పోవునపుడు నన్నుం గూడ సమరావతిపురంబునకుం దీసికొని పోవుదు. అది [illegible] కోరిక యని చెప్పెను.

[illegible] తప్పక [illegible] అయ్యో! నా జవ్వనము నేఁటికి [illegible] పోవుచున్నది. [illegible] నన్నెంతయు సర్దించుబడినది. అమ్మక [illegible] ! [illegible] స్వర్గమ్ము దియేల? [illegible] నన్నేమి [illegible] [illegible] మనం [illegible] నా వగ [illegible] తప్పక [illegible] మనపతీపుదనా! దీనికి నన్నింత బతిమాలవలయునా? [illegible] నిన్నుం గాపాడెద మా యింటనున్న ఫాలా [illegible] తెలిసికొనంగలందా? ఆ సౌధంబు లన్నియు మా యవియే సుమీ, లోపలికి [illegible] రమ్ము, పరివారపత్నిసం జూడం గూడదని పలుకుచు నతని చేయిపట్టుకొని [illegible] దాని నొక [illegible] దికి తీసికొనిపోయి కూర్చుండం బెట్టినది.

అంతలో రాజభటులు వచ్చి వాకిట నిలిచి తలుపులు తట్టుచు గేకలు వైచిరి ఆ రొద విని వజ్రమాల యామేడ దిగి తల్లి యొద్దకు వచ్చినది. అప్పుడు పరిచారకులు వచ్చి రాజభటులు మన యిల్లు పరీక్షింతురంట. ఎవ్వఁడో దొంగ యొకం డీవైపునకుం బారిపోయి వచ్చెనంట. తలుపులు తీయుమనుచున్నారని పలికిన విని వజ్రమాల వానికిం గొంత లంచము పంపి యిందాఁడువాడు కాక మఱియెవ్వరునులేరు. మేమంతయుం జూచి వచ్చితిమని చెప్పుఁడని పరిచారకులను బోధించి యంపినది. రాజభటు లాపరిచారకు లిచ్చిన లంచముకొని సంతసించుచు నా యిల్లు పరీక్షింపక యవ్వలికిం బోయిరి. అప్పుడు వజ్రమాల బ్రహ్మర్షసాగరమున మునుంగుచు నాఁడుకాంచన మణి భూషాంబర విశేషంబులం దాల్చి యప్సర మచ్చెకంటి తెఱంగున [illegible] సుపహారంబులం బెక్కు-నైకొని అమ్మా! నేఁడు నేనా క్రీడాసౌధంబునం బండుకొని యెదను. పిలువకుమని చెప్పిన విని యమ్మగువ బాగు బాగు! నీ మగఁడూర లేడుగదా. యొంటివై నీవా మేడం బండుకొనుట, గారణమేమి! నేఁడు సింగార మేమిటికి సేసితివని యడిగిన బుకి బుకి దుఃఖం బభినయించుచు నమ్మింపఁబోఁడి తల్లి కిట్లనియె.

అమ్మా! నీతో జెప్పక దాచనేల? రాత్రి నా మనోహరునితో క్రీడింపు చున్నట్లు కల వచ్చినది మధ్యను మెలకువ వచ్చుటచే నప్పటి నుండియు నా మనంబున వెల్లో యున్నది. నేఁడు సౌధంబున నా తల్పంబునం బండుకొని తత్ప్రతికృతిం [illegible] దించితి నేని స్వప్న శేషంబు పొందగట్టి శేషించిన క్రీడావిశేషంబు ఫలం [illegible] దానేమో యని భ్రాంతిపడుచు నిప్పుడిటం [illegible] కొంటిం దెలిసెనా? [illegible] చేయుమని పలికిన విని యా యిల్లాలు నల్లుండు దేశాంతరమఱిగె

తడవయ్యెం గూఁతున కభిలాష గలిగినది కాఁబోలునని తలంచి యంగీకరించినది. పౌలంతుకలుకొంపులకు నెలవులుకారా!

అట్లు తల్లిచే ననిపించుకొని వజ్రమాల యా మేడలోనికిం బోయి తలుపులు వైచి గాజుదీపములు వెలిగించి యొకపీఠంబున నొదిగి యేదియో ధ్యానించుచున్న పుష్పహాసుం బలంకరించి ఆర్యా! నీవిఁక వెఱవవలసిన యవసరము లేదు. రాజభటులువచ్చిరి. లంచమిచ్చి సాగనంపితి. ఇదిగో నీకుఁ గావున్న గడిగికొనుము. ఇవి ఫలము లివి భక్ష్యము లివి పరమాన్నము ఇవి పాలు నీ యిచ్చవచ్చిన వానిం భుజింపుమని పలికిన నతండిట్లనియె.

తొయ్యలీ! నాకొఱకింత ప్రయత్నము చేసితివేల? ఇవి యన్నియు నేమిటికిఁ దెచ్చితివి? నేను వాని భక్షింపనోపఁ బాలుమాత్రము పుచ్చుకొనియెదఁ గొన్ని దినములనుండి నొక వ్యాధి బాధింపుచున్నది. దానంజేసి పథ్యంబు చేయుచున్నవాఁడనని పలికిన విని యప్పడంతి నొవ్వుచు కలుకుమన మనోహరా! యివి యన్నియు పథ్యములే. వీనిం దినిన నీ వ్యాధి మొదలంట బోవఁగలదు. తలచు సుసమారులిట్లే పలుకుచుందురు. నా యాన వీనిం భక్షింపక లేఁజనని బలాత్కారముజేసి యెట్టకే వానిచేఁ గొన్ని భక్ష్యములు దినిపించినది పిమ్మట నాకులు మడిచి యిచ్చినది. కాని యతండది యందికొనక యా పళ్ళెములోనే యుంచి యిట్లు సంభాషించెను.

పుష్ప — ఓహో! నీ మాటలు చేష్టలును బరికింప మిగులఁ బ్రౌఢవువలె గనంబడుచుంటివి. నీ వెవ్వెనం జదివితివా?

వజ్రమాల — ఎన్ని యేనిం జదివితి. నా చదువులకు నా రసికతకు నానందించు వారెవ్వరు?

పుష్ప — ఎవ్వానానందింపవలయు నీ భర్తయే యానందించును.

వజ్రమాల — నా భర్త యాపాటివాఁడెనచో నాకీ ప్రారబ్ధమేల?

పుష్ప — (స్వ) ఓహో! మిగిలిపోవుచున్నదే (స్వ) కానిమ్ము నీ వేయే గ్రంథములు చదివితివో చెప్పుము.

వజ్ర — వసుచరిత్రము, తారాశశాంకవిజయము, [illegible], హంసవిశంతి, శుకసప్తతి, రాధికాస్వాంతన, కొక్కోక, కామసూత్ర కందర్ప చూడామణి, అనంగరంగ, రతిరహస్య, నాగస్వర స్వకాసిరత్న, మన్మథ, సంహిత, మనసిజసూత్ర, రతిమంజరి, కామమంత్ర, రతికల్లోలినీ, పంచసాయక ప్రభృతి శృంగార ప్రబంధము లన్నియుం జదివితిని సంగీతములో నా ప్రభావము నేను చెప్పుకొనరాదుగాని సరస్వతినైన మెచ్చుకొనను. అన్నియుఁ గలిగియున్నవి అంచునకు తొగరుమాత్రము లేదు.

పుష్ప — వైరాగ్య గ్రంథము లేమియుం జదువలేదా?

వజ్ర — అవి వృద్ధులు చదువుకొనవలసినవి. మనబోంట్లకేల?

పుష్ప — పోనిమ్ము కొక్కోకము కంఠస్థముగా నున్నదియా ?

వ్రజ — (ముఱియుచు) తల్లక్రిందుగా నేఁ జదువ పెట్టగలను.

పుష్ప — అందుఁ బంచ్రదెండవ పరిచ్ఛేదము నీకు జ్ఞాపకముగా నున్నదియా ?

వ్రజ — (నవ్వుచు) ఓహో ? పదియేను పరిచ్ఛేదములుంత నీ కది దొరికినదా ? మంచి రసికుండవే. అది స్ఫుటముగానే యున్నది. దానిలో నేమి యడిగెదవు ?

పుష్ప — పదవ శ్లోకము చదువుము.

వ్రజమాల — నాకు రాదనుకొంటిరాయేమి ? వినుఁడు.

శ్లో॥ గతిపతి వయితేతు క్వాపి మాంగళ్య మాత్రా
ఙ్యపచిత గురువ్రిపా ధారయే స్మంతనాని
అనుపసిత విధానె తస్యనిర్వాహయత్నం
వ్రతనియము విధించ క్షేమసి ద్ద్యైవిదర్థ్యాత్.

ఇదియేనా ?

పుష్ప — అగు నంచలి తాత్పర్యమేమియో చెప్పుము.

వ్రజ — భర్త గ్రామాంతర మరిగినప్పుడు భార్య మంగళసూత్రములో నగు ప్రధానవస్తువులు మాత్రమే ధరింపవలసినది కాని యితరాలంకారము లేమియు ధరింపఁగూడదు. మరియు గురువ్రిపాదుల సేవింపుచు నతని క్షేమముకొఱకు వ్రతములు చేయుచుండవలయు.

పుష్ప — మఱి నీవట్లు చేయుచుంటివా ?

వ్రజ — అమ్మకచెల్లా ! నన్నాక్షేపించుటకా యీ పరీక్ష ; తెలిసికొనలేక పోయితినిగదా.

పుష్ప — నాకిప్పుడు మనస్సు కొంచెము వ్యాకులముగానున్నది. భవదీయ గాంధర్వ పరిశ్రమంబు చేటపడ పీణాగానరసం బింపుక చెవులఁ జిలికింపి యానంద మును గలుగఁ జేయుము.

వ్రజ — ఈపాటి మంచిదారికి వచ్చితివి. అని సొరలు సవరించి వీణం [illegible] మనోహరముగా సంగీతము పాడుచున్నది.

అప్పుడు పుష్పహాసుండు పీఠమును జేరఁబడి [illegible] దఁ [illegible]

[illegible] చిన్నది అయ్యో ! దీనికి రసతత్త్వమే [illegible] [illegible] వంటి [illegible] [illegible] గా [illegible] [illegible] ; [illegible]

[illegible] పిర [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ! అయ్యో [illegible] చిన్నది [illegible]

[illegible] ! [illegible] తి కాళరాత్రి యిపోయెను [illegible] [illegible] నాతఁడు

మేల్కొనునేమో యని పెద్దగా రొదచేయుచు నిట్టూర్పులు నిగుడించుచు వలవంతలం గుడుసుచుండ నింతలోఁ గోడికూఁత వినంబడినది.

అప్పు డప్పడతి యా యింటితలుపులు మూసి తల్లి యొద్ద కరిగి పండుకొన్నది. తల్లియు నవ్వుచు అమ్మా! కలలో నీ మనోహరుఁడు గనంబడెనా? యెంత పేలవోగదా! అంత యేలవచ్చినది? మనము పోవుదము రమ్ము. వాని రమ్మని యిదివఱకే వార్తల నంపితిగదా. రేపు మనయోడ నొకటి పయనము చేయింపఁ దని నావికుల కాజ్ఞాపించెదనని పలుకుచు నోదార్చినది. ఆ మాటలేమియు నా బోటి చెవికెక్కలేదు. అత్తరుణి మఱల మధ్యాహ్నమున పహారములం గొని యా మేడపైఁ బోయి యాతనికిచ్చుచు సుందరుఁడా! నీ వంటి రసికు నెందును జూడలేదు. రాత్రి నన్ను సంగీతము పాడుమని నిద్రఁబోయెదవా? బాలు బాలు నేనెంతో ముచ్చటపడి మంచిరాగము లాలాపించితినే! నా మగనికన్న వెఱ్ఱివాఁడవువలె నుంటివని యించుక యలుకతోఁ బలికిన నా చతురుండు మందస్మితము సేయుచు నిట్లనియె.

సాధ్వీ! నాకుఁ బదిదినములనుండి నిద్రలేదు. అదియునుంగాక "దుఃఖితే మనసి సర్వమసహ్యం" అను నార్యోక్తి వినియుందువుగదా? నా వెఱపు నీ కేమి యెఱుక! నన్నెట్లయిన నమరావతికిఁ దీసికొనపోవుదువేని నా చాతుర్య మక్కడఁ జూతువుగాని మఱియు నాకు వ్యాధి బాధింపుచున్నది. ఇట్టిస్థితిలో నీ సంగీతము నాకు రుచించునా? యని పలికిన విని యజ్జవరాలు నవ్వుచు నిట్లనియె.

నిన్ను ఫాలాక్షుఁడు చూడలేదు. నిర్భయముగా నుండుమని యభయహస్త మిచ్చి యుంటలేదా? ఊరక వెఱచెదవెవ్వరికి? అమరావతీ ప్రయాణము సిద్ధమయ్యే యున్నది. నీ మది సంతసించినం జాలునని పలికిన నతం డిట్లనియె.

సఖీమణీ! నన్నుఁ బట్టుకొనుటకై రాజభటు లెల్లెడలఁ గడు ప్రయత్నములతోఁ దిరుగుచున్నారు. వెనుక నోడలోఁ గూర్చుండగనే పట్టుకొనిరి. కావున నేనీ రూపు మార్చి స్త్రీ వేషము వైచుకొని నీతో నచ్చెదను. అట్లయిన బరీక్షించుట కవకాశ ముండదు. నీకునుం దప్పుండదని పలికిన సంతసించుచు నయ్యింతి భళిరే! మంచి యూహ చేసితివి. దానం బెక్కులాభము లున్నయవి. అని యుబ్బుచు నప్పడతి యప్పుడే వానికిఁ దలదువ్వి జడవైచి చీరఁగట్టి నగలువెట్టి యద్దము జూపినది. అతండును తన రూప మద్దములోఁ జూచుకొని మిక్కిలి వెరగుపడఁజొచ్చెను. [illegible] నున్న యతని స్త్రీ వేషమునుజూచి [illegible] నిగ్గుపడఁజొచ్చినది. [illegible] పురుషులకు వ్యత్యయ వేషములు వైచికొనినప్పుడు [illegible] యతని తల్లి యొద్దకుఁ దీసికొనిపోయి అమ్మా! [illegible] వత్తునని [illegible]. దీని భర్త యమరావతిలో [illegible] తెలిసి [illegible] గృహకార్యములు చక్కఁబెట్టుకొనుచుండిరి. [illegible]

నాకు సహవాసముగా నుండును. ఇది తప్పుగా గణించవలదా ! యని చెప్పిన నాయు నవ్వుచు నిట్లనియె.

వృ॥స్త్రీ : మంచిపనియే చేసితివి. కాని యున్న పస్తువులతో నీ చిన్నదాసిని దాసివారలు లేకుండ విదేశమునకుఁ దీసికొనిపోవుటను గూర్చి మాలోచింపవలసి యున్నది. కానిమ్ము. సమ్మతించి యుంచితివిగదా. దీని మనసు పతియెడ ప్రేమ యేమి యున్నదని యనుమోదించినది.

అమ్మరునాఁడు నక్షత్రము మంచిదికాకపోవుటచే వారిరాదివసము రాత్రియే ప్రయాణము సేయక తప్పినదికాదు. దానంజేసి వజ్రమాలకు నాఁటిరేయి పుష్ప పోసుగలతోఁ గూడ సంకల్పించిన ప్రకార మా మేడలో వినోదింపఁ దటస్థించినదికాదు. నౌకరుల రప్పించి భోజనసామాగ్రియుం బట్టలు మంచములులోనగు వస్తువులెల్ల బండ్లమీఁదఁ బంపి వారు మువ్వురు నౌక బండిలోఁ గూర్చుండి రేవు యొద్ద కరిగిరి.

రాజభటులు వచ్చి వారిం బరీక్షించి యాఁడువాండ్రగుట విడిచి పెట్టిరి ప్రయాణ మెక్కినతోడనే నావికులు మంచిగాలి విసరుచున్నది కావునఁ దెరచాపలెత్తి యోడను విడిచిరి. అదియు నా సముద్రములో వాయువేగముగా నడువఁజొచ్చినది. ఆ యోడంత పెద్దదికాకపోవుటచేత వజ్రమాల తలచుకొనినప్రకార మందు స్వేచ్ఛగా వారితో వినోదించుటకు వీలుపడినదికాదు.

ఆ యోడలోఁ బున్నవారుఁ జెప్పుటకప్పు డేదియో మిషపన్ని వజ్రమాల [illegible] తప్పించుకొని తిరుగుచుండెను. ఆ ప్రవాహంబు మంచిగాలి విసరుచు [illegible] అహోరాత్రములు [illegible]మారము పోయినది. ఇఁక రెండు మూఁడు దినము లోకొఁ జేరుదురని నావికులు సంతసించుచుండ నా గాలి యాగి విసిమయ [illegible]తంబు వీచఁజొచ్చినది. అప్పుడా నౌక యటుపోక రెండవదెసకరుగఁ జొచ్చుట గని యా నావికులు భయపడుచుఁ దెరచాపలు మార్చి సాధనంబులన్ని తొంపిదెసకు నడిపింపఁజూచిరిగాని వారి ప్రయత్నమేమియుఁ గొనసాగినదికాదు.

ఆ ప్రతికూలవాతంబు క్రమక్రమంబుగఁ బలిసి విసరుచుండుటయు నత్తఱిక తరివాహకులు తత్తరమందుచు తెరచాపలుదింపుటకుఁ బ్రయత్నముచేయు చుండ నింతలో గాలివానబట్టి యా యోడ యట్టిట్టు కొట్టుకొనుచు మునుఁగుటకు సిద్ధపడినది. అప్పుడు నావికులు నిస్సృహులై దైవమును బ్రార్థింపుచుండిరి. అప్పుడా నౌక మునుఁగక దైవవశంబున నౌక గాలివిసరున నొకదీవికిఁ గొట్టుకొనిపోయి యందున్న పర్వతమునకుఁ దగిలి నూఱువ్రక్కలగుటయు నందున్నవారు ప్రాణ [illegible] దుర్ఘటమైనది.

వజ్రమాలయుఁ దల్లియుఁ [illegible] [illegible] యే [illegible] గూడినదికాదు. క్రొ[illegible]

దీవియని చెప్పిరి. అంతలో నమదెసకెవరో వచ్చుచున్నట్లు గనంబడిన సంతసించుచు వీరును వారికభిముఖముగా గొంతదూరముపోయి వారినేదియో యడుగదలంచునంతలో వాండ్రు దొంగలని తెలిసికొని పారిపోవఁ బ్రయత్నించిరి. కాని యంతలో వాండ్రు వచ్చి కలిసికొని వారి శరీరమునందున్న వస్తువులన్నియు లాగికొని కట్టుగుడ్డలతో విడిచిపెట్టిరి. నావికులు మతియొకదెసకుఁ బారిపోయిరి. కావున వీరు మువ్వురు మాత్రమే మిగిలిరి.

అప్పుడు స్త్రీవేషము విడిచి పుష్పహాసుఁడు తొంటిరూపముతోఁ దిరుగఁ బ్రయత్నించెను. కాని, వృక్షమూలశల్లి వలన మాటవచ్చునని యంగీకరించినదికాదు. అతం డారూపముతోడనే యుండి వారిద్దర నోదార్చుచు ధైర్యము వహించి యందున్న యొకదారి ననుసరించి నడువసాగెను. ఆ పర్వతము దిగినతరువాత నందున్న భూమి తెరపిగానే కనంబడినది. ఆదారి సముద్రముదరిగాఁ బోయినది. వారా దారిననుసరించి నడుచుచుఁ గొంతదూరము పోయిన పిదప నొకచోటఁ గొందఱు మనుష్యులు నేల దున్నుకొనుచుండుట గనంబడిరి. వారింజూచి పుష్పహాసుఁడిది యేదేశము? గ్రామమెంత దూరమున్నదని యడిగెను. కాని వారి కామాట తెలియదు. వారి భాషతో మీరెవ్వరని యడిగిరి.

పుష్పహాసుఁ డఖిలభాషావేదియగుట, దెలిసికొని వారిభాషతోడనే మరల నడిగెను. వారప్పుడది యవనద్వీపమనియు యవనాపతియను పట్టణ మచ్చటికి రెండు క్రోశముల దూరములో నున్నదనియుం జెప్పిరి.

వరుణదత్తుని కథ

ఆ మాటవిని పుష్పహాసుఁడు భయమభినయించుచు బోటులారా! మనము ప్రాణసంకటమైన చోటునకు వచ్చితిమి. ఇది యవనద్వీపమఁట. మనుష్యులఁ [illegible] జేసినవారిని [illegible] ఇందున్న వారు లక్షాధికారులు. [illegible] మనుష్యులఁ [illegible] చుందురు. పోనిండు యేమి చేయుదుము? దైవ [illegible] పోవలసినదేగదా యని పలుకుచు వారిని వెంటఁబెట్టుకొని [illegible] క్రొవ్వుమీర కాపట్టణప్రాంతమునకు బోయెను.

అట్టి సమయమున నొక్క గొప్ప యవనోద్యోగస్థుఁడు [illegible] బంధించి [illegible] యరుదెంచుచు దారిలో [illegible] వారిని [illegible] జూచి మీరెవ్వరు? ఎందుఁ బోవుచున్నారని [illegible] పుష్పహాసుఁడు [illegible] దాపునకుఁ బోయి [illegible] వృత్తాంతము [illegible] నెఱిగించెను. [illegible] నేత్రములును చంద్రబింబమువంటి మొగమును, ఆజానుదీర్ఘబాహువులు మెరుపుదెరలాంటి [illegible]

సువర్ణచ్ఛాయయుఁ గలిగి మిక్కిలి శోభించుచున్న యాపురుషసౌందర్యమునకుఁ గొదవగు గడ్డము మాత్రమించుక వికారముగానున్నది.

అతని రూపలక్షణములు పరీక్షించి యౌదార్యపురుషుఁడని నిశ్చయించి పుష్పహాసుండు సలాముచేయుచు అయ్యా ! మాది హిందూదేశములో రేవానగరము. అమరావతీపురంబున కరుగుచుఁ గడలి నడుమ గాలివానపట్టి కలము వికలమై యీ దెసకుఁ గొట్టికొనివచ్చి శకలమైనది. పిమ్మట దొంగలు వస్తువులు దోచికొనిరి. దారిఁ గానక యిట్లు వచ్చుచున్నారము. మాదేశమునకు పోవుమార్గ మేదియేనియున్నఁ దెలిపి పుణ్యంబు గట్టికొమ్మని సవినయముగాఁ బ్రార్థించిన నాఁడువాడిదము యవ్వారణ్యాత్ముం డించుక సేపేదియో ధ్యానించి యిట్లనియె.

మగవారి తోడులేక యాఁడువాండ్రు పయనము సేయవచ్చునా ? మీరిప్పు డీపట్టణములోఁ బ్రవేశించితిరేని యీయవనులు మిమ్ము భంగపెట్టకుందురా ! మీ పుణ్యము మంచిది కావున, నాకుఁ గనంబడితిరి. మీయింటికిరండు స్వల్పకాలములో మీ దేశమున కనిపెద, నిందుఁ గూర్చుండుఁడని తనబండిలో నొకమూల తావిచ్చెను.

ఆ పురుషుని యకారణవాత్సల్యమునకు స్తుతిఁజేయుచు పుష్పహాసుఁడా యుపురరరుణులతో నాబండిలోఁగూర్చుండెను. షైహిహారముమాని యాయుద్యోగస్తుఁడు బండి మరలించి యప్పుడే తనయింటికిఁ దోలించుకొనిపోయెను. తదీయమందిర ప్రాకారవిశేషంబులెల్లఁ జూచి యాశ్చర్యమందుచుఁ బుష్పహాసుం డతనినొక చక్రవర్తిగాఁ దలంచుచుండెను. పిమ్మట వారు మువ్వురు భృత్యనిర్దిష్ట మార్గంబున లోపలికింబోయిరి. ఆ యజమానిభార్య వారి వృత్తాంతము దాసీజనులవలన విని మిక్కిలి గౌరవించుచు నివసింపఁదగు గదులం జూపినది. ఆమెచేసిన సత్కారములకు కడువిస్మయము నొందుచుఁ బరోపకారపారీణు లన్నిదేశములలో నున్నారుగదా యని యగ్గడింప దొడంగినది.

వారింటనున్నప్పుడుకూడ వ్రజమాల పుష్పహాసుఁడు తనమనోరథము తీర్చునని యాసపడుచు నాసన శయనాది సమయములయం దేకాంతముగా దొరకునేమోయని చూచుచుండెను. కాని యతండట్టి యవసరమీయక తప్పించుకొని తిరుగుచుండెను క్రమంబున పుష్పహాసుం డా యజమానిభార్యతోఁ బరిచయముగలుగఁజేసికొని యొకనాఁడు అమ్మా ! యీపట్టణములోనున్న వారందఱు నొక్క మతమునే యవలంబించుచున్నారు. మీమతము హిందూమతమువలెఁ దెలియఁబడుచున్నది. మీ పూర్వుల చరిత్ర మేమి? మీరొక్కరీతుల కవీటిలో నెంతకాలమునుండి వసించినారో యా వృత్తాంతమించుక చెప్పియామోదము గలుగఁజేయుమని ప్రార్థించిన నామె యిట్లనియె.

వసంతసేన కథ

సుందరీ! మాతంగ్రి హిందూదేశవాస్తవ్యుండు. శూరసేనుండను నొక సామంతరాజు అప్పటి చక్రవర్తి కాయనపై యేదియో కోపమువచ్చి ముందిచ్చిన గ్రామంబులు లాగికొని కట్టుగుడ్డలతో వెడలిపెట్టెనఁట. అప్పుడు తనకుఁ గలిగిన యవమానమునకు మిక్కిలి లజ్జపడుచు మాతంగ్రి యాదేశమునసుండనొల్లక భార్యతో బయలుదేరి విదేశములయాత్ర చేయుచుఁ బ్రవహణ ప్రయాణంబున నొక్కనాఁడు మక్కాయను పట్టణంబున కరిగెను.

అప్పుడు దైవవశంబున నాపట్టణపు సుల్తానుగారి భార్య పెద్దగిప్పి యాత్రార్థమై యక్కడికివచ్చినది. ఎట్లో మాతంగ్రిగారామెతోఁ బరిచయముచేసికొని తనకులబ గౌరవమంతయు నామెతోఁ జెప్పుకొనిరఁట. అప్పుడామెకు జాలిగలిగి యాదంపతులఁ దనతో సీమబ్రదికిం దీసికొనివచ్చి యింటొకయుద్యోగమిప్పించినది. మాతంగ్రి మిగుల బుద్ధిమంతుఁడగుటఁ గ్రమక్రమంబున నాశ్రయించి సుల్తానుగారి యనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుండై మిగుల ధనము సంపాదించెను.

మాతంగ్రి యిక్కడికివచ్చి సలుబది సంవత్సరములైనది ఇక్కడికివచ్చిన పదిసంవత్సరములకు నేను జనించితినఁట. లేక లేక గలిగినదానగుట నన్నత్యంత ప్రేమానుబంధపూర్వకముగా జూచుచుఁ బెంచుచుండిరి. కాలచక్రంబున నభివృద్ధి నొందుచున్న నా మేన యౌవనచిహ్నములు పొడసూపుచుచుండ మాతంగ్రికి వివాహ చింతస్వాంతంబున వేధింపం దొడంగినది. కామధేనువు గటికివానికి దానమిచ్చినట్లిందలి యవనులకుఁ గూతునిచ్చుట కంగీకారము గలుగదుగదా! స్వజాతి పురుషుఁడీదేశమునలే దేమిచేయుటకుం దోచక మాతంగ్రి దైవముపైఁ దనే భారమువైచి కాలక్షేపముఁ జేయుచుండెను.

అట్లుండ నొండొకనాఁటి సాయంకాలమున నొక పురుషుఁ డీపురవీధులం దిరుగుచుఁ గనంబడిన వారినెల్ల అయ్యా! నాటుసోదులు నివసించుచున్న సత్ర మెందున్నదని యడుగుచుండఁ దురకలు పరిహాసము సేయుచు నటునిటు అని త్రిప్పుచుండిరఁట. ఇందున్నవారికి సత్రమన నేదియో తెలియదు. మనీసని యడుగవలయు నా పరిభాష యాపురుషుఁ డెఱుంగడు. పాపము రాత్రి రెండు యామముల దనుక తిరుగుచుండెనఁట. మఱియుఁ బ్రాగెమతిల్లి యొకవెఱ్ఱుంగర తిరిగెడు యవను లతనిం దిట్టుచుఁ గొట్టుచు బారద్రోలుచుండిరి.

మాతంగడింభకుల రాయిడింబడి పరుగులిడు వృషభవత్సంబుబాడ్పున నతండు వీధులవెంబడి పరుగులిడఁ దొడంగెను. దొంగ దొంగ యని మఱికొందఱు తరిమిరఁట, హిందువులంజూచిన నిచ్చటివారు పచ్చకాలంటోరె భయముచుందురు. వీరికి దయాదాక్షిణ్యములు లేవు.

నీచులకు స్వస్థానబలం బధికము. ఆ పురుషుడు మఱునాఁడుదయ కాలము వఱకు విశ్రాంతిగానక తిరుగుచు పాషాణదండ ప్రహారణంబుల మేనంతయు రక్తము గార్చుచుఁ నేకస్త్రాద్యాదితుండై దుఃఖించుచు నున్మత్తుండువలె మాయింటిదాపునను వచ్చెను. అపుడు మాతండ్రి వీధియరుగుపయిఁ గూర్చుండి దంతధావనము జేసికొనుచు దురక బాలురచే దరుమఁబడుచున్న యా పురుషుం జూచి జాలిపడి నిలునిలుండని వారినెల్ల నదలించి యతనిం దాపునకుఁ బిలిచెను.

అప్పుడతండాహా? ఇంతపట్టణములో నీ మాతండ్రిము చల్లగామాటాడిన పుణ్యాత్ముఁ డిదివఱకు గనంబడలేదు. ఎవ్వరితో జెప్పుకొనినను బాదుమనువారే కాని యాదరించుమనువారొక్కరును లేరు శ్రీరామరామ! యిది రాక్షసనగరమని తోచుచున్నదే! యని పలుకుచు నతండు మాతండ్రి దాపునకువచ్చి నమస్కరించుచు దన దెబ్బలన్నియుం జూపి అయ్యా! ఇంత యన్యాయ మెందైనం గలదా? ఇక్కడఁ బ్రజలం బాలించు రాజులేరా? అయ్యయ్యో? నిన్న రాత్రియెల్ల నన్నీ పౌరులు పెట్టిన బాధ పరమేశ్వరుఁ డెఱుగు. పూర్వజన్మమున నెట్టిపాపముచేసితినో యని దుఃఖించుచుఁ దనపాటమంతయు మాతండ్రితోఁ జెప్పుకొనియెను.

మా తండ్రి యతని మాటలచే హిందువుఁడని తెలిసికొని యోదార్చుచు లోపలికి దీసికొని వచ్చి వైద్యుల రప్పించి యా గాయములకుఁ జికిత్స జేయించి యన్న పానాదులిచ్చి యాదరించెను. నాలుగు దినములలో నా గాయము లన్నియు మానిపోయినవి. తదీయ రూపరేఖా విశేషంబులు మదికచ్చెరువు గొలుపఁ మా తండ్రి యతనిని నీ వెవ్వడవు? ఇందేమిటికి వచ్చితివి? నీ వృత్తాంతము సెప్పుమని యడిగిన నా పురుషుం డేదియో ధ్యానించుచు నేనొక గొప్పవంశపు క్షత్రియుఁడ నా పూర్వ నార్శిత మేదియో నాకే స్ఫురింపకున్నది. తెలిసినట్లే యుండును గాని చెప్పుటకు నోటికిరాదు. శాపోపహతుండనై సముద్రంబునం బడితిని. అందు మునుంగకయీఁది కొని తీరము జేరి నిన్న సాయంకాలమున కీ పట్టణములోఁ బ్రవేశించితిని. తరువాతి కృత్యంబు లన్నియు మీకు విన్నవించియే యుంటినని చెప్పిన వెఱఁగుపడుచు మా తండ్రి యతనిం దనయింటఁ బెట్టుకొని వరుణదత్తుఁడని పిలుచుచుఁ బోషింపుచుండెను.

మఱికొన్ని దినము లరిగిన వెనుక నే వినుచుండ మా తల్లితోఁ గాంతా! మన వసంతసేనకు బ్రాయము వచ్చినది వివాహము చేయవలసినదిగదా. మన జాతి వారీ దేశమునలేరు. ఈ వరుణదత్తుఁడు రూపంబున మన్మథుం బోలియున్నవాఁడు. విద్యాగుణ శీలంబుల నన వద్యుఁడనియే చెప్పదగినది. ఈ తను క్షత్రియుఁడట. వీని మన యింటికి భగవంతుఁడే తీసికొనివచ్చెను వీనికి మన వసంతసేననిచ్చి వివాహము చేయవలయునని యున్నది నీ వేమనియెదవని యడిగిన మా తల్లి నా మొగము చూచినది. నేనింగితముల సంగీకారము సూచించితిని. అప్పుడా దంపతులు సంతోష

ముతో శుభముహూర్తంబున నన్నాతనికిచ్చి వివాహముఁ గావించిరి. అతండే నా భర్త.

నే నట్లు సకూలవాల్లభ్యంబు లభించుటచేఁ బరమ సంతోషముజెందుచు నీయనతో సకల సౌఖ్యముల ననుభవించుచుంటిని నా భర్త మిగుల దయాళుండు సౌజన్యనిధి. సుగుణాకరుండని చెప్పఁగలను వినుండు. హిందూ దేశమున ద్వీపాంతరవాసశిక్ష విధింపఁబడినవారి నీ దీవికిఁ బంపుచుందురు. అట్టివారిం బట్టుకొని యిక్కడి యవనులు పశువులం బోలె బాధించుచుఁ బనులు సేయించుచుందురు. అది యంతయుం జూచి నా భర్త యట్టివారిం బనులు సేయించుటకుఁ దనకధికారమిమ్మని మజ్జనక ముఖముగా సుల్తానుగారిం గోరికొనియెను. సుల్తాను మా తండ్రి మాటలకు జవదాటఁడు కావున నట్టియుద్యోగ మప్పుడే యిచ్చెను. నా తలిదండ్రులు కొలఁదికాలము క్రిందనే నాక మలంకరించిరి.

నాటంగోలె నా భర్త యా యుద్యోగము చేయుచున్నారు. నెల కొకసారి యోగ రేవునకుంబోయి మీ దేశమునుండి వచ్చిన యపరాధుల విమర్శించి తీసికొని వచ్చి నేరము ననుసరించి కార్యములయందు నియోగించుచుందురు.

ప్రమాదవశంబున నెవ్వరేని యన్యాయముగ శిక్షింపఁబడిరని తెలిసినచో నట్టివారిని విడుచుటకు సైతము సుల్తానుగా రాయన కధికార మిచ్చియున్నారు. మన పెరటినంటియున్న పొలములోనే పుష్పజాతులు మొక్కలు వేసి వేలు వెయించి యట్టి వారిచేతనే యందుఁబనులు చేయించుచుందురు.

మీరు తొల్లనే యప్పుణ్యాత్ముని కంటఁబడిరి. కావుననే యిక్కట్టు నెఱుంగక మా యింటికి వచ్చితిరి లేనిచో మిమ్ము యవనులెల్ల చిక్కులు పెట్టుదురు. మీ శీలములఁ జెరుపకుందురాయని యానిద యా వృత్తాంత మంతయుం జెప్పినది.

అమ్మా ! నా కిప్పటికి వచ్చినది మొదలు గలిగిన సందియములు తొలగొట్టితివి. మీ వేషములు నలంకారములు చూడ యవనులం బోలియున్నవి. ఆచారము హిందూమతానుసారముగా నున్నది. మొదట నేను నీ భర్త జాతి యవనుఁడే యనుకొంటిని. మా దేశములో దురకలు గాని గడ్డము పెంచుకొనరు. ఇక్కడ నుండుటకే సంశయము పడితిని అన్ని సంశయములు తీర్చితివి. నీవు పతివ్రతలవు. భర్త నెక్కుడుగా నతిథుల నాదరింపుచున్నావని స్తుతిజేయుచు నమ్మా ! మాకీ పట్టణము చూడవలయునని యున్నది. సహాయము నెవ్వరినైన నిచ్చి పంపవా ! మా దేశములో నిన్నెల్ల కాలము చెప్పుకొనుచుందుమని కోరిన నామె యిట్లనియె

యువతీ ! నా భర్త యోడలరేవునకు రేపు పోవుదురు. అప్పుడు మీరొక బండిమీఁద పోయి పురము చూచివత్తురుగాక. ఆయన విని సమ్మతింపరని చెప్పినది. పుష్పహాసుండు తాను స్త్రీ వేషమున నుండుటకు వగచుచుఁ బురుషుఁడుగా మారుట

సహాయ మాలోచించు చుండెను. అమ్మరునాఁడు వరుణదత్తుఁడు ద్వీపాంతరము నుండి వచ్చిన యపరాధుల దీసికొని వచ్చుటకై యోడరేవు నొద్దకుం బోయెను. అప్పుడొక గుఱ్ఱపుబండి యెక్కించి యీ యువ్వురను పట్టణము చూచి రమ్మని వసంతసేన యంపినది ఆ బండివాఁడు క్రొత్తవాఁడగుటచే గమ్యాగమ్యస్థానము లెఱుఁగంక సుల్తాను గారి మేకవీథిం బోలికొనిపోయెను. హిందూ సుందరులను యవనులుగ వైచికొను వాఁడలేదువారు పట్టణ విశేషంబులంజూచు తలంపుతో నా శకటగవాక్షంబులన్నియుఁ దెరచి కూర్చుండిరి. నాఁడు చిన్నసుల్తాను దైవికముగా నా వీథిలో బంతులాడుచు నా చేడియల వీక్షించెను. మఱియు నతం డాబండిదాపునకు వచ్చి యందున్న వారెవ్వరని యడుగ నాబండివాఁడు వరుణదత్తుగారి బంధువులని యుత్తరము చెప్పెను.

అప్పుడు స్త్రీ వేషముతో నున్న పుష్పహాసుఁడు తిర్యక్ప్రసారితవక్త్రుండై యా బండిలోనుండి రాజపుత్త్రుం జూచెను. మగువలకుఁ బోలె మగవారికి లజ్జా విభ్రమంబు లెట్లు సహజంబులై యుండెడివి ? తదీయముఖచంద్ర బింబము జిన్న సుల్తాను గారి చూపు గల్వలను వికసింపఁజేసినది. జగన్మోహనం బగు తచ్చూపంబు మహర్షుల నైన మోహవివశులం జేయుననుచో నొక యవన యువపురుషుని వలపించినదనుట యేమి యబ్బురము ? రాచపట్టి చూపులాబండి ననుసరించియె పెద్దదూరము పోయినవి. పుష్పహాసుని విలోకన విలాసములు యవన కులావతంసుని హృదయ శకుంతమునకు వితంసములై తగిలికొనినవి.

అట్లు పట్టణమంతయుఁ ద్రిప్పి బండివాఁడు సాయంకాలమునకు వారినింటికిం దీసుకొనివచ్చెను. పుష్పహాసుఁడును బండిదిగి వసంతసేనతో వారు చూచివచ్చిన విశేషము లన్నియుం జెప్పుచుండ నంతలో సముద్రతీరమునుండి యయ్యగారు వచ్చి నారని పరిచారికలు వారికిఁ దెలియజేసిరి.

అప్పుడు కొంతవడు చీఁకటి పడినదిగావున వసంతసేన వాడుక ప్రకారము స్నానము చేయుటకై శరీరపు పెడసిక్కు సిద్ధపఱపించినది. వరుణదత్తుఁడు దుస్తులన్నియుఁదీసి పెరటిలోనికి వచ్చి స్నానము చేసి భోజనము చేయుచున్న సమయంబున వసంతసేన దాపున నిలువంబడి అత్యంతమోదముతో వినయము నేఁటి విశేషము లేమి యనిగిన నతం డిట్లనియె విశేషముల కేమియున్నది. యొక్కటిఁ జూచినను స్త్రీ సాహసమే విశేషముగాఁ గనంబడుచున్నది. ఇదివఱకు స్త్రీలోక రత్నవర్తనము నని మాన్పిరఁట ! [illegible] ద్వీపాంతరవాసశిక్ష విధించిరి. [illegible] [illegible]యున్నారు. ఇట్టి సాహసమున నెట్లు పూనుకొనిరో [illegible] [illegible]యున్నది రాఁబోలు మఱియొక సుందర పుర[illegible] [illegible] వసంతసేన విమర్శింపలేదు. మీరు [illegible] [illegible]మున్నారని చెప్పగా [illegible] ! [illegible] లేరా ? [illegible] వర్తలెంత విచారింపుచుండిరో [illegible] వింతో పాటు శిక్ష విధిం

చినఁ గలిసి యిందుండవచ్చుఁగదా ! అట్లుకాక యెఱింగి వారి భర్తలివ్వట కరుణించిన రానిత్తురాయని యడిగిన నవ్వుచు నతండిట్లనియె.

జాతియాభిమానము పోనిచ్చితివి కావు. మగవాలుపై ననేమి ఘోరకృత్యంబు చేసి శిక్షింపబడిన నట్టివారిని మగలేల యనుమతింతురు. అనుమతించి వచ్చిరేనిపిమ్మట మా యిష్టము. స్త్రీ నిమిత్తము నిరపరాధులనుం గూడ శిక్షింతురాయని పలికిన నా యిక్కలికి నాథా నేను ఘోరకృత్యముల శిక్షింపబడినవారి మాటఁ జెప్పలేదు. ప్రమదా వనంబున నేదియేని యపరాధము జేసి శిక్షింపఁబడిన వారి విషయమై చెప్పితిపోనిండు, నాకాయూడు వాండ్రం జూపెదరా ? వారి మాట వినిన జాలియగుచున్నదని పలికిన నతండు రేపు ప్రొద్దున నుద్యానవనములోనికిం బోయిన గానిపింతురు. నీ కిష్టమేని జూపింతునని చెప్పెను.

ఇంతలో నొక పరిచారకుండు వచ్చి "అయ్యా ! సుల్తానుగా రెడ్డియో చీటిని పంపినారు. తీసికొనిరానా" యని యడిగినఁ దత్తరముతోఁ దెమ్ము తెమ్మని వానింబంపి సుల్తానుగారిప్పుడు చీటి పంపుట కవసరమేమి వచ్చినది చెప్పుమా యని యాలోచించుచుండెను. ఆ లోపునా భృత్యుండా చీటిం దెచ్చి యిచ్చెను. ఎడమ చేతితో విప్పి భార్య దాపుగా దీపము చూపుచుండ నా చీటిం జదివి మరల నా భృత్యుని కిచ్చి "సరే చూచితిమని యా చీటి దెచ్చినవానితో జెప్పి పొమ్మనుము" అని చెప్పి యంపెను.

అప్పుడు వసంతసేన ప్రాణేశ్వరా ! ఆ యుత్తరములో నున్న విశేష మేమని యడిగిన నతండు మఱేమియును లేదు. నాతో నత్యంతావసరముగా మాట్లాడ వలసిన పని యున్నదట. రేపు సూర్యోదయము కాక పూర్వము వచ్చి చూడవలయు నని వ్రాసిరి శిక్షితులగు హిందువుల గుఱించి యడుగుటకని తలంచెదనని చెప్పిన నట్టైన నంతయవసరమైన పనియని యేల వ్రాయును ? ఏ రెడ్డియో కారణమున్నదని యామె చెప్పినది. పోనిమ్ము. రేపన్నియుం దెలియును గదా యని పయనకత్తుం డుత్తరము చెప్పెను.

వసంతసేనయుండు భుజించి లేచి పగమ పండుకొని మఱునాఁడు సూర్యోదయము కాకమున్న బండియెక్కి సుల్తానుగారి యాస్థానమున కరిగెను. వసంతసేన యా రాత్రి యంతయును నా వ్రాత గుఱించి చింతించుచు మఱునాఁ డుదయంబున గాలకృత్యంబులు దీర్చికొని పుష్పహాసుం దెడ్డిమా వనమందు నుండునట్టి వైభోగంబుల స్వ స్వర మాత్రము వెంటఁబెట్టుకొని పరిచారికలు దారిఁజూప నుద్యానవనమున కరిగి [illegible] నది.

అమ్మగారు వచ్చుచున్నారని విని యందుగల భృత్యులు ఎదురు వచ్చి అమ్మా ! యీ మూలలఁ [illegible] నా [illegible] వచ్చిన [illegible] [illegible] యందున్నవారో యచ్చటికిఁ దీసికొని పొండని చెప్పిన వా [illegible] అమ్మా ! [illegible]

ప్రీలు శిక్షవిధించిరి మొదలు సన్నము తినుటలేదఁట. చాల చిక్కి యున్నారు. రాత్రి యంత చెప్పినను గుడిచినగారు అయ్యగారికి తెరఁ గెఱింగింపఁ దలఁచుకొంటిమి. ఇటు రండు అని వారి చూపుచు నామెను వారి యొద్దకుఁ దీసికొనిపోయిరి.

అప్పుడందొక సుందరి వంచుకొని దుఃఖించుచున్నది రెండవది ప్రక్కనఁ గూర్చుండి యూరడించుచున్నది. వసంతసేన వారి యొద్ద కరిగి సహజ దాక్షిణ్యము గలది కావున వారి యవస్థకు వగచుచు మగువలారా! మీరేమి నేరముఁ జేసితిరి? అయ్యో పాపము గుడువకునికి మీ ప్రాణములు కన్నులలో నున్నవిగదా ఎన్ని దినములిట్లు పవాసములు చేయుదురు? మిమ్మోదార్చు వారెవరు? భగవంతునే వేడుకొనుచుండవలయు నా జగద్రక్షకుఁడే రక్షింపవలయు విచారింపకుఁడని కన్నీరు గార్చుచుఁ జల్లని మాటలచే వారి నోదార్చినది. అమృతోపమానంబులగు నా మెసల్లాపంబులఁ దమసంతాపము కొంత చల్లార నందుఁ గూర్చుండియున్న చిన్నది అమ్మా! యిటువంటి చల్లని మాటలు విని యెన్ని దినములైనదో కదా. తప్పుచేసి శిక్షింపఁ బడితిమేని దుఃఖమే లేకపోవును. తొలి జన్మమునఁ జేసిన యపరాధమునకు దైవము మమ్మిప్పుడు శిక్షింపుచున్నాఁడు నీవు గడుసల్లాలువలెఁ గనబడుచున్నావు. మా వంత నీతో చెప్పుకొంటిమేని కొంత తఱుగగలదు. తల్లీ! నిరపరాధులము మమ్ము శిక్షించినారు [illegible] మహా పతివ్రత [illegible] నిర్దోషురాలని యెఱింగి నిజముఁ జెప్పినందున నన్నుఁ గూడ శిక్షించిరి. అధికారుల న్యాయమెట్టున్నదో జూడుమని తాను దేవాలయమున [illegible] శిక్షింపఁబడువారికి జరిగిన కథయంతయుఁ జూస [illegible] అపరాధులని యెఱింగినప్పుడే పరితపించెదరు నా యిల్లాలు [illegible] యెఱింగిన మిమ్ము [illegible] పరితాపముఁ జెందునో చదువరులే [illegible].

అప్పుడత్యంత దుఃఖాక్రాంత స్వాంతయై వసంతసేన యా యింతిని దన [illegible] కన్నీరు [illegible] తల్లీ! మహాభాగ్యవతీ! తొల్లి చంద్రమతియుఁ సీతయుఁ ద్రౌపదియు నెంతెంతలేసి యిడుమలం గుడిచిరో వినియుండలేదా? [illegible] పతివ్రతలకే పెరతెక్కుడు గలుగుచుండును. విచారింపకుము. నా భర్త [illegible] మంచివాడు ఆయనతోఁ జెప్పి సాధ్యమైనంత యుపకారము గావించెద. మా యింటికి భుజింతువుగాని రమ్ము. అయ్యో! కుందనమువంటి నీ దేహ ముపవాసములచే నెట్లు కృశించి వాడినదో? నీ పతియెవ్వఁడు?

భవద్వియోగంబున నెంత చింతించుచున్నాఁడో కదా యని యడిగినఁ బలికె అమ్మా! ఆ చరిత్రమంతయు భారతమంత యున్నది. [illegible] అయ్యగారికిఁ జెప్పి నాకు తీసికొనిపోఁగూడదని మనవి చేసికొనెను.

వసంతసేన తన భర్తతోఁ జెప్పియే వారిని రప్పించెదనని చెప్పి యంతలోఁ బ్రొద్దెక్కుటయు నింటికివచ్చి గృహకార్యముల జక్కఁజేసికొనుచుండగా నప్పుడు వరుణదత్తుఁ డాస్థానమునుండివచ్చి తనగదిలో బండుకొని భార్యకు వర్తమానము జేసెను.

అప్పుడు వసంతసేన పతియొద్దకరిగి కోపవిషాద మేదురహృదయుండై యున్న మగనితో మెల్లన సుల్తానుగారు మిమ్మేటికి రమ్మనిరని యడిగిన నతం డించుక యలుకతో నిన్ను మనయింటనున్న యాఁడువాండ్రు బండియెక్కి పుర మంతయుఁ దిరిగిరా ? యని పలికిన నప్పుడామె గడగడ వడంకుచు నాథా ! వారు పట్టణ విశేషంబులం జూతుమని వదలకున్నందున నన్నుఁ గోరుచుండ నన్నుఁ బంపితిని. దాన సుల్తానుగారికిఁ గోపము వచ్చినదా ? యనుటయు నతం డిట్లనియె —

సుల్తానుగారి కథ

అది పాడుఁబీఁదని నేను చెప్పుచుంటలేదా ? ఆఁడువాండ్రు వీథింబడి పోయినం జూచి యీ చెడుగులెవ్వరు ? సుల్తానుగారి వీథినుండియే యా బండి తోలించిరఁట ! సుల్తానుజూచి వానిలో నా యెల్లదానిని మోహించెనఁట. రాత్రి యెల్ల నిద్దురబట్టక విరహాతురుండై పరితాపము నొందుచుండెనఁట దాని దనకుఁ బెండ్లి చేయుమనియు, నది మగనాలియని చెప్పినంత దాని మగడెంతసొమ్ము గోరినను నిత్తుననియు నందులకు నియోగంబువేసి బలిమినైన దానిం గొనెదననియు బహువ యంబులచేతను నన్నుఁ గోరికొనియెను. వాని కేమని యుత్తరమిత్తును ? గోళ్ళం బంపి తినువారికిఁ గనికరముండునా ? మనము చెప్పినట్లు వినుటకు వీఁడు వెనుకటి సుల్తానా ? క్రొత్తవాఁడు. ఏమోయన మనమున నొవ్వఁజేయఁగలఁడు. నేనును గొంచె మాలోచించి దేవా ! మీ మాట కాదనుటకు నే నెంతవాఁడ. ఇంటికిఁబోయి చెప్పి యప్పుడామె నొప్పించెద ననుమతియిమ్మని పలికి యనుమతిగొని వచ్చితిని. ఇదియే యిప్పుడు జరిగిన విశేషము. తరువాత నేమి చేయవలయునో ? యాలోచించుకొనుము అని పలికిన విని యులికిపడుచు నక్కలికి మూర్ఛపై బ్రాలికొని యిట్లనియె.

ఛీఛీ ! సెభాసు. ఎట్టి విపరీతములు వినంబడినవి. యీ క్రొత్తసుల్తా నంత మతిలేనివాఁడా ? ఒకని పెండ్లాము నెట్లు పెండ్లియాడును ? పతివ్రత లంత కంగీకరింతురా ? అయ్యో ! ఈ యుపద్రవము నాకేమి తెలియును ? పురిటింటుము నంపితిని అక్కటా ! నాలుగు దినములు మనయింటఁ దలదాచికొన వచ్చిన యీ యున్నదానితోఁ గలహమునకు నీదు కాంతాదాసిం గలిసినవని యిట్లు చెప్పనేల. ప్రాణము పోయినను నా నాల్కనుండి యీ మాట రాదు. నరికిన నరంకెదను.

నాతీమణీ ! వారిలోఁ బెండ్లియాడినదానిని మరలఁ బెండ్లియాడుటకు వారిమతము నిషేధములేదు. పశువులం గొనినట్లు దాని వారలకు సొమ్మిచ్చి గైకొనుచుందురు.

అదియునుగాక రాజువలంచిన దెబ్బలకుఁ గొదవా యనినట్లు వానిపనికాదని మందలింప వారెవ్వరు? మన మూరకుండుమేని మన జీవికమును భంగము రాఁగలదు. ఆ మాట నా బోఁటితోఁ జెప్పుటకు నోరాడకున్నది. యేమిచేయుదుము? అని ధ్యానించుచుండ రెండుజాములు దాటినది. ఎవ్వరికిని భోజనములులేవు.

అప్పుడు వారి సంవాదమంతయు సవసవగా విని పుష్పహాసుఁడు మెల్లన నా గదిలోకిం జని నమస్కరించుచుఁ దల్లీ! మారు నీవు తల్లివనియు నాయన తండ్రి యనియు మేము భావించుచున్నారము. మా విషయ మిప్పు డెద్దియో కలతపడి భోజనము చేయకున్నారు. అది న్యాయముకాదు. మీ యాజ్ఞయైనచో నగ్నిలోనైనం జొచ్చెదము. మీరు కావించెడు నారడ మేతాదృశ్యంబేయని పలికిన వరుణదత్తుఁ డర్ధ స్వరముతో నిట్లనియె. పుత్రీ! నీవన్నట్లు మిమ్ము మేమట్లు చూచుకొనుచున్నారము. ఇఁక పదిదినములలో నోఁడవచ్చుననియు మిమ్ము మమరావతికిఁ బంపుదుమనియు దలఁచు చుంటిని.

దైవము మఱియొక యిక్కట్టు దెచ్చిపెట్టెను. నిన్న మీరు నా యెఱుక లేకుండఁ బురము తిరిగివచ్చిరఁట. అప్పుడు సుల్తాను బండిలో నిన్నుఁ జూచి వరించెను. ఇప్పుడు తనకుఁ బెండ్లి చేయుమని కోరుచున్నాఁడు. వలదన బలాత్కారముగాఁ దీసికొనిపోవునఁట! అందులకే మిమ్ము వెలపలకుఁ బోవలదని చెప్పితిని. ఇప్పుడేమి చేయుటకుం దోచక యాలోచించుచున్నారమని చెప్పిన నొక్కింత యాలోచించి యతం డిట్లనియె. ఆర్యా! యీ కార్యమునకు మీరింత సంశయింపవలయునా నేనుబోయి శీలము చెడకుండ నతనిచేతనే వలదనిపించుకొని వచ్చెదను.

అంగీకరించితిమని ప్రత్యుత్తరము బంపుఁడు. దాసిమగండెప్పుడును దాని ననుసరించి తిరుగుచుండును కావున జాగరూకతతో మెలంగవలయునిని మాత్రము దానిలో వ్రాయుఁడు. సంశయింపకుఁడు. కార్యము సాధించుకొని వచ్చెదనని యత్యుత్సాహముగాఁ బలికిన వరుణదత్తుఁడు సంతోషముతోలేచి మీరు సన్నాహము చేసికొనవచ్చును మీరు కోరిన చిన్నదాని నీ రాత్రి యనుపుచున్నానని ప్రత్యుత్తరము వ్రాసి తనతో వచ్చి వాకిట నిలిచియున్న రాజభటునకిచ్చి యంపి భోజనమునకు లేచెను.

వాడుకప్రకారము వసంతసేన పతి భుజించుచున్నప్పుడు తాళవృంతమును విసరుచు దాపున నిలువంబడి ప్రాణేశ్వరా! నిన్న మీరుచెప్పిన నాఁడురాంధ్ర నిరువురఁ బ్రొద్దుటబోయి చూచితినిసుండీ! పాపము క్రమముగా వారిని శిక్షించిరి. ఇందు మూలమునసే రాజ్యాంతమున నరకము వచ్చునని శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఆ వర్తక నెవ్వఁడో కాగితో దన్ని బంపెనట. కాకతాళీయ న్యాయముగ నమ్మ వారికి సహవాసము లియ నప్పు డక్కడికిఁ బోయిన నామెమీద నీనేరము మోపిరఁట. ఆమె మహా పతివ్రత కావున నేమియు మాటాడినదికాదట.

అది యంతయు జూచుచున్న రెండవ చిన్నది నిజము చెప్పినదనియు దానిలోఁ గలిసియున్నదని దానింగూడ శిక్షించిరట. ఎంత కపటమో చూడుఁడు. వారి వృత్తాంత మంతయు నాతోఁ జెప్పిరి. ఆమె కడుపిల్లాలని నేను బ్రమాణము చేయ గలను. రామరామా! పదిదినములనుండి యేమియుం గుడుచుటలేదఁట. వారి యుసురు వారి కెన్నఁడు తగులునో! ఆ సుందరి చక్కఁదనము చూచితిరేని యుపవాస ముల గృశించి మాసిన చంద్రరేఖవలె నొప్పుచున్నది. మీరు వారినిప్పుడే తీసికొని వచ్చునట్లాజ్ఞ యియ్యవలెను.

వారికి భోజనముపెట్టి రక్షించెదనని పలికిన విని తన జవరాలి కంజర ముసపు లోపల మెచ్చుకొనుచు వరుణదత్తుండు నవ్వుచు సరిసరి నిన్నక్కడికిఁ బొమ్మ నుట మాదియేతప్పు. నేరముచేసిన వారందరునట్లే చెప్పుచుందురు. వారి మాటల ననుసరించి చేసిన వ్యవహారములు సాగునా? తప్పుచేసి లేదని ప్రమాణికములు చేయుదురు. ఎవ్వరు నొప్పుకొనరు. నీ కా నిదర్శనము చూపెద. భోజనమైన వెనుక నాతో రమ్మని పలికెను. అప్పుడా యెలనాగ దయితా! అదియేమియు నాకుఁ దెలియదు వారింగాపాడక తీరదు.

ఎల్లవారివలె వారిమాటలు నిరసింపరాదు. వారింజూచిన మీకే యారీతి మా నని యెన్నియో విధముల బ్రతిమాలికొన్నది. అప్పుడతండు కానిమ్ముఁ జూతముగాక యని పలికి భుజించిన వెనుక భార్యనుదీసికొని యా యుద్యానవనము నకరిగి యారీ! నిన్న వచ్చిన యపరాధుల బురుషుల నిచ్చటికిఁ దీసికొనిరండని యొక మా కందము క్రిందఁ గూర్చుండి కింకరుల కాజ్ఞాపించుటయు వారు ముహూర్తములో వారిందీసికొని వచ్చి యెదురం బెట్టిరి. అప్పుడు వరుణదత్తుఁ డంబోరుహనిం జీరి యోరీ! నీ వేమి నేరము జేసితివి. నిన్నేమిటికి శిక్షించితిరని యడిగిన నతండు తలవాల్చుకొని యేమియు మాటాడినాఁడు కాఁడు.

అప్పుడతండు మఱియొకనిం బిలిచి నీవేమితప్పు జేసితివి. నీ కేమిటికి ద్వీపాంతరవాస శిక్షవిధించితిరి? నిజము చెప్పుము. నిన్ను విడిపింతునని యడిగిన నతండిట్లనియె. అయ్యా! నే నేపాపము నెఱుంగను. దైవముతోడు ఆ చిన్నదాని నడవిలోనుండ మా యింటికి గృహస్థధర్మమున రమ్మంటిని వచ్చినది. ఆ కడియ మదియే నాకిచ్చినది అది తప్పని యెట్లుచెప్పనగు? దానిం గొనిపోయి యంగడిలో నమ్మఁజూప వాఁడు తొత్తుకొడుకులు నన్నుఁ బట్టుకొని సింధువార నగరంబునకుఁ దీసికొనిపోయి ధనంజయుని యెదుటఁబెట్టిరి.

అతండు ధర్మాత్ముఁడు కడియము పుచ్చుకొని నన్ను విడిచిపెట్టుమని కొంటిని. లలితా! గంధర్వదత్తా! యని యేడ్చుచు వాఁడు నాకొంప ముంచివేసెను. అబ్బబ్బా! యీ రాజభటులు పెట్టిన చిక్కులకు మేరయున్నదా? అన్నమైనఁ దిన్నగా దిననీయరు గదా! నాయుసురు వీరల కెప్పుడు తగులునో! అకటా! ఏ దోస

యెఱుంగక పౌరోహిత్యము సేసికొనుచు గాలము గడుపుచున్న మా యింటికివచ్చి యా చిన్నదే యీ ముప్పు దెచ్చిపెట్టినది. యింతకన్న నేనేమియు నెఱుంగనని పలుకుచుఁ గన్నీరుగాఁ నేడువఁ దొడంగెను.

అప్పుడు వరుణదత్తుండు వానిమాట నాలించి యేదియో జ్ఞాపకము దెచ్చికొని హా! గంధర్వదత్తా! నీ వృత్తాంతమును మఱచిపోయి యన్యదేశంబున సుఖించుచుంటి గదా! అయ్యో! నీ పేరైన జ్ఞాపకము లేకపోయినదే. హా! పుష్పదంతా నీ మొగ మొకనిమిషము చూడకున్న పరితపించెడు నే నిన్నినాళ్ళు నిన్నుఁజూడక యెట్లుంటినో హా! కన్నతండ్రీ! హా! ప్రాణేశ్వరీ! యని పలుకుచు నేలంబడి మూర్ఛిల్లెను. అప్పుడు వసంతసేన విభ్రాంతిపడుచు అయ్యయో! యిదియేమికర్మము నా ప్రాణేశ్వరుఁడిట్లు పలవరింపుచుఁ పడిపోయెనేమి? రక్షింపుఁడు రక్షింపుఁడని పలుకుచు శైత్యోపచారములు పెక్కు చేయించినది కాని తెలివివచ్చినదికాదు.

పరిచారకు లతని నెల్లన నెత్తుకొని లోపలిగదిలోనఁ బరుండబెట్టిరి. వసంతసేన దాపునఁ గూర్చుండి విసరుచుఁ బెక్కుమార్లు దైవములకు మ్రొక్కుచు నాథా! మనోహరా! ఇటుచూడుము. మాట్లాడుము నే నెవ్వతెను? అట్లు పలవరించిరేల? గంధర్వదత్త యెవ్వతె? చెప్పుఁడని పిలిచిన నతఁడు కన్నులం దెరచి నిట్టూర్పు నిగుడించుచు నీవెవ్వతెవో నే నెఱుంగ, నా యర్ధశరీరము గంధర్వదత్త యెందున్నది? నా ముద్దులపట్టి యేడీ? యిక్కడికి నేనెట్లు వచ్చితిని? నా రాజ్యమేమైనది? అని యూరక పలవరించుచుండ భయపడుచు వసంతసేన వైద్యులఁ బెక్కుమంద్ర రప్పించినది.

వారు పరీక్షించి యాతని కేమియు భయములేదు. సైతాను సోకినది. ఎవ్వరును బిలువవద్దు. తలుపులువైచి పండుకొననిండు. సాయంకాలమున కన్ని దోషములు పోవునని చెప్పి తగు చికిత్సలు జేసి యరిగిరి. వసంతసేనయు వారుచెప్పినట్లు తలుపులువైచి పిలువక ద్వారము దాపున గూర్చుండి చూచుచుండెను. అంతలో సాయంకాలమైనది. అప్పుడు సుల్తానువారి మొద్దునుండి యేడు గుఱ్ఱముల బండి పెండ్లికూఁతుం దీసికొని పోవుటకై వచ్చినది. పుష్పహాసుండు వేరొక మేడలోఁ గూర్చుండి యలంకరించు కొనుచున్నాడు కావున వరుణదత్తుని వృత్తాంతమేమియు నెఱుఁగక బండి వచ్చిన వార్తవిని వస్త్రభూషణముల దన్నుఁ బరిహాసమాడుచుండఁ జక్కఁగా నలంకరించుకొని యాబండిలోఁ గూర్చుండెను. అప్పుడు నియంత యత్యంత వేగముగా నాశకటమును సుల్తానుగారి యంతఃపుర నికటంబునకు దీసికొనిపోయెను.

భేరీపటహాదివాద్య ధ్వానంబులు రాజమందిరముఁ జెల్లగ మోగుచుండ వేసరుపరిచారికలు వచ్చి యచ్చెల్వ నంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోయిరి. నవ్వుచున్న వానిరపడుచుఁ బురోహితునితోఁ దొందరగా మంత్రంబులం జదివి పెండ్లి తంత్రము జరపుమని కోరిన నతఁడట్లు చేసెను.

అప్పుడు సుల్తాను తన కులాచార ప్రకారము గాజుపూసనొకదానిని పెండ్లికూఁతురు మెడలోఁ గట్టెను. పిమ్మట నా దంపతుల దివ్యాలంకార శోభితంబగు కేళీమందిరములోఁ బ్రవేశపెట్టి యెల్లరు పోయిరి. ఆ మందిరమునకు నూఱు గజముల దూరములో నితరులెవ్వరు నుండగూడదని సుల్తానుగా రాజ్ఞాపించియున్నారు. ఆప్తులంతఱు దూరముగానున్న గదులలోనికింబోయి పండుకొనిరి.

సుల్తాను తలవంచుకొని యొకమూల నిలిచియున్న పెండ్లికూఁతురు చేయి పట్టుకొని తల్పము దాపునకుఁ దీసికొనిపోయి కుడిచేతితో మోమెత్తుచు నో మోహనాంగీ! నిన్నుఁ జూచినది మొదలు సుల్తానుపడిన పరితాపము దేవుఁ డెఱుంగును. నే నింతకుమున్ను పెక్కండ్ర యువతులం బెండ్లియాడితిని గాని వారిలో నొక్కరితయు నీవలె నామది నాకర్షింపలేదు. నీయధరసుధారసం బానించుకఁ గ్రోలనిచ్చితివేని నాపరితాపము చల్లారగలదు. అని యనేక ప్రకారంబులఁ గ్రీడాభిరతుండై సంభాషించిన నప్పుడు నక్కపటచపలాక్షి యిట్లనియె.

మహారాజా! నీవంటి మనోహరుండు నామనోహరుండైనప్పుడు నాకుఁ గల సంతోషము శచీదేవికి లేదని చెప్పగలను. దీని కొక యంతరాయము గలుగఁ జున్నదని దేవరకు విన్నవింపఁ గొంకుచున్నాను. నామనోహరుం డెప్పుడు నన్ను వేంచి యుండును. అతండు మిగుల బలవంతుండు. ఇది యపరాధముగా గణించి యలిగి మీకేదియైన పరాభవము గావించునని వెఱచుచున్నాను. ఇంతకన్న యంకిలి యేమియు లేదని పలికిన నతండు శబాసు నీపతి నన్నుఁ జక్రవర్తి యని యెఱుఁగదా? యెద్దియేని కోరిక యుండిన గోరుమనుము. సంతసపెట్టెద నింతియకాక నాకపకారము సేయ బ్రహ్మకు శక్యమా యని సావలేపముగాఁ బలికి యక్కలికిం గౌఁగిలింప వచ్చెను.

సంవర్తసమయ స్ఫూర్జద్ఘనారావంబువోలె నాభీలసింహనాదంబు గావించి గిరగిర వలయాకారముగఁ దిరిగి యాసందడిలోఁ జైగప్పికొనియున్న చేలంబుఁ బారవైచి యతండు పురుషవేషంబు గాన్పింప నోరీ! మ్లేచ్ఛకులాధమా! నాభార్యంబట్ట గమకింతువే? నిన్నిప్పుడే కృతాంతపురి కతిథిగా నంపెదఁ జూడుమని పండ్లు పటపట గీఱుచుఁ గిరీటంబు నేలంబడ నన్ని శార్దూలంబు వృషభంబునుంబోలె నెడమచేత గుత్తుక గట్టిగఁ బట్టుకొని పదవైచి రెండవచేత ఖడ్గంబు బూని వేయనుంకించుచు నిన్నుఁ జంపుచుంటి నీయభీష్టదేవతల స్మరించుకొనుమని పలికెను. అప్పుడా సుల్తాను తల చిదిమిన పాముపగిది కాలుసేతులఁ గొట్టుకొనుచుఁ గుత్తుక దప్పించుకొను పాటవములేక నిస్సారుండై యోమహాపురుషవర్యా! నీకు సలాము చేయుచున్నాను.

నన్ను విడిచిపెట్టుము. నీభార్య జోలికిరాను. ఎప్పటిచోట నప్పగించెదఁ బెక్కుకానుక లిచ్చెద నాకుఁ బ్రాణదానము చేయుము. నీ పెండ్లాము చెప్పినను సమ్మతించితినిగాను. మంచి పాతివ్రత్యమైనది. బ్రతికినన్నాళ్ళు నీపేరు తలంచుకొను

చుండును. రక్షింపుమని యనేక ప్రకారములం బ్రార్థించిన మూర్ఛవచ్చినట్లుగా గొం
తుక నొక్కి పిడిచిపెట్టి యెప్పటియట్ల చేలము ధరించి స్త్రీ వేషముతో నిలువంబడి
యెను. ఒక్కింత తడవునకు సుల్తాను తెప్పరిల్లి యుల్లంబు పల్లవ బెండ్లి మొత్తుం
జూచి వడంకుచు బోటీ ! నీ చెప్పినమాట వినక చచ్చినంత పాటుం బడితిని. నీపొందు
చాలు. పదివేలు సలాములు మాతల్లి కడుపున బెండియుం జనించితి నీ పుణ్యము
నీజోలికెన్నఁడును రాను నీమగనితోం జెప్పుము, క్రమ్మఱ వచ్చునేమోయని వెఱచు
చున్నవాఁడ అతండు కరుణించి విడిచెను. కాని మఱికొంచెము నొక్కినేని నేనీ
పాటికి స్వర్గలోకములో నందును. నీవు నాకుం దల్లివి. నీకుం గోకలు పసుపుకుంకుమ
కానుకలిచ్చెదం గైకొని మీ యింటికిం బొమ్మని ప్రార్థించిన నిక్కపటయువతి నవ్వుచు
మహారాజా ! ఇంక నీవు వెఱవ వలదు. నా మగడు నీపొగడ్తలకు మెచ్చి విడిచి
పెట్టెను. హాయిగా నిద్రబొమ్ము. రేపు ప్రొద్దున నేను మా యింటికిం బోయెదనని
యోదార్చిన నతండట్లు పండుకొని నడుమ నడుమ మఱలవచ్చి కుత్తుక పట్టుకొను
నేమోయని యులికిపడుచు నెట్టకే తెల్లవార్చెను సూర్యోదయము కాకమున్న వెనుకటి
శకటమును దెప్పించి యెవ్వరికిం జెప్పకుండం బెండ్లికూతురును దానిమీఁద గూర్చుం
డంబెట్టి కనకాంబర భూషణము లెన్నియేని కానుకగానిచ్చి వరుణదత్తా ! నీవు పంపినది,
యాడుదికాదు సైతాను. ఎఱుంగక వరించితిని బుద్ధివచ్చినది. మఱల దానిని గాను
కలతో మీయింటి కనిపితినని యుత్తరము వ్రాసి యా వరుణదత్తునింటికనిపెను.

పుష్పహాసుండట్లు సుల్తానును వంచించి యింటికింబోయి యా వృత్తాంతము
వ్రజపాల కెఱింగించి కడుపుబ్బనాగున నవ్వించెను. పిమ్మట నాయుత్తరమును దీసి
కొని వరుణదత్తునొద్ద కరిగిన వసంతసేన యతనింజూచి అయ్యా ! పోయివచ్చితివా !
నిన్నటినుండి మీ తండ్రికి స్మృతిలేదు. ఎద్దియో పలవరించును. నేదియును తెలియదు.
నీవుమిగుల బుద్ధిమంతురాలవు వచ్చిచూడుమని పలికినం జింతించుచు నాగది లోనికిం
బోయి జనకా ! యిటుచూడుము, నేను సుల్తానుగారి యొద్ద కరిగి వచ్చితిని. ఆయన
మీకెద్దియో యుత్తర మిచ్చిరి, చూడుండని పలికిన నులికిపడినట్లు లేచి ఏదీ యుత్తర
మని యడిగెను.

అప్పుడాయుత్తర మతనికిచ్చినం బుచ్చుకొని చదువుకొని నవ్వుచు మంచి
నేర్పరివే ! చెప్పినట్లు చేసితివని మెచ్చుచు నంతలో హా ! గంధర్వదత్తా ! హా పుష్ప
చంద ! యని పలవరింపుచుం బండుకొనియెను. అప్పుడు వసంతసేన పుత్రీ !
జూచితివా ? రాత్రియెల్ల యిట్లే పలవరింపుచున్నారు.

రెండవమాట లేదు. కారణమేమియో తెలియదని [illegible]
[illegible] పలవరింపు చున్నారని యడిగిన నవ్వు [illegible]
[illegible] నది మొదలు జరిగిన కథయంతయు [illegible]
[illegible] చుం దండ్రీ ! గంధర్వదత్త యిదిగో [illegible] చున్నది. [illegible] విడిచి

వచ్చితివంట విచారించుచున్నదని పలికినంత దిగ్గునలేచి నాప్రాణసఖియేదీ ? యిట్టి రమ్మను సమాచారంగూడ దీసికొని వచ్చినదా ? ఎంత స్వప్నము గంటినని పలుకుచు నలుమూలలు చూచుచుండెను. పుష్పహాసుండు తండ్రీ ! నీపేమ మజిరుంచలుదుకాదా? వింధ్యపుర నగరమున నుండి యిక్కడికి తెచ్చివచ్చితివని యడిగిన నతండు పుత్రీ ! నీవు నిజము గ్రహించితివి. నా పేరు వణిక్కుమారుండే మా కాపురము వింధ్యపుర నగరమే యిక్కడికి నిజముగా వచ్చితినా ! స్వప్నమా కొనుచున్నాను కానిమ్ము నాభార్య గంధర్వదత్తం జూపుమని యడిగెను.

విభ్రాంతస్వాంతయై చూచుచున్న వసంతసేనతోఁ బుష్పహాసుండమ్మా ! వీరి చరిత్రము నాకిప్పటికి బోధపడినది. ఇప్పుడు నేను ధనజయుడను రాజునొద్ద కొక కన్యను కానుకగాఁ దీసికొని పోయితిని. ఆరాజు వీరి చరిత్రమంతయు నప్పుడు చెప్పెను. ఈతండు భార్యతోఁ బుత్రికతోఁ గూడికొని మేనమామ యింటికిఁ బోయి మఱు నాఁడుదయమునఁ గనబడలేదఁట. వీరి నిమిత్తము దేశదేశము లాయన వెదకించెనఁట యెందును గనంబడలేదని విచారించుచున్నాఁడు ఇప్పుడా వృత్తాంత మంతఃకరణ గోచరమైనది దానంజేసి చింతించుచున్నాఁడితఁడే కారణము. మఱేమియు భయము లేదని యూరడించెను.

అప్పుడా వణిక్పుత్రుండు నీవనిన యథార్థము ధనంజయుండు నా మేనమామయుఁడే. పాపము నానిమిత్తము వెదకించుచున్నాఁడా ? యిందున్నానని యెవఁడును కాబోలునని యుత్తరము చెప్పెను. అంతలో నొక పరిచారిక వచ్చి అమ్మా ! వారికెవ్వరికో భోజనము పెట్టితినంటినంట వచ్చి పెరటిలోఁ గూర్చుండిరి. అన్నాతురులై యున్నారు. వేగము వత్తు వేయని చెప్పిన అయ్యయ్యో ! ఎంత మఱపువచ్చినది. పాపము పది దినములనుండి వారు భుజించుటలేదఁట. ఈ గొడవచే మఱచి పోయితిని. పుత్రీ ! నీవిందుండుము. వారికన్నము పెట్టి సత్వరముగాఁ జనుదెంతునని పలికి పోయి వారింగాంచి సాధ్వీమణులారా ! రండు ఏదియో కారణంబున మీమాట మఱచి యాలస్యము చేసితినని పలుకుచు స్నానము చేయుట కుష్ణోదకమిప్పించి నూత్న వస్త్రములు గట్టనిచ్చి బంధువులంబోలె నాదరించుచు మృష్టాన్నము వడ్డించినది.

అప్పుడు తిలకయు మహిళయువచ్చి విచిత్రాలి యాకలిగొని యున్న వారు కావున సత్కారముతో భుజించిరి. ఎట్టియాపద యందైన నాకలిబాధ యెట్టిదో గదా ! వారు భుజించునప్పుడు వసంతసేన సతీమణులారా ! నెమ్మదిగా భుజింపుఁడు. నాపర్తతో మీమాట చెప్పితిని. అప్పటి నుండియు గంధర్వదత్తా పుష్పదంతా యని యూరక పలవరించుచున్నాడు అందులకు కారణమేమియో తెలియదు. అనిన మనసు గ్రాంచెను స్త్రీమిత్రులన తోడనే వ్యవహారము గానించెదరు. చెప్పుచుండగనే మహిళ భుజించుటమాని ... పొరపాటుగాఁ దలంచి ... నిప్పించినది.

అప్పుడు తిలక అమ్మా ! భుజింపుము. ఆ విషయమిదిగో నేను

విమర్శించెదనని పలికినది. ఆ మాటవిని వసంతసేన ఆ విషయమేమియని? ఓహో యట్లు కన్నీరు విడుచుచున్నదేమి ? గంధర్వదత్తను మీరెఱుంగుదురా ? యని యడిగిన, తిలక యెఱుంగుదును. నేనువచ్చి సీతరగారితో మాట్లాడి చెప్పెదనని పలికి ఘటించిన పిదప వసంతసేన వెనుక నాగదిలోనికిం బోయినది.

ఆ పుష్పహాసుం డా తిలకం జూచి గుఱుతుపట్టి సంభ్రమముతో నెలతుకా ! నీ పేరు తిలక కాదా ? నీ విక్కడికి యెట్లు వచ్చితివి ? నీ స్నేహితురాలేమైనదని యడిగిన నేను చింతనే ప్రాణదానము నిచ్చుటకి యామెను పట్టినది. నాస్నేహితురాలు నాతోడనే యున్నది కాని గుఱుతు పట్టజాలకున్నాను. నీపేరు చెప్పి నాకును సంతోషము గలుగఁజేయుమని పలికినది.

అంతలో వరుణదత్తుఁడు లేచి వసంతసేనా ? నాకు బయసము సిద్ధపలచుము. వింధ్యకూటనగరంబునకుం బోయి నా ప్రాణనాయకి గంధర్వదత్తం జూతపలయు. నాలస్యము చేయకుమని పలుకగా విని తిలక దేవా ! మీరంతదూరము పోనక్కరలేదు. మీరు మణికుండలులే యైనచో గంధర్వదత్త యిక్కడనే యున్నదని పలికిన విని యేదీ ! పట్టిమాటలు చెప్పుచున్నారు. నేను నిశ్చయముగా మణికుండలుండనే హా ! గంధర్వదత్తా యిటురా నీప్రాణేశ్వరుఁ డిందున్నాడు. నీవ్రతము లిప్పటికి ఫలించినవేమో ! యని పలుకగా విని మహిళ యా లోపలినుండి యక్కడకు వచ్చి నాథునోహరుండేడీ ? యని పలికినది.

వరుణదత్తుఁడామెం జూచి మంచము దిగ్గనుదికి హా ! ప్రాణేశ్వరీ ! హా గంధర్వదత్తా ! నేనిందున్న లెస్సవు చెప్పితి. ఎట్లు వచ్చితివని పలుకుచు వెగ్గరఁగా గౌఁగలించుకొనియెను. గంధర్వదత్తయుఁ బెద్ద యెలుఁగున నేడువఁ దొడంగినది.

వసంత తెల్లబోయి చూచుచున్నది. పుష్పహాసుండును నివ్వెరపడి నిలువంబడియె. తిలకయు నాశ్చర్యసాగరంబున మునింగెను. అట్లు కొంతసేపు వియోగదుఃఖం బనుభవించిన తరువాత వసంతసేన నాతిని గూర్చుండ నియోగించి ప్రాణేశ్వరా ! యీ గంధర్వదత్త నీ ప్రాణేశ్వరి యెట్లయ్యెను ? యీ మాటం యెప్పుడుం జెప్పితిరి కాదేమి ? ఇప్పుడైన స్పష్టముగా మీ వృత్తాంతము తెలియఁజేసి నా సంశయము పోఁగొట్టుఁడని వేడికొనిన స్వస్థుండై వరుణదత్తుం డిట్లనియె.

రమణీ ! నేను సముద్రంబునంబడి తేలి మీయూరు వచ్చిన యంతవంతయు నీవు విని యుంటివి గదా ! అంతకు పూర్వ చారిత్రము నీకు నేను చెప్పియుండలేదు. నాకును స్వప్నప్రవృత్తివలె దానిం జెప్పుటకు బుద్ధియు-దలించినది. [illegible] నేను మా వీడు విడిచి నేఁటికి బదియారు సంవత్సరములైనది. [illegible] గంధర్వదత్తతోఁ బ్రతుకుటకు [illegible] [illegible] [illegible] విప్పుడు తిలక గంధర్వదత్త [illegible] [illegible]

వృత్తాంతము విని వసంతసేన అమ్మకచెల్లా ! దైవసంఘటన మెంత చిత్రముగా నున్నది.

ఆసనే కాంబోలు నీమొం జూచినది మొదలు నా మది యూరక తపించినది ఆహా ! యని యచ్చెరువు నొందుచుండెను

శ్లో॥ వ్యతిషజతిపదార్థానాంతరః కోపిహేతు
ర్న ఖలుబహిరుపాధీన్ప్రీతయస్సంశ్రయంతె
వికసతిహి పతంగస్యోదయె పుండరీకం
ద్రవతిచ హిమరశ్మావుద్గతేచంద్రకాంతః॥

ప్రీతులకు బాహ్యోపాధులు కారణములు కావు. అంతరంగికమగు హేతు వేదియో వానికిఁ గారణము యుండును. అంతరిక్షమందు మిక్కిలి దూరముగా నున్న సూర్యుఁడుదయించినతోడనే పద్మములు వికసించుచున్నవి. చంద్రోదయమైన తోడనే చంద్రకాంతశిలలు ద్రవించుచున్నవని పుష్పహాసుండు శ్లోకము చదివెను. వరుణదత్తుడు గంధర్వదత్త వృత్తాంతమువిని మిక్కిలి పరితపించుచు మన పుష్పదంతుండెందున్న వాడో దైవకృపచే నాతండు గూడ గానంబడిన నీ యిష్టమునఁ గోరదగినది లేదుగా యని పలికిన తిలక —

అయ్యో ! ఆ కౌరంతము నైనము తీర్పవలయును. నీ మనగోడలు లలితయు మాతోపాటు చాలా యిడుమలం గుడుచుచున్నది. మంచిదియని చెప్పిన ధనంజయుని జాడగా? యేది యిటు తీసికొనిరండు. బంధుపూజా మంతయు నొక్కచోటికే తీసికొని వచ్చెనే భగవంతుఁడెంత యనుకూలుఁడయ్యెనని వరుణదత్తుడు పలుకుచుండగనే తిలకటోయి పురుష వేషముతో నున్న లలితం దీసికొని వచ్చి చూపినది. చూచి వరుణదత్తుఁడు "తలంచిన [illegible] కరండుఁడుకాదా ? యింతాక నీ కోటలోఁ జూచితినే ! లలిత యేదని యని యడిగిన నవ్వుచు తిలక స్త్రీ వేషముతో నందున్నవాఁడు పుష్పహాసుండని తెలిసికొనుడు. [illegible] భగవంతుని మాయ [illegible] యైనది కాదా: స్త్రీలను పురుషులుగా [illegible] స్త్రీలుగాను మార్చుచుండును. [illegible] యీ పుష్పహాసుని నిమిత్తమై పురుషుండైనది, పుష్పహాసుండు లలిత నిమిత్తమై యయ్యెను. ఈ పుష్పహాసుఁడే మీ పుష్పదంతుఁడని చెప్పఁగలను. గంధర్వదత్త పోలికయు వీని పోలికయు నొక్కటిగా నున్నదని పలుకుచు పుష్పహాసుని గంధర్వదత్త చాపున నిలువం బెట్టిన నిద్దరిద్దరు [illegible] పోలిక యగుపడినది. గంధర్వదత్త [illegible] పోలికవచ్చినది. వరుణదత్తుఁడు [illegible] మన వరంధుని పుష్పహాసుని [illegible] తీసికొని వచ్చి [illegible] మని పలుకుచుండగనే [illegible] సత్యము రాజా ! సత్యము. వీఁడే నీ కొడుకు పుష్పదంతుఁడు.

ఇది నీ భార్య గంధర్వదత్త; అది నీ కోడలు లలిత; నేనే నీకీ వియోగము గలుగఁజేసిన దుర్మార్గుండని పలుకుచు వారి మ్రోల నిలువంబడియెను.

ఎల్లరు చూచి విస్మయం బభినయించుచున్నారు. అప్పుడు వరుణదత్తుఁడు దేవదూతకు నమస్కరించుచు "నార్యా! నీ వెవ్వఁడవు? మే మల్లనాఁడు సముద్రమునఁ బండుకొన్న మంచమిది కాదా? ఇది మీ యొద్దకు కెట్లు వచ్చినది. మా వియోగమునకుఁ గారణుఁడనేనని పలికితిరి. అది యెట్లో వక్కాణింపుఁడని" యడిగిన దేవదూత యిట్లనియె.

దేవదూత కథ

అలకాపురములో నూరేండ్ల కొకసారి నిధి పూజామహోత్సవము జరుగుచుండును. ఆ యుత్సవమునకు ఇంద్రుడు జయంతుఁడు ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతలు దిక్పాలురు సిద్ధులు సాధ్యులు విద్యాధరులు గంధర్వులులోనగు వేల్పులెల్ల భార్యలతోఁ అరుదెంతురు. మహర్షులు పెక్కండ్రు వత్తురు అచ్చరలెల్ల వచ్చి నాట్యము సేయుదురు. తుంబురు ప్రముఖ గాయకులు సంగీతము పాడుదురు. మునులు ప్రసంగములు చేయుదురు పెక్కులేల త్రిమూర్తులుఁ దక్క తక్కిన దేవలోకములన్నియు నప్పటికి వచ్చి యయ్యుత్సవము జూచి యానందించును. అప్పుడు నవనిధులకుఁ గుబేరుండు భార్యాయుక్తుండై పదిదినము లహోరాత్రము లేకరీతిఁ బూజగావింపుచుండును.

అప్పుడు నలకూబరుండు అయా లోకంబులనుండి వచ్చిన చక్కనివారిలో ప్రసిద్ధికెక్కిన మిథునంబులనేరి వేరు వేరు గూర్చుండబెట్టి వారి వారి సౌందర్యాతిశయంబుల తారతమ్యముల వక్కాణింపుఁడని మహర్షులను దేవతలను ప్రార్థింపుచుండును. ఇది వఱకు జరిగిన సభలలో నలకూబరుండును, జయంతుఁడును మొదటివారుగాను ఇంద్రుండు వసంతుండును, రెండవ వారుగాను అశ్విని దేవతలు మూడవ వారుగాను పరీక్షకులచే నిరూపింపఁబడిరి. మన్మథుండు రూపము లేనివాఁడగుట నేయంతరములోఁ జేరఁడని కొందఱు, చేర్చితిమేని మొదటివానిగాఁ జేర్పవలయునని కొందఱు వాదించిరి.

దానంగాదే సుందరుల పరీక్షించునప్పుడు వారినే యుపమాన ధాతువులుగాఁ జెప్పుచుందురు; మఱికొన్ని యంతరములు నిరూపింపబడినవి కాని వాటిం జెప్పనేల? వినుండు. ఈ నడుమ జరిగెడు నుత్సవమునకుఁ బూర్వమొకనాఁడు యక్షస్వామియైన కుబేరుఁడు మిత్రులతో నుత్సవగోష్ఠి గావింపుచు భూలోకంబునను గూడఁ జక్కదనంబునఁ బ్రసిద్ధికెక్కినవారు పెక్కండ్రు గలిగియుందురు; మన యుత్సవమునకు వారింగూడ రప్పించిన యుక్తముగా నుండునని యాలోచించి నన్నుఁ బిలిచి యోరీ! నీవు పుడమి యంతయుం దిరిగి సౌందర్యాతిశయంబునఁ బొగడఁదగిన యొక మిథునము నీ యుత్సవమునకు దీసికొని రమ్ముఁ వారిని మన్నింపుచుందును కొనుచుండు

గలిగియుండ వలయు వేగమ పొమ్మని యానతిచ్చిన నే నయ్యాజ్ఞ శిరంబునం దాల్చి తద్దత్తకామరూప ప్రభావములతోఁ బుడమియంతయు గ్రుమ్మరితిని.

సీ. మగవాఁడు సౌందర్యఁ మహిమగాంచినచోట
సుదతి వికృతానన నొప్పదయ్యె
భార్య సౌందర్యసంపత్తి సత్తినచోట
రమణుండు వికృతరూపమున వెలయు
నెలమి భార్యాభర్త లిరువురు రుచిమించి
పరిగినఁ బుత్రసంప్రాప్తి గలుగ
దద్దివారికిఁ బుత్రుఁడెట్టకే జనియింపఁ
జూడఁజక్కనివాఁడు కాడు వాఁడు

గీ. పుడమి గమనీయసంతతి బడయువారు
చూడదగువారుగా రెల్ల బోటులట్లు
లన్నిలక్షణములు గల్గునట్టి వారి
వెదకి కనలేక తిరిగి నే విసిగిపోతి.

పుడమి యింతగొడ్డుపోవునేయని యాలోచించుచుఁ గార్యసాఫల్యంబు గామి విషణ్ణహృదయుండనై మఱల నలకాపురంబున కరుగుచుండ దారిలో నారదమహర్షి తారసిల్లుటయు నమస్కరించితి నమ్మహాత్ముండు నన్ను దీవించుచు నెక్కడినుండి వచ్చుచున్నవాఁడ వేమిటిది కార్యంబని యడిగిన నేను విషయంబుతో ధనపతి శాసన ప్రకారంబు చెప్పి మునివరా ! భూమియందు నేమియో యనుకొంటి నొక్కని యొక్క మిథునంబు గనంబడినది కాదే యని సాక్షేపముగాఁ బలికిన నవ్వుచు నత్తాపసోత్తముం డిట్లనియె.

కుబేరానుచరా ! సుందరదేవతామిథునంబులం గాంచుచుండెడి నీ కన్నులకు మానవ దంపతులు రుచింతురా ! రమ్ము వింధ్యకూటనగరంబునకుం బోయితివా ! అందు మణికుండలుండను రాజనందనుం గాంచితివా ? అతని భార్య గంధర్వదత్త నీకుఁ గనంబడినదా ? వారి కుమారుఁడు పుష్పదంతుండు, నీ కన్నుల పండువు గావించెనా ? వారిం జూచిన నీ విట్లనవుగా యని పరిహాసమాడి యా దేవముని యలకాపురంబునకుం బోయెను. అప్పుడు నేనప్పట్టణంబు జూడమికి పశ్చాత్తాపము జెందుచు మఱలి సత్వరంబున నా పురంబునకుం జనుదెంచితి. దైవవశంబున మీరు నాఁటి రాత్రి పుత్రుని లాలించుచు నుప్పరిగమీఁద నీ శయ్యపైఁ బండుకొని నిద్రఁబోయితిరి. మిమ్ముఁజూచి యాశ్చర్యము నొందుచు దేవముని ప్రభావము గ్గింపుచు దిగ్గున నీ మంచము శిరంబున నిడుకొని యుప్పరమున కెగసి యలకాపురాభిముఖుండనై యరుగుచుండ నొకదండఁ ప్రచండజంఝామారుతంబు వీచినది, తద్వాత ఘాతంబున మీరా శయ్యనుండి పుడమిం బడితిరి.

అది నే నెఱుంగక [illegible] పలాశపురంబునకరిగి యుప్పర్ణాంబం[illegible] గుహ్యకేశ్వరుని [illegible] [illegible]. [illegible] బాసింగాంచి ధనపతి పిలుచు వారిశా! పట్టమంచము [illegible] [illegible] [illegible] పతంగము [illegible] నారదమునిన్ని [illegible] మంచముమీదల [illegible]. ప్రమాణం[illegible] [illegible]. [illegible] ఘాతంబున దారిలో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చుండ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రసించు దంపతులం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వారు మదసి [illegible] యరసిరమ్మ. అప్పటను [illegible] [illegible] ప్రతికియుంచి [illegible] [illegible] గలిపిరమ్మ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నీ యదృష్ట [illegible] [illegible] యానతిచ్చిన [illegible] [illegible] పలుకును సప్తచయల కాపురం[illegible] [illegible] పురమింయంతయుం దిరిగితిని. [illegible] గనంబడినదికాదు. అప్పుడు మీరు సమసిరని [illegible] చింతించుచు నలసియుండ జనుచుండ [illegible] త్రోవలో పెండిము నారద మునీంద్రుండు నాకు [illegible] పంచుపు [illegible]. ప్రణయున ప్రమెుక్కలిడి నేనమ్మనిపతికి జరిగిన కష్టమంతయుం జెప్పి వారెందున్నవారని యడిగిన సద్దివ ఋషి దివ్యదృష్టింజూచి నోరీ! వారు * పావురము శాపంబు నించుక వియోగదుఃఖం బుల ననుభవించి యిప్పుడే యమునా తీరంబునం గలిసికొనుచున్నారు. అందు పొమ్మని యానతిచ్చి యత్రపసి యవ్వలం జనియెను. తద్వచన ప్రకార మీ మంచముతో నే నిచ్చటికి వచ్చితి మీరు గనంబడితిరి. నీ కొడుకు గంగా గర్భంబున బల్లెవాడు పన్నిన వాలములోబడి వానిచే బెంపబడి మేనమామ కూతురు లలితచే వరింపబడి చోరుల పాల్పడి రాజపురుషుల రాయిడికి భయపడి యాడుదూపమున గదలిదాటి మీ యింటికి వచ్చిచేరె నీతండే పుష్పదంతుండు పుష్పహాసుండని పిలువం బడు చుండెను.

మఱియు నీ భార్య సూర్యభట్టను బ్రాహ్మణుని వరిగడ్డిరాసి పైబడి ప్రాణంబులం బాయక తొలుత నాయనచే గొంతకాలము పోషింపబడి తరువాత నార్యభట్టు నింటనుండి యాయనభార్య చేసిన కపటంబున గుడికిజని యందు [illegible] జంపెనను నేరము కతంబున శిక్షింపబడి నీ [illegible] నీ మహాసాధ్వి గంధర్వ దత్తయే మహిళ యని పిలువబడుచున్నది ఈ లలితయు నీ సుతుని వరించి [illegible] పుల పాల్పడి తస్కరాపహృతసర్వమందనయై పురుషవేషంబుదాల్చి [illegible] గ్రుమ్మరుచు పుష్పహాసుడను బుద్ధితో రాజభటులు పట్టుకొని తీసికొనిపోవ [illegible]

---

* పావురముల మిథునమొక గూటిలో బిడ్డలతో నావసించు చుండ వనాంతములో నుండై యాస్పృష్టం మట్టిగుండ నిండుకొని [illegible] వానిం గొట్టును. దానం గోపించి పావురమట్లు శపించినని.

పతిచే శిక్షింపఁబడి యిక్కడికి వచ్చినది. ఇది తత్పుత్రరాలు తిలక; మీ చరిత్రము దేవలోకమున సైతము వ్యాపించియున్నదని నారదుండెఱింగించిన ప్రకారము దేవదూత వారి చారిత్రమంతయు నుగ్గడించెను.

ఆ వృత్తాంతము విని యెల్లరు ప్రహర్ష సాగరమున మునింగియుండ పురుషవేషముతోనున్న లలిత దిగ్గనలేచి యవ్వలికిం బోయినది. పుష్పహాసుఁడు పురుషవేషము ప్రకటింపుచుఁ దల్లిదండ్రులకు నమస్కరించుచు ఆహా! దైవమెంత యైంద్రజాలికుండై జనుల బొమ్మలవలె నాడించుచుండును. అది యెఱుంగక మానవులు స్వప్రయోజకత్వము ప్రకటింపుచు సుఖదుఃఖముల నొందుచుందురు. ఊపిరి విడుచుటకైన వీరికి స్వతంత్రములేదు. సర్వము దైవాధీనము. అంతయు నాశ్చర్యకరమైనదే యని పలుకుచుఁ దిలకచేసిన పనులన్నియు నుగ్గడించి తదీయ సాధుమేధకు మిగుల నానందించెను. తల్లిదండ్రు లతని పెక్కుపొద్దు గ్రుచ్చియెత్తి ముద్దాడిరి. మఱల నొండొరులు పడిన యిడుమల నొండొరుల కెఱింగించుకొని విస్మయ శోకంబు నభినయించిరి.

అప్పుడు దేవదూత అయ్యా! మీరీ మంచముపై గూర్చుండుఁడు. మీ పట్టణంబునకుం దీసికొనిపోయెద నిది మహేశుని శాసనమని పలికిన విని సంతసించుచు రత్నకుండలుఁడు సుల్తానునకుఁ దన వృత్తాంతమంతయు జెప్పి యందున్న యపరాధులనెల్ల స్వేచ్ఛగ దిరుగ విడిపించి వజ్రమాలను దల్లితోఁగూడ నోడయెక్కించి భర్తనొద్దకనిపి తన కుటుంబముతో నా మంచముపైఁ గూర్చుండెను. అప్పుడు గోవిందుఁడను బ్రహ్మచారి దీనవదనుండై చూచుచుండ లలిత తన కపటంబునకే వానికిశిక్ష కలిగినదని యా కథఁ జెప్పుచు నాతినిగూడ మంచముపై నెక్కించుమని మామగారికిఁ దెలియఁజేసిన నతఁ డంగీకరించెను.

అట్లు వారందఱుఁ గూర్చుండి యిష్టాలాపము లాడుచుండ దేవదూత మంచమును శిరంబున నిడికొని ద్రోణగిరిదాల్చిన హనుమంతుడువోలె నతిరయంబున వింధ్యాటవీ నగరాభిముఖుండై యరుగుచున్నవాఁడు. గోపా! [illegible] గనంబడినది. తెలిసినదా? యని పలికినను యా గోపకుమారుండు సంతోషించుచు మహాత్మా! మీ యనుగ్రహంబు గలుగ [illegible]. [illegible] వృత్తాంతము గూడఁ గొంచెము చెప్పి మీ శిష్యునిఁ గృతార్థుం జేయుఁడని వేడికొనిన నమ్మహా యతిపుంగవుం డిట్లనియె.

విను మట్లా దేవదూత యాకాశగమనమున వింధ్యాటవీనగరమున కరిగి వారి యంతఃపురమున వెనుకటి యుప్పరిగపయి నా మంచమును దింపి యవ్వార్త యందున్న రాజునకుం దెలియఁజేయుటయు నాన్నృపుఁడు తదాగమనమునకు మిక్కిలి యభినందింపుచు నప్పుడే యా రాజ్యమతని యధీనము జేసెను. ప్రకృతివర్గము వారి రాక విని వానరాశియుంబోలె నుప్పొంగుచు హల్లకల్లోలముగాఁ బ్రశంసింపఁజొచ్చెను.

ఆ వార్తవిని ధనంజయ నృపాలుండు సకుటుంబముగా వచ్చి [illegible] తపసంత మాద్యంతం బడిని వెఱఁగుపడుచుఁ బుష్పహాసుండు తన మేనల్లుఁడని యెఱుఁగుట దండనాథుఁడు తనకు వ్రాసిపంపిన దేవాలయము గోడపైనున్న పద్యములం జూచి పుష్పహాసుని లలిత వరించి యేగినదనియుఁ దిలక సహకారిణిగా నున్నదని శిక్షవిధించిన యనంతర మూహించితిననియు మణుల నాశిష తగ్గించి యట్టి యాజ్ఞ పంపితిననియు లోనగు తంత్రములన్నియుం జెప్పుచుఁ బుత్రికం గారవింపుచు లలితం గౌగలించుచుఁ బలుతెఱంగులఁ దన సంతోషమును వెల్లడించెను. అట్లు వారు పరస్పరానురాగంబులం దెలుపుచు రెండు మూడు దినంబులు గడుపుదురు

అప్పుడు దేవదూత శుభముహూర్తంబున లలితా పుష్పహాసులకు వివాహ మహోత్సవము గావింపఁజేసి పిమ్మటఁ గుబేరుని కాతెఱంగెఱిగించి వచ్చి యతనిచే సంపఁబడిన నవరత్నమాల యొకటి పుష్పహాసుని కంఠంబునవైచి దీనిం ధరించిన వారు వేయేండ్లు జీవింతురని తత్ప్రభావమగ్గింపుచు సతనిం బట్టభద్రుం గావింపజేయును. పుష్పహాసుండు తల్లిదండ్రుల యనుమతివడసి యత్తమామల కామోదము గలుగఁ జేయుచు దేవదూతకు ప్రీతిగా నట్లు పట్టాభిషిక్తుండై ధర్మంబున రాజ్యంబు జేయుచు సకల సుఖంబుల ననుభవింపుచుండును. దేవదూత వారిచే నామంత్రితుండై యలకా పురంబున కరుగును అని భవిష్యత్కథ యంతయు జెప్పి మణిసిద్ధుండు శిష్యునితోఁ గూడ నవ్వలి మజిలీ చేరెను.

నలుబదిరెండవ మజిలీ

క. [illegible] స్థితిన
[illegible] పరిహారచతురా
[illegible] త్రిగుణ ని
[illegible] ప్రపూర్ణ సచ్చిదానందమయా.

[illegible] యవధరింపుము —

అయ్యవసరంబున గోపాలుం డెక్కడికిం బోవక యందున్న [illegible] యరుగుపై గూర్చుండి యొద్దియో ధ్యానించుచుండెను. ఇంతలో నయ్యూరివాడు [illegible] సముదం దీసుకొని భుజించి వాకిటకు వచ్చి వానింజూచి యన్నా! [illegible] విచిత్రము! ఎక్కడికిం బోవక యుంటే యుంటివి? విశేషము [illegible] నమస్కరించుచు స్వామీ! ఇది రచు [illegible] గ్రామము [illegible] [illegible] తలంచి [illegible] [illegible] గొప్ప [illegible] [illegible] చెప్పవలె? యని పలికిన సత్యవతిపతి "[illegible] పిమ్మట సంతసము

చెప్పెదన" నుటయు వాఁడు సత్వరంబునం గదిచి యాసిద్ధునొద్దకరిగి యట్లన నిట్లనియె.

తండ్రీ ! కృష్ణదేవరాయల భార్య కళానిలయయు రామలింగకవి భార్య మందారవల్లియు మహావిద్వాంసురాండ్రని మీ రిదివరకు నుడివితిరి కళలకవి యెల్ల మగవారిది గదా వారిద్దరిలో నేమి ద్రియ బుద్ధిమంతురాలు ? మందారవల్లి వాదింపవచ్చినప్పు డప్పుడతిమాట యేమియుం జెప్పితిరి కారేమి ? మఱియు వారిద్దరు నొక్కపీఠియందే యుండిరి కదా. తరువాత నెప్పుడైనం వారికి బ్రసంగములు జరిగినవియా ? తారతమ్యంబు లెవ్వరైన నిరూపించినారా ? ఆ వృత్తాంతమెఱిగ యానతీయుండు మని కుతూహలముతో నడిగిన నప్పండితుండు సంతసించుచు మణి మౌలనివికొని యా యుదంతమెఱిగి శిరఃకంపము చేయుచు నోరీ! నీయందేదియో యద్భుతశక్తి యున్నదిసుమీ ! నీవడిగిన విషయ మూరకపోదు. అందు జెప్ప వృత్తాంతము గలిగియుండెడిది. ఇప్పటి నీ ప్రశ్నమువలన మంచికథ దెలియబడు చున్నది. వినుమని యిట్లు చెప్పం దొడంగెను.

కళానిలయకథ

మందారవల్లి రాయలవారి యాస్థాన కవులతోఁ బ్రసంగించునప్పుడు కళానిలయం పుట్టినింటి కరుగుటచే నామెతోఁ బ్రస్తావింప నవసరము లేకపోయినది. మందారవల్లి రామలింగకవిం బెండ్లి యాడి రాయలవారి పీఠిలో విద్యాసనములతోఁ గట్టింపఁబడిన దివ్యసౌధంబున వసించి విద్యావ్యాసంగము చేయుచుండెను. ఆ వనితకుఁ గావలసిన ద్రవ్యము ఢిల్లీనుండి తండ్రియే పంపుచుండెను.

కళానిలయ పుట్టినింటనుండి వచ్చినతరువాత మందారవల్లి వృత్తాంత మంతయు విని యొకనాఁడు రాయలవారితో నిట్లనియె. మనోహరా ! నేను లేనప్పుడు మనవీటికి మందారవల్లి యను వేశ్యాంగన వచ్చినదఁట. మన పండితులనందఱఁ గాందిశీకులం జేసినదఁట. రామలింగకవి కపటంబున దానిం బరిభవించెనని వింటిని. అది యిప్పుడు మనవీటఁ గోటలో నిల్లుకట్టుకొని యున్నదఁటకాదా ? దాని నొకసారి నా యొద్దకు రప్పించెదరా ? పాండిత్య మేపాటిదియో చూచెదం గాక యని నొసలిపైనుగా బలికిన నవ్వుచు రాయలవా రిట్లనిరి.

మదవతీ ! యా చిన్నది వేశ్యాంగనకాదు. క్షత్రియ కన్యక రామలింగకవిం బెండ్లి యాడినది. దానం జేసి మనవీటిలో నున్నది. మనము పూజ్యురాలు నీవాకలిసిఁ గణించి చులకనగా బలుకుచుంటివి. సరస్వతియైన నాయువతితోఁ బ్రసంగింపఁజాలదు. మన రామలింగకవి కపటమువలనే యోడించెను. మఱియు నత్తరుణి తండ్రి మా యెల్లరు సేవించిన మహమ్మదీయ ప్రభునకు మంత్రియై యున్నవాఁడు దానం జేసి మన మామెను మనయింటికి రప్పింపఁగూడదు. ఆ చేడియం బాదవలయునను వేడుక

నీకుఁ గలిగియున్న [illegible] యొ[illegible] [illegible] అని పలికి తన వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పెను. అప్పుడప్పుడు [illegible] పనియు చెప్పుచుంటి. [illegible] గూడ రాదు. అది [illegible] వెదకికొనుచున్నారు. దానివలన [illegible] ఉన్నారు. ఇప్పు డది మన యింటికి రమ్మని [illegible] బాలుబాలు నీ బుద్ధి బలమంతయుం జూపుచుంటివి. [illegible] నాకుఁ బత్రికలు వ్రాసినది నీవకుంగదా. అతి ప్రసంగము [illegible] [illegible] లేకున్న [illegible] మందలించెను.

వసుంధరుని కథ

మందారవల్లి విద్యావిశేషము లెల్లరు సద్భుతముగాఁ జెప్పుకొనుచుండ విని యాసుఁజంబము నాకాంతంబరికవింపదలంచి కళానిలయ యొకనాఁడు పదియేండ్ల ప్రాయముగల కళాపతి యను తన కూఁతుం దీసికొని యశ్వశకటంబుపై మందారపల్లి యున్న యుద్యానవనమున కరిగినది.

ఆమె రాక పనికత్తెల వలన విని మందారపల్లి యెదురు వచ్చి యాలింగనము జేసికొనుచు రాచపట్టిని ముద్దుపెట్టుకొనుచు లోనికిఁ దోడ్కొనిపోయి యుచితాసనంబున గూర్చుండఁబెట్టి యెక్కుడుగా గౌరవించినది. అప్పుడు రాజపత్ని విదుషీమణీ! భవదీయ కళాకౌశల్యము జగమంతయు వ్యాపించియున్నది. నీవసంగ విద్యా స్వరూపిణి వనియని లబ్ధప్రతిష్ఠులు వర్ణించుచున్నారు. నీ పద్యంబులు గానముదాయినవఁట. నీ చరిత్రమంతయు గ్రంథములయందుఁ జూచి విస్మయముఁ జెందుచు నిన్నుఁ జూడవచ్చితినని యగ్గించినఁ దలయూచుచు మందారపల్లి యిట్లనియె. అమ్మా! కళలన్నియుఁ జేతగా గట్టికొని తిరిగెడి నీవును నన్ను గ్గింపవలయునా? నీ భర్తయు కులీనుండనియు నీవు పండితురాలవనియు దోషజ్ఞులు ప్రశంసించుచుండఁ బలుమారు వింటిని. నీ సాహస మెందులకు రాదు. కళావంతులు రతి కెక్కుడుగా నీకు భగత్వము గొనియాడుచుందురు. నీకు నీవే సాటి. నిన్నుఁ జూడవలయునని యెన్నియో దినంబులనుండి యనుకొనుచుంటి. నేఁటికి నా కన్నులకరవు దీఱినదని మందారవల్లి పెద్దగాఁ బొగడినది.

అప్పుడు కళానిలయ కొమ్మా! పోనిమ్ము. నీ స్తుతి వచనములు మునుపలె వాటు పడినవే కదా? యీ బాల కావ్యనాటకాలంకారాది గ్రంథములు చదివినది. దీని [illegible] బరీక్షించి యడుగుము. తన పాటివారు లేరని గర్వముఁ జెందుచున్నదని పలికిన నవ్వుచు మందారపల్లి వసుంధరా? ఏమి [illegible] ? [illegible] [illegible] [illegible] జేసినది.

అప్పుడా లోపలినుండి పంక్తులెంత [illegible]

వచ్చెను. వాని మొగము చంద్రబింబము వలె వట్రువై కళలు గలిగి ముద్దులు గులుకుచున్నది. కన్నులు తామర రేకులవలె సోగలై చెవులవఱకు వ్యాపించియున్నవి. చెక్కుటద్దంబుల నొసటిసొగసు పలు వరుస తీరు చూచి తీరవలయు నౌదలిరంగు కుందనమే యనందగి యున్నది. అట్టి యర్భకుం దరిజేరి అమ్మా! నన్నేమిటికిఁ బిలిచితివి నా చదువునకంతరాయము గలుగజేయఁ దగినంత పనియేమి వచ్చినదని యడిగిన మందారవల్లి వత్సా! యీ రాచపట్టి గట్టిగఁ గావ్యనాటకాలంకార గ్రంథములం జదివినదఁట. ఆ బాలికం బరీక్షింపు మిందులకే పిలిచితినని పలికిన నా మాణవకుం డా బాలికతో నిట్లు ప్రసంగము గావించెను.

వసుంధరుఁడు — బాలా! నీ పేరేమి?

కళావతి — నా పేరు కళావతి యండ్రు.

వసుం — నీ వేమి చదివితివి?

క — కావ్యములు నాటకములు నలంకార గ్రంథములు లక్షణ గ్రంథములు చదివితిని.

వసుం — నాటకములన్నియుం జదివితివా?

క — ప్రసిద్ధములైన వన్నియుం జదివితిని.

వసుం — యెవరి యొద్ద?

క — మా తల్లి యొద్దనే.

వసుం — శాకుంతలము మాళవికాగ్నిమిత్రము విక్రమోర్వశీయమను నాటకముల మూటిని నెవ్వరు రచించిరి?

క — మహాకవి కాళిదాసు.

వసుం — అందలి కథానాయకుల యందుగల లోపమేమియో చెప్పఁగలవా?

క — లోపమేమి యున్నది? వారు దక్షిణనాయకులు నాయక లక్షణము లన్నియు వారియందుఁ బూర్ణముగా నున్నవిగదా?

వసుం — వారు దక్షిణనాయకులో పశ్చిమనాయకులో తరువాతవిమర్శింతము. వారి లక్షణముల కేమిలోపములేవు. ఉన్నదొక్కటియే లోపము.

కళా — అదియేమియో నాకుఁ దెలియదు.

వసుం — ఇంతియేనా నీ చదువు? ఈ పాటిదానికే పరీక్ష?

కళా — మహాకవి కాళిదాసునకుఁ దప్పులు పట్టినవా యేమి?

వసుం — కాళిదాసైననేమి తప్పులు గలిగినఁ జూపకుందుమా?

కళా — ఆ కారణమే యేదియో నీవే చెప్పుము.

వసుం — ఎల్ల రకం దెలిసినదే! నీ వెరిగింపవలయునా?

కళా — మాకుఁ దెలియలేదు. చెప్పుము.

వసుం — అట్లయిన వినుము. లోకమునఁ బొల్చియున్న యన్న సుందర పురుషుని యువతి మోహించినదని వర్ణించిన యుక్తముగా నుండును. శాకుం తలమునఁ బెక్కండ్ర భార్యలం బెండ్లియాడి యౌవనమంతయు గొల్లపెట్టి వయసు మీరిన దుష్యంతుని నాయకునిగాఁజేసి నిరుపమాన కళాసౌందర్యాతిశయంబునం బేలు పొందు శకుంతలచే వరింపఁబడినట్లు రసపుష్టి చేసి వర్ణించెను.

కళా — తరువాత ?

వసుం — మాళవికాగ్నిమిత్ర నాటకమునఁ దానదివఱ కిరువుర భార్యలం బెండ్లియాడి సంతానము గని కాలము గడచిన యగ్నిమిత్రుని నాయకునిగాఁ జేసి యతని పెద్ద భార్య యొద్దఁబరిచారికగానున్న మాళవికను వరింపజేసి శృంగారసము వెల్లవిరియునట్లు వర్ణించెను. అట్టివానిం జూచి ద్రవ్యమున కాసపడి వారకాంతవరింపవలయుం గాని తరుణి యెవ్వతెయు మోహింపదు. అయ్యో ! యింత కన్న ననౌచిత్య మెందైనంగలదా ! రాజులు పరిచారికలెంత సుందరులైనం గన్నెత్తి చూతురా ? అట్టివారి వలచిరని వినినంతనే కటువుగా నున్నదియే. రాజుల కో యపఖ్యాతియేకదా యిప్పటికి బాధించుచున్నది మఱియు విక్రమోర్వశీయమున వర్ణింపఁ బడిన విక్రముఁడెన్ని యేండ్లవాఁడో నీవే చెప్పుము. వృద్ధుల రసికులం జేసి రసపుష్టి లేకున్నను మెచ్చిపెట్టి వర్ణించుచు మహాకవియని పేరు వొందిన కాళిదాసు మూఁడు నాటకములను బాడుచేసె నీ మాత్రపు లోపము తెలిసినదా ?

కళా — (తల్లి వంక చూచుచున్నది.)

కళానిలయ — ఏమి బాలికా ! నీ సాహసము. రామలింగ కవి శిష్యుఁడ వగు కారణమున మహాకవులనే యాక్షేపించుచున్నావు. శకుంతల దుష్యంతుని వరించి నట్లును ఊర్వశి విక్రముని వరించినట్లును బురాణములలో నున్నది నీ వెఱుంగవు కాఁబోలు ఆ తప్పు కాళిదాసునిది కాదు. వ్యాసునిది. ఆక్షేపించిన నతని నాక్షేపింపుము మఱియు మాళవిక పరిచారిక కాదు. రాజపుత్రికయైనట్లు నీ వెఱింగిన నిట్లాక్షే పింపవు.

వసుం — ఓహో ? నీవే కాఁబోలు నీ బాలికకు విద్యగరపితివి. నీకే తెలియనిదే యీ బాలిక కెట్లు తెలియును ?

కళానిలయ — డింభకా ! మాటలు పెక్కు నేరిచితివిలే నాకుఁ దెలియనిది నీకుఁ దెలిసినదేదియో చెప్పుము.

వసుం — ఇఁకఁజెప్పినం దెలియదు. వ్యాసుని తప్పేది యున్నది? పురాణ ములలో నట్లుండవచ్చును. అట్టి కథల నేరి కాళిదాసు నీ నాటకముల నెవ్వరు రచింపు మని ప్రతిమాలిరి ? మంచి కథలే రచింపరాదా ?

శ్లో॥ అనుకూలౌ నిషేవేతే యత్రాన్యోన్యం విలాసినౌ
దర్శనస్పర్శనాదీని సంభోగోయముదాహృతః॥

సముచిత ప్రాయముగల విలాసవంతులు దర్శన స్పర్శనాది రూపమైన

క్రియలచే నన్యోన్యము గలిసికొనుట సంభోగమని దశ రూపకమునఁ జెప్పబడి యున్నది. అనుకూల శబ్దమున కర్థమేమియో చెప్పుము. నాయిక తరుణియు నాయకుఁడు వృద్ధుఁడైన ననుకూలమెట్లగును. రాజు ధనము గలవాఁడు కనుక ననుకూలుఁడని చెప్పవలయును కాఁబోలు. మఱియు నగ్నిమిత్రుఁడు మొదట మాళవికను వరించు నప్పుడు రాజపుత్రికయని వరించెనా యేమి ?

కళానిలయ — దుష్యంతాదులు వృద్ధులనియా నీ యభిప్రాయము ?

వసుం — నీ యభిప్రాయము బాలురనియా యేమి ?

కళానిలయ — కాక యెవరు ?

వసుం — వారి కొడుకులు బాలురకుఁ దండ్రులు. వినుము అగ్నిమిత్రునకు వసులక్ష్మియను కూఁతురును వసుమిత్రుండను కొడుకున్నట్లు వ్రాయఁబడినది చూచితివా ? వసుమిత్రుఁడే కాదా సవనాశ్వము వెంట నరిగెనని చెప్పిరి. పదునెనిమిది యేండ్లైన నుండినంగాని యశ్వము వెంట గాపాడఁ బోవఁడుగదా. అట్టివానికి సంగాన మేలకలుగ కుండెడిది.

కళానిలయ — వారు సేవకుల్లలు. వారికి జరలేదు.

వసుం — మంచి సమాధానము చెప్పితివి. చాలు చాలు అమ్మా ! యీమె యెవ్వతెయే ?

మందా — రాయసలవారి భార్య. కళానిలయ యని చెప్పగా విని యుండ లేదా ?

వసుం — ఎక్కడనో వినియున్న పేరువలె నున్నది గదా.

మందా — మఱచితివా మొన్న పాఠము చెప్పుకొనునప్పుడు—

వసుం — ఆఁ ! జ్ఞాపకము వచ్చినది. ఓహో ! ఆమెయా యీమె !

కళా — (స్వ) మదీయ చరిత్ర మీరు పురాణముగాఁ జెప్పుకొనుచున్నారు కాఁబోలు. (ప్ర) బోఁటీ ! మీ పాఠములో నా మాటయేల వచ్చినది ?

మందా — ఏమిటికో వచ్చినది. జ్ఞాపకము లేదు.

కళా — జ్ఞాపకము చేసికొని చెప్పవలయును.

వసుం — అమ్మా ! నాకు జ్ఞాపకమున్నది. నేను చెప్పనా ?

మందా — (కనుసన్నచే వారించుచున్నది)

కళా — శంకింపకు ! భయము లేదు చెప్పుము.

వసుం — మా యమ్మ అసతీత్వ ప్రశంసలో నీ కథ యుదాహరణముగాఁ జెప్పినది. నీ యొద్ద దాపనేల ?

కళా — మీ యమ్మ నన్నసతినిగా వర్ణించినదా ?

వసుం — సందేహమేల ! నీవు పతివ్రతవే యైనచో భర్తనేల చంప సాహసింతువు ? నీ యొద్ద ననసున్నను లోకులు చెప్పుకొనరాయేమి ?

కళా — మీ తల్లికంటే నేనసతినా ? కొన్ని దినములు వేశ్యయై తిరిగి ద్రవ్యము సంపాదించి పెక్కండ్రఁ బతులగా వరించి చివరి కిల్లాలువలెఁ గూర్చుండిన సంగతి దెలియదనుకొంటివా యేమి ?

మందా — అమ్మా ! నేను రంకులాడిని. నాతోవియ్యమంచవద్దు. ఎఱుఁగక కుబ్జవాఁడన్నమాట పాటింపకుము.

కళా — నీతో వియ్యమందకున్న నెవ్వరితో నందుదును నీ పాటి వారు మాకు దొరకుదురా ? వీడు కుబ్జవాఁడా ! రాజుతోఁజెప్పి వీని నేమి చేయింతునో చూడుము.

వసుం — నీయరచేతికిఁ బందులువచ్చినప్పుడే చూతుములే.

మందార — అమ్మా ! వచ్చినవేళ మంచిదికాదు మొదటనే విరసముగా మాట్లాడితివి. ఇప్పటికి దయచేయుము. అని సవినయముగాఁద్రోయుచున్నది.

కళానిలయ — అవును మర్యాద గ్రహింపక యిట్టినీచుల యింటికివచ్చుట నాదియే తప్పు అని పలికి కోపముతోఁ బుత్రిక నెత్తికొని బండియెక్కి యింటికింబోయి యీర్ష్యాకషాయిత హృదయయై కోపగృహంబునఁ బండుకొని పరాభవదుఃఖాగ్నిం బొగులుచుఁ దనబాల సఖురాలు పల్లవికయను దాని రప్పించి యిట్లనియె.

పల్లవికా ! నేఁడులేచి యెవ్వరి మొగంబు జూచితినో కాని యిట్టి పరాభవము నాజన్మమున నెఱుంగను. పదియేండ్ల ప్రాయము గల మనకళావతికిఁ బ్రాయమునకు మించిన చదువు చెప్పితినని గరువము జెందుచు నేఁడు మందారవల్లి యింటికి జరిగితిని. దాని పొగరు చెప్పనేను లేను. పిల్లను నన్నుఁగూడ బూర్వపక్షములుచేసి మాటాడనిచ్చిన దాఁకు రాదు. అది యట్లుండె. వాని పొగరు వింటివా ? మొగమొట మిడిగి సన్నసతినని నొక్కి వక్కాణించెను. తల్లియు వినుచు నూరకున్నది కాని కుమారుని మందలించినదికాదు. పెక్కులేల ? నోఁటికి రాని మాటలాడి పంపిపెట్టిరి. అక్కటా ! యీయవమాన శోకమెట్టులీగికొందును ? ఉపాయమేమి ? ఈ సంతాపము నా మదిం దహించుచున్నదని పలికి పల్లటిల్లిన నప్పల్లవిక యిట్లనియె.

దేవీ నీవొంటివై యేమిటి కక్కడికి జరిగితివి ? నాకుం జెప్పితివి కావేమి ? ఆమె నవమానింప సరిగిన దైవము నీకే యవి కలుగఁ జేసెను. ఎదిరి బలాబలములు విచారింపక పోవుదురా ? పోనిమ్ము. ఇప్పుడు రాయల వారితో మాకు చేసిన యవమానమును వక్కాణింతము. తగిన శిక్ష విధింపకుందురా యని పలికిన విని యప్పడతి తల్లడిల్లుచు నిందులకు రేఁడు పూనుకొనిరాడు. చెప్పినం బ్రయోజనము లేదు. దాని తండ్రి పాదుషా యొద్ద మంత్రిగా నుండెనని చెప్పుదురు. అట్లగుటచే నందులకు నుపాయము మనమే యాలోచించవలయును ఎట్టులో మన మానము గాపాడి యేని యాగరిత గరువంబు విడిచి పొగులు చుండును. అట్టిదానిని నన్ను చూచిన పాపమునకు ఫలంబనుభవించెడిని. ఇదియే కర్తము. నీకింత తొందర లేదు. నీవు

యిక్కార్యంబు కొనసాగించి నాయిక్కట్టు బాపెదవని నమ్మియుండెదనని సానునయముగాఁ బ్రార్థించినది. పల్లవిక యట్టి పనులం దంతకుముందు గడిదేర యున్నది కావున నప్పని కొడంబడి రాజపత్ని నోదార్చుచు నాటంగోలె వసుంధరుం జంపు తెరంగరయు చుండెను.

వసుంధరుం డెన్నఁడు మందారవల్లిని విడిచి యుండఁడు. సంతతము విద్యాగోష్ఠియే చేయుచుండును. విహారమునకైన బయటకు రాడు. సదా పల్లవిక యా యుద్యానవన ప్రాంతమందే తిరుగు చుండెను. కాన యాబాలకుని జూచుటకైన శక్యమైనదికాదు. అట్లు కొంతకాలము జరిగినది. మరియొకనాడు పల్లవిక కళానిలయ యొద్దకు వచ్చినం జూచి దీర్ఘక్రోధినియగు నమ్మగువ సఖీ ! నీతో నా కార్యము జెప్పి రెండు సంవత్సరములు కావచ్చినది. సాధించలేక పోయితివిగదా. నీవు నిశ్చయముగాఁ దలఁచుకొంటివేని శత్రువులఁ బరిభవింపలేవా ? యశ్రద్ధ చేయుచుంటివని పలికినఁ బల్లవిక అమ్మా ! అట్లనకుము. నాశక్తికొలఁది యాలోచించుచుంటి శక్యము కాకున్నది. ఆ బాలుం డొక్క మాఱైన నీవలకు రాడుగదా. ఇప్పుడు మఱియొక యాలోచన చేసితి వినుము. దక్షిణదేశ మెల్ల దిరిగి సోమశేఖరుండను బ్రాహ్మణుండు మనవీడు వచ్చెను. మంత్రశాస్త్రమందసమాన ప్రజ్ఞకలవాఁడని చెప్పుచున్నారు. ఆ పాఱుండు మంత్ర ప్రయోగంబున నాతనిం జంపఁగలఁడు. ఆమాట నేనాయనతోఁ జెప్పితినేని సమ్మతింపఁడు దీసికొని వచ్చెదను రహస్యముగా నీవీ యాయనతో మాట్లాడుము. తగిన సొమ్మిత్తువేని యొప్పుకొనునని చెప్పిన సంతసించుచు నప్పుడే పోయి యాబాపనిం దీసికొని రమ్మని చెప్పినది.

పల్లవిక యొకనాఁడు సాయంకాలమున సమయ మరసి సోమశేఖరు నింటికిం బోయినది. రక్తచేలకౌపీనవిభూతి కొలఁకుఁ జెక్కుమ్రొక్కు జనులతని వేచి కొని యుండిరి. అతండప్పుడు దేవమందిరము ముందరఁ బులితోలుపై గూర్చుండి లలాటమునఁ గుంకుమ రేఖ మెఱయ విభూతి రుద్రాక్షమాలికా విరాజిత గాత్రుండై జపము జేసికొను చుండెను. ఒక వంక గాయకులు దేవీ స్తోత్ర కీర్తనల బాడుచుండిరి. యొకమూల బ్రాహ్మణులు స్వస్తి చెప్పుచుండిరి. ఒకవైపు నాట్యములు జరుగు చుండెను.

అట్టి వినోదము చూచి పల్లవిక విస్మయము జెందుచుఁ బూజావసానము దనుకఁ బ్రతీక్షించియుండి ప్రసాదము గైకొని యొక్కో సమయము జేసికొని రాజపత్ని యగు కళానిలయ దేవొకసారి మిమ్ము దర్శన మీయమని కోరినదని చెప్పెను. ఆ మాంత్రికుండామాట విని సంతసించుచు రేపు ప్రొద్దున వత్తునని యుత్తరముచెప్పి దాని నంపెను.

పల్లవిక మరునాఁడుదయ కాలంబునంబోయి కళానిలయతో సోమశేఖరుని పూర్వ పరివారమంతయు చెప్పుచుండఁగనే సోమశేఖరుం దచ్చటికి వచ్చెను. రాజపత్ని

యుచితసత్కారములచే నతనికి సంతోషము గలుగఁజేయుచు నేకాంతగృహంబునకుం దీసికొనిపోయి పీఠంబునం గూర్చుండఁబెట్టి పాదంబులకు నమస్కరింపుచు మహాత్మా ! మీప్రభావమంతయు నాసఖురాలు చెప్పినది. మీరలోక సామాన్యులట. మీమంత్రశక్తి చూపించవలసిన సమయము వచ్చినది. శత్రుం డొక్కఁడు నన్నుఁ కృతఘ్నుఁగాఁ బరాభవించెను. వానికిం దగిన ప్రాయశ్చిత్తము చేసితిరేని మీరు కోరినంత ధనమిచ్చెదను. ఈమాట పరమ రహస్యముగా నుంచవలయునుఁడీ ! మీరునాకుఁ దండ్రివంటి వారు గావున జెప్పుచుంటి మీయుపకారము నాయావజ్జీవము మఱచిపోనని స్తుతి పూర్వకముగా పలికినపని యా మాంత్రికుం డిట్లనియె.

అమ్మా ! దీనికి నన్నింత యగ్గింప వలయునా ? నీ విట్లు చెప్పినట్లు చేయుచుంట నీశత్రువు నాశత్రువు కాఁడా ? వానినేమి చేయవలయునో చెప్పుము. సత్వరం బతని నట్లుచేసి కృతకృత్యుండనగుదు. నన్నింతరంగికునిగా నమ్ముమని పలికిన సంతసించుచు నాయజపత్ని యిట్లనియె.

అయ్యా ! చెప్పనేమియున్నది ! శత్రువధయే కావింపవలయు. ఆ శ్రేయుల రిది చెంతలకు ! నా హృదయశల్యమును నిర్మూలింతువేని నీకుఁ బదివేల దీనారములు కానుకగా నిచ్చుచున్నదాన. దానదోషంబని విచారింపకుము. ప్రాయశ్చిత్తమున నాపాపము బాపికొనవచ్చును. అట్టి సామర్థ్యము నీకున్నదియా ! సందియమందుచుంటివేమని పలికిన నా విప్రుండు చేతులు నలిపికొనుచు నిట్లనియె.

అమ్మా ! నీతో నేను నిక్కము వక్కాణించుచుంటిని. ఆ శ్రేయులకు [illegible] నిపుణ మెండుగా నుండుటను చెప్పినంత చేయలేను. నేను దక్షిణదేశ మంతయు దిరిగి [illegible] మహాదేవన్నాశ్రయించి యక్షిణీ మంత్రము నుపదేశము వొందితిని. పిమ్మట నైదేండ్లు నుపాసనము జేసి యక్షిణిం బ్రత్యక్షము చేసికొంటిని. అదేవత మనుష్యులం జంపలేదు. ఎక్కడికైన దూరముగా దీసికొనిపోయి పారవేయఁగలదు. అట్లు [illegible] జంపుటకు సామర్థ్యము లేదు. నీవో [illegible] సుఖంబుండెదరు మఱచుచున్నంగదా నెలవేమి యని యడిగిన నప్పుడతి యుక్తి [illegible] అదియుఁ గొంత చెప్పయే అట్లు చేయుము. మహాబలుపై బుధవారయింపుము పిమ్మట దేవుఁడే వాని జంపఁగలండు. అందులకు [illegible] కావలయునని యడిగిన నా మాంత్రికుం డిట్లనియె.

అమ్మా ! తొమ్మిదిదినములు దీక్షవహించి జపము జేసి [illegible] వలయు బ్రాహ్మణ సంతర్పణము గావింపవలయు. దీని [illegible] కావలయును ! పిమ్మట మీ పారితోషిక మున్నది. [illegible] రహస్యముగా [illegible] రహస్యము [illegible] దుష్కర్మ [illegible] చెప్పనక్కరలేదు. [illegible] దినంబున [illegible] రహస్యముగా [illegible]

మిసిముత్త కిసిపెద వానికి కాకితముపై వ్రాసియియ్యఁదని యా విధానమంతయుం జెప్పుటయు నా కొమ్మ సమ్మతించి యా ద్రవ్య మప్పుడే యా విప్రుని వెంట నారింటి కంపినది. మగనిం జంపఁబూనిన సాహసురాలి కా విప్రకుమారునిం జంప యత్నించు టొక యబ్బురమా!

ఆ విప్రుండును మఱునాఁడు దీక్షవహించి రహస్యగృహంబునం గూర్చుండి యక్షిణీ మంత్రము జపించుచు హోమముగావించి బ్రాహ్మణ సంతర్పణము జేయుచుఁ బూర్ణాహుతిసేయు దివసంబు రాత్రి ఘంటుండను తన శిష్యుంజేరి యోరీ! నీవి రేయి గళావతియ యంతఃపురంబున కరిగి యా యుత్తరంబిమ్ము. నీకొక పేరుగల కాకితం బిచ్చును. దాని రహస్యముగా దీసికొనిరమ్ము. నడుమ బ్రహ్మాదైనం జూప రాదు సుమీ యని బోధించి పంపిన వాఁడట్లు చని కళావతియకుఁ దనగురు డిచ్చిన యుత్తరమిచ్చుటయుం జదువుకొని పరమ సంతోషముతో నా యోషామణి పల్లవికతో నాలోచించి యంతకుముందు మంచారవల్లి కొడుకు వసుంధరుఁడు అని యొక కాకితముపై వ్రాసి మడిచి యుంచినది. కావున నది యాయంతే వానికిచ్చి భద్రమని చెప్పి యంపినది.

ఆ ఘంటుండల్లన వీథ్యాంతరంబులు గడిచివచ్చుచు సింహద్వార ప్రాంత మందలి వినోద సభాంతరమున నారకాంత లత్యంత మనోహరముగా నృత్యంబు సేయుచుండుటయు నొక్కింత సేపందుఁ గూర్చుండి యా వింతలం జూచుచుండెను. అప్పుడు గానాయత్తచిత్తుండగు నా ఘంటుని హస్తమునుండి యా కాకితపుమడతయందు జాఱిపడి గాలిచే నవ్వలి కెగిరిపోయినది.

అంతలోఁ దన ప్రమాదమును దెలిసికొని యా శిష్యుండు పరితపించుచు జీతం గాకితము గానక యందు నలుమూలలు వెదకఁ దొడంగెను. పరిచారకులు వనికిమాలిన కాకితముల పీలికలన్నియుం దుడిచి యందొకచో రాశిగాఁ బ్రోయుచుందురు. ఆ ప్రోగావటుఁడు చూచి యందు దడవి తన కాకితమును వెదకెను. అట్టి కాకితము మడత యొకటి యతని చేతికిం దొరకినది. అదియే యదియనుకొని పరమసంతోష ముతో నా విసేయుఁ డతిరయంబున గురునొద్దకుంజని దండన భీతిచే నడుమజరిగిన కతయేమియుం జెప్పక రాజపత్ని యిచ్చినదని యా కాకితము మడత యిచ్చెను

అందుఁ గళావతియ కూఁతురు కళావతి అనియున్నది. ఆ యొజ్జయందలి వ్యత్యాసము విమర్శింపక యా పేరుచ్చరించుచు యక్షిణీ మంత్రము జపించి యా కళావతిని సంకల్పించిన ప్రకారము దూరదేశ కాంతారములోఁ బడవేయుమని కోరుచు నా నిశావసానమున హోమావసానము గావించెను.

ఆ మాంత్రికుండు కార్యసిద్ధియైనట్లు నొందనట్టుటయుఁ దనకొక్క ద్రవ్యము దొరకునని మిగుల సంతసించుచు మఱునాఁ డుదయంబున నక్షతలం గైకొని కళావతియ యంతఃపురంబున కరిగినప్పుడు—

సీ. భర్తృదారికగనం • బడదేమియో యంతి
పురిలోపలేదని • పొక్కువారు
అయ్యయో! యేమయ్యె • నమ్మ ? రాతిరిబంతు
కొనమేడలో గంటి • మనెడువారు
బాల్యపొద్దుగదా(క • బాలతో(గూడి యుం
పుగ(బాడితిమటంచు • వగచువారు
అరయరే! నిష్కుట • మందు(గ్రుమ్మరునేమొ
యన(జూచివచ్చితి • మనెడువారు

గీ. ఎందులేదమ్మ ? యాకొమ్మ • యేమమాయ
యెం గదమ్మ నృపాంగన • కొక్కప్రాణ
మమ్మ యాబాలయెటు సైచు • నమ్మ దేవి
యనుచు శోకింపుచుండిరం • దందుసఖులు.

అట్లు కళావతిని వెదకి యెందునుం గానక కొంపలమందుచు(గొంత తడవుసఖులు కళానిలయ క తెరంగెఱింగించుటయు నమ్మించుబోడి యయ్యుత్పాతంబు విని పెద్దగాలిం జలించు కదళియుం బోలె వడంకుచు(బల్లవికం జీరి యావారికాషితో నేడీ విపాతంబునకు హేతువేమని చింతింపుచున్న నారాజన్నిగట్టు శిరంబున నొక శాలువ జుట్టి మఱియొకటి మేనం గప్పికొనుచు మొగంబున నించిన గుంపమరేఖ జూపరులకు వెలపుగలుగ(జేయ(లోనికివచ్చిన యతనిజూచి రాజపత్ని కన్నీరుదుడుచు కొనుచు శిరంబువంచి నమస్కరించి పల్లవికిరు(గనుసన్న జేసినది.

పల్లవిక యం పాఱుని లోపలికి(దీసికొనిపోయి యార్యా ! నీవు వచ్చి పోయి మా రాజపుత్రికకు మంత్రించితివా యేమి ? యా చిన్నది కన(బడుటలేదు. అని యడిగిన నతండు అదియెవ్వతెయో నాకు(దెలియదు. మీరు వ్రాసిపంపిన చిన్నదానిపేరు జపించితిననుటయు(బల్లవిక యుల్లము తల్లడిల్ల గుండెపై చేయిడు కొనుచు నమ్మయ్యో ! చిన్నదనుచుంటివేమి? మేము చిన్నవానిపేరు వ్రాసి పంపితిమే ప్రమాదము జరగలేదు గద యని పలికినపిమ్మట యతండు జడియుచు(దనయొద్ద నున్న కాగితమువిప్పి చూపెను. అందు(గళానిలయకూ(తురు గళావతి యని వ్రాయ(బడి యున్నది. ఇదియే నేను జపించినపేరని చెప్పగా నప్పడ(తి నేలంబడి మూర్ఛ యొక్కింతకు దెప్పరిల్లి అయ్యో ! యిం(క నేమియున్నది ? కొంపమునింగినది.

రాజపుత్రికనే యడవిపాలు సేసితివే ! మేము పంపిన [illegible] ఇది నీయొద్ద కెట్లువచ్చినది. దీని మొదటి దినమున రాజపుత్రికకు [illegible] నిప్పుడు తప్పుటచే విభూతిపెట్టుటకై యా పేరు వ్రాసిపంపితిమి. [illegible] [illegible] వచ్చినది. ఆహా ! మిగుల విస్మయ [illegible] [illegible] చేసితివాయని పలికిన నమ్మహీసురుండు [illegible] [illegible]

తల్లీ! దైవముతోడు నే నేమియు నెఱుంగను. మా శిష్యుఁడు తీసికొనివచ్చి యీ కాగితమే నాకిచ్చెను. ఇంతలిపేరే నేను జపించితిని యిదియే నిక్కమని యతం డనేక ప్రమాణములు చేసెను. అప్పుడాశిష్యు నందు రప్పించి నిర్బంధించి యడిగిన వాఁడు భయపడి యథార్థము చెప్పెను. పత్రికా వినిమయ మప్పుడు జరిగినదని నిశ్చయించి యా పల్లవిక యా మాంత్రికుని మఱల నభిచారిక నిచ్చటికి రప్పింప వలయునని కోరినది.

అప్పుడతం డమ్మా! యిది దైవికముగా జరిగినది. దీనికి నేనేమి చేయుదును. ఆఱుమాసములదనుక మఱల నే నా జపము చేయరాదు. చేసినను యక్షిణి ప్రత్యక్షముగాదు. అదియునుం గాక మా దేవతకు చేసినదైన దూరముగాఁ దీసికొని పారవేయుటకేకాని దూరమునుండి తీసికొనివచ్చు సామర్థ్యములేదు. మఱియు నభిచారిక యెందు పడినదో యాఱుమాసములు జరిగినగాని యిప్పుడు తెలిసికొనఁజాలను. అక్కటా! దైవ మెట్టియిక్కట్టు తెచ్చిపెట్టెనోగదా. వీరభటులం బంపి వెదకింపవలయునని యతం డత్యంతసాధ్వస శోకకంపితచిత్తుండై నుడివెను.

గీ. ఒరుల కలిమిఁ జూచి • యోర్వలేక జనుండు
కీడు సేయఁ దలఁచె • మూఁడు నెప్పుడు
మింటి కేఁగ సైప • మిడి రాయి యప్పుడ
శిరముపైఁబడి న • శించుగాద.

ఆ మాంత్రికుని మాటలు విని పల్లవిక తల్లడిల్లుచుఁ బోయి యా వృత్తాంత మంతయుం గళానిలయ కెఱింగించినది. ఆమెయు శిరము బాదికొనుచు వక్షమును మోదుచు భూసురుం దిట్టుచుఁ బెద్దయెలుంగున నేడువఁదొడంగినది. శోకోద్రేకము విపరీతమున మట్టుపడకునుగదా. అక్క పెద్దతనపు వాపోవుచు నా పూఁటకోడి పల్లవికచే నూరడింపబడి రహస్యభేదముగా నంత యక్షిణి పత్రిక నెత్తుకొని పోయినదని యెచ్చరించుచు నా వార్త రాయలవారి కెఱింగించినది.

ఆ వార్త విని యా భూభర్త యాశ్చర్యశోకసంభ్రమంబులు చిత్తం బుత్తలపెట్ట నంతఃపురంబున కరిగి కళానిలయ నూరడించుచుఁ బత్రికా వృత్తాంతము దెలిసికొనుటకై పెక్కండ్ర వీరభటుల నాలుగు దెసలకుం బంపెను.

కళానిలయయు నంతఃపురమునం దనయావియోగశోకాగ్నిం బొగులుచు శాత్రవప్రచ్ఛయము సహింపక యాఱుమాసములు గతించిన పిమ్మట మఱల రహస్యముగా నా సోమశేఖరుని రప్పించి కొమారైజాడ నడుగఁగ నీ తేప శత్రుండెవ్వఁడు పరిశీలింపవలయునని పలుకుచున్నప్పుడే "మందారపల్లి కొడుకు వసుంధరుఁడని" తానే వ్రాసియిచ్చు నక్షరములతోఁగూడ నటిపినది. ఆ మాంత్రికుఁ డింగితం బెఱింగి వెండియు దీక్షగైకొని హోమము చేయుచు దీక్షాభ్యాసంబున వసుంధరుని నవవిధోపాసనలు చేసెను. ధనపిశాచగ్రస్తులకుఁ గార్యాకార్యవివేచన ముండదుగదా!

విద్యున్మాలయను యక్షిణీ మంత్రబద్ధయై వసుంధరుని నెత్తుకొనిపోయి యొక కొండశిఖరమునం బెట్టి యరిగినది. అతండు వాడుక ప్రకారము వేకువ జామున లేచి పుస్తకము తడవుకొనుచు నేమియుం గనంబడమి వెఱగుపడి అమ్మా! అమ్మా! యని పిలిచెను. ప్రతివచనము వినంబడినదికాదు. సంశయాకులితమతియై నలుమూలలు చూచి యంతలోఁ దెల్లవారుచున్నది. కావున వృక్షలతా గుల్మాదులు గనంబడినను విభ్రాంతినొందుచు నది స్వప్నమనుకొని కన్నులు మూసి యొకకొంతతడవు పండుకొనియెను.

అందు కఠినశిలాతల సంపర్కంబున గాత్రంబు నొవ్వ నయ్యో యిది మదీయమృదుతల్ప మింతకర్కశముగానున్నదే. మంచమునుండి క్రిందఁబడితినాయని ధ్యానించుచుఁ గన్నులందెరచిచూడ మహారణ్యము గనంబడినది. అప్పటికి రవికిరణంబులు కొన్ని నభంబునం బ్రాకినవి.

వసుంధరుం డప్పుడు మోహవివశుండై తానున్న నేలయుఁ దన శరీరము తన దుస్తులను బలుమారు జూచుకొనుచు విస్మయం బభినయించుచుఁ బెద్దతడవు చింతాసముద్ర కల్లోలడోలికల నూగుచు నేదియు నిశ్చయింపనేరక యెట్లయిన లెస్సయేయని ధైర్యమూని లేచి యా ప్రాంతమ దున్న యొకమఱ్ఱిచెట్టెక్కి నాలుగుదెసలు పరికించెను. ఎటుచూచినను మహారణ్యమేకాని యెందును దెరపి కనంబడినదికాదు.

ఒక దెసదాపుగనే జలపక్షు లెగురుచుండుటచూచి యతండా మ్రానుదిగి యావంకకుఁ బోయెను. అందొక తామరకొలను వానికి నేత్రపర్వము గావించినది. దానికి నలుచక్కి చక్కని సోపానములు గట్టబడియున్నవి. బహువిధ వర్ణములఁ గాలుపొందు జలజముల గదలింపుచు గంధవహుండు మేనికి హాయిసేయ హంస ప్రముఖ జలవిహంగ నికరంబులు చెవులపండువగుచుండఁ దీరతరుశ్రేణీ విరాజితమై యొప్పారు నాకాసారము హృదయంగమంబై యంతకుముందు బొడమినచింత మఱపు సేయ వసుంధరుం డందలి వృక్షంబుల మధుర ఫలంబులఁదిని యాసరసీజలంబులం గ్రోలి యాఁకలినడంచికొని భూరిత చ్ఛాయాభిరామంబులగు తీరసోపానములం గూర్చుండి తనరాక గుఱించి చింతించుచుండెను.

పరివ్రాజకుని కథ

అప్పు డవ్వలితీరమున నొకపరివ్రాజకుఁడు స్నానము చేయుచున్నట్లు కనంబడెను. ఆ సన్యాసిం జూచి వసుంధరుండు పరమానందముఁ బొందుచు నోహో! ఇది తపోవనముగాఁబోలు. మహర్షులీ తటాకమునఁ దీర్థము గావించుచున్నట్లు పొడ కట్టుచున్నది. కానిచో నీకొలను యింత రమ్యముగా నుండునా? ఈ మహానుభావుని గలసి నా వృత్తాంతం బడిగెదగాక యని నిశ్చయించి లేచి యల్లన లతాగుల్మంబుల దప్పించుకొనుచు నా ముసియొద్ద కరిగెను.

అంతలో నతండును స్నానముఁజేసి యనుష్ఠానము దీర్చుకొని జటాకలా
పము ముడివైచికొనుచు నొడలెల్ల విభూతి ప్రామికొని కమండలువున జలంబు బూరించి
యవ్వలం జనుచుండెను. వసుంధరుండు వడివడి నరిగి యాజటాధారింగలిసికొని యో
మునీంద్రా! శరణార్థిని రక్షింపుము రక్షింపుమని యతని పాదములంబడి నమస్కరించెను.

ఆ యతి హస్తసంజ్ఞచే వారించుచుఁ దనతో రమ్మని సూచించిన లేచి
వసుంధరుఁడా మునివెంట నతని పర్ణశాల కరిగెను. ఆ విరాగి యందొక మాకందము
నీడఁ గూర్చుండుమని వసుంధరు నియమించి తానాపర్ణకుటీరములోనికిం బోయి
యారవైచి యుంచిన వల్కలముదాలిచి యగ్ని వేలిచి యందుఁ గందమూలంబులఁ
బచించి యాకుననిడి కొంత యతిథికిచ్చుటయు నతండు మహాత్మా! వలదు, వలదు.
ఇంతకుమున్న ఫలంబులందిని యాకలిసడచుకొంటి. యతిమాత్రసత్కారముతోఁ
బనిలేదు. నీని శిష్యునిగాఁ భావింపుఁడని వేడుకొనియెను.

తరువాత నాయతి ఫలంబులఁదిని వార్చి వాకిటకువచ్చి యందు వినమ్రుండై
యున్న వసుంధరుంజీరి వానితోఁగూడ మందార తరుమూలవేదికం గూర్చుండి స్వాగత
పూర్వకముగా నీ వెవ్వఁడవు? ఈ యరణ్యమున కెట్లు వచ్చితివి? నీ వృత్తాంత
మంతయుం జెప్పుమని యడిగిన వసుంధరుఁడు స్వామీ! ఆంధ్రదేశాధినాయకుండగు
కృష్ణదేవరాయలవారి యాస్థాన కవీంద్రుండగు తెనాలి రామలింగకవి కౌరసపుత్రుండ
నా పేరు వసుంధరుడందురు. నేను మందారపల్లియను మా తల్లియొద్ద సిద్ధాంతములో
శాస్త్రములం జదువుచు నిన్నరాత్రి బండుకొంటి నింతియ నే నెఱింగినది. నేఁటి
యుదయంబున లేచిచూడ నీ మహారణ్యముకో నుంటి నిందులకు గారణమేమియుం
దెలియదు. మీరు సర్వజ్ఞులుగదా! నా రాకకుఁ గతంబరసి మీరే వక్కాణింపవలయు.
మఱియు నిది యేదేశము ఈ పర్వతము పేరేమి! ఇందుదవంబు గావించుచు నా
దురదృష్టదేవతం బారఁదోల ప్రత్యక్షమైన దేవర నామాక్షరంబు లెట్టివో వివరించి
నన్నుం గృతార్థుంగావింపఁ బ్రార్థించుచున్నాడ. నింతదనుక మీరు నాయెడఁజూపిన
యాదరమే నన్నిట్లు వాచాలుని జేయుచున్నది పరిచయము గొంచమైనను నధీరప్రకృతు
లకుఁ బ్రగల్భత గలుగఁజేయునుగదా, యని యత్యంత వినయానుబంధపూర్వకముగా
నడిగిన మందహాసము గావింపుచు నా బైరాగి యిట్లనియె

వత్సా! నీవు బాలుండవైనను బరికర్షవచనంబులచే నీ యెంతస్సారంబు
దెలియఁ జేసితివి. నీ పాండిత్యమునకు సంతసించితిమి. నీయందు మాకక్కటికము
కలిగినది. నీ యాగమంబునకుఁ గారణంబు యోగదృష్టింజూచి మీఁదు వక్కాణించెద
నిన్ను మీ బంధువులం జేర్చుటకేనపూట. నీవు విచారింపకుము. నాయొద్దఁ గొన్ని
దినంబులుండుము. నీకు మంచి మంత్రంబు లుపదేశించెదనని తన వృత్తాంత మేమియుం
జెప్పక యప్పుడు వేరొక ప్రస్తావము దెచ్చెను.

తదీయవచనోపన్యాసము విని యతని కేమియుఁ బాండిత్యము లేదని

నిశ్చయించుచు వసుంధరుఁడు మహాత్ముల ప్రభావమచింత్యముకదా యేమియు నిశ్చయింపరాదని తలంచుచు నతివినయముతో నామహర్షి నాశ్రయించి తిరుగుచుండెను. నాలుగు దినంబులు గడిచినంత వసుంధరుఁడొంటొంటి నాయతి యంతశ్శక్తి గ్రహించి యతనియందు మొదటఁ గలిగిన భయభక్తి విశ్వాసములు క్షీణదశ నొందుచుండ నొకనాఁడు వేడుకగా మాటలాడికొనుచున్న సమయంబున యతీంద్రా! నేనడిగిన ప్రశ్నమున కుత్తరముఁ జెప్పితిరి కారేమి? మీ తపంబునకు లోపము వచ్చుననియా యేమి? వృత్తాంతము చెప్పినంతనే కొరంతపడు తపంబు రంభాదులు వచ్చి యెదుట నిలిచిన యెట్లు చెడకుండు? నన్ను న్యునిగాఁ దలంపక మీ యుదంతము వక్కాణింపుడు విని సంతసించెద. మీ పూర్వాశ్రమ దేశమేది? అభిధానమేమి? కులశీలంబులెట్టివని యడిగినఁ దదీయ వచనరచనా చమత్కృతికి లోఁబడి యా తపసి గుట్టువిడిచి తనకథ యిట్లని చెప్పదొడంగెను.

తుందిలుని కథ

వత్సా! నా చరిత్ర గుప్తంబయినను నీయందుఁగల మక్కువచేఁ జెప్పు చుంటి వినుము. నేను ద్రామపర్ణీతీరంబుననున్న దేవనిలయమను నగ్రహారమున వసించు విష్ణుగుప్తుఁడను బ్రాహ్మణుని యేడవకుమారుండ. నన్నుఁ దుందిలుఁడని పిలుచుచుండిరి. మాయన్నలందఱు వేదశాస్త్రములం జదివికొని రాజసభల కరిగి పెక్కు ధనము సంపాదించుకొని మంచికన్యలం బెండ్లియాడి గృహస్థ ధర్మముల నెరపుచుండిరి. నేను బాల్యంబున నారతాయితనంబునం బెద్దలమాట వినక బడికి బోవక చదువక నిరక్షరకుక్షినై కాల్చి విడిచిన యాఁబోతవలెఁ దిరుగుచు నిత్యము శ్రాద్ధంబుల భోక్తగా నిమంత్రితుండనై పొట్టనిండ మెక్కుచుండుకతంబున బలిసి తుందిలాభిధేయంబు సార్థకము నొంద గర్వాభిభూతుండనయి వర్తింపుచుంటిని.

నా తలిదండ్రులు మదీయవిద్యావిహీనతకును బొగరుఁబోతు తనంబునకును వగచుచుఁ గొంతకాలమునకుఁ గాలధర్మము నొందిరి. పిమ్మట నాయన్నలు నాయవివేకమునకుం గినిసి నన్నుఁ బరామర్శింపక విడిచిపెట్టిరి. నాయట్టిహీనునికిఁ బిల్ల నెవరిత్తురు? నేను వివాహశూన్యుండనయి యన్నమిడువారు లేమింజేసి నేనాయగ్రహారము విడిచి కొంతకాలము దేశాటనము గావించితిని. నాచూడని పట్టణంబులు, చేరని యరణ్యంబులు కానని తీర్థము లెందునులేవు. పుడమియంతయు గ్రుమ్మరితిని. ఏ విశేషము గనంబడి నదికాదు.

శతానందయోగికథ

విను మొకనాఁ డుత్తరకురుదేశంబులఁ దిరుగుచుండ నొక యరణ్యంబులో నిప్పుడు నావలెనే యొక పరివ్రాజకుఁ డొక్కరుండు పర్ణశాలఁ గట్టికొని వసించుచుండ దైవికముగా నే నాయాశ్రమమున కరిగితిని. ఆ యతింజూచి నేను నమస్కరించి వినయము

గలవాఁడుఁగా దోఁచుచుండెను. గడ్డమంతయు నెరసి యురమును మఱుఁగు పెట్టబడిన తెరవలె మెఱయుచున్నది. తదీయ జటాకలాప గ్రంథి వీక్షింప ధనలోష్టిష భ్రమ గలుఁగ జేయకమానదు. శరీరమంతయు ముడతలు పారినను మొగంబుమాత్రము లావణ్యా యుక్తమై యొప్పుచున్నది. రుద్రాక్షమాలికారుచిరవక్షుండును భసితలిప్త సర్వాంగుడునై యయ్యతి రెండవ మేరుకోదండుని వడుపుం మెఱయుచుఁ బర్ణశాలాగ్రమోల దళర చిత వటంబునం గూర్చుండి జపమాలికిం ద్రిప్పుచు వేడుకలం గ్రీడించు లేడిపిల్లల యాట వీక్షింపుచుండెను.

అట్టి సమయంబునం బోయి నేనమ్మహాత్ముని పాదంబులకు నమస్కరించి యతఁడడుగ మదీయ వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పి తాపసేంద్రా! ఆజన్మాంతము మీకంతేవాసుండనై పాదంబులచెంతఁ గాలంబు గడిపికొనియెద. నన్నుఁ గృతార్థుం గావింపుమని వేడుకొంటిని. అత్తాపసపురందరుండును దయామేదురములగు చూపులు నాపైఁ బరగింపుచు నిర్భయముగా నిందుండుమని యభయహస్త మిచ్చెను. నేనును నిర్వ్యాజ శుశ్రూషాపరుండనై యత్తపస్విసత్తము నారాధింపుచుంటి. మఱియును—

సీ. మునికన్న మున్న మే • ల్కాని పర్ణనివసథం
బలికి చిత్రముగ ముగ్గు • లలు ఘటింతు
జటి తీర్థమాడంగ • సరసికేగఁగ మ
దలపు గైకొని ముందు • నడుచుచుందు
దేవపూజకుఁ బ్రయ • త్నింపఁగా సన్యాసి
కమరింతు బాత్రల • స్వర్గభూమి
తపసిపడు వేళఁ • దళిపల్కలముఱెత్తి
యటకలితో దుద్ది • యారవైతు

గీ. బేయిఁగృష్ణాజినం బమ • రించి పండు
కొనఁగఁ బాదంబులొత్తుదు • మునికి నెపుడు
నిద్రలోనైనఁ జేరనే • నియుఁ దపస్వి
స్వామి! పనియేమియని సమ • క్షమున నిలుతు.

అట్లత్యంత భక్తివిశ్వాసముతో శుశ్రూషజేయుచుఁ గొన్ని దినములు గడిపితిని. అతండు రాత్రులఁ బర్ణశాలలోపలఁ బండుకొన నేను బహిర్వేదికపై శయనింతు నిట్లుండ నొకనాఁడు నడిరేయి నేమిటికో లేచితి నప్పుడా పర్ణశాలలోఁ బట్టబగలు వంటి గాజుదీపముల కాంతి గనంబడినది. అది చూచి నేను వెఱగందుచుండ వల్లకీతంత్రి నాదము శ్రోత్రపర్వము గావించినది. అది విని నేనోహో యిది పర్ణశాల కాదా? నేనెక్కడకైనం బోయితినా? కలయా? నిష్కామముండెన మా యయ్యవారింటిలో నిట్టి వెలుఁగు గలుగుటకుఁ గారణ మేమని యాలోచింపుచు నాకులసందునుండి లోనికిఁ దొంగి చూచితిని.

అప్పుడాలోపలి కృష్ణాజినములు కమండలువులు దర్భాసనములు నారచీరలు నేమైపోయినవో తెలియదు. అయ్యాకుటిల్లు విచిత్ర రత్నప్రభాధగద్ధగితంబై కాంచనాంబరవితాన సమావృతంబై బహువిధచిత్రప్రతిమాసమలంకృతకుడ్యంబై యింద్ర భవనమువలె మెఱయుచున్నది. అమ్మందిరాభ్యంతరమ్మున హంసతూలికాతల్పంబునం గూర్చుండి యొక పికవాణి వీణ వాయించుచున్నది. అయ్యారే! ఆ తొయ్యలి చెలువం బిట్టిదని చెప్పుటకు నాకు శక్యము కాదు.

క. ఆమెగమనగవానొస
రామనివిలాసమూయె • యారం బాచె
రామెఱుఁగుచూపు లా స్తన
కోమల మెన్నంగ బ్రిహ్మ • కును వశమగునే.

మా యయ్యవారయ్యేలనాగ తొడపై శిరంబిడుకొని తరుణ వయస్కుండై పిడుపువై చికొనుచు బండుకొని తద్గానం బాలించుచుండిరి. ఆ వింత గనులారఁ జూచి నేను విస్మయ సంభ్రమములో మునిఁగి ఈ జవ్వని యెవ్వతె? యీ ఋషికీయభిలాష యేమిటికిఁ గలుగవలయును? ఇట్టి నారీ మారక్రియాసక్తులై యుంత నా వోఁటివాడు నిష్కామముం డెట్లగును? జన్మమెత్తినందుల కట్టి చక్కెరబొమ్మతోఁ గ్రీడించి నప్పుడుగదా సార్థకము! బాపురే! మా యయ్యవారా నారీమణిం బొందుటకెన్ని యేండ్లు తపంబు నాచరించెనోగదా! మేలు మేలు భళి భళి. బాపురే! ఆ తపసికిఁ గ స్వర్గమేల సామ్రాజ్యమేల? చక్రవర్తులకైన వయసు మీరిన భోగవిముఖత గలుగును గదా! నీ నారుణ్య మెట్లువచ్చును? ఇట్టి సుందరు లెక్కడ లభింతురు? అబ్బబ్బ! గోరాతియగు సౌందర్యంబునం బోలుపొందు నిందుముఖిం గనుగొంటి నేటి కా జన్మ మీఁ బాలుపు. అని పెక్కు తెఱంగులఁ దలంచుచుఁ దదీయాకృతివిశేషంబు లెన్నియు మానుచుంత మోహం బొదవుటయుఁ జిత్తవిభ్రాంతి గలిగి యుద తెంపుగ వడిపోతిని.

మఱునాఁడుషఃకాలంబున లేచి చూడ నెప్పటి కుటీరము పోతితపస్వియుం గనంబడిరి. అప్పుడు రాత్రి గనంబడిన విషయములన్నియు స్వప్నగతములని యిప్పు డుంచి యాయింతి సోయగమే తలంచుచు నతెఱంగుముని కెఱింగింపక యూరకుండ గడిపితిని, మఱియు నాఁటిరాత్రి నేను నిద్రపోక యా కుటీరముపంచనే యుంటిని కాని యేమియుం గనపడినదికాదు. అంతటితో విడువక ప్రతిదినము నట్లే యుంటిని. బాలా! ఏను మొదటినాఁడు రాత్రి మఱల నాకానంగ నేనున్న మనం గొప్పవిలూరఁ జూచి చూచి తలయూచుచు నేనప్పు నాకు! [illegible] తెలిసినది. మా యయ్యగారు [illegible] [illegible] అన్ననా! పగలెల్ల నీ మునులు [illegible] గనంబడిన రాత్రి యెన్ని విలాసములు ప్రవర్తించునో. ఎట్టి రసికత్వము

నుపు చెందెను. ఓహోహో యని మెచ్చుకొనుచు నమ్మచ్చకంటి చక్కందనము తప్ప బార్పక చూచుచు నంతలో మోహ మావేశింప నొడ లెఱుంగక వివసండనై పడి మఱునాఁడు లేచి యెప్పటి విషయంబులం జూచితిని.

మఱియు నట్లాఱువారములు తప్పక మేల్కొని వారిక్రీడా విశేషంబులఁ జూచితిని. అప్పుడు నాకు మదనోన్మాదము జనించినది. కన్నులకు గట్టినట్లాయన్నుల మిన్నయే యెల్లప్పుడు కనంబడుచుండును. అన్నము రుచింపదు. నిద్రరాదు. తదేక ధ్యానముగాఁ దిరుగుచుంటి. మదీయ ప్రమాదమెఱిగియాయతి యొకనాఁడునన్నుఁజీఱి యోరీ ! నీ స్థితి వెనుకటిమాదిరిగా లేదేమి ? ఇట్లు చిక్కుచున్నావేమని యడిగిన నేనిట్లంటి,

స్వామీ ! మీరు నా తప్పు మన్నింతు రంటిరేని యథార్థము వాక్రుచ్చెద. నా మది నా యధీనములో లేదు. ఏమి చేయుదును. దేవర పాదసేవకుఁడఁగదా ? నా కామితము తీర్పక తప్పదు. వినుండు అని బెదరుగదుర బలుకకున్న విని నవ్వుచు నవ్వసనాసి తుందిలా ! భయ పడియెదవేల క్రొత్తవాఁడవాయేమి ? సిక్కము వక్కాణింపుము. సందియములఁ దీర్తునని యభయహస్తమిచ్చుటయు వెఱపుడిపికొని నే నిట్లంటి.

స్వామీ ! మీరు నిస్సంగులు గదా. వారమున కొకసారి యా నారీమణిలో నట్లు భోగించుచున్నారేమి ? ఆ జవ్వని యెవ్వతియ ? ఈ పర్ణశాల కా యల కారము లెక్కడినుండి వచ్చినవి. నా కన్నులార పలుమారావింతలం జూచితిని. ఆ చిగురుఁ బోడిం జూచినది మొదలు నా మది చెదిరిపోయినది మీ యొద్ద దాచనేల మీ వంటి వారికే యట్టి కామ్యము గలిగియుండ నా వంటివానికిం గలుగదా ? ఆ వృత్తాంతము చెప్పుమని యడిగిన నా జడదారి నవ్వుచు నిట్లనియె.

తుందిలా ! ఇందులకా నీ వింత పలవంత గొనుచుంటివి ! విను మది యొక యక్షిణీకాంత నలువదియేండ్లు యక్షిణీశైలమున నారాధించి యమ్మింటి బోఁటిని వశపరచుకొంటి తత్ప్రభావంబున నెప్పటి కప్పుడే యా శృంగార విలాసము లన్నియు నావిర్భవించు చుండును. వారమున కొక తేవవచ్చునట్లు నియమించితిని. ఆ జవ్వని యిచ్చి వచ్చినని వినోదములు చూపి యభీష్టగామంబులఁ దనుపుచుండును. కోరితి నేని స్వర్గపట్టణం బెదురంబెట్టి చూపఁగలదు. వలసినంత ద్రవ్యము తెచ్చియిచ్చును. అద్దేవత వశ్యయైనచో నాకముతోఁ బనిలేదను మాట సత్యమే వృద్ధులకైనఁ దారుణ్య మొసఁగి క్రీడించును. ఆయుపు వృద్ధిపఱచును. దీనంబరలోకహాని యుండదు. ఐహిక సుఖం బిందసుఖంబుపుచుఁ బరలోకసుఖంబు కొఱకై తపంబు గావించుచున్న వాఁడ నిదియే దీని వృత్తాంతమని తన కథయంతయుం జెప్పినవిని నేను బ్రమ్మఱ నత్తపసి కిట్లంటి ——

స్వామీ ఎఱిఁగియో ఎఱుఁగకయో మీ శిష్యుండొక విన్నపము జేసికొను

చున్నాడు. వినుండు పౌతమినది మొదలు నేఁటివఱకు విడుములం గుడిచి కుడిచి ... పొందె చిట్టము గట్టినది వనిలాసుం బిందుకయుఁ జనియూని యెఱుఁగుదువు గదా! సంకల్ప శతములకోదనే కాలము సగము గడిచినది. పుట్టు బ్రహ్మచారినై యిట్లింటి దొంటి పుట్టువున నెప్పుడో కొంచెము సుకృతము గావించితిని గాఁబోలు మీ దర్శన లాభము గలిగినది. ఇఁకినాకు జేయవలసిన పని యేమియును లేదు. మీ యంతేవాసి కాయక్షిణీ మంత్రముపదేశము సేయుఁడు. అగిరి కరిగి నలువదియేండ్ల దేవత నారాధించెదను. అక్కన్నియ ప్రసన్నయై మీకుఁబోలె సకలింబులఁ దీర్చినఁ దీర్పకాక లేకున్న మృతినొందించుఁగాక యంతకన్న వేరొక దారి లేదు. అట్లు చేయకపోతిరేని మీ ముంగల నిప్పుడే ప్రాణంబులం విడచువాఁడనని పలుకుచుఁ బాదంబులంబడి లేచితిని గాను.

అయ్యతి నన్ను లేవనెత్తి చిఱునగవుతో తుందిలా! అమ్మంత్రోపాసన సేయుటన్నమునకొండ గా? వినుము విద్యున్మాలఁ చంద్రలేఖ, సులోచన, యనియక్షిణీ దేవతలు మూఁడు తెఱంగులఁ బోలు పొందుచుందురు అందు విద్యున్మాలను ఐది యేండ్లు చంద్రలేఖ నిరువది యేండ్లు సులోచనను నలువది యేండ్లును ఉపాసింప వలయును. చంద్రలేఖా సులోచనోపాసకులు పుడమి నెక్కడనోకాని లేరు. విద్యున్మాల నుపాసించినవా రద్భుత క్రియలఁ గావించుటయే కాని యిట్టి యభీష్టంబులం బొందలేరు. అదియునుంగాక యా యక్షిణీసాధనమునకుం బోవుటయే దుర్ఘటము. అందు యక్షిణీదేవతలు క్రూరస్వభావముగా వచ్చి యక్కొండశిఖర మెక్కి నీయవ నీవీ క్రమము యెక్కడపవగలవు. నలువదియేండ్లు కందమూలంబులుండినటి సందాపుం బాసుబ్బున ఎట్లు చేయఁగలవు? సుఖంబుగా నుండుండుమని చెప్పిన నేనిట్లంటిని.

స్వామీ! యిన్నియేండ్లు తపంబుచేసిన నేమి యింతశ్రమ పడినసేమి. అట్టి పన్ని చితా నొకతియుఁ గ్రీడింపను చాలదా! యాపట్టపము తపంబు గావించి యా యింటిబోడిని వసపరచుకొనియెదఁ గనికరించి నాకామంత్ర మువదేశముగావింపుఁడని ప్రార్థించిననప్పారితాంశి సమ్మతించి శుభముహూర్తంబున సాంగముగా నాకమ్మంత్రోపదేశము గావించెను.

ఉపకార పరిగ్రహ ముఁరకపోవునా ముఖమును సత్రపసి ... వింతిచ్చి యిది నీ చెంత నుంచుకొని యయ్యచలంబునకుం బొమ్ము ... మిలు నిన్ను బాధింపవు. అయ్యక్షిణీ శిల కొటంబునఁ బ్రాకంబు ... యున్నది. దాని కనతిదూరములో యక్షిణీదేవాలయ ... సంపలి స్ఫటిక స్తంభంబునఁ గూర్చుండి ... శి ... న్నియ ... యుండినదియున్నది ... నవుయు నీ నప్పుడే ... మొల్లనట్లు ...

పిమ్మట నమ్మునితిలకుని యనుమతి వడసి పుష్పము ... భాగంబున బయలు వెడలి తన్మునిప్రకారం బేగిరి శిఖరంబున కేయంతరాయంబును గానక యథోచిత జటావల్కలములు ధరించి నాఁటం గోరినందా యక్షిణీమంత్రానుష్ఠానము గావించుచుంటి. నిప్పటికి బదిదినములు కొఱఁతగా ముప్పదిసంవత్సరములైనది. ఇఁక పదియేఁడులు గడువవలయు నిదియే మదీయ వృత్తాంతము. యత్నం బించుకయేనిఁ దాచక తన కథ యంతయుం జెప్పెను.

ఆ యుదంతము విని వసుంధరుఁడు ఇసిరో ? మీరెంత మూర్ఖులో కదా ! జీవితకాలమంతయు శ్రమపడి క్షుద్రసుఖంబు గోరుచున్నారు. కైవల్యమున నీ పాటి యానందము లేదు గాఁబోలు అక్కటా ! వైరాగ్య ప్రవృత్తి యెఱుఁగరుగదా యని తలంచుచు నతని కథ ననుమోదించుచు నంతటితో సహసించుచు నయ్యక్షిణీదేవాలయ మెందున్నదో నాకు జూపింపఁగూడదేమని యడిగెను.

ఆ తుందిలుఁడు వసుంధరా ! నేను బ్రతిదినము వేకువజామునలేచి యక్కడికే కాదా పోవుచుంటిని. అందు మధ్యాహ్నము వరకు జపంబు జేసికొని వెండియు స్నానము జేసి పర్ణశాలకు వచ్చి కుడుచుచుందును. నీవు జూచెద రేపు నాతో రమ్మని చెప్పి యమ్మఱునాడు వాని నాతోడునఁ దీసికొనిపోయెను.

తుందిలుఁడు జపము జేసికొనుచున్న సమయంబున వసుంధరుఁ డచ్చటి విశేషములన్నియుం జూచుచు శిలాసంచయమునకు నెరింగించిన నొక స్తంభము నందలి శిలాఫలకము గనంబడుటయు నందలి లిపి యంతయుం జదివికొని యాశ్చర్యము జేసికొనియెను.

యక్షిణీదేవి కథ

అందు సులోచనావశ్య విషయమై కొన్ని నిబంధనములు వ్రాయబడి యున్నవి. మొదటి నలుబదియేండ్లు కందమూలములం దినుచు మంత్రానుష్ఠానము చేసిన వశ్యమగును. రెండవది ముప్పదియేండ్లు మంత్రానుష్ఠానము చేసి పదునాలుగేడుల ప్రాయము గల బ్రాహ్మణుని బలియిచ్చిన వశ్యమగును.

మూఁడవది ముప్పదియేండ్లు తన్మంత్రానుష్ఠానము గావించిన వాని బలి యిచ్చిన సద్యోవశ్యము మరియు నవియే నిబంధనలున్నవి. వానిలో రెండవ నిబంధనము దాపున నరుతుం గలిగియున్నది మూఁడవ నిబంధనము దెలియకుండ మట్టి పూయఁబడియున్నది. వసుధ వ్రాసి నవి ఏమి కారణ వానికాలిపిలెల్లమైనవి. నాకు లింగకవి పుత్రుఁ నాసుదులు గ్రహింపి యనినా ! ఈ సన్యాసి నన్ను బలియియ్య వలయునని తలంచు వాఁడో నిరుపమానముగ నెఱుంగను ? నేనవి జూచి తన్ను బలియిత్తునని వెఱచి యా లిపి మసిపూసెనా. హా ! తుచ్ఛసంపదల కాసపడి నేనట్టి పని చేయుదునా నన్ను జంపఁ బ్రయత్నించెనేమో గదనేర్చి మానను. దానబాతకము

రాదని తలంచి మూఁడవసంబంధనమపయి మఱల మట్టిరాచి తెలియకుండ నెప్పటియట్ల యాముని యొద్దకుఁ బోయి కూర్చుండెను. తుందిలుండును బాడుక ప్రకారము జపావసానమున వానితోఁగూడ సరస్సునకుంబోయి స్నానము జేసి పర్ణశాల కరిగి భుజించెను. ఈ రీతి వానితో నత్యంత ప్రీతిపూర్వకముగా మాటలాడుచు నాచరించుచుఁ దొమ్మిదిదివసములు గడిపెను. దొంగకు దొంగయై వసుంధరుండు వాని చర్యలన్నియు నరయుచునేయుండెను.

పదవనాఁడు వాడుక ప్రకారము స్నానముజేసి వారిరువురు గుడికిఁ జనిరి. తుందిలుఁడు ముఖమంటపమునం గూర్చుండి వత్సా ! వసుంధర ! నీయందు మా కెక్కుడు వాత్సల్యము గలిగినది. నేఁడు నీకొకమంచిమంత్ర ముపదేశము నొసంగెద దాన సిద్ధుండవయి పక్షివలె మీఁదేశమునకుఁ బోఁగలవని చెప్పిన విని యతండు మహాత్మా ! ఆ మంత్రము మీరనుష్ఠానము గావించితిరా ? మీకు సిద్ధియైనదా ? యని యడిగెను. అతండు సందియమేలా ? మాకు సిద్ధించనిదే నీకుపదేశము చేయుదుమా ! తప్పక నీవు పక్షివలె నెగరఁగలవని మఱల జెప్పెను.

స్వామీ ! మీకట్టి సామర్థ్యమున్నదియా ! యేదీ యొకసారి యెగిరి చూపింపుడని శంకించినఁ దల కంపించుచు నతం డోహో ! విషమప్రశ్నములు వేయుచుంటివే ! నీకే మేముత్తరము చెప్పలేమనుకొంటివా యేమి. ఒక మంత్రానుష్ఠానము చేయుచున్నప్పుడు మఱియొకరికి యుపయోగింపఁగూడదు. దానంజేసి ప్రత్యక్షము నీకుఁ జూపుటకు వీలులేదని చెప్పెను. స్వామీ ! అట్లయి నాకిపుడు మంత్రోపదేశము [illegible] వసుంధరుఁడు పలికినఁ గన్నులెఱ్ఱ [illegible] నీవు చనువుగా మాటలాడుచున్నావు [illegible] చాలు ! చాలు ! గురువుల కెప్పుడు [illegible] చెప్పుడును. దానంగాదె వారెప్పుడు ననుసరించి తిరుగవలయునని పెద్దలు చెప్పుదురు. [illegible] మాటలేల నాయొద్ద నుపదేశము పొందుదువా ? పొందవా ? యొకటే మాట చెప్పుమనియు నతం డీషత్స్ఫురితలలిత వదనార విందుండయి స్వామీ ! కోపగింపకుఁడు మీశిష్యుఁడఁగాన నింత నిర్భయముగా మాటాడుచుంటి శతానంద యోగి యొద్ద మీరనువుగా మాటలాడలేదా ? కానిండు అటులే యుపదేశము పొందెద నందులకేమి చేయవలయునని యడిగెను. అప్పుడతండు నవ్వుచు వత్సా ! మాగురువు నొద్ద నేనెంత జడియుచుండువాఁడనో నీవెఱుంగుదువా ! నీవలె కుశంకలు చేసితినేని బ్రతుకనిచ్చునా ? వినుము నీవేమియు మాకు గురుదక్షిణ నీయనక్కరలేదు. నాపాదముల రెంటిపై శిరంబిడి నాయుపదేశిన మంత్రం బుచ్చరింప వలయును నిదియే నీయఁదగిన కృత్యంబని పలికిన విని యావిన్నాణి బాపురే ! మూఢ ! నీకపటం బెఱుంగని మందమతి చెంత నిట్టు పలుకుము. నా వచనా ! యని యంతరంగమున నిందించుచు వాని కిట్లనియె.

స్వామీ ! నేను పుట్టినది మొదలెన్నఁడును క్రింద బయలు వెరుంగను. ఇక్కడకు వచ్చినది మొదలు పుడమిఁ బండుకొనుచుండుటచే నాకీళులన్నియు సడలి పోయినవి. అబ్బా వెన్నెముక కొంచెమయినను వంగుటలేదు. ఎద్దియయిన పట్టు వైచుకొనవలయునని తలంచుచుంటి నిప్పుడు మీపాదములకు శిరంబుసోక మ్రొక్కవలెను. నిలువఁబడి యుండిన మంత్రోపదేశము సేయరాదా ? యని యడిగిన నయ్యతి అదిగో ! నీస్వభావము విడిచితివి కావుఁ యతికిఁ బ్రతి చెప్పుచుందువు. ఒక్కత్రుటికాలము లలాటము మోపి నిలువలేవా ! ఇంతమాత్రపు శ్రమపడిక మంత్రసిద్ధి యెట్లు లగును ? మేము పడియెడి యిడుమలఁ జూచుచుండలేదా ? శరీరము మృదువు సేయరాదు సుమీ ! యని పలికిన వసుంధరయందు స్వామీ ! మీమాట కడ్డు చెప్పినఁ గోపము వచ్చుచున్నది. మీ యిష్టము వచ్చినట్లే చేసెద మఱియొండు విసుండు పలుమారిట్టనిన నేను వంగలేను. ప్రణామవిధి యెట్లో నాకుఁ జూపింపుఁడు అట్లు గావించి మంత్రోపదేశము పొందెదనని పలికిన సంతసించుచు నతండింత చదివితివి. ప్రణామవిధియే తెలియదా ? ఇదిగో ! చూడుము ఇట్లేయని యతని పాదముల దాపున నేలఁ బండుకొనియెను. అప్పుడా క్షత్రియకన్యకా పుత్రుఁడంతకు ముందు తన శిరంబు ఖండింప నాసన్యాసిచే స్తంభము చాటునదాచఁబడిన ఖడ్గము గయికొని వాని జటాకలాప మొకచేతితో నదిమిపట్టి యోరీ ! ముప్పదియేండ్లు కందమూలములం దిని తపంబు జేసియు గనకరము బాసక భోగంబుల నాసపడి కపటంబున నన్నుఁజంప నుద్యుక్తుండవై యూరత్రిఁదెచ్చి దాఁచితివి దురాత్మా ? నీ దుర్వృత్తినే గ్రహింపలేననుకొంటివా ? యూరత్రియే నీపాలిటి మిత్తియై ప్రాణముల గ్రోలుచున్నది. నీయిష్టదేవతలఁ దలంచుకొమ్మని పలికెను.

అప్పుడామాట విని యాబడుగు సన్యాసి కదలలేక హా ! వసుంధరా ? హా ! వసుంధరా ! చంపకు చంపకుము రక్షింపుము రక్షింపుము విడువుము. నీ దాసుండనై తిరిగెదనని బ్రతిమాలఁ దొడంగెను. వాని దీనవచనంబులు విని జాలి వొడమ నా విప్రవర మారుండు ఓరీ ! నీచా ! నీవు నన్నుఁజంపుట కుద్యుక్తుండవైతివా లేదా నిజము చెప్పుము. నిన్ను విడుతునను టయు నతండు జంపఁబూనినమాట నిజమే గడ్డిఁ గరచితిని విడువుమని గిలగిలఁ గొట్టికొనుచు వేడికొనియెను.

అంతలో క్షత్రియ దౌహిత్రా ! వీని విడువకుము నాకు బలియిమ్ము. త్రుటిలో నీకు వశమగుచున్నానని యశరీరవాక్య మొకటి వినంబడినది. ఆ మాటవిని వసుంధరుఁడు అమ్మా ! నేను వీనియింటఁ బదిదినములు గుడిచితిని ఆ విశ్వాసము హృదయము బాధించుచున్నది. వీనిం జంపుటకు జేతులురాకున్నవి. అదియుంగాక తుచ్ఛభోగంబుల గాసపడి బ్రహ్మహత్య చేయుదునా ? అవసరమయినప్పుడు నీవు నన్ను గాపాడుచుండు మదియే నాకుఁ బదివేలని ప్రార్థించుటయు మేలు మేలు ! నీ కృపాశీలమునకు మెప్పువచ్చినది. భవదీయ విషయభోగపరాఙ్ముఖతకు సంతసించితిని.

అవసరమయినతరిఁ దలంచికొనుము. కార్యసాఫల్యము గావించెదని మఱల నాయతసు ధ్వని వినంబడినది.

మహాప్రసాదమని యవ్వాక్యంబు శిరంబునం గైకొని యతండు "దయావిహీనుండవై మహర్షులవోలె ఆటలనేమిటికి దాలిచెదవు ? నీవు ధంతాలుండవని" పలికి యా కత్తిచే వానిజడలం గోసి విడిచిపెట్టెను. ఆ సన్యాసి మృత్యుముఖమునుండి బయలుపడి లేచి మారుమాట పలుకక తలవంచుకొని తనయింటికిం బోయెను.

సామ్రాజ్యపదంబు లభించుచుండ లెక్కసేయక తన్నుఁ జంపబూనిన వానిని విడిచిపెట్టిన యా బాలకుని దయాళుత్వము వేనోళ్లం గొనియాడఁదగి యున్నది గదా! అట్లు సన్యాసి లతావసతము నుండి యరిగిన వెనుక వసుంధరుఁ డెక్కడికిని బోక యందేయుండి మధ్యాహ్నము ఫలములం దిని రాత్రి యా మంటపములోఁ బండుకొని పుష్పగంధవాసనల ఘుమఘుమలచే నిద్రఁబోవక యెద్దియో ధ్యానించుచుండెను. అర్ధరాత్రమైనంత సతని చెవులకు మనోహరమైన గానము వినంబడినది. ఆ సంగీతము విని యతండు దదరిపడి లేచి ఓహో! యీ విజనారణ్యమున నిట్టి సంగీతము పాడువా రెవ్వరోకదా! యని నాలుగుదెసలు పరికింప యక్షిణీదేవత గర్భాలయములో నా వినోదము జరుగుచున్నట్లు తెలియఁబడినది.

అప్పుడతండు మెల్లన లోనికిఁబోయి యొక విగ్రహముచాటున నడఁగి చూచుచుండెను. దివ్యమాణిక్య విభూషాంబరశోభితలై యక్షకన్యలు పెక్కండ్రా యంతర్భవనమంతయు విభూషణమణి ప్రభాధగద్ధగితములగు దేహకాంతులచే మెఱయఁజేయుచు నా దేవతా విగ్రహముచుట్టునుం గూర్చుండి వీణాతంత్రీస్వరముతో మేళగించి కొందఱు గాంధర్వంబు వెలయింప గొందఱు నృత్యములు సేయుచుఁ బెద్దతడ వమ్మహాదేవి నారాధించిరి. కొంతసేపు వినోదకథాసల్లాప విశేషములఁ గాలక్షేపము గావించిరి. ఆ ప్రసంగములోఁ జంద్రరేఖయను యక్షకన్యక ——

సఖులారా! మనము వచ్చునప్పుడా ముఖమంటపములో నెవ్వఁడో పండుకొని నిద్రపోవుచున్నాఁడు చూచితిరా? వాని సౌందర్య మద్భుతముగా నున్నది సుఁడీ!

విద్యున్మాల—— వాఁడు మందారవల్లి కొడుకు. వసుంధరుఁడను వాఁడు. అస్మద్దేవతయే వాని నీగిరిశిఖరమునకుఁ దీసికొనివచ్చి పదవైచినది.

చంద్రరేఖ—— ఏమిటికట్లు పడవేయవలసి వచ్చినది?

విద్యు—— సోమశేఖరుఁడను బ్రాహ్మణునిచే మంత్రబద్ధయై తదాజ్ఞానుసారము మట్లు చేసినది. వీని విద్యచూచి రాజపత్ని యోర్వలేక యట్లు చేయించినది.

చంద్ర —— వీనికి రూపానుగుణ్యమైన విద్యకూడ నున్నదియా?

సులోచన — విద్యయొక్కటియే ! దయాదాక్షిణ్యాది గుణంబులెన్నియేనిఁ గలవు. వీఁడు కనికరించి యా సన్యాసినిఁ జంపక విడిచెను. కానిచో మా దేవితోఁ గూడ మే మీపాటికి పీనికిఁ బరిచారికలమై యుండవలసివచ్చును.

చంద్ర— సిరితా మొకాలొడ్డునాఁ డుండునా ?

సులో — అట్లే చేసెను. ఉత్తమ బ్రాహ్మణ హృదయంబు వెన్న వంటిది గదా !

విద్యున్మాల — వీని మంచిలక్షణములఁ బరిశీలించియే కాఁబోలు మా దేవి రాజపుత్రిక నడవిపాలుచేసి వీని సీయక్షిణీ శైలమునకు దీసికొని వచ్చినది.

చంద్ర— రాజపుత్రిక నేమిటికి నడవిపాలు సేసినది ?

విద్యు— దానికిని నా మాంత్రికుని శాసనమే కారణము.

సులోచన— వీనికి సామ్రాజ్య సౌఖ్యము గలుగునట్లు మనము దీవింప వలయు.

చంద్ర— ఈ సద్బ్రాహ్మణుండు పట్టభద్రుండగుగాక !

విద్యు— ఈ సుకృతిఁ దప్పక వర్ధిల్లుఁగాక !

అని మాట్లాడికొనుచు సంతలోఁ దెల్లవారు సమయమగుచున్నది కావున వారెల్ల నిష్క్రమించిరి. ఆ మాట లన్నియును విని వసుంధరుఁడు రాజపత్నియే తన ప్రవాసమునకు హేతువని తెలిసికొనియు నామెయం దించుకయు నలుగక యుద యంబున లేచి యా దేవతలకు నమస్కరించి సరస్సు కరిగి స్నానముజేసి చేతులు జోడించి 'తల్లీ ! యక్షిణీ ! నే నీ పర్వతము దిగి యరుగునప్పుడు ప్రహారమృగబాధ గలుగకుండ ననుగ్రహింపుము నిష్కంటకమైన దారిఁజూపు' మని ప్రార్థించి నడువ దొడంగెను.

అప్పు డతనికి నిరువంకలఁ గుసుమ కిసలయఫలదళమనోహరములగు తరులతా గుల్మములచే నలంకరింపఁబడిన సోపానమార్గ మొండుగనంబడినది. అది యక్షిణీ ప్రభావమని సంతసించుచు నతం డాగిరి నర్మతలంబున దిగెను. తత్ప్రాంతంబున మూఁడు దెసల సముద్రము, నొక దెస తామ్రపర్ణీనదియు నావరింపబడి యున్నది. దానిం దాటుట యెట్లని తలంచుచున్నంతలోఁ గొందఱు నావికు లొకయోడం దీసికొని యా తీరమున కరుదెంచి వాని నా కలముపై నెక్కించుకొని యవ్వలి రేవునదింపి పోయిరి వసుంధరుఁ డా తీరమునఁ దిగి యందుఁగల జనపదంబులమీఁదుగా బ్రయాణము గావించెనని యెఱింగించి మణిసిద్ధుం డవ్వలి వృత్తాంతము తరువాత మజిలీయం దిట్లని చెప్పఁదొడంగెను.

కళావతి కథ

గోపా ! విను మిట్లు కళానిలయయగు నతఁడు కళావతి యనిద్ర ప్రభావంబున దూరదేశ కాంతారాంతరంబున నుంచి యతని దిరంగ నెఱుంగక ప్రాతఃకాలమున వాయస ప్రలాపము వీనం దడువుకొనుచు లేచి నలుమూలలు చూచి యక్కాననము గాంచి మేను వడవడ గన్నులు మూసికొని అయ్యో ! నే నిక్కడి కెట్లు వచ్చితిని ? యంతఃపుర మేమైనది ? ఇట్లు స్వప్నము గంటినా యని పలుతెఱంగులఁ జింతించుచుఁ బెద్దతడవు కన్నులు మూసికొని యది స్వప్నావస్థకానియట్లు నిశ్చయించి మరలఁ గన్నులం దెఱచి యాత్మగతంబున ——

మ. అకటా ! యుగ్రశరభాది ఘోరమృగవా • ర్యాకాంతారభూ
మికి నే నెట్లరుదెంచితిన్ సఖులిదే • మీ! కానరారిందు మా
మకపద్ధాంత మణిప్రభాలలిత హ • ర్మ్యంబెందుఁ బోయెన్నృపీ
యిఁక గర్తవ్యమదేది ? యేమి గతిప్రా • పెవ్వారు నాకీయెడన్.

అని పెక్కుగతుల విచారించుచు నట్టులిట దవలిక యట్టియొక చెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండెను. మిట్టమధ్యాహ్న మైనంత నాదారి నదాచారి యను బ్రాహ్మణుండు పల్లెకుఁబోయి తిరిపె మెత్తుకొని వచ్చుచు నెండతాకున నలసట జనింప మఱ్ఱిమూటలు [illegible] విశ్రమింపఁదలంచి మూటలు దింపికొనఁబోవుచుఁ దటాలున [illegible] తళుక్కుమనెడి వాల్గంటియుం బోలె మెఱయుచుఁ బంగ్రేదేశముల [illegible] నవరత్నమయవిభూషణములచే నలంకరింపఁబడియున్న యా బాలికం గాంచి [illegible]భయకలితమతియై క్రమ్మఱి చూచుచున్న యాజన్నిగట్టుం గాంచి [illegible]ంచనగాత్రి యిట్లనియె.

బాపఁడా ! నన్నుఁజూచి యట్లు వెఱచుచున్నావేమి ? నేను భూతమును గాను, దాపునకురమ్ము అని పలుకరించిన నా విప్రుండు గుండె ఝల్లుమన నమ్మా ! నేఁటితో నాపని తీఱినది. ఈ చెట్టుమీఁద బ్రహ్మరాక్షసియున్నది. యది యనేక రూపములతో వచ్చి ప్రజలమోసము చేయునని చెప్పుదురు. నిజముగా నది మనుష్య బాలికయే యైనచో నిట్టి సుందరము నిట్టి యలంకారములు గలి[illegible] యరణ్యమున నేమిటికి వసించెడిది ? ఇది నాపని పట్టుటకే [illegible] ప్రాప్తమైనది. ఇప్పుడేమి చేయుదును ? [illegible] నా [illegible] [illegible] అక్కటా ! ఇది గుణేలునలేచి నా [illegible]

అదిగో లేచుచున్నట్లు కనంబడుచున్నదని బెదరుచు గదలక ప్రాణములు పోయిన వానివలె నిలువంబడియున్న యా బ్రాహ్మణుం గాంచి యా చిన్నది యల్లన లెమ్ము వృద్ధుండా! నేను పెద్దపులి ననుకొన్నావా? భయములేదని పలుకుచు నతనిదెసకు రెండడుగులు నడిచినది.

అప్పు డతండు తల్లీ! నీకు నమస్కారము. నాజోలికి రాకుము. నాకు పెక్కండ్రు పిల్లలు కలిగియున్నారు. నేనొక్కరుండ వారికిదిక్కు. రక్షింపుమని పలుకుచు వెనుక తిరిగి కాలికొలది పరుగెత్తెను. ఆ చిన్నదియు నట్టడవిలో మనుష్య సహాయము దొరకెనని సంతసించుచు నతని వెంపునకు నవ్వుకొనుచు లేచి యా దెసకే నడువం దొడంగినది.

అప్పు డతండు కొంచెము దూరము పరుగెత్తి వెనుకకుం దిరిగి చూచెను. ఆ చిన్నది తనవెనుక వచ్చుచుండుటచూచి తన్నుం జచ్చినవానిగా నిశ్చయించి పోవుటకు కాళులురాక తడంబడుచుండ నా ముష్టిమాటలు బరువై దిగజారి కాళ్ళకుం దగిలికొన మెలికెపడుటయు నేలం జతికిలం బడియెను.

అంతలో నాచిన్నదివచ్చి కలిసికొని తనుంజూచి వెఱచి పిఱికి తనమునం బారిపోవుచున్నాండని తెలిసికొని భయం బుడుపందలంచి నేలంబడిన యవ్వృద్ధుని వేలుపు చేతులు పట్టుకొని లేవనెత్తంబోయినది. అప్పుడబ్బాపనుండు మొఱ్ఱోయని యఱచుచు "నన్ను బ్రహ్మరాక్షసి చంపుచున్నది. ఎవ్వరైన వచ్చి రక్షింపరే" యని యఱచెను. అప్పుడా చిన్నది నవ్వుచు విప్రుండా "నేను బ్రహ్మరాక్షసినికాను, కృష్ణదేవరాయల" కొమార్తెను. నాపేరు కళావతి యండ్రు. నీవేదియో నాకు సహాయము చేయుదువని తలంచి నీదాపునకు వచ్చుచుండ నన్నుంజూచి పాఱిపోయెదవేమిటికి? లెమ్ము. లెమ్ము. నన్ను మాయూరుజేర్చితివేని నీదరిద్రము వాయంజేసెదను. నన్నిప్పుడు మాయింటికిం దీసికొని పొమ్మని నైపుణ్యముగాం బలికిన నమ్మకతండు పెదవిండై బ్రహ్మరాక్షసులా! నీవిలాగనేచెప్పి ప్రాణములు తీయుదువంట. నీమాట యెట్లు నమ్ముదును? ఇంతమంది యుండ నీకు నేనే దొరకితినా విడువుము, విడువుము. నీపేరు చెప్పుకొని బ్రతికెద నని యొకతెలుంగకయే పిడుకొనం దొడంగెను. అయ్యో! పిచ్చిబ్రాహ్మణుండా నామాట నమ్మవేమి? నేను బ్రహ్మరాక్షసినైనచో నిన్నింతసేపు బ్రతుకనిత్తునా? ఈపాటికే మ్రింగివేయుదును. దైవముతోడు. నేను రాజపుత్రికను, నన్ను మావిజయ నగరము జేర్చుము. నీకు మంచి పారితోషిక మిప్పింతునని చెట్టించి నాలుగుసార్లు చెప్పగా నెట్టకేలకు గొంచెము ధైర్యము దెచ్చుకొని నీవు రాజపుత్రికవైనచో నొక్కరిత నీయడవికెట్లు వచ్చితివని యడిగిన నమ్మగువ యతని కిట్లనియె.

అయ్యా! నావృత్తాంతము వినిన నీవిట్లు జడియక పోవుదువుగదా! నిన్న నేను మాయింతఃపురములోం జాలపిచ్చుకపోవు దనక కొత్తుదించునదవ పంచు కొంటిని. ఇదియేమి యింద్రజాలమో తెలియదు. నేఁడి యుదయమున నిద్రమేలో

నండి. ఇందులకు మాలకుమారుని వలెనుండ యాలోచింపు నప్పున్నదాన గూర్చుండనమ్మంగని. ఇంతలో నీవు వచ్చితివి. నన్నుఁ జూచుటచే నాకంత కొంత తగ్గినది. నిను తనవారని నమ్మిన నీవు నా పెనుపను పెటికి నన్ను మోసము చేసితివని నీకుఁ దానంత పారితోషిక మిప్పింతును యతండు నమ్ము నట్లు పలికెను.

అప్పుడతండు గుండెఁ గుదుటపడఁజుని ధైర్యముతోఁ గన్నులం దెరచి అమ్మా ! తల్లీ ! నీవు రాజపుత్రికవా ! యెఱుఁగక బ్రహ్మరాక్షసి వనుకొంటిని నన్ను ! క్షమింపుము. మీతండ్రి ప్రసిద్ధి వినియుంటి, మీదేశ మిచ్చటికి జాలదూర మున్నది. కానిమ్ము. నెమ్మదిమీఁద నిన్నుఁ మీయింట్లు చేర్పవాఁడ నిప్పుడు మాయింటికి రమ్ము పోవుదము తలపస్తుపులతో నిన్నుఁ జూచిన ప్రజలు దొంగలగుదురు. తీసి నాకిమ్ము మూటఁగట్టి గుప్తముగా దెచ్చెదనని చెప్పుటయు నాబాలిక సరేయని యామండనము లన్నియుఁ దీసి యాభూసురున కిచ్చినది. అతండు బియ్యము పారఁ బోసి యామండలముల మూటఁ గట్టికొని యాబాలిక వెంటరా తన గ్రామమునకుఁ బోయెను.

గీ. తాటకకు మేనయత్త పూ • తనకుఁ దల్లి
శూర్పనఖ పెద్దకూఁతురె • చ్చుక హిడింబి
కక్కలంకిణిచెల్లెలో • యనఁగ వెలయుఁ
జోలగయ్యాళి యాసదా • చారినారి.

ఆ రాగ యింటికివచ్చి మగనిం జూచి కసరుచు నీబాలిక నేయింటికిఁ దీసికొని వచ్చితివి ? దీనిసంతోషమున మన్నియెత్త మానిపేసితివి కాబోలును. నేఁడు మీయం దరిపొట్ట లెటుల పూడ్చికొనెదరు ? ఈ పాడుకాపురము చేయలేక నేను చచ్చిపోవు చున్నానని నోటికి వచ్చినట్లు ప్రేలుటయు నతండు రహస్యముగా నోసీ ? యీబాలి కను నిందింపకుము. శ్రీకృష్ణదేవరాయల కూఁతురు. ఇవిగో ! దీని నగలు తీసి నాకిచ్చినది. వీని వెల పదివేలకు మించ యుండును. పాడుబియ్యమెక్కడపూటకుఁ జాలవని పారఁబోసి వీని మూటఁ గట్టుకొని వచ్చితిని. తప్పా ! చెప్పుము. ఈచిన్న దానినిగన్న తండ్రి కప్పగించిన మంచి పారితోషిక మిప్పింతునని చెప్పినది. మేము రేపే పోయెదమని యాకథయంతయుం జెప్పిన విని యాగయ్యాళి మొగము వికసింప నబ్బురపాటుతో నా మండనము లన్నియు లెక్కించుకొని మూటఁగట్టి లోపల దాచి వచ్చిన మగని కిట్లనియె. నీవీ తొందరలందు బెట్టుకొనియొక్కరితం దీసికొనిపోయి తండ్రి కప్పగింతువేని రాజు నగలమాట నడుగక మానడు.

అప్పుడు మనమాయలంకారముల నిచ్చి యుపకారమునగదా ? అతండు మనమేమి కానుకలిచ్చును ? వీని వెలలోఁ బదవవంతైనను బహుమానమగునా. మంతెల యిచ్చినది విడిచి రాఁబోవు దానినిమిత్తము నిన్నుఁ నేల ? వినుండీ చిన్న

దాసిని దండిశ్రీయుద్ధకుఁ దీసికొని పోయెదనని చెప్పి యడవిలో నేనూతిలోనో పార వేసిరందురు. పిమ్మట మనల నెవ్వరు వారుండరని బోధించినదని యతండు మది యొడంబడకున్నను భార్యవలన భయంబున మాటాడలేక సమ్మతించి యూరి కొనియెను.

మ. కులనిర్మూలనకారణంబు ప్రతిభా • కుట్టార ముద్వేగకో
పలతాదోహద మాజవంజవసుఖ • ప్రత్యూహ మాత్మవ్యథా
జ్వలనజ్వాలిక కామినీనయన వీ • క్షాపాతసంరోధి ని
త్యలఘుత్వాశ్రయభూమిలేమి యదియా • హా ! యేమిగావింపదో.

అని మున్నొక కవి వ్రాసియున్నాఁడు గదా ! అధూర్త కళావతిని గొన్ని దినములు తనయింటఁ బెట్టుకొని యొరులకు తెలియకుండ నన్నపానాదు లొసంగి లాలించుచుఁ గాపాడినది. మఱియొకనాఁడు బాలిక యాపిన్ననితో తాలా ! మనమిక్కడ కకువచ్చి పెక్కు దినములైనది. మా యూరి కెప్పుడు తీసికొనిపోయెదవు ? ఉపేక్ష చేయుచున్నావేమి ? నన్నింగానక మావారు విచారించుచుందురు గదాయని యడిగిన నాపాలుండు భార్య నడిగినగాని యేమియుఁ జేయను కావున నామాట నాకాంతతోఁ జెప్పెను.

ఆ వంచకురాలు మఱునాఁడు వానికిఁ బయనము సవరించి చేయవలసిన కృత్యములు మగనికి బోధించి యంపినది. ఆ సదాచారి యా నారీమణిని ఘటముపై నెక్కించుకొని యొకయడవి దారింబడి నడుచుచు నొరట నొరట యగాధహ్రదంబు గాంచి యందా సుందరిం బడవేయఁబోయి యంతలో నాత్మగతంబున నయ్యో ! నా భార్య దీనిం గూపంబున బడవేయమని చెప్పినది కదా. ఈ ముద్దు బాలికను నాచేఁతులతో నెట్లుపారవేయుదును ? పాప మీపాప నీళ్ళు త్రాగి పెద్దతడవు బాధపడి ప్రాణములు విడుచును. ఇది మరణమునకు సులభసాధనము కాదు. మఱియొకవిధము గావించు నది యాలోచించి యవ్వంగసలిపైన నడువఁజొచ్చెను. ఆ పెఱుందక్కలకలతిం బంపు తలంపులలో నడచి తెరపులనే నడచుచుండెను. మఱికొన్ని పయనంబులు గడచినంత నొకనాఁడప్పేడియ తనతొడపై శిరంబిడి నిద్రించుచుండ నాబిన్నగట్టులాలోచించెను. ఇప్పుడీపిన్నది నిద్రపోవుచున్నది. దీని కంఠము పిసిగిన నిమిషములో జావంగలదు. అట్లు చేయుదునా ? అని చేతులు మెడపైనుంచి అబ్బా ! యీబాలిక నాకేమియపకారము చేసినది ? పాపము తననుగల మాటయైన నెప్పుడు తలపెట్టలేదే, ఇట్టిదానినెట్లు చంపుదును ? ఓహో యిది యనుగకున్నను దీనితండ్రి తొందపులేనని యనుగక విడిచి పెట్టును ! అప్పుడు నేనింటికిఁబోయిన నాభార్య నన్నుఁ దిట్టకమానదు కావున దీనిం జంపుటయే నిశ్చయము చెప్పినదానిం జేసెదంగాని యని తలంచి యప్పుడు నిద్రలేచిన యా బాలిక నెత్తుకొని తెరువు నడువఁజొచ్చెను.

మఱియొకప్పు డపహృతమతి నీ దిగులుచుండ నతండయ్యో ! నా భార్య చెప్పిన

పని చేయక యింతకాల మూరక పోగొట్టితిని. నేఁక నింటికిం బోవలయును. జాలిపడిన నా మీఁదికి రాగలదు. నేఁడు దీని నెత్తిపై నాపాషాణము వైచి చంపెద. నష్టైన నాదాన బాధ తెలియక తృటిలోఁ బ్రాణము బాయఁగలదు. ఇదియే యుచితమని తలంచి యందున్న యొక పెద్దశిలయెత్తి నెత్తిపై వేయఁబోయి యంతలో నాహా ! మఱచిపోయితిని. దుర్మరణము జెందిన యది పిశాచమగునని చెప్పుదురు. ఇప్పుడు దీనిం జంపితినేని పిశాచమై యీ యడవిలో నాపని పట్టకమానదు. ఇదియును సుచితముగా లేదని తలంచి యారాయి నేలం బారవైచెను.

ఈగతి నతండా చిన్నదాని జూచిచూచి చంపలేక యెత్తికొని తిరుగుచుండ గొన్ని మాసములు గడచినవి. ఒకనాఁడా కళావతి యతనితోఁ దాతా ! నీకు దారి తెలియదాయేమి యెప్పుడు నడచిన నడవితెరువునందే నడుచుచుంటివేల ? మార్గములో గ్రామములు లేవా ? పాపము నన్ను మోచుటచేత నీ భుజములు కాయలు కాచుచున్నవి. నీ యుపకారమునకు బ్రీతి యెన్నఁడు చేసికొందునో ! యని స్తోత్రము చేయగా నవ్వుచు నతండు అమ్మా మీ యూరికి దారి నాకుఁ దెలియదు. దానంజేసి యిన్ని చిక్కులంబడుచుంటి. నిన్ను మోచుటచే నాకేమియు నలసటలేదు. మున్ని మూటలు మోయుటచే నిదివఱకే నా భుజములు కాయలు కాచినవి. నీవు సంతసించినం జాలునని పలుకుచు మఱికొన్నిఁ బయనములుచేసి దైవికముగా నొకనాఁడు కుముద్వతి యను పట్టణము జేరెను.

అందొక సత్రంబున బసజేసి యతండా బాలికతోఁ గూడ సందడి చావడిలో విశ్రమించి నలుగురాలు చెప్పుకొనుచుండ నెదుటి గోడపై నొక ప్రకటన పత్రిక గనంబడెను. అందు నీతత్పురాధీశుండగు కుముద్వంతుని కూఁతురు కౌముదితోఁ జదరంగమాడి గెలిచిన వారికిఁ బదివేలమాడలు కానుకగా నీయఁబడును. ఓడిపోయిన పురుషుండు తక్షణ ముఱిదీయఁబడునని తత్ప్రకారమంతయు నందు వ్రాయఁబడి యున్నది.

ఆ పత్రికఁ జదువుకొని యావ్రాతఁ దీసుకొని నవ్వుచు నబ్బాలికతో నమ్మా ! నీవు నేర్పుగాఁ జదరంగ మాడఁగలనని నాతోఁ జెప్పియుంటివి. ఈ దేశపు రాజకుమారి కౌముదితో నాడి గెలువఁగలవా ? పదివేలమాడలు కానుక యిత్తురట. ప్రకటన పత్రిక చూచితివా యని పలికిన నబ్బాలిక నవ్వుచు తాతా ! నిజముగా ఆమె యాట చేసియుం గెలువఁగలను. పదివేలమాడలు నీచేతిలో నున్నవని తలంచి యుండుము నే నాడెదనని వారితోఁ జెప్పిరమ్మని యుత్సాహంబు దీపింపఁ బలికిన నతండు నవ్వుచు నాత్మగతంబున నిట్లు తలంచెను.

ఆహా ! దైవము ప్రయత్నమునకనే కార్యములు సఫలము జేయుచుండును. నా భార్య మాటచొప్పున నీ బాలికను దారిలోఁ గడతేర్పకపోవుటయే మేలైనది. ఈచేసియ చదరంగమాడి యోడిపోయినచో నాచేతితోఁ జంపనక్కరలేకుండ వారే కడతేర్పుదురు.

గెలిచెనేని బదివేలమాడలు రాఁగలవు. ఎట్లైనను లాభమేగదా! పాపమీచిన్నది యోడిపోయినఁ జంపబడుననుమాట గ్రహింపలేదనుకొంటోలు. నేనది తెల్లముచేయనేమిటికని తలంచుచు నవ్వించుబోఁడి కిట్లనియె.

అమ్మా! దీనికి మనమిప్పుడొక యుపాయము చేయవలయును. నీవుఁ బురుషవేషమువైచి నాకుమారుండని చెప్పెదను. నీవు రాజపుత్రికతోఁ జదరంగమాడి గెలిచితివేని నీ మూలమున నాకును గీర్తిరాఁగలదు. ఈపాటి యుపకారము జేయఁదగుదువని నుడివిన నప్పఁడతియు నందులకు సమ్మతించినది.

కళావంతుని కథ

అప్పుడు గుప్తముగఁ గళావతికిఁ బురుషవేషమువైచి యాపాఱుండు తదీయ రూపవిశేషమున కచ్చెరువందుచుఁ గళావంతుఁడను పేరతోఁ బిలువఁ దొడంగెను.

అప్పుడు కళావతి పదునారేఁడుల ప్రాయముగల చక్కని బ్రహ్మచారి వలెఁ బ్రకాశింపుచుండెను.

సదాచారి యక్కుమారుండీసుతుని మఱునాఁడు ప్రాతఃకాలమున రాజ సభకుఁబోయి యందున్న యధికారులతోఁ ఈనకుమారుండు కౌముదితో జదరంగ మాడుటకైవచ్చెనని చెప్పెను. ఆ యుద్యోగస్థులు కళావంతుని సౌందర్యాతిశయమున కచ్చెరువందుచు సదాచారితోఁ బాపఁడా! నీవు ధనమున కాసపడి మన్మథునివంటి కుమారునేల జంపుకొనియెదవు? కొమ్ములు తిరిగిన వారు వచ్చి యాడలేక యోడిపోయి యురితీయఁబడిరి. వీఁ డెంతవాఁడు. పాప మీపాపనికింకను ముక్కుపచ్చలారలేదే? ఎండయిన ముష్టియెత్తుకొని బ్రతుకఁగలఁడని బలుదెఱంగుల బోధించిరి. కాని సదాచారి వారి మాటలఁ బాటింపక యాటకు సెలవిమ్మని యమ్మాటికిం గోరుకొనెను.

అప్పుడా యధికారులా సదాచారిచే నోడిపోయినచో నురితీయుటకు సమ్మతించినట్లొడంబడిక వ్రాసి పుచ్చుకొని యా వృత్తాంతము రాజపుత్రికకుఁ దెలియ జేసిరి. రెండు గడియలలో నేఁటికి మూఁడవనాఁడు మధ్యాహ్నమున విప్రకుమారుని మా యంతఃపురంబునకుఁ బంపుఁడని కౌముది యొద్దనుండి యాజ్ఞాపత్రిక వచ్చినది.

ఆ పత్రిక జూచుకొని వారు పాఱుఁడా! నీ కుమారుని కింక మూఁడు దినములు యాయువు గలిగియున్నది. అప్పుడు తీసికొని రమ్మని పొమ్మని చెప్పుటయు నతండు కళావంతునితోఁగూడ స్వగృహమున కరుదెంచెను. కళావంతుని జూచిన వారెల్ల జాలిపడుచు బాలుఁడా! మీ తండ్రి సొమ్మునకాసపడి నిన్ను జంపుకొనుచున్నాఁడు. నీ వందుల కొప్పుకొనబోకుమని కళావంతునికి బోధించుచుండిరి. నవ్వుచు నతండు వారిమాటలఁ బాటింపఁడయ్యెను.

అంత మూఁడవనాఁడు సదాచారి వానిం దీసికొని యాస్థానమున కరిగెను. అంతకుమున్న రాజపుత్రిక సఖురాండ్రతో వాని రాకకై యందు వేచియుండెను.

కావున నా ముద్దియలిద్దరు కళావంతు నంతఃపురమునకుఁ దీసికొనిపోయి చతురంగ కేళీశాలలోఁ గూర్చుండఁబెట్టిరి. అంతలో నా రాజనందన సకలాభరణభూషితయై సఖీ పరివృతయై యరుదెంచుచు నల్లంతదవ్వున నక్కళావంతుంగాంచి తదీయరూప రేఖా విలాసములకు వెఱగుపడుచు నోహో ! పరమేష్ఠి సృష్టి వైచిత్ర్యమున కియత్తలేదు కదా ! ఇట్టి సౌందర్యశాలిని బేదపాఱునికిఁ బుట్టించిన యొక్కటియే యతని లోపమై యున్నది. అయ్యో ! వీఁడు నాతోఁ జదరంగమాడి జయింపఁగలడా ! వీనింజూచి నా యెడద జాలిఁబొందుచున్నది. కారణమేమియో తెలియదు. వీని నెట్లు జంపింతు నని యాలోచించి నొకచీఁటి వ్రాసి చెలికత్తియచే నతనియొద్ద కనిపినది.

"మాణవకోత్తమా ! నీ రూపము దర్శనీయమై యున్నది. నీవు నాతోఁ జదరంగమాడి జయించుటకల్ల. మదీయ శపథంబు కడుదారుణమైనది. ఇప్పుడైనఁ బ్రతుకఁగలవు. లెస్సగా నాలోచించుకొనుము." అని యున్న యా పత్రికందీసికొని పోయి యొకబోటి వాని కిచ్చినది.

దానిం జదివికొని యతండు మఱియొక పత్రిక నిట్లు వ్రాసెను. "తరుణీ ! దాక్షిణ్యము జన్మముతోడనే గలుగవలసినది. నీ హృదయంబునం గనికరమేమియు లేనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కానిచో నట్టి వ్రత మేల పట్టెదవు ? నిపుణమతి కిదియా తెరవు ? చాలు చాలు. నన్ను జూచి జాలిపడనక్కరలేదు. నీవు గెలిచిన పిమ్మటఁ గరుణించి విడుతువుగానిలే. నీ యాటలు మూడునుఁ వరుసగఁ ద్రోసిరాజు చేయక పోతినేని నన్ను గెలిచినవానిఁగా దలంపుము." అని వ్రాసి దానిదియగ రాజపుత్రిక నొద్దకుఁ బంపెను. ఆ బోటి యా చీటిం జూచికొని వాని ధైర్యమునకు వెఱగందుచు నల్లనబోయి వానిరభిముఖముగా నమర్పింపఁబడిన రత్నపీఠంబున గూర్చుండెను. అంతలో సఖురాండ్రు నీలోపల పద్మరాగ మణిశకలములచేఁ గూర్పంబడిన కేళీ ఫలకము వారి నడుమ నిడియందు సితాసితమణి విరచితమైన బలము నవరించిరి.

మఱియుఁ జుట్టునుం గూర్చుండి సఖురాండ్రు వారియాటల జూచుచుండిరి. అప్పుడు మొదట రాజపుత్రికయే మూడెత్తులు ఆరిపినది. పిమ్మట నా భూసురుండు క్రొత్తమాదిరిగా నెత్తులు వైచెను. వాని జూచి యా చిన్నది యాలోచింపుచుండ నతండహో ! యింత యాలస్యము చేసిననెట్లు ? ఇదియా నీ విన్నాణము ? ఇంత సేపాలోచించి వైచిన యెత్తిదియా ? యిందీయపత్రభంశమున్నది చూచితివా ? ... పూత్రము పాటవము కే యింతపన్నిదము వైచితివి ? యేమో యనుకుంటిని చాలు చాలు. అదిగో మంత్రి వచ్చుచున్నాఁడు. చూచుకొనుము కావలసిన నీ యెత్తిచ్చెద దీసికొనుము అని హేళనగా మాటాడుచు నాడియాడి చేడియా ! పాప మెఱ యని సేయుగక మా బంటునే నా మంత్రిం జంపితివి గదా ఇదిగో చూచుచుము మొదట నడుతు పెట్టిన బంటుచే ద్రోసిరాజైన నీయాటఁ గట్టినది. అని పలుకుచు రెండవ యాట యవలీలగా గట్టెను.

అప్పుడా రాజపుత్రిక విస్మయ రసావేశహృదయయై అయ్యో నా బుద్ధి యింత మొద్దువోయినదేమి ! వీని యెత్తులే నాకుఁ దెలియకున్నవి యాలోచించినట్లే పనంబడఁడు. తనయాటఁ గాచుకొనుచున్నట్లు తోచదు. అన్నన్నా ! యెరలువైచి రాజునకు జంతువుల దూరము జేసి తృటిలో నాటగట్టివైచెనే ! ఆహా ! యింతనేర్పరిని నేను జూచి యెఱుఁగనని యక్కజమందుచు వెండియు రెండవయాట ప్రారంభించి తన బుద్ధియంతయు వ్యాపకము జేసి యాడినదికాని యదియు నాతండ్రక్రమముననే త్రోసి రాజు చేసెను.

అప్పుడా చిన్నది ఓన్నవోయి మూఁడవయాటకు బలము సవరింపుచున్న సమయంబున నతండు నవ్వుచు బోటీ ? నీ యాటపాటవము దెలిసినది. ఈ సారి మంత్రిఁదీసి నిన్నుఁ ద్రోసి రాజుఁజేసెదఁ జూడుము. అట్లు చేయకపోతినేని నీయాట లన్నియు నోడినట్లు సమ్మతింతునని మూఁడవయాట ప్రారంభించెను. అప్పుడప్పడఁతి తన జంతువు లన్నియుం జంపుకొన్నకాని యతండు చెప్పిన గడిలోని బంటుం జంపలేక పోయినది. అతం డాబంటుచేతనే త్రోసిరాజుచేసి పన్నిదము గెలిచితినని కేకలు వైచెను. అప్పైదలి లజ్జావిషాదవిధుర హృదయయై తలవంచుకొని యెక్కింతసే పూరకొని ఓహో ! నీ కృషియంతయు నీ యాటలోనే చేయంబడినట్లు కనఁబడుచున్నది. విద్యలలో నిటువంటి ప్రవేశము గలిగిన రెన్నయంగుగాదాయని పలికిన విని యతండిట్లనియె. పడఁతీ ! నీవే విద్యలలోనైన నాతో బ్రసంగించి గెలువుకొంటివేని నేను జనరంగములో నోడినట్లే యెంచుకొనియెద. నడుగవచ్చునని యుత్తర మిచ్చుటయు నమ్మచ్చెకంటి తాను జదివికొనిన విద్యలలోఁ గొన్ని శంకలు చేసినది

తత్ప్రశ్నముల కతండవలీలగా నుత్తరము జెప్పి నాలుగువేదములలో నాఱు శాస్త్రములలోఁ దనకుఁగల పాండిత్యమంతయుం దెల్లమగునట్లుపన్యసించి యా చంచలాక్షికి వాగ్బంధము గావించెను. కౌముది కళావంతుని రూపమునకు విద్యకు మిక్కిలి యాశ్చర్యమందుచు నతండు తన్నెత్తిపొడిచిన మాటలు హృదయశూలములై బాధింప సఖీ ! యీ పాఱుఁడు మాటలు పెక్కు నేర్చియున్నాఁడు తక్కిన పాండిత్యమువెనుక విమర్శింతుగాక. ఈ పందెము గెలిచినందులకుఁ బారితోషికము పంపుదుమని చెప్పుమని పలుకుచు లేచి లోపలికిం బోయినది.

అప్పుడు కళావంతుఁడంగనాజనలు మార్గమెఱింగింపఁ గొల్వుకూటమునకు వచ్చి యందున్న సదాచారితోఁ గౌముది గెలిచితినని చెప్పెను. ఆ మాటవిని యతండు గంతులు వైచుచు వానిం గౌఁగిలించుకొని తండ్రీ ! నీ కతంబున నా కులంబు వన్నెకెక్కినది. నేను ధన్యుండ నైతినని స్తోత్రములు చేయఁదొడంగెను. అందున్న అధికారులును వాని విద్యాపాటవము విని యచ్చెరమందఁజొచ్చిరి. పిమ్మట సదాచారి కళావంతునితోఁ గూడనధికారుల యనుజ్ఞ వైకొని సత్రమునకు వచ్చెను.

అప్పుడు అందున్న బ్రాహ్మణులెల్లరు మూగికొని యోహో ! వీని ప్రాయ

మెంత ? బుద్ధియెంత ? విద్యయెంత ? యని యూరక స్తోత్రములు చేయుచుండ విని వారితో పారిశర్యుఁడను బ్రాహ్మణుం డిట్లనియె.

విప్రవరారా ! మీరీ బాలుండు కౌముదినిఁ జతురంగములో గలిగెనందులకే యాశ్చర్యపడుచున్నారు. వీనికంటె రెండు మూడేడులు పెద్దగా నుండును. పాండ్య మహారాజు గారి యాస్థాన పండితుఁడు విష్ణు గుప్తునికొడుకు దేవగుప్తుండను బాలుఁడీ నడుమ కృష్ణదేవరాయలవారి పండితులతోఁ బ్రసంగించెను. వాని విద్యాపాటవము వినిన నెంత యక్కజమందెదరో గదా ! తద్వృత్తాంతము జెప్పెద నాలింపుఁడు.

దేవగుప్తుని కథ

పాండ్యదేశ ప్రభు వగు మలయధ్వజుండు పండిత ప్రియుండని వాడుక యున్నది గదా ! ఈ నడుమ రాయలవారి యాస్థాన కవులు పెద్దన్న రామలింగకవి లోనగు పండితులు దిగ్విజయము చేయుచుఁ దద్రాజధాని యగు మధురాపురమున కరు దెంచి యన్నరపతితోఁ బ్రసంగ సంగరార్థులమై యరుదెంచితిమని చెప్పిరి. అప్పు డప్పార్థివోత్తముండు మిగుల సంతసించుచు విష్ణుగుప్తుండను తన యాస్థానవిద్వాంసునకా వార్తఁ దెలియఁజేసెను. ఆ సూరిసత్తముండు తానా సభకు రాక పదియాఱేడుల ప్రాయముగల తన కుమారుని దేవగుప్తుఁడను మాణవకుని బంపెను. వాని రూపరేఖా విలాసములు వింతగును జయంతునకుం గూడ లేవని చెప్పఁగలను. పల్లకి యెక్కి వచ్చిన యా మాణవకుని జూచి సభాసదులు విస్మయకరమైన విమతులై చూగనవోదం గిరి. ఆ విద్వత్ప్రభావముచే యంతకు పూర్వ మున్నఁడు నిట్లు చదువ రాలేదఁట. అదియే ప్రథమసమాగమసమట దుర్నిరీక్షణము గు వదియ తేజమునిరు వెలుగుఁ జెందుచు నా భూపతి యనుఁగ సతంచు తన కథ జెప్పెను. అప్పుడతండు ప్రతివాదిగా నిరూపింపఁ బడి యా పండితుల కభిముఖముగా నున్న పీఠంబుపైఁ గూర్చుండెను. అంతలోగఁ ప్రమోగనది ఆ గురుతు గ్రహించి దేవగుప్తుండు లేచి సభ్యులకు నమస్కరించుచు, వౌలుర విద్యాపవర్తిని గురించి కొంచె ముపన్యసించెను. ఆ యుపన్యాసము విని సభాసదులు మంత్రింపబడినట్లు కదలక యట్టె వినుచుండిరి. తరువాత నతండు వాదుల యభిప్రాయమో తెలిసికొనవలయునని యడిగిన వారి శిష్యుఁ డొకండు లేచి యీ పద్య మును జదివెను.

సీ. రామలింగకవీంద్ర • రాజరత్నమితండి
తలకాంధకవియ వి • తామహుండు
పెద్దనామాత్యుండు • బుద్ధిమద్యుల ముఖ్య
తిమ్మనకవి యూను • ధీవరుండు

అయ్యలరాజ వం • శాబ్ధిసోముఁడు రామ
భద్రుఁడు కవితాస • ముద్రుఁడితఁడు
మల్లసకవి రాజ • తల్లజుండతఁడు భూ
ర్జటిపెద్దరతుఁడు భూ • ర్జటియతండు

గీ. సకలరాజాధిరాజ సం • స్థానకలిత
భూరితకీర్తి పింగళి • సూరియాతఁ
డాపకపితాధురంధరుం • డతఁడు రామ
రాజభూషణ కవిరాజ • రాజమౌళి.

అని యెఱింగించుటయు నవ్వుచు వసుంధరుఁడు ఓహో ! వీరా తెలిసినది తెలిసినది. వీరినే కాదా గజములని పిలుచుచుందురు. వీరి చరిత్రము లింతకుముందే మదీయ శ్రోత్రానందము గావించినవి. నరేంద్రా వీరితోఁ బ్రసంగించుటకేనా విఘ్నగప్తున కంతతీక్షముగాఁ బత్రిక వ్రాసితివి ? భళిరేయని యెకసక్కెము లాడిన నారాజు వాని మాటలకు వెఱఁగుపడుచు నీవుగొండికవుగావున నిట్లనుచున్నావు. తత్పాండిత్య మెఱింగి పలుకుమనుటయు దేవగుప్తు డిట్లనియె.

అయ్యా ! నే నెఱుంగఁబట్టియే యిట్లనుచున్నాను. వీరు మందారవల్లి యను మహా విద్వాంసురాలితోఁ బ్రసంగించిన విషయము నెఱింగినచో వీరికి వీరింత జడియక పోవుదురు గదా. తత్సంవాదమే వీరి ప్రజ్ఞాప్రభావంబులు వెల్లడి చేయుచున్న దని పలుకుటయు భట్టుమూర్తి జనాంతికముగా నోహో ! యీ రహస్యము వీని కెట్లు తెలిసినదో గదా ? వీని మాటలు మిగుల బ్రగల్భముగా నున్నవి. సింహపోతంబునెం జూచిన కలభంబుచాడ్పున నా హృదయము వీనిం జూచి వెఱచుచున్న దేమియోయని పలుకుటయు రామలింగకవి మాటకుఁ బదియుక్తులతోఁ జెడు నాకు సైతము వీనికిఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పుట కేమియుం దోచకున్నది వీఁడు మనకు వాగ్బంధముజేసెనా యేమి యని పలికెను. తక్కినవారును వీరికి లనముగా మాట్లాడికొనిరి.

అప్పుడారాజు సూరిసత్తమా ! యుత్తములు తమ ప్రజ్ఞను క్రియారూపముగాఁ జూపెదరు. మాటలతో నేమియేమి. వాదమునకుఁబూనికొమ్మని పలికిన నతం డయ్యా ! కవులతోనా గజములతోనా వీరితో నెవరితోఁ బోట్లాడుదు నని యడిగిన నారాజు నవ్వుచు శాస్త్రములతో బోట్లాడుమని పలికెను.

వీరాంధ్ర కవీంద్రులు శాస్త్రములన్నియు సంస్కృతభాషలో నున్నవి. అవి వారెఱుంగుదురో యెఱుంగరో యని సంశయించుచున్నాను అని పలికిన నలుకతోఁ బెద్దన్న కవిలేచి యేమేమీ ! కాలకా ప్రగల్భములు చెప్పి భాషించుచున్నావు ? ఈ రామలింగకవి మందారవల్లి యుద్ధాహరం గావించిన వృత్తాంతము నీ వెఱింగిన నిట్లనవు. మాకు సంస్కృతమురాదనియట్లు వక్కాణింపుచున్నావు. ఏ శాస్త్రములోఁ బ్రసంగింతువో

తుదఁ జెప్పెను. పూర్వపక్షము చేయుదునని పలికెను. అప్పుడు వారికిట్లు సంవాదము జరిగినది.

వసుంధరకుఁడు — అయ్యో ! పేరు గొప్ప గుంత మీరు పెద్దన్నలు గదా లోకపితామహులు వృద్ధులతోఁ బరిహాసము లాడరాదు. మీ రింతట విశ్రమింపుఁడు.

పెద్దన్న — నీవు వాదాలుఁడవగుదువు. సంతసించితిమి నన్నుఁ గెలిచి నీ యౌవన గర్వము చూపుము.

వసుం — మీ రొక్క పద్య మెన్ని సంవత్సరములకుఁ జెప్పుదురు ?

పెద్దన్న — అట్లడిగెదవేల గడియకు నూఱుపద్యములు చెప్పఁగలను.

వసుం — ఏమీ ? గడియకే నూఱుపద్యములు ! అందులకేనా అఱువది యేండ్ల కాఱువందల పద్యములు గల మనుచరిత్ర మొక్కటి రచించితిరి నేనుదాని బట్టి విభజించి సంవత్సరమునకుఁ బది పద్యములు చెప్పఁగలరని నిశ్చయించితిని.

పెద్దన్న — అఱువదియేండ్లు మనుచరిత్ర మొక్కటియే రచింపుచుంటి ననుకొంటివా ?

వసుం — పోనీ ; మీరు రచించిన మఱియొక గ్రంథము పేరు చెప్పుడు.

పెద్దన — అవసరము లేక మఱియొక గ్రంథము రచింపలేదు.

వసుం — అవసరమెవ్వరికి మీకా ? ప్రజలకా ?

మీరు పుట్టుపూర్వము మీ గ్రంథము లేని యప్పుడు ప్రజలు బ్రతికి రాలేదా ? మీ రొక్కరే కాదు. మీ గణమువా రందఱు నొకటి రెండు గ్రంథములు మాత్రము రచించి మా వంటి పండితులు లేరని విఱ్ఱవీగుచున్నారు. మూడాశ్వాసముల రాజశేఖర చరిత్రమను నొక చిన్న గ్రంథము రచించిన మీ మల్లన్నయు గజమే వాఁడా ! యెంత చిత్రము మనము గలుగుటచే మీ పెద్దపేరులు సార్థకముగా నున్నవి. మీరు రచించిన గ్రంథములు నేనుగా నిప్పుడు రచించెద వ్రాసికొనుఁడు.

మఱియు రామలింగకవిగారు మందారపల్లి నిజయించిన విధానమంతయు మాకు బోధపడినది. వారు పూజ్యులు కారనియు ననరాదు. దేవనాగర లిపిలో నున్న గ్రంథములేమైన నిచ్చటికిఁ దెచ్చిరేమో నాకా భాష వచ్చును. అయ్యోరే ! యెంత తొయ్యలికి నోడిపోయి వేషములు మార్చుకొని యెఱుకవాండ్రై బఫిరఖారము వహించి పాఱటిల్లిన మీరు మఱల సిగ్గు విడిచి దిగ్విజయము చేయవచ్చితిరే ! ఇంతకన్న నవివేక మెందైనం గలదా ? మీ గ్రంథములలోఁ బద్యమునకు నూఱు తప్పులు పట్టిన సమాధానము చెప్పుడు ఏ శాస్త్రములో వాదింతురో చెప్పుడు. పూర్వపక్షము చేయుదునా ? సిద్ధాంతము చేయుదునా ? యని మేఘగంభీర భాషణంబులఁ బ్రతివాదులెల్లఁ దల్లడిల్ల చూచుచుండ సకల శాస్త్రములను యుక్తి ప్రకారములచే దుర్గ్రంథస్థ శబ్దదోషంబులెల్ల వెల్ల మాసినట్లు చక్కగా మనస్సున కెక్కించెను.

సింహధ్వని వినిన మదగజంబులమాడ్కి దదియోపన్యాసము విని యా పండిత వేదండములు భీతస్వాంతులై పెదవిగదుపఁ బాలక యట్టె చూచుచుండిరి.

అంతలో నియమిత కాలప్రబోధకంబగు ఘంటానినాదంబు శ్రోత్రానందము గావించినది. అప్పుడు రామలింగ కవి లేచి సభ్యులారా! నేఁడీ బాలకుని యుపన్యాసము విని మెంతయు సంతసించితిమి. వీని ప్రశ్నలకు రేపుత్తరములు చెప్పుదుము.

వీని యంతస్సార మెట్టిదియో తెలియవలయునని యింత దనుక నుపేక్షించి చూచుచుంటిమి. రేపు తప్పక మీరందఱు దయచేసి యస్మద్విద్యా పరిశ్రమ యెట్టిదో తెలిసికొనఁ గోరుచున్నారమని పలుకుటయు సభాస్తారులెల్లఁ గరతాళములు వాయించిరి. అంతటితో నా సభ ముగించుటచే నందఱు నిష్క్రమించిరి.

అమ్మఱునాఁడు యథాకాలమునకు దేవగుప్తుఁడు మఱల సభకరుదెంచెను. పౌరులు పెక్కండ్రా సంవాదము వినవలయునని సభ నలంకరించిరి. మంత్రులు సామంతులు హితులు పురోహితులు సేవింప మలయధ్వజుండు కొల్వుదీర్చి కూర్చుండి రాయలవారి పండితుల రాక నరయుచుండెను. మిక్కిలి విశాలమగు నా సభాభవనంబున నా పండితుల యెనిమిది పీఠంబులు దక్కఁ దక్కిన స్థలమంతయు జనులచే నిండింపఁబడినది. సభ్యుల దృష్టులు రాయలవారి పండితుల రాక నా ద్వారదేశమున వ్యాపించుచున్నవి. ఎంతసేపటికి వారి జాడఁ గనంబడినదికాదు. నియమితకాల మతిక్రమించుటయు నాఱేఁడు కోపము చేయుచు వారిం దీసికొనిరమ్మని తద్వాసస్థానమునకు బలువుర దూతలం బంపెను. వాండ్రు పోయి ముహూర్తకాలములో వచ్చి దేవా! ఆ విడిదిలో నెవ్వరును లేరు. శూన్యమైయున్నది. నలుమూలలు వెదకిన నొక తలుపున నీ పత్రిక వ్రేలంగట్టఁబడియున్నది. చూడుఁడని యొక కాగిత మాపతికిచ్చిరి. అందు —

మహారాజా! మేము యథార్థమైన రాయలవారి పండితులము కాము. విష్ణుగుప్తుని కీర్తి కొఱఁతపఱుచు [illegible] యెఱుఁగక వానిం బెదరింప నిట్టివేషములతో వచ్చితిమి, మా [illegible] నీ తెలుంగున నతని బరిభవింపవలయునని తలంచితిమి. అతని పాండిత్యము మాకుఁ దెలియును. దేవగుప్తునితో మేము ప్రసంగింపఁ జాలము. నేఁడు సభకు వచ్చినఁ బరాభవమగునని యంత రాత్రులమైతిమి. మా తప్పులు మన్నింపవలసినదని [illegible]. (అందరు పకపక నవ్వుచున్నారు) [illegible] సంతోషము [illegible] దేవగుప్తుం గౌఁగలించు కొనియెను.

అప్పుడు సభ్యులెల్లరు [illegible] కొనియాడిరి. పిమ్మట నమ్మనుజపతి మంత్రులతో నాలోచించి రాయలవారి కిప్పుడే యొక యుత్తర మిట్లు వ్రాయించెను.

కృష్ణదేవ మహారాజా!

దిగంతులని బిరుదములు వహించిన మీ యాస్థాన కవీశ్వరులీనడుమ మా పురమున కరుదెంచి మా యాస్థానకవి పుత్రుండగు దేవగుప్తుండను వానితో బ్రసంగించి యోడిపోయి మఱునాఁడు వత్తునని చెప్పి మా యుత్తరము వ్రాసి యంపిరి. అది యిందుతోఁ గూర్చితిమి. అందలి నిజానిజంబు లెట్టివో మాకుఁ దెలియకున్నవి. ఏది యెట్లయినం గానిండు. ఇప్పుడు బాలపండితునితో నేవిద్యలోనైనఁ బ్రసంగించి గెలుచుకొనినవానికి మూడు గ్రామములు పారితోషికముగా నిచ్చుచున్నవాఁడ. మునుపు దబ్బరయైనను నిప్పుడు నిక్కముగా మీ పండితులం బంపుమరని నమ్ముచుంటిని,

ఇట్లు మీ విధేయుఁడు
మలయధ్వజుండు.

ఆ యుత్తరమప్పుడే రాయలవారియొద్ద కనిపి యబ్బాలునకు రత్నకటకాంగనీయుద్యానవరణంబు చెన్నిగేసిఁ గానుకిచ్చి వారి యగ్రహారమున కనిపెను. అప్పుడు నేనందుండుటచే నా విశేషములన్నియుం జూచితిని. ఈ కళావంతుడా దేవగుప్తునితోఁ బ్రసంగించి గెలిచెనేని నెక్కుడు పాండిత్యముగలవాఁడని చెప్పఁదగినదని యా వృత్తాంత మంతయుం జెప్పుటయు నా బ్రాహ్మణులు హరిశర్మా? రాయలవారి పండితులు వచ్చిరా? వారితోఁ బ్రసంగించిరా? పిమ్మట నేమయ్యె నా విశేషములు వక్కాణింపుమని యడిగిన నతం డవ్వలి వృత్తాంతము నాకుఁ దెలియదు అమ్మఱునాఁడే నేనందుండి వచ్చితినని చెప్పెను.

హరిశర్మ చెప్పిన వృత్తాంతమంతయు విని సదాచారి కౌముదిని గెలిచినట్లే కళావంతుండును దేవగుప్తునిం గూడ గెలువఁగలఁడని నిశ్చయించి యా మూడు గ్రామములు తనకు దొరకునని యనతో నన్నరాజు పంపిన పదివేలమాడలం గొనక యందే యుంచుమని చెప్పి కళావంతుం దీసికొని మధురాపురంబునకుం బోయెను. మలయధ్వజుండు పండితులు, విద్వద్వివాదములఁ జూడ వేడుకఁగలవాఁడు కావున విద్వాంసులు వచ్చినప్పుడు క్రిందివారు తన కెఱింగింపరని తానువసించు నెలవున నొక గంటఁ గట్టించి దాని త్రాడు సింహద్వారముదాపున వ్రేలాడఁజేసెను. పండితులు కానివారలా గంట లాగిరేనిఁ గఠినముగా శిక్షింపఁబడుదురని ప్రకటన వ్రాయించెను. కళావంతు డెవ్వరినడుగకయే యా ప్రకటనఁ జూచికొని యా త్రాడులాగి దృఢముగా నాగంటఁ మ్రోగించెను. ఆ ధ్వని వినే యాతఁడు త్రాడులాగినవానిం దీసికొనిరమ్మని యొక భృత్యునంపుటయు వారిరువురను రాజునొద్దకుఁ దీసికొనిపోయెను.

ఆ యొడయఁ డాపుడమి వేల్పులంజూచి నమస్కరించుచు మీ రెచ్చటి వారలు ఏమిపనికొఱకరని యడిగినఁ గళావంతుఁడు దేవా! మాది కాశీపట్టణము నాపేరు కళావంతుఁడందురు. ఈయన మాతండ్రి. కుముద్వతీ నగరంబున నొక్కనాఁడు చతురంగ మాడి తన్ను గెలిచినవానికి బదిలవేమాడలు కానుకగా నిత్తునని ప్రకటించిన విని

యిక్కడికి వచ్చితిమి. అమచ్చేకంటితో నాతి యోడించి యీ కానుక నందితిని. ఇక్కడఁ దమ పండితపుత్రుఁడు దేవగుప్తుఁడనువానితో శాస్త్రములలోఁ బ్రసంగించి గెలుపుకొనినవానికి మూఁడుగ్రామములిత్తురని ప్రకటించిన విని యిక్కడికి వచ్చితిమి ఇదియే మా రాకకు నిమిత్తమని పలికిన సంతసించుచు నా భూపతి సగౌరవముగా వారికిం దగిన విడిది నియమించి యప్పుడే దేవగుప్తుం దీసికొనిరమ్మని విష్ణుగుప్తునొద్దకొక దూతం బంపెను. ఆ ప్రాంతమందున్న మహేశ్వరాగ్రహారమునకుం బోయి యా రాజదూత, విష్ణుగుప్తుం గాంచి నమస్కరించుచు మీ కుమారుఁడు దేవగుప్తుం గళావంతునితోఁ బ్రసంగింప సత్వరము పంపింపుమని నరనాథుని శాసనం బెఱింగించిన నాలించి యా బ్రాహ్మణు డెద్దియో ధ్యానించి నిట్టూర్పు నిగుడింపుచు దేవగుప్తుం డూరలేఁడు. గ్రామాంతర మరిగియున్నాఁడు. పదిదినములలోఁ దీసికొనివత్తునని పార్థివోత్తమునితోఁ జెప్పుము అని గడువుగోరి యా భృత్యునంపి తాను వాని వెదకుటకై బయలుదేరి పోయి పోయి యొకనాఁడు రాత్రికి గుముద్వతీ నగరము చేరెను.

అందొక గృహస్థునింట భుజించి భోజనాంతరమున అయ్యా! ఈ పట్టణమున దేవగుప్తుండను బ్రాహ్మణకుమారుఁడు వచ్చెనుగదా యని [illegible] సహితులు చెప్పిన విని యప్పుడా విస్మయమహిత భూసురోత్తముఁ డతఁడు నీకేమైనఁ జుట్టమా యని యడిగిన [illegible] నా కుమారుండేయని చెప్పెను. ఆ మాటవిని యా యజమానుఁడు నీ కుమారుం డీయూరెప్పుడు వచ్చెనో మాకుఁ దెలియదుకాని మొన్న రాజపుత్రికను జచ్చినదానిం బ్రతికించె నా వృత్తాంతము చెప్పెద నాలింపుము.

మ ద పు టే ను గు క థ

మా రాజునకు లేక లేక యొక్కరితయే కొమార్తె యుదయించినది. దాని పేరు కౌముది. ఆ చిన్నది మొన్నటి ప్రాతఃకాలమున బల్లకియెక్కి యుద్యానవనమున కరుగుచున్నది. అట్టిసమయమున నుత్తరపు తోటలోనున్న పట్టపేనుగను మదముదిగిన నది యొకలెఱుంగక గొలుసులం ద్రెంచుకొని మావటీండ్రజంపి చెట్టుకొమ్మల విరచుచు రౌద్రావేశముతోఁ బట్టణము మీఁదఁబడి కనంబడిన జంతువులనెల్ల దుండగంబున మోది జంపుచు గాలం ద్రొక్కి రాచుచు జీల్చుచు జనుల జిత్రవధ జేయఁదొడంగినది. ప్రజలు హాహాకార నినాదములతో దెసలకుఁ బారదొడంగిరి. కొందఱాయుధపాణులై యెదిరించి సదమదము చేయఁబడిరి. కొందఱు ప్రాణభీతిఁ జెట్టులెక్కియుఁ గొమ్మలతోఁ గూడ ఖండింపఁబడిరి. ఈ రీతి నాభద్రదంతావళము వీరభద్రుండువోలె రౌద్రరసంబునఁ బ్రజల మర్దించుచుఁ దనదెస వచ్చుచుండుటంజూచి రాజపుత్రిక పల్లకి మోచెడి బోయెలు వెఱచుచు మఱలి పట్టణముదెసకు నతివేగముగా బరువెత్తఁ దొడంగిరి.

అంతలో నాదంతావళము త్రుముకొని వారిచెంతకు వచ్చుటయు నా

బోయెహాతురము నొందుచు నా శిబిక నేలం బడవైచి తలయొక దారింబారిపోయిరి. జీవితముకన్న తీపుగలది మఱియొకటిలేదు గదా! అప్పుడమ్మత్తగజము ఘీంకారము గావింపుచు నా పల్లకీ దండికిఁ దొండంబుజుట్టి యెత్తి నంతలో నందున్న రాజనందన తటాలున నేలకు దూఁకి పాఱిపోవఁ దొడంగినది. ప్రాణమున్నంతవరకు జీవితాశ వదలదుగదా.

అట్లా వేదండంబు తుండంబున నా పల్లకినెత్తి నేలంబడగొట్టి కాలిం ద్రొక్కి వేయిచెక్కలు గావించినది. అందా రాజనందన యుండిన నేమగునో ? ఆ దంతియంతటితో విడువక వడివడిఁ బరుగిడుచున్న యా చిన్నదానిమీఁదికి బోఁబోవంగి నది. అప్పుడు దూరమందుండి ప్రజలు రాజపుత్రిక చచ్చెనని యఱచిరికాని యెవ్వ-రైన నడ్డుపడరైరి.

అవ్వేదండంబు తుండాదండము సాచి యయ్యండజ యానంబట్టి కొనఁబోవు సమయంబున నెక్కడినుండి వచ్చెనో యొక విప్రకుమారుం డంతలోఁ గలసికొని యెడపచేత నా నాతిం బట్టుకొని కుడికరంబున నగ్గజకరం బదిమిపట్టి యట్టె నిలఁబడెను. ఆహా ! ఆ మహామహుని బాహుదండంబు తుండంబుపై నిడినంత నవ్వేదండంబు మంత్రించినట్లు కదలక చిత్తరువుపోలిక్కి నిలువంబడినది. ఎంత చిత్రమో ! అప్పు డప్పడతి యప్పురుషసింహుని యెడమపార్శ్వంబు బిగ్గరం గౌఁగిలించుకొని కన్నులం దెఱవక భయంబునఁ బెనుగాలింగదలు తీవయుంబోలె వణఁకఁ జొచ్చినది.

ఆ భూసురసూనుండు పూవుఁబోఁడీ ! భయపడకుము. ఈ మదగజము నిన్నేమియుం జేయనేరదు. దీనిపై నెక్కుము తలపూవు వాడకుండ నిన్ను మీ యింటికిఁ జేర్తునని పలుకుచు స్తంబేరమమును నేలంబడఁ బెట్టిన నా రాచపట్టి యతని పార్శ్వంబు విడువక భీతియై దానిపై నెక్కినదికాదు. అప్పుడతం డాగజ నాయకు తొండంబు బట్టుకొని యొకప్రక్క నక్కలికి నానికొని పట్టణాభిముఖుండై నడువఁ జొచ్చెను. అహితుండికునకు వశ్యంబైన కుండలియుంబోలె నమ్మత్తగజం బతని యాజ్ఞకు లోనై యనుచరుండట్లు పార్శ్వభాగమున నడుచుచుండుటఁ [illegible] అమృతరసావేశ హృదయురాలై యతని నయ్యతికంగాపాత నరుదెంచిన భగవంతుని [illegible] స్తోత్రములు చేయుచు గ్రమంబున భయంబు వాసి మూగికొనఁ దొడంగెను.

అంతలో మదగజంబు కౌమదింబరిమాన్పుచున్నదన వార్త [illegible] భూభర్త యత్యంత దుఃఖముతో నాయుధపాణులైన పెక్కండ్రను వీర [illegible] గూడికొని యతిరయంబున నా దెస కరుదెంచుచు నెదుర నమ్ముదగ [illegible] లిరుపంకల నలంకరింప నభిముఖముగా వచ్చుచున్న యా విప్రకుమారుని [illegible] హర్ష పులకాంచిత శరీరుండై యమ్మత్తకాశిని యప్పురుషసింహుని [illegible] వార్తపౌచ లెఱింగింప నతనిం దైవముగా భావించి [illegible] నమస్కారము గావించి బహువిధములఁ గొనియాడెను.

మఱియు సాధ్వసవికలమతియై యొడలెఱుంగక వివశయైయున్న కౌముది నూరడించుచు వేరొక యందలమును దెప్పించి యందమ్ముందయానం గూర్చుండఁబెట్టి యంతఃపురమున కనిపెను. అప్పుడా ఘోరణులు పెక్కండ్రువచ్చి యవ్వారణమును బటునిగళంబులంగట్టి తీసికొనిపోయిరి. తరువాత నా భూతలనేత నా విప్రకుమారుని ప్రభావము పెక్కు తెఱంగులఁ గౌరవము జేయుచు నతని నొక యందలముపై నెక్కించి యూరేగించి విహారసౌధములోఁ బ్రవేశపెట్టించి యుపచారంబులం జేయ బెక్కండ్ర పరిచారకుల నియమించెను. ఇంతవట్టు కథ నిన్న జరిగినది. ఆ చిన్నవానికిఁ బదియాఱేడుల ప్రాయము గలిగియున్నది. వాని పేరు దేవగుప్తుండని చెప్పినట్లు జ్ఞాపకము. తక్కిన లక్షణములన్నియు మీరు నుడివినట్లున్నవని యా వృత్తాంతమంతయు జెప్పెను.

ఆ వృత్తాంతము విని విష్ణుగుప్తుండు మిగుల సంతసించుచు మఱునాఁడు ప్రొద్దునలేచి యడిగి తెలిసికొని విహారసౌధమునకుఁ బోయి యందు దేవగుప్తుఁడను చిన్నవాఁడున్నవాఁడా? యని యందలివారల నడిగిన వారిట్లనిరి. అయ్యా! దేవగుప్తుఁడు మా రాజపుత్రిక నాపత్సముద్రంబునుండి లేవనెత్తి నిన్నటివఱకు నిందే యుండెను. నిన్న నెవ్వరో కళావంతుఁడను విద్వాంసుఁడు జవరంగమాడి యోడించిన వృత్తాంతము చెప్పుచు నిప్పుడతండు మలయధ్వజుని యాస్థాన పండితులతో ప్రసంగింప నరిగెనని యెఱింగింపఁ దొందర పడుచుఁ గరికలభంబుమీఁది కుఱికెడు సింహపోతంబు చందమున నందు నిలువక హుటాహుటి పయనంబై నతండా ప్రోలి కరిగెనని యా వృత్తాంతము జెప్పిరి.

ఆ కథవిని విష్ణుగుప్తుండు పరమానందము జెందుచున్నందువెడలి కొన్ని దినంబులకుఁ దానుగూడ మధురాపురమునకుం బోయెను. అందు గొండఱు విహితు లెదురఁబడుటయు నతండు మిత్రులారా! ఇచ్చటికి దేవగుప్తుండు వచ్చెనా? సభజరిగినదా? విశేషములేమని యడిగిన వారిట్లనిరి. విష్ణుగుప్తుండును గళావంతుఁడును జక్కఁగాఁ బ్రసంగించిరి. కుశలవులవలె నొప్పుచున్న యా విప్రకుమారుల నిరువ్వురంజూచి సభ్యులు మిక్కిలి యక్కజమందజొచ్చిరి. వారిరువురు మూఁడుదినములు సకల విద్యల యందును హోరాహోరిగాఁ బ్రసంగించిరి. మూఁడవనాఁడు దేవగుప్తుఁడు కళావంతుని దాసోహమనిపించి పందెమును గెలిచెను. కళావంతుఁడు దేవగుప్తుని బృహస్పతియని యా సభలో స్తుతిఁ జేసెను.

అప్పుడందఱు దేవగుప్తునిపైఁ బుష్పవర్షము గురిపించిరి. మనరాజుగారు మూఁడు గ్రామములను దానపట్టమువ్రాసి దేవగుప్తునకిచ్చిరి. కళావంతుఁడు దేవగుప్తు నాశ్రయించి తిరుగుచుండెను. నిన్ననే యిరువురును గలిసి మీ యగ్రహారమున కరిగిరని చెప్పిన విని విష్ణుగుప్తుండు సంతోష పారావారవీచికలం దేలుచు నతిరయంబునఁ

దనయింటికిం బోయెను. అని యెఱింగించి మణిసిద్ధుండు తదనంతరోదంతం బవ్వలి మజిలీయం దిట్లని చెప్పందొడంగెను.

నలువది యేడవ మజిలీ

కౌముదికథ

గోప : వినుమొకనాఁడు సముద్రవంతుని కూఁతురు కౌముది యంతఃపురమున సఖులతో నిట్లు వితర్కించినది.

కౌముది — ప్రజ్ఞావతీ ! కళావంతున కాయుత్తరమిచ్చి వచ్చితివా ?

ప్రజ్ఞావతి — నీవు చెప్పినప్పుడే యిచ్చి వచ్చితినికాదా ?

కౌ — అయుత్తరము జూచికొని యతం డేమనెను ?

ప్ర — మందహాసము గావించి సంతసించితిమని చెప్పుమనియె.

కౌ — అతండనురూపుండని నీకు దోచినదా ? నవ్వుచున్నావేమి ?

ప్ర — నాసివలనియే యాటఁ గట్టించుకొంటి నాయేమి ?

కౌ — అమ్మకచెల్లా ? వానిబుద్ధికౌశల మేమని వక్కాణింతును అప్పుడేనుచే నేమాటయుఁ బలికితినికాను.

ప్ర — ఎట్లయినను దనకన్న చిన్నవానిం బెండ్లియాడుట లోకవిరుద్ధమనునని నవ్వుచున్నాను.

కౌ — అందులకు నవ్వనక్కరలేదు క్షత్రియులకదియాచారమే. శ్రీరాముని కన్న సీత యెన్నియేండ్లు పెద్దదియో యెఱుంగవుగా ?

ప్ర — లెస్సయే కాని మఱియొక వదంతి వింటి నది నీ మనోరథమునకు నిరోధకమని తలంచుచున్న దాన.

కౌ — అదియేమియో చెప్పుము.

ప్ర — మీసుగణాఱింపఁజేసి నిన్నుఁ గాపాడిన విప్రకుమారునకుఁ బెండ్లి చేయవలయునని మీతండ్రి తలంచుచున్నట్లు కింవదంతి పుట్టినది.

కౌ — చాలుచాలు భూమిలో, హారములో, స్వర్గపాతాళములలో [illegible] మాత్రమునకే మా తండ్రి నన్ను వానికిఁ బెండ్లిచేయుటకు సమ్మతించునా ? [illegible] వట్టిది.

ప్ర — కళావంతునేమి చూచి వరించితివి ?

కౌ — అదియా ? మేలు మేలు వాని విద్య యొక్క లీలలు ! [illegible] ప్రతిభయున్నదా ! అంతకన్నఁ గావలసినది యేమున్నది ?

ప్ర — నేను వానిం జూచలేదు కాని [illegible] మన [illegible]వతి యంతయు నెఱుంగును.

కౌ.— రూపవతి యెందున్నది ?

ప్ర — అదిగో మాటలో నిటే వచ్చుచున్నది.

సా.—(ప్రవేశించి) ప్రజ్ఞావతీ ! నావంకఁ జూచుచున్నా వేమి ?

ప్ర—మన రాజపుత్రికను నేనుఁగవలెన విడిపించినవాని పేరేమి ?

సా.—దేవగుప్తుడు.

ప్ర—వానిని నీవు చూచితివా ? వాని యందమెట్లున్నది.

సా.—నేనుఁ జూచుటయేకాక పరిచయము గలుగఁజేసికొని మాట్లాడితిని. వానియందము మనుష్యులకేకాక, దేవతలకు, యక్షులకు, సిద్ధులకు, విద్యాధరులకుఁ గిన్నరులకుంగూడ లేదని చెప్పఁగలను.

ప్ర—అంతయేమిటికిఁ కళావంతుడు చక్కనివాడా ? అతఁడు చక్కనివాఁడా ? ఇద్దఱి తారతమ్యము జెప్పుము.

సా.—కళావంతుఁడు చక్కనివాఁడేకాని యాఁడుపోలిక వచ్చినది. దేవగుప్తుడు పురుషసింహుఁడు కాడా ? వానికి వీనియందము చాలదు.

ప్ర—పోనీ, మన రాజపుత్రికకెవ్వడు తగినవాఁడో చెప్పుము.

సా.—దేవగుప్తుడే తగినవాఁడని నా యభిప్రాయము.

ప్ర — కళావంతుం బెండ్లియాడుదునని రాజపుత్రిక చెప్పుచున్నది.

సా.—మనరాజుగారు దేవగుప్తునికిఁ బెండ్లి జేయుదమని వెంటనే రమ్మని శుభలేఖ వ్రాసియంపినది మీకు యెఱుంగదు కాఁబోలు !

ప్ర — అప్పుడే శుభలేఖయు పంపిరా ! ఇంతను నీవా ర్తకింవదంతియని చెప్పితిని.

సా.—కింవదంతియేల ? నొడయఁడు పెండ్లిప్రయత్నమె చేయుచుండెనే !

కౌ—ఏమీ మా తండ్రి పెండ్లి ప్రయత్నమే చేయుచున్నవాఁడా ? దేవగుప్తుని రమ్మని వార్తనంపెనా ! వానిమ్ము అంతకుముందే కళావంతుఁడు వచ్చునట్లు జేయుఁడు. అప్పుడు మా తండ్రితోఁజెప్పి యొప్పించెదను.

సా.— వానితండ్రి సదాచారి యనుకటి సొమ్మిమ్మని వాని యుత్తరము దీసికొనివచ్చి యడిగిన వేఁడు వానిని రమ్మని చెప్పుమని యప్పాటుం బంపెను. వాడెట్లయిన రాఁగలఁడు.

కౌ.—అట్లుకాదు. ఈ విషయము వివరింపుచుఁ బ్రత్యేకముగా మన సందేశము వంపుఁడు.

సా.—భర్తృదారిక యెట్లు చెప్పుచున్నదో యట్లేయుచున్నాము అని యందఱు నిష్క్రమించిరి.

రాజపోషితులనగు మంటి దేవగుప్త నరయుచు తిరిగి తిరిగి యొకనాఁడు మధ్యాహ్నమునకు మహేశ్వరాగ్రహారమునకుఁ బోయి విష్ణుగుప్తునింటిలో నున్నవాఁడు

విని సంతసముతో నచ్చటి కేగెను. అప్పుడు వీథి తలుపులు [illegible]యుండి యున్నవి. ఆతని పిలిచినంత భుజింపుచున్నవారు అంతదనుక వారిట నుండుదు రెవ్వరో చెప్పిరి. ఆ మాట విని యాదూత యమ్మయ్య! యిప్పటికి నా కోర్కె సిద్ధించి నది. ఇటువంటి శుభవార్త దెచ్చినందుల కాయన నాకుఁ దగిన పారితోషికమియ్యవలె యని యాలోచించుచున్న సమయంబున మఱియొక రాజభటుఁ డచ్చటికివచ్చి దేవ గుప్తుని యిల్లిదియేనా? యని యడిగిన నందున్నదూత యిదియే యిదియే యిటురాయని చెప్పెను.

ఆ మాటవిని యా భటుఁడు వానిదగ్గరకువచ్చి యోహో? కౌస్తుభా నీవిక్కడ నుంటివేమని యడిగిన నతఁడయ్యో! నందకా! నీవా? మఱియెవ్వడో యనుకొంటి. నీ విటకి వచ్చితివని యడిగిన నందకుఁడు మన రాజనందన కళావంతుఁడను బ్రాహ్మణ కుమారునికేదియో యుత్తరమిచ్చినది. అతండిక్కడనున్నాడని తెలిసివచ్చితినని చెప్పెను. కౌస్తుభుఁడునుమన రాజపుత్రికను మృత్యుముఖంబునుండి తప్పించిన దేవ గుప్తుడను విప్రకుమారునికిఁ బెండ్లిచేయు తలంపుతో మనరాజుగారే వానింటీసికొని రమ్మని నాకి శుభలేఖయిచ్చి యంపిరి అతండు నిందేయున్నాఁడు అందులకై వచ్చితి నని చెప్పెను.

అట్లువారిరువురు మాటలాడుకొనుచుండగా దేవగుప్తుఁడును గళావంతుఁడును భోజనముచేసి తలుపులు తెరచుకొని వాకిటికి వచ్చిరి. వారింజూచి యాభటు లిరువురు లేచి నమస్కారముచేసిరి. వారు మీరెవ్వరని యడిగిన వారిద్దరు కుముద్వంతుని ప్రణిధులమని చెప్పుచు వారుదెచ్చిన పత్రికల వారికిచ్చిరి. అప్పుడు పైవిలాసముల ననుసరించి యెవరి యుత్తరమును వారుదీసుకొని విప్పి చదువుకొనిరి.

దేవగుప్తా! నీవు దైవమువలెవచ్చి మృత్యుదేవత నోటిలోఁబడిన నా కూఁతురను రాగె బ్రతికించితివి, నీ యుపకారమున కేదియుఁ బ్రత్యుపకారము చేయ నేరను. అప్పుడఁతి యప్పుడే నీవామభాగమైనది. కావున వేగవచ్చి యప్పల్లవాం[illegible] యాడి రాజ్యభారము వహింపుము, అని దేవగుప్తునకుఁ గుముద్వంతుఁడు వ్రాసిన యుత్తరములో నున్నది.

మనోహరా! భవదీయ మనోహరాకారముచూచినప్పుడే నాకు [illegible] పొసంగితిని. అటఁడు బూర్వమే నా హృదయమర్పించితిని. [illegible] చేయఁగలదు! నీవు భర్తవని యిదివరకే యుత్తరము వ్రాసి యంపితిని [illegible] ఇప్పుడు

వేగవచ్చి రాజపుత్రి యుక్తముగా మదీయ పాణిగ్రహణముగావింపుము. అని కళావంతు నకు రాజపుత్రిక వ్రాసినది. ఆ యుత్తరములను చదివికొని వారు మందహాసశోభిత వదనారవిందులైరి. అప్పుడు తన యుత్తరము చూడుమని దేవగుప్తున కిచ్చినంత నతండును దన యుత్తర మా కళావంతున కిచ్చె.

దేవగుప్తుండు కళావంతుని యుత్తరము చదివి వయస్యా ! వీరి సందేశ ములు మిగుల చిత్రములుగా నున్నయవి. ఒండొరుల యభిప్రాయములు తెలియక యిట్లు వ్రాసిరని తలంచెను. ఎట్లయినను తొలుత నస్యచే వరింపఁబడినవాఁడవు నీవుగదా ! 'పూర్వత్రాసిద్ధం' అను సూత్రార్థము ననుసరించి నీకే యెక్కుడు బలము గలిగి యున్నది. కావున వేగఁబోయి యాయింతిం బెండ్లి యాడుమని చెప్పినఁ గళావంతుండు అట్లుకాదు దేయము దాతృవశం బయియుండును. అట్టిదాత నీకిత్తునని యుత్తరం వ్రాసెంగదా ? మఱియు 'సరనిత్యాంతరంగాపవాదేనా ముత్తరోత్తరం బలీయః' అని కౌముదియే చెప్పుచున్నది. కావున నీవే యానారీమణిం బరిగ్రహింప నర్హుఁడవని పలికెను. అని వారిరువురు బలిమిమీరుగా నూఱ్ఱడించుకొనుచున్న సమయంబున సదా చారి విచారముతో నరుదెంచుటయుం జూచి యతనితో మాటాడుటకుఁ గళావంతుఁడు కొంచెము చాటుగాఁబోయెను. అప్పుడా వివృద్ధుండు యువతీ ! నాగ్రహచారము మంచిది కాదు. చేతికి దొరకిన బొమ్మవిడచి పేరాసఁబడి యిట్టులం గుడుగుచున్న వాఁడ. నీవువచ్చినంగాని యాబొమ్మ నాకీయరఁట. నిన్నుఁ దీసికొనిరమ్మన్నారు. అలుకస్థల విడిచి యెంత కాలమిట్లు తిరుగుచుందును ? వేగవచ్చి యా బొమ్మిప్పిం తువా ? పొమ్మందువా ? యని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

కాంతా : మెల్లగా మాటాడుము నేనువచ్చి బొమ్మిప్పించెద. విచారింపకుము. ఇప్పుడిక్కడికిక్కడే పయనముగ నుండుమని యాదాన్చెను. వారి సంవాదము దేవ గుప్తునికి వినంబడినది. తరువాతఁ గళావంతు డీవలకువచ్చి ఆర్యా ! మనమెట్లైనఁ గుముద్వతి కరుగ వలసియున్నది. అక్కడికిఁబోయి యా చమత్కార మేరియెం చూతముగాక యని పలికిన నతండును సమ్మతించెను. ఇరువురు నమ్మఱునాఁడు విష్ణుగుప్తునకుం జెప్పి కుముద్వతికరుగుటకై బయలుదేరి కొన్నిదూరము పోయిరో లేదో విష్ణుగుప్తుని పినందన వరుగ రాకొనుచుండుట గాంచి సంతసించుచు నిట్లనియె దేవగుప్తా ! నీవు మామాలిటికి యుక్తముగా బంపుము. తెలియుచుండెను. నిన్ను నాయుమాయుడని చెప్పకొనుటచే మలయధ్వజుం డెప్పుడెప్పుడే రమ్మని వర్తమానము

పంపుచుందును. మేమేమి చేయుదుము ! నిన్నెన్నసారులు శ్రమపెట్టుదుము ? వేరొక యుపాయ మేదియుఁ దోచకున్నదని పలికి రాజు పంపిన యుత్తరము చూపెను.

మా మిత్రులు పాండ్యదేశాధీశ్వరులు వ్రాయించిన యుత్తరము చూచికొని మిక్కిలి యానందించితిమి. మాపండితు లీసడుమ దిగ్విజయము చేసికొని వచ్చిన మాట యథార్థమే కాని మీ పట్టణమునకు పోలేదని చెప్పుచున్నారు. ఏది యెట్లుయినను మీ బాల పండితుని పాండిత్య ప్రకర్షము చూడ మిగుల వేడుకగా నున్నది. మా విద్వాంసులు తిరిగితిరిగి యలసి వచ్చిరి. కావున వెండియు వారికి పయనము సెప్పుటకు సంశయించుచున్నాను. మీ బాల విద్వాంసు నొకసారి యిక్కడకు బంపితిరేని తత్ప్రగల్భోపన్యాస శ్రవణంబున శ్రవణానందంబుఁ గావించు కొనియెదను. వారి రాకపోకలయిన విత్తమును సమర్పణ చేసికొనుచున్నాను. ఇట్లు కృష్ణదేవరాయలు. అనియున్న యుత్తరము రెండవ ప్రక్కను ఇప్పుడు మీకుమారుని రాయలయొద్ద కనుపవలసియున్నది. తత్‌క్షణమె యిక్కడకే పంపవలయునని మలయధ్వజుఁడు వ్రాసెను.

ఆ జాబుఁ చదివికొని దేవగుప్తుండు అన్నా ! నేనిప్పుడు కుముద్వతి కరిగి యచ్చటినుండి విజయనగరమునకుంబోయి రాయలవారి పండితులతోఁ బ్రసంగించెద. ఆ మాటనీవు మలయధ్వజునొద్దకరిగి చెప్పుమని చెప్పవలసిన మాటలన్నియు బోధించి విష్ణుగుప్తునని పెను.

ఆ ప్రసంగ మంతయు విని కళావంతుండు స్వగతంబున సందియ మం దుచు విలాసముగా దేవగుప్తుని కిట్లనియెను. నీవీ విష్ణుగుప్తుని కుమారుండవు [illegible] తెల్లమైనది. ప్రచ్ఛన్నముగాఁ దిరుగుటకుఁ గారణమేమియో తెలియదు. [illegible] నామంబులు వివరించి నాకు శ్రోత్రానందము గావింపుము. సఖ్యము స [illegible] గదా ? నేను నీకు శిష్యుండ భృత్యుండ నాప్తుండ నగుట నిక్కము [illegible] నత్తుండనని పలికిన విని నవ్వుచు నతండిట్లనియె. నీవును సదాచారి [illegible] కాని యటుల నాకునుఁ దెల్లమయినది. నీ యుదాంతము ముందు [illegible] నాకథఁ జెప్పెదనని నుడివిన నక్కపట కళావంతుఁడు మలదిస్సి [illegible] లంకార మగుచుండ నార్యా ! నీవు మందారపల్లి [illegible] చెప్పెదనని యుత్తరము చెప్పెను.

అప్పుడతండు నీవు గళావతియను కూఁతురవయినచో నేను మందారవల్లి కుమారుండనేమిటికి కాకుందును ? నీ యుదంత మాద్యంత మెఱింగింపుమని వాక్రుచ్చిన నచ్చెరమందుచు నాసుందరి ఆహా ? నీవు వసుంధరుఁడవని యప్పుడే యనుకొంటి. అందులకే నిన్నాశ్రయించి తిరుగుచుంటి దైవ మభీష్టము సమకూర్చెనని మెచ్చుకొనుచుఁ దానడవిలోఁబడి పరితపించినది మొదలు నాఁటి తుదదనుక జరిగిన యుదంత మంతయుం జెప్పి నీకీనామముతో నిట్లు తిరుగుటకుఁ గారణ మేమని యడిగినది.

అక్కథవిని యతం డక్కజమందుచు సుందరీ ! నీవరణ్యమునం బడితివని యక్షిణ్యాసంభాషణ శ్రవణంబున నాకుఁ దెల్లమయినది కావున నీవు కళావతియని యనుమానము జెందుచుంటిని. దానంజేసియే యనుసరించి తిరుగుటకు సమ్మతించితిని. సంతసమయినది. నావృత్తాంతము వినుము. నీవలెనే నేనును నొకనాఁటి యుదయమున యక్షిణీశైల శిఖరమునఁ బడియుంటి నందలి కారణము దెలియక పరితపించుచు నంటొక పరివ్రాజకుఁడు గనంబడిన నతని నాశ్రయించి తత్పర్ణశాలలోఁ బది దినములు వసించితిని. అతండు నన్ను యక్షిణీదేవతకు బలియిచ్చుటకు సిద్ధపడిన గ్రహించి నేనే వాని శిరంబుఁ ద్రొక్కిపెట్టి యమ్మవారికి బలినీయ నుద్యోగించితిని. అట్లు చేసితినేని యక్షిణి ప్రత్యక్షమయి కోరిన కోరికలన్నియుఁ దీర్చునఁట వాని పరిదేవనము విని జాలిపడి బ్రహ్మహత్యకు వెఱచి సంపదల లక్ష్యము సేయక వాని నదల గొఱిగి విడిచిపెట్టితిని.

విష్ణుగుప్తుని కథ

తరువాత నద్దేవికటాక్షముననే యాయక్షిణీ శైలమవలీల దాటి జనపదంబులం బడి నడుచుచు నొకనాఁడు మధ్యాహ్నమునకు నీ మహేశ్వరాగ్రహారమున కరుదెంచి యందు విష్ణుగుప్తుం డతిథుల సత్కరించునని విని వారియింటికిం బోయితిని. యజమానుని యనుమతి నందున్న వారు నన్నెక్కుడుగా గౌరవించుచు భోజనము పెట్టిరి. నాఁడు విష్ణుగుప్తుండును భార్యయుం గుడువక యొకగదిలోఁ బండుకొని యేమిటికో విచారింపు చుండిరి. పలుమారు వారి భృత్యులు పోయి కుడువరమ్మనిరి. కాని వారిమాట వినిపించుకొనలేదు. అప్పుడు తక్కిన వారును గుడువ మానివేసిరి. ఆవిచారమునకుఁ గారణమేమని నేను వారినడిగిన నాభృత్యులలో నొకఁడు రహస్యముగా నిట్లు చెప్పెను.

అయ్యా! యీదేవగుప్తుండు పాండ్యదేశాధీశ్వరుండయిన మలయధ్వజ మహారాజుగారి యాస్థానపండితుండు. ఆ నృపతి వలనఁ బెక్కు బిరుదములతో నీయగ్రహారము గానుకగాఁ బడసెను. ఇప్పుడాతని సభకు రాయలవారి యాస్థాన కవులు దిగ్దంతులని బిరుదములు వహించిన వారు వచ్చిరఁట వారితోఁ బ్రసంగింప రమ్మని యింతకు ముందే యాభూపతి పత్రిక నంపెను. ప్రసంగ సంగరములో వారిం బరాజితులఁ గావించి మాదివాణము ఖ్యాతినిగానక పోయితివేని నీ యగ్రహారము లాగికొని వారికిచ్చి వేయుదుమని యా పత్రికలో వ్రాయబడి యున్నదఁట. ఇతండు వారి పాండిత్య మగ్గడించుకొని వెఱచుచు నగ్రహారము పోవునని పరితపించు చున్నవాఁడు ఇదియే భోజనము సేయని కారణమని యతఁడు నాకుఁ జెప్పెను.

విష్ణుగుప్తుండు ధర్మశీలుఁడని వినియుంటిని కావున నతనిం గావఁదలంచి యాలోపలికింబోయి యతనిం గాంచి యార్యా! నీవు రాయలవారి పండితులకు వెఱచి భోజనము సేయమానివేసితివఁట కాదా? అయ్యయ్యో! ఇంత యనుచిత మేదియేనిం గలదా? వారితో వాదింప సామర్థ్యము లేకపోయిన మఱియొక తెఱఁగాలోచించు కొనవలయుంగాని యూరక పరితపించిన లాభమేమియున్నది! లెమ్ము. భోజనము సేయుము. నీకు బదులుగా నేనుబోయి వాదించి వారిం బరాజితులఁ గావించెద నిప్పుడే కాశిలో సకల విద్యల జదువుకొని వచ్చుచుంటి. ప్రసంగ మెచ్చటనైన జరుగునాయని వేడుక జెందుచుంటి. నీ యగ్రహారము నిలిపెదనని పలుకుటయు విని దాతహృష్టుండంబుదనినదంబునోలె నామాటవిని యతండత్యంత సంతోషము జెందుచు మంచము దిగి నన్ను జూచి వెఱగందుచు నిట్లనియె.

అయ్యా! నీ పేరేమి? ఎందుండి వచ్చుచుంటివి? జన్మభూమి యెచ్చట? నీవు బాలుండవే! యా ప్రౌఢులతోఁ బ్రసంగింపఁగలవా? వారి వృత్తాంత మెఱుంగవు వారు సామాన్యులుకారు అందు రామలింగకవి యున్నవాఁడు అతని చెయువులు కథలుగాఁ జెప్పుకొనుచుందురు. నీ సామర్థ్యము దెలియువరకు నా మనస్సంతాపము వాయదని పలికిన నేనిట్లంటి ఆర్యా! నా పేరు దేవగుప్తుండందురు నా జన్మభూమి మళయాళ దేశములో నొక గ్రామము. కాశినుండి చదువుకొని వచ్చుచున్నాను. ఆ పండితులు నే నెఱుంగనివారుకారు వారిం గెలువగలను వెఱపుడుగుము. భుజింపుమని యతండు నమ్మునట్లు చెప్పితి నప్పుడతం డయ్యా! నీ తేజము చూడ నంతవాఁడవు వలెఁ దోచుచున్నది. కాని నీ విజయమువలన నాకేమి ప్రయోజనమని యడిగిన విని నేనాలోచించి నీ కుమారుండననిపోయి బ్రసంగించెదఁ బుత్రుని పాండిత్య ప్రకర్షము

తండ్రికే ఖ్యాతిఁ దెచ్చుంగాదా? పుత్రాదిచ్ఛేత్పరాజయమను నార్యోక్తిని వినియుండ లేదా? యని చెప్పి యతనికి సంతోషము గలిగించితిని.

అప్పుడా బ్రాహ్మణుఁడు లేచి భుజించి నన్ను స్తుతిఁజేయుచు నావిద్యాలంకరిష్కించుచు నా దివసము సంతోషముతో వెళ్ళించెను. మఱునాఁడు మలయధ్వజుఁ డొక పల్లకి బంపెను. నేనావిష్ణుగుప్తుని కంకణములు శాలువులును గండపెండేరములును దాల్చి యా సిబిక నెక్కి యా సభకుఁబోయి విష్ణుగుప్తుని కుమారుండనని చెప్పుకొని ప్రసంగించి వారిం బరాజితులఁ గావించితిని. తరువాత వృత్తాంతము నీవు వినినదియేకదా యని చెప్పిన నప్పడఁతి ప్రహర్ష సాగరంబున మునుంగుచు నిట్లనియె.

కళావతీ వసుంధరుల కథ

ఆర్యా! నీ యౌదార్యంబు నీ దాక్షిణ్యంబు నీసౌశీల్యంబు వినోక్తి గాని యాదవగియున్నది. స్త్రీపూజ్యంబు గర్వగాగణించి సన్యాసిం గరుణించి విడిచిపెట్టితివి. పుత్రుండవని చెప్పికొని విష్ణుగుప్తుం బాలించితి వింతకంటె సాధుత్వమేమి యున్నది అదియట్లుండె గండపేరి జయంతందంబులఁ బందాదెడు మత్తవేదంతంబు తుండంబు బట్టుకొని గండరగండరవై నీ రాజనందనం గాపాడినకథ మిక్కిలి యాశ్చర్యము గలుగజేయుచున్నది. నీకిట్టిపౌరుష మెక్కడినుండి వచ్చినదని యడిగిన నతండప్పుడు యతిజీ దలంచుకొనుటచే నాకాహస్తివశ్యమైనదని చెప్పుచు మఱియు నతం డింతీ! నీ పురుషవేషము గడువింతగానున్నది సుమీ! దానఁజేసియే గౌముది తండ్రిమాట గణింపక నిన్నువలచి నీకుత్తరము వ్రాసినది వేగబోయి యాయొలనాగం బెండిలి యాడరా? యని పరిహసించిన నమ్ముంచుఁబోఁడి యార్యా! కరివెరపున నిన్నా యన్నులమిన్న తిన్నగాఁ జూచుపోవుటకే నన్ను వరించినది పోనిండు ఎట్లయినను యా జవరాలు మీకే దాసురాలగును యజమానునకు భృత్యుని భృత్యుండును భృత్యుఁడే యగుంగదా? యని పలుకుచు శృంగార విలాసము లంకురింప నప్పుంగవాంగి యపాంగ వీక్షణములతనిపై వ్యాపిపఁ జేసినది. అప్పుడప్పూబోఁడి చూపులకై దుప్పల నాటించి యవకాశము జేసికొని కుసుమశరుం డక్కుచాచుని హృదయంబునఁ బ్రవేశించెను.

ఉ. పున్నమినాఁటిచందురుని • బోలుమొగంబును జిన్నిచన్నులున్
సన్నపుకౌను ముత్తియపు • చాలసరాలు రదాలు మేల్పడా
ఉన్నెకవానిమేనిజిగి • వాలుకనుంగవ గల్గి కూకటుల్
చెన్నువహింప బాల రహిఁ • సేయదె జవ్వన మూనువేళలన్.

గీ. సొటిలేనిమేటి • చక్కఁదనము గల్గి
సకల విద్యలందు • జాణలగుచు
నేకవేషమున వ • సించెదు యువజన
లోకరినొకరు వలచు • టొక్కయుదె.

అత్యంత దీనంబునఁ బొడమిన వికారంబుఁ దెలియనీయక యడఁచుకొని బాలా! మనమిప్పుడు కుసుమవతీ నగరంబున కరుగుదము. ఆ చంచలాక్షి యెవ్వరిని వరించునో యా నృపాలుం డెవ్వరికిచ్చి పెండ్లి సేయునో యేమివింతలు జరుగునో చూతముగాక యని పలికిన విని యక్కలికియు సమ్మతించినది.

పిమ్మట సదాచారి యనుసరించిరా వారిద్దరును గతిపయ ప్రయాణంబుల నప్పటభేదనంబు చేరి చూతలవలనఁ దమరాక నృపాలున కెఱింగించిరి. ఆ భూభర్త యా వార్తవిని సంతసముతో వారిని విచిత్ర సౌధంబున విడియఁ జేసి యుపచారములఁ గావింపఁ బెక్కండ్రఁ బరిచారకుల నియమించెను. ఇట్లు చేరినది మొదలు సదాచారి కళావంతుని దనసొమ్ము భక్షింపుమని నిర్బంధింపఁ దొడంగినవిని దేవగుప్తుండు తాతా! నీ వెక్కడికిఁ బోయెదవు? నీవు రాజుతో వియ్యమందవలయును. నీ కుమారునికి రాజపుత్రికనిచ్చి వివాహము చేయుదురఁట వస్తువులు పెట్టవలయును సొమ్మైన దాచితివేమో తెమ్మని పలికినవిని యా పాలుండేమియు మాటాడక యవ్వలికిం బోయెను. మఱికొన్ని నాళ్ళకు వసుంధరుఁడును గళావంతుఁడును పురీవిశేషములరయఁ దిరుగుచు సౌధవాలయము దాపునఁ బోవుచు గొంత మంటపాడుకొనుచుండ సందు పలుమొనంబునఁ బౌరులిట్లు మాట్లాడుకొనిరి.

ప్రథముడు — మిత్రమా! సభావిశేషములేమి? చివరకు గౌతమి నెవ్వరి కిచ్చుట నిర్ధారణచేసిరి? నీవు చివరంట నుంటివిగదా?

ద్వితీయుడు — మొదటివానికి పెండ్లి చేయవలయునని కొందఱు రెండవ వానికిఁ జేయుట నీతియని కొందఱు వాదించిరి.

తృతీయుఁడు — మీ మాటలేమియు నాకుఁ దెలియుటలేదు. తప్పక యెవ్వరో మేమియో వివరింపుడు.

చతుర్థుడు — మన రాజుగారి పుత్రికను గౌతమిమాట చెప్పితిని... ఆ చిన్నది తనతోఁ బనరంగమండి జయించినవానిని పెండ్లియాడెదనని ... చేసికొన్నదఁట.

తృతీ— ప్రకటనలో నట్లు లేదే గెలిచినవాఁడు బదిపేలమాడలిప్పింతుననియు నోడినవాని నురిదీయింతుననియు వ్రాయఁబడియున్నది.

ప్రథ— వ్రాఁతలో నామాటలేదుగాని హృదయంబున నట్లు నిశ్చయించుకొన్నఁదట అందులకే బ్రహ్మ క్షత్రియ కులజులేకాని యితరులు పనికిరానని వ్రాయించినది.

తృతీ— పోనిమ్ము ఇప్పుడేమి? మొన్న గళావంతుఁడను విప్రకుమారుఁడు జయించెనుగదా! వానిం బెండ్లియాడరాదా? సభలేల?

ప్రథ— వినుము. మొన్న నీనడుమ పట్టపేనుఁగ మదముదిగి కావించిన యల్లరిలో రాజపుత్రిక చావవలసినదియేకదా.

తృతీ— అవును. అప్పు డెవ్వఁడో యొక విప్రకుమారుఁడు రక్షించెనని చెప్పుకొనిరి. నేనప్పుడు రాలేదు.

ప్రథ— ఆ చిన్నది భయమున వానిం గౌగలించుకొన్నది. కావున వానికే పెండ్లిచేయుట యుచితమని రాజు వానికిఁ దెలియజేసెను.

తృతీ— అతండు కుమార్తెపట్టిన శపథ ప్రవృత్తి యెఱుంగఁడురాఁబోలు తరువాత?

ప్రథ— ఆ మాట విని యా బోఁటి యంతరుఁ బూర్వమే కళావంతుం బెండ్లియాడెదనని యతని కుత్తరము వ్రాసియున్నది. కావునఁ దండ్రితో నప్పుడు తన యుద్యమము చెప్పినది.

తృతీ— ఓహో ప్రమాదమే జరిగినది.

ప్రథ— రాజు ధర్మశాస్త్ర ప్రకార మెవ్వరి కీకన్య నిచ్చి పెండ్లిచేయవలెనని పండితుల బిలిపించి సభ జేయించెను.

తృతీ— అదియా కథాసందర్భము తెలిసినది. తెలిసినది. ఈసారి చెప్పుమనుము.

ద్వితీ— చెప్పుట కేమియున్నది. రాజకన్యలకు స్వయంవరము శాస్త్రములోఁ జెప్పఁబడియున్నది. కావున నా పూర్వఁబోడి మొదట వరించినవాఁడే భర్తయగునని మొదటితెగవారు సెప్పిరి.

తృతీ— రెండవ తెగవారేమనిరి?

ద్వితీ— ప్రకటన పత్రికలో సిబ్బివిషయమేమియు [illegible] లేదు. [illegible]చినవాని కప్పుడే పదివేలమాడలు కానుకగానిచ్చివేసిరి. అప్పటి [illegible] తరువాత నెప్పుడో వ్రాసిన యుత్తరము ప్రధా[illegible]. [illegible] బడిన వరుడే యర్హుడని రెండవ తెగవారు చెప్పిరి.

ప్రథ— నీకేది యుక్తమని తోచెడిని.

తృతీ— ద్రౌపదిలాగున నమ్మగువ యిరువురం బెండ్లియాడిన యుక్తంగా నుండునని నా యభిప్రాయము.

ప్రథ— నిన్ను రాజుగారు కోరునప్పు డట్లె చెప్పుదువుగానిలే.

తృతీ— అట్లే చెప్పెదను. నాకేమియు భయములేదు. కాబట్టి స్త్రీల కట్టి స్వతంత్ర మిచ్చినందులకు రాజుదే తప్పు.

ప్రథ— గొడ్డువీగి కిరినబిడ్డకావున నామెకోరినట్టు చేయించెను. పోనిమ్ము మిత్రమా తరువాత నేది నిర్ధారణచేసిరో చెప్పుము.

ద్వితీ— ఏది నిశ్చయింపలేదు. వారియువురను రప్పించి వారెట్లు చెప్పిన నట్లుచేయుట యుచితమని నిశ్చయించి యంతటితో సభ చాలించిరి.

తృతీ— ఇద్దరు కావలయునని కోరిన నేమిసేయుదురో ? [illegible] రాజ్యముతోఁగూడ నా పేరును పడ్డుచున్నదిగదా.

ప్రథ— అప్పుడు నీవు చెప్పినట్లే చేయుదురేమో !

ద్వితీ— అదియుం బూతముగా తొందరయేల ?

అని మాట్లాడికొనుచు వారు నిష్క్రమించిరి.

ఈ సంవాదమంతయు విని నవ్వుకొనుచు వారిలో వారేదియో మాట్లాడికొను చూ రాత్రి బసలోనికిం బోయి పండుకొనిరి. అమ్మఱునాడు ప్రాతఃకాలమున [illegible] భూపాలుండు [illegible]ండియు సభజేసి యా సభకు వారియువురను రప్పించి [illegible] కనకపీఠంబులం గూర్చుండఁబెట్టి సౌమ్యులారా ! మీరియువురును పండితు[illegible] విన్నపం [illegible]కాలింపవలయును. మా కౌముది పత్రికలో [illegible] [illegible] మీరు సూచియేలయున్నారు. తరువాత [illegible] [illegible] [illegible] నిచ్చితిని. తరువాత [illegible] [illegible] [illegible] నేను మీరు [illegible]ంచిన [illegible]

తెలియపరచితిని. ఇవియే జరిగిన విషయములు. మీలో నెవ్వనికిఁ బెండ్లి చేయవలయునో మీరె చెప్పుఁడు పండితులు వేరువేర యభిప్రాయములు వదిరని యుపన్యాసముగాఁ జెప్పెను.

అప్పుడు కళావంతుఁడు తనకే యక్కన్యం బెండ్లి చేయవలయునని యుక్తియుక్తముగా వాదించెను. వాని వచనంబులన్నియు ఖండించుచు వసుంధరఁ డా సుందరిఁ దనకుఁ బెండ్లి సేయవలయునని కోరికొనియెను. ఇరువురి వాదమువిని యజ్జన పతి డోలాయితమనస్కుండై చేతులుఁజోడించి యిరువురు సమాధానపడి యొకతెరు వజెగింపుఁడని మిక్కిలి వినయముతోఁ బ్రార్థించిన వసుంధరుం డిట్లనియె.

నరేంద్రా ! యిప్పటిరాజులలోఁ గృష్ణదేవరాయలు పెక్కండ్ర పండితులం బ్రోగుచేసుకొని యాదరింపుచున్నాఁడు. తదాస్థాన పండితులవే దిగ్గంతులని బిరుద ములు గలిగియున్నవి. ఇప్పడీ విషయము లన్నియుఁ బత్రికలో వ్రాసి యా నృపాలు నొద్ద కనుపుము. మేమునుఁ బోయి యా పండితులతో వాదింతుము మా వాదములు విని యందరి పండితు లేది నిర్ధారణ చేయుదురో యట్లు కావింతువు గాక అందులకు మహిసురవరము నొక్కండు సమ్మతించుచున్నారమని పలికిన సంతసించుచు నప్పుడే యా విష యము లన్నియు బండితులచేత వ్రాయించి యుత్తరముతో నొక రాయలవారి యా స్థానమునకు బంపెను.

అంత వసుంధరుండు తన పేరు దేవగుప్తుఁడనియుఁ గళావతి పేరు కళా వంతుఁడనియు వ్రాయించెను. వారి రాజుఁ జారుల వలన విని కృష్ణదేవరాయలు మిగుల సంతసించుచుఁ బువ్వుఁదోటలో [illegible] గృహాంతరంబుల బ్రవేశపెట్టించి యాహార ములఁ గావింప దాయుఁడుల [illegible] సంగతి [illegible] దెలియఁజేసెను. దేవగుప్తుని [illegible] కళీగ్గన.. నాఁడు రాయలవారు పంపిన పత్రికలం జదువ [illegible] రామలింగకవి యింటికిఁజని యతనిచేత [illegible].

ఆర్యా ! మనకు [illegible] దేవగుప్తుఁడు వచ్చిన వార్త [illegible] దెలిసియే యుండును. నాఁటి [illegible] దాటించితివి. [illegible] [illegible] [illegible] ము. మొన్నటి [illegible] [illegible] మనలఁ బ్రోసి [illegible] మన కంతకంటె యపఖ్యాతియేమున్నది ? సభ [illegible] దాసకుపాయ [illegible]

యాలోచింపుము. నాఁడు మందారవల్లిని జయించినట్లె యిట్లే వీనిని బరాజితుని గావించి మమ్ముఁగాపాడుము. వాని యెదుట బృహస్పతియైన యవమానింపక విడువఁడు. వాని యెదుట బృహస్పతియయినను నిలువఁజాలఁడు. నీ విప్పుడభయహస్త మిచ్చిన నుందుము కాదంటివేని నాలుదిక్కులతో నిల్లువిడిచి యెక్కడికేనిం బోవుదుమని యేక వాక్యముగాఁ బ్రార్థించిన విని రామలింగకవి నవ్వుచు నిట్లనియె.

మిత్రులారా ! నే నేమి చేయుదును ? నాకును వాని యెదుట నే మాటయు స్ఫురింపదు. ఏమియుఁ దోచదియే కాదా యా రాజున కిట్లు సత్య ప్రతిజ్ఞ లంపితిని. అంతటితోఁ బోవుననుకొంటిని గాని వెన్నంటి తరిమికొని వచ్చెను. మఱియుఁ గుమ ద్వంతుఁడు మనలఁ బెద్దగా వర్ణించుచు ధర్మసందేహము దీర్పుఁడని ప్రతిజ్ఞ వ్రాసెను. దానిలో వీఁడొక వాదియఁట అది యేమియో కాని వానిపేరుఁ దలంచినంతనే యెదడ వెఱపుగలుగుచున్నది. నాకును వానితోఁ బ్రసంగించుటకు వాక్కురాదు. మనమంద రము పోయి గూఢముగా వాని నాశ్రయించి ప్రసంగము చేయకుండ నవ్వలసాగనంపు టయే యుచితమని చెప్పుటయు నా పనియు నీ పురస్కారముగనే కావలయునని కోరి కొనిరి.

అప్పుడునాఁడు రాత్రి కొంచెము ప్రొద్దుపోయిన తరువాత నా పండితు లందఱు గుమిగూడి చేయఁదలఁచుకున్న పూఁదోటకుఁ బోవుచుండిరి. కృష్ణరాయలు రాత్రులయందప్పుడప్పుడు మారు వేషముతోఁ బ్రజల యభిప్రాయములఁ దెలిసికొను టకై తిరుగుచుండును. నాఁడొక పేదపాఱుని వేషమునఁ దిరుగుచు పండితులసందడిగా మాటలాడికొనుచుఁ బోవుచుండుట జూచి తానును వారి వెనువెంట గూఢముగా నడచు చుండెను. అది వారెఱుంగక క్రమంబున నా పూఁదోటకుం బోయి యొక పొద రింటిదరి నిలువంబడి తమ రాక పరిచారిక ముఖముగా దేవగుప్తునకుం దెలియఁజేసిరి. ఈ లోపల నృపాలుండు వారిఁ దెలియకుండ లోపలికిఁబోయి యొక వృక్షము దాపునఁ గూరుచుండెను.

అట్టి సమయమున వసుంధరుండును గళావతియు నిట్లు మాటలాడికొను చుండిరి.

వసుం — కళావతీ ! మనవెడపీడు విడిచి నాలుగు సంవత్సరములు దాటి నవి. మనల గుఱించి మనవా రేమనుకొనుచుండురో !

కళా — ఏమనకొని యెదరు ? సమసితిమని విరక్తులయి యుండెదరు. వసుంధరా ! నాకు మా తల్లిదండ్రుల వేగఁబోయి చూడవలయునని యున్నది. నేను పోవుదునా ?

వసుం — అట్లయిన పోవచ్చును. అంతఃపురమున బ్రవేశింతువుకాఁబోలు నన్నెప్పుడయిన స్మరింతువా ?

కళా — నా హృదయమే నీ యొద్దనుంచి పోవుచున్నాను. అట్లనియెదవే మో ?

వసుం — మఱిదిగ్గంతుల ప్రసంగ ప్రకారము లాకర్ణించిపోవవా.

కళా — స్వగానమును సభకుఁబోవుట యుచితము కాదు. తరువాత నంతయు వినుదము కాదా ?

వసుం — పోయిమ్ము కౌముదిం జెండిలియాడు విషయమై పండితులతోఁ బ్రసంగించి వారెమ్మి నాదేమి చెప్పుదురో చూతము.

కళా — రెండు పనులు నీవే చేయఁగలవు. నాదింపనేమి యున్నది. మేమిదపురము నీ దాసురాండ్ర మయితిమి. మఱియు మా తల్లి చేసిన యపరాధము మఱువవలయునని మిమ్ము వేడుకొనుచున్నదాన.

వసుంధరుడు — మీ తల్లి నాకొక్కనికే యపకారము చేయలేదు మనయిరు వురకుఁ జేసినది కాదా ? అదిగో పండితులు వచ్చుచున్నారు మాటాడకుము.

కళా — వీరి రాకకు గతంబేమియో ?

వసుం — ఏమున్నది ? విరక్తితనమే.

అని మాట్లాడుకొనుచుండఁగనే తదనుజ్ఞగైకొని యా విద్వాంసులు లోపలికి వచ్చిరి. వసుంధరుండందఱికి నమస్కరించి వారినుచిత పీఠంబులం గూర్చుండఁ బెట్టెను. అప్పుడు వారాశీర్వాదము చేయుచు నక్షతలతని శిరంబున వైచిరి. అప్పుడు వసుంధరుఁ డార్యులారా ! అమోఘంబైన బ్రాహ్మణాశీర్వాదము స్వీకరించితి మీరందఱు లోకాతీతులు. ఇట్టి యర్ధరాత్రమున నాయొద్దకు రాఁ గతంబేమియో యెఱింగింపుఁడని యడిగినఁ బెద్దనార్యులం డిట్లనియె.

పండితశిఖామణీ వసుంధరా ! నీవు విద్యావైశారదంబున వైచిత్రంబైన మాకంటెఁ జిన్నవాఁడవు కావున నాశీర్వచన పాత్రుండ వయితివి. మా కొక కార్యంబు గలిగియే

నీ యొద్దను వచ్చితిమి. మా కామితంబు దీరుతునంటివేని చెప్పెదుమనుటయు నతండు గలిసి యార్యులారా ! మీకు నేను బుత్రునివంటివాఁడ. మీ కార్యంబెట్టిదయినను సల్పి మీకు మురిపెము గలుగఁ జేసెద. సంశయింపక నుడువుఁడని పలికిన వారిట్లనిరి.

మేము చిరకాలమునుండి యాదివాణము నాశ్రయించి కాలక్షేపము చేయుచున్నాము. మా పేరు పెట్టుకొని యెవ్వరో మలయధ్వజుని యాస్థానమున కరుదెంచి నీతోఁ బ్రసంగించి పరాజితులైరని వింటిమి అందలి నిజం బరయు తలంపుతో మా రాజు నిన్నిందు రప్పించెనఁట. రాజులకేమి ? కోడి పందెములఁగట్టి వినోదించు కోడెగాండ్రవలె మనలో మనకుఁ గలహములు గల్పించి యానందించుచుందురు. జయాపజయంబులు దైవాయత్తములు గదా.

నీవు మంచిపరువములో నుంటివి. నీకు మేమోడిపోయితిమేని మాఖ్యాతులకు లోపమురాఁగలదు. ఒకరికిఁ గీడుగావించి వడసిన విత్తంబుత్తమ మైనదా ? కావున నొరులకుఁ జెప్పకుండ నీ విక్కడి నుండి యవ్వలికి బోయి మమ్ము గాపాడుము. ఇదియే మా కోరికయని పలికిన నతండు నవ్వుచు నిట్లనియె.

అర్యులారా ! యవశ్యము మీ కోరిక ప్రకారము కావించెదఁ గాని నా కడ నింకను గపటముగా మాట్లాడుచున్నారు. అది యుచితము కాదు. నాఁడు మలయధ్వజుని యాస్థానమున కరుదెంచినవారు మీరదురు కారా ? నిక్కము చెప్పుఁడనియడుగుటయు వారు బాలకా ! మా నోటితో నేమిటికిఁ జెప్పించెదవు ? పెద్దలము గదా మమ్మింతటితో విడిచి పెట్టుమని కోరిరి.

అట్టి సమయమునఁ బ్రచ్ఛన్నముగా నుండి తత్సంభాషణ లన్నియు వినుచున్న కృష్ణదేవరాయలు సంతోషము పట్టఁజాలక రారా లోపలికి వచ్చి తటాలున నా బాలుం గౌఁగిలించుకొనియెను. అతండు రాజని తెలిసికొని పండితులెల్లఁ దెల్లవోయి చూచుచుండిరి. అప్పుడు రాయలవారు ఓహో ! బ్రాతఁ దెవరో తెలియక మీరువెదకిచి వీనిని శరణుజొచ్చితిరి. వినుఁడితండు మన రామలింగకవి కుమారుండువసుంధరుఁడను నుండియని చెప్పినంత లేచి రామలింగకవి యేమేమీ ? వీఁడు మావసుంధరుఁడా యని పలుకుచు వానిం గ్రుచ్చి యెత్తికన్నుల నానంద బాష్పములు గ్రమ్మ దండ్రీ ! ఇంత కాల మెందుంటివి ? మమ్ము మఱచి వెఱపింప వచ్చితివా ? అయ్యో మీతల్లి నీకొఱకుఁ జింతించుచు మంచము పట్టినది. పట్టీ ! నీ వంతలో నెట్లు అంతర్ధాన మయితివి ? నీ

మొగము జూచి నాఁడించుక సందియమంది పోలికయట్లున్నదని యుపేక్షించితి. నీవరిగిన తెఱం గెఱిఁగింపుమని యడిగెను.

అప్పుడు వసుంధరయందు వారినెల్ల సావకాశముగాఁ గూర్చుండఁ బ్రార్థించి తన వృత్తాంతము గళానిలయ వృత్తాంతము నింతయేని కొఱంతవెట్టక పూసఁగుచ్చినట్లు లాముల చూడముగా నెఱిగించి వారినెల్ల నాశ్చర్యసాగరంబులో ముంచివైచెను. వారట్లు మాటలాడి కొనుచుండగనే సూర్యోదయమయినది. అప్పుడు రాయలవారు పరమానంద భరితహృదయులై తమ్ముఁజూచి లజ్జావిషాదంబులు బాధింప నొదిగియున్న పుత్రికం గౌగిలించుకొని వియోగదుఃఖ మభినయించుచున్న యా బాలిక నూరడించెను. పదంపడి యా యుదంతమంతయుఁ బట్టణంబునఁ జాటింపఁజేసి మంగళతూర్యములతో భద్రగజంబుపై వారి నెక్కించి యూరేగింపుచు నా రాజపంచాస్యుండు వారి నిరువురఁ దల్లులయొద్ద కనిపెను.

మందారవల్లియుఁ గళానిలయము నవత్య దర్శనంబునం జేసి సంతాన వియోగ దుఃఖమునకు నానంద బాష్పోదకము ధారవోసి విడిచి వేసిరి. అప్పుడు రాయలవారు కుముద్వంతునకు వసుంధరుని చారిత్ర మంతయు గూఢముగాఁ దెలియజేసి నా పుత్రికఁ గళావతి నీతనికిఁ బెండిలిఁజేయ బూయచున్నాను నీవును గౌముదినిఁ గూడఁబెండిలిసేయుమని యుత్తరమ్మువ్రాసెను. పిమ్మట రాయలవారు పట్టణమంతయు నలంకరింపఁజేసి శుభముహూర్తమున నెక్కుడు వైభవములతో వసుంధరునకుం గళావతి నిచ్చి వివాహము గావించిరి. ఆ కల్యాణము జరిగిన కొన్ని దినములకు కుముద్వంతుండును వసుంధరునిఁ దీసికొనిపోయి కౌముదితోఁ గూడ దనరాజ్యమతని యధీనము జేసి పట్టభద్రుం గావించెను.

వసుంధరుఁడును నిద్దఱి భార్యలతో సుఖింపుచుఁ బెద్దకాలము మహారాజ్యము పాలించెను. అని యెఱింగించి గోపా ! యీ కథవలన మందారవల్లి కళానిలయలలో నెవతె విద్వాంసురాలో తెలిసినదా ? యని యడిగిన వాఁడు నమస్కరించుచు స్వామీ ! మీరు చెప్పినం దెలియదా ! మందారవల్లి కొడుకునకే సమాధానము చెప్ప లేక పరితపించిన కళానిలయ మందారవల్లితో నెట్లు తులవచ్చును. అన్ని గతుల నప్పడతియే శ్రేష్ఠురాలని చెప్పెను.

మణిసిద్ధుండును వాని బుద్ధి విశేషమునకు మెచ్చుకొనుచు నుచితకాలంబున నాఁగదలి నాఁడు గావడియెత్తుకొని నడుచుచుండఁ దదనంతరావ సథమునకుఁ బోయెను.

మంగళమహాశ్రీవృత్తము

స్వస్తియగుంగాత బుధజాతమున కెప్పుడు ప్రజావితతిభూపతతి ధర్మస్వస్తపతిం బ్రోవుత ఘనంబులు గమనంబులు చితావసరమందు ననువృష్టుల్ సిస్తులముగాం గవిభు సంచుత ధరాస్థలి ఫలించుత సుమంగళ మహాశ్రీ విస్తృత గతిన్ సభివృద్ధిమనుగాత సురభిప్రజము పత్సపములతోడన్.

గీ. హవ్యవాహనగుణ వారణాంబుజారి
సంఖ్యనొప్పారు వరశాలిశకమునందు
ఎసకమెసంగ విరోధికృద్వత్సరమున
దీని రచియించి ప్రకటించితిని ధరిత్రి

గద్యము. ఇది శ్రీమద్విశ్వనాథ సదనుకంపాసంపాదితకవితా విచిత్రాయ
మునిసుత్రామగోత్ర పవిత్ర మధిర కులకలశ జలనిధి రాకాశు
మదమిత్రలక్ష్మీనారాయణ పౌత్రకొండయార్యపుత్రసోమి
దేవీగర్భశుక్తిముక్తాఫల విబుధజనాభిరక్షిత సుబ్బన
దీక్షితకవివిరచితంబగు కాశీయాత్రావసథచరిత్ర
మను వచనప్రబంధమందు చతుర్థభాగము
సంపూర్ణము.
శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ముద్రణ :
శ్రీ లక్ష్మీ గణేష్ ప్రింటర్సు
విద్యాధరపురం, — విజయవాడ 12.